

Regeringens proposition

1976/77:123

med förslag till konsumentkreditlag m. m.:

beslutad den 24 mars 1977.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga de förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll ovannämnda dag.

På regeringens vägnar

THORBJÖRN FÄLLDIN

SVEN ROMANUS

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen läggs fram förslag till en konsumentkreditlag. Syftet med lagen är att stärka konsumenternas ställning i creditsammanhang. Lagen ersätter inom konsumentområdet lagen (1915:219) om avbetalningsköp samt vissa bestämmelser om kreditköp i konsumentköplagen.

Konsumentkreditlagen innehåller till en början regler om information i creditsammanhang. Reglerna innebär att näringsidkare vid annonsering, skyltning och liknande marknadsföring beträffande kredit skall lämna information om bl. a. den effektiva räntan för krediten. Motsvarande information skall lämnas innan avtal om kredit sluts.

Lagen innehåller också bestämmelser om kontantinsats vid kreditköp. Huvudregeln är att säljaren skall ta ut kontantinsats i enlighet med god sed på marknaden. Kontantinsatsen skall motsvara minst 20 procent av varans kontantpris, om ej särskilda förhållanden föranleder annat.

Genom den nya lagen inskränks möjligheterna för den som har sålt en vara på kredit att ta tillbaka varan vid bristande betalning från köparens sida. Förbehåll om återtaganderätt får inte användas beträffande vara som med hänsyn till sin beskaffenhet eller sitt värde eller på grund av förhållandena på marknaden inte är lämpad som creditsäkerhet.

Såväl reglerna om information som bestämmelserna om kontantinsats och återtaganderätt anknyts till det näringsrättsliga systemet i marknadsföringslagen resp. avtalsvillkorslagen. Det betyder att närmare riktlinjer för tillämpningen av dessa regler skall utformas av konsumentverket, i första hand efter förhandlingar mellan verket och berörda näringslivsorganisationer. På det sättet kan en anpassning nås till de särskilda förhållandena inom

olika branscher m. m. I sista hand ankommer det på marknadsdomstolen att genom åläggande eller förbud bestämma reglernas närmare innehåll.

Vid sidan om de bestämmelser som nu behandlats innehåller konsumentkreditlagen också regler om köparens befogenheter mot annan kreditgivare än säljaren, förbud mot vissa fordringsbevis, förtidsbetalning och handräckning för återtagande av vara m. m. Vidare uppställs regler som begränsar kontohavares betalningsansvar gentemot kontoföretag i fall då belopp påförs kontot genom att kontokort används av obehörig.

Den nya lagen föreslås träda i kraft den 1 januari 1978.

1 Förslag till Konsumentkreditlag

Härigenom föreskrives följande.

Inledande bestämmelser

1 § Denna lag gäller kredit (betalningsanstånd eller lån) som är avsedd huvudsakligen för enskilt bruk och som lämnas eller erbjudes till konsument av näringsidkare i dennes yrkesmässiga verksamhet.

Lagen gäller under motsvarande förutsättningar även i fråga om kredit av annan än näringsidkare, om krediten förmedlas av näringsidkare som ombud för kreditgivaren.

2 § I lagen avses med

kreditgivare: den som lämnar krediten eller övertar den ursprunglige kreditgivarens fordran,

kontantpris: det pris till vilket vara, tjänst eller annan nytthet vanligen hålles konsument tillhanda mot kontant betalning,

kreditbelopp: vid betalningsanstånd den del av kontantpriset varmed anstånd lämnas samt vid lån det lånade beloppet,

kreditkostnad: det sammanlagda beloppet av alla räntor, tillägg och andra kostnader som konsumenten har att erlagga med anledning av krediten,

effektiv ränta: kreditkostnaden angiven som en årlig ränta beräknad på kreditbeloppet, i förekommande fall under hänsynstagande till att delbetalningar skall göras under den löpande kredittiden,

kreditfordran: summan av kreditbeloppet och kreditkostnaden.

3 § Med kreditköp avses köp av vara, vid vilket säljaren lämnar köparen anstånd med någon del av betalningen eller vid vilket någon del av betalningen erlagges med belopp som köparen får låna av säljaren eller av annan kreditgivare på grund av överenskommelse mellan denne och säljaren.

Har avtalet betecknats som uthyrning eller betalningen som vederlag för varans nyttjande föreligger ändå kreditköp, om det är avsett att den till vilken varan utlämnas skall bli ägare av denna.

4 § Avtalsvillkor som inskränker konsumentens befogenheter eller förmåner enligt denna lag är ogiltigt.

Marknadsföring av kredit

5 § Näringsidkare skall vid annonsering, skyltning och liknande marknadsföring beträffande kredit lämna information om den effektiva räntan för

krediten. Är det fråga om kredit för förvärv av särskild vara, tjänst eller annan nytthet, skall även kreditkostnaden och kontantpriset anges.

Information enligt första stycket behöver ej lämnas, om krediten är av ringa omfattning eller det annars föreligger särskilda skäl.

6 § Innan kreditavtal slutes skall näringsidkare, som lämnar eller förmedlar krediten, lämna konsumenten information i de hänseenden och i den omfattning som anges i 5 §. Informationen skall lämnas skriftligen.

7 § I fråga om underlåtelse att lämna information som anges i 5 och 6 §§ eller som annars är av särskild betydelse från konsumentsynpunkt gäller marknadsföringslagen (1975:1418).

Bestämmelser om kreditköp

Kontantinsats

8 § Vid kreditköp skall säljaren av köparen uttaga kontantinsats i enlighet med god sed på marknaden. Kontantinsatsen skall motsvara minst 20 procent av varans kontantpris, om ej särskilda förhållanden föranleder annat.

Som kontantinsats anses ej betalning med medel som köparen får låna av säljaren eller av annan kreditgivare på grund av överenskommelse mellan denne och säljaren.

9 § Säljer näringsidkare för egen eller annans räkning vara utan att iakttaga vad som sägs i 8 §, skall det anses utgöra handling som avses i 2 § marknadsföringslagen (1975:1418).

Köparens befogenheter mot annan kreditgivare än säljaren

10 § Vid kreditköp får köparen mot kreditgivares krav på betalning framställa samma invändningar på grund av köpet som han kan göra mot säljaren.

Har köparen på grund av köpet anspråk mot säljaren på återbetalning av köpeskilling, skadestånd eller annan penningprestation svarar kreditgivare lika med säljaren för anspråkets fullgörande. Kreditgivaren är dock ej skyldig att betala mer än vad han mottagit av köparen med anledning av krediten.

Förbud mot vissa fordringsbevis

11 § Kreditgivaren får ej mottaga av köparen ingången växelförbindelse beträffande fordran på grund av kreditköpet. Han får ej heller till bevis för sin fordran mottaga av köparen utfärdat löpande skuldebrev eller annan av denne ingången skuldförbindelse, vars överlåtande eller pantsättning inskränker köparens rätt att framställa invändningar på grund av köpet, om

ny borgenär i god tro förvärvar fordringshandlingen.

Första stycket första meningen äger ej tillämpning på egen växel som är utställd av bankaktiebolag, sparbank eller kreditkassa inom jordbrukskasserörelsen.

Den som uppsåtligt bryter mot denna paragraf dömes till böter.

Förtidsbetalning

12 § Vid kreditköp har köparen alltid rätt att betala sin skuld till kreditgivaren i förtid.

Kreditgivaren får kräva betalning i förtid endast om han gjort förbehåll härom samt köparen sedan mer än en månad är i dröjsmål med att erlægga förfallen del av kreditfordringen som uppgår till mer än en tiondel av hela kreditfordringen.

Andra stycket utgör ej hinder för bank eller annan kreditgivare att göra gällande strängare förbehåll om betalning i förtid, om skyldighet därtill följer av annan författning.

13 § Vid förtidsbetalning enligt 12 § skall vid beräkning av kreditgivarens fordran den obetalda delen av kreditfordringen minskas med så stor del av kreditkostnaden som den ej utnyttjade kredittiden utgör i förhållande till den avtalade kredittiden. Kreditgivaren får dock alltid tillgodoräkna sig hela kostnaden för uppläggning av krediten, om denna kostnad särskilt anges i avtalet och ej är oskälig.

Förbud mot viss avräkning

14 § Belopp som köparen erlägger för avräkning på viss kreditfordran i anledning av kreditköp får kreditgivaren ej först avräkna på annan fordran.

Återtaganderätt

15 § Med förbehåll om återtaganderätt avses avtalsvillkor som ger kreditgivaren möjlighet att återtaga varan, om köparen ej fullgör sin del av kreditköpsavtal.

Förbehåll om återtaganderätt får göras gällande endast under förutsättning att förbehållet har gjorts av säljaren i samband med köpet för att trygga säljarens rätt till betalning samt köparen sedan mer än en månad är i dröjsmål med att erlægga förfallen och ej preskriberad del av kreditfordringen som uppgår till mer än en tiondel av hela kreditfordringen.

Använder näringsidkare förbehåll om återtaganderätt vid försäljning av vara, som med hänsyn till sin beskaffenhet eller sitt värde eller på grund av förhållandena på marknaden ej är lämpad som kreditsäkerhet, kan nä-

ringsidkaren förbjudas att framdeles i liknande fall använda sådant förbehåll. I fråga om förbud äger i övrigt bestämmelserna i lagen (1971:112) om förbud mot oskäligen avtalsvillkor motsvarande tillämpning.

16 § Om köparen efter utgången av den i 15 § andra stycket angivna tiden men innan varan återtages erlägger belopp, som ej har betalats i rätt tid, jämte ränta och kostnader enligt de grunder som anges i 17 § tredje–femte styckena, får kreditgivaren ej återtaga varan på grund av dröjsmålet. Ej heller får kreditgivaren i sådant fall göra gällande avtalsvillkor som avses i 12 § andra stycket.

Uppgörelse vid återtagande av vara

17 § Vill kreditgivaren utnyttja rätt att återtaga vara, skall avräkning göras mellan honom och köparen.

Köparen tillgodoräknas härvid varans värde vid återtagandet. Vid beräkning av värdet äger 3 § lagen (1915:219) om avbetalningsköp motsvarande tillämpning.

Kreditgivaren får tillgodoräkna sig den obetalda delen av kreditfordringen efter avräkning enligt 13 § samt i förekommande fall dröjsmålsränta, dock ej enligt högre räntefot än som anges i 6 § räntelagen (1975:635).

Kreditgivaren får därjämte tillgodoräkna sig ersättning för följande kostnader för återtagande av varan, nämligen exekutionsavgift, skälig kostnad för transport av varan samt utgift för inställelse vid förrättning för återtagande, om inställelsen har varit påkallad för tillvaratagande av kreditgivarens rätt. Vid bestämmande av ersättning för utgift för inställelse äger bestämmelserna om beräkning av ersättning av allmänna medel till vittne motsvarande tillämpning.

I mål om handräckning för återtagande får kreditgivaren, enligt vad regeringen närmare föreskriver, tillgodoräkna sig även skälig ersättning för eget arbete med anledning av målet samt arvode till ombud eller biträde.

18 § Om köparen vid avräkningen tillgodoräknas ett större belopp än kreditgivaren, får varan återtagas endast om kreditgivaren betalar mellanskillnaden till köparen eller, när varan värderats av utmätningsman, nedsätter mellanskillnaden hos denne.

Tillgodoräknas kreditgivaren ett större belopp än köparen, får kreditgivaren ej kräva ut mellanskillnaden (restskulden).

Återlösande av vara som återtagits

19 § Köparen får inom fjorton dagar återlösa vara som har återtagits. Vill köparen återlösa varan, skall han betala kreditgivaren varans värde vid återtagandet samt den restskuld som kan föreligga enligt avräkningen.

Handräckning för återtagande av vara m. m.

20 § Kreditgivaren får hos utmättningsman söka handräckning för varans återtagande, under förutsättning att om kreditköpet har upprättats en av parterna underskriven handling, som innehåller förbehåll om återtaganderätt samt uppgift om kontantpriset, kreditbeloppet, kreditkostnaden, kredittiden, kreditfordringen och de tidpunkter när betalning skall erläggas.

Ansökan om handräckning skall göras skriftligen samt innehålla uppgift om hur stor del av kreditfordringen som utestår obetald. Vid ansökan skall fogas styrkt avskrift av den handling som anges i första stycket.

21 § Handräckning får beviljas endast om det är uppenbart att de förutsättningar som anges i 15 § andra stycket föreligger.

Har förbehåll om återtaganderätt använts i strid mot förbud enligt 15 § tredje stycket, får handräckning ej beviljas.

Handräckning eller verkställighet av dom, varigenom köparen har förpliktats att lämna tillbaka vara som sålts med förbehåll om återtaganderätt, får ej beviljas beträffande vara som enligt 65 § utsökningslagen (1877:31 s. 1) undantages från utmätning.

22 § I fråga om handräckning och verkställighet av dom, som anges i 21 § tredje stycket, äger i övrigt 10 § tredje och fjärde styckena, 12–15 §§ och 16 § första stycket lagen (1915:219) om avbetalningsköp motsvarande tillämpning. Härvid skall hänvisningen i 14 § andra stycket till 5 § första stycket avse 18 § första stycket denna lag.

Förbud mot utmätning

23 § Vara som har sålts med förbehåll om återtaganderätt får ej utmätas för fordran på grund av kreditköpet.

Betalningsansvar vid förlust av kontokort m. m.

24 § Avtalsvillkor som innebär att kontohavare skall vara betalningsskyldig för belopp, som påförts kontot genom att kontokort har använts av obehörig, får göras gällande endast om kontohavaren eller annan som enligt kontoavtalet är behörig att använda kontokortet

1. lämnat ifrån sig kortet till annan,
2. genom grov oaktsamhet förlorat kortet,
3. på annat sätt förlorat besittningen av kortet och icke snarast efter upptäckten anmält förlusten hos kreditgivaren.

För belopp, som på sätt i första stycket anges har påförts kontot sedan kreditgivaren mottagit anmälan att kontohavaren eller annan som enligt

kontoavtalet är behörig att använda kontokortet ej längre har detta i sin besittning, är kontohavaren betalningsskyldig endast om han förfarit svikligt.

Tillsyn m. m.

25 § Konsumentverket utövar tillsyn över efterlevnaden av denna lag. Verket tillsyn omfattar dock ej Sveriges riksbank, Sveriges investeringsbank aktiebolag, verksamhet som står under tillsyn av bankinspektionen eller försäkringsinspektionen eller verksamhet hos exekutiv myndighet.

Tillsynen skall utövas så, att den icke vållar större kostnad eller olägenhet än som är nödvändig.

26 § För utövande av tillsynen har konsumentverket eller den som verket förordnar rätt att företaga inspektion hos näringsidkare som bedriver varuförsäljning eller som i sin yrkesmässiga verksamhet lämnar, förmedlar eller övertar kredit som avses i denna lag och att taga del av samtliga handlingar som behövs för tillsynen. Näringsidkaren skall lämna de upplysningar om verksamheten som begäres för tillsynen.

Underlåter näringsidkare att lämna tillgång till handling eller att lämna upplysning i fall som avses i första stycket, får konsumentverket förelägga näringsidkaren att fullgöra sin skyldighet vid vite av högst 10 000 kronor.

27 § Talan om utdömande av vite som avses i 26 § föres vid allmän domstol av åklagare. Sådan talan får väckas endast efter anmälan av konsumentverket.

28 § Den som hos konsumentverket eller på verkets vägnar har tagit befattning med tillsynsärende enligt denna lag får ej obehörigen yppa eller nyttja vad han därvid fått veta om enskilds personliga förhållanden eller om yrkes- eller affärshemlighet.

29 § Har konsumentverket enligt 26 § andra stycket förelagt näringsidkare att tillhandahålla handling får talan mot beslutet föras hos kammarrätten genom besvär. Mot annat beslut av konsumentverket enligt 26 § får talan ej föras.

30 § Bestämmelserna i 8 och 9 §§ gäller ej kreditköp för vilka föreskrifter om kontantinsats har meddelats med stöd av lagen (1975:90) med bemyndigande att meddela föreskrifter om betalningsvillkor vid yrkesmässig försäljning av bilar.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1978.

Bestämmelserna i 24 § tillämpas även i fall då kontoavtalet har ingåtts före ikraftträdandet.

Förekommer i lag eller annan författning bestämmelse som avser det fall att vara innehas på grund av avbetalningsköp, skall bestämmelsen äga motsvarande tillämpning på det fall att vara innehas på grund av kreditköp enligt konsumentkreditlagen.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1915:219) om avbetalningsköp

Härigenom föreskrives att 1, 4, 11 och 15 §§ lagen (1915:219) om avbetalningsköp skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

Med avbetalningsköp förstås i denna lag avtal, varigenom lösöre säljes mot betalning i särskilda poster, av vilka en eller flera skola erläggas efter det godset utgivits till köparen, och under villkor tillika att säljaren skall äga rätt att återtaga godset, om köparen åsidosätter vad honom åligger, eller att äganderätten till godset skall förbliva hos säljaren intill dess betalningen eller viss del därav blivit erlagd.

Har avtalet betecknats såsom hyresavtal eller betalningen såsom vederlag för godsets bruk och nyttjande, skall utan hinder därav avtalet anses såsom avbetalningsköp, såframt det finnes vara åsyftat, att den, som fått godset till sig utgivet, skall bli ägare därav.

Sammanlagda beloppet av de poster, som köparen enligt avtalet har att erlägga, benämnes i denna lag avbetalningspriset. Med post avses icke sådan ränta eller gottgörelse för försäkringspremie, som köparen skall särskilt utgiva.

I fråga om vissa avbetalningsköp, finnas bestämmelser i konsumentkreditlagen (1977:000).

4 §²

Säljaren äge, där godset återtages, räkna sig till godo:

1) oguldna poster, för vilka i avtalet bestämd förfallodag är inne vid tiden för godsets återtagande;

Säljaren äge, där godset återtages, räkna sig till godo:

1) oguldna poster, för vilka i avtalet bestämd förfallodag är inne vid tiden för godsets återtagande;

¹ Senaste lydelse 1953:152

² Senaste lydelse 1974:184

Nuvarande lydelse

2) så stor kvotdel av övriga oguldna poster som det pris, vilket godset skulle hava betingat om det köpts mot kontant betalning, utgör i förhållande till avbetalningspriset;

3) ränta och gottgörelse för försäkringspremie, som säljaren har att fordra och som icke inräknats i avbetalningspriset;

4) kostnad, som säljaren måste vidkännas för godsets återtagande; samt

5) i fall köparens rätt till godset är beroende av att han ersätter säljaren för reparation eller annan åtgärd med avseende å godset, fordran å sådan ersättning.

Har säljaren i avtalet uppgivit det pris, till vilket han skulle varit villig att sälja godset mot kontant betalning, lägges denna uppgift till grund för beräkningen enligt första stycket 2), där det ej kan antagas, att godset kunde hava köpts till lägre pris.

Ersättning för kostnad som avses i första stycket 4) utgår enligt bestämmelser som Konungen meddelar.

Föreslagen lydelse

2) så stor kvotdel av övriga oguldna poster som det pris, vilket godset skulle hava betingat om det köpts mot kontant betalning, utgör i förhållande till avbetalningspriset;

3) ränta och gottgörelse för försäkringspremie, som säljaren har att fordra och som icke inräknats i avbetalningspriset;

4) kostnad för godsets återtagande; samt

5) i fall köparens rätt till godset är beroende av att han ersätter säljaren för reparation eller annan åtgärd med avseende å godset, fordran å sådan ersättning.

Ersättning för kostnad som avses i första stycket 4) får avse exekutionsavgift, skälig kostnad för transport av varan samt utgift för inställelse vid för rättning för återtagande, om inställelsen har varit påkallad för tillvaratagande av säljarens rätt. Vid bestämmande av ersättning för utgift för inställelse äga bestämmelserna om beräkning av ersättning av allmänna medel till vittne motsvarande tillämpning. I mål om handräckning för återtagande äger säljaren, enligt vad regeringen närmare föreskriver, tillgodoräkna sig även skälig ersättning för eget arbete med anledning av målet samt arvode till ombud eller biträde.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*11 §³

Handräckning må beviljas endast där utmätningssmannen finner uppenbart, att sådant dröjsmål föreligger med betalningen, som i 2 § första stycket sägs, eller att köparen eljest åsidosatt förpliktelse, vars uppfyllande är av väsentlig betydelse för säljaren.

Gång- och sängkläder, som äro oundgängligen behövlige för köparen, hans make och oförsörjda barn, må icke i något fall återtagas.

Visar köparen sannolika skäl, att godset blivit sålt till oskäligt högt pris, må handräckning ej heller beviljas.

Visar köparen sannolika skäl, att godset blivit sålt till oskäligt högt pris, må handräckning ej beviljas.

15 §⁴

Bestämmelserna i 11 § andra stycket och 12 § skola äga motsvarande tillämpning beträffande förrättning för verkställighet av dom, varigenom köparen förpliktats utgiva gods, som blivit sålt genom avbetalningsköp.

Bestämmelserna i 12 § skola äga motsvarande tillämpning beträffande förrättning för verkställighet av dom, varigenom köparen förpliktats utgiva gods, som blivit sålt genom avbetalningsköp.

Vid förrättning, som i första stycket avses, skall, där ej i domen annorlunda förordnats, i fråga om värdering av godset gälla vad i 13 § är stadgat. Beträffande talan mot utmätningssmannens värdering skola bestämmelserna i 14 § andra stycket äga motsvarande tillämpning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1978.

Äldre bestämmelser gäller dock i fråga om köp som har ingåtts före lagens ikraftträdande.

³ Senaste lydelse 1971:876

⁴ Senaste lydelse 1953:152

3 Förslag till

Lag om ändring i konsumentköplagen (1973:877)

Härigenom föreskrives att 15–17 §§ konsumentköplagen (1973:877) skall upphöra att gälla vid utgången av år 1977. Paragraferna skall dock fortfarande gälla i fråga om köp som har ingåtts dessförinnan.

4 Förslag till

Lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrives att 10 kap. 10 § brottsbalken skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 §

Vad i 8 kap. 13 § sägs om inskränkning i åklagares åtalsrätt skall äga motsvarande tillämpning beträffande annat i detta kapitel omförmålt brott än grov förskingring och sådan trolöshet mot huvudman som är att anse som grov.

Olovligt förfogande över egendom, som kommit i gärningsmannens besittning genom avtal, enligt vilket äganderätten skall övergå först sedan betalning erlagts, må ej åtalas av åklagare, med mindre åtal av särskilda skäl finnes påkallat ur allmän synpunkt.

Olovligt förfogande över egendom, som kommit i gärningsmannens besittning genom avtal, enligt vilket äganderätten skall övergå först sedan betalning erlagts *eller som innehåller förbehåll om återtaganderätt som avses i 1 § lagen (1915:219) om avbetalningsköp eller 15 § konsumentkreditlagen (1977:000)*, må ej åtalas av åklagare, med mindre åtal av särskilda skäl finnes påkallat ur allmän synpunkt.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1978.

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1976-12-15

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Bohman, Ahlmark, Romanus, Turesson, Gustavsson, Antonsson, Mogård, Olsson, Dahlgren, Söder, Troedsson, Mundebo, Krönmark, Ullsten, Burenstam Linder, Wikström, Johansson, Friggebo

Föredragande: statsrådet Romanus

Lagrådsremiss med förslag till konsumentkreditlag m. m.

1 Inledning

Efter bemyndigande den 4 juni 1971 tillkallades sakkunniga för att verkställa utredning angående den rättsliga regleringen av avbetalningsköp och andra former av konsumtionskredit. De sakkunniga, som har antagit namnet kreditköpkommittén¹ (Ju 1971:05), har i augusti 1975 avlämnat betänkandet (SOU 1975:63) Konsumentkreditlag m. m. I betänkandet läggs fram förslag till en konsumentkreditlag samt till en lag med särskilda bestämmelser om uthyrning av vara. Vidare föreslås vissa ändringar i lagen (1915:219) om avbetalningsköp (avbetalningsköplagen, ändrad senast 1976:186) och konsumentköplagen (1973:877, ändrad 1975:1419). De lagförslag som innefattas i betänkandet bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av riksåklagaren (RÅ), Göta hovrätt, datainspektionen, bankinspektionen, riksskatteverket (RSV), konjunkturinstitutet, kommerskollegium, näringsfrihetsombudsmannen (NO), konsumentombudsmannen (KO), statens pris- och kartellnämnd (SPK), konsumentverket, statens industriverk, länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, köplagsutredningen, hemförsäljningskommittén, leasingutredningen, Malmö kommun, Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Centralorganisationen SACO/SR, Sveriges advokatsamfund, Sveriges domareförbund, Föreningen Sveriges kronofogdar, Sveriges industriförbund, Sveriges grossistförbund, Sveriges köpman-

¹ Ordföranden i marknadsdomstolen, justitierådet Peter Westerlind, ordförande, sekreteraren Göran Björling, riksdagsledamöterna Ingegärd Fraenkel och Maj-Lis Landberg samt förste ombudsmannen Lennart Lundgren.

naförbund, Sveriges hantverks- och industriorganisation (SHIO), Kooperativa förbundet (KF), Lantbrukarnas riksförbund (LRF), Svenska handelskammareförbundet, Svenska bankföreningen, Svenska sparbanksföreningen, Sveriges föreningsbankers förbund, Post- och kreditbanken (PK-banken), Finansieringsföretagens förening, Motorbranschens riksförbund (MRF), Sveriges bilindustri- och bilgrossistförening, Motormännens riksförbund (M), Kungl. automobilklubben (KAK), Motorförarnas helnykterhetsförbund (MHF), bilkreditnämnden, Svenska bokförläggareföreningen, Svenska båtindustrieföreningen, Direktförsäljningsföretagens förening, Svenska postorderföreningen, Svenska annonsörers förening, Svenska reklambyråförbundet, Köpkort AB, Husmodersförbundet Hem och Samhälle, Thorn Hyr-TV AB samt Telerent Svenska AB.

Svenska arbetsgivareföreningen har beretts tillfälle avge yttrande men förklarat sig avstå härifrån.

Remissinstanserna har bifogat yttranden,

RSV från kronofogdemyndigheterna i Göteborgs, Malmö, Mariestads, Vänersborgs, Västerås och Växjö distrikt,

kommerskollegium från Stockholms handelskammare, Östergötlands och Södermanlands handelskammare, handelskammaren i Jönköpings län, Gotlands handelskammare, Skånes handelskammare, handelskammaren i Göteborg, handelskammaren i Karlstad, handelskammaren i Örebro och Västmanlands län och Västerbottens handelskammare,

länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län från bl. a. Göteborgs kommun och hemkonsulenten i Uddevalla,

Finansieringsföretagens förening från professorn i civilrätt vid Stockholms universitet Lennart Vahlén.

Yttranden över betänkandet har dessutom inkommit från AB Electrolux, Elinderska Conto Företagen, Husqvarna AB, AB IKEA Konto, Konfektionsindustrieföreningen, Kramo Byggservice AB, Svenska företagares riksförbund, Svenska Petroleum Institutet, Sveriges musikhandlares riksförbund och Sydöstra Sveriges auktionistförening u.p.a.

Sveriges industriförbund, Sveriges grossistförbund och Sveriges köpmannaförbund, vilka avgett ett gemensamt yttrande, har till detta fogat en rapport över en i oktober 1975 genomförd Sifo-undersökning avseende allmänhetens kunskaper om, inställning till och erfarenheter av kreditköp ("Hur allmänheten ser på kreditköp").

Svenska båtindustrieföreningen har sedan dess yttrande avgetts inkommit med en rapport över en i februari och mars 1976 av föreningen genomförd enkätundersökning beträffande önskemål om kredittidens längd vid båtköp.

Direktförsäljningsföretagens förening har till sitt yttrande fogat bl. a. en utredning med rubriken "Begreppet effektiv ränta i förslaget till konsumentkreditlag m. m."

Thorn Hyr-TV AB och Telerent Svenska AB, vilka avgett ett gemensamt yttrande, har till detta fogat bl. a. en rapport över en i september och oktober

1975 genomförd marknadsundersökning ("Varför hyr man TV").

En sammanställning av remissyttrandena bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 2*.

Vid beredningen av ärendet i justitiedepartementet har överläggningar ägt rum med företrädare för kreditköpkommittéerna i Danmark, Finland och Norge.

2 Nuvarande förhållanden

2.1 Inledning

Kreditgivningen för konsumtionsändamål har betydande omfattning. Totalförsäljningen år 1973 av varaktiga varor till konsumenterna kan grovt uppskattas till 15 miljarder kronor. Kreditförsäljningens andel kan uppskattas till ca 30 procent därav eller till ett värde av ca 4,5 miljarder kronor. Här har då inte inräknats av bankerna beviljade, från varuinköp formellt fristående lån till konsumenter.

De krediter som lämnas konsumenter för konsumtionsändamål kan klassificeras på olika sätt. Ett sätt är att, som konsumtionskreditutredningen har gjort i betänkandet (SOU 1966:42) Konsumtionskrediter i Sverige, dela in krediterna i varu- och företagsbundna krediter samt allmänna konsumtionskrediter. Med att kredit är varu- eller företagsbunden avses då att kreditens användningsområde är begränsat till inköp av viss vara eller till inköp från visst eller vissa företag.

Bland de varu- och företagsbundna konsumtionskrediterna märks framför allt avbetalningsköpkrediten. Utmärkande för avbetalningsköpet är att krediten beviljas i samband med överlåtelse av viss vara, att köparen erlägger hela eller (vanligen) viss del av köpeskillingen sedan han fått varan i sin besittning samt att varan står som säkerhet för köparens förpliktelser genom att den vid kontraktsbrott från köparens sida kan återtas av säljaren.

Vid sidan om avbetalningsköpet förekommer andra varubundna delbetalningskrediter som inte är förenade med säkerhetsrätt i varan, såsom exempelvis köp där betalningen delas upp på några månatliga delposter. Till varubundna krediter kan också hänföras mer eller mindre informella betalningsansånd vid varuinköp, såsom när vara hemsänds för senare betalning mot räkning inom kortare eller längre tid.

Till de företagsbundna krediterna kan räknas skilda former av s. k. låneköp, som innebär att vid inköp betalningen eller del därav erläggs med belopp som köparen i samband med köpet får låna av en särskild kreditgivare, t. ex. en bank, som samarbetar med säljaren för finansiering av inköp hos denne. Låneköpet lanserades på 1940-talet av Kooperativa förbundet och har sedermera fått efterföljare hos andra organisationer och företag under skiftande beteckningar. Denna kreditform är på frammarsch,

En med låneköpet närbesläktad företagsbunden kreditform som har utvecklats starkt under senare år är de moderna formerna av kontokrediter. Krediten beviljas här inte såsom vid låneköpet i samband med visst inköp utan på förhand genom att kreditgivaren, ofta ett särskilt kontokortsföretag, beviljar kontohavaren ett kreditutrymme. Detta utgörs av en stående eller öppen kredit som kontohavaren efter eget gottfinnande kan använda för olika inköp. Inköpen kan dock ske endast hos det eller de företag som är anslutna till det ifrågavarande kontosystemet och med vilka kreditgivaren alltså samarbetar. Ett utmärkande drag i avtalet mellan kreditgivaren och kontohavaren är att det kreditutrymme som frigörs genom avbetalning på den skuld som belastar kontot kan användas på nytt. I regel använder kontohavaren vid inköp en plastbricka (kontokort, kreditkort, kreditbevis), som visar säljföretaget att kontohavaren är berättigad att köpa på konto.

Till de allmänna konsumtionskrediterna brukar hänföras sådana kreditformer som har det gemensamt att de i princip kan användas för vilket som helst ändamål, alltså inte endast för inköp av viss vara eller hos visst företag. Hit hör bl. a. olika banklån, som en konsument kan ta upp för att sedan använda de lånade medlen på det sätt han önskar, samt löpande krediter av typ checkräkningskredit som inte är bundna till visst ändamål.

Medan den traditionella avbetalningsköpkrediten är förenad med säkerhet i varan genom att säljaren förbehåller sig ägande- eller återtaganderätt till denna tills betalningen helt eller delvis erlagts är de olika formerna av låneköp och kontoköp inte förenade med sådan säkerhet, liksom inte heller de allmänna konsumtionskrediterna. Dessa senare former av krediter beviljas på grundval av en bedömning av konsumentens förmåga att fullfölja ekonomiska åtaganden och i vissa fall mot annan säkerhet. Denna skillnad torde typiskt sett medföra att avbetalningsköpkrediten är mer lättillgänglig än andra kreditformer, eftersom köparen genom själva köpet skaffar sig den nödvändiga creditsäkerheten.

Olika förekommande kreditformer och deras utbredning på marknaden redovisas närmare i kreditköpkommitténs betänkande, vartill hänvisas. Beträffande krediternas fördelning på olika kreditformer konstateras i betänkandet att avbetalningsköpet fortfarande är den dominerande kreditköpsformen. Under senare år har emellertid en förskjutning ägt rum från det traditionella avbetalningssystemet mot modernare system, framför allt sådana som innebär att konsumenten avtalar om krediten med en särskild kreditgivare som samarbetar med säljaren, såsom vid olika former av låneköp och kontokredit. Den mest markanta strukturella skillnaden har dock befunnits ligga i en förskjutning mot fristående banklån till konsumenter, alltså mot lån som inte grundar sig på någon samarbetsöverenskommelse mellan säljare och kreditgivare.

De pågående strukturförändringarna medför att konsumenterna som köpare och kredittagare allt oftare engageras i ett trepartsförhållande som har

till syfte att finansiera inköp hos vissa företag. Så är fallet vid olika former av låneköp samt vid vissa kontoköp. Konsumenten har i sin egenskap av kredittagare ett avtal med en bank eller ett finansieringsföretag som kreditgivare. Mellan kreditgivaren och säljaren föreligger i sin tur en överenskommelse om finansiering av inköp hos säljaren. Vid avbetalningsköp och andra delbetalningsköp finns det visserligen till en början bara två parter, köparen och säljaren. Det vanligaste är emellertid – i synnerhet vid avbetalningsköp – att säljaren senare genom överlåtelse eller pantsättning av köpekontraktet till en bank eller ett finansieringsföretag förvandlar sin fordran mot köparen till pengar. Genom en sådan diskontering får säljaren betalning för sin fordran på grund av köpet medan köparen, såvitt angår själva krediten, får en ny motpart till vilken han har att betala sin skuld på grund av köpet.

Kreditköpkommittén har i sitt betänkande också redogjort för de huvudsakliga villkoren, däribland kreditkostnaderna, vid olika kreditformer samt lämnat åtskilliga statistiska och andra uppgifter beträffande krediter som lämnas till konsumenter (konsumentkrediter). Sålunda redovisas i betänkandet bl. a. en av kommittén verkställd undersökning av mål hos kronofogdemyndigheterna angående handräckning för återtagande av avbetalningsgods. Vidare presenteras vissa samhällsekonomiska aspekter på konsumentkrediterna. I dessa delar får hänvisas till betänkandet.

Lagstiftaren uppmärksammade redan i seklets början det sociala behovet av särskilda regler till köparens skydd vid den förr helt dominerande kreditköpsformen, avbetalningsköpet. På grund härav tillkom den alltså gällande lagen (1915:219) om avbetalningsköp vilken sedermera har varit föremål för översyn i syfte att skapa än bättre balans mellan parterna vid avbetalningsköp. Genom konsumentpolitiska insatser under senare år har tillkommit ytterligare civilrättslig lagstiftning som bereder konsumenterna skydd vid olika former av kreditavtal, främst kreditköp. På det näringsrättsliga området bör nämnas främst marknadsföringslagen (1975:1418, ändrad 1976:55) och lagen (1971:112) om förbud mot oskäligen avtalsvillkor (ändrad 1973:878).

I nästa avsnitt (2.2) lämnas en redogörelse för redan gällande och nyligen beslutad lagstiftning av väsentlig betydelse för konsumenterna i kreditsammanhang. Viss ytterligare lagstiftning behandlas i kommitténs betänkande (s. 73–88 och 115–122), som också belyser förarbeten och bakgrund i övrigt till en del lagar och andra författningar.

2.2 Lagstiftning

2.2.1 *Lagen (1915:219) om avbetalningsköp*

Avbetalningsköplagen har främst till syfte att genom tvingande regler skydda avbetalningsköparen mot att säljaren gör gällande alltför stränga påföljder vid kontraktsbrott. Å andra sidan ställs ett snabbt och billigt handräckningsförfarande till säljarens förfogande i de fall då han enligt lagen har rätt att återta försålt gods. Lagen reviderades år 1953.

Lagen är tillämplig endast på avbetalningsköp. Härmed förstås enligt 1 § ett avtal enligt vilket lösöre säljs mot betalning i särskilda poster, av vilka åtminstone någon skall erläggas efter det att godset har utgetts till köparen. Dessutom krävs att säljaren har förbehållit sig antingen rätt att återta godset om köparen åsidosätter vad som åligger honom (återtagandeförbehåll) eller äganderätten till godset tills betalningen eller viss del därav har erlagts (ägenderättsförbehåll eller ägareförbehåll). Att sådant förbehåll har gjorts är det karakteristiska för avbetalningsköp och innebär att godset står som säkerhet för att köparen fullgör sina förpliktelser.

Har avtalet getts formen av hyresavtal skall avbetalningsköp ändå anses föreligga om avsikten är att den till vilken godset har utgetts skall bli ägare därav.

Sammanlagda beloppet av de poster som köparen har att erlægga enligt avtalet benämns i lagen avbetalningspriset. Med post avses dock inte sådan ränta eller gottgörelse för försäkringspremie som köparen skall utge särskilt.

Genom 2 § första stycket begränsas säljarens rätt att göra gällande särskilda påföljder om köparen råkar i dröjsmål med betalningen. Om köparen underlåter att betala förfallen post eller eljest fullgöra sin betalningsskyldighet får säljaren återta godset, utkräva ännu inte förfallen post eller göra annan i avtalet stadgad särskild påföljd gällande endast om betalningsdröjsmålet har viss minsta omfattning. Det krävs att köparens underlåtenhet avser belopp som utestår oguldet minst 14 dagar utöver förfallodagen och att detta belopp uppgår till minst en tiondel av avbetalningspriset eller, om i beloppet ingår två eller flera poster, till minst en tjugondel av avbetalningspriset eller att beloppet utgör återstoden av säljarens fordran. Med uttrycket "särskild påföljd" markeras att bestämmelserna inte begränsar säljarens rätt att i vanlig ordning driva in sin fordran.

Om köparen efter utgången av den nämnda fjortondagarsfristen men innan godset återtas erlägger belopp som inte har betalats i rätt tid jämte ränta samt ersätter säljarens kostnader i anledning av dröjsmålet får säljaren enligt 2 § andra stycket inte göra gällande särskilda påföljder, om detta skulle vara obilligt med hänsyn till att betalningsdröjsmålet berott på att köparen till följd av sjukdom eller arbetslöshet eller av annan särskild orsak huvudsakligen utan egen skuld har råkat i betalningssvårigheter.

Kan köparen inte värja sig enligt 2 § har säljaren rätt att återta godset. Vill han göra detta, skall avräkning ske mellan parterna enligt reglerna i 3–5 §§.

Köparen tillgodoräknas enligt 3 § värdet av godset, när det återtas. Värdet skall beräknas efter vad säljaren kan antas utvinna genom att på lämpligt sätt försälja godset. Hänsyn skall sålunda tas till omständigheter som kan höja värdet i säljarens hand, såsom att han på nytt kan sälja godset i egen rörelse och dessförinnan reparera eventuell skada på godset.

I 4 § anges vad säljaren skall tillgodoräknas. Främst gäller det obetalda poster, för vilka i avtalet bestämd förfallodag är inne när återtagande sker. Vidare tillgodoräknas säljaren övriga obetalda poster med en viss reduktion som syftar till att köparen inte skall behöva betala fulla avbetalningspriset med hänsyn till att uppgörelse sker i förtid. Reduktionen innebär att säljaren av dessa poster tillgodoräknas endast så stor del som godsets kontantpris utgör i förhållande till avbetalningspriset. Har säljaren i avtalet uppgett det pris till vilket han skulle ha varit villig att sälja godset mot kontant betalning skall detta anses som godsets kontantpris, om det inte kan antas att godset kunde ha köpts till lägre pris.

Säljaren tillgodoräknas vidare ränta och gottgörelse för försäkringspremie, som säljaren har att fordra och som inte inräknats i avbetalningspriset, samt kostnad som han måste vidkännas för godsets återtagande. Ersättning för sådan kostnad utgår enligt kungörelsen (1974:812) om ersättning för kostnad i mål om handräckning enligt lagen (1915:219) om avbetalningsköp, m. m. (ändrad senast 1976:796). Om köparens rätt till godset är beroende av att han ersätter säljaren för reparation eller annan åtgärd med avseende på godset, tillgodoräknas säljaren även fordran på sådan ersättning (förutsätter s. k. kopplingsförbehåll, se härom i det följande).

Om godsets värde överstiger det belopp som har tillgodoräknats säljaren, får denne enligt 5 § första stycket inte återta godset utan att han betalar överskottet till köparen eller, om värderingen gjorts av utmätningsman, ned-sätter överskottet hos denne. Är godsets värde mindre än vad som tillgodoräknats säljaren, får han enligt 5 § andra stycket inte utkräva mer än det överskjutande beloppet. Denna regel innebär, att säljaren definitivt går förlustig det belopp varmed avbetalningspriset enligt de nyss berörda bestämmelserna skall reduceras.

Tidigare har berörts köparens möjlighet att enligt 2 § andra stycket avvärja återtagande vid sådant betalningsdröjsmål som berott på att han huvudsakligen utan egen skuld har råkat i betalningssvårigheter. Enligt 6 § första stycket kan köparen emellertid, oavsett orsaken till betalningsdröjsmålet, alltid avvärja att godset återtas sedan säljaren framställt yrkande om återtagande. Då fordras dock att köparen på en gång betalar vad säljaren har att fordra enligt 4 §, dvs. efter viss reduktion av säljarens fordran enligt avtalet. Köparen har enligt 6 § tredje stycket även i annat fall rätt att fullgöra

sin betalningsskyldighet i förtid, varvid säljarens fordran likaledes skall beräknas i huvudsak enligt de i 4 § angivna grunderna.

Om säljaren har återtagit godset, har köparen enligt 6 § andra stycket rätt att inom viss tid därefter lösa tillbaka godset. Denna rätt består under 14 dagar efter återtagandet. Vill köparen utnyttja återlösningrätten skall han betala säljaren godsets värde vid återtagandet samt vad säljaren kan ha att fordra enligt 5 § andra stycket.

Det förekommer att flera föremål säljs genom samma avbetalningsköp. Vill säljaren i sådant fall återta godset har köparen enligt 7 § första stycket rätt att behålla de föremål han önskar. Han skall då betala säljaren de värden som har åsatts dessa varor samt vad säljaren kan ha att fordra enligt 5 § andra stycket, dvs. den eventuella skillnaden mellan vad säljaren med avseende på hela köpet har tillgodoräknats enligt 4 § och samtliga föremåls värde när återtagandet sker. Har säljaren redan återtagit föremålen, har köparen rätt att inom 14 dagar därefter återlösa de föremål han önskar mot att han ersätter säljaren enligt de nyss angivna reglerna. Köparens rätt att behålla eller lösa åter något eller några av flera föremål gäller enligt 7 § andra stycket inte om nämnda föremål har sådant samband med de övriga att dessas värde märkligen skulle minskas genom avskiljandet.

Vissa avtalsvillkor har ansetts vara så otillbörliga vid avbetalningsköp att de förklarats ogiltiga genom bestämmelser i 8 §. Genom 8 § första stycket ogiltigförklaras s. k. kopplingsförbehåll, dvs. förbehåll att köparens rätt till godset skall vara beroende av att han fullgör annan förpliktelse än sådan som åligger honom på grund av avbetalningsköpet. Till komplettering härav ogiltigförklaras i 8 § andra stycket s. k. avräkningsförbehåll, dvs. förbehåll att av köparen inbetalt belopp först skall avräknas på fordran som tillkommer säljaren av annan grund än avbetalningsköpet. Reglerna är dock inte undantagslösa. Såväl kopplings- som avräkningsförbehåll är nämligen giltiga, om de avser ersättning för reparation eller annan åtgärd med avseende på godset.

I 9 § ges en bestämmelse till köparens skydd vid tillämpning av förfalloklausul, dvs. avtalsvillkor enligt vilket köparens underlåtenhet att fullgöra sina åligganden skall medföra att han inte har rätt till avtalad förfallotid. Om säljaren med åberopande av en förfalloklausul utkräver hela köpeskillingen eller del därav som annars inte skulle vara förfallen till betalning, skall säljarens fordran beräknas enligt reglerna i 4 §, dvs. med viss reduktion.

Säljaren kan återta godset genom frivillig uppgörelse med köparen. Säljaren kan också vända sig till domstol och få köparen förpliktad att utge godset. Det vanligaste är emellertid att säljaren utnyttjar det handräckningsförfarande som avbetalningsköplagen ställer till hans förfogande. Detta förfarande regleras i 10–14 §§ samt 16 § första stycket avbetalningsköplagen.

Enligt 10 § får säljaren hos utmätningsman söka handräckning för godsets återtagande. En förutsättning härför är att det om avbetalningsköpet har upprättats en av köparen underskriven handling som innehåller äganderätts-

eller återtagandeförbehåll, uppgift om godsets kontantpris samt uppgift om vad köparen har att betala och när de särskilda beloppen förfaller till betalning. Ansökan om handräckning görs skriftligen och skall innehålla uppgift om den del av avbetalningspriset som är obetald. Gör säljaren anspråk på ränta, gottgörelse för försäkringspremie eller ersättning för reparation eller annan åtgärd med avseende på godset skall även sådan fordran anges. Köpehandlingen skall i original och bestyrkt avskrift bifogas ansökningen. Om utmätningsmannen begär det skall säljaren betala handräckningskostnaden i förskott.

Enligt 10 § tredje stycket äger 56, 59, 60 och 60 a §§ utsökningslagen (1877:31 s. 1) motsvarande tillämpning vid handräckning. Detta innebär bl. a. följande. Handräckning söks där köparen har sitt hemvist eller där godset finns. Köparen skall i regel underrättas om handräckningen i så god tid att han kan beräknas få nödvändigt rådrum för att bevaka sin rätt. Föreligger fara att godset göms undan eller förstörs eller är saken annars brådskande behöver köparen dock inte underrättas. Köparens frånvaro utgör inte hinder för handräckningens genomförande, om det inte befinns erforderligt att han får tillfälle att yttra sig. Om handräckning inte genast kan verkställas får utmätningsmannen vid behov säkerställa handräckningen genom vissa säkerhetsåtgärder i avvaktan på verkställighet.

Handräckning får enligt 11 § första stycket avbetalningsköplagen beviljas endast om utmätningsmannen finner uppenbart att det föreligger sådant betalningsdröjsmål som anges i 2 § första stycket eller att köparen har åsidosatt annan förpliktelse av väsentlig betydelse för säljaren. Enligt 11 § andra stycket får gång- och sängkläder som är oundgängligen behövliga för köparen, hans make och oförsörjda barn inte i något fall återtas. I 11 § tredje stycket föreskrivs att handräckning inte får beviljas om köparen visar sannolika skäl att varan har sålts till oskäligt högt pris.

Utmätningsmannen har enligt 12 § vissa möjligheter att medge anstånd med verkställigheten. Detta är fallet om handräckning söks på grund av betalningsdröjsmål samt dröjsmålet beror på att köparen till följd av sjukdom eller arbetslöshet eller av annan särskild orsak huvudsakligen utan egen skuld har råkat i betalningssvårigheter som kan antas vara av tillfällig natur. Anstånd får dock inte medges om säljarens rätt till godset äventyras eller hans rätt eljest otillbörligt åsidosätts. Anstånd får medges intill tre månader från dagen för ansökningen om handräckning. Om synnerliga skäl föreligger kan nytt anstånd medges intill sex månader från nämnda dag. Utmätningsmannen får föreskriva villkor för anståndet och, om anledning därtill förekommer, förklara att detta skall upphöra.

Även säljaren kan medge uppskov med verkställigheten av handräckning. Har på grund härav verkställighet inte skett när sex månader har förflutit från ansökningen är denna enligt 16 § första stycket förfallen. Säljaren är dock oförhindrad att på nytt ansöka om handräckning.

Vid handräckning skall utmätningsmannen enligt 13 § uppteckna och värdera det gods som skall återtas. Om det behövs får utmätningsmannen vid värderingen anlita biträde av sakkunniga.

Enligt 14 § första stycket får beslut i fråga om handräckning överklagas hos överexekutor men inte i högre instans. Om köparen eller säljaren är missnöjd med värdering eller annan åtgärd som vidtagits vid handräckningen kan han dock enligt 14 § andra stycket föra saken till domstol efter stämning på den andre.

Som tidigare har nämnts kan säljaren hos domstol utverka dom, varigenom köparen förpliktas att utge gods som sålts genom avbetalningsköp. Beträffande förrättning för verkställighet av sådan dom äger i stor utsträckning reglerna om handräckning motsvarande tillämpning.

Säljarens fordringar på grund av avbetalningsköp är i princip likställda med fordringar i allmänhet. Han är alltså oförhindrad att redan före utgången av den i 2 § angivna fristen i vanlig ordning utkräva obetalda poster. Säljaren kan därvid vända sig till domstol för att få en exekutionstitel i form av dom eller lagsökningsutslag och därefter söka utmätning hos köparen. För denna situation har dock i 16 § andra stycket uppställts en viktig regel till köparens skydd, enligt vilken det gods avbetalningsköpet avser inte får utmätas för fordran på grund av köpet. Skälet till denna regel är att värderingsreglerna i 3 § annars skulle sättas ur spel. Vidare skulle köparen förlora sin rätt enligt 6 och 7 §§ att behålla eller återlösa det köpta godset eller del därav.

Av 17 § första stycket framgår lagens tvingande natur. I 17 § andra stycket finns en regel som innebär att avtal om domstols behörighet att uppta tvist angående avbetalningsköp är ogiltigt, om avtalet har ingåtts innan tvisten uppkom.

2.2.2 Konsumentköplagen (1973:877)

Avbetalningsköplagen rör förhållandet mellan säljaren och köparen men däremot inte köparens förhållande till den som förvärvat säljarens fordran på köpeskillingen eller annan som finansierat köpet. Förhållandet mellan köparen och särskild finansör av kreditköp regleras emellertid i vissa hänseenden i 15 och 16 §§ konsumentköplagen. Härtill anknyter en bestämmelse i 17 § samma lag med förbud mot vissa fordringshandlingar.

Bortses tills vidare från dessa bestämmelser i konsumentköplagen är rättsläget i förhållandet mellan köparen och särskild finansör i huvudsak följande.

I fråga om överlåtelse av fordran gäller som huvudregel att den till vilken fordringen har överlåtits inte har bättre rätt gentemot gäldenären än överlåtare hade. Alla invändningar som gäldenären kunnat rikta mot överlåtare kan han också göra gällande mot den nye borgenären. Beträffande överlåtelse av enkelt skuldebrev uttalas denna princip i 27 § lagen (1936:81) om skul-

debrev. Detsamma gäller enligt 10 § samma lag beträffande pantsättning av enkelt skuldebrev. Samma grundsats anses analogt böra tillämpas i fråga om överlåtelse av fordran i ett ömsesidigt fordringsförhållande. Vad angår kreditköp innebär det sagda att köparen, om säljaren har överlåtit sin fordran till finansieringsföretag eller annan, är bibehållen vid sin rätt att häva köpet m. m., om säljaren gör sig skyldig till väsentligt kontraktsbrott (varan är t. ex. behäftad med fel). Köparens befogenheter härvidlag kan dock ha inskränkts genom bestämmelse i köpavtalet. Det förekommer sålunda att köparen genom klausul i avtalet fransäger sig rätten att göra gällande invändningar på grund av köpet mot den som övertar säljarens rätt enligt avtalet (s. k. "cut-off"-klausul).

Även bruket av löpande fordringshandlingar jämsides med köpekontrakt medför begränsningar i köparens möjlighet att vid krav på betalning av den som innehar handlingen framställa invändningar som hänför sig till rättsförhållandet mellan köparen och säljaren. Enligt 17 § växellagen (1932:130) får den mot vilken talan på grund av växel görs gällande inte mot innehavaren framställa invändningar, som grundas på gäldenärens särskilda förhållande till utställaren eller till föregående växelinnehavare, om inte innehavaren vid växelns förvärvande uppsåtligen handlat till gäldenärens förfång. Motsvarande skydd för växelinnehavare i god tro gäller enligt 19 § andra stycket, när någon innehar växeln med panträtt på grund av pantindossament. De inskränkningar i gäldenärens invändningsrätt som följer av 17 och 19 §§ växellagen upprätthålls dock inte beträffande s. k. rektaväxlar. Har utställare i växeln insatt orden "icke till order" eller motsvarande uttryck, får växeln enligt 11 § andra stycket inte överlåtas i annan form eller med annan verkan än som i allmänhet gäller i fråga om överlåtelse av fordran.

Beträffande löpande skuldebrev ges i 15–18 §§ skuldebrevslagen en utförlig reglering av vilka invändningar som kan göras gällande mot ny borgenär som – efter överlåtelse – i god tro har kommit i besittning av skuldebrevet. Gäldenären får t. ex. enligt 15 § första stycket inte mot sådan borgenär göra gällande att betingat vederlag inte har kommit gäldenären till godo eller att i övrigt det rättsförhållande som föranlett skuldebrevets utfärdande medför rätt till jäv. Vad nu sagts gäller enligt 10 § också om skuldebrevet har pantsatts.

Som har berörts i avsnitt 2.1 tar sig trepartsförhållandet köpare-säljare-kreditgivare även andra rättsliga uttryck på den moderna kreditmarknaden. Så är fallet t. ex. vid låneköp och de moderna former av kontokredit där köparen med ett finansieringsföretag träffar avtal om viss kredit. Köparen ingår i sådana fall två formellt åtskilda transaktioner, ett köpeavtal och ett kreditavtal. Eftersom krediten formellt sett grundas på ett särskilt avtal mellan köparen och kreditgivaren torde köparen sakna möjlighet att mot kreditgivarens krav på betalning göra invändningar exempelvis om fel i

varan eller leveransdröjsmål.

Beträffande vissa kreditköp som omfattas av konsumentköplagen har genom 15 och 16 §§ i den lagen gjorts viktiga inbrytningar i de nu angivna principerna, i syfte att skydda konsumenterna. Här bör då först nämnas, att konsumentköplagen enligt 1 § är tillämplig när konsument av näringsidkare köper vara, som är avsedd huvudsakligen för enskilt bruk och som säljs i näringsidkarens yrkesmässiga verksamhet. Lagen är också tillämplig när konsument köper sådan vara av annan än näringsidkare, under förutsättning att köpet förmedlas av näringsidkare i dennes yrkesmässiga verksamhet och att näringsidkaren därvid uppträder såsom ombud för säljaren.

Genom 15 § konsumentköplagen ogiltigförklaras s. k. cut-off-klausuler vid konsumentköp. Har säljaren lämnat anstånd med erläggande av köpeskillingen eller del därav och överlåter eller pantsätter han sin fordran till annan, är köparen enligt 15 § inte bunden av villkor, varigenom han helt eller delvis har avstått från rätten att framställa invändningar på grund av köpet mot ny borgenärs krav på betalning.

I 16 § regleras det fall att köpeskillingen eller del därav betalas med belopp som köparen – i samband med köpet och genom säljarens förmedling – erhåller som lån av bank eller annan med vilken säljaren samarbetar för förmedling av lån. Härunder faller olika former av låneköp. Enligt 16 § får i sådant fall köparen mot långgivarens krav på betalning framställa samma invändningar på grund av köpet som han kan framställa mot säljaren. Trots lånets formellt självständiga natur har köparen således möjlighet att i förhållande till kreditgivaren åberopa bl. a. fel i varan eller dröjsmål med leverans och han kan på grund härav t. ex. innehålla köpeskillingen tills dröjsmålet upphört eller felet avhjälpes. Det bör dock särskilt påpekas att bestämmelsen i 16 § konsumentköplagen omfattar endast fall då krediten lämnas i samband med köpet. Denna situation föreligger inte när konsumenten på förhand har beviljats ett utrymme för fortlöpande kredit av ett kreditkorsföretag. I propositionen med förslaget till konsumentköplag (prop. 1973:138 s. 153) framhölls att frågan om köparens relationer till kreditkorsföretag borde anstå till dess resultatet av kreditköpkommitténs arbete förelåg.

I 17 § meddelas ett straffsanktionerat förbud för säljaren att, om han lämnar anstånd med erläggande av köpeskillingen eller del därav, motta av köparen ingången växelförbindelse beträffande sin fordran. Säljaren får inte heller till bevis för sin fordran motta av köparen utfärdat skuldebrev eller annan av denne ingången skuldförbindelse vars överlåtande eller pantsättning inskränker köparens rätt att framställa invändningar på grund av köpet, om ny borgenär i god tro förvärvar fordringshandlingen.

I detta sammanhang skall även redovisas huvuddragen av konsumentköplagens regler beträffande köparens befogenheter gentemot säljaren. Härvid bör anmärkas att lagen inte innehåller någon fullständig reglering

av köparens ställning utan anger vissa grundläggande befogenheter, ett minimiskydd som köparen under alla förhållanden skall ha vid köp av varor förenskilt bruk. I övrigt gäller 1905 års köplag eller bestämmelser i köpeavtal, under förutsättning att köparen därigenom tillerkänns längre gående befogenheter än enligt konsumentköplagen.

I 3 § regleras köparens minimibefogenheter för det fall att säljaren inte avlämnar varan i rätt tid. Om dröjsmålet inte beror av köparen eller av händelse för vilken köparen står faran, får denne på grund av dröjsmålet häva köpet, om inte säljaren efter uppmaning avlämnar varan inom skälig tid. Detta gäller dock inte om dröjsmålet är av ringa betydelse för köparen. I vissa fall har köparen på grund av dröjsmålet rätt att häva köpet utan att han först lämnar sådan uppmaning, nämligen om det av annan anledning måste ha stått klart för säljaren att dröjsmålet inte är av ringa betydelse för köparen. Säljaren har emellertid möjlighet att i vissa fall genom avtalsvillkor inskränka köparens rätt att häva köpet. Detta gäller vid köp av vara som har tillverkats särskilt efter köparens anvisningar eller önskemål eller som säljaren eljest måste antas sakna möjlighet att på rimliga villkor avyttra till annan än köparen. Ett sådant avtalsvillkor kan dock inte åberopas om det är uppenbart att dröjsmålet medför att köparens syfte med avtalet väsentligen förfelas. Till de nu angivna reglerna kommer ytterligare en som avser det fallet att säljaren dröjer med att avlämna en vara som skall betalas vid eller efter den tid som har bestämts för avlämnandet. Köparen får då innehålla köpeskillingen till dess att varan hålls honom till handa.

4 och 5 §§ konsumentköplagen reglerar köparens befogenheter när varan är behäftad med fel. Huruvida fel i varan föreligger bedöms dels enligt vanliga köprättsliga regler, dels enligt bestämmelserna i 7–10 §§ konsumentköplagen, som anger vissa särskilda fall när varan skall anses vara behäftad med fel.

Bestämmelserna i 4 § konsumentköplagen reglerar det fall att varan är behäftad med fel som säljaren exempelvis genom en reparationsgaranti har åtagit sig att avhjälpa. Sker inte detta inom skälig tid efter det att köparen har framställt anspråk på grund av felet eller avlämnas inte inom skälig tid därefter felfri vara i den felaktigas ställe, får köparen göra avdrag på köpeskillingen, kräva skälig ersättning för avhjälpande av felet eller, om felet inte är av ringa betydelse för honom, häva köpet. När det gäller köparens rätt att häva köpet kan säljaren dock i vissa fall åberopa avtalsvillkor som inskränker hävningsrätten, nämligen om betydande skada skulle åsamkas säljaren genom att köpet hävs och han erbjuder köparen skälig ersättning för felet. Inskränkning i köparens rätt att häva köpet är emellertid inte ens i sådant fall giltig, om det är uppenbart att varan inte kan användas för sitt ändamål. Om felet avser vara som skall betalas vid eller efter den tid som har bestämts för avlämnandet, får köparen även innehålla köpeskillingen till dess felet har avhjälpits eller felfri vara hålls honom till handa.

Är det uppenbart att felet endast är av ringa betydelse för köparen får han dock inte innehålla mer än vad som kan antas motsvara dubbla kostnaden för felets avhjälpande.

Köparens befogenheter enligt de nu angivna reglerna gäller även om åtagandet att avhjälpa felet har gjorts för säljarens räkning av varans tillverkare eller annan.

Bestämmelserna i 5 § gäller när varan är behäftad med fel men detta inte skall avhjälpas på grund av sådant åtagande som avses i 4 §. Köparen får då göra avdrag på köpeskillingen eller, om felet inte är av ringa betydelse för honom, häva köpet. Säljaren har dock samma möjligheter som enligt 4 § att åberopa avtalsvillkor som inskränker köparens rätt att häva köpet. Om köparen har framställt anspråk på grund av felet får han inte göra gällande sina nu nämnda befogenheter, om säljaren erbjuder sig att avhjälpa felet eller att avlämna felfri vara i den felaktigas ställe och detta sker genast och utan kostnad eller väsentlig olägenhet för köparen. Denne har samma rätt att innehålla köpeskillingen som enligt 4 §.

Till köparens nu berörda befogenheter vid dröjsmål och fel i varan kommer enligt 6 § konsumentköplagen viss rätt till ersättning för utgift som köparen har ådragit sig till följd av säljarens kontraktsbrott.

Innebörden av att ett köp hävs är att parternas prestationer i princip skall återgå. Regler härom finns i 57 och 58 §§ i 1905 års köplag. Vardera parten är skyldig att återbära vad han mottagit. Enligt 57 § köplagen råder ett avhängighetsförhållande mellan återgångsprestationerna. Hävs köpet har säljaren inte rätt att återfå godset, om han inte återbär vad han uppburit av köpeskillingen. Å andra sidan är säljaren enligt huvudregeln inte skyldig att betala tillbaka vad han uppburit, om han inte återfår godset väsentligen oförändrat och oförminskat. Om köparen är berättigad till ersättning av säljaren, har han viss rätt att hålla godset inne till säkerhet för ersättningsanspråket.

11 § konsumentköplagen innehåller bestämmelser om vad köparen har att iaktta om han vill göra gällande befogenheter på grund av fel i varan. Han skall underrätta säljaren om felet inom skälig tid efter det att han har märkt eller bort märka felet, dock inte senare än ett år från det han mottog varan. Om annan än säljaren för dennes räkning har åtagit sig att avhjälpa fel i varan får underrättelsen i stället lämnas till den som har gjort åtagandet. Försummar köparen att lämna underrättelse enligt dessa bestämmelser förlorar han sin rätt.

2.2.3 *Lagen (1971:238) om hemförsäljning m. m.*

Hemförsäljningslagen är främst inriktad på kreditköp men omfattar även vissa avtal om fortlöpande tjänster, s. k. abonnemangsavtal. Syftet med lagen är att skydda konsumenten mot påtryckning och överrumpling vid bl. a.

hemförsäljning. Skyddet består däri att konsumenten inom en vecka, den s. k. ångerveckan, kan ångra sig och skriftligen meddela säljaren att han frånträder avtalet.

Enligt 1 § är lagen tillämplig vid yrkesmässig försäljning av lös egendom, som är avsedd huvudsakligen för enskilt bruk, under förutsättning att köparen avger anbud eller svar på anbud vid sammanträffande med säljaren eller ombud för denne i köparens bostad eller eljest på annan plats än säljarens eller ombudets fasta försäljningsställe. Lagen gäller under motsvarande förutsättningar även i fråga om näringsidkares åtagande att mot vederlag förlöpande tillhandagå någon med underhåll eller tillsyn av egendom, undervisning eller andra liknande tjänster. Om avtalet sluts och av båda parter fullgörs vid själva sammanträffandet gäller lagen endast om köparen betalar köpeskillingen eller del därav med användande av kreditbevis (t. ex. kontokort) eller med belopp som han får låna av säljaren eller av annan genom säljarens förmedling.

Köparen kan enligt 4 § frånträda sitt anbud eller sitt svar genom att skriftligen meddela detta till säljaren inom en vecka, räknat från dagen för sammanträffandet. Om köparen i annat fall än då båda parter har fullgjort avtalet vid själva sammanträffandet fått motta godset eller del därav, är hans rätt att frånträda anbudet eller svaret dock beroende av att han håller godset tillgängligt för säljaren i väsentligen oförändrat och oförminskat skick. Köparen står likväl inte faran för att godset av våda förstörs, försämras eller minskas eller undergår förändring endast genom sin egen beskaffenhet eller till följd av åtgärd som varit nödvändig för undersökning av godset.

Om köparen frånträder sitt anbud eller svar, åligger det enligt 5 § säljaren att inom den tid som skäligen åtgår för godsets avhämtande återställa vad han kan ha mottagit av vederlaget. Köparen har rätt att hålla godset inne till dess säljaren har fullgjort sin återbetalningsskyldighet. Har godset inte avhämtats inom tre månader efter sammanträffandet tillfaller det köparen utan vederlag. Återgår avtal om tillhandahållande av tjänst, skall den omständigheten att säljaren redan har utfört viss del av sitt åtagande inte befria säljaren från skyldigheten att betala tillbaka vad han har uppburit.

2 § innehåller bestämmelser som syftar till att förmå säljaren att upplysa köparen om hans rättigheter. Säljaren eller hans ombud måste sålunda vid parternas sammanträffande överlämna en särskild handling till köparen, varigenom denne erinras om sina rättigheter enligt lagen. Köparen skall underteckna ett exemplar av handlingen. Har dessa bestämmelser inte iakttagits är köparen över huvud taget inte bunden av sitt anbud eller svar. Vidare skall köparen erhålla en blankett för meddelande till säljaren, om köparen vill frånträda affären.

Lagen innehåller vidare i 3 § en bestämmelse om verkan av utfästelse av säljarens ombud om köpevillkor som är gynnsammare för köparen än dem som är upptagna på den ordersedel eller i det kontrakt som har använts

vid försäljningen. Om köparen har avgivit anbud till ombudet och säljaren meddelar att han antar anbudet, skall säljaren nämligen enligt 3 § anses ha godtagit detta sådant det har framförts till ombudet, om inte annat uttryckligen anges eller uppenbart framgår av omständigheterna.

Hemförsäljningslagen är enligt 6 § tvingande till köparens förmån. Lagen är f. n. föremål för översyn.

2.2.4 Lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område

Genom ändringar i avtalslagen (SFS 1976:185), vilka trätt i kraft den 1 juli 1976, har i lagens 36 § intagits en ny förmögenhetsrättslig generalklausul som har ersatt bl. a. de tidigare generalklausulerna i 8 § avbetalningsköplagen och 8 § skuldebrevslagen.

Generalklausulen i 36 § avtalslagen ger domstolarna ökade möjligheter att jämka eller åsidosätta oskäligen villkor i avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område. Avtalsvillkor får enligt generalklausulen jämkas eller lämnas utan avseende, om villkoret är oskäligt med hänsyn till avtalets innehåll, omständigheterna vid avtalets tillkomst, senare inträffade förhållanden och omständigheterna i övrigt. Har villkoret sådan betydelse för avtalet att det inte skäligen kan krävas att detta i övrigt skall gälla med oförändrat innehåll, får avtalet jämkas även i annat hänseende eller i sin helhet lämnas utan avseende. Vid prövningen skall särskild hänsyn tas till behovet av skydd för den som i egenskap av konsument eller eljest intar en underlägsen ställning i avtalsförhållandet. De angivna bestämmelserna äger motsvarande tillämpning i fråga om villkor vid annan rättshandling än avtal.

Generalklausulen är i princip tillämplig inom hela förmögenhetsrätten och kan tillämpas bl. a. på avtal eller andra rättshandlingar som gäller krediter av olika slag. I den proposition som ligger till grund för generalklausulen (prop. 1975/76:81) har framhållits att även om det på vissa områden, såsom vid avbetalningsköp, finns särskilda lagbestämmelser till skydd för svagare avtalspart kan generalklausulen ändå ha en viktig funktion att fylla som en kompletterande skyddsregel, bl. a. i speciella situationer som inte har kunnat regleras i den särskilda lagen (prop. s. 112).

Generalklausulen, som är av civilrättslig natur, kan ses som ett komplement till den näringsrättsliga lagen (1971:112) om förbud mot oskäligen avtalsvillkor (se avsnitt 2.2.6). Det har också varit ett viktigt syfte med införandet av generalklausulen att tillse att villkor, som har träffats av förbud enligt avtalsvillkorlagen, i behövlig utsträckning kan angripas på civilrättslig väg. För att underlätta möjligheterna till en likartad bedömning har förutsättningarna för ingripande angetts på samma sätt i generalklausulen som i avtalsvillkorlagen. Enligt båda fordras att ifrågavarande avtalsvillkor är oskäligt (prop. 1975/76:81 s. 131).

Generalklausulen kan tillämpas på alla slags villkor, även sådana som avser vederlaget (priset) för en prestation. I prop. 1975/76:81 påpekas att ett område där det finns särskild anledning att överväga jämkning av vederlaget är kreditköpen. Det har emellertid också understrukits, att hänsyn alltid måste tas till samtliga omständigheter i det enskilda fallet och att avsikten inte har varit att generalklausulen skall fungera som ett medel för en allmän priskontroll (prop. s. 138). En annan typ av avtalsvillkor som berörts i propositionen är s. k. förfalloklausuler, dvs. villkor som innebär att ett lån eller annan kredit under vissa förhållanden skall förfalla till betalning före avtalad förfallodag samt avtalsvillkor som ger kreditgivare rätt att säga upp krediten till betalning i förtid. Även sådana avtalsvillkor kan, om de i ett enskilt fall framstår som oskäligen, jämkas eller åsidosättas med stöd av generalklausulen (prop. s. 139 f).

Enligt 37 § avtalslagen i dess lydelse efter den 1 juli 1976 gäller att sådana förbehåll är ogiltiga, som innebär att pant eller annan säkerhet skall vara förverkad, om den förpliktelse för vars fullgörande säkerheten ställts inte rätteligen fullgörs.

2.2.5 Marknadsföringslagen (1975:1418)

I marknadsföringslagens 1 § fastslås att lagen har till ändamål att främja konsumenternas intressen i samband med näringsidkares marknadsföring av varor, tjänster och andra nyttigheter och att motverka marknadsföring som är otillbörlig mot konsumenter eller näringsidkare. Uttrycket "nyttighet" har i lagen en vidsträckt innebörd och omfattar bl. a. krediter (prop. 1975/76:34 s. 125 f). Även begreppet marknadsföring har en vidsträckt innebörd. I begreppet ligger att det skall vara fråga om åtgärder som syftar till att främja avsättning av varor, tjänster eller andra nyttigheter. Också ett helt passivt saluhållande bör anses utgöra marknadsföring. Begreppet måste vidare anses innefatta inte bara försäljning utan också uthyrning och liknande förfaranden (prop. s. 124).

Marknadsföringslagens ändamål tillgodoses i första hand genom att konsumentverket och konsumentombudsmannen (KO) bevakar marknaden och vid behov tar upp överläggningar med berörda näringsidkare i syfte att på frivillig väg få till stånd en marknadsföring som står i överensstämmelse med konsumenternas intressen. För det fall den verksamhet som sålunda bygger på att frivilliga åtgärder vidtas inte skulle leda till önskat resultat, ger marknadsföringslagen möjligheter att i vissa fall vidta tvingande åtgärder mot näringsidkare. Sådana tvångsåtgärder kan åstadkommas med stöd av tre generalklausuler, som har upptagits i 2–4 §§ marknadsföringslagen. Den tvångsvisa tillämpningen av dessa bestämmelser har anförtratts åt marknadsdomstolen.

Generalklausulen i 2 § riktar sig mot otillbörlig marknadsföring. Företar näringsidkare vid marknadsföring av vara, tjänst eller annan nytthet reklamåtgärd eller annan handling, som genom att strida mot god affärssed eller på annat sätt är otillbörlig mot konsumenter eller näringsidkare, kan marknadsdomstolen med stöd av 2 § förbjuda näringsidkaren att fortsätta därmed eller att företaga annan liknande handling.

Den i 3 § intagna generalklausulen syftar till att få till stånd tillräcklig information i samband med marknadsföring. Underlåter näringsidkare vid marknadsföring av vara, tjänst eller annan nytthet att lämna information som har särskild betydelse från konsumentsynpunkt, kan marknadsdomstolen med stöd av 3 § ålägga näringsidkaren att lämna sådan information. Åläggande kan utfärdas så snart det föreligger ett inte helt obetydligt behov av den ifrågavarande informationen (prop. s. 126). Åläggande att lämna information får innehålla att informationen skall lämnas genom märkning på vara eller tillhandahållas i annan form på säljställe, t. ex. genom skyltar, faktablad eller liknande. Med säljställe avses såväl fasta butiker och lokaler som mera tillfälliga platser där nyttigheter säljs, hyrs ut eller på annat sätt marknadsförs. Vid t. ex. hemförsäljning utgör varje presumtiv kunds bostad ett säljställe (prop. s. 127). Informationsåläggande får också innehålla att informationen skall lämnas i annonser eller andra framställningar som näringsidkaren använder vid marknadsföringen. Vidare får åläggande innehålla att informationen skall i viss form lämnas till konsument som begär det. Härigenom kan uppnås bl. a. att konsument kan få tillgång till åsyftad information utan att behöva besöka säljstället (prop. s. 127).

Med stöd av generalklausulen i 4 § kan marknadsdomstolen förbjuda näringsidkare att saluhålla eller till uthyrning mot vederlag erbjuda vissa farliga eller uppenbart odugliga varor.

Förbud eller åläggande enligt 2–4 §§ kan meddelas även anställd hos näringsidkare och annan som handlar på näringsidkares vägnar. Förbud mot handling som innebär otillbörlig marknadsföring kan enligt 2 § därjämte meddelas var och en som i övrigt väsentligen har bidragit till handlingen.

Förbud eller åläggande skall enligt 5 § förenas med vite, om ej detta av särskilda skäl är obehövligt.

I 10–13 §§ meddelas vissa regler om handläggningen av fråga om förbud eller åläggande enligt 2–4 §§. Enligt 10 § (i dess lydelse efter senaste ändring, se SFS 1976:55) tar marknadsdomstolen upp sådan fråga efter ansökan av KO. Om KO emellertid för visst fall beslutar att inte göra ansökan, får ansökan göras av sammanslutning av konsumenter, löntagare eller näringsidkare eller, beträffande förbud mot otillbörlig marknadsföring, av näringsidkare som berörs av handlingen. Genom 11 § ges KO rätt att, i sista hand med användande av vite, från näringsidkare infordra utredning i ärende om tillämpning av 2–4 §§. I vissa fall lämnar KO ersättning för utredningsmaterial. I 12 § fastslås att beslut i fråga om förbud eller åläggande enligt

2–4 §§ inte hindrar att samma fråga provas på nytt, om sådan förnyad prövning föranleds av ändrade förhållanden eller annat särskilt skäl. Enligt 13 § kan förbud eller åläggande meddelas interimistiskt, dvs. för tiden till dess slutligt beslut föreligger, om särskilda skäl föranleder det.

KO behöver inte alltid vända sig till marknadsdomstolen för att få till stånd ett förbud eller åläggande enligt 2–4 §§. I fall som inte är av större vikt får frågan nämligen enligt 14 och 15 §§ provas av KO själv genom förbudsföreläggande eller informationsföreläggande. Förbudsföreläggande innebär att den som antas ha företagit handling, som avses i 2 eller 4 §, föreläggs förbud vid vite att fortsätta därmed eller, i fall som avses i 2 §, att företa annan liknande handling. Informationsföreläggande sker på samma sätt men avser föreläggande vid vite att lämna information som anges i 3 §. Har föreläggande godkänts gäller det som förbud eller åläggande som har meddelats av marknadsdomstolen.

Om någon har meddelats förbud eller åläggande enligt 2–4 §§ utövar KO tillsyn över att förbudet eller åläggandet åtlids. För detta ändamål kan enligt 16 § KO från den som avses med förbudet eller åläggandet, i sista hand med användande av vite, infordra upplysning, handling, varuprov och liknande.

Om förbud eller åläggande som har förenats med vite överträds, kan vitet utdömas. Detsamma gäller naturligtvis vite som KO har förelagt för att framtvinga utredning eller tillsynsunderlag. Av 17 § första stycket framgår att fråga om utdömande av vite provas av allmän domstol på talan av åklagare. Åklagaren får dock väcka sådan talan endast efter anmälan av KO eller, i fråga om vite som marknadsdomstolen har förelagt i samband med förbud eller åläggande enligt 2–4 §§, efter anmälan av annan som hos marknadsdomstolen har ansökt om förbudet eller åläggandet.

Vid sidan av generalklausulerna innehåller marknadsföringslagen bestämmelser som straffbelägger vissa förfaranden vid marknadsföring, vilka det har ansetts särskilt angeläget att motverka. Det är här fråga om vilseledande framställning vid marknadsföring (6 §) samt s. k. tilläggserbjudanden (7 §) och kombinationserbjudanden (8 §). Straffet, som kan drabba näringsidkare och vid vilseledande framställning även anställd hos näringsidkare och annan som handlar på näringsidkares vägnar, är i samtliga fall böter eller fängelse i högst ett år. I ringa fall döms dock inte till straff. Allmänt åtal får enligt 17 § andra stycket väckas endast efter anmälan eller medgivande av KO.

2.2.6 Lagen (1971:112) om förbud mot oskäligen avtalsvillkor

Avtalsvillkorlagens centrala bestämmelse är 1 §, vilken är utformad som en generalklausul. Är villkor som näringsidkare använder vid erbjudande av vara eller tjänst till konsument för enskilt bruk med hänsyn till vederlaget och övriga omständigheter att anse som oskäligt mot konsumenten kan

marknadsdomstolen, om det är påkallat från allmän synpunkt, meddela näringsidkaren förbud att framdeles i liknande fall använda samma eller väsentligen samma villkor. Vad som nu sagts äger motsvarande tillämpning om näringsidkare erbjuder konsument att hyra lösöre för enskilt bruk. Förbud kan meddelas även anställd hos näringsidkare och annan som handlar på näringsidkarens vägnar. Förbud skall förenas med vite, om inte detta av särskilda skäl är behövligt.

I likhet med marknadsföringslagen bygger avtalsvillkorlagen på tanken att KO skall övervaka marknaden och ta upp förhandlingar med företrädare för näringsidkarna i syfte att få till stånd ändring i sådana avtalsvillkor som kan anses oskäligen. KO skall härvid i första hand försöka uppnå ändringar på frivillig väg, men om förhandlingarna blir resultatlösa kan KO föra talan inför marknadsdomstolen om förbud enligt generalklausulen. Beslutar KO för visst fall att inte ansöka om förbud, får enligt 3 § ansökan göras av sammanslutning av näringsidkare, konsumenter eller löntagare. För handläggningen av fråga om förbud gäller bestämmelser som till stor del motsvarar reglerna om handläggning av fråga om tillämpning av generalklausulerna i marknadsföringslagen (se avsnitt 2.2.5). Liksom enligt den lagen kan KO i fall som inte är av större vikt själv pröva förbudsfråga genom förbuds föreläggande.

Avtalsvillkorlagen är enligt 2 § inte tillämplig i fråga om verksamhet som står under tillsyn av bankinspektionen eller försäkringsinspektionen.

Det bör understrykas att bedömningen enligt generalklausulen i 1 § avtalsvillkorlagen avser frågan om ett villkor typiskt sett är oskäligt gentemot konsumenterna sedda som ett kollektiv. Bedömningen innefattar alltså inte prövning av individuella avtal (jfr avsnitt 2.2.4).

Vissa ändringar i avtalsvillkorlagen har föreslagits i promemoriorna Ds Ju 1976:10 och 13. Förslagen övervägs f. n. i justitiedepartementet.

2.2.7 Inkassolagen (1974:182)

Inkassolagen (ändrad 1975:744) syftar i första hand till att undanröja riskerna för att gäldenärer utsätts för otillbörliga inkassoåtgärder eller i övrigt tillfogas onödigt skada eller olägenhet genom inkassoverksamhet, varmed i lagen förstås verksamhet med syfte att driva in betalning för fordran.

Lagen gäller enligt 1 § yrkesmässigt bedriven inkassoverksamhet. Verksamhet hos exekutiv myndighet är dock uttryckligen undantagen från lagens tillämpningsområde.

För viss yrkesmässig inkassoverksamhet, nämligen sådan som avser indrivning av fordringar för annans räkning eller fordringar som övertagits för indrivning, krävs enligt 2 § datainspektionens tillstånd. Detta gäller dock inte verksamhet som bedrivs av Sveriges riksbank, Sveriges investeringsbank

AB, kreditinrättning under bankinspektionens tillsyn eller advokat. Den som uppsåtligt eller av oaktsamhet bedriver tillståndspliktig inkassoverksamhet utan erforderligt tillstånd kan enligt 17 § dömas till böter eller fängelse i högst ett år.

I 4 § föreskrivs att inkassoverksamhet skall bedrivas enligt god inkassosed. Därvid skall iakttas att gäldenär inte vållas onödig skada eller olägenhet eller utsätts för otillbörlig påtryckning eller annan otillbörlig inkassoåtgärd.

Om gäldenären inte betalar sin skuld får rättsliga åtgärder i regel inte vidtas utan att gäldenären först tillställts krav. Enligt 5 § första stycket skall krav framställas skriftligen. Vad som fordras i kapital, ränta och ersättning för kostnader skall anges var för sig. I fråga om ränta skall anges beloppet av upplupen ränta, räntesatsen samt den tid och det belopp som ligger till grund för ränteberäkningen. Enligt 5 § andra stycket skall i samband med krav anges viss skälig tid inom vilken gäldenären har att betala frivilligt eller anmäla om han har någon invändning mot kravet. Rättslig åtgärd får enligt 6 § tillgripas först sedan gäldenären har tillställts krav som nu nämnts och den angivna tiden för frivillig betalning eller invändning har löpt ut. Enligt 7 § gäller detta dock inte, om gäldenären uppenbarligen söker undandra sig att betala eller om det annars föreligger särskilda skäl att frångå bestämmelserna om krav.

I 8 § föreskrivs att inkassoåtgärd inte bör vidtas, om det föreligger sannolika skäl för att fordran inte är lagligen grundad eller om fordringen annars framstår som obefogad.

Lagen innehåller vidare bestämmelser om tillsyn m. m. Tillsyn över efterlevnaden av lagen utövas enligt 13 § av datainspektionen. Inspektionens tillsyn omfattar dock inte verksamhet som bedrivs av Sveriges riksbank, Sveriges investeringsbank AB, kreditinrättning under bankinspektionens tillsyn eller advokat. Tillsynen skall utövas så att den inte vållar större kostnad eller olägenhet än som är nödvändig. Enligt 14 § första stycket har datainspektionen rätt att företa inspektion hos den som bedriver inkassoverksamhet och att ta del av samtliga handlingar som rör verksamheten. Den som bedriver verksamheten skall enligt 14 § andra stycket lämna datainspektionen de upplysningar om verksamheten som inspektionen begär för sin tillsyn. Datainspektionen får enligt 14 § tredje stycket förelägga vite för att framtvunga handlingar eller upplysningar. Den som uppsåtligt eller av oaktsamhet lämnar osann uppgift i fall som avses i 14 § andra stycket kan enligt 17 § dömas till böter eller fängelse i högst ett år.

Datainspektionen kan med stöd av 15 § första stycket meddela de föreskrifter om bedrivande av inkassoverksamhet som föranleds av tillsynen. Föreskrift får förenas med vite. Om den som har fått datainspektionens tillstånd att bedriva inkassoverksamhet åsidosätter bestämmelse i lagen eller föreskrift som meddelats med stöd av lagen får datainspektionen, om rättelse inte vidtas, återkalla tillståndet (15 § andra stycket).

2.2.8 Förordningen (1959:575) med föreskrifter om vissa betalningsvillkor vid yrkesmässig försäljning av bilar, m. m.

För bilhandeln gäller en konjunkturpolitiskt motiverad reglering av vissa betalningsvillkor vid yrkesmässig försäljning av personbilar samt mindre lastbilar och bussar. Regleringen gäller kontantinsatsens storlek och kredittidens längd. Bestämmelser härom har upptagits i förordningen (1959:575) med föreskrifter om vissa betalningsvillkor vid yrkesmässig försäljning av bilar (omtryckt 1976:63). Förordningens bestämmelser om betalningsvillkoren jämte vissa därtill anknyttande regler skall emellertid enligt 3 § i förordningen inte äga tillämpning, om säljaren har biträtt en av regeringen godkänd överenskommelse, enligt vilken det åligger honom att iaktta motsvarande regler om kontantinsats och kredittid. Sådana överenskommelser har gällt sedan den 16 april 1959. Gällande överenskommelse, den s. k. avbetalningsöverenskommelsen, har ingåtts mellan kommerskollegium och Motorbranschens riksförbund (MRF) den 18 maj 1976. Genom överenskommelsen har MRF åtagit sig att från bilhandlarna infordra förbindelser att de skall iaktta överenskommelsen.

De genom förordningen meddelade föreskrifterna grundas på ett av riksdagen lämnat bemyndigande i lagen (1975:90) med bemyndigande att meddela föreskrifter om betalningsvillkor vid yrkesmässig försäljning av bilar.

Enligt 1 § i förordningen och överenskommelsen äger bestämmelserna i dem tillämpning vid yrkesmässig försäljning av bilar, dock med undantag för lastbilar och bussar vilkas totalvikt överstiger 1 800 kilogram. Med försäljning förstås varje överlåtelse där vederlaget enligt avtal helt eller delvis skall utgå i pengar. Överlåtelse anses föreligga även om säljaren har uppställt sådant äganderättsförbehåll eller återtagandeförbehåll som avses i avbetalningsköplagen eller om avtalet har getts formen av hyresavtal men avsikten är att den till vilken bilen utges skall bli ägare till denna (jfr 1 § andra stycket avbetalningsköplagen).

2 § 1 mom. i förordningen och 3 § i avbetalningsöverenskommelsen innehåller bestämmelser om kontantinsats och kredittid. Sålunda gäller att säljaren inte får utlämna försåld bil, om inte köparen till honom har erlagt minst 40 procent av vederlaget (kontantinsats) samt i övrigt förbundit sig att gälda vederlaget inom 24 månader (kredittid). Kontantinsatsen får inte inbegripa vad köparen kan ha erhållit såsom försträckning av säljaren eller någon med vilken denne har ekonomisk intressegemenskap. Har avtalats att köparen får erlægga del av vederlaget i form av begagnat motorfordon, får värdet av detta inbytesfordon inräknas i kontantinsatsen. Kredittiden räknas fr. o. m. kalendermånaden efter den då bilen utlämnades av säljaren. Det bör anmärkas, att bestämmelserna inte har avseende på det civilrättsliga förhållandet mellan säljaren och köparen. Avtal i strid med bestämmelserna är sålunda giltigt i enlighet med sitt innehåll.

Förordningens bestämmelser om kontantinsats och kredittid är straff-

sanktionerade. Säljare som utlämnar försåld bil i strid mot bestämmelserna skall enligt 4 § i förordningen böta en tiondel av bilens värde, dock lägst 750 kronor och högst 3 000 kronor. Böterna utdöms av allmän domstol.

Säljare som är bunden av avbetalningsöverenskommelsen skall, om han utlämnar bilen i strid mot överenskommelsens bestämmelser om kontantinsats eller kredittid, enligt 4 § i överenskommelsen erlægga ett civilrättsligt vite, vilket beräknas på samma sätt som böterna enligt förordningen. Vitet utdöms av en särskild nämnd, bilkreditnämnden. Ansökan om utdömande av vite görs av MRF.

MRF har genom avbetalningsöverenskommelsen åtagit sig att utöva tillsyn över den sektor av bilmarknaden som består av bilhandlare anslutna till överenskommelsen. Detta sker genom att MRF med anlåtande av auktoriserade revisorer regelbundet kontrollerar bokföringen hos sådana bilhandlare. Kostnaderna för tillsynen bestrids så långt möjligt med influtna vitesbelopp. MRF har efter hörande av kommerskollegium utfärdat åtskilliga anvisningar till föreskrifterna i avbetalningsöverenskommelsen.

Över den del av bilmarknaden som inte omfattas av överenskommelsen utövar kommerskollegium tillsyn enligt förordningen. Enligt 2 § 2 mom. i förordningen har kollegiet genom auktoriserad revisor eller annan härför skickad person rätt att kontrollera att säljare efterkommer föreskrifterna om kontantinsats och kredittid. Kommerskollegium får vidare enligt 5 § i förordningen meddela föreskrifter för verkställigheten av förordningen.

2.2.9 Förordningen (1976:264) om statligt bosättningslån

En särskild typ av banklån är de statliga bosättningslånen, vilka har till syfte att underlätta för enskilda att ordna sin bosättning. Bestämmelserna om bosättningslånen finns i förordningen (1976:264) om statligt bosättningslån samt i tillämpningsföreskrifter som har utfärdats av riksbanken. Förordningen har fr. o. m. den 1 juli 1976 ersatt kungörelsen (1946:570) om statliga bosättningslån.

Enligt bosättningslåneförordningen gäller att bosättningslån kan erhållas av makar, av man och kvinna som sammanbor med varandra under äktenskapsliknande förhållanden, av man och kvinna som avser att ingå äktenskap med varandra eller att sammanbo med varandra under äktenskapsliknande förhållanden, av ensamstående som sammanbor eller avser att sammanbo med eget barn (eller barn som har mottagits för adoption) under 16 år samt av ensamstående handikappad utan barn. Lån utgår till svenska medborgare men kan också beviljas utländska medborgare eller statslösa som har tillstånd att vistas och arbeta i Sverige. Såsom ytterligare villkor för lån gäller enligt 6 § förordningen bl. a. att lånesökande har behov av medel för att anskaffa möbler och andra bosättningsföremål. Bosättningslån beviljas fr. o. m. den 1 juli 1976 med högst 10 000 kr. De lämnas ur statens bosättningslånefond genom riksbanken. Lånen beviljas utan borgen. Räntan är låg (statens normallåneränta, f. n. 8 %). Amorteringstiden får normalt inte överstiga sju år. Uppskov med amorteringar och räntebetalning kan medges på grund av t. ex. studier för en tid av sammanlagt tre år, i undan-

tagsfall för längre tid. Befrielse helt eller delvis från återbetalningsskyldigheten kan komma i fråga när låntagare har avlidit, varit sjuk, arbetslös, omhändertagen för vård eller haft stor försörjningsbörda eller när det av annan anledning framstår som skäligt.

2.3 Konsumentombudsmannen och konsumentverket

Den 1 juli 1976 har KO och det tidigare konsumentverket sammanförts till en myndighet, benämnd konsumentverket. Verket leds av en styrelse samt en verkschef som tillika är KO. Målsättningen för det nya konsumentverket, liksom för det tidigare, är att stödja konsumenterna och förbättra deras ställning. Verksamheten i det nya konsumentverket är uppdelad på flera olika enheter. De formella KO-uppgifterna enligt avtalsvillkorslagen och marknadsföringslagen ankommer på en särskild, direkt till verkschefen/KO knuten enhet som ligger utanför linjeorganisationen, KO-sekretariatet. Rörande organisationen och verksamheten i övrigt kan hänvisas till förordningen (1976:429) med instruktion för konsumentverket samt till prop. 1975/76:159.

3 Internationella förhållanden

Kreditköpkommittén har i sitt betänkande lämnat vissa uppgifter rörande lagstiftning m. m. i en del andra länder med avseende på bl. a. konsumentkrediter av olika slag samt rörande visst internationellt samarbete inom detta område. I dessa delar får hänvisas till betänkandet (s. 125–152).

4 Kommittén

4.1 Allmänna utgångspunkter

Kommittén framhåller att dess huvuduppgift gäller krediter i samband med köp av varor. Bland dessa kreditformer märks främst avbetalningsköpet, låneköpet och kontoköpet. Fastän köpkrediterna under nuvarande förhållanden fyller en samhällsekonomisk uppgift har det enligt kommittén länge stått klart att erbjudande av kredit i samband med köp innebär flera nackdelar för konsumenterna. En alltför lättillgänglig kredit kan leda till oöverlagda köp av mindre nödvändiga varor. Kreditmöjligheten används ofta som ett konkurrensmedel och kan undanskymma viktigare faktorer, t. ex. produktens pris och kvalitet. Transaktionerna kredit och köp sammanvävs till ett svårtydligt mönster som ofta döljer det pris konsumenten får betala för själva krediten.

Kommittén framhåller att dess material visar att den f. n. dominerande kreditköpsformen, avbetalningsköpet, är förenad med påfallande höga kre-

ditkostnader. Kommitténs material bestyrker vidare den allmänna uppfattningen att ekonomiskt sämre ställda grupper använder sig av kreditköp i större omfattning än mera gynnade. De höga merkostnaderna vid avbetalningsköp drabbar enligt kommittén de konsumenter som bl. a. av ekonomiska skäl är uteslagna från de förmånligare krediterna. De minst gynnade i samhället får således i regel betala det högsta priset för att få kredit.

De negativa verkningarna av kreditköpssystemet berör enligt kommittén inte bara den som har ett särskilt utsatt läge utan även i varierande grad konsumenterna i allmänhet. Olägenheterna motiverar enligt kommitténs mening en betydande utbyggnad av den rättsliga regleringen på området.

Kommittén konstaterar att huvuddelen av de krediter som lämnas för enskilt bruk hänför sig till andra ändamål än köp av varor. Den största betydelsen har de lån som lämnas för investeringar i egna hem, bostadslägenheter och fritidshus. Konsumenterna använder sig emellertid också i allt större utsträckning av lån även vid anskaffandet av dyrare varor. Lånen är, framhåller kommittén, i regel inte förbundna med samma olägenheter för konsumenterna som de direkta inköpskrediterna. Enligt kommitténs mening bör dock ramen för en blivande konsumentkreditlagstiftning i princip vara så vid att alla krediter för enskilt bruk omfattas, även om regleringen huvudsakligen bör inriktas på de kreditformer där olägenheterna är störst. Det krävs nämligen en långtgående enhetlighet beträffande begrepp och normer för att konsumenterna skall kunna överblicka och jämföra kreditmarknadens olika alternativ. Vidare är marknaden så flexibel att en reglering inte lämpligen bör inskränkas till de typer av konsumentkredit som i lagstiftningsögonblicket är mest aktuella.

Kommittén anser att man för kreditköpens del bör göra en klarare åtskillnad mellan de båda transaktionerna kredit och köp. Kommittén ifrågasätter om inte de traditionella avbetalningskrediterna och andra krediter som lämnas i samband med försäljning i framtiden bör avskaffas och kreditgivningen i stället helt överlåtas på banker eller andra kreditinrättningar utan direkt försäljningsintresse. Vissa av de bestämmelser som kommittén föreslår rörande köpkrediterna syftar ytterst till att påverka utvecklingen i den riktningen. Kommittén har emellertid inte ansett tiden mogen att avskaffa köpkrediterna, eftersom dessa ibland representerar den enda möjligheten att få kredit.

Kommittén framhåller att kreditgivning inte i och för sig kan lösa fördelningspolitiska problem. Kommitténs förslag syftar bl. a. till ett bättre utnyttjande av konsumenternas resurser. En avgörande förstärkning av de sämst ställdas resurser kan däremot, framhåller kommittén, inte ske inom ramen för dess uppgift.

4.2 Förslaget till konsumentkreditlag

4.2.1 *Lagens tillämpningsområde*

Kommittén anser att en förstärkning av kredittagarens ställning på marknaden främst krävs då kreditgivaren har den starkare positionen. Så är enligt kommittén i regel fallet när kreditgivaren är näringsidkare och krediten skall användas för privat konsumtion. Kommittén föreslår därför att den nya lagstiftningen skall gälla kredit som är avsedd huvudsakligen för enskilt bruk under förutsättning att kreditgivaren är näringsidkare. Med kredit avses såväl betalningsansånd i samband med köp som lån av olika slag.

Kravet att kreditgivaren skall vara näringsidkare bör enligt kommittén inte vara undantagslöst. Om kreditgivaren visserligen är privatperson men krediten lämnas genom förmedling av näringsidkare befinner sig kredittagaren i regel i samma underläge som när han såsom motpart har en yrkesmässig kreditgivare. Kommittén föreslår därför att lagstiftningen görs tillämplig även på krediter som förmedlas av näringsidkare, oavsett huruvida kreditgivaren är näringsidkare eller inte.

Kommittén framhåller att den avser att under sitt fortsatta arbete närmare överväga i vad mån vissa av de nu föreslagna reglerna bör göras tillämpliga även på andra krediter än konsumentkrediter.

4.2.2 *Lagstiftningstekniken*

Kommittén föreslår att konsumentkrediterna regleras i en särskild konsumentkreditlag. Genom att de bestämmelser som tar direkt sikte på kreditgivning åt konsumenter samlas i en särskild lag markeras enligt kommitténs mening att denna har en betydligt bredare syftning än gällande kreditköpsregler. Lagens vida ram förenklar den framtida ytterligare utbyggnad av konsumentskyddet som kan visa sig nödvändig på en flexibel kreditmarknad.

Kommittén framhåller att den förordade lagstiftningstekniken får vissa konsekvenser för avbetalningsköplagen och konsumentköplagen. Beträffande avbetalningsköplagen menar kommittén att denna t. v. bör stå kvar i oförändrat skick för att gälla vid transaktioner som inte faller under konsumentkreditlagen.

Enligt kommittén bör konsumentkreditlagen vara tvingande till konsumentens förmån. Kommittén föreslår därför att avtalsvillkor som inskränker konsumentens befogenheter eller förmåner enligt lagen skall vara ogiltiga.

4.2.3 *Begreppet kreditköp*

Kommittén framhåller att behovet av skyddsregler för konsumenterna är störst i samband med krediter som lämnas för inköp av varor. Den fö-

reslagna konsumentkreditlagens tyngdpunkt ligger därför på särskilda bestämmelser om kreditköp.

Enligt kommitténs mening bör till kreditköp hänföras för det första varje transaktion som innebär att säljaren utger varan till köparen utan att ha erhållit full betalning. Hit hör bl. a. det traditionella avbetalningsköpet och andra delbetalningsköp. Vidare bör enligt kommitténs mening till kreditköp hänföras vissa transaktioner som visserligen innebär att säljaren gör en kontantaffär men som för köparens del betyder att han sätter sig i skuld. Kommittén åsyftar här låneköp och vissa kontoköp, dvs. sådana transaktioner där betalningen helt eller delvis erläggs med belopp som köparen lånar i bank eller av annan kreditgivare. Utmärkande för transaktioner av detta slag är enligt kommittén att det finns en överenskommelse mellan säljaren och kreditgivaren som går ut på att den senare skall lämna kredit för inköp hos säljaren.

Kommittén framhåller att låneköpet och kontoköpet f. n. inte är förbundna med mera påtagliga olägenheter för konsumenterna. Kostnaderna är mestadels lägre, och rätt att återta försålda varor förekommer i allmänhet inte. Även för kreditgivaren torde det vara fördelaktigt att krediten, såsom vid dessa moderna kreditformer, beviljas på grundval av en bedömning av konsumentens förmåga att fullfölja sina åtaganden i stället för att kreditgivaren förlitar sig på kreditsäkerhet i varor. Kommittén anser likväl att även låneköpet och kontoköpet bör omfattas av den föreslagna konsumentkreditlagens bestämmelser om kreditköp. Ett uteslutande av någon kreditköpsform skulle nämligen, framhåller kommittén, med stor sannolikhet leda till en överströmning mot det oreglerade området varigenom skyddsreglernas syfte kunde förfelas.

Sammanfattningsvis föreslår kommittén att med kreditköp skall avses köp av vara, vid vilket säljaren lämnar köparen anstånd med någon del av betalningen eller vid vilket någon del av betalningen erläggs med belopp som köparen erhåller såsom lån av säljaren eller av annan kreditgivare på grund av överenskommelse mellan denne och säljaren. Denna grundläggande bestämning av kreditköpsbegreppet syftar enligt kommittén till att bereda konsumenten ett tillfredsställande skydd även i förhållande till andra kreditgivare än säljaren. Var och en som i kreditköpsförhållandet framstår som konsumentens motpart bör omfattas av lagstiftningen, alltså även kreditgivaren vid låneköp och kontoköp samt den som efter själva köpet övertar säljarens eller annan primär kreditgivares fordran på konsumenten. Kommittén föreslår därför att med kreditgivare skall avses den som lämnar krediten eller övertar den ursprungliga kreditgivarens fordran.

4.2.4 *Upplysningsplikt för kreditgivaren*

Enligt kommittén är det av grundläggande betydelse för konsumentskyddet att den enskilde medborgaren får god information om innebörden

av alternativa kreditformer. Informationen bör enligt kommitténs mening utformas så att konsumenten lätt kan göra en jämförelse mellan olika erbjudanden om kreditköp. Den bör vidare ge underlag för en jämförelse mellan kreditköp och vanligt lån i bank eller hos annan kreditgivare. En sådan information främjar konkurrensen mellan olika kreditformer och kreditgivare samt påverkar därigenom på ett för konsumenterna gynnsamt sätt kreditkostnaderna och kreditvillkoren i övrigt.

Kommittén anser således att alla näringsidkare som lämnar kredit för enskilt bruk bör åläggas att lämna korrekta och med andra alternativ jämförbara upplysningar om kreditkostnaden och faktorer som påverkar kostnadens storlek. Upplysningsplikt bör enligt kommittén föreligga såväl vid annonsering, skyltning och liknande marknadsföring där krediterbjudande förekommer som vid de tillfällen då parterna träffar avtal om kredit.

Med *kreditkostnad* bör enligt kommitténs mening förstås allt vad konsumenten har att erlægga med anledning av krediten, dvs. summan av alla räntor, tillägg och andra kostnader. För att en jämförelse mellan olika kreditalternativ skall kunna göras bör kreditkostnaden anges såsom en årlig fallande ränta. Som benämning för konsumentens verkliga kreditkostnad uttryckt som ränta har kommittén valt uttrycket effektiv ränta, vilket användes redan av konsumtionskreditutredningen (SOU 1966:42). Med *effektiv ränta* avses enligt kommitténs förslag kreditkostnaden angiven som en årlig ränta beräknad på kreditbeloppet, i förekommande fall under hänsynstagande till att delbetalningar skall göras under den löpande kredittiden.

När det gäller annonsering, skyltning och liknande marknadsföring, där kredit erbjuds, föreslår kommittén att uppgift skall lämnas om den effektiva räntan för den kredit som avses med erbjudandet. Vid erbjudande av kredit för kontoköp, checkräkningskredit och andra fortlöpande krediter går det enligt kommittén i allmänhet inte att på förhand mera bestämt ange den effektiva räntans storlek. Kommittén föreslår beträffande dessa krediterbjudanden att uppgiften om effektiva räntan skall utformas så, att därav framgår räntans storlek vid olika sätt att använda kreditutrymmet. Vid marknadsföring av krediterbjudanden som avser kredit för visst köp föreslår kommittén att förutom effektiva räntan även varans kontantpris skall anges.

Enligt kommitténs mening måste den föreslagna informationsplikten vid marknadsföring antas ge ett betydande skydd mot oskäligt höga kreditkostnader. Kommittén anser emellertid att detta skydd bör fullständigas med upplysningsplikt även vid de tillfällen då kreditköp och andra kreditavtal ingås, varvid upplysningsplikten kommer att avse villkoren i det enskilda avtalet.

När det gäller upplysningsplikten vid avtalstillfället måste enligt kommitténs mening olika betydelsefulla begrepp redas ut på sådant sätt att de olika kreditköpsfaktorerna tydligt framträder. Kommittén föreslår därför att vissa viktiga faktorer anges och definieras i konsumentkreditlagen. Detta

gäller varas *kontantpris* varmed enligt kommitténs förslag bör förstås det pris till vilket säljaren skulle ha varit villig att sälja varan mot kontant betalning, efter avdrag för sedvanliga rabatter. Kan säljarens pris vid kontant försäljning av någon anledning inte fastställas bör som kontantpris anses varans gängse marknadspris. En annan viktig faktor i sammanhanget är *kreditbeloppet*, eftersom det är på det beloppet som den effektiva räntan, alltså den relativa kreditkostnaden, beräknas. Enligt förslaget bör med kreditbelopp förstås, vid lån det lånade beloppet och vid betalningsanstånd den del av kontantpriset med vilken konsumenten har fått anstånd. Med termen *skuldbelopp* åsyftas i förslaget summan av kreditbeloppet och kreditkostnaden.

Kommittén framhåller att upplysningsskyldigheten i samband med träffande av avtal om kredit givetvis bör fullgöras innan kreditavtalet blir bindande för konsumenten. Upplysningarna bör lämnas skriftligen. Enligt kommittén torde upplysningsplikten i regel komma att fullgöras genom att uppgifterna tas in i det kontrakt som upprättas mellan parterna. I den mån skriftligt avtal inte upprättas måste särskild handling med uppgift om de olika kreditfaktorerna överlämnas till konsumenten. Ansvaret för att uppgifterna lämnas bör ligga hos kreditgivaren. Vid låneköp kan det dock ligga nära till hands att uppgifterna lämnas av säljaren. Ett sådant förfarande bör enligt kommitténs mening kunna godtas, om säljaren uppträder som ombud för kreditgivaren.

Kommittén föreslår i viss mån olika regler om upplysningsplikten vid avtal om olika slag av krediter.

Beträffande krediter som lämnas i samband med köp innebär kommitténs förslag att kreditgivaren innan köpet sluts i förekommande fall skall lämna skriftlig uppgift om *kontantpriset*, *kreditbeloppet*, *kontantinsatsen*, *kreditkostnaden*, *kreditköpspriset*, *effektiva räntan*, *kredittiden* och *skuldbeloppet* samt om *de tidpunkter då delbetalningar skall göras på skuldbeloppet*. Kommittén framhåller emellertid att det inte kan komma i fråga att föreskriva upplysningsplikt av den nu beskrivna omfattningen vid alla slag av krediter i samband med köp. Som förutsättning för att upplysningsplikten vid kreditköp skall gälla föreslår kommittén att parterna överenskommer om längre kredittid än en månad eller lämnar kredittiden obestämd och att kontantpriset överstiger ett av regeringen bestämt gränsvärde, som enligt förslaget inte skall få sättas högre än fem procent av basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring. För att förhindra att upplysningsplikten kringgås genom att parterna till en början avtalar om en kredittid som inte överstiger en månad men sedan efter hand förlänger kredittiden föreslår kommittén att upplysningsskyldighet skall föreligga även vid sådan förlängning av kredittiden.

Vad nu sagts gäller krediter som lämnas i samband med köp. Vid kontoköp har konsumenten redan vid ett tidigare tillfälle erhållit den kreditmöjlighet

som utnyttjas vid köpet. Kommittén framhåller att upplysningsplikten här inte bör inriktas på inköpstillfället utan på det tillfälle då kreditöverenskomsten träffas. Enligt kommittén bör det krävas att kreditgivaren vid detta tillfälle lämnar skriftlig uppgift om den *effektiva räntan* vid olika sätt att använda kreditutrymmet.

Vid avtal om vanliga lån, när fråga alltså inte är om kreditköp, skall enligt kommitténs förslag kreditgivaren innan avtalet sluts lämna konsumenten skriftlig uppgift om *kreditbeloppet, kreditkostnaden, effektiva räntan, skuldbeloppet, kredittiden* samt *de tidpunkter då delbetalningar skall göras*.

Enligt kommittén behövs närmare föreskrifter till ledning för näringsidkarna om hur upplysningsskyldigheten skall fullgöras vid skilda former av konsumentkredit. Detta gäller särskilt uppgifter om den effektiva räntan. Kommittén anser det emellertid mindre lämpligt att i lagen införa detaljföreskrifter i dessa avseenden. Enligt förslaget bör det i stället ankomma på den myndighet som föreslås utöva tillsyn över lagens efterlevnad att efter samråd med berörda näringsidkare meddela föreskrifter om hur upplysningsskyldigheten skall fullgöras.

4.2.5 Kreditbelopp och kredittid

Kommittén framhåller att de svårigheter som konsumenterna råkar ut för i samband med kreditköp till stor del beror på att konsumenterna under trycket av ett ständigt ökande utbud av varor kan felbedöma sin förmåga att fullfölja betalningen. Enligt kommittén är det uppenbart att ett krav på relativt höga kontantinsatser kan avhålla den betalningssvaga konsumenten från att ge sig in på kreditköp som vid liberalare villkor skenbart framstår som överkomliga för honom samt att ett kontantinsatskrav även för konsumenten i allmänhet innebär en spärr mot oöverlagda köp. Kommittén framhåller att det av dess material framgår att kontantinsatsen vid avbetalningsköp som misslyckats på grund av köparens betalningssvårigheter är lägre än den genomsnittliga. Även ur kreditgivarnas synvinkel kan enligt kommittén ett obligatoriskt kontantinsatskrav ha vissa fördelar. Inom kredithandeln uttas också regelmässigt kontantinsatser av varierande storlek. En lämpligt avvägd kontantinsats skulle enligt kommittén också kunna bidra till en annan väsentlig vinning, nämligen till att möjliggöra en inskränkning av återtaganderätten vid kreditköp.

Enligt kommittén kan det inte uteslutas att det finns grupper av konsumenter för vilka erbjudanden om påfallande låga kontantinsatser representerar den enda möjligheten att komma över kapitalvaror. Kommittén menar dock att de allra flesta konsumenterna utan alltför krävande förhandssparande torde kunna åstadkomma en kontantinsats av rimlig storlek. För de sämst ställda i samhället utgör lättillgängliga krediter ingen lösning.

Kommittén vill skapa sådana förutsättningar att konsumenterna kan avsluta sina kreditköp utan bekymmer. Det är enligt kommitténs mening inte förenligt med denna ambition att låta kreditgivare konkurrera om de ekonomiskt missgynnade medborgarna genom att erbjuda dem villkor som ter sig förmånliga men som i realiteten är ekonomiskt ogynnsamma.

Mot denna bakgrund föreslår kommittén att i konsumentkreditlagen intas regler om obligatorisk minsta kontantinsats vid kreditköp. Kravet på kontantinsats skall gälla vid samtliga kreditköpsformer, således även vid låneköp och kontoköp. Med hänsyn härtill bör enligt kommitténs mening kravet lagtekniskt formuleras på det sättet att kreditgivaren inte får medge högre kreditbelopp än en viss i procent angiven del av kontantpriset. Insatskravet bör i princip vara detsamma oavsett vilken vara köpet gäller.

När det gäller frågan om storleken av den obligatoriska minsta kontantinsatsen framhåller kommittén att en höjning av kontantinsatsnivån i förhållande till vad som nu gäller torde leda till en överströmning från avbetalningsköp, låneköp, kontoköp och andra kreditköp till fristående lån i bank eller hos annan kreditgivare, en utveckling som enligt kommitténs mening är önskvärd. Möjligheten att erhålla sådana fristående lån bör öka eftersom en mindre del av kreditmarknadens kapacitet skulle tas i anspråk vid kreditköp. En höjning kan emellertid också leda till en överströmning av efterfrågan från varor som nu i stor utsträckning säljs på kredit till andra företrädesvis billigare varor och till tjänster. Det är vidare tänkbart att en höjning av kontantinsatsen leder till en minskning av volymen konsumentkrediter och därigenom till en total efterfrågeminskning. Detta kan ske om bankerna åläggs stor återhållsamhet med kreditgivning åt konsumenter. Kommittén framhåller att effekterna på efterfrågan och konsekvenserna därav är svårbedömbara. Kommittén vill därför inte förorda någon betydande höjning av kontantinsatsens nivå. Enligt kommittén bör den lagstadgade kontantinsatsen ungefärligen motsvara vad som redan tillämpas inom huvuddelen av kredithandeln. Kommittén föreslår därför att den obligatoriska insatsen skall vara 25 procent eller, med andra ord, att kreditgivaren inte får medge högre kreditbelopp än 75 procent av kontantpriset.

Kontantinsatskravet bör enligt kommittén inte upprätthållas annat än vid kreditköp av viss omfattning. Kommittén föreslår som förutsättning för kravet dels att kontantpriset överstiger ett visst gränsvärde, dels att parterna överenskommer om längre kredittid än en månad eller lämnar kredittiden obestämd. Gränsvärdet bör enligt kommittén bestämmas av regeringen efter förslag av tillsynsmyndigheten och inte få sättas högre än fem procent av basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring, dvs. f. n. (december 1976) 535 kr.

För att kontantinsatskravet inte skall kunna kringgås genom att vad som i realiteten utgör ett inköp delas upp i flera formellt fristående köp föreslår kommittén att det sammanlagda kontantpriset skall vara avgörande för hu-

ruvida kontantinsats skall erläggas när det vid samnå tillfälle avtalas om flera kreditköp. Eftersom kontantinsatskravet inte heller bör kunna kringgås genom att en till en början kort kredittid senare förlängs föreslår kommittén att högre kreditbelopp än 75 procent av kontantpriset inte f  r medges när parterna vill förlänga kredittiden utöver en månad.

Kommittén anser att långa kredittider kan medföra vissa nackdelar för konsumenterna. Det kan vara svårt att för en längre tid överblicka förmågan att fullfölja ett betalningsåtagande. Ett långvarigt betalningsåtagande begränsar   cks   den framtida valfriheten. Kommittén framhåller att dess material visar att kredittiderna vid avbetalningsköp och låneköp inte är påfallande långa och i regel ligger väl under två   r. Vid avbetalningsköp av dyrare båtar överstiger dock den genomsnittliga kredittiden tre   r.

Kommittén föreslår att kreditgivaren vid kreditköp inte får medge längre kredittid   n två   r. Om konsumenten trots krav inte betalar inom tv   rstiden bör kreditgivaren enligt kommittén inte lastas för detta. Om han har låtit konsumenten förstå att han inte tänker kräva betalning inom den angivna tiden bör han däremot anses ha brutit mot bestämmelsen. Såväl ett uttryckligt som ett stillatigande medgivande om längre kredittid bör kunna läggas kreditgivaren till last.

F  r kontoköpens del bör enligt kommitténs mening regeln om längsta kredittid modifieras. I praktiken är det ofta svårt eller omöjligt att avgöra hur stor del av en kontoskuld som hänför sig till ett visst inköp och därmed hur länge skulden stått ute. Kommittén påpekar att flertalet kontokorts-system bygger på principen att den utnyttjade krediten skall amorteras med minst en tiondel per månad. Kommittén ser ingen anledning att rubba på denna amorteringsteknik och föreslår därför att huvudregeln om längsta kredittid inte skall behöva iakttas vid överenskommelse som berättigar till kontoköp, om överenskommelsen innebär att konsumenten varje månad skall återbetala minst 10 procent av det skuldbelopp som kvarstår på kontot vid utgången av föregående månad.

Kommittén framhåller att genomförandet av de föreslagna reglerna om en minsta kontantinsats och längsta kredittid vid kreditköp i viss mån kan förändra förutsättningarna på några marknader. Det kan av olika skäl visa sig erforderligt att övergångsvis ta hänsyn till särskilda förhållanden inom någon bransch. Även i framtida lägen utan samband med   verg  ngssituationen kan en möjlighet till särskilda hänsynstaganden vara av värde, t. ex. i kreditpolitiska sammanhang. Kommittén föreslår därför att regeringen, när särskilda förhållanden påkallar det, beträffande viss vara f  r meddela föreskrifter om kreditbelopp och kredittid som avviker från de generella bestämmelserna. Kommittén förutsätter att denna möjlighet endast undantagsvis utnyttjas.

Kommittén anser att kreditköp av bilar, för vilka gäller en konjunkturpolitiskt motiverad särskild reglering, åtminstone t. v. bör undantas från de föreslagna bestämmelserna om minsta kontantinsats och längsta kredittid.

4.2.6 Trepartsförhållanden

Kommittén framhåller att vid betalningsanstånd säljaren/kreditgivaren ofta finansierar den kredit han lämnar till konsumenten genom att överlåta sin fordran mot konsumenten till bank eller särskilt finansieringsföretag. Konsumenten får i denna situation enligt 15 § konsumentköplagen vid krav på betalning från finansiären alltid framställa invändningar på grund av köpet. Genom 16 § konsumentköplagen ges konsumenten en motsvarande rätt att framställa invändningar mot kreditgivaren vid kreditköp av låneköpets karaktär. Bestämmelsen i 16 § konsumentköplagen omfattar dock endast kreditköp vid vilka krediten lämnas i samband med köpet. Så är inte fallet då konsumenten på förhand har erhållit ett utrymme för fortlöpande kredit av ett kreditkortsföretag.

Kommittén anser att konsumentens ställning i förhållande till särskild kreditgivare vid kreditköp bör förbättras. Ansvar för fel i varan eller för annan oriktighet som har att göra med köpet bör visserligen i första hand vila på säljaren. Enligt kommitténs mening bör emellertid även den finansiär som möjliggör för säljaren att utnyttja det försäljningsmässigt sett gynnsamma kreditköpet, varav båda har fördel, vara skyldig att ta sin del av ansvaret mot konsumenten. Det kan dock inte gärna komma i fråga att ålägga en finansiär som helt saknar anknytning till köpet ansvarighet i detta avseende.

Kommittén anser att ansvar för säljarens kontraktsbrott alltid bör kunna åläggas den finansiär som övertar säljarens fordran mot konsumenten. Det samma bör enligt kommittén gälla den finansiär som enligt avtal med säljaren lämnar konsumenten lån för att betala köpet, oavsett om lånet såsom vid låneköp lämnas i samband med köpet eller om det såsom vid kontoköp har medgetts vid ett tidigare tillfälle.

När det gäller frågan hur långt finansiärens ansvar bör sträcka sig anser kommittén att ansvaret bör vara av samma omfattning oavsett genom vilken form av kreditköp ansvarsförhållandet har uppstått. Kommittén föreslår som huvudregel att konsumenten vid kreditköp skall få göra gällande samma befogenheter på grund av köpet mot kreditgivaren som mot säljaren. Detta innebär att konsumenten inte bara kan göra invändningar mot kreditgivarens krav på betalning utan även kan rikta på köpet grundade anspråk mot kreditgivaren. Kommittén framhåller att huvudregeln i vissa fall skulle kunna ge stöd för mycket långtgående krav mot kreditgivaren. Det huvudsakliga syftet med förslaget är emellertid att konsumenten skall vara garanterad att få tillbaka det belopp han har betalt. Kommittén föreslår därför att kreditgivarens ansvar vid krav skall vara begränsat till vad han har mottagit av konsumenten med anledning av krediten.

Eftersom säljaren själv bör vara den som är primärt ansvarig för sina förpliktelser på grund av kreditköp bör enligt kommitténs mening konsumenten, om han vill framställa anspråk på grund av köpet, i första hand

rikta dessa mot säljaren. Kommittén framhåller att denne också i regel har större förutsättningar än kreditgivaren att avhjälpa fel och liknande. Kommittén föreslår därför att konsumenten, om han vill framställa anspråk mot kreditgivaren på grund av köpet, först skall göra sannolikt att säljaren inte fullgör sina åligganden.

De av kommittén föreslagna bestämmelserna ger konsumenten ett mera långtgående skydd än 15 och 16 §§ i konsumentköplagen. Kommittén föreslår därför att de sistnämnda bestämmelserna upphävs. Vidare föreslår kommittén i detta sammanhang att det i 17 § konsumentköplagen upptagna förbudet mot användande av växelförbindelse eller annan löpande fördringshandling vid konsumentkreditköp överförs till konsumentkreditlagen, för att där rikta sig mot kreditgivaren.

4.2.7 Begränsning av återtaganderätten vid kreditköp

Kommittén anser att den med avbetalningsköpet förenade rätten för säljaren att återta det försålda godset om köparen åsidosätter vad som åligger honom medför olägenheter som måste beaktas särskilt.

Kommittén erinrar om att det i betänkandet redovisade materialet visar att avbetalningsköpet är den dyraste formen av konsumentkredit. Enligt kommitténs mening torde en orsak till detta vara att det vid den avräkning som enligt avbetalningsköplagen sker när gods återtas oftast uppstår restskuld för köparen. Restskulderna indrivs enligt kommittén endast undantagsvis och deras förekomst torde inverka på kreditkostnaderna vid avbetalningsköp.

För konsumenten innebär återtagandet att han blir av med godset. Enligt kommittén kan godset för konsumenten ha ett rätt stort bruksvärde samtidigt som det försäljaren har ett mycket lågt värde, i vart fall om det inte förekommer en fungerande andrahandsmarknad. I andra fall kan fördelen för säljaren att återta godset inte sägas stå i rimligt förhållande till de olägenheter som uppstår för konsumenten.

Kommittén uppger att det i ett stort antal fall har visat sig att godset inte finns kvar hos köparen då säljaren/kreditgivaren vill återta det. Ibland är orsaken att godset har förbrukats. Kreditgivaren dröjer i allmänhet mycket länge med att omsätta ett hot om återtagande till verklighet. I regel har emellertid konsumenten sålt eller på annat sätt gjort saken oåtkomlig. Han kan i sådana fall ha gjort sig skyldig till olovligt förfogande och riskerar böter eller fängelse.

De berörda förhållandena motiverar enligt kommitténs mening en omprövning av återtaganderätten. Enligt kommittén är det tydligt att återtaganderättens betydelse som kreditsäkerhet överskattas. Återtagandet drar kostnader som i regel måste övervältras på andra konsumenter. Att kreditgivaren likväl förbehåller sig återtaganderätt torde enligt kommittén bero

på att han tillmäter denna rätt betydelse som påtryckningsmedel för att framtvinga betalning.

Även andra omständigheter ger enligt kommittén skäl till en ny inställning till återtaganderätten. Utvecklingen av kreditupplysningsverksamheten har gett kreditgivaren helt andra möjligheter än tidigare att vid kreditförsäljning beakta köparens betalningsförmåga. Härigenom nås större säkerhet än med en dålig realsäkerhet. Att återtaganderättens verkliga betydelse som säkerhet har minskat bestyrks enligt kommittén av den relativa minskningen av antalet avbetalningsköp till förmån för banklån samt modernare kreditköpsformer utan återtaganderätt, såsom låneköp och kontoköp. Samhällsutvecklingen har medfört alltmer förbättrade villkor för de enskilda medborgarna. Avbetalningsköpet synes därför inte längre vara nödvändigt för att medborgarnas grundläggande behov skall kunna tillgodoses. Inte heller kan avbetalningsköpet sägas vara av någon avgörande betydelse för den industriella utvecklingen.

Mot bakgrund av det anförda anser kommittén att återtaganderätten i princip bör avskaffas såvitt avser konsumtionsvaror i allmänhet. Frågan om återtaganderätten vid konsumentkreditköp ställer sig enligt kommittén emellertid något annorlunda när det gäller verkligt tunga investeringar i kapitalvaror, t. ex. personbilar. Ca 20 procent av de nya och minst 30 procent av de begagnade bilarna säljs med återtaganderätt. Kommittén framhåller att ett plötsligt avskaffande av återtaganderätten vid bilköp skulle kunna få i vart fall temporära negativa samhällsekonomiska konsekvenser. Vid bilköp är återtaganderätten såsom kreditsäkerhet också mera motiverad än vid köp av konsumtionsvaror i allmänhet. Kreditbeloppen är större och bilar behåller under kredittiden i regel ett relativt högt värde som kan realiseras på en fungerande andrahandsmarknad. Kommittén vill därför, trots sin principiella inställning till återtaganderätten, inte förorda att denna nu helt avskaffas vid konsumentkreditköp. Förbehåll om återtaganderätt bör emellertid enligt kommitténs mening endast undantagsvis tillåtas, nämligen vid inköp av varor som är särskilt kvalificerade säkerhetsobjekt.

Kommittén anser det mindre ändamålsenligt att direkt i lagtext slå fast vilka varor som får säljas med återtaganderätt. Enligt kommitténs mening bör urvalet av varor göras genom beslut av regeringen efter förslag av tillsynsmyndigheten. Enskilda varor inom en bestämd varugrupp bör emellertid enligt kommittén ha ett relativt högt bestående värde för att få göras till föremål för återtaganderätt. Kommittén föreslår därför att regeringens beslut endast skall få avse varor vilkas kontantpris överstiger två gånger basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring.

Kommittén framhåller att återtaganderätten f. n. kan utnyttjas antingen av säljaren eller av den kreditgivare till vilken säljaren har överlåtit sina rättigheter. Denna ordning bör enligt kommitténs mening bibehållas även vid konsumentkreditköp. Det bör däremot inte komma i fråga att utvidga

återtaganderätten så att även annan kreditgivare än den som tillika är säljare, t. ex. vid låneköp, kan förbehålla sig rätt att ta tillbaka varan från konsumenten. Inte heller bör återtaganderätt kunna instiftas efter det att köpet har ägt rum. Dessa begränsningar bör enligt kommitténs mening framgå av lagtexten. Kommittén föreslår därför som en ytterligare förutsättning för återtaganderätt att förbehållet om återtaganderätt har gjorts av säljaren i samband med köpet.

När det gäller kreditgivarens möjligheter att återropa ett återtagandeförbehåll, som i och för sig har uppställts i enlighet med de nu berörda reglerna, anser kommittén det erforderligt att uppställa vissa begränsningar i förhållande till vad som nu gäller. För det första bör annan grund än dröjsmål med betalningen inte få återopas för återtagande av vara. Kommittén framhåller att det häremot visserligen skulle kunna invändas att kreditgivare bör ha möjlighet att ta tillbaka varan om konsumenten vanvårdar den så att påtaglig värdeminskning uppstår. Enligt kommitténs mening kan kreditgivaren dock knappast anses ha något större intresse av att återta varan så länge konsumenten gör sina delbetalningar. För det andra bör enligt kommittén återtaganderätten inte få kopplas samman med andra fordringar än sådana som hänförsig direkt till kreditköpet. Endast dröjsmål med betalning av skuldbeloppet, varmed enligt kommitténs förslag avses summan av det kreditbelopp och den kreditkostnad som hänför sig till själva köpet, bör enligt kommitténs mening kunna leda till återtagande, däremot inte försummelser att betala reparationskostnader och liknande. För det tredje bör den frist som nu gäller vid betalningsdröjsmål innan vara får återtas, 14 dagar, förlängas till närmare överensstämmelse med den praktiska verkligheten. Tidsfristen bör enligt kommittén kunna förlängas till en månad utan att detta i allmänhet torde vålla kreditgivarna några olägenheter. För det fjärde bör för att vara skall kunna återtas alltid krävas att betalningsdröjsmålet avser mer än en tiondel av skuldbeloppet. Enligt avbetalningsköplagen får säljaren, om dröjsmålet avser sista posten, återta vara oavsett postens storlek. Denna möjlighet att återta vara på grund av dröjsmål även med små belopp bör enligt kommitténs mening inte finnas vid konsumentkreditköp.

Kommittén framhåller att ett avtalsvillkor som ger kreditgivaren återtaganderätt kan formuleras på olika sätt. Vanligt är att säljaren förbehåller sig äganderätten till varan. Ett sådant äganderättsförbehåll har betydelse även i förhållandet mellan säljaren och köparens borgenärer på det sättet att säljarens rätt bibehålls vid utmätning hos köparen eller vid dennes konkurs. Förbehållet medför alltså sakrättsligt skydd för säljaren. Ett förbehåll som ger kreditgivaren möjlighet att ta tillbaka den försålda varan kan emellertid även formuleras så att säljaren förbehålls rätt att återta varan om köparen inte fullgör sina skyldigheter. Kommittén redovisar i betänkandet (avsnitt 3.2.4) att det råder delade meningar i frågan huruvida redan ett sådant återtagandeförbehåll konstituerar ett sakrättsligt skydd motsvarande

det som äganderättsförbehållet ostridigt ger. Kommittén framhåller för sin del att ett äganderättsförbehåll inte tjänar något annat syfte än att säljaren skall ha en mot köparens andra borgenärer gällande befogenhet att under vissa förutsättningar ta tillbaka varan. Enligt kommitténs mening bör säljaren därför redan genom att förbehålla sig återtaganderätt kunna uppnå ett sakrättsligt skydd. Kommittén framhåller att äganderättsförbehållet blir onödigt om denna uppfattning kommer till klart uttryck. Säljaren behöver då inte längre upprätthålla den fiktionen att han äger den sålda varan.

Kommittén föreslår för konsumentkreditlagens del inte någon regel motsvarande den som finns i 2 § andra stycket avbetalningsköplagen. Enligt denna får säljaren inte utnyttja sin återtaganderätt om köparen innan varan återtas betalar det belopp som dröjsmålet avser jämte ränta och kostnader och det i sådant fall skulle vara obilligt att utkräva återtaganderätten med hänsyn till att betalningsdröjsmålet berott på att köparen huvudsakligen utan egen skuld råkat i betalningssvårigheter. Enligt kommitténs mening torde det knappast förekomma att säljaren vill utnyttja återtaganderätten sedan dröjsmålet har rättats till. Ett sådant utnyttjande av ett avtalsvillkor bör, framhåller kommittén, för övrigt kunna hindras genom återopande av den förmögenhetsrättsliga generalklausulen i avtalslagen. Generalklausulen bör enligt kommitténs mening i regel med framgång kunna återopas oavsett anledningen till det dröjsmål som har blivit tillrättat.

4.2.8 Uppgörelsen mellan parterna vid återtagande. Preskription av restskulden

Kommittén föreslår att vid återtagande av vara en uppgörelse alltid skall äga rum mellan parterna såsom f. n. sker enligt avbetalningsköplagen.

Vid uppgörelsen skall enligt kommitténs förslag köparen tillgodoräknas varans värde i enlighet med de nu gällande reglerna i 3 § avbetalningsköplagen.

Kreditgivarens tillgodohavande bör enligt kommitténs mening däremot beräknas på ett något annorlunda sätt än enligt avbetalningsköplagen. Kreditgivaren skall enligt förslaget tillgodoräknas den obetalda delen av skuldbeloppet, dvs. den ursprungliga summan av kreditbeloppet och kreditkostnaden, efter reduktion med den del av kreditkostnaden som hänför sig till den ej utnyttjade kredittiden. Detta överensstämmer i princip med reglerna i 4 § avbetalningsköplagen. Skillnaden ligger i att kommittén rekommenderar en mera förfinad metod för reduktionen, som bl. a. tar hänsyn till kredittidens längd. Vidare föreslår kommittén i detta sammanhang att kreditgivaren alltid skall få tillgodoräkna sig kostnaden för uppläggnings av krediten, under förutsättning att denna finns särskilt angiven i avtalet och inte är oskälig.

Kommittén föreslår att kreditgivaren vid återtagande härutöver skall få tillgodoräkna sig dröjsmålsränta, dock inte enligt högre räntefot än som anges i (numera) 6 § räntelagen (1975:635), samt kostnaderna för återtagandet

enligt bestämmelser som regeringen meddelar. Kommittén hänvisar härvid till kungörelsen (1974:812) om ersättning för kostnad i mål om handräckning enligt lagen (1915:219) om avbetalningsköp, m. m.

Om resultatet av avräkningen mellan parterna blir ett saldo till köparens förmån får kreditgivaren enligt förslaget inte återta varan med mindre han betalar överskottet till konsumenten eller, om handräckning har sökts hos kronofogdemyndigheten, nedsätter överskottet där. Detta överensstämmer med vad som gäller enligt avbetalningsköplagen.

Kommittén framhåller att avräkningen vid återtagande av avbetalningsgods f. n. i regel resulterar i en restskuld för köparen. Restskulden, som är förfallen till betalning och kan utkrävas hos köparen, uppgår ofta till en betydande del av varans pris. Kommittén anser att detta förhållande är otillfredsställande. Det tyder på att återtaganderätten inte fungerar särskilt bra som kreditsäkerhet och att högre kontantinsats eller kortare kredittid borde ha tillämpats i de aktuella fallen. Enligt kommitténs mening bör det ankomma på säljaren att begränsa risken för att en restskuld uppstår för köparen. Säljaren bör anpassa köpevillkoren så att varans värde överstiger skuldbeloppet under hela kredittiden. Kommittén anser att säljaren bör påverkas att göra detta genom ett förbud att annat än undantagsvis kräva ut restskulden. Kommittén föreslår därför att kreditgivaren, om varans värde är mindre än det belopp som tillgodoräknas honom, inte får kräva ut skillnaden (restskulden) i annat fall än då varan på grund av köparens åtgärder, såsom vanvård eller liknande, har utsatts för onormal värdeminskning. Enligt förslaget får kreditgivaren i sådant fall inte kräva ut mer än vad som hänförs till den onormala värdeminskningen.

4.2.9 Förfarandet vid återtagande. Varor som inte får återtas

Kommittén framhåller att de föreslagna reglerna om återtaganderätt är avsedda att tillämpas vid uppgörelse i godo, vid rättegång och vid förrättning för verkställighet av dom samt vid handräckning för återtagande av varan. Regler om handräckning och verkställighet för återtagande av avbetalningsgods finns i 10–16 §§ avbetalningsköplagen. Kommittén anser att dessa bestämmelser bör äga motsvarande tillämpning på förfarandet då säljaren vill utnyttja den återtaganderätt som tillåts enligt den föreslagna konsumentkreditlagen. Kommittén föreslår emellertid vissa modifikationer och förändringar i reglerna.

För att handräckning skall kunna beviljas bör enligt kommittén krävas att om kreditköpet har upprättats en av parterna underskriven handling som innehåller de uppgifter som kreditgivaren enligt kommitténs tidigare berörda förslag skall vara skyldig att lämna i samband med att kreditköpsavtalet ingås. Vidare skall givetvis krävas att handlingen innehåller ett förbehåll om återtaganderätt som enligt de tidigare angivna bestämmelserna

i förslaget kan göras gällande. Vidare föreslås att ansökan skall göras skriftligen och innehålla besked om den del av skuldbeloppet som utestår obetald samt att ansökan skall vara åtföljd av den nyss nämnda handlingen i huvudskrift och bestyrkt avskrift.

Enligt avbetalningsköplagen får gång- och sängkläder som är oundgängligen nödvändiga för köparen och hans familj aldrig återtas. Kommittén framhåller att detta köparens s. k. beneficium har sin motsvarighet i 65 § utsökningslagen vid utmätning för fordringar i allmänhet. Det skydd som gäldenären enligt sistnämnda lagrum har vid utmätning är emellertid av en helt annan och vidsträcktare omfattning än köparens beneficium enligt avbetalningsköplagen. Enligt utsökningslagen undantas bl. a. möbler, husgeråd och annan utrustning i den mån sakerna är nödvändiga för ett hem och dess skötsel. Detta innebär att den konsument som har köpt exempelvis en hushållsmaskin på delbetalning utan säkerhet i godset eller enligt låneköpssystemet har möjlighet att få behålla maskinen vid betalningssvårigheter medan avbetalningsköparen blir av med maskinen. Kommittén framhåller att det med hänsyn till dess förslag att begränsa återtaganderätten till att avse endast dyrbarare varor kan synas onödigt att för konsumentkreditköpens del uppställa beneficieregler som motsvarar utsökningslagens. Enligt kommittén kan det emellertid mycket väl förekomma att en del varor, beträffande vilka regeringen enligt förslaget kan tillåta återtaganderätt, i enskilda hushåll spelar en sådan roll för hemmet och dess skötsel att de enligt utsökningslagen undantas från utmätning. Kommittén föreslår därför att i konsumentkreditlagen intas en bestämmelse enligt vilken handräckning eller verkställighet inte får beviljas beträffande vara som enligt 65 § utsökningslagen undantas från utmätning.

Kommittén föreslår att i övrigt avbetalningsköplagens regler skall äga motsvarande tillämpning i fråga om handräckning och verkställighet av dom varigenom köparen har förpliktats att lämna tillbaka vara som sålts med återtaganderätt. Kommittén framhåller bl. a. att enligt 16 § andra stycket avbetalningsköplagen gods, som har sålts genom avbetalningsköp, inte får utmätas för fordran på grund av köpet. Enligt kommitténs uppfattning leder en tillämpning av denna bestämmelse vid konsumentkreditköp till att en vara som har sålts med återtaganderätt inte får utmätas för kreditgivarens fordran på grund av köpet. Kommittén anför att utmätningsförbudet gäller även om kreditgivaren har avstått från återtaganderätten eller denna eljest har upphört att gälla.

4.2.10 Preskription av återtaganderätten

Kommittén konstaterar att det i betänkandet redovisade materialet visar att säljaren vid avbetalningsköp i regel väntar mycket länge med att göra ansökan om återtagande av varan. Vidare framgår att säljaren sedan han

väl har gjort ansökan ofta medger uppskov med själva återtagandet. Dessa omständigheter utgör enligt kommittén en orsak till att det ofta uppstår höga restskulder vid återtagandet. Köparen kan ha upphört att göra avbetalningar, dröjsmålsränta har börjat löpa och säljarens fordran växer med ökande hastighet medan varans värde minskar. Kommittén framhåller att konsumenten under den tid som förflyter innan varan verkligen återtas regelmässigt utsätts för ett starkt tryck att betala. Det är inte ovanligt att kreditgivaren efter ansökan om handräckning lämnar en hel serie uppskov med själva återtagandet för att slutligen låta verkställa detta. Kommittén anför att den bakomliggande verkligheten då i regel är att konsumenten före varje uppskov har lyckats göra en avbetalning men slutligen fått ge upp. Enligt kommitténs mening framstår kronofogdemyndigheten i dessa ärenden som en av kreditgivaren anlitad inkassobyrå.

Mot den angivna bakgrunden anser kommittén att återtaganderätten måste begränsas även tidsmässigt och att någon form av preskription alltså bör införas. Kommittén har övervägt en processuell regel av den innebörden att kreditgivaren, om han vill åberopa köparens betalningsförsummelse som grund för återtagandet, måste göra detta inom viss kortare tid. Kommittén har emellertid funnit att en sådan metod skulle kräva ett alltför komplicerat system särskilt med hänsyn till att betalningsdröjsmål kan uppstå upprepade gånger under kredittiden. Därtill kommer, påpekar kommittén, att kreditgivaren kanske skulle känna sig tvingad att ta tillbaka varan även i situationer som kunde redas upp på ett bättre sätt.

Kommittén crinrar emellertid om att enligt 16 § avbetalningsköplagen f. n. gäller att en ansökan om handräckning förfaller om säljaren har medgett uppskov och verkställighet till följd därav inte har skett inom sex månader från dagen för ansökan. Vidare framhåller kommittén att lagberedningen i betänkandet (SOU 1974:55) Utsökningsrätt XIII har föreslagit den ändringen i nämnda bestämmelse att ansökningen inte automatiskt skall vara förfallen utan att det skall krävas ett beslut av kronofogdemyndigheten. Kommittén föreslår att återtaganderätten, sedan en ansökan sålunda har förklarats förfallen, inte på nytt skall kunna göras gällande. Kommittén framhåller att förslaget inte hindrar kreditgivaren från att i vanlig ordning göra gällande sin fordringsrätt mot konsumenten. Däremot kan han inte fortsättningsvis kräva att få tillbaka varan och han har inte heller längre något sakrättsligt skydd mot konsumentens övriga borgenärer.

4.2.11 Skydd mot vissa avtalsvillkor

Kommittén framlägger i betänkandet även förslag rörande skydd för konsumenten mot vissa speciella avtalsvillkor vid olika former av konsumentkredit.

Oskäligen kreditkostnader

Kommittén framhåller att den har övervägt att som komplement till de föreslagna reglerna om upplysningsplikt för kreditgivaren rörande kreditkostnaden m. m. föreslå regler om högsta tillåtna ersättning för kreditkostnaden. Kommittén har dock funnit att en maximering av kreditkostnaden för olika kreditformer med inbördes varierande kreditbelopp, kredittider, kreditrisker etc. skulle kräva ett alltför komplicerat och osäkert system. Fastställandet av ett kostnadstak skulle enligt kommittén också kunna föra med sig en tendens hos de kreditgivare som nu klart ligger under taket att vilja närma sig detta. Kommittén har därför låtit tanken på en bestämd maximering falla. Enligt kommitténs mening bör i stället avtalsvillkor rörande kreditkostnad kunna göras till föremål för en mer nyanserad skälighetsbedömning med stöd av generalklausulen i 36 § avtalslagen. Kommittén redovisar vissa synpunkter på vilka faktorer som bör kunna beaktas vid en sådan skälighetsbedömning.

Förfalloklausuler m. m.

Kommittén föreslår såvitt gäller kreditköp att avtalsvillkor varigenom kreditgivaren förbehåller sig rätt att kräva betalning i förtid (förfalloklausul) vid betalningsdröjsmål endast får göras gällande om konsumenten har dröjt i mer än en månad med att erlägga förfallet belopp som uppgår till mer än en tiondel av skuldbeloppet.

Kreditköpskontrakt i vilka har avtalats om återtaganderätt innehåller enligt kommittén ofta ett villkor som innebär att den återstående skulden omedelbart förfaller till betalning, om säljarens säkerhet i varan sätts i fara. Kommittén anser att ett sådant villkor kan vara motiverat men att inte vilka förutom som helst bör godtas. Kommittén föreslår att vid kreditköp förfalloklausul skall få göras gällande, förutom vid sådant betalningsdröjsmål som nyss nämnts, endast om kreditgivaren har återtaganderätt enligt konsumentkreditlagen och konsumenten överlåter varan eller i strid med avtalet för varan ur landet under sådana omständigheter att kreditgivarens rätt äventyras.

Kommittén har emellertid funnit det nödvändigt att göra visst undantag från de nu berörda bestämmelserna. Kommittén framhåller att kreditgivaren vid kreditköp ofta är en bank och att banklagstiftningen för vissa fall kräver att bank skall förbehålla sig rätt att säga upp lån till betalning senast inom tre månader. Enligt kommitténs mening torde de föreskrifter som gäller för bank i regel inte behöva komma i konflikt med de bestämmelser om förfalloklausuler vid kreditköp som kommittén föreslår. I undantagsfall kan emellertid tänkas att bankerna mot bakgrund av de särskilda föreskrifterna har vägande skäl att göra gällande förfalloklausuler på andra grunder än vad som tillåts enligt kommitténs förslag. Kommittén anser därför att de

föreslagna bestämmelserna om begränsning av rätten att göra gällande förfalloklausuler vid kreditköp inte bör utgöra hinder för bank eller annan kreditgivare, som är uppfordrad därtill i annan lag, att göra gällande strängare förbehåll om betalning i förtid.

När det gäller från försäljning fristående lån till konsumenter framhåller kommittén att de skuldebrevsformulär som bankerna använder för sådana lån praktiskt taget alltid innehåller förfalloklausuler som ger bankerna möjlighet att efter eget gottfinnande kräva betalning i förtid om låntagaren inte i behörig ordning fullgör sina förpliktelser, om säkerheten inte längre är betryggande eller om risk föreligger för att låntagaren inte kommer att fullgöra sina förpliktelser. Enligt kommitténs mening bör även vid fristående lån rätten att göra gällande förfalloklausuler begränsas. Dessa lån kan emellertid vara av mycket skiftande slag alltifrån sparlån och personlån på smärre belopp till lån mot säkerhet i fastighet på betydande belopp och med långa kredit-tider. Villkoren kan också i hög grad variera. Kommittén anser det därför olämpligt att såsom vid kreditköp göra rätten till förtidsbetalning direkt beroende av dröjsmålstidens längd och det förfallna beloppets storlek. Kommittén föreslår att förfalloklausuler i fråga om fristående lån endast skall få göras gällande om trygghet inte längre föreligger för låneförbindelsens fullgörande. Den föreslagna bestämmelsen bör enligt kommitténs mening i regel utgöra hinder mot att förfalloklausuler görs gällande vid kortare dröjsmål och vid dröjsmål som avser smärre belopp.

Kommittén nämner i detta sammanhang att det kan tänkas förekomma även andra särskilda, avtalsreglerade påföljder som t. ex. viten. Enligt kommittén bör sådana påföljder i regel inte godtas i konsumentkreditsammanhang. Kommittén föreslår emellertid inte några särskilda regler därom, eftersom den anser att avtalsvillkor om sådana påföljder bör kunna lämnas utan avseende med stöd av generalklausulen i 36 § avtalslagen.

Avräknings- och kopplingsförbehåll

Enligt kommittén innebär dess förslag till regler om återtaganderätten att utrymme inte lämnas för en direkt koppling mellan ett kreditköp och andra avtal mellan parterna så, att varan kan utnyttjas som säkerhet för köparens fullgörande av andra avtal än kreditköpsavtalet. Kommittén torde här åsyfta den föreslagna förutsättningen för återtaganderätt att det betalningsdröjsmål som åberopas till grund för återtagande skall avse viss del av skuldbeloppet, dvs. summan av kreditbeloppet och kreditkostnaden för kreditköpet. Kommittén anser sålunda att någon motsvarighet till avbetalningsköplagens förbud mot kopplingsförbehåll inte behöver övervägas.

När det gäller avräkningsförbehåll, dvs. villkor varigenom en kreditgivare förbehåller sig rätt att bestämma på vilken av flera fordringar en inbetalning från gäldenären skall avräknas, framhåller kommittén att ett sådant förbehåll

liksom det direkta kopplingsförbehållet kan användas för att utvidga återtaganderätten så att denna faktiskt kopplas till andra krediter. Ett utnyttjande av avräkningsförbehåll kan enligt kommittén göra det svårt för konsumenten att överblicka sina skulder. Enligt kommitténs mening bör avräkningsförbehåll i princip förbjudas vid alla konsumentkreditköp. Kommittén föreslår därför såvitt gäller kreditköp att avräkningsförbehåll skall vara ogiltigt. Kommittén påpekar emellertid att vid användandet av kreditkort konsumentens olika inköp bokförs på ett och samma konto varefter delbetalningar görs på den sammanlagda skulden. Kommittén anser att det av lagtexten bör framgå att förbudet mot avräkningsförbehåll inte är avsett att rikta sig mot den avräkningsmetod som sålunda används vid kontoköp. Kommittén föreslår därför en regel enligt vilken förbudet inte skall utgöra hinder mot att kreditgivaren, då fråga är om kontoköp, avräknar erlagt belopp mot kontots saldo.

De skuldebrevsformulär som bankerna använder sig av vid vanliga lån till konsumenter innehåller i regel såväl kopplings- som avräkningsförbehåll. Enligt kommittén har några olägenheter därav inte uppmärksamats. Kommittén föreslår därför inte något förbud mot sådana förbehåll vid lån som är fristående från kreditköp. Kommittén framhåller att skäligheten av sådana förbehåll i förekommande fall bör kunna prövas enligt generalklausulen i 36 § avtalslagen under beaktande av att sådana förbehåll inte är tillåtna vid kreditköp.

Villkor om betalningsansvar vid obehörigt användande av kontokort

Kommittén uppger att avtal om kontokredit i regel innehåller villkor varigenom konsumenten påtar sig ansvar för belopp som har påförts kontot genom att kontokortet har använts av obehörig. Det är enligt kommittén uppenbart att förlusten av ett kontokort kan få mycket kännbara följder för konsumenten, om sådana avtalsvillkor tillämpas fullt ut. Enligt kommitténs mening bör den föreslagna konsumentkreditlagen innehålla ett grundskydd för konsumenten i detta avseende. Kommittén anser att risken för ekonomisk förlust till följd av missbruk av kontokort i första hand bör bäras av kreditgivaren. Denne har möjlighet att genom strängare krav på legitimation begränsa sitt risktagande. I vissa fall bör kreditgivaren dock av konsumenten/kontohavaren kunna återkräva belopp som genom missbruk av kortet har påförts kontot och utbetalats till säljaren.

Kommittén föreslår att avtalsvillkor som innebär att kontohavaren åtar sig betalningsansvar för belopp, som har påförts kontot genom att kontokort använts av obehörig för inköp, skall få göras gällande endast om kontohavaren har lämnat ifrån sig kortet till annan, om kontohavaren genom

grov oaktsamhet har förlorat kortet eller om kontohavaren, utan att grov oaktsamhet ligger honom till last, har förlorat kortet och underlåtit att snarast efter upptäckt av förlusten göra anmälan hos kreditgivaren.

Enligt kommitténs mening bör härutöver i princip gälla att kontohavaren, oavsett hur kontokortet har kommit ur hans besittning, inte skall behöva betala för inköp som har gjorts efter det att han har anmält förlusten av kortet. Kreditgivaren kan då nämligen föra upp kortet på en spärrlista som sänds ut till de säljare som är anslutna till kontosystemet. Med hänsyn härtill föreslår kommittén en regel av innebörd att kontohavaren är betalningsansvarig för belopp, som har påförts kontot sedan kontohavaren hos kreditgivaren gjort anmälan att han inte längre har kortet i sin besittning, endast om kontohavaren har förfarit svikligt. Som exempel på svikligt förfarande nämner kommittén att kontohavaren gör en osann anmälan om förlust av kortet och fortsätter att använda sig av detta.

4.2.12 Förtidsbetalning och avräkning

Kommittén erinrar om att köparen enligt 6 § tredje stycket avbetalningsköplagen har rätt att när som helst betala hela sin återstående skuld på grund av avbetalningsköp och att då få viss reduktion av skuldens belopp. Enligt kommitténs mening bör det även vid andra kreditköp än avbetalningsköp vara till fördel för konsumenten att ha en ovillkorlig rätt att när som helst kunna avsluta sitt mellanhavande med kreditgivaren. Kommittén föreslår därför, såvitt gäller kreditköp, att konsumenten alltid skall ha rätt att betala skuldbeloppet i förtid. Den i skuldbeloppet ingående kreditkostnaden bör därvid enligt kommittén reduceras på visst sätt med hänsyn till att hela den avtalade kredittiden inte utnyttjas.

Kommittén framhåller att frågan hur skuldbeloppet bör reduceras vid förtidsbetalning aktualiseras inte bara när konsumenten vill betala i förtid utan även när kreditgivaren har rätt att kräva betalning i förtid med stöd av en förfalloklausul samt i samband med den uppgörelse mellan parterna som skall äga rum vid återtagande av vara. Kommitténs förslag i detta hänseende har redan tidigare berörts i korthet.

Kommittén anför att man kan tänka sig olika metoder för att beräkna reduktionen vid förtida betalning. I 4 § avbetalningsköplagen anvisas en ganska enkel metod som innebär en proportionering utan hänsynstagande vare sig till kredittidens längd eller till det förhållandet att en relativt större del av kreditkostnaden, nämligen uppläggningskostnaden, hänför sig till kredittidens början. Metoden har, framhåller kommittén, ansetts uppfylla ett nödvändigt krav på enkelhet och lättillämplighet men den syftar uppenbarligen inte till en matematiskt korrekt reduktion.

Kommittén anser i princip att varje konsumentkredit skall bära sin egen

kostnad. Sådana regler som kan leda till att kostnaden övervältras på andra konsumenter bör alltså undvikas. Avbetalningsköplagens metod kan leda till sådan övervältring eftersom särskild hänsyn inte tas till uppläggningskostnader. Kommittén anser att kreditgivaren alltid bör få tillgodoräkna sig hela kostnaden för uppläggnings- och kreditkostnaden, om denna kostnad finns särskilt angiven i avtalet och inte är oskäligen hög. När det gäller reduceringstekniken anser kommittén att hänsyn skall tas till kredittidens längd. Detta är enligt kommittén närmast en logisk konsekvens av att kreditkostnaden alltid skall anges som en effektiv ränta, vilket bl. a. innebär att hänsyn tas till att kreditbeloppet minskar under den löpande kredittiden. Enligt kommittén bör ändamålsenliga metoder för beräkningen av reduktionen kunna utvecklas genom samråd mellan tillsynsmyndigheten och berörda näringsidkarorganisationer. Kommittén föreslår därför inte några närmare regler om hur reduktionen skall tillgå men redovisar i betänkandet vissa tänkbara metoder.

4.2.13 *Kontoköp av annat än varor*

Enligt sina direktiv har kommittén haft att överväga i vad mån ett utvidgat skydd vid konsumentkreditköp bör omfatta även kreditförvärv av tjänster, exempelvis resor.

Kommittén framhåller att tjänster f. n. inte tillhandahålls på kredit i någon större omfattning. Kommittén säger sig inte ha uppmärksammat några påtagliga olägenheter av kreditgivning i det sammanhanget och anser att resultatet av konsumenttjänstutredningens arbete bör avvaktas innan närmare överväganden görs beträffande en reglering av förvärv av tjänster på kredit. I ett avseende framlägger kommittén dock förslag till reglering av sådana förvärv.

Kommittén föreslår sålunda att i konsumentkreditlagen redan nu införs en bestämmelse av innehåll, att om avtal som berättigar till kontoköp innebär att kreditutrymmet får tas i anspråk även för annat förvärv än köp av vara, lagens bestämmelser till den del de rör kontoköp skall äga motsvarande tillämpning på förvärvet. Förslaget innebär bl. a. att bestämmelserna om kreditbelopp (kontantinsats), kredittid och angivandet av effektiva räntan blir tillämpliga inte bara på kontoköp av resor och andra tjänster utan även på andra kontoköp av annat än varor, t. ex. aktier och obligationer. Kommittén framhåller särskilt att reglerna om kreditgivarens ansvar för säljarens förpliktelser enligt förslaget får motsvarande tillämpning t. ex. när en re-
searrangör inte fullgör sina åligganden mot konsumenten.

4.2.14 *Tillsyn och påföljder m. m.*

Kommittén framhåller att efterlevnaden av konsumentkreditlagens delvis ganska detaljerade bestämmelser kräver en mera samlad och specialinriktad tillsynsverksamhet än den som f. n. förekommer med stöd av marknadsrättslig och annan näringsrättslig lagstiftning. Kommittén föreslår därför att tillsynen över lagens efterlevnad skall utövas av myndighet som regeringen bestämmer. Tillsynen bör enligt kommittén anförtros myndighet på konsumentskyddsområdet. Närmast till hands ligger enligt kommittén konsumentverket och/eller konsumentombudsmannen.

Enligt förslaget skall tillsynsmyndigheten ha rätt att företa inspektion hos näringsidkare som lämnar konsumentkredit i sin yrkesmässiga verksamhet och att ta del av samtliga handlingar som rör verksamheten. Den som bedriver verksamheten skall lämna myndigheten de upplysningar om verksamheten som myndigheten begär för sin tillsyn. Myndigheten föreslås kunna förelägga vite för att framtvinga handling eller upplysning. Kommittén föreslår vidare, som redan tidigare har antytts, att det skall ankomma på tillsynsmyndigheten att meddela föreskrifter om hur kreditgivares upplysningsskyldighet vid marknadsföring av krediter och vid träffande av kreditavtal skall fullgöras. Myndigheten föreslås härutöver få rätt att meddela de föreskrifter som föranleds av tillsynen och att förena sådana föreskrifter med vite. Enligt förslaget skall företrädare för berörda näringsidkare beredas tillfälle att yttra sig innan föreskrift meddelas.

Kommittén framhåller särskilt bl. a. att upprätthållandet av kontantinsatskravet vid kreditköp fordraren fortlöpande kontroll från tillsynsmyndighetens sida. Det är enligt kommitténs mening av stor vikt att den mot kravet lojala delen av kredithandeln inte försätts i en konkurrensmässigt sett sämre situation genom att andra delar av handeln åsidosätter kravet på kontantinsats. Kommittén anser att en effektiv kontroll bör kunna upprätthållas även med relativt begränsade resurser, genom punktvisa aktioner.

Kommittén framhåller att den föreslagna konsumentkreditlagen ger kreditgivaren bestämda förhållningsregler i vissa avseenden. Enligt kommittén bör samhället kunna inskrida mot den kreditgivare som inte rättar sig efter dessa förhållningsregler. Kommittén föreslår därför att den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot reglerna om kreditbelopp (kontantinsats), kredittid eller förbudet mot växel och andra löpande fordringshandlingar eller mot föreskrift som tillsynsmyndigheten har meddelat rörande fullgörandet av upplysningsskyldigheten skall kunna dömas till böter.

Kommittén förutser att situationer kan förekomma där kreditförsäljare mer eller mindre i maskopi med en konsument överträder bestämmelserna om kontantinsats och längsta kredittid. Enligt kommitténs mening bör konsumenten i dessa fall inte anses delaktig i brott.

Kommittén föreslår vidare en straffsanktionerad bestämmelse om tystnadsplikt för den som hos tillsynsmyndigheten har tagit befattning med

tillsynsärende enligt lagen.

Talan mot tillsynsmyndighetens beslut skall enligt förslaget föras hos regeringen genom besvär.

4.3 Förslaget till lag med särskilda bestämmelser om uthyrning av vara

Kommittén lämnar i betänkandet vissa uppgifter rörande förekomsten av långtidsuthyrning av varor till konsumenter på den svenska marknaden. Enligt kommittén är det i Sverige ganska ovanligt att konsumenter långtidshyr en vara i stället för att köpa den. På senare år har emellertid en viss utökning av hyresverksamheten skett genom att två engelska uthyrningsföretag har etablerat sig i Sverige och börjat hyra ut färg-TV-apparater till konsumenter. Likaså har börjat förekomma en viss, fast ännu så länge helt obetydlig, långtidsuthyrning av bilar till konsumenter. Sedan länge har man inom pianohandeln använt sig av en kombination av uthyrning och köp, s. k. hyrköp. Beträffande långtidsuthyrning av TV-apparater redovisas i betänkandet vissa uppgifter rörande omfattningen och marknadsstrukturen av denna verksamhet samt en av SPK genomförd jämförande undersökning av konsumentkostnaderna för förhyrning, kontantköp och avbetalningsköp av färg-TV. I dessa delar hänvisas till betänkandet (s. 107–111).

Kommittén konstaterar att det i svensk rätt inte finns några särskilda lagregler som beskär parternas möjlighet att själva bestämma innehållet i ett hyresavtal rörande vara. Som naturliga förpliktelser ingår emellertid i de flesta hyresavtal en plikt för förhyraren att vårda den hyrda varan och en skyldighet för uthyraren att hålla varan i funktionsdugligt skick. Sistnämnda skyldighet tar sig oftast uttryck i att kostnaden för service och reparationer ingår i hyresbeloppet. Värdet av dessa serviceåtaganden begränsas stundom av att uthyraren förbehåller sig en tämligen lång tidsfrist inom vilken åtgärd skall företas. Det är enligt kommittén inte heller säkert att alla kostnader för service ingår i hyran utan uthyraren kan förbehålla sig rätt att särskilt debitera vissa kostnader.

I nästan alla hyresavtal finns klausuler som reglerar påföljden av att förhyraren inte betalar hyran i rätt tid. Kommittén uppger att dessa klausuler som regel ålägger förhyraren att omedelbart återlämna varan om han råkar i dröjsmål med betalningen. Om varan inte återlämnas har uthyraren rätt att återta varan genom handräckningsförfarande. Vid en handräckning för återtagande av uthyrd vara äger någon avräkning inte rum mellan parterna, såsom fallet är vid handräckning för återtagande av avbetalningsgods. Förhyraren har alltså inte någon möjlighet att återfå någon del av de hyresbelopp han har erlagt. I stället är han som regel skyldig att utge ersättning till uthyraren för den skada han vållat.

Kommittén uppger vidare att hyreskontrakten ofta binder förhyraren under lång tid. För hyra av färg-TV är avtalstiden i regel minst ett år och

för leasing av bilar ofta två år. Avtalen är i regel försedda med förlängningsklausuler som innebär att avtalstiden automatiskt förlängs om förhyraren inte säger upp avtalet senast en månad före utgången av den avtalade hyresperioden. De långa hyrestiderna bidrar enligt kommittén till att minska hyreskostnaderna.

När det gäller skyddet för förhyraren framhåller kommittén att det bekräftar hyra av lösöre i rättspraxis och doktrin sedan lång tid tillbaka anses att förhyrarens rätt är av enbart obligationsrättslig natur. Förhyraren är inte skyddad mot de anspråk uthyrarens borgenärer kan göra på varan, och inte heller har han något skydd mot en ny ägare till vilken uthyraren har överlåtit varan. Kommittén framhåller att denna uppfattning om förhyrarens rättsliga ställning gentemot upplåtarens borgenärer och mot ny ägare av saken kan sägas vara väl etablerad och bygger på en gammal rättstradition. Att nyttjanderättshavarens behov av sakrättsligt skydd för rättigheten inte i högre grad har beaktats sammanhänger enligt kommittén med att förr i tiden uthyrning i regel skedde på mycket kort tid varför förhyraren inte kunna lida någon större ekonomisk förlust om hyresavtalet upphörde att gälla.

4.3.1 *Behovet av konsumentskydd*

Kommittén framhåller att frågan om skydd för konsumenterna vid förhyrning av varor inte har berörts i kommitténs direktiv. De av kommittén föreslagna reglerna för kreditköp, bl. a. om upplysningsplikt, minsta kontantinsats och begränsning av återtaganderätten, kan emellertid tänkas leda till en viss överströmning mot det ur konsumentskyddssynvinkel oreglerade hyresområdet. Möjligheten av en sådan överströmning riktar enligt kommittén intresset mot vissa med långtidsförhyrning förbundna nackdelar.

Kommittén menar att kostnaderna för konsumenterna är höga vid förhyrning av kapitalvaror. Kommittén hänvisar härvid till den tidigare nämnda SPK-undersökningen som ger vid handen att en förhyrning i det långa loppet ställer sig dyrare än ett motsvarande kreditköp. Detta torde enligt kommittén till stor del sammanhånga med att uthyraren tillhandahåller inte bara själva varan utan därutöver vissa förmåner i form av service som syftar till att bereda konsumenten ett större mått av bekvämlighet och obundenhet än han har vid köp.

Kommittén framhåller vidare att konsumenterna vid förhyrning inte, som vid kreditköp, är skyddade mot påföljder av förverkandekaraktär. Uthyraren är oförhindrad att utan motprestation ta tillbaka varan när hyresavtalet upphör att gälla, vilket det i regel gör om konsumenten inte betalar hyran ordentligt. Har hyresförhållandet pågått länge kan konsumenten ha betalat betydande belopp i hyra, kanske överstigande varans kontantpris.

De olägenheter som kommittén sålunda anser föreligga vid förhyrning är enligt kommittén i dagens situation kanske av marginell betydelse för konsumentintresset. Om den av kommittén föreslagna konsumentkreditlagstiftningen skulle leda till en allmän överströmning mot förhyrning kan olägenheterna emellertid bli högst påtagliga. Enligt kommitténs mening torde den största risken för en överströmning ligga i att en del näringsidkare, för att undgå kravet på kontantinsats och för att även fortsättningsvis kunna använda sig av återtagandemöjlighetens psykologiska effekter, övergår från kreditförsäljning till uthyrning. Därmed skulle syftet med konsumentkreditlagens skyddsregler till stor del förfelas.

Mot denna bakgrund bör enligt kommitténs mening konsumentkreditlagen kompletteras med vissa särskilda bestämmelser om uthyrning av varor. Bestämmelserna bör främst inriktas på att hindra en överströmning från kreditköp mot kreditköpsliknande hyresförhållanden och på att bereda konsumenterna skydd mot påföljder av förverkandekaraktär. Bestämmelserna bör däremot inte utformas så att det blir svårare för konsumenterna att genom korttidsförhyrning tillgodose mera tillfälliga behov. Kommittén framhåller att de bestämmelser om uthyrning som kommittén har funnit erforderliga inte syftar till en allmän reglering av det rättsliga förhållandet mellan uthyrare och förhyrare utan avser endast vissa särskilda frågor som har aktualiserats i samband med konsumentkrediterna.

4.3.2 *Lagens tillämpningsområde m. m.*

Kommittén föreslår att de särskilda bestämmelserna om uthyrning av vara tas upp i en särskild lag, i det följande benämnd uthyrningslagen. Enligt förslaget skall uthyrningslagen, i konsekvens med vad som har föreslagits beträffande konsumentkreditlagen, ha tillämpning när konsument av näringsidkare hyr vara som är avsedd huvudsakligen för enskilt bruk och som hyrs ut i näringsidkarens yrkesmässiga verksamhet. Vidare skall lagen vara tillämplig när konsument av annan än näringsidkare hyr vara som nyss har angetts, om uthyrningen förmedlas av näringsidkare i dennes yrkesmässiga verksamhet och näringsidkaren därvid uppträder såsom ombud för uthyraren.

Kommittén föreslår att uthyrningslagen görs tvingande till konsumentens förmån, så att avtalsvillkor som inskränker konsumentens befogenheter eller förmåner enligt lagen är ogiltigt.

4.3.3 *Deposition*

Kommittén anser att man vid uthyrning bör uppställa krav på någon form av initial prestation från konsumentens sida, motsvarande kravet på kontantinsats vid kreditköp. Kommittén föreslår därför att förhyrd vara inte

skall få överlämnas till konsumenten förrän denne hos uthyraren har deponerat ett belopp som motsvarar antingen betalning för hela den avtalade hyrestiden eller 25 procent av varans kontantpris. Deposition skall enligt förslaget ske om hyrestiden är längre än en månad, räknat från utgången av den månad då uthyrningen börjar, under förutsättning att varans kontantpris överstiger det gränsvärde som regeringen enligt den föreslagna konsumentkreditlagen beslutar för kravet på kontantinsats. Kontantpriset skulle alltså få vara f. n. (december 1976) högst 535 kr. för att deposition skulle kunna underlåtas. Kommittén föreslår vidare vissa regler som syftar till att förhindra att kravet på deposition kringgås. Om hyrestiden lämnas obestämd eller en kortare hyrestid förlängs så att den sammanlagda tiden blir längre än en månad, skall enligt förslaget krävas deposition med 25 procent av varans kontantpris. Härvid skall enligt förslaget ett nytt avtal beträffande varan eller annan vara av samma slag likställas med förlängning.

Kommittén framhåller att syftet med depositionskravet inte heller bör kunna kringgås genom att uthyraren eller en särskild kreditgivare – efter avtal med uthyraren – lånar konsumenten erforderligt depositionsbelopp. Kommittén föreslår därför att belopp, som konsumenten har erhållit såsom lån av uthyraren eller av annan kreditgivare på grund av överenskommelse mellan denne och uthyraren, inte skall anses utgöra deposition.

I enlighet med de rättsregler som gäller om deposition tillhör deponerat belopp konsumenten. Enligt förslaget skall det åligga uthyraren att utan dröjsmål avskilja deponerade medel från egna tillgångar. Kommittén framhåller att det dock ligger i sakens natur att konsumenten inte bör kunna fritt förfoga över deponerade medel under hyrestiden. Kommittén föreslår därför att deponerat belopp inte får utlämnas förrän hyresavtalet upphör att gälla. Detta skall emellertid inte utgöra hinder mot att konsumenten ur det deponerade beloppet tar i anspråk medel för betalning av förfallen hyra. Vid hyrestidens utgång eller när hyresavtalet eljest upphör att gälla skall uthyraren återbära depositionsbeloppet eller vad som återstår därav jämte ränta.

De föreslagna reglerna om deposition är såtillvida av generell natur att hänsyn inte tas till hyresföremålets art. Kommittén föreslår emellertid att regeringen, när särskilda förhållanden påkallar det, beträffande viss vara får göra undantag från depositionskravet eller meddela föreskrifter om deposition som avviker från de generella bestämmelserna. Kommittén uppger sig härvid främst ha tänkt på uthyrning av sådana föremål som rullstolar och andra invalidfordon.

4.3.4 *Upplyningsplikt för uthyraren*

Kommittén framhåller att det skulle vara av värde om kostnaderna vid förhyrning för längre tid kunde jämföras med kostnaderna för kreditköp.

Enligt kommittén är en strikt sådan kostnadsjämförelse emellertid knappast möjlig. Det oaktat bör konsumenternas informationsunderlag inom uthyrningsområdet förbättras. Kommittén anser att uthyraren bör åläggas skyldighet att vid avtalstillfället ge konsumenten sådana upplysningar att denne på ett överskådligt sätt får klart för sig avtalets ekonomiska innebörd och enkelt kan göra en jämförelse med andra uthyrares erbjudanden. Upplysningsplikt bör enligt kommittén föreligga vid sådan uthyrning där deposition skall ske. Kommittén föreslår mot denna bakgrund att uthyraren, innan avtalet sluts, i tillämpliga delar skall lämna konsumenten skriftlig uppgift om hyrestidens längd, vad konsumenten har att erlagga i betalning för hyrestiden, varans kontantpris, depositionsbeloppets storlek, de särskilda hyresbeloppens storlek och när dessa skall betalas, i vad mån hyresbelopp skall betalas ur depositionsbeloppet samt tidpunkten för varans överlämnande.

Kommittén anser att möjligheten att göra en kostnadsjämförelse mellan olika alternativ skulle förbättras om den del av hyran som hänför sig till service- och underhållsåtaganden från uthyrarens sida anges för sig. Kommittén föreslår därför att uthyraren, om han genom utfästelse om underhåll, reparation eller liknande har åtagit sig att svara för varan under hyrestiden, även skall lämna uppgift om hur stor del av betalningen för hyrestiden eller av de särskilda hyresbeloppen som hänför sig till åtagandet.

4.3.5 Uppsägningsrätt

Kommittén framhåller att det kan vara till fördel för konsumenten att genom förhyrning kunna tillgodose i vart fall tillfälliga behov av kapitalvaror utan att för den skull behöva göra större investeringar i form av köp samt att de nackdelar för konsumenten som enligt kommitténs mening är förbundna med uthyrningsverksamheten främst gör sig gällande vid långvariga kreditköpsliknande hyresförhållanden. Den föreslagna uthyrningslagen bör enligt kommittén innebära att konsumenten inte binds vid varan och därmed förenade utgifter för längre tid än han själv önskar. Utmärkande för förhyrning bör vara att konsumenten i större omfattning än vid köp kan bibehålla sin valfrihet på marknaden. Kommittén anser att en befogenhet för konsumenten att efter viss tid säga upp hyresavtalet skulle verka i den nu angivna riktningen. En sådan uppsägningsrätt skulle enligt kommittén också medföra att uthyrning inte framstår som ett substitut för försäljning på kredit. Uppsägningsrätten skulle således liksom depositionskravet motverka en överströmning från kreditköp till långtidsförhyrning.

Kommittén anser det inte kunna uteslutas att införandet av en uppsägningsrätt efter kortare tid kan leda till ökade kostnader som kan komma att övervältras på konsumenter som hyr enligt långtidskontrakt. Kommittén

vill därför inte förorda uppsägningsrätt redan efter mycket kort tid. För kommittén synes sex månader vara en lämpligt avvägd tid.

Kommittén föreslår alltså att konsumenten, om hyresförhållandet har varat längre tid än sex månader, alltid skall få göra sig fri från avtalet med en månads uppsägningstid. Vidare föreslår kommittén att regeringen, när särskilda förhållanden påkallar det, beträffande uthyrning av viss vara skall kunna föreskriva att regeln om uppsägningsrätt inte skall ha tillämpning eller meddela andra föreskrifter om uppsägningsrätt. Kommittén framhåller att sådana särskilda föreskrifter kan vara motiverade t. ex. om en längre tids bundenhet vid hyresförhållandet skulle leda till avsevärt lägre kostnader för konsumenterna.

4.3.6 Rätt att köpa varan

Kommittén påpekar att redan själva långvarigheten av ett hyresförhållande kan innebära en viss risk för konsumenten. Hyr konsumenten en TV-apparat vars kontantpris är 4 000 kronor för 150 kronor i månaden har han efter två och ett halvt år betalat ett sammanlagt hyresbelopp som överstiger kontantpriset. Den föreslagna uppsägningsrätten utgör, framhåller kommittén, inte ett tillräckligt skydd för konsumenten mot "förverkande" av medel som han under lång tid har betalat i hyra. Även om konsumenten utnyttjar uppsägningsrätten kan han göra en betydande ekonomisk förlust, om uthyraren inte är villig att låta honom överta varan på rimliga villkor. I regel torde uthyraren ställa sig positiv till ett övertagande av varan men kontrakten saknar i allmänhet närmare föreskrifter om villkoren härför. Risken för "förverkande" framträder särskilt i situationer där konsumenten försummar sina åtaganden. Enligt kommittén innehåller hyreskontrakten i regel en klausul som ger uthyraren rätt att omedelbart säga upp avtalet och återta det uthyrda föremålet om konsumenten inte betalar förfallet hyresbelopp i rätt tid. Omedelbar uppsägning kan förekomma som påföljd även för annat än betalningsförsummelse.

Enligt kommitténs mening bör risken för att mera långvariga hyresförhållanden leder till ekonomiskt oskäligen resultat för konsumenten undanröjas genom att konsumenten ges rätt att, då hyresförhållandet har pågått viss längre tid, bli ägare till föremålet efter avräkning mellan parterna. Kommittén anser att tidsgränsen bör dras vid sex månader. Härigenom vinnas enligt kommittén bl. a. den fördelen att konsumenten kan utnyttja den tidigare föreslagna uppsägningsrätten utan risk för förverkandeliknande konsekvenser. Kommittén föreslår således att konsumenten skall ha rätt att köpa varan då hyresförhållandet har varat längre tid än sex månader.

Om konsumenten vill köpa varan skall enligt förslaget det pris han skall betala fastställas genom en avräkning mellan parterna. Kommittén föreslår att uthyraren vid avräkningen skall tillgodoräknas dels varans kontantpris

vid hyrestidens början och dels – till skäligt belopp – de kostnader som uthyraren kan ha haft för att fullgöra åtagande att genom underhåll, reparation eller liknande svara för varan under hyrestiden. Konsumenten skall enligt förslaget tillgodoräknas vad han har erlagt i betalning för den utnyttjade hyrestiden.

Kommittén framhåller att de föreslagna avräkningsbestämmelserna inte kompenserar uthyraren för de särskilda kapitalkostnader som kan ha varit förbundna med uthyrningen. Denna konsekvens av avräkningsbestämmelsernas innehåll torde enligt kommittén leda till att kombinationen långtidsuthyrning/försäljning ur handelns synvinkel inte framstår som ett attraktivt alternativ till kreditförsäljning. Kommittén menar att bestämmelserna följaktligen svarar väl mot den föreslagna uthyrningslagens allmänna inriktning.

Om konsumenten inte i tid gör gällande befogenheten att säga upp avtalet eller att efter avräkning köpa varan kan han komma i ett läge där summan av erlagda hyresbelopp överstiger summan av föremålets kontantpris och de merkostnader för service och liknande som uthyraren har haft under hyrestiden. Enligt kommitténs mening bör konsumenten i en sådan situation alltid ha möjlighet att utan ytterligare betalning överta äganderätten till varan. Kommittén föreslår därför att konsumenten skall ha rätt att utan särskilt vederlag bli ägare till varan när konsumenten med tillämpning av de föreslagna avräkningsreglerna tillgodoräknas ett större belopp än uthyraren.

Också när det gäller rätten att köpa varan föreslår kommittén att regeringen skall ha möjlighet att, när särskilda förhållanden påkallar det, föreskriva undantag eller meddela andra avvikande föreskrifter.

4.3.7 Tillsyn och påföljder

Med hänsyn till att uthyrningslagen främst bör uppfattas som ett komplement till den föreslagna konsumentkreditlagens bestämmelser om kreditköp anser kommittén att tillsynen över efterlevnaden av uthyrningslagen bör utövas av samma myndighet som skall vara tillsynsmyndighet enligt konsumentkreditlagen. Kommittén föreslår vidare att tillsynsreglerna även i övrigt skall utformas på motsvarande sätt som i konsumentkreditlagen. Det föreslås ankomma på tillsynsmyndigheten att meddela föreskrifter om hur uthyrarens upplysningsskyldighet vid träffande av hyresavtal skall fullgöras.

I fråga om påföljden för överträdelse av uthyrningslagens bestämmelser föreslår kommittén att den näringsidkare som uppsåtligt eller av oaktsamhet bryter mot bestämmelserna om skyldighet att avkräva konsumenten deposition och om skyldighet att avskilja deponerade medel från egna tillgångar eller mot tillsynsmyndighetens föreskrifter rörande upplysningsskyl-

digheten skall dömas till böter.

Talan mot tillsynsmyndighetens beslut skall enligt förslaget föras hos regeringen genom besvär.

4.4 Information och ikraftträdande

Kommittén framhåller att det bör läggas stor vikt vid att göra de båda föreslagna lagarnas innehåll och syfte allmänt kända bland konsumenter och näringsidkare. Tillsynsmyndigheten bör svara för att informationen sprids.

Kommittén föreslår att det överlämnas åt regeringen att bestämma när de båda lagarna skall träda i kraft. Vid bestämmandet av tidpunkten för ikraftträdandet bör det enligt kommittén beaktas att tillsynsmyndigheten bör få viss tid till sitt förfogande för förberedande arbete. Det skulle vidare kunna finnas anledning att vid fastställandet av tidpunkten ta hänsyn till konjunkturläget, eftersom det kunde vara mindre lämpligt att låta den föreslagna lagstiftningen träda i kraft när konsumenternas efterfrågan på varor är låg.

Kommittén föreslår för båda lagarnas del övergångsbestämmelser av innebörd bl. a. att tillsynsmyndigheten skall ha rätt att redan före ikraftträdandet meddela erforderliga föreskrifter, såvitt avser tiden efter ikraftträdandet.

4.5 Följdändringar i annan lagstiftning

Som tidigare har framgått föreslår kommittén att konsumentkreditlagen skall ersätta avbetalningsköplagen, såvitt avser sådana avbetalningsköp (kreditköp) som regleras i konsumentkreditlagen. Kommittén föreslår därför att till 1 § avbetalningsköplagen fogas ett fjärde stycke som erinrar om detta förhållande. Vidare föreslår kommittén att 15, 16 och 17 §§ konsumentköplagen upphävs i samband med att konsumentkreditlagen träder i kraft. Paragraferna föreslås dock fortsättningsvis gälla i fråga om köp som har ingåtts före denna tidpunkt.

4.6 Reservationer

Kommittén är inte enhällig på alla punkter. Reservationer har avgetts av ledamöterna Björling och Fraenkel. Här redovisas i korthet innehållet i reservationerna (jfr SOU 1975:63 s. 247–274).

Ledamoten Björling

Björling är ense med kommittémajoriteten om att det föreligger behov av ett bättre konsumentskydd på kreditköpsområdet. Reservationen avser främst utformningen av förslagen, i första hand reglerna om kontantinsats, kredittid, trepartsförhållanden och återtaganderätt.

Björling befarar att ett genomförande av kommittémajoritetens förslag skulle medföra betydande risk för minskning av försäljningen av konsumentkapitalvaror på kredit. De konsumenter som i första hand skulle komma att drabbas av de skärpta reglerna för kredithandeln är enligt Björlings uppfattning de konsumenter som saknar tillgång till alternativa finansieringsmöjligheter. Björling håller det för sannolikt att efterfrågeminskningen i fråga om några varugrupper kan bli av sådan omfattning att sysselsättningen kan påverkas. Enligt Björlings mening är också förslaget baserat på ett ofullständigt faktamaterial.

Björling delar uppfattningen att man bör åstadkomma en klarare åtskillnad mellan transaktionerna kredit och köp men anser det inte vara riktigt att försöka på sikt mer eller mindre utesluta kreditköp som finansieringsform. Resultatet kan enligt Björling bli att konsumenterna i vissa lägen ställs utan realistiska finansieringsmöjligheter för köp av varaktiga varor, eftersom banker och andra kreditinrättningar inte kan förutsättas alltid kunna stå till tjänst med lån åt konsumenterna.

Björling framhåller att kommitténs förslag till reglering av kontantinsats och kredittid synes vila på den felaktiga inställningen att konsumenterna inte skulle kunna på egen hand rätt bedöma sina behov och sina möjligheter att fullfölja gjorda åtaganden. Enligt Björlings mening finns det emellertid inte några belägg för att förhastade beslut från konsumenternas sida skulle förekomma i någon större omfattning eller på annat sätt utgöra något allvarigare problem. Björling framhåller att det från säljarnas och kreditgivarnas synpunkt är motiverat att vid konsumentkreditköp i eget intresse uppställa bestämda krav på lägsta kontantinsats och längsta kredittid. Så sker också f. n. Enligt Björling kan inom ramen för en sådan frivillig reglering kraven på kontantinsats och kredittid varieras med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet, vilket försvåras och i viss utsträckning omöjliggörs genom i lagstiftning fastlagda generella regler.

Om ett obligatoriskt kontantinsatskrav skall införas i lagstiftningen bör enligt Björlings mening insatsens storlek bestämmas så att risk för allvarliga störningar i form av efterfrågeminskning inte uppstår. Björling anser att kontantinsatskravet inte bör sättas högre än vid 15 procent. Även med en sådan kontantinsatsnivå befarar Björling att särskilt hemförsäljningsföretagen kan drabbas av vissa svårigheter som för deras del torde nödvändiggöra en tillämpning av den föreslagna dispensregeln. Enligt Björling bör det övervägas att, som har skett i Danmark och Norge, i fråga om kontantinsats särbehandla kreditförsäljningen av böcker.

Björling anser att starka skäl talar för att undanta i vart fall kontokrediterna från ett krav på kontantinsats. Björling framhåller särskilt de moderna kontokortens kombinerade funktion som betalningsinstrument för kontantbetalning och som kreditform. Konsumenten avgör själv utnyttjandeformen genom det sätt på vilket han vid månadens slut likviderar det utestående skuldbeloppet. Han behöver således i köpögonblicket ännu inte ha bestämt sig för om kontokortet skall användas som betalningsmedel eller som kreditbevis. Enligt Björlings mening skulle ett krav på kontantinsats i köpögonblicket omöjliggöra kombinationen av kredit- och betalningsfunktionen hos ett och samma kontokort. Björling framhåller vidare att den föreslagna regleringen skulle göra det svårt eller omöjligt för svenska kontosystem att delta i internationellt samarbete. Om kommitténs förslag på denna punkt i och för sig skulle godtas, bör enligt Björlings mening under alla förhållanden uttagandet av insatsen anpassas till kontokrediternas speciella karaktär. Björling menar att en sådan anpassning kan nås genom att kontantinsatsen vid kontokrediter uttas i efterhand, genom debitering vid närmaste amorteringstillfälle efter köpet.

I fråga om kravet på kontantinsats förordar Björling vidare att det gränsvärde, som enligt kommitténs förslag skall vara avgörande för om kravet skall upprätthållas, fastställs direkt i lagen och sätts vid minst tio procent av basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring, med möjlighet för regeringen att meddela avvikande föreskrifter när särskilda skäl påkallar det. Om regeringen likväl skall bestämma gränsvärdet bör detta enligt Björlings mening ske utan att regeringen därvid är bunden av regler i konsumentkreditlagen.

När det gäller kredittidens längd delar Björling kommittémajoritetens allmänna uppfattning att en spärr mot alltför långa kredittider bör övervägas. En legal maximering av kredittidens längd bör emellertid enligt Björlings mening avvägas så att det inom maximiramen blir möjligt att anpassa kredittiden till omständigheterna i det enskilda fallet. Mest tilltalande skulle enligt Björlings mening vara att de legala maximi-reglerna tog hänsyn till varans pris och beräknade ekonomiska livslängd. Detta skulle i viss mån kunna tillgodoses genom att maximitiden tilläts variera med hänsyn till kreditbeloppets storlek. Skulle som huvudregel likväl väljas en enda i lagen angiven gräns bör denna enligt Björling inte sättas lägre än tre år, med möjligheter till dispens.

Björling anser vidare att till regler om längsta tillåtna kredittid bör fogas en bestämmelse enligt vilken kreditgivaren kan medge förlängning av kredittiden utöver lagens maximigräns om konsumenten begär det och anledningen härtill är att konsumenten till följd av sjukdom eller arbetslöshet eller av annan särskild orsak huvudsakligen utan egen skuld har råkat i betalningssvårigheter.

Björling kritiserar även kommittémajoritetens förslag till regler rörande

s. k. trepartsförhållanden. Enligt Björlings mening bör regleringen av köparens rätt mot särskild kreditgivare i princip bibehållas i den utformning som den fått i konsumentköplagen men på det sättet utvidgas, att konsumentens rätt att framställa invändningar på grund av köpet mot särskild kreditgivare skall gälla vid alla former av kreditköp, t. ex. även vid kontoköp. Björling anser att kommittémajoritetens förslag strider mot den grundläggande ambitionen att förmå konsumenterna att frångå kreditköp och i stället ta lån i bank och därmed uppträda som kontantkund i en köpsituation. Enligt Björlings mening står majoritetens förslag inte heller i överensstämmelse med tanken att transaktionerna kredit och köp bör hållas isär. Genom att pålägga kreditgivarna ett långtgående köprättsligt ansvar hämmar man den effektivitet som följer av kreditinstitutens specialisering och skapar hos dessa ett behov av resurser för varu- och leveranskontroll. Björling menar att kostnadsökningar och i sista hand höjda priser måste bli följden.

Om förslaget att konsumenten även skall kunna göra gällande anspråk på grund av köpet mot särskild kreditgivare skulle genomföras, bör enligt Björlings mening reglerna härom utformas på annat sätt. Kreditgivarens ansvar bör enligt Björling inträda först om säljaren har gått i konkurs eller inställt sina betalningar.

Kommittémajoritetens förslag beträffande återtaganderätten och därmed sammanhängande frågor utsätts i vissa hänseenden för hård kritik från Björlings sida. Han anser att återtaganderätten inte bör begränsas i vidare mån än att varor som ingår i gäldenärens beneficium enligt utsökningslagstiftningen aldrig får återtas. Till motivering av sin ståndpunkt anför Björling bl. a. att det inom kreditväsendet är allmänt vedertaget att säkerhet lämnas för att en transaktion över huvud taget skall möjliggöras och kreditkostnaderna minskas. För många konsumenter med låga inkomster skulle enligt Björlings uppfattning möjligheterna till kreditköp minskas om möjligheten att ställa varan som kreditsäkerhet väsentligt inskränktes. Dessa konsumenter har ofta begränsade möjligheter att erhålla icke varubundna krediter på den reguljära kreditmarknaden. Enligt Björling är kommittémajoritetens förslag om en kraftig begränsning av återtaganderätten förenat med flera nackdelar. Genomförs förslaget kommer det att innebära att konsumentens restskuld blir större, när ett kreditköp avbryts i förtid, eftersom kreditgivaren inte kan nedbringa sin fordran genom att tillgodoföra sig varans värde. En ökning av restskulderna skulle medföra högre kreditkostnader. Om en vara inte får återtas kan vidare köparen komma i det läget att varan efter ansökan av kreditgivaren i stället blir utmätt och såld på exekutiv auktion, där priserna regelmässigt blir låga. Björling finner det inte vara ett tillräckligt skäl för en kraftig inskränkning av återtaganderätten att varans bruksvärde för konsumenten oftast framstår som högre än det mer objektiva ekonomiska värde som varan kan ha för säljaren. I detta sammanhang måste enligt Björlings mening beaktas den grundläggande principen att man inte fritt

kan få förfoga över och nyttja egendom med mindre man har gjort rätt för sig och till fullt erlagt avtalat vederlag.

Björling vänder sig också mot den av kommittémajoriteten föreslagna metoden för bestämmande av vilka varor som skall få återtas. En kontantprisgräns, under vilken återtaganderätt inte skall förekomma, måste enligt Björlings mening bli godtycklig och medverka till konstlade prishöjningar. Björling framhåller vidare att det finns en fungerande andrahandsmarknad även för vissa varor med ett kontantpris som ligger under den föreslagna gränsen, såsom TV-apparater och fotoutrustningar.

Förslaget att restskuld efter återtagande endast undantagsvis skall få krävas ut strider enligt Björling mot principen att ett avtal skall hållas om avtalet inte är otillbörligt eller annat lika starkt skäl föreligger för att jämka avtalet eller lämna det utan avseende. Björling påpekar att en vara exempelvis på grund av ändrat marknadsläge kan utsättas för en onormal värdenminskning som säljaren inte har kunnat förutse och att köparen därvid, om förslaget genomförs, kan få ett direkt intresse att låta säljaren återta varan.

När det gäller kreditgivarens möjligheter att vid kreditköp göra gällande s. k. förfalloklausul anser Björling att förfalloklausul bör få göras gällande också för det fall att köparen, när återtaganderätt föreligger, vanvårdat varan. I vanvård bör inbegripas underlåtenhet att hålla varan försäkrad när försäkringsskyldighet föreligger enligt avtalet. Björling framhåller att det är en för all sund kreditgivning gängse princip att kreditgivaren förbehåller sig rätt att säga upp krediten för det fall säkerheten för denna försämras. Skulle tillämpningen av en förfalloklausul i det enskilda fallet framstå som otillbörlig finns det möjlighet att åstadkomma ett godtagbart resultat med hjälp av de civilrättsliga bestämmelserna om jämkning av avtal.

Avräknings- och kopplingsförbehåll bör enligt Björlings mening få tillämpas vid kreditköp i den utsträckning som f. n. gäller enligt avbetalningsköplagen. Björling framhåller att gällande ordning inte har visats åsamka avbetalningsköparna några olägenheter. Björling menar bl. a. att den nuvarande förbehållsmöjligheten främjar vården av creditsäkerheten (varan) och särskilt inom bilbranschen har stor betydelse. Om den avskaffas riskerar man att ekonomiskt och trafiksäkerhetsmässigt motiverade bilreparationer uppskjuts. En annan konsekvens kan enligt Björling bli att kreditgivaren utnyttjar sin retentionsrätt, dvs. rätten att innehålla den reparerade varan tills reparationsfordringen har betalats, vilket skulle innebära en för konsumenten drastisk och ekonomiskt kännbar åtgärd.

Beträffande förslaget till uthyrningslag framhåller Björling att detta förslag inte uppbärs av något självständigt motiv utan endast är att betrakta som en "bieffekt" av de föreslagna reglerna om kreditköp. Björling menar att motivet för en särskild reglering av varuuthyrningen sannolikt bortfaller, om kreditköpsreglerna ges en annan och mindre långtgående utformning.

Vissa av de föreslagna bestämmelserna om uthyrning måste enligt Björlings mening förutsättas leda till ökade kostnader för uthyrarna och därmed till ännu högre hyresavgifter än för närvarande.

Björling har i princip ingen invändning mot att konsumenten ges befogenhet att efter viss tid göra sig fri från avtalet men är tveksam till huruvida just sex månader är en lämplig frist. En sexmånadersregel skulle enligt hans mening verka kostnadshöjande genom att uthyraren med all sannolikhet skulle anse sig tvungen att gardera sig mot förluster på grund av förtida uppsägningar av långtidskontrakt och försämring av uthyrarens möjligheter att för finansiering av sin verksamhet belåna hyreskontrakt. En längre frist skulle enligt Björling minska riskerna för kostnadshöjningar.

Också den föreslagna rätten för konsumenten att köpa varan är enligt Björling i och för sig bra från konsumentsynpunkt. Uthyrarens hela rörelse kan emellertid vara baserad på enbart uthyrning av varor. Om förslaget genomförs måste uthyraren skaffa sig ett större lager av varor som med säkerhet är tillgängliga för uthyrning, vilket givetvis verkar kostnadshöjande. Björling framhåller vidare att risken för högre hyresavgifter är uppenbar, om uthyraren enligt de avräkningsregler som skall tillämpas vid konsumentens köp av varan inte till skäligt belopp får tillgodoräkna sig alla kostnader han verkligen haft med anledning av hyresförhållandet. Björling anser det böra övervägas att göra bestämmelserna om förvärvsrätt och avräkning dispositiva.

Ledamoten Fraenkel

Fraenkel anser i likhet med kommittémajoriteten att konsumentskyddet på kreditköpsområdet är otillfredsställande. En skyddslagstiftning är därför nödvändig. Den får dock, menar Fraenkel, inte alltför hårt begränsa möjligheterna till kreditköp och därmed konsumenternas valfrihet. Kravet på minsta kontantinsats får därför inte sättas högt. Fraenkel föreslår att minsta kontantinsatsen bestäms till 20 procent av varans kontantpris.

Fraenkel delar uppfattningen att reglerna för olika typer av kreditköp bör vara så lika som möjligt. Förslaget att den lagstadgade kontantinsatsen vid kontoköp skall tas ut vid köpetillfället skulle emellertid enligt Fraenkels mening omintetgöra användningen av kontokorten för att förenkla samhällets betalningssystem. Fraenkel föreslår att kontantinsatsen vid kontoköp skall tas ut av kontoinnehavaren vid nästkommande amorteringstillfälle.

Fraenkel har med utgångspunkt från nuvarande förhållanden ansett sig kunna godta en längsta kredittid på två år. Det måste dock enligt Fraenkels mening finnas möjlighet att medge anstånd med betalning vid arbetslöshet, sjukdom eller andra personligt betingade ekonomiska förändringar.

I likhet med majoriteten anser Fraenkel att det i lag bör uppställas en

gräns, under vilken återtaganderätt inte får förekomma. Praktiska skäl talar enligt Fraenkels mening för att man bör ha endast en gräns. Denna bör dock sättas relativt lågt. Fraenkel förordar att förbehåll om återtaganderätt skall få göras gällande beträffande varor med ett kontantpris överstigande 25 procent av basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring.

5 Föredraganden

5.1 Allmänna utgångspunkter

Konsumentkrediterna är av stor betydelse för samhällsekonomin. Enligt kreditköpkommitténs uppskattningar såldes år 1973 varaktiga konsumtionsvaror på kredit för ett värde av ca 4,5 miljarder kr., motsvarande ca 30 procent av totalförsäljningen av sådana varor. Härtill kommer bankernas konsumentkreditgivning, som har antagits uppgå till ca 1 miljard kr. år 1973.

För konsumenterna innebär möjligheterna att få kredit för konsumtionsändamål flera fördelar. Genom att utnyttja kredit kan den enskilde tillgodogöra sig nyttiga och nödvändiga varor och tjänster när han eller hon anser sig bäst behöva dem, utan att behöva avvakta att ett kanske avlägset sparmål uppnås. Denna möjlighet att tidigarelägga konsumtionen av vissa nyttigheter kan vara av stort värde för den enskilde, inte minst i situationer då stort konsumtionsbehov sammanfaller med temporärt lägre inkomster, exempelvis vid familjebildning och bosättning i unga år. Förekomsten av krediter kan också sägas öka konsumenternas valfrihet och i viss mån bidra till att skillnader mellan olika grupper i fråga om materiell och kulturell standard utjämnas.

Att konsumentkrediterna från flera synpunkter har positiva sidor kan emellertid inte undanskymma att även negativa drag gör sig gällande. Lätt-tillgängliga krediter kan exempelvis medföra att en alltför stor del av köparens förväntade inkomster i framtiden intecknas. Även ett i och för sig välplanerat utnyttjande av konsumentkredit kan leda till svårigheter vid oväntade försämringar av den ekonomiska situationen. Osäkerhetsfaktorerna vid planering av konsumtion på kredit är stora. Det ligger i sakens natur att riskerna är särskilt betydande för dem som har det sämsta ekonomiska utgångsläget.

En ofta påtalad nackdel med vissa krediter är de stora kreditkostnader som drabbar konsumenterna. I synnerhet gäller detta den traditionella och alltjämt dominerande kreditformen vid köp, avbetalningskrediten, som kan vara förenad med påfallande höga kreditkostnader. Förhållandet är så mycket mer betänkligt som denna kreditform ofta är den enda som står till buds för de ekonomiskt sämst ställda, de som inte förmår uppbringa

annan kreditsäkerhet än den köpta varan. Kostnaderna kan emellertid vara betydande även för andra krediter.

För den enskilde är det ofta svårt att reda ut vad en kredit egentligen kostar honom. Detta torde framför allt gälla vid en kombination av försäljnings- och krediterbjudande, såsom vid avbetalningsaffärer. Kombinationen av kredit och köp kan bilda ett svårtydligt mönster som gör det vanskligt att urskilja kreditkostnaderna redan i det enskilda fallet. Givetvis är det då än svårare att göra en kostnadsjämförelse mellan olika krediterbjudanden med sinsemellan skilda villkor i fråga om kreditbelopp, kredittid m. m.

Statsmakterna har ingripit för att förbättra konsumenternas tillgång till billiga krediter för vissa angelägna ändamål. Som exempel kan nämnas att statliga bostättningslån kan erhållas på förmånliga villkor. Denna möjlighet har utnyttjats av ett stort antal familjer i syfte att skapa en bättre bostadsmiljö. Flera förändringar av lånereglerna har efter hand gjorts för att ge nya grupper möjlighet att erhålla bostättningslån, samtidigt som utrymmet för sociala hänsynstaganden vid låneprövningen har ökat. Ändringar har senast skett år 1976.

Vissa lagregler har också införts till skydd för kredittagare. Främst bör nämnas lagen (1915:219) om avbetalningsköp (ändrad senast 1976:186). Lagen är i första hand inriktad på att förhindra att den som köper en sak på avbetalning drabbas av oskäligt stränga påföljder vid försummelse att fullgöra de skyldigheter som avtalet ålägger honom. Dessutom föreskrivs indirekt en skyldighet för säljaren att upplysa om kreditkostnaden för avbetalningsköp. Enligt 10 § avbetalningsköplagen förutsätts nämligen, för att säljaren skall kunna erhålla handräckning för återtagande av försålt gods, att köpehandlingen innehåller uppgift om det pris till vilket köparen kunde ha förvärvat godset mot kontant betalning.

Avbetalningsköplagen gäller enbart för den form av kreditköp, avbetalningsköp, som närmare definieras i lagens 1 §. Där uppställs bl. a. det kravet för lagens tillämplighet att säljaren skall ha förbehållit sig ägande- eller återtaganderätt till det försålda godset. Delbetalningsköp utan sådant förbehåll faller alltså inte under lagens skyddsregler. Inte heller omfattar lagen sådana speciella former av köpkrediter som har utvecklats under de senaste årtiondena, exempelvis kontokortskrediter och olika varianter av s. k. låneköp.

För de kreditköpsformer som föreligger vid sidan om avbetalningsköpen finns f. n. inte någon särskild, mer ingående lagstiftning till kredittagarnas skydd. Inte heller finns några speciella lagregler som är avsedda att skydda dem som tar fristående lån hos banker och andra kreditinrättningar. Den allmänna konsumentskyddslagstiftning som har införts under senare år ger dock möjlighet att på olika sätt ingripa mot skilda former av missbruk från kreditgivares sida. Marknadsföringslagen (1975:1418, ändrad 1976:55) medför bl. a. att näringsidkare som marknadsför krediter kan hindras att använda

otillbörliga metoder och i stället åläggas att lämna sådan information som har särskild betydelse från konsumentsynpunkt. Med stöd av lagen (1971:112) om förbud mot oskäligen avtalsvillkor (ändrad senast 1973:878) kan ingripande ske mot avtalsvillkor som med hänsyn till omständigheterna är att anse som oskäligt mot konsument. Avtalsvillkorlagen gäller dock inte verksamhet som står under bank- eller försäkringsinspektionens tillsyn.

I sammanhanget bör också nämnas lagen (1971:238) om hemförsäljning m. m. Den rätt att frånträda vissa avtal som följer av lagen gäller bl. a. avbetalningsköp, kontoköp och köp där säljaren lämnar eller förmedlar lån till konsumenten för att denne skall kunna betala köpeskillingen. Hemförsäljningslagen är emellertid f. n. tillämplig endast när konsumenten avger anbud eller svar på anbud vid sammanträffande med säljaren eller dennes ombud på annan plats än deras fasta försäljningsställe.

Konsumentköplagen (1973:877, ändrad 1975:1419) innehåller vissa bestämmelser som är inriktade på kreditköp. Bl. a. tillförsäkras den som köper på kredit rätt att framställa invändningar på grund av köpet mot den som finansierar säljarens kreditgivning eller som beviljar köpkredit i samarbete med säljaren. Dessa bestämmelser är emellertid inte tillämpliga i förhållandet mellan köpare och kreditkortsföretag (jfr prop. 1973:138 s. 153 och 274).

Den nyligen införda generalklausulen i 36 § lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område (se SFS 1976:185), ger domstolarna ökade möjligheter att jämka eller åsidosätta oskäligen villkor i avtal och andra rättshandlingar. Hit hör bl. a. avtal om kredit i olika former. Vid bedömningen av om ett avtalsvillkor är att anse som oskäligt skall särskild hänsyn tas till konsumenternas behov av skydd. Den förmögenhetsrättsliga generalklausulen utgör på det sättet ett komplement till avtalsvillkorlagens bestämmelser om förbud mot oskäligen avtalsvillkor.

Även om olika former av konsumentkrediter sålunda är underkastade viss lagreglering av konsumentskyddande karaktär finns det anledning att ge den enskilde ett ökat skydd i kreditsammanhang. Utvecklingen av kreditutbudet har gått förbi avbetalningsköplagen med dess begränsade tillämpningsområde. De regler till köparens skydd som den lagen innehåller svarar inte heller i alla delar mot nutida syn på en lämplig avvägning mellan näringsidkares och konsumenters intressen. Övriga nyss redovisade lagregler är av stor betydelse för konsumentskyddet, men de behöver kompletteras med ytterligare bestämmelser som är speciellt inriktade på konsumentkrediterna.

Jag anser därför att en särskild konsumentskyddslagstiftning bör införas på kreditområdet. Lagstiftningen bör till en början syfta till att den enskilde, när han överväger att utnyttja kredit, får tillräckligt underlag för en riktig bedömning av kreditkostnader m. m. Vidare bör lagstiftningen inriktas på att förbättra konsumentens ställning i förhållande till den som lämnat krediten, sedan ett avtal väl har ingåtts, samt ge skydd mot vissa typiskt sett

särskilt betungande eller riskabla avtalsvillkor. Konsumenten måste också ges större trygghet för den händelse han råkar i betalningssvårigheter. Lagstiftningen bör omfatta alla kreditformer som är av praktisk betydelse från konsumentsynpunkt. Den bör emellertid särskilt inriktas på kreditformer som har ett mer omedelbart samband med köp, eftersom behovet av konsumentskydd otvivelaktigt gör sig starkast gällande vid sådana kreditformer.

Kreditköpkommittén har i betänkandet (SOU 1975:63) Konsumentkreditlag m. m. lagt fram förslag till lagstiftning som i sina grunddrag motsvarar de anspråk som enligt vad jag nyss har anfört bör ställas på en konsumentskyddande lagstiftning på kreditområdet. Den föreslagna konsumentkreditlagen, som för konsumentköpens del är avsedd att ersätta avbetalningsköplagen, innehåller ett omfattande regelsystem som syftar till att i olika avseenden stärka konsumenternas ställning i creditsammanhangen. Hit hör bestämmelser om vidgad upplysningsplikt för kreditgivare rörande kreditkostnader m. m. samt krav på kontantinsats och maximering av kredittiden vid kreditköp. Kommittén föreslår också en kraftig begränsning av säljarens möjligheter att till säkerhet för fordran på grund av kreditköp förbehålla sig rätt att återta försåld vara.

Under remissbehandlingen av kommitténs förslag har praktiskt taget samtliga remissinstanser ställt sig bakom tanken på att konsumenternas ställning i creditsammanhang behöver förbättras. Man sluter allmänt upp kring den grundläggande idén om en vidgad konsumentupplysning rörande kreditkostnader m. m., även om det från några håll anförts kritiska synpunkter när det gäller tillämpningsområdet för och den närmare utformningen av de föreslagna reglerna om upplysningsplikt för kreditgivare. Många remissinstanser påpekar att reglerna bör samordnas med den nya marknadsföringslag som har antagits sedan kommittén lade fram sitt betänkande.

I övrigt koncentreras flertalet remissinstansers intresse till förslagen om krav på kontantinsats, maximering av kredittiden och begränsning av återtaganderätten vid kreditköp. Tämligen få remissinstanser stöder eller godtar helt kommitténs förslag på dessa punkter. I stället anser man på många håll att förslaget går alltför långt och att de föreslagna reglerna är alltför stela. Till de remissinstanser som för fram sådana synpunkter hör bl. a. företrädare för konsumentintressena. Åtskilliga instanser framhåller att förslagen i vart fall sammantagna kan i alltför hög grad försvåra konsumenternas möjligheter att ingå och fullfölja kreditköp. Detta befaras drabba främst de ekonomiskt sämst ställda, vilka har behov av liberalare kreditvillkor och vars främsta och ofta enda möjlighet att erhålla konsumtionskredit är att erbjuda säkerhet i den inköpta varan. Med hänsyn härtill menar man att förslagen inte kan anses främja konsumenternas intressen, i vart fall inte så länge det saknas andra lättillgängliga former för kreditfinansiering av köp. Främst från näringslivets sida befaras att det kan uppstå en avsevärd

efterfrågeminskning som t. o. m. skulle kunna påverka sysselsättningen inom vissa branscher.

För min del vill jag först understryka vikten av att konsumenterna får tillräcklig information om de omständigheter som är av betydelse när det gäller att fatta beslut om utnyttjande av en kredit. Upplysning och vägledning har alltid utgjort väsentliga inslag i konsumentpolitiken. Genom den både centralt och lokalt alltmer utbyggda konsumentverksamheten kommer konsumenterna att få tillgång till allt bättre information och allt större rådgivningsresurser även på kreditområdet. Det står emellertid klart att konsumenternas behov av information på detta område inte kan tillgodoses tillräckligt genom konsumentupplysande insatser från konsumentverkets och den kommunala konsumentverksamhetens sida. De som lämnar konsumentkrediter, kreditgivarna, måste tillhandahålla sådan information att konsumenterna klart kan bedöma villkoren för olika krediterbjudanden. Inte minst viktigt är att så långt möjligt utforma informationen så, att olika krediterbjudanden utan alltför stora svårigheter kan jämföras med varandra. Informationen bör bl. a. ge konsumenterna tydliga upplysningar om kreditkostnaderna.

Det finns anledning anta att en ökning av konsumenternas kunskaper om villkoren för krediterbjudanden kommer att få en dämpande inverkan på kreditkostnaderna. Tidigare har jag nämnt att konsumenternas kostnader för vissa krediter kan vara påfallande höga. Som kreditköpkommittén har funnit är det skäl att tro att säljaren vid en del kreditköp tillgodogör sig vinst både på varan och på krediten. Kräver man av kreditgivaren att kreditkostnaderna skall redovisas så fullständigt och öppet som möjligt samt i en form som medger jämförelser med andra kreditgivares utbud får kreditgivaren ett av konkurrenshänsyn betingat intresse av att hålla nere kreditkostnaderna.

Jag anser att kommitténs förslag rörande kreditgivares upplysningsplikt i huvudsak är väl underbyggda och väsentligen motsvarar de krav som bör ställas på konsumentinformationen inom detta område. Som redan nämnts har emellertid en ny marknadsföringslag antagits sedan kommittén lade fram sitt betänkande. Lagen ger bl. a. berörda myndigheter vidsträckta möjligheter att ålägga näringsidkare att lämna information som är av intresse för konsumenterna. I likhet med ett flertal remissinstanser anser jag det lämpligast att kreditgivares upplysningsplikt rörande kreditkostnader m. m. samordnas med bestämmelserna i marknadsföringslagen. Jag skall senare redovisa hur jag har tänkt mig att denna samordning skall åstadkommas.

Enbart ökad information kan inte undanröja riskerna för mindre väl övertänkta beslut att utnyttja konsumtionskredit. Informationsplikten beträffande kreditkostnader m. m. bör därför kompletteras med ytterligare åtgärder som tar sikte på att förebygga att konsumenterna utan tillräckliga överväganden binder sig vid oförmånliga och alltför betungande kreditåtaganden.

Framför allt behövs regler som tar sikte på kreditköpen.

Olika åtgärder kan ifrågakomma i detta sammanhang. Hit hör till en början krav på att den som köper en sak på kredit alltid skall erlægga en viss minsta kontantinsats. Ett sådant krav är ägnat att avhålla från impulsköp som senare visar sig vara alltför betungande. Kravet på en icke alltför obetydlig kontantinsats har också andra fördelar från konsumentsynpunkt. I likhet med kommittén anser jag därför att bestämmelser om kontantinsats bör tas in i lagstiftningen. Som jag senare skall återkomma till anser jag dock att kommitténs förslag på den punkten går alltför långt. Det innefattar också en alltför stel reglering. Förslaget kan på det sättet vålla allvarliga olägenheter för en seriös kreditgivning. Beaktas bör också att, även om lagstiftningen syftar till att motverka alltför betungande eller på annat sätt ofördelaktiga kreditköp, detta inte får resultera i en lagstiftning som onödigtvis försvårar för förtänksamma konsumenter att genomföra önskade kreditköp.

Vad jag nu har sagt leder till att man när det gäller kontantinsats bör ha mer flexibla regler än kommittén har föreslagit, så att det bl. a. blir möjligt att ta hänsyn till särskilda förhållanden vid olika kreditformer och i skilda branscher. Angelägenheten av att så långt möjligt undvika regler som kan vålla praktiska problem och som inte är klart motiverade från konsentsynpunkt gör också att jag i likhet med flertalet remissinstanser anser att man bör avstå från att införa bestämmelser om längsta kredittid vid kreditköp. Jag återkommer till dessa frågor i det följande.

Vissa remissinstanser har antytt möjligheten att införa en allmän s. k. ångerrätt vid kreditköp efter mönster från hemförsäljningslagen. Detta skulle innebära att köparen gavs rätt att inom viss tid efter slutandet av ett kreditköpsavtal frånträda detta. Jag vill emellertid erinra om att hemförsäljningskommittén (Ju 1973:10), som f. n. ser över hemförsäljningslagen, vid sidan härav har att utreda frågan om införande av en allmän lagstiftning om s. k. öppet köp. Frågan om en allmän ångerrätt vid kreditköp bör uppenbarligen inte prövas innan hemförsäljningskommittén har redovisat sitt uppdrag.

En fråga som har diskuterats utförligt både av kommittén och av remissinstanserna är i vilken utsträckning den som säljer en vara på kredit bör kunna förbehålla sig rätt att ta tillbaka varan vid bristande betalning e. d. För min del anser jag i likhet med kommittén att en sådan återtaganderätt otvivelaktigt kan innebära nackdelar för konsumenterna. En viss begränsning av säljarens möjligheter att ställa upp villkor om återtaganderätt bör därför ske. Även på denna punkt anser jag dock att kommittéförslaget går för långt. Onekligen kan det i fråga om vissa varor, där det finns en fungerande andrahandsmarknad, föreligga ett legitimt behov för säljaren att kunna ta tillbaka varan vid kvalificerat betalningsdröjsmål från köparens sida. I en del fall kan det även för köparens del innebära en lämplig lösning

att varan tas tillbaka. Viktigt är emellertid att man för de fall där återtagande får ske ställer upp effektiva regler till konsumenternas skydd, bl. a. när det gäller den ekonomiska avräkning som skall ske i samband med återtagandet. På denna punkt har kommittén fört fram flera värdefulla förslag.

Även i övrigt har kommittén lagt fram åtskilliga detaljförslag som enligt min mening bör genomföras. Hit hör regler om rätt till förtida betalning vid konsumentkreditköp, inskränkning i kreditgivarens rätt att kräva betalning i förtid och begränsning av kontohavares ekonomiska ansvar vid förlust av kontokort.

Kommittén har föreslagit att bestämmelserna om bl. a. upplysningsplikt och kontantinsats vid kreditköp skall straffsanktioneras. Förslaget i denna del, som har rönt delvis principiell kritik från vissa remissinstansers sida, torde få ses mot bakgrund av att den nya, utbyggda marknadsföringslagen inte förelåg när kommittén avgav sitt betänkande. För egen del anser jag av flera skäl att man så långt möjligt bör lita till sanktioner av marknadsrättslig natur när det gäller att upprätthålla efterlevnaden av den nu aktuella lagstiftningen. Bl. a. kan man på det sättet få en betydligt smidigare handläggning av fall då överträdelse har skett. Det marknadsrättsliga systemet, som bygger på förhandlingar och i sista hand vitesförbud, har också visat sig lämpligt i andra närliggande sammanhang.

För att skydda konsumenterna mot oskäligen kreditkostnader har kommittén övervägt att föreslå särskilda lagregler om högsta tillåtna ersättning för sådana kostnader. Kommittén har dock funnit att en maximering av kostnaderna för olika kreditformer med inbördes varierande kreditbelopp, kredittider, kreditrisker m. m. skulle kräva ett alltför komplicerat och osäkert system. Fastställandet av kostnadstak skulle enligt kommittén också kunna föra med sig en tendens hos kreditgivare som nu ligger klart under taket att vilja närma sig det. Kommittén har därför låtit tanken på en kostnadsmaximering falla.

Även jag anser att man bör avstå från att införa särskilda lagregler om högsta tillåtna ersättning för kreditkostnader. Som jag tidigare har anfört torde redan en skyldighet för kreditgivare att lämna tydlig information om kreditkostnaderna få en dämpande inverkan på dessa. I övrigt torde avtalsvillkorslagen och den förmögenhetsrättsliga generalklausulen erbjuda tillräckliga möjligheter att komma till rätta med användningen av oskäligen kreditkostnadsvillkor. I sammanhanget vill jag också erinra om att den nyligen tillsatta reklamationsutredningen (H 1976:02) har fått i uppdrag att undersöka möjligheterna att ge konsumentombudsmannen (KO) rätt att föra enskild konsuments talan i tvistemål inför allmän domstol.

Flera remissinstanser har, särskilt mot bakgrund av de nackdelar som kan vara förenade med det traditionella avbetalningsköpet och som ofta drabbar de ekonomiskt sämst ställda, ifrågasatt åtgärder i syfte att bättre tillgodose konsumenternas behov av kredit på förmånliga villkor. Vad som

har diskuterats är bl. a. någon form av statlig kreditgaranti eller kreditförsäkring. Med anledning därav vill jag erinra om de tidigare berörda möjligheterna till statligt bostättningslån. I övrigt finns det inte anledning att låta stödet till ekonomiskt eftersatta grupper särskilt ta sikte på konsumentkrediter utan mera generellt verkande stödformer bör väljas. Jag kan här bl. a. hänvisa till de nyligen genomförda höjningarna av bostadsbidragen.

De regler som jag hittills har förordat har uteslutande gällt konsumentrelationer, dvs. fall då kredit erbjuds eller lämnas av en näringsidkare till en konsument för enskilt bruk. Reglerna omfattar alltså inte förhållanden mellan olika näringsidkare. Delvis omfattas sådana fall av gällande bestämmelser i avbetalningsköplagen. Det kan emellertid hävdas att det skydd för kredittagaren som avbetalningsköplagen ger i dessa fall är otillräckligt och att det alltså finns skäl att införa bättre skyddsregler även utanför konsumentområdet. Kommittén har också uppmärksammat denna fråga och kreditköputredningen, som har efterträtt kommittén, avser att överväga i vad mån de regler som nu föreslås bör göras tillämpliga på relationer mellan näringsidkare m. m. Uppenbarligen bör detta utredningsarbete inte föregripas. Jag anser därför att man i detta lagstiftningsärende bör nöja sig med att ställa upp föreskrifter till skydd för konsumenterna. Jag vill emellertid påpeka att den nyligen införda förmögenhetsrättsliga generalklausulen gäller både inom och utom konsumentområdet och att domstolarna således har möjlighet att jämka oskäligen avtalsvillkor även till förmån för den som inte är konsument.

Som tidigare nämnts föreslår kommittén att de nya reglerna om konsumentkrediter skall tas upp i en särskild lag. På den punkten anser jag liksom en del remissinstanser att det i och för sig kan ifrågasättas om inte bestämmelserna borde tas in i avbetalningsköplagen. Mot detta talar emellertid att de nya reglerna, som jag nyss har anfört, är avsedda att enbart gälla relationerna näringsidkare – konsument, medan avbetalningsköplagen gäller även andra partsrelationer. Samtidigt omfattar de nya föreskrifterna fler kreditformer än avbetalningsköplagen, som ju bara gäller det traditionella avbetalningsköpet.

Jag anser därför inte att de nya reglerna bör tas in i avbetalningsköplagen. Inte heller finns det enligt min mening skäl att, som någon remissinstans har föreslagit, föra in reglerna i konsumentköplagen. I stället bör de bilda en ny konsumentkreditlag. Samtidigt bör man i avvaktan på det fortsatta utredningsarbetet behålla avbetalningsköplagen i huvudsak oförändrad. Den kommer då att gälla vid sådana avbetalningsköp som inte omfattas av konsumentkreditlagen, dvs. framför allt köp mellan näringsidkare.

Kreditköpskommittén har i sitt betänkande även lagt fram ett förslag till lag med särskilda bestämmelser om uthyrning av vara (uthyrningslag). Bakgrunden här till är att kommittén har ansett att ett genomförande av dess förslag till reglering beträffande konsumentkreditköpen skulle kunna leda till en överströmning på marknaden mot kreditköpsliknande långtidsför-

hyrning av varor. För att hindra en sådan överströmning, som enligt kommitténs mening skulle innebära nackdelar för konsumenterna, har kommittén föreslagit regler om bl. a. depositionsplikt vid långtidsförhyrning, motsvarande reglerna om kontantinsats vid kreditköp, samt bestämmelser om rätt för konsumenten att göra sig fri från hyresavtal och att förvärva den förhyrda varan efter ett avräkningsförfarande. Kommittén har också föreslagit bestämmelser om skyldighet för uthyrare att lämna konsumenten vissa upplysningar om avtalets innebörd.

Förslaget till uthyrningslag har fått ett blandat mottagande hos remissinstanserna. Flertalet av de remissinstanser som har yttrat sig synes visserligen mena att en mer allmän övergång från kreditköp till långtidsförhyrning knappast är önskvärd. Åtskilliga remissinstanser framhåller emellertid att motiven för den föreslagna uthyrningslagen sannolikt skulle bortfalla, om lagstiftningen rörande kreditköp ges en mindre långtgående utformning än kommittén har föreslagit. Det understryks också att det f. n. finns former av uthyrning som är till fördel för konsumenterna och att denna verksamhet skulle bli allvarligt hotad, om kommitténs förslag genomfördes i oförändrat skick.

För min del vill jag först påpeka att de regler om kreditköp m. m. som jag har förordat i det föregående innebär en mindre långtgående reglering än som skulle följa av kommitténs förslag. Därmed bortfaller till stor del riskerna för en mera allmän överströmning från kreditköp till uthyrning. Även i övrigt anser jag att kommitténs farhågor för en sådan överströmning är överdrivna. Det kan inte heller bortses från att vissa former av uthyrningsverksamhet fyller ett angeläget behov och att sådan verksamhet självfallet inte i onödan får försvåras. Samtidigt vill jag framhålla att kommitténs förslag till uthyrningslag innehåller flera värdefulla detaljer, inte minst när det gäller uthyrarens upplysningsplikt. Som jag senare skall återkomma till anser jag emellertid att man kan åstadkomma den konsumentinformation som behövs på området även utan en särskild uthyrningslag.

Sammanfattningsvis anser jag att man åtminstone f. n. bör avstå från att införa en särskild lagstiftning om uthyrning av varor till konsument. Det finns emellertid anledning att följa utvecklingen på området med uppmärksamhet. Skulle det visa sig att det behövs särskilda skyddsregler får frågan tas upp på nytt.

Jag ämnar i ett följande avsnitt behandla spørsmålet om uthyrning något utförligare. Dessförinnan avser jag emellertid att gå igenom de regler som bör gälla i fråga om kreditköp och andra konsumentkrediter.

5.2 Lagstiftningens tillämpningsområde m. m.

Kommittén föreslår att den nya lagen skall gälla alla former av kredit (betalningsanstånd eller lån) som lämnas till konsument och är avsedd huvudsakligen för enskilt bruk, under förutsättning att krediten lämnas eller förmedlas av näringsidkare i dennes yrkesmässiga verksamhet.

Även om den föreslagna lagen sålunda gäller vid alla former av kredit har den sin tyngdpunkt i regler om kreditköp av vara. Vissa bestämmelser föreslås emellertid också beträffande fristående lån. Vidare avses reglerna om marknadsföring bli gällande vid all kreditgivning till konsumenter.

När det gäller tjänsteområdet anför kommittén att det inte förekommer i någon större omfattning att tjänster tillhandahålls på kredit. Kommittén säger sig inte heller ha uppmärksammat några påtagliga olägenheter av kreditgivning i det sammanhanget. Kreditköputredningen, som numera har efterträtt kommittén, avser emellertid att under sitt arbete närmare överväga i vad mån skyddsregler behövs för de fall där tjänster tillhandahålls på kredit. Härvid kommer att beaktas det arbete som bedrivs inom konsumenttjänstutredningen (Ju 1972:07).

Vad kommittén föreslagit om den nya lagens tillämpningsområde har i allmänhet godtagits under remissbehandlingen. Från ett par håll hävdas dock att lagen borde omfatta även avtal mellan olika näringsidkare eller mellan privatpersoner. Vidare har några remissinstanser ifrågasatt om inte vissa kreditformer, t. ex. fristående lån i bank, bör undantas från lagens tillämpningsområde.

För min del har jag redan i föregående avsnitt förordat att den nya lagstiftningen begränsas till att gälla konsumentrelationer, dvs. i allmänhet fall då kredit lämnas till konsument av näringsidkare i dennes yrkesmässiga verksamhet. För att motverka kringgående av lagen och fånga in vissa situationer som i fråga om skyddsbehovet framstår som i det närmaste likvärdiga med huvudfallet bör lagen dessutom, som kommittén har föreslagit, omfatta fall där kredit förmedlas till konsument av näringsidkare som ombud för annan kreditgivare. I klarhetens intresse bör vidare anges att lagen omfattar inte bara krediter som faktiskt lämnas till konsument utan även krediterbjudanden som är riktade till konsumenter.

I likhet med kommittén anser jag att lagen i princip bör omfatta alla typer av krediter. Jag har emellertid redan tidigare framhållit att skyddsbehovet för konsumenterna gör sig starkast gällande när kredit lämnas med direkt inriktning på köp. Lagens tyngdpunkt bör därför ligga på regler om sådana kreditsituationer. Vissa bestämmelser, nämligen sådana som rör kreditgivares informationsskyldighet rörande kreditkostnader m. m., bör dock gälla även andra former av krediter, t. ex. fristående lån i bank. Jag återkommer till detta i följande avsnitt.

När det gäller tjänster som tillhandahålls på kredit delar jag kommitténs uppfattning att man får avvakta resultatet av konsumenttjänstutredningens arbete innan särskilda skyddsregler på detta område kan införas. Jag utgår från att kreditköputredningen beträffande tjänster och andra nyttigheter som inte utgör varor återkommer med förslag i den mån lagregler bedöms erforderliga.

Den nya konsumentkreditlagen kommer alltså att till väsentlig del uppta regler för det fallet att kredit lämnas med direkt inriktning på köp. Kom-

mittén har som en sammanfattande benämning på hithörande transaktioner använt termen kreditköp. Härmed avses enligt kommitténs förslag för det första köp av vara, vid vilket säljaren lämnar köparen anstånd med någon del av betalningen. Härunder faller det traditionella avbetalningsköpet och andra delbetalningsköp men även köp där hela betalningen erläggs på en gång någon tid efter det att varan har kommit i köparens besittning. Vidare bör enligt kommittén under begreppet kreditköp inordnas vissa transaktioner som visserligen innebär att säljaren gör en kontantaffär men som för köparens del betyder att han sätter sig i skuld. Kommittén åsyftar här olika former av s. k. kontoköp och låneköp avseende vara, där det utmärkande är att hela eller någon del av betalningen erläggs med belopp som köparen får låna av bank, kontokortsföretag eller annan kreditgivare på grund av en överenskommelse mellan kreditgivaren och säljaren som går ut på att kreditgivaren skall lämna kredit för inköp hos säljaren. Vidare bör enligt kommittén till kreditköp givetvis hänföras köp av vara, vid vilket någon del av betalningen erläggs med belopp som köparen får låna av säljaren själv.

Vad kommittén sålunda anfört om innebörden av begreppet kreditköp har godtagits av det helt övervägande antalet remissinstanser, och även jag ansluter mig till förslaget. Jag förordar att man i konsumentkreditlagen tar in en bestämmelse om att med kreditköp förstås köp av vara, vid vilket säljaren lämnar köparen anstånd med någon del av betalningen eller vid vilket någon del av betalningen erläggs med belopp som köparen får låna av säljaren eller av annan kreditgivare på grund av överenskommelse mellan denne och säljaren.

Kommittén har föreslagit att i konsumentkreditlagen tas in också en definition av den särskilda kreditköpsformen kontoköp. Härmed bör enligt kommitténs förslag avses kreditköp vid vilket köparen för betalningens erläggande tar i anspråk ett av kreditgivaren medgivet utrymme för fortlöpande kredit. För egen del har jag inte funnit det erforderligt med en legaldefinition av begreppet kontoköp. Jag har emellertid inte någon erinran mot den beskrivning av begreppet som kommittén har gett.

I detta sammanhang bör nämnas att en del remissinstanser har ifrågasatt om inte olika former av låneköp och kontoköp helt bör lämnas utanför den ifrågavarande lagstiftningen, främst på den grunden att dessa kreditformer är relativt fördelaktiga för konsumenterna. Enligt min mening bör man emellertid inte generellt undanta vissa typer av kreditköp från regleringen. En annan sak är i vilken mån de olika bestämmelserna om kreditköp bör äga tillämpning på låneköp och kontoköp. Till denna fråga, som har blivit föremål för livlig diskussion under remissbehandlingen, återkommer jag i det följande.

Jag delar kommitténs uppfattning att var och en som i kreditförhållandet framstår som konsumentens motpart bör omfattas av lagstiftningen. Detta är av särskild betydelse vid sådana kreditköp, främst avbetalningsköp, som

regelmässigt finansieras genom att säljaren överför sin fordran mot konsumenten till bank eller särskilt finansieringsinstitut. Med kreditgivare bör alltså i den föreslagna lagen avses den som lämnar krediten eller övertar den ursprungliga kreditgivarens fordran.

Kommittén har föreslagit att bestämmelserna i konsumentkreditlagen görs tvingande till konsumentens förmån. Detta har inte mött någon erinran från remissinstansernas sida. För egen del anser jag det ligga i sakens natur att en lagstiftning med så utpräglat konsumentskyddssyfte inte bör kunna frångås genom avtal som är till konsumentens nackdel. Avtalsvillkor som inskränker konsumentens befogenheter eller förmåner enligt lagen bör alltså vara ogiltigt.

5.3 Marknadsföring av kredit

Kommittén framhåller att en väsentlig förstärkning av konsumenternas ställning på kreditmarknaden förutsätter tydlig information om den ekonomiska innebörden av de krediter som erbjuds. Informationen bör vara sådan att kostnaderna för olika krediter lätt kan jämföras. Kommittén föreslår därför att kreditkostnaden skall anges bl. a. som effektiv ränta. Med kreditkostnad avses i kommitténs förslag summan av alla räntor, tillägg och andra kostnader som konsumenten har att erlagga i anledning av krediten. Med effektiv ränta förstås kreditkostnaden angiven som en årlig ränta beräknad på kreditbeloppet, i förekommande fall under hänsynstagande till att delbetalningar skall göras under den löpande kredittiden.

För att olika alternativ skall kunna överblickas och jämföras bör enligt kommittén skyldighet att lämna information om kreditkostnader m. m. åläggas alla kreditgivare som lämnar kredit för huvudsakligen enskilt bruk samt avse alla former av sådan kredit. Kommittén föreslår att informationsskyldighet skall föreligga dels vid annonsering, skyltning och liknande marknadsföring av krediter, dels i samband med slutande av kreditavtal.

Enligt förslaget skall kreditgivaren vid annonsering, skyltning och liknande marknadsföring lämna uppgift om den effektiva räntan för den erbjudna krediten eller, om erbjudandet avser checkräkningskredit eller annan fortlöpande kredit, uppgift om den effektiva räntans storlek vid olika sätt att använda kreditutrymmet. Avser erbjudandet kredit för visst köp skall förutom den effektiva räntan även varans kontantpris anges.

I fråga om kreditgivares upplysningsplikt i samband med slutande av kreditavtal föreslår kommittén något olika regler för kredit som lämnas i samband med köp och för annan kredit.

Vid kreditköp – utom kontoköp – skall enligt förslaget upplysningsplikt föreligga, om kontantpriset överstiger ett av regeringen bestämt gränsvärde och parterna överenskommer om längre kredittid än en månad eller lämnar kredittiden obestämd. Kommittén föreslår att konsumenten i så fall före

köpet skall ges skriftlig uppgift om kontantpriset, kreditbeloppet, kontantinsatsen, kreditkostnaden, kreditköpspriset, effektiva räntan, kredittiden och skuldbeloppet (summan av kreditbelopp och kreditkostnad) samt tidpunkterna för delbetalningar. Beträffande kontoköp föreslår kommittén speciella regler. Upplyningsplikt bör enligt kommittén här inte föreligga vid köpetillfället utan vid det tillfälle då avtalet om kontokredit träffas. Enligt förslaget skall kreditgivaren då lämna konsumenten skriftlig uppgift om den effektiva räntans storlek vid olika sätt att använda kreditutrymmet.

Om konsumenten, när fråga inte är om kreditköp, erhåller kredit i form av lån skall enligt kommitténs förslag kreditgivaren innan avtalet träffas lämna konsumenten skriftlig uppgift om kreditbeloppet, kreditkostnaden, effektiva räntan, skuldbeloppet, kredittiden och tidpunkter för delbetalningar.

Enligt kommittén bör det ankomma på tillsynsmyndigheten att meddela närmare föreskrifter om hur upplyningsplikten i de olika sammanhangen skall fullgöras. Dessa föreskrifter bör enligt kommittén straffsanktioneras. Den som uppsåtligt eller av oaktsamhet bryter mot tillsynsmyndighetens föreskrifter bör sålunda kunna straffas med böter. Vidare föreslår kommittén att vid kreditköp handräckning för återtagande av vara skall kunna erhållas endast om kreditgivaren kan förete en av parterna underskriven handling som innehåller bl. a. de uppgifter som kreditgivaren enligt förslaget skall lämna i samband med köpet.

Remissinstanserna har allmänt slutit upp kring den grundläggande tanken i kommitténs förslag om förbättrad konsumentinformation på kreditområdet, och många ser detta förslag som särskilt värdefullt. Bl. a. LO och några näringslivsorganisationer understryker dock vikten av att informationen blir lättillgänglig för konsumenterna och praktiskt hanterlig för kreditgivarna.

I åtskilliga remissyttranden diskuteras förhållandet mellan de föreslagna reglerna om kreditgivares upplyningsplikt och marknadsföringslagen. Flera näringslivs- och kreditgivarorganisationer anser att de särskilda marknadsföringsbestämmelserna i konsumentkreditlagen kan slopas och att de synpunkter som kommittén har anfört i stället kan beaktas vid tillämpningen av marknadsföringslagen. I andra yttranden ifrågasätts om inte alla eller en del av de föreslagna bestämmelserna om kreditgivares upplyningsplikt bör föras in som specialbestämmelser i marknadsföringslagen eller på annat sätt utformas som komplement till denna. KO stöder emellertid kommitténs förslag att kreditgivares upplyningsplikt specialregleras i konsumentkreditlagen.

Förslaget att kreditkostnaden, för att underlätta en jämförelse mellan olika krediterbjudanden, skall anges som effektiv ränta godtas eller lämnas utan erinran av det stora flertalet remissinstanser. Från några håll framförs dock

kritiska synpunkter. Flera remissinstanser har också ifrågasatt undantag från eller modifieringar i de föreslagna reglerna om upplysningsplikt när det gäller olika former av krediter som är fristående från kreditköp.

För egen del vill jag understryka att åtgärder för en förbättrad konsumentupplysning utgör ett viktigt inslag i arbetet på att stärka konsumenternas ställning och öka deras möjligheter till ett i egentlig mening fritt val. Utbudet av konsumentkrediter tenderar till att bli alltmer svåröverskådligt efterhand som nya kreditformer introduceras på marknaden. Det är många gånger svårt för konsumenten att få ett riktigt begrepp om den egentliga kostnaden för olika slags krediter och att göra jämförelser mellan olika krediterbjudanden. Ingåendet av ett kreditavtal kan samtidigt vara av ingripande betydelse för den enskilde. Kreditmarknaden utgör således ett område där det har väsentlig betydelse för konsumenten att få tillgång till klar och saklig information. I likhet med kommittén och en bred remissopinion anser jag att de nuvarande förhållandena härvidlag bör förbättras.

Möjligheterna att få fram tillräcklig och objektiv information till konsumenterna i olika sammanhang har ökats väsentligt genom tillkomsten av marknadsföringslagen, vars bestämmelser om näringsidkares skyldighet att svara för konsumentupplysning äger tillämpning även vid marknadsföring av krediter. Med stöd av lagen kan alltså konsumentverket genom förhandlingsverksamhet och utfärdande av riktlinjer verka för att näringsidkare vid marknadsföring lämnar tillräcklig och saklig information rörande innebörden av krediterbjudanden. Med hänsyn till den vida omfattningen av begreppet marknadsföring ges härvid utrymme för att uppställa fordringar på information såväl vid annonsering, skyltning och liknande marknadsföring där kredit erbjuds som vid tillfälle då parterna står i begrepp att träffa avtal om kredit. Verksamhet av nu berört slag, som i princip vilar på frivillighetens grund, har i andra sammanhang visat sig framgångsrik. Mot bakgrund av vad som har framkommit under remissbehandlingen av kommitténs betänkande finns anledning anta att man på denna väg kommer att kunna nå goda resultat också när det gäller konsumentinformationen i creditsammanhang. I sista hand ger generalklausulen i 3 § marknadsföringslagen möjlighet att genom åläggande vid vite förmå näringsidkare att vid marknadsföring av kredit lämna sådan information som har särskild betydelse från konsumentsynpunkt.

Vad som nu har anförts ger visst stöd åt den under remissbehandlingen framförda tanken att särskilda bestämmelser om informationsplikt vid marknadsföring av krediter skulle kunna undvaras. En möjlighet skulle i så fall vara att genom motivuttalanden i förevarande lagstiftningsärende närmare konkretisera vissa krav som bör kunna ställas på konsumentupplysning i samband med marknadsföring av krediter. Mot ett sådant förfarande kan dock riktas erinringar redan från principiell synpunkt, och det är också osäkert

i vilken utsträckning förfarandet skulle få praktisk effekt. Enligt min mening är det av stort praktiskt och pedagogiskt värde att i konsumentkreditlagen ha uttryckliga bestämmelser i den viktiga fråga som informationsplikten utgör. Inte minst värdefullt är det att man, som kommittén har föreslagit, preciserar på vilka stadier av marknadsföringsprocessen som konsumenten bör få tillgång till information. Jag förordar alltså att bestämmelser om informationsplikt vid marknadsföring av krediter tas in i konsumentkreditlagen.

Det är emellertid uppenbart att bestämmelserna om informationsplikt bör nära samordnas med marknadsföringslagens regelsystem. Som tidigare har framgått bygger detta på förutsättningen att resultat i allmänhet kan åstadkommas genom förhandlingar och frivilliga överenskommelser mellan konsumentverket och näringsidkarsidan och genom att konsumentverket utfärdar riktlinjer för information vid marknadsföring där så erfordras. Härigenom uppnås smidighet vid utformningen av näringsidkares ansvar för konsumentinformationen. Samtidigt har konsumentmyndigheterna möjlighet att tvinga fram information genom vitesföreläggande, om frivilliglinjen inte skulle ge önskat resultat. Vid utformningen av särskilda bestämmelser om informationsplikt vid marknadsföring av krediter bör i möjligaste mån fördelarna med marknadsföringslagens system tas tillvara. Jag kan därför inte biträda det av kommittén – utifrån andra rättsliga förutsättningar – framlagda förslaget att straffsanktionera bestämmelser om informationsplikt vid marknadsföring av krediter.

Den erforderliga samordningen bör enligt min mening åstadkommas genom att generalklausulen om information i 3 § marknadsföringslagen får bilda grunden för särskilda bestämmelser om informationsplikt vid marknadsföring av krediter. Dessa bestämmelser bör gå ut på att fylla ut generalklausulen genom att mera konkret ange viss information som har sådan särskild betydelse från konsumentsynpunkt att den alltid bör lämnas vid marknadsföring av krediter. Vidare bör, i enlighet med vad kommittén har föreslagit, ges vissa föreskrifter om den ordning i vilken detta skall ske. Underlåtenhet att lämna föreskriven information bör prövas med tillämpning av generalklausulen och därtill knutna handläggningsregler i marknadsföringslagen.

Konsumentens behov av information kan givetvis, som också har påpekats under remissbehandlingen, i viss mån variera med kreditformen. Enligt min mening bör emellertid konsumentkreditlagen inte innehålla regler om all den information som under olika förhållanden kan behöva lämnas beträffande olika krediterbjudanden. En sådan detaljreglering skulle innebära en omotiverad avvikelse från marknadsföringslagens system, vilket i största utsträckning överlämnar åt konsumentverket och marknadsdomstolen att se till att konsumentinformationen i speciella fall får tillfredsställande innehåll och utformning. De nu diskuterade bestämmelserna bör huvudsak-

ligen inriktas på sådan information som mera generellt sett kan anses ha särskild betydelse från konsumentsynpunkt men som erfarenhetsmässigt inte alltid lämnas med önskvärd fullständighet och tydlighet. Möjlighet finns att med stöd av marknadsföringslagen tvinga fram även annan information som i olika fall kan anses ha särskild betydelse från konsumentsynpunkt.

Information av sådan betydelse för konsumenterna att den bör regleras genom särskilda bestämmelser i konsumentkreditlagen är framför allt information om kostnaden för erbjuden kredit. Kreditkostnaden torde generellt sett utgöra en för konsumenten särskilt viktig faktor både när det gäller att bedöma om kredit över huvud taget skall utnyttjas och vid valet mellan tillgängliga krediterbjudanden. Tvekan kan emellertid råda om vad som verkligen skall anses utgöra kostnaden för en kredit. Uppenbarligen bör denna fråga klarläggas.

För min del ansluter jag mig till kommitténs uppfattning att med kreditkostnad bör förstås summan av alla räntor, tillägg och andra kostnader som konsumenten – vid ett normalt fullföljande av sina åtaganden enligt kreditavtalet – har att erlægga med anledning av krediten, oavsett hur kreditgivaren betecknar de olika kostnadsposterna. Vid avtal om vanliga lån torde det knappast vålla svårigheter att urskilja den sålunda definierade kreditkostnaden. Denna utgör det belopp som konsumenten med anledning av krediten skall betala utöver lånesumman.

Vid förvärv av varor eller andra nyttigheter på kredit kan det vara svårare att få fram den verkliga kreditkostnaden. Jag åsyftar särskilt det faktum att det inte är ovanligt att en säljare anger ett visst pris för en vara eller annan nyttinghet men regelmässigt lämnar "rabatt" på detta pris till den som betalar kontant. Kreditförvärvaren däremot erhåller inte någon eller endast en mindre rabatt. Som kommittén har framhållit kan den för kreditförvärvaren uteblivna rabatten sägas utgöra en del av kreditkostnaden. Annorlunda uttryckt får han med anledning av krediten betala ett tillägg till det pris som han skulle ha erlagt om han hade betalat kontant. Kommittén har också föreslagit att begreppet kreditkostnad i konsumentkreditlagen ges den innebörden att därunder inbegrips även vid kreditförvärv utebliven rabatt, som regelmässigt lämnas vid kontantaffärer.

Under remissbehandlingen har kommitténs förslag i denna del gett anledning till en del anmärkningar. Förslaget skulle få till följd bl. a. att med kontantpris för viss nyttinghet skulle avses det pris som kontantförvärvare i allmänhet får betala, dvs. efter avdrag av regelmässigt förekommande kontantrabatter. Ett par remissinstanser har befarat att detta på sikt kan leda till att rabattgivning vid kontantaffärer försvinner och att detta kan bli till men för konsumenterna.

För min del anser jag det vara av vikt att vad som i realiteten utgör en kostnad för kreditförvärvaren också behandlas som en sådan. Jag ansluter mig därför i princip till kommitténs förslag att med kreditkostnad enligt

konsumentkreditlagen skall avses även vid kreditförvärv utebliven rabatt, som regelmässigt lämnas vid kontantaffärer. Vid förvärv på kredit kommer kreditkostnaden alltså att utgöra skillnaden mellan å ena sidan det totala belopp som förvärvaren har att betala och å andra sidan det nettopris som skulle ha kommit i fråga vid en kontantaffär, efter avdrag av eventuell, regelmässigt lämnad kontantrabatt.

Det skall inte förnekas att den nu förordade bestämningen av begreppet kreditkostnad åtminstone i ett inledande skede kan komma att vålla vissa praktiska problem vid tillämpningen av lagen. Däremot anser jag inte att man behöver befara att några nackdelar skall uppstå för konsumenterna. Från konsumentsynpunkt måste det vara en fördel att man från marknadsföringen rensar bort sådana "kontantrabatter" som regelmässigt lämnas vid kontantförvärv men inte vid kreditförvärv. Med hänsyn till priskonkurrensen på marknaden finns det enligt min mening föga anledning att befara att detta skulle leda till att näringsidkarna kommer att ta ut högre verkliga kontantpriser än som f. n. är fallet. Däremot torde resultatet kunna bli lägre kreditkostnader, eftersom lämnandet av sådana rabatter som här avses i många fall kan fördunkla bilden av den verkliga kreditkostnaden.

Kommittén har särskilt berört det fallet att en säljare regelmässigt lämnar "kontantrabatter" vid tillhandahållande av nyttigheter men dessa rabatter av någon anledning är olika stora. Kommittén har då tänkt sig att beräkningen av kreditkostnad och kontantpris skulle ske med tillämpning av någon slags genomsnittlig rabatt. Huruvida detta är en lämplig lösning får de tillämpande myndigheterna ta ställning till.

För konsumenten är det av stor betydelse att informationen om kostnaderna för olika krediter lämnas på ett sådant sätt att konsumenten inte bara får bästa möjliga begrepp om den verkliga kostnaden för varje enskild kredit utan även lätt kan göra en jämförelse mellan olika krediterbjudanden. Kommittén har ansett att dessa önskemål kan tillgodoses genom att kreditkostnaden anges som en effektiv (års) ränta, varvid kreditkostnaden sätts i relation till kredittiden och kreditbeloppet samt hänsyn i förekommande fall tas till att kreditbeloppet efterhand minskas genom delbetalningar under den löpande kredittiden.

Under remissbehandlingen har som tidigare nämnts anförts vissa kritiska synpunkter mot användningen av effektiva räntan som ett slags jämförpris när det gäller olika krediter. Bl. a. har gjorts gällande att begreppet effektiv ränta inte är vedertaget och entydigt och att det är svårt att göra det begripligt för alla konsumenter. Det skall inte förnekas att det åtminstone i nuläget kan ligga något i den berörda kritiken. Enligt min mening står emellertid övervägande fördelar att vinna genom att kreditkostnaden anges som effektiv ränta. Bl. a. torde konsumenten på det sättet få bäst möjligheter att göra kostnadsjämförelser mellan olika kreditalternativ. Denna uppfattning delas uppenbarligen av det stora flertalet remissinstanser. Det får bli en

uppgift för den allmänna konsumentupplysningsverksamheten att sprida information om den närmare innebörden av begreppet effektiv ränta.

På grund av det anförda ansluter jag mig till kommitténs förslag att kreditkostnaden skall anges bl. a. som effektiv ränta, dvs. som en årlig ränta beräknad på kreditbeloppet, i förekommande fall under hänsynstagande till att delbetalningar skall göras under den löpande kredittiden. Med kreditbelopp bör förstås, vid betalningsanstånd den del av kontantpriset för vara, tjänst eller annan nytthet med vilken anstånd lämnas samt vid lån det lånade beloppet. Kontantpriset för vara, tjänst eller annan nytthet bör i sin tur definieras som det pris till vilket nyttheten vanligen tillhandahålls konsument mot kontant betalning. Av vad jag tidigare har anfört följer att det sålunda bestämda kontantpriset skall motsvara det pris som kontantköpare i allmänhet verkligen får betala, dvs. efter avdrag för regelmässigt lämnande kontantrabatter.

I likhet med kommittén anser jag att konsumentkreditlagen inte bör innehålla några närmare föreskrifter i fråga om hur den effektiva räntan skall beräknas i olika fall. Det bör ankomma på konsumentverket att ta fram riktlinjer härvidlag. Kommittén har i betänkandet (s. 50 och 230) redovisat vissa formler som kan vara till ledning för detta arbete (jfr även SOU 1966:42 s. 76 ff). Utformningen av riktlinjer bör givetvis i största möjliga utsträckning ske i samråd och samarbete med berörda näringsidkare och deras organisationer. Av den föreslagna samordningen mellan konsumentkreditlagens särskilda informationsbestämmelser och marknadsföringslagen följer att konsumentverkets verksamhet i detta hänseende ytterst grundas på marknadsföringslagen. Den får också förutsättas bli bedriven i enlighet med det mönster som redan har utbildats vid tillämpningen av marknadsföringslagstiftningen.

Som kommittén har föreslagit bör information lämnas till konsumenten dels vid annonsering, skyltning och liknande marknadsföring avseende krediterbjudande och dels vid tillfälle när parterna står i begrepp att träffa avtal om kredit men innan det föreligger något för konsumenten bindande avtal. Det förtjänar påpekas att situationen även i det senare fallet är sådan att fråga är om marknadsföring i den mening som detta begrepp har i marknadsföringslagen.

Vid annonsering, skyltning och liknande marknadsföring av krediterbjudanden är syftet i princip att locka presumtiva kredittagare. Jag delar i princip kommitténs uppfattning att sådan marknadsföring inte bör få äga rum utan att konsumenten därvid erhåller viss upplysning beträffande kostnaden för den erbjudna krediten. Erfarenheten visar att marknadsföringen annars kan ges en förledande utformning, i synnerhet när det gäller krediter som är anknutna till försäljningserbjudanden. Kostnaden bör, som jag tidigare har förordat, anges som effektiv ränta. Om erbjudandet avser kredit för visst förvärv av vara, tjänst eller annan nytthet bör konsumenten emellertid

också få uppgift om kreditkostnaden i kronor samt om den ifrågavarande nyttighetens kontantpris. Det bör framhållas att vad nu sagts innebär en viss utvidgning i förhållande till kommitténs förslag, enligt vilket denna längre gående informationsplikt skulle föreligga endast vid marknadsföring av kredit för köp av viss vara.

Skyldigheten att vid skyltning, annonsering och liknande marknadsföring lämna information om effektiv ränta för erbjuden kredit bör självfallet gälla bara när det är fråga om något så när bestämda eller individualiserade krediterbjudanden. Det kan vara fråga om viss till belopp och tid bestämd kredit eller om standardiserade kreditformer såsom t. ex. olika former av personlån, sparlån o. d., där kreditbelopp och kredittider varierar inom vissa ramar. Det ligger i sakens natur att skyldighet att lämna information om effektiv ränta inte bör föreligga exempelvis när kreditgivare marknadsför hela sin utlåningsrörelse utan att marknadsföringen är inriktad på mera bestämda krediterbjudanden eller när näringsidkare marknadsför ett helt produktsortiment och samtidigt tillkännager att köpare kan erhålla kredit. I praktiken torde det inte vålla alltför stora problem att avgöra när marknadsföringen skall anses ha fått en sådan mera speciell inriktning på visst eller vissa krediterbjudanden att information om effektiva räntan måste lämnas enligt nyss angivna regler. Även i denna del bör konsumentverket vid behov kunna ta fram riktlinjer.

Som nyss har fastslagits bör viss information lämnas till konsumenten också när de presumtiva parterna har kommit så långt att de kan sägas stå i begrepp att träffa avtal om kredit. Syftet med informationen är här främst att konsumenten skall få den ekonomiska innebörden av det tilltänkta avtalet klar för sig. Konsumenten bör naturligtvis i samband härmed kunna välja att inte ingå ifrågavarande avtal. Informationen måste således lämnas innan det föreligger ett för konsumenten bindande avtal. Den bör ges i skriftlig form.

Kommittén har föreslagit att informationen inför avtal om kredit skall avse den effektiva räntan samt härutöver en rad olika faktorer. På denna punkt har förslaget från en del remissinstansers sida utsatts för kritik som i huvudsak går ut på att syftet med informationen skulle kunna motverkas genom mängden av de faktorer om vilka upplysning skall lämnas. Enligt min mening finns det utrymme för viss förenkling av de regler som kommittén i detta sammanhang har föreslagit. Jag anser det sålunda vara överflödigt att genom särskilda bestämmelser i lag föreskriva skyldighet att lämna upplysning om faktorer som är skäligen okomplicerade och som på sådant sätt ingår i eller har samband med kreditavtalet att konsumenten måste förutsättas få kännedom om dem innan avtalet sluts. Detta torde gälla kontantinsatsen, kreditbeloppet, kredittiden och de tidpunkter då delbetalningar på skulden skall göras. Enligt min mening kan det inte heller vara erforderligt att ge särskilda bestämmelser i lag om upplysningar som kan erhållas genom

enkla räkneoperationer med användande av givna faktorer. Jag åsyftar här kommitténs förslag att särskild uppgift skall lämnas om summan av kreditbelopp och kreditkostnad (i kommitténs förslag betecknad skuldbeloppet) samt vid kreditköp om kreditköpspriset (summan av kontantpris och kreditkostnad).

Mot bakgrund av det anförda anser jag att man bör kunna inskränka lagens bestämmelser om information inför slutande av kreditavtal till att avse samma slags information som skall lämnas vid annonsering o. d. Det betyder att information skall lämnas om den effektiva räntan för krediten och att, om kredit lämnas för visst förvärv av vara, tjänst eller annan nytthet, uppgift också skall lämnas om kreditkostnaden i kronor samt om den ifrågavarande nytthetens kontantpris.

Under remissbehandlingen har gjorts gällande att man med den information om kreditkostnad som nu har diskuterats inte tillräckligt beaktar den komplicerade beslutssituation som konsumenten kan befinna sig i inför valet mellan exempelvis kontantköp och kreditköp eller mellan olika kreditformer. Det har påpekats att det för konsumenten är av vikt att ta hänsyn till sådana faktorer som förändringar i penningvärdet, de skattemässiga konsekvenserna av olika alternativ samt värdet av att genom upptagande av kredit kunna bruka en vara eller annan nytthet tidigare än om konsumenten skulle ha sparat till ifrågavarande förvärv.

Jag kan för min del hålla med om att information om kreditkostnad, effektiv ränta m. m. inte alltid är tillräcklig för att konsumenten skall kunna fatta ett rationellt beslut. Denna information ger emellertid konsumenten en betydelsefull del av det nödvändiga beslutsunderlaget. Uppenbarligen kan det inte komma i fråga att ålägga näringsidkare att vid marknadsföring av kredit lämna konsumenten information om inverkan av sådana allmänna ekonomiska faktorer som penningvärdeförändringar eller av sådana till den enskildes personliga förhållanden knutna faktorer som de skattemässiga konsekvenserna av olika handlingsalternativ. Det utgör en uppgift för den allmänna konsumentupplysningsverksamheten att ge konsumenterna det kunskapsunderlag som fordras för att på bästa sätt bedöma och utnyttja tillgänglig information. I detta sammanhang har också den kommunala konsumentvägledningen en viktig uppgift att fylla genom upplysning och rådgivning i enskilda fall. Det bör vidare understrykas att det naturligtvis inte finns något som hindrar näringsidkare från att som ett led i sin kundservice lämna konsument sådan ytterligare information som av olika skäl kan bedömas som önskvärd, förutsatt att det är fråga om saklig och korrekt information.

Jag övergår här efter till vissa frågor rörande tillämpningsområdet för och den närmare utformningen av konsumentkreditlagens särskilda bestämmelser om informationsplikt.

Marknadsföringslagen, som enligt vad tidigare har anförts kommer att

utgöra grundvalen för dessa bestämmelser, äger tillämpning beträffande marknadsföring som företas av näringsidkare. Det är endast mot näringsidkare – samt mot den som är anställd hos näringsidkare eller handlar på näringsidkares vägnar – som tvångsåtgärder kan riktas med stöd av marknadsföringslagens generalklausul om information. Samma kategorier bör omfattas av den föreslagna informationsplikten i konsumentkreditlagen. Informationsplikten bör alltså gälla endast för näringsidkare som till konsument erbjuder kredit, vilken är avsedd huvudsakligen för enskilt bruk och som lämnas eller förmedlas i näringsidkarens yrkesmässiga verksamhet. Informationsplikten bör å andra sidan omfatta varje sådan näringsidkare. Det bör sålunda inte komma i fråga att, som har föreslagits från något håll, generellt undanta banker och försäkringsbolag från skyldigheten att lämna information enligt ifrågavarande bestämmelser. Redan nu är banker och försäkringsbolag underkastade reglerna i marknadsföringslagen. Härtill kommer att ett framträdande syfte med den föreslagna informationsplikten är att konsumenten skall sättas i tillfälle att göra kostnadsjämförelser bl. a. mellan olika krediter som är direkt inriktade på köp och fristående krediter som lämnas av banker och andra kreditgivare.

I det nyss berörda förmedlingsfallet bör den förmedlande näringsidkaren åläggas att svara för att föreskriven information lämnas. Detta gäller dock självfallet endast i den mån han lämnar sin medverkan vid annonsering, skyltning och liknande marknadsföring beträffande ifrågavarande kredit eller vid tillfälle då de presumtiva parterna står i begrepp att sluta avtal om kredit.

Såväl i en reservation och i särskilda yttranden med anledning av kommitténs förslag som under remissbehandlingen har – främst från näringslivs- och kreditgivarhåll – hävdats att informationsplikten bör begränsas till att omfatta krediter som är inriktade på att finansiera ett visst köp. Man har härvid utgått från att det främst är i valet mellan olika kreditformer för genomförande av ett köp som konsumenten har behov av att jämföra kostnaderna för olika krediter. Från denna utgångspunkt har förordats att checkräkningskrediter och andra fortlöpande krediter i bank samt s. k. notariatlån och långfristiga krediter inte skall omfattas av informationsplikten. Till stöd för den ifrågasatta begränsningen har vidare anförts svårigheten eller omöjligheten att beträffande fortlöpande krediter och långfristiga krediter på förhand beräkna den faktiska kreditkostnaden och därmed ange den effektiva räntan. Det har vidare påpekats att kostnaderna för åtskilliga krediter är beroende av diskontot och av omständigheterna i det enskilda fallet. Enligt en del remissinstanser ter sig information till konsumenten rörande den effektiva räntan föga meningsfull, om den måste bygga på varierande eller föränderliga förutsättningar och – när det gäller fortlöpande krediter – på fiktiva antaganden rörande konsumentens utnyttjande av krediten.

På åtskilliga håll anser man att skyldigheten att inför träffande av avtal

upplysa om den effektiva räntan för fristående lån bör begränsas till att gälla fall då konsumenten särskilt begär sådan information. En alltför omfattande obligatorisk upplysningsplikt anses medföra onödigt arbete och onödiga kostnader.

Enligt min mening är konsumentens behov av vederhäftig och jämförbar information rörande kreditkostnader i stort sett lika framträdande och beaktansvärt vare sig erbjuden kredit är direkt inriktad på förvärv av varor och andra nyttigheter, typiskt sett utgör ett alternativ till sådan kredit eller är av annat slag. Det saknas därför anledning att – utöver vad som följer av den i föregående avsnitt berörda avgränsningen av konsumentkreditlagens tillämpningsområde – begränsa omfattningen av informationsplikten med hänsyn till det ändamål för vilket en kredit är avsedd att utnyttjas. I överensstämmelse med vad kommittén har föreslagit bör informationsplikten alltså omfatta alla krediter som erbjuds till konsument och är avsedda huvudsakligen för enskilt bruk. En annan sak är att det kan finnas skäl att efterge informationskravet när det rör sig om bagatellartad kredit e. d. Denna fråga skall jag strax återkomma till.

Vid en del kreditformer kan det vara svårt att på förhand beräkna den faktiska kreditkostnaden. Detta hindrar emellertid inte att även i dessa fall viss information kan och bör lämnas beträffande effektiv ränta och eventuellt kreditkostnaden i kronor, låt vara att informationen här måste få en något annan innebörd än i de fall då den faktiska kostnaden är helt och hållet känd på förhand. Att det dock även på den här punkten kan finnas skäl att medge undantag från informationsplikten skall jag beröra i det följande.

När det gäller kontokrediter, checkräkningskrediter och andra fortlöpande krediter är den faktiska kreditkostnaden beroende av det sätt på vilket kreditutrymmet i framtiden utnyttjas. Detta hindrar inte att det är av stor betydelse för konsumenten att kunna bilda sig en uppfattning om kostnadsläget för en kredit av ifrågavarande slag. Detta kan åstadkommas exempelvis genom att, som kommittén har föreslagit, näringsidkaren vid annonsering, skyltning och liknande marknadsföring samt inför avtal om sådan kredit lämnar upplysning om den effektiva räntan vid olika sätt att använda kreditutrymmet. Anges ett antal olika, realistiska användningssätt kan konsumenten få en för honom värdefull bild av kostnaden för den ifrågavarande krediten. Påpekas bör också att det redan i dag förekommer att kontokortsföretag vid marknadsföring och i kontoavtal lämnar uppgifter om effektiv ränta inom vissa ramar (t. ex. 14–17 procent). Även denna metod förtjänar beaktande. Enligt min mening bör det i konsumentkreditlagen lämnas öppet enligt vilket tillvägagångssätt effektiv ränta skall redovisas när det gäller fortlöpande krediter. Det bör överlåtas åt konsumentverket att, på samma sätt som beträffande information vid marknadsföring i övrigt, ta fram riktlinjer härvidlag.

I åtskilliga fall kan den faktiska kostnaden för en viss kredit inte helt och hållet bestämmas på förhand, t. ex. därför att räntesatsen är knuten till det vid varje tidpunkt gällande diskontot. Likväl måste det anses vara av betydande värde för konsumenten att vid annonsering, skyltning och liknande marknadsföring samt inför slutande av avtal om sådan kredit få uppgifter om effektiv ränta och eventuellt kreditkostnaden i kronor, även om uppgifterna måste lämnas utifrån de förutsättningar som gäller vid det aktuella tillfället.

I detta sammanhang bör dock, med anledning av vad som har anförts i ett par remissyttranden, framhållas att den föreslagna informationsplikten självfallet inte kan få den verkan att kreditgivaren skulle vara förhindrad att – i mån av befogenhet enligt kreditavtalet – ändra kreditvillkoren. Det finns inte heller anledning att ålägga kreditgivare att vid kostnadsändringar som sker under den löpande kredittiden på nytt lämna information om kreditkostnad eller effektiv ränta. Det huvudsakliga syftet med den här diskuterade informationsplikten föreligger ju inte längre när kreditavtalet väl har ingåtts. Enligt min mening finns det knappast anledning att anta att kreditgivare i nu avsett fall skulle vägra att på en konsuments särskilda begäran lämna uppgifter om den inverkan som en villkorsändring kan ha på kostnadshelopp och effektiv ränta. Viktigt är emellertid att informationen till konsumenten inför slutande av kreditavtal innehåller tydliga uppgifter om de ändringar av kostnadsvillkoren som kan ifrågakomma. Som bankinspektionen har framhållit i sitt remissyttrande bör det också kunna förutsättas att förändringar av kreditvillkoren till konsumentens nackdel sker endast om de är nödvändigt betingade av omständigheterna. Det får anses åligga vederbörande tillsynsmyndighet att ha sin uppmärksamhet riktad på hithörande frågor.

Kreditvillkoren kan ibland vara beroende av omständigheterna i det enskilda fallet. Kreditkostnaderna kan sålunda variera med hänsyn exempelvis till huruvida säkerhet över huvud taget lämnas eller till arten av lämnad säkerhet. I sådana fall kan näringsidkaren vid sin marknadsföring behöva lämna alternativa uppgifter beträffande effektiv ränta. Här liksom eljest bör det ankomma på konsumentverket att ta fram lämpliga riktlinjer för informationslämnandet.

Skyldigheten att inför slutande av kreditavtal lämna information om effektiv ränta, kreditkostnad m. m. bör enligt min mening gälla oavsett om konsumenten särskilt begär information eller ej. Visserligen kan naturligtvis informationsplikten komma att medföra visst besvär och vissa kostnader för näringsidkarsidan. Om informationsplikten inte görs obligatorisk torde det emellertid finnas risk för att konsumenten drar sig för att i samband med förhandlingar om kredit orsaka motparten olägenhet genom att begära den ifrågavarande informationen.

Den skriftliga information som enligt det nu framlagda förslaget skall lämnas innan kreditavtal sluts skall självfallet alltid ges till konsumenten/kredittagaren. Jag finner inte anledning att härutöver föreslå bestämmelser av innebörd att informationen också måste lämnas till den som i egenskap av borgensman eller eljest jämte huvudgäldenären åtar sig betalningsansvar mot kreditgivaren. Om en sådan person är närvarande när informationen lämnas, torde det ligga i sakens natur att också denne får del av informationen. I andra fall måste det anses tillfyllest med den möjlighet som vederbörande har att genom kredittagaren få tillgång till de ifrågavarande upplysningarna. Det bör också utan vidare kunna förutsättas att kreditgivaren på begäran lämnar borgensmän och liknande den information som behövs.

Kommittén har såvitt gäller kreditköp föreslagit den begränsningen av informationsplikten inför slutande av kreditavtal, att denna skulle föreligga endast om den ifrågavarande varans kontantpris överstiger ett av regeringen bestämt högsta gränsvärde – högst fem procent av basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring (dvs. i december 1976 drygt 500 kr.) – och om kredittiden överstiger en månad eller lämnas obestämd.

Även jag anser att kravet på information i vissa undantagsfall bör kunna efterges. Ett sådant fall är när det rör sig om helt bagatellartad kredit eller när kredittiden är mycket kort. Det bör då inte krävas att den tidigare berörda informationen lämnas vare sig vid annonsering, skyltning och liknande marknadsföring eller inför slutande av kreditavtal.

Det kan vidare tänkas att det i något enstaka fall eller beträffande viss form av kredit uppstår särskilda svårigheter att få fram hanterlig och rättvisande information om exempelvis den effektiva räntan. Även i en sådan situation bör kravet på den ifrågavarande informationen kunna efterges.

Sammanfattningsvis föreslår jag alltså att i konsumentkreditlagen upptas bestämmelser om informationsplikt av följande innehåll. Näringsidkare skall vid annonsering, skyltning och liknande marknadsföring beträffande kredit samt innan kreditavtal sluts lämna information om den effektiva räntan för krediten, om inte särskilda skäl föranleder annat. Är fråga om kredit för visst förvärv av vara, tjänst eller annan nytthet skall även kreditkostnaden och nytthetens kontantpris anges. Information som nu har angetts behöver dock inte lämnas, om krediten är av ringa omfattning eller det annars föreligger särskilda skäl. Informationen inför slutande av kreditavtal skall alltid lämnas skriftligen.

Av det tidigare anförda framgår att bestämmelserna avses omfatta alla krediter som faller under konsumentkreditlagens tillämpningsområde och således även kredit för kontoköp, checkräkningskredit och annan fortlöpande kredit. Med hänsyn till den ståndpunkt jag i det föregående har intagit när det gäller tänkbara metoder att redovisa effektiv ränta för fortlöpande

kredit bör inte, som i kommitténs förslag, meddelas några speciella bestämmelser beträffande denna typ av kredit.

Den förordade samordningen med marknadsföringslagen bör komma till uttryck genom att man i konsumentkreditlagen erinrar om att det i fråga om underlåtelse att lämna information som särskilt föreskrivs i konsumentkreditlagen eller som annars är av särskild betydelse från konsumentsynpunkt finns bestämmelser i marknadsföringslagen. Härigenom markeras inte bara att den i konsumentkreditlagen föreskrivna informationen vid tillämpningen av marknadsföringslagen skall anses ha särskild betydelse från konsumentsynpunkt utan också att konsumentkreditlagens bestämmelser härvidlag inte är uttömmande.

Samordningen mellan marknadsföringslagen och konsumentkreditlagens särskilda bestämmelser om informationsplikt innebär bl. a. att dessa bestämmelser inte kommer att vara direkt sanktionerade i den meningen att offentligrättslig påföljd omedelbart kan åläggas näringsidkare som underlåter att efterkomma bestämmelserna. Om rättelse inte kan åstadkommas på annan väg får ingripande ske med tillämpning av marknadsföringslagens sanktionssystem. Näringsidkaren kan alltså åläggas vid vite att fortsättningsvis lämna föreskriven information. Detta kan ske genom att näringsidkaren godkänner ett av KO utfärdat informationsföreläggande, dvs. genom ett i princip frivilligt åtagande från näringsidkarens sida, eller tvångsvis genom ett av marknadsdomstolen utfärdat informationsåläggande. En ekonomisk sanktion kan således utkrävas först om föreläggandet eller åläggandet överträds, dvs. i praktiken om näringsidkaren upprepar sin underlåtelse. Detta kan givetvis framstå som en viss omgång i fall då informationspliktens innehåll utan vidare framgår av konsumentkreditlagens bestämmelser. I viss omfattning kommer emellertid lagen att lämna öppet hur informationsplikten skall fullgöras. I den mån så är fallet måste givetvis informationspliktens närmare innebörd fastställas innan det kan bli fråga om att utkräva rättsliga sanktioner. Detta kan ske i samband med vitesåläggandet.

Av vad jag förut har anfört framgår att det kommer att bli en väsentlig uppgift för konsumentverket att i olika hänseenden ta fram närmare riktlinjer för informationen vid marknadsföring av krediter. Härigenom tillgodoses näringsidkarnas behov av vägledning vid fullgörandet av informationsplikten. Som tidigare har nämnts bör arbetet med att ta fram riktlinjer bedrivas enligt det mönster som har utbildats vid tillämpningen av marknadsföringslagstiftningen, dvs. i första hand under samråd och samarbete med näringsidkarsidan. Vid behov bör emellertid verket också kunna ensidigt utfärda riktlinjer. Dessa bör emellertid inte ges annan rättslig karaktär än sådana riktlinjer som i övrigt utfärdas vid tillämpningen av marknadsföringslagen. Vid prövning av fråga om underlåtelse att lämna föreskriven

information vid marknadsföring av konsumentkredit har marknadsdomstolen sålunda visserligen att ta hänsyn till utfärdade riktlinjer men domstolen kan samtidigt i det aktuella fallet jämka dessa inom ramen för de föreslagna lagbestämmelserna.

Under remissbehandlingen har ifrågasatts om inte skyldigheten att inför slutande av kreditavtal lämna information om effektiv ränta och kreditkostnad m. m. bör förenas även med viss civilrättslig sanktion. Konsumenten skulle exempelvis inte vara bunden av ett kreditavtal med mindre han innan avtalet ingåtts har kvitterat mottagandet av en handling som innehåller den föreskrivna informationen.

Jag är inte beredd att föreslå införande av någon särskild civilrättslig sanktion i detta sammanhang. Den information om effektiv ränta och kreditkostnad i kronor m. m. som enligt de här föreslagna bestämmelserna skall lämnas innan kreditavtal sluts har visserligen stor betydelse från konsumentsynpunkt. Det skulle emellertid föra alltför långt att generellt förena informationsplikten med en så ingripande påföljd som att kreditavtalet inte skulle ha bindande verkan mot konsumenten, och någon annan civilrättslig påföljd torde inte komma i fråga i detta sammanhang.

I anslutning härtill bör dock framhållas att underlåtelse att lämna information rörande kreditvillkor eller vilseledande information i vissa grövre fall givetvis kan medföra att ett kreditavtal kan angripas med stöd av redan gällande avtalsrättsliga regler. Uppsåtligt vilseledande framställning vid marknadsföring kan också leda till straff enligt 6 § marknadsföringslagen. Vidare kan påpekas att det vid kreditköp med återtaganderätt faktiskt kommer att föreligga en upplysningsplikt som är sanktionerad även på annat sätt än genom marknadsföringslagens påföljdssystem. Jag avser nämligen att i det följande föreslå att det för handräckning för återtagande skall krävas att kreditgivaren kan förte en av parterna underskriven handling som innehåller uppgifter beträffande kreditkostnad, kreditbelopp, kontantpris och kreditköpspris m. m.

Jag vill i detta sammanhang slutligen nämna att KO i sitt remissvar har ifrågasatt om inte kreditgivaren i avtal om kredit för kontoköp utöver den tidigare berörda informationsskyldigheten även bör åläggas viss upplysningsplikt beträffande den kreditkostnad som faktiskt uppkommer under avtalstiden. Kreditgivaren skulle exempelvis kunna åläggas att lämna uppgift om effektiva räntan på ianspråktagen kredit när saldobesked utfärdas eller skriftligt krav framställs på grund av debitering av kontot.

För min del är jag inte beredd att nu föreslå en upplysningsplikt av det ifrågasatta innehållet. Frågan synes böra övervägas i samband med att man tar upp även andra spörsmål beträffande kontokortsföretagens redovisning till konsumenterna av kontobalanser och kreditkostnader samt utformningen i övrigt av exempelvis saldobesked (jfr betänkandet s. 133 och 141 f). Hithörande frågor torde i första hand komma att aktualiseras i konsument-

verkets verksamhet när det gäller att ta fram riktlinjer för marknadsföringen av krediter samt inom ramen för verkets och KO:s allmänna granskning av avtalsvillkor.

5.4 Kontantinsats vid kreditköp

Det finns f. n. inte någon generellt gällande författningsreglering beträffande kontantinsats (begränsning av kreditbeloppet) vid kreditköp. För bilhandeln gäller dock vissa särskilda bestämmelser som innebär bl. a. krav på kontantinstans motsvarande minst 40 procent av vederlaget för försäld bil. Reglerna, som grundas på lagen (1975:90) med bemyndigande att meddela föreskrifter om betalningsvillkor vid yrkesmässig försäljning av bilar, återfinns i förordningen (1959:575) med föreskrifter om vissa betalningsvillkor vid yrkesmässig försäljning av bilar (omtryckt 1976:63) samt i en därtill anslutande överenskommelse mellan kommerskollegium och Motorbranschens riksförbund (MRF), den s. k. avbetalningsöverenskommelsen. En redogörelse för reglerna har lämnats i avsnitt 2.2.8.

Kommittén föreslår att man i den nya lagen tar in regler om krav på kontantinsats motsvarande minst 25 procent av varans kontantpris. Kontantinsatskravet skall enligt förslaget gälla under förutsättning att varans kontantpris överstiger ett av regeringen fastställt gränsvärde och att parterna överenskommer om längre kredittid än en månad, räknat från utgången av den månad när kreditbeloppet tas i anspråk, eller lämnar kredittiden obestämd. Gränsvärdet skall fastställas efter förslag av tillsynsmyndigheten enligt lagen och får enligt kommitténs förslag inte sättas högre än fem procent av basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring (dvs. i december 1976 drygt 500 kr.). Om de angivna förutsättningarna föreligger får sålunda kreditgivaren inte medge högre kreditbelopp än 75 procent av varans kontantpris.

Kommittén föreslår vidare vissa regler som är avsedda att förhindra att kontantinsatskravet kringgås genom att vad som i realiteten utgör ett kreditköp delas upp på flera köp eller genom att en bestämd kortare kredittid förlängs i efterhand.

Enligt förslaget får regeringen, när särskilda förhållanden påkallar det, beträffande viss vara meddela föreskrifter om kontantinsats som avviker från de föreslagna reglerna. Bestämmelserna om kontantinsats föreslås straffsanktionerade. Den som uppsåtligt eller av oaktsamhet bryter mot dem skall enligt förslaget dömas till böter.

En reservant i kommittén ställer sig negativ till ett lagfäst krav på kontantinsats av viss minsta storlek vid kreditköp. Om ett kontantinsatskrav skall införas anser reservanten att insatsens storlek bör sättas betydligt lägre än vad kommittén har föreslagit och inte högre än 15 procent. Även vid en sådan lägsta kontantinsatsnivå menar reservanten att man bör överväga

möjligheterna att medge lägre kontantinsats vid kreditförsäljning av böcker, särskilt uppslagsverk. Enligt reservanten talar vidare starka skäl för att i första hand helt undanta kontokrediterna från ett kontantinsatskrav. I vart fall bör kontantinsatskravet vid kontokrediter utformas så att ett belopp motsvarande den lagstadgade kontantinsatsen får föras upp på nästkommande kontoutdrag för full betalning tillsammans med sedvanlig månadsamortering. Reservanten anser vidare att gränsvärdet för kontantinsatskravet bör fastställas direkt i lag och bestämmas till minst 10 procent av basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring (dvs. i december 1976 drygt 1 000 kr.), men med möjlighet för regeringen att även i detta hänseende meddela avvikande föreskrifter när särskilda skäl påkallar det. I andra hand menar reservanten att regeringen bör ha fria händer att besluta om gränsvärdets storlek.

En annan reservant anser att kontantinsatsens nivå bör sättas till 20 procent av kontantpriset. Denna reservant delar majoritetens uppfattning att ett kontantinsatskrav bör gälla även vid köp med kontokort men anser i likhet med den tidigare nämnde reservanten att kontantinsatsen härvid bör få tas ut i efterhand, vid nästkommande amorteringstillfälle.

Kommitténs förslag om krav på viss minsta kontantinsats vid kreditköp har fått ett blandat mottagande under remissbehandlingen. Enighet råder visserligen om att det är av värde för såväl konsumenterna som näringsidkarna att en inte alltför obetydlig kontantinsats normalt tas ut. Däremot framförs olika uppfattningar i frågorna huruvida ett krav på kontantinsats bör tas upp i lag och, om så skulle ske, hur lagreglerna närmare bör utformas.

En majoritet av remissinstanserna ställer sig negativ till lagstiftning om viss minsta kontantinsats. Här återfinns framför allt näringslivsrepresentanter men även en del andra remissinstanser, bland dem vissa företrädare för konsumentintressena. Särskilt skall här nämnas konsumentverket, som dock anser att ett genomförande av kommitténs förslag rörande kontantinsats och begränsning av kredittiden skulle kunna vara av värde såvitt gäller hemförsäljningsområdet. Som skäl mot att ha generella lagregler om minsta kontantinsats anförs att sådana regler kan försvåra och i viss utsträckning omöjliggöra en anpassning av kontantinsatsen till företagens och konsumenternas särskilda förutsättningar och varornas beskaffenhet. Behovet av att kunna variera kontantinsatsen framhålls också av flera remissinstanser som i och för sig godtar tanken på lagstiftning om krav på kontantinsats.

När det gäller den närmare utformningen av eventuella lagregler om kontantinsats råder delade meningar bl. a. beträffande tillämpningen av ett kontantinsatskrav på låneköp och kontoköp. Vidare förekommer skilda uppfattningar rörande den lämpliga kontantinsatsnivån.

En del remissinstanser har kritiska synpunkter på förslaget att straffsanktionera bestämmelser om kontantinsats. I det sammanhanget påpekas bl. a.

att en straffrättslig reglering försvårar önskvärd nyansering av bestämmelserna. Vidare antyder några remissinstanser att bötesstraff måhända inte är ett tillräckligt verksamt medel för att motverka att kontantinsatskravet åsidosätts. Vissa förslag framförs om att straffpåföljden skall ersättas eller kompletteras med påföljder av civilrättslig natur. Härvid skulle man exempelvis kunna föreskriva att kreditgivaren inte får utkräva större del av medgivet kreditbelopp än som motsvarar 75 procent av varans kontantpris.

I åtskilliga remissyttranden diskuteras möjligheterna att åstadkomma en tillräckligt effektiv kontroll av att ett lagstadgat kontantinsatskrav inte åsidosätts. Många remissinstanser, inte minst inom näringslivet, menar att en sådan kontroll skulle kräva mycket betydande resurser. Det påpekas också att bristande kontroll över efterlevnaden av kontantinsatskravet kan medföra en snedvridning av konkurrensläget till mindre nogräknade säljares förmån.

För min del vill jag först understryka att om man vill förebygga oöverlagda eller ofördelaktiga kreditköp, så är givetvis en klagörande information om villkoren för köpet av den största betydelse. Den allmänna konsumentupplysningsverksamheten torde ha gjort allt fler människor köpmedvetna och ökat deras möjligheter att rätt bedöma värdet av olika försäljningsargument. Den i det föregående avsnittet föreslagna informationsplikten vid marknadsföring av krediter utgör ytterligare ett steg i denna riktning.

Även om man får till stånd en fyllig konsumentinformation torde det inte kunna undvikas att konsumenter i en del fall – om det inte fordras någon nämnvärd ekonomisk uppoffring i köpögonblicket – ingår avtal om köp på kredit som de annars inte skulle ha gett sig in på och som sedermera visar sig alltför betungande eller på annat sätt ofördelaktiga. Av kommitténs material framgår också att kontantinsatsen vid "havererade" avbetalningsköp har varit lägre än den genomsnittliga. Det bör framhållas att det ingalunda behöver bero på bristande erfarenhet e. d. att en konsument faller till föga för ett erbjudande om köp på kredit som fordrar ingen eller endast obetydlig kontantinsats. Särskilt vid mera påträngande försäljningsformer ökar svårigheten att stå emot ett erbjudande, när inte kravet på kontantinsats utgör ett avhållande moment.

Redan det nu anförda innebär enligt min mening att det är av vikt från allmän konsumentskyddssynpunkt att en inte alltför obetydlig kontantinsats tas ut vid köp på kredit. Ett krav på rimlig kontantinsats har emellertid inte bara den verkan att oöverlagda eller oönskade köp kan motverkas. När kreditbeloppet begränsas kan också hela kreditförhållandet i regel avslutas inom kortare tid och till lägre kostnad för konsumenten. Härigenom bibehåller konsumenten i större utsträckning sin framtida valfrihet på marknaden. Hans ekonomiska planering underlättas och oförutsedda händelser kan mötas lättare. En inte alltför ringa kontantinsats bidrar också till att varans värde vid varje tid bättre svarar mot den återstående skulden enligt kreditavtalet.

Att det också för den seriöse säljaren/kreditgivaren innebär fördelar att en inte alltför obetydlig kontantinsats tas ut vid kreditförsäljning behöver knappast påpekas.

Av kommitténs betänkande framgår att näringsidkare i dag vanligen tar ut kontantinsatser som ligger kring det procenttal som kommittén har föreslagit. Det förekommer emellertid i viss utsträckning att varor säljs på kredit utan någon kontantinsats alls eller med en kontantinsats som är alltför låg för att den skall kunna motverka oöverlagda eller oönskade köp. En sådan praxis kan i en del fall vara betingad av de särskilda förhållandena vid en speciell kreditform. Sålunda kan det t. ex. anses ligga i själva idén med kontokortssystemen att kontohavaren inte skall vara beroende av att ständigt ha kontanter tillgängliga.

När det sedan gäller rena avbetalningsköp finns det branscher där man av hävd har tillämpat förhållandevis låga kontantinsatser. Ursprungligen kan detta åtminstone i viss mån ha förestavats av intresset att över huvud taget kunna föra ut produkter till ekonomiskt svagare konsumenter. I och med att det efter hand har skett en allmän förbättring i konsumenternas ekonomiska standard har emellertid detta skäl förlorat sin bärkraft. I stället torde underlåtenhet att kräva en rimlig kontantinsats i en del fall användas uteslutande som ett marknadsförings- och konkurrensmedel på bekostnad av konsumenternas och mer ansvarskännande näringsidkares intressen.

När det gäller möjligheterna att få till stånd en bättre praxis beträffande uttagande av kontantinsats får det förutsättas att en viss självansering äger rum på näringsidkarsidan. Emellertid kan man enligt min mening inte helt och hållet lita till frivilliga åtgärder. Det är också tveksamt om myndigheterna på konsumentskyddsområdet med hjälp av redan gällande lagstiftning kan få fram tillfredsställande resultat.

På grund av det anförda ansluter jag mig i princip till kommitténs uppfattning att man i en konsumentkreditlag bör ställa upp ett krav på kontantinsats vid kreditförsäljning till konsumenter. Som jag har förutskickat redan i det inledande avsnittet bör emellertid reglerna om kontantinsats ges en något annan utformning än enligt kommitténs förslag.

Kommittén har för sin del ansett att regler om krav på kontantinsats (begränsning av kreditbeloppet) bör gälla vid alla former av kreditköp. Detta innebär att kontantinsats skulle krävas inte bara vid köp av vara, vid vilket säljaren lämnar köparen anstånd med någon del av betalningen, utan också vid köp där någon del av betalningen erläggs med belopp som köparen får låna av säljaren eller av annan kreditgivare på grund av överenskommelse mellan denne och säljaren. Kontantinsatskravet skulle sålunda gälla även vid olika former av kontoköp och låneköp. För att från kontantinsatskravet föra bort mera bagatellartade kreditköp och köp som formellt faller under detta begrepp men där kreditsyftet inte är särskilt framsträdande har kommittén föreslagit vissa begränsningar som knutits till varans kontantpris

och till kredittiden. Reglerna härom har emellertid fått byggas ut med vissa bestämmelser som är avsedda att förhindra kringgåenden med hjälp av begränsningsreglerna. Slutligen har kommittén föreslagit att regeringen, om det påkallas av särskilda förhållanden, får möjlighet att meddela avvikande föreskrifter om kontantinsats beträffande viss vara.

För min del anser jag liksom flera remissinstanser att kommittéförslaget i de återgivna delarna är alltför stelt och onyanserat. Det innefattar också en enligt min mening onödigt komplicerad reglering, som även av den enskilde konsumenten kan upplevas som alltför krånglig. Den grundläggande målsättningen med att införa regler om viss minsta kontantinsats bör vara att förstärka och genomdriva ett inom stora delar av marknaden redan existerande synsätt på vad som kan anses utgöra god sed vid kreditförsäljning till konsumenterna. Vidare bör syftet vara att i konsumentskyddets intresse åstadkomma en uppstramning av den praxis i fråga om kontantinsats som av olika anledningar tillämpas inom vissa områden. Detta fordrar inte ett regelsystem som mer eller mindre likriktar hela konsumentkreditmarknaden. Hänsyn måste tas till att man här rör sig på ett vidsträckt område som innefattar många skilda branscher, ett flertal olika kreditformer, som i sin tur kan förändras och utökas med nya, samt en nära nog oöverskådlig mängd varor av olika karaktär och i skilda prisklasser. Reglerna om kontantinsats måste därför göras mera flexibla.

Med det nu sagda har jag redan antytt att jag inte kan biträda kommitténs förslag att införa straffsanktionerade lagregler om ett krav på kontantinsats.

Den från flera synpunkter lämpligaste lösningen när det gäller lagregleringen av ett kontantinsatskrav är enligt min mening att även i detta hänseende anknyta till marknadsföringslagens regelsystem för upprätthållande av god sed på marknaden. Kreditförsäljning som sker i strid med konsumentkreditlagens regler om kontantinsats bör generellt anses som otillbörlig marknadsföring i den mening som avses i 2 § marknadsföringslagen. Härigenom kan kravet på kontantinsats, i likhet med den tidigare föreslagna informationsplikten vid marknadsföring av kredit, föras in under det marknadsrättsliga kontroll- och sanktionssystemet.

Den nu diskuterade lösningen har flera fördelar. Inte minst väsentligt är att också frågor rörande kontantinsatskravet kommer att hanteras inom ramen av ett för marknadens parter väl känt och allmänt godtagat regelsystem, där de rättstillämpande myndigheterna har särskilda förutsättningar att mot varandra väga de var för sig berättigade konsument- och näringsidkarintressena. Systemet ger näringslivets representanter möjlighet till inflytande när det gäller den mera praktiska utformningen och tillämpningen av kontantinsatskravet. Samtidigt kan konsumentmyndigheterna med hjälp av vitesföreläggande tvinga fram den praxis som är önskvärd, om rättelse inte kan nås på annat sätt.

När det gäller tillämpningsområdet för ett lagstadgat krav på kontantinsats

har kommittén, som tidigare nämnts, ansett att det bör omfatta alla former av kreditköp. Vad särskilt beträffar kontoköp och låneköp anser kommittén visserligen att de f. n. inte är förbundna med mera påtagliga olägenheter för konsumenterna och att de i dagens läge representerar relativt fördelaktiga alternativ till avbetalningsköp. Om någon kreditköpsform undantas från reglerna om kontantinsats skulle detta emellertid enligt kommittén sannolikt leda till en överströmning mot det oreglerade området, varigenom reglernas skyddssyfte kunde förfelas.

I denna del har kommittéförslaget under remissbehandlingen utsatts för hård kritik från många håll. Ett stort antal remissinstanser anser att kontoköp bör undantas från ett krav på viss minsta kontantinsats. Åtskilliga instanser ifrågasätter också undantag för låneköpen. Till stöd härför anføres bl. a. att kontoköpen och låneköpen är förhållandevis fördelaktiga från konsument-synpunkt. Den av kommittén berörda överströmningseffekten bör följaktligen snarast betraktas som önskvärd. Det helt övervägande antalet remissinstanser kritiserar även av andra skäl tanken på ett kontantinsatskrav vid sådana kontoköp som sker inom ramen för existerande kontokortssystem. Kritiken går i huvudsak ut på att kravet på kontantinsats i köpögonblicket är helt främmande för idén med kontokortssystemen och att olika praktiska problem skulle uppstå. En sådan ordning anses också kunna försvåra de svenska kontokortssystemens deltagande i internationellt samarbete på området. Om de kontoköp som sker inom ramen för existerande kontokortssystem skulle underkastas ett kontantinsatskrav anser de allra flesta remissinstanserna att detta i vart fall bör utformas på det sättet att en summa motsvarande kontantinsatsen för varje köp får föras upp på nästkommande saldobesked för att betalas jämte den sedvanliga avbetalningen på kontoskulden.

För egen del vill jag först slå fast att kontantinsatskravet bör omfatta alla kreditköp vid vilka säljaren lämnar köparen anstånd med betalningen, alltså bl. a. sedvanliga avbetalningsköp och andra delbetalningsköp där säljaren är i vart fall ursprunglig kreditgivare. Annat har inte heller ifrågasatts under remissbehandlingen.

När det härefter gäller frågan huruvida bestämmelser om kontantinsats bör omfatta även låneköp och kontoköp torde visserligen, som kommittén och flera remissinstanser har framhållit, de krediter av denna typ som f. n. förekommer vara relativt fördelaktiga för konsumenterna i olika hänseenden. Bl. a. torde kreditkostnaderna i allmänhet vara förhållandevis låga. Det kan emellertid inte utan vidare förutsättas att förhållandena på denna punkt förblir oförändrade. I låneköpen och kontoköpen konstruktion ligger sålunda inte någon garanti för att de skulle vara särskilt fördelaktiga för konsumenten. Det bör därför inte komma i fråga att på den nu antydda grunden undanta dessa kreditköpsformer från ett krav på kontantinsats.

Beträffande sådana kontoköp, som sker inom ramen för den typ av kon-

tokortssystem som i dag har stor utbredning på marknaden, finns det emellertid andra skäl som talar mot ett krav på kontantinsats i köpögonblicket. Jag kan härvidlag i huvudsak ansluta mig till den tidigare berörda remisskritiken. Den nuvarande ordningen kan på flera sätt vara praktisk för konsumenten och bör därför inte kompliceras i vidare mån än konsument-skyddsintresset från andra synpunkter verkligen påkallar.

Enligt min mening finns det också flera skäl som talar mot att beträffande nuvarande typer av kontoköp tillämpa ett system med efterföljande kontantinsats. Bl. a. skulle det härigenom kunna uppkomma en ej önskvärd ryckighet i fråga om storleken av det belopp som kontohavaren har att betala vid varje amortering på kontoskulden.

Vad jag nu har sagt innebär emellertid inte att det skulle vara omöjligt att tillämpa ett krav på kontantinsats vid nuvarande typer av kontoköp. Som jag nyss har antytt är det heller inte uteslutet att kontokortssystemen förändras på ett sätt som är till nackdel för konsumenterna och som gör det befogat att ställa upp krav på kontantinsats. Vidare bör beaktas att det under begreppet kontoköp ryms även andra kreditköpssystem än den nu vanliga typen av kontokortssystem. Enligt min mening bör kontoköpen därför inte generellt undantas från kontantinsatskravet. Däremot bör bestämmelserna om kontantinsats ges en sådan utformning att de medger undantag från kontantinsatskravet.

Konsumentkreditlagens regler om kontantinsats bör enligt min mening inledas med en allmän bestämmelse om att kontantinsats skall tas ut i enlighet med god sed på marknaden. Härmed markeras att ett huvudsyfte med lagstiftningen är att förstärka och genomdriva ett synsätt som redan nu finns inom stora delar av den seriösa handeln. Självfallet måste emellertid synen på vad som är god sed kunna undergå förändringar. Jag har också i det föregående framhållit att det på vissa områden bör ske en uppstramning av den praxis som f. n. tillämpas när det gäller att ta ut kontantinsats.

Som jag strax skall återkomma till bör den inledande regeln om iakttagande av god sed på marknaden kompletteras med en bestämmelse om den minsta kontantinsats som normalt skall tas ut. I övrigt får innebörden av begreppet god sed preciseras inom ramen för det näringsrättsliga systemet. Det bör alltså ankomma på konsumentverket att genom förhandlingar och överenskommelser med näringsidkarsidan få till stånd riktlinjer i fråga om vilken kontantinsats som skall tas ut. I och med att näringsidkarsidan ges möjlighet till inflytande torde det enligt min mening skapas goda förutsättningar för att få fram smidiga och väl avpassade regler. På det sättet ökar också möjligheterna att få till stånd en god efterlevnad av reglerna. Jag vill emellertid betona att näringsidkarsidan inte kan få ett avgörande inflytande på vilken kontantinsatspraxis som skall tillämpas. Genom att man i lagtexten väljer uttrycket "god sed på marknaden" i stället för uttrycket "god affärssed" markeras också att det inte i första hand är fråga om att följa de värderingar

som kan ha utbildats i näringslivskretsar. Självfallet har konsumentverket möjlighet att, liksom i andra sammanhang som berörs av marknadsföringslagen, ensidigt utfärda riktlinjer rörande kontantinsats vid kreditköp. I sista hand blir det marknadsdomstolens uppgift att, under hänsynstagande till lagstiftningens syfte och med beaktande av utfärdade riktlinjer, avgöra vad som på det berörda området skall anses utgöra god sed på marknaden.

Den nu förordade regeln ger utrymme för en anpassning av kravet på kontantinsats till de speciella förhållanden som kan gälla för viss vara, bransch eller kreditform. Bestämmelsen innebär också att man i vissa fall helt kan efterge kravet på kontantinsats. Det kan t. ex. vid en viss kreditköpsform finnas starka skäl från såväl konsument- som näringsidkarsynpunkt som talar mot att kontantinsats tas ut. Som framgår av vad jag tidigare har anfört bör sålunda kontokortssystemen åtminstone tills vidare hållas utanför ett krav på kontantinsats. När det gäller låneköp finns det däremot inte någon särskild anledning att göra avkall på principen att kontantinsats skall tas ut. Det kan vidare föreligga anledning att från kontantinsatskravet undanta sådana fortlöpande leveranser på kredit som är vanliga t. ex. när det gäller eldningsoljor. Möjlighet bör också finnas att efterge kravet på kontantinsats vid köp som avser varor med förhållandevis lågt pris eller där kredittiden är kort. I det sistnämnda hänseendet kan som exempel nämnas sådana vanliga fall där betalningen för en vara skall erläggas inom 30 dagar.

Av såväl principiella som praktiska skäl bör, som jag tidigare har nämnt, den nyss förordade allmänna bestämmelsen om iakttagande av god sed följas av en regel om den lägsta kontantinsatsnivå som normalt skall gälla i fall då god sed på marknaden fordrar att kontantinsats över huvud taget tas ut.

Kommitténs förslag innebär som tidigare nämnts att kontantinsatsen normalt skall utgöra 25 procent av varans kontantpris. Såväl i reservationer och särskilda yttranden med anledning av förslaget som under remissbehandlingen har dock skilda meningar framkommit när det gäller frågan om lämplig kontantinsatsnivå. Flertalet remissinstanser, bl. a. representanter för näringslivet men även företrädare för konsumentintressena, har uttryckt farhågor för att kommitténs förslag skulle kunna leda till svårigheter särskilt för resurssvaga konsumenter. Åtskilliga remissinstanser har emellertid i princip godtagit kommitténs förslag. Bland dessa återfinns LO och TCO, vilka dock har antytt att kontantinsatsnivån möjligen kan sättas något lägre än kommittén har föreslagit. Framför allt från näringslivets sida har vidare befarats att kommitténs förslag skulle kunna leda till allvarliga störningar för olika företag i form av efterfrågeminskning, särskilt inom de sektorer av kreditköpsmarknaden där man f. n. tillämpar relativt låga kontantinsatser. Från näringslivshåll anser man att kontantinsatsnivån inte bör sättas högre än 10–15 procent av varans kontantpris.

För min del anser jag att en kontantinsats på 20 procent av varans kontantpris normalt får anses lämplig när det gäller att tillgodose intresset av att motverka oöverlagda och oförmånliga köp. Med hänsyn till nu rådande kontantinsatspraxis och mot bakgrund av remissutfallet, särskilt de stora löntagarorganisationernas ställningstaganden, kan man utgå från att en kontantinsats av denna storlek normalt inte skall vålla onödiga svårigheter för konsumenterna. Därmed bör det heller inte uppkomma några större efterfrågeminskningar för företagen. Jag föreslår alltså att den lägsta kontantinsats som normalt bör tas ut skall motsvara 20 procent av varans kontantpris.

Som framgår av vad kommittén och åtskilliga remissinstanser har anfört innebär även denna nivå en inte obetydlig höjning i förhållande till den praxis som inom vissa branscher eller beträffande vissa varor f. n. tillämpas även av seriösa näringsidkare. Här märks särskilt handeln med vissa hushållsapparater och böcker, vilka i väsentlig utsträckning marknadsförs genom hemförsäljning, samt handeln med musikinstrument. Jag har redan inledningsvis framhållit att det i hithörande fall kan finnas skäl att höja kontantinsatsbeloppen. Just vid hemförsäljning kan det, som även har påpekats av flera remissinstanser, vara särskilt angeläget med ett krav på inte alltför obetydlig kontantinsats. Det skall emellertid inte förnekas att en plötslig höjning av kontantinsatsnivån i en del av de berörda fallen skulle kunna leda till allvarliga störningar för företagen. Det är bl. a. detta förhållande som ligger bakom kommitténs förslag att regeringen beträffande viss vara skulle få meddela avvikande föreskrifter om kontantinsats. För min del anser jag det onödigt att fordra särskilda regeringsbeslut för att hänsyn skall kunna tas till de speciella förhållandena inom vissa branscher eller beträffande vissa varor. Jag föreslår därför att det i lagen uttryckligen sägs att 20-procentsnivån skall kunna underskridas, om särskilda förhållanden föranleder det.

Av det nyss anförda framgår att med "särskilda förhållanden" bör avses bl. a. sådana omställningssvårigheter som kan uppstå inom vissa branscher, där man f. n. i betydande omfattning säljer varor på kredit med en lägre kontantinsats än 20 procent. Till stor del blir det alltså fråga om temporära förhållanden, som inte bör kunna åberopas annat än under en övergångsperiod sedan bestämmelserna trätt i kraft. Med hänsyn till att det här rör sig om en måttlig lägsta kontantinsatsnivå synes övergångsperioden knappast behöva uppgå till mer än ett eller ett par år. Denna tid torde kunna utnyttjas för en stegvis höjning av kontantinsatserna till tjugoprocentnivån.

I vissa fall bör emellertid särskilda förhållanden kunna åberopas för att även på längre sikt tillämpa lägre kontantinsatser än 20 procent av varans kontantpris. Det kan t. ex. finnas skäl att ha en lägre kontantinsatsnivå beträffande mycket dyrbara och värdebeständiga varor, där behovet av att genom krav på viss minsta kontantinsats motverka oöverlagda köp är föga

framträdande och i vart fall kan tillgodoses genom en procentuellt lägre kontantinsats.

Såväl i en reservation och i särskilda yttranden med anledning av kommitténs förslag som i remissyttranden från främst näringslivets sida har förordats en särbehandling av böcker när det gäller kravet på kontantinsats. Till stöd härför har återopats kulturpolitiska aspekter samt hänsyn till tryckfrihetsförordningens (TF) bestämmelser om rätt att sprida tryckta skrifter. I det senare hänseendet är av intresse dels bestämmelsen i 6 kap. 1 § TF om rätt för varje svenskt rättssubjekt att saluhålla eller på annat sätt sprida tryckta skrifter, dels bestämmelsen i 1 kap. 2 § andra stycket TF enligt vilken det är i princip förbjudet för myndighet eller annat allmänt organ att på grund av tryckt skrifts innehåll hindra bl. a. spridning av skriften bland allmänheten.

Det torde inte finnas anledning befara att ett krav på 20 procents kontantinsats vid kreditförsäljning av böcker och andra tryckta skrifter kommer att verka väsentligt hämmande på försäljningen av sådana skrifter. Redan på grund härav anser jag det vara uteslutet att det av konsumentskyddsintressen förestavade kontantinsatskravet skulle kunna stå i strid med de nyss berörda tryckfrihetsrättliga grundsatserna. Inte heller anser jag att kulturpolitiska hänsyn ger anledning att särbehandla böcker och andra tryckta skrifter när det gäller kontantinsatskravet. Mot bakgrund av främst bestämmelsen i 1 kap. 2 § andra stycket TF vill jag emellertid understryka att kravet på kontantinsats bör på ett likformigt sätt riktas mot kreditförsäljning av alla tryckta skrifter utan avseende på deras innehåll. Detta bör iakttas bl. a. i den mån det blir aktuellt att, till undvikande av omställningssvårigheter inom branschen, under någon tid efter lagens ikraftträdande tillämpa en lägre kontantinsats än 20 procent beträffande böcker och andra tryckta skrifter.

Av kontantinsatskravets anknytning till marknadsföringslagens bestämmelser om otillbörlig marknadsföring följer att myndigheterna på konsumentskyddsområdet, i sista hand marknadsdomstolen, får ett avgörande inflytande även när det gäller frågan vad som skall anses utgöra sådana särskilda förhållanden som föranleder att kontantinsatsen får sättas lägre än 20 procent av varans kontantpris. För att tillgodose näringsidkarnas behov av förutsebarhet bör konsumentverket även på denna punkt, efter de förhandlingar som behövs, utfärda riktlinjer. Om möjligt bör därvid anges den lägre kontantinsnivå som i olika fall bör kunna tillämpas i stället för den i lagen föreskrivna normalnivån.

Sammanfattningsvis föreslår jag alltså att i konsumentkreditlagen tas in dels en huvudregel om att kontantinsats skall tas ut vid kreditköp i enlighet med god sed på marknaden, dels en bestämmelse om att kontantinsatsen skall motsvara minst 20 procent av varans kontantpris, om inte särskilda förhållanden föranleder annat. Därutöver bör tas in en kompletterande fö-

reskrift att som kontantinsats inte skall anses betalning med medel som köparen får låna av säljaren eller av annan kreditgivare på grund av överenskommelse mellan denne och säljaren. Underlåter näringsidkare att iaktta de återgivna bestämmelserna skall det betraktas som otillbörlig marknadsföring.

En fråga som under remissbehandlingen har gett anledning till åtskillig kritik mot kommitténs förslag rörande kontantinsats är kontrollaspekten. Från åtskilliga håll har gjorts gällande att kontrollen av att lagregler beträffande kontantinsats efterlevs skulle kräva mycket betydande resurser, bl. a. för att inte mindre seriösa näringsidkare skall få ett försteg i förhållande till lojala företagare.

De problem som det här kan bli fråga om har enligt min mening getts överdrivna proportioner. Visserligen är det en mycket stor mängd affärstransaktioner som kommer att omfattas av reglerna om kontantinsats. Genom det inflytande som kan beredas näringsidkarsidan inom ramen för det marknadsrättsliga regelsystemet skapas emellertid, som tidigare har framhållits, goda förutsättningar för smidiga och branschpassade normer. Därmed ökar också förutsättningarna för en god efterlevnad av kontantinsatskravet. I övrigt torde en tillfredsställande kontroll kunna uppnås utan att alltför stora resurser behöver sättas in. Skulle någon näringsidkare i mera beaktansvärd omfattning åsidosätta reglerna om kontantinsats, förutsätter jag att detta relativt snabbt kommer till konsumentmyndigheternas kännedom. Bl. a. kan det förväntas att de olika branschorganisationerna noga följer praxis inom sina respektive områden. Som jag skall återkomma till i ett senare avsnitt anser jag dessutom att konsumentverket bör ges möjligheter att genom stickprovskontroller hos företagen undersöka hur kravet på kontantinsats efterlevs.

Jag vill tillägga att jag självfallet avser att med uppmärksamhet följa frågor rörande efterlevnaden av bestämmelserna om kontantinsats. Om det mot förmodan skulle visa sig att det härvidlag uppkommer missförhållanden kan särskilda åtgärder övervägas. En nära till hands liggande åtgärd, som har berörts i vissa remissyttranden men som har förefallit mig alltför långtgående för att nu tillgripas, är att förena bestämmelserna om kontantinsats med en civilrättslig sanktion. Denna skulle kunna gå ut på att säljare eller annan kreditgivare förlorar rätten att kräva ut så stor del av fordran på grund av kreditköp som svarar mot brist i den kontantinsats som lagligen skulle ha tagits ut. Även andra åtgärder kan komma i fråga.

Efter samråd med chefen för ekonomidepartementet föreslår jag – i likhet med kommittén – att man t. v. behåller den särskilda reglering i fråga om kontantinsats m. m. som f. n. gäller för bilhandeln. De kreditköp som omfattas av regleringen bör emellertid inte formellt undantas från tillämpningsområdet för konsumentkreditlagens bestämmelser om kontantinsats. De båda regelsystemen torde utan olägenhet kunna gälla vid sidan av varandra.

Jag återkommer till denna fråga i specialmotiveringen.

Som tidigare nämnts har kommittén föreslagit att regeringen inte bara beträffande bilar utan också med avseende på andra varor skall kunna meddela föreskrifter om kontantinsats som avviker från konsumentkreditlagens bestämmelser, om det påkallas av särskilda förhållanden. Jag har förut konstaterat att det inte bör krävas särskilda regeringsbeslut för att man vid tillämpningen av kontantinsatskravet skall kunna ta hänsyn till de speciella förhållandena inom vissa branscher eller beträffande vissa varor. Ett annat skäl till kommitténs ifrågavarande förslag har emellertid varit att låta regeringen få möjlighet att använda föreskrifter om bl. a. kontantinsats vid kreditköp som ett ekonomiskt-politiskt instrument. I samråd med chefen för ekonomidepartementet förordar jag dock att möjligheten att i kreditpolitiskt syfte ge sådana föreskrifter i fråga om varor i allmänhet inte prövas i detta sammanhang. Frågan bör i stället övervägas i samband med den prövning av den kreditpolitiska lagstiftningen som skall ske med anledning av att lagen (1974:922) om kreditpolitiska medel upphör att gälla vid utgången av år 1977.

5.5 Kredittid

Lika litet som när det gäller kreditbeloppets storlek finns det f. n. någon allmän reglering av kredittidens längd vid avbetalningsköp och andra kreditköp. Däremot finns det i den särskilda regleringen beträffande försäljning av bilar en bestämmelse om att kredittiden i hithörande fall får vara längst 24 månader.

I kommitténs lagförslag har tagits in en allmän regel om att kreditgivaren vid kreditköp varken vid avtalstillfället eller senare får medge en längre sammanlagd kredittid än 24 månader. Denna regel skall dock inte behöva iakttas vid överenskommelse som berättigar till kontoköp, om överenskomsten innebär att varje månad skall återbetalas minst tio procent av det skuldbelopp som kvarstår på kontot vid nästföregående månads utgång. Avvikande bestämmelser om kredittid skall enligt förslaget få meddelas av regeringen beträffande viss vara, när särskilda förhållanden påkallar det. Reglerna om kredittid föreslås bli straffsanktionerade.

Kommittén anför till stöd för reglerna om kredittid att en konsument kan ha svårt att för en längre tid överblicka sin förmåga att fullfölja ett betalningsåtagande och att ett långvarigt åtagande i alltför hög grad kan begränsa den framtida valfriheten. Redan nu tillämpas i allmänhet kredittider som understiger två år. Längre tider förekommer dock vid försäljning av en del dyrare föremål som t. ex. större båtar. Enligt kommitténs mening bör emellertid en begränsning av kredittiden till två år kunna iakttas vid köp av alla slags varor.

En reservant i kommittén anser att maximitiden helst bör anpassas till varans pris och livslängd, något som skulle kunna tillgodoses genom va-

riation av maximitiden med hänsyn till kreditbeloppets storlek. I andra hand förordar reservanten att maximitiden sätts till åtminstone tre år. Han menar också att kreditgivaren bör få förlänga kredittiden när konsumenten huvudsakligen utan egen skuld har råkat i betalningssvårigheter, en uppfattning som delas av ytterligare en reservant.

Få remissinstanser stöder helt förslaget om en legal gräns för kredittiden. Flertalet anser att en reglering av kredittiden visserligen kan övervägas men att det i så fall är nödvändigt med en reglering som är differentierad inom tämligen vida ramar. Nästan alla framhåller som nödvändigt att kreditgivaren ges rätt att förlänga kredittiden när konsumenten oförskyllt har kommit i ekonomiska svårigheter. Vissa av de instanser som yttrat sig – bl. a. KO och konsumentverket – avstyrker helt en allmän lagreglering av kredittiden. Som har nämnts redan i föregående avsnitt menar dock konsumentverket att en maximerad kredittid skulle kunna vara av värde på hemförsäljningsområdet.

För egen del håller jag med kommittén om att en maximering av kredittiden kan i viss mån vara av värde för konsumenterna genom att underlätta deras ekonomiska planering och motverka att gjorda betalningsåtaganden sedermera visar sig alltför betungande. En begränsning av kredittiden får emellertid antas ha en betydligt svagare verkan i detta hänseende än ett krav på kontantinsats. Regler om en minsta kontantinsats – som jag har förordat i närmast föregående avsnitt – torde också få en återhållande effekt på kredittidens längd. Jag är inte övertygad om att man genom att särskilt reglera även kredittiden skulle uppnå så stora fördelar för konsumenterna. I varje fall skulle regleringen behöva göras mindre stel än kommittén har föreslagit. Visserligen framgår det av det material som kommittén har presenterat att kredittiderna vid kreditköp i allmänhet ligger under två år. Fall kan emellertid förekomma när en längre kredittid än två år är befogad. Framför allt gäller detta i fråga om vissa dyrare varor eller varor med lång livslängd. Som har framhållits av nästan samtliga remissinstanser måste också en kreditgivare ha möjlighet att förlänga kredittiden när kredittagaren exempelvis på grund av sjukdom eller arbetslöshet har råkat i betalningssvårigheter.

Jag vill i detta sammanhang också erinra om att åtskilliga kreditgivare f. n. tillämpar ett system med vissa amorteringsfria månader, t. ex. vid jultid och semestertid. En sådan ordning kan vara av stort värde för konsumenterna.

Om man vill tillgodose de nu angivna synpunkterna, måste en reglering av kredittidens längd bli tämligen komplicerad. Detta förhållande sammantaget med den jämförelsevis ringa betydelse från konsumentskyddssynpunkt som en sådan reglering skulle få gör att jag anser att man f. n. bör avstå från att införa generellt gällande bestämmelser om längsta kredittid. Frågan huruvida en reglering av kredittidens längd av särskilda skäl kan vara påkallad på hemförsäljningsområdet bör enligt min mening inte tas upp förrän hemförsäljningskommittén har slutfört sitt pågående utredningsarbete.

5.6 Trepartsförhållanden

Vid avbetalningsköp och andra kreditköp där säljaren ursprungligen är kreditgivare är det mycket vanligt att säljaren mot vederlag i en eller annan form överlåter sin fordran mot köparen på grund av köpet till en särskild finansiär. Även pantsättning av fordringar kan förekomma. Oftast är finansiären en bank eller ett särskilt finansieringsföretag. Köparen har därefter att betala sin skuld på grund av köpet till den särskilde finansiären. Säljaren kvarstår emellertid som köparens motpart i det köprättsliga förhållandet. Genom överlåtelsen eller pantsättningen av fordringen uppkommer alltså ett trepartsförhållande.

Ett trepartsförhållande vid kreditköp kan emellertid också uppkomma på annat sätt. Vid låneköp får köparen låna pengar av bank eller annan kreditgivare. De lånade medlen används för köp hos viss säljare. Köparen ingår rättsligt sett två skilda avtal, ett kreditavtal med kreditgivaren och ett avtal om köp med säljaren. Utmärkande för låneköpsituationen är emellertid att det mellan säljaren och kreditgivaren finns en överenskommelse som går ut på att kreditgivaren lämnar kredit för köp hos säljaren. Vanligen tillgår transaktionen så att de lånade medlen överförs från kreditgivaren direkt till säljaren, utan att passera genom köparens händer. I allmänhet kommer köparen inte heller i personlig kontakt med kreditgivaren, utan kreditavtalet tecknas hos säljaren.

Vissa kontokrediter har samma grundläggande konstruktion som låneköpet. Kontohavaren/köparen ingår med en kreditgivare ett kreditavtal som innebär att kontohavaren beviljas ett visst kreditutrymme som får utnyttjas för köp hos vissa säljare. Kontohavaren får i regel av kreditgivaren en plastbricka, ett kontokort, som han visar upp hos säljaren när han vill använda sig av kontokrediten. Man talar här emellanåt om externa kreditkort (jfr prop. 1973:138 s. 271). Från dessa typer av kontokredit brukar skiljas bl. a. fall där krediten beviljas av företag som står en viss säljare nära och avser köp endast hos denne. Kreditbevis som utfärdas i sådana fall kallas ibland interna kreditkort (prop. 1973:138 s. 270).

I 15 och 16 §§ konsumentköplagen finns bestämmelser som tar sikte på vissa sådana trepartsförhållanden som nu berörts. Bestämmelserna syftar till att skydda konsumenten/köparen mot att behöva betala till en finansiär eller särskild kreditgivare i fall då köparen, om säljaren varit kreditgivare och alltså innehaft fordringen, mot säljarens krav på betalning skulle ha kunnat rikta invändningar på grund av köpet, t. ex. invändning om dröjsmål med leverans eller fel i varan.

Bestämmelserna i 15 § konsumentköplagen avser den situationen att säljare överlåter eller pantsätter sin fordran. Tidigare var det vanligt att köparen i sådana fall genom en särskild klausul i kreditköpsavtalet (s. k. cut-off-klausul) skars av från möjligheten att mot finansiärens krav på betalning göra invändningar på grund av köpet. 15 § konsumentköplagen innebär att

köparen inte är bunden av en sådan klausul.

Bestämmelserna i 16 § konsumentköplagen tar sikte på låneköpsituationen. Genom dessa bestämmelser tillförsäkras köparen rätt att mot kreditgivarens krav framställa samma invändningar på grund av köpet som han kan göra mot säljaren.

Varken 15 eller 16 § konsumentköplagen gäller kreditköp som sker med användande av s. k. externa kreditkort (prop. 1973:138 s. 274). Vidare är paragrafernas räckvidd begränsad på så sätt att köparen bara ges rätt att vägra betalning. Han kan alltså inte med stöd av paragraferna kräva att finansiären eller den särskilde kreditgivaren lämnar tillbaka någon del av den betalning som redan erlagts eller i övrigt vidtar åtgärd som kan åligga säljare, när det föreligger dröjsmål med leverans eller fel i varan.

Vid konsumentköplagens tillkomst framhölls att bestämmelserna i 15 och 16 §§ kunde behöva omprövas sedan kreditköpkommittén lagt fram sina förslag. Härvid nämndes särskilt frågan huruvida köparen borde ges rätt att också kräva tillbaka vad han erlagt till finansiär eller särskild kreditgivare samt frågan om köparens relationer till kontokortsföretag (prop. 1973:138 s. 152 f).

Kommittén har nu föreslagit att kredittagares/köparens ställning i förhållande till finansiär eller särskild kreditgivare vid kreditköp förstärks ytterligare. Förslaget tar bl. a. sikte just på de nyss berörda frågorna.

Enligt kommittén bör 15 och 16 §§ konsumentköplagen ersättas av en bestämmelse i konsumentkreditlagen enligt vilken köparen vid kreditköp i princip får göra gällande samma befogenheter på grund av köpet mot kreditgivare som mot säljaren. Med kreditgivare avses härvid inte bara den som har lämnat krediten utan också den som har övertagit den ursprunglige kreditgivarens fordran. Förslaget innebär att köparen inte bara får rätt att göra invändningar mot kreditgivarens krav på betalning utan också får möjlighet att kräva åter vad han erlagt till kreditgivaren samt mot denne framställa andra köprättsliga anspråk såsom krav på avtalsenlig leverans, avhjälpande av fel i varan och skadestånd. Vidare innebär förslaget att de nämnda befogenheterna mot kreditgivare tillkommer köparen vid alla kreditköp, alltså även vid sådana kontoköp som f. n. inte omfattas av 15 och 16 §§ konsumentköplagen.

Kommittén anser emellertid att köprättsliga förpliktelser mot köparen i första hand bör fullgöras av säljaren. Kommittén föreslår därför att köparen, om han vill framställa anspråk på grund av köpet mot annan kreditgivare än säljaren, först skall göra sannolikt att säljaren inte fullgör sina åligganden. Vidare föreslår kommittén att fristående kreditgivares betalningsansvar begränsas till det belopp som han har mottagit av köparen med anledning av krediten.

En reservant i kommittén anser att köparens ställning bör förstärkas endast på det sättet, att invändningsrätten enligt 16 § konsumentkreditlagen utsträcks till att gälla vid alla former av kreditköp.

De flesta remissinstanserna har godtagit kommitténs förslag. Det är dock åtskilliga instanser, främst företrädare för näringslivet, som ansluter sig till reservantens uppfattning. Vidare anser man på några håll att regleringen i 15 och 16 §§ konsumentköplagen bör bibehållas oförändrad.

För egen del anser jag att övervägande skäl talar för att man nu utvidgar de regler om trepartsförhållanden som gäller enligt konsumentköplagen och förstärker köparens ställning gentemot särskild kreditgivare. Sålunda anser jag till en början liksom kommittén, som på denna punkt är enhällig, och de allra flesta remissinstanserna att köparens rättigheter gentemot särskild kreditgivare bör gälla vid alla former av kreditköp, alltså även vid kontoköp.

När det därefter gäller frågan huruvida köparen bör ges rätt att inte bara framställa invändning mot krav på betalning utan också göra gällande andra anspråk på grund av köpet, bör först klargöras vilka anspråk det kan bli fråga om. Härvid bör till en början nämnas anspråk på prestation in natura. Om säljaren har råkat i dröjsmål med leverans av försåld vara, har köparen sålunda anspråk på att leveransen fullgörs. Och om försåld vara är behäftad med fel har köparen i vissa fall rätt att kräva att felet avhjälpas, t. ex. genom reparation, eller att han i stället för den felaktiga varan får en felfri.

Köparen kan emellertid också, vid sidan av eller i stället för naturaanspråk, ha anspråk på en penningprestation från säljarens sida. Såväl vid dröjsmål med leverans som när försåld vara är behäftad med fel får köparen sålunda under vissa förutsättningar häva köpet, och vid hävning är säljaren i princip skyldig att betala tillbaka vad köparen har erlagt av köpeskillingen. Vid fel i varan kan köparen, om köpet inte hävs, göra avdrag på köpeskillingen eller i vissa fall kräva skälig ersättning för avhjälpande av felet. Vidare kan köparen, oavsett om köpet hävs eller inte, ha rätt till ersättning för skada till följd av dröjsmålet eller felet.

Kommitténs förslag innebär att köparen får rätt att mot fristående kreditgivare rikta inte bara penninganspråk på grund av köpet utan också naturaanspråk. Detta förhållande har föranlett vissa kritiska kommentarer från en del remissinstansers sida, och jag kan för min del ansluta mig till kritiken. De kreditgivare det här är fråga om får normalt antas inte alls syssla med varuhandel. Det ter sig då föga ändamålsenligt att köparen i lag skulle tillförsäkras rätt att mot sådana kreditgivare framställa naturaanspråk på grund av köpet. Det huvudsakliga syftet med kommitténs nu diskuterade förslag är också att köparen skall vara garanterad att bl. a. vid dröjsmål eller felaktig vara helt eller delvis få tillbaka det belopp han har betalat till kreditgivaren med anledning av kreditköpet.

Med hänsyn till det anförda bör det enligt min mening inte komma i fråga att ålägga fristående kreditgivare ansvar för naturaprestation. En annan sak är att redan den nu gällande invändningsrätten enligt 15 och 16 §§ konsumentköplagen i praktiken kan användas för att åstadkomma uppfyllelse in natura. Genom att köparen har rätt att avbryta betalningarna till kreditgivaren torde denne nämligen i vissa fall kunna förmås att t. ex.

utöva press på säljaren så att han uppfyller sina förpliktelser.

När det däremot gäller penningprestationer anser jag att flera skäl talar för att kreditgivaren får ett längre gående ansvar än f. n. för att sådana prestationer fullgörs. Liksom kommittén finner jag det rimligt att en kreditgivare som möjliggör eller underlättar för säljaren att utnyttja den försäljningsmässigt sett gynnsamma kreditköpsformen, varav båda har fördel, har ett vidsträckt ansvar mot köparen. Från konsumentsynpunkt är det också angeläget att köparen så långt möjligt hålls skadeslös i fall då det exempelvis finns anledning att häva köpet. Att köparen skulle vara utan möjlighet att få tillbaka vad han har betalat till kreditgivaren därför att säljaren exempelvis är insolvent måste anses otillfredsställande. Det är också rimligt att köparen kan vända sig till kreditgivaren med andra typer av penninganspråk, t. ex. krav på skadestånd på grund av köpet. Att det emellertid bör finnas en gräns för kreditgivarens betalningsskyldighet ämnar jag strax återkomma till.

Som argument mot en rätt för köparen att vända sig till kreditgivaren med krav på betalning har under remissbehandlingen anförts att köparen vid kreditköp härigenom får en bättre ställning än den som köpt en vara kontant. Kontantköparen har ju bara säljaren att vända sig till, om han exempelvis vill ha tillbaka vad han har betalat. Det finns emellertid inte anledning att avstå från att bereda kreditköparen behövt skydd bara därför att kontantköparen har en i vissa avseenden mindre förmånlig ställning. Härtill kommer att kreditköpsformen ofta måste utnyttjas av de ekonomiskt särskilt svaga konsumenterna.

Jag kan inte heller finna andra skäl som på ett avgörande sätt talar mot en lagstiftning av den här diskuterade innebörden. Såväl den tidigare nämnde reservanten som en del remissinstanser har visserligen hänvisat till att en tvingande skyldighet för kreditgivare att betala tillbaka vad han har uppburit av köparen skulle kunna allvarligt minska säljarens möjligheter att finansiera kreditköp genom överlåtelse eller pantsättning av sina kundfordringar. Dessa farhågor torde dock få betraktas som överdrivna. Jag vill erinra om att redan köparens nuvarande rätt att mot kreditgivares krav på betalning framställa invändningar på grund av köpet innebär att kreditgivaren bär ett betydande ansvar gentemot köparen. Det bör knappast ha någon allvarlig negativ inverkan på seriösa säljares möjligheter att finansiera sin kreditförsäljning, om kreditgivare härutöver åläggs att i vissa fall betala tillbaka hela eller en del av det belopp som han har mottagit av köparen.

Mot bakgrund av det anförda föreslår jag att köparen vid alla former av kreditköp dels skall ha befogenhet att framställa samma invändningar på grund av köpet mot kreditgivare som mot säljaren, dels ges rätt att göra penninganspråk på grund av köpet gällande inte bara mot säljaren utan också mot kreditgivare. I det senare hänseendet bör dock, som kommittén har föreslagit, kreditgivarens ansvar vara begränsat till det belopp som han har mottagit av köparen med anledning av krediten. Bestämmel-

serna bör tas in i konsumentkreditlagen, vilket leder till att 15 och 16 §§ konsumentköplagen bör upphävas.

Enligt kommitténs förslag skulle köparen, för att få framställa anspråk mot kreditgivare, först göra sannolikt att säljaren inte fullgör sina åligganden på grund av köpet. Flera remissinstanser har ansett att en sådan regel kan vålla tillämpningssvårigheter. Det har också framhållits att man, när flera åläggs ansvar för fullgörande av ett och samma penninganspråk, i allmänhet antingen ger borgenären full frihet att välja mellan de olika gäldenärerna eller mera konkret anger vissa förutsättningar som måste vara uppfyllda för att borgenären skall få vända sig mot annan gäldenär än den som är ansvarig i första hand. Den tidigare nämnde reservanten i kommittén liksom åtskilliga remissinstanser anser att kreditgivarens ansvar bör utformas så, att köparen får rikta anspråk mot kreditgivaren endast om säljaren gått i konkurs eller inställt sina betalningar.

För egen del finner jag det i och för sig naturligt att konsumenten/köparen vid kreditköp i första hand riktar eventuella anspråk på grund av köpet mot säljaren. Med de av mig nyss förordade reglerna om kreditgivares ansvar i trepartsförhållanden bör detta också regelmässigt bli fallet. De vanligaste anspråken vid konsumentköp torde nämligen vara naturaanspråk, såsom anspråk på leverans av försåld vara, reparation av felaktig vara eller leverans av felfritt gods i felaktig varas ställe. Sådana anspråk kan enligt de av mig föreslagna reglerna riktas bara mot säljaren. Om denne av en eller annan anledning inte kan fullgöra naturaanspråket och köparen därför vill ha kompensation i pengar torde anspråket i de allra flesta fall komma att regleras av säljaren. Detsamma torde regelmässigt bli fallet om köparen har ett på köpet grundat penninganspråk mot säljaren som inte förutsätter att naturaanspråk först har framställts.

I praktiken torde det sålunda bli endast i förhållandevis få fall som köparen får behov att rikta penninganspråk på grund av köpet mot annan kreditgivare än säljaren. I dessa fall lär förhållandena ofta komma att vara sådana som kommittén har åsyftat när den har uppställt sin begränsningsregel, nämligen att säljaren undandrar sig eller inte kan fullgöra sina åligganden på grund av köpet. Införs en sådan allmänt hållen begränsningsregel öppnar man emellertid en möjlighet för kreditgivare att avvisa eller i varje fall förhålla anspråk som i och för sig är befogade. Enligt min mening skulle det å andra sidan innebära en alltför snäv begränsning av köparens möjligheter att rikta penninganspråk mot kreditgivaren, om man som förutsättning här för uppställer att säljaren har gått i konkurs, inställt sina betalningar, håller sig undan e.d. Härtill kommer att penninganspråk som ej överstiger den obetalda delen av kreditfordringen alltid kan göras gällande mot kreditgivaren genom att köparen utnyttjar sin rätt att framställa invändningar mot kreditgivarens krav på betalning. Härvidlag uppställs inte några begränsningar av nyss diskuterad art. Så långt kan kreditgivaren alltså sägas bära ett primärt och solidariskt ansvar mot köparen för säljarens förpliktelser

på grund av köpet. Om då kreditgivaren, som jag här har föreslagit, åläggs ett beloppsmässigt mer omfattande ansvar synes det knappast befogat att detta till en del skulle få krävas ut endast under vissa förutsättningar.

Med hänsyn till det anförda anser jag att det i lagen inte bör ställas upp något särskilt villkor för att köparen skall få framställa penninganspråk på grund av köpet mot den särskilde kreditgivaren.

Som jag tidigare nämnde bör de nu förordade bestämmelserna om kreditgivares ansvar gälla vid alla former av kreditköp, således även vid kontoköp. Härvid uppkommer vissa tillämpningsfrågor som sammanhänger med att kontohavarens amorteringar i allmänhet avräknas på kontots totala saldo och inte hänförs till de enskilda köp som skett med utnyttjande av kontokrediten. Till dessa frågor återkommer jag i specialmotiveringen.

Kommittén har inte föreslagit några regler om förhållandet mellan säljare och fristående kreditgivare vid kreditköp. Inte heller jag anser att några sådana regler behövs. Kreditgivaren kan givetvis på samma sätt som hittills betinga sig regressrätt mot säljaren för den händelse köparen gör gällande invändning mot krav på betalning och likaså om köparen mot kreditgivaren framställer penninganspråk på grund av köpet.

I 17 § konsumentköplagen finns ett straffsanktionerat förbud för säljare, som lämnar anstånd med erläggande av köpeskillingen eller del därav, att beträffande sin fordran eller som bevis för denna motta av köparen ingången växelförbindelse eller skuldförbindelse vars överlåtande eller pantsättning inskränker köparens rätt att framställa invändningar på grund av köpet, om ny borgenär i god tro förvärvar fordringshandlingen. Kommittén föreslår att dessa bestämmelser överförs till konsumentkreditlagen med den utvidgningen att förbudet, i stället för att riktas endast mot säljare som lämnar betalningsanstånd, riktas mot varje kreditgivare vid kreditköp. Förslaget har allmänt godtagits av remissinstanserna och även jag ansluter mig till det.

5.7 Betalning i förtid

Vid avbetalningsköp har köparen enligt 6 § avbetalningsköplagen rätt att när han vill betala hela sin återstående skuld på grund av köpet. Härvid skall tillämpas ett i 4 § samma lag reglerat avräkningsförfarande som innebär att köparen erhåller viss reduktion av sin kostnad för avbetalningskrediten eftersom han inte utnyttjar hela den avtalade kredittiden.

Avbetalningsköparens ovillkorliga rätt att betala i förtid innebär ett avsteg från vad som i allmänhet gäller. Det sammanhänger med att avbetalningsköparen i allmänhet inte kan få definitiv äganderätt till godset förrän hela eller en större del av betalningen har erlagts. Någon motsvarande lagstadgad befogenhet att betala i förtid finns inte såvitt gäller andra kreditköp eller vid vanliga lån. Vid kreditköp torde det i praktiken dock knappast före-

komma att säljaren eller annan kreditgivare vägrar köparen att betala sin skuld i förtid.

Kommittén anser att det också vid andra kreditköp än avbetalningsköp – alltså även när köparens möjlighet att förfoga över varan inte är beroende av betalningen – bör vara till fördel för konsumenten/köparen att ha en ovillkorlig rätt att när som helst avsluta sitt mellanhavande med kreditgivaren och därvid få kreditkostnaden reducerad med hänsyn till att hela den avtalade kredittiden inte utnyttjas. Kommittén föreslår därför bestämmelser med sådant innehåll.

Vad kommittén sålunda föreslagit har allmänt godtagits under remissbehandlingen. Också jag anser att förslaget på denna punkt är lämpligt. Konsumentkreditlagen bör alltså innehålla regler om rätt för köparen vid kreditköp att betala sin skuld till kreditgivaren i förtid och att därvid i förekommande fall få kreditkostnaden reducerad. Jag återkommer i det följande till frågan hur reduktionen bör gå till.

Förtida betalning av skuld kan aktualiseras också av annan anledning än att gäldenären själv vill betala i förtid. Det är sålunda vanligt att kreditgivare genom en s. k. förfalloklausul förbehåller sig rätt att kräva förtidsbetalning av gäldenären t. ex. för den händelse denne åsidosätter sina förpliktelser enligt kreditavtalet eller i fall då säkerhet som lämnats för krediten försämras. I princip råder här avtalsfrihet. Den nya generalklausulen i avtalslagen utgör emellertid ett skydd mot oskälig tillämpning av förfalloklausuler (jfr prop. 1975/76:81 s. 139 f).

Vid avbetalningsköp gäller särskilda begränsningar i rätten att åberopa en förfalloklausul. Råkar köparen i betalningsdröjsmål får säljaren sålunda enligt 2 § första stycket avbetalningsköplagen inte på grund härav utkräva annars ej förfallen post, om inte köparens underlåtenhet att betala avser belopp som utestår obetalt minst fjorton dagar utöver förfalldagen. Vidare måste detta belopp uppgå till minst en tiondel av avbetalningspriset eller, om i beloppet ingår två eller flera poster, till minst en tjugondel av nämnda pris. I 2 § andra stycket finns bestämmelser som ger köparen viss möjlighet att förhindra bl. a. tillämpningen av en förfalloklausul, även om han råkat i sådant betalningsdröjsmål som nyss sagts. Vid förtidsbetalning på grund av att säljaren gör förfalloklausul gällande har köparen samma rätt till reduktion av sin återstående skuld som vid förtidsbetalning på eget initiativ.

Det skall framhållas att avbetalningsköplagen inte innehåller några bestämmelser som begränsar säljarens möjlighet att åberopa förfalloklausul av annan anledning än köparens betalningsdröjsmål. Här råder alltså – liksom vid andra kreditköp än avbetalningsköp – principiellt avtalsfrihet.

Kommittén föreslår att man beträffande alla konsumentkreditköp begränsar kreditgivares rätt att göra gällande förfalloklausul till vissa angivna fall. Hit bör enligt kommittén till en början hänföras köparens betalningsdröjsmål. Kommittén anser att förfalloklausul härvid bör få göras gällande endast om köparen har dröjt i mer än en månad med att erlagga förfallet belopp,

som uppgår till mer än en tiondel av summan av kreditkostnaden och kreditbeloppet för kreditköpet. Med kreditbelopp avses vid betalningsanstånd den del av varas kontantpris varmed anstånd lämnas samt vid lån, såsom vid låneköp, det lånade beloppet.

Vid kreditköp som är förenat med rätt för kreditgivaren att återta varan bör enligt kommittén en förfalloklausul få göras gällande också för den händelse köparen överlåter varan eller i strid mot parternas avtal för varan ur landet under sådana omständigheter att kreditgivarens rätt äventyras.

En reservant i kommittén anser att kreditgivaren vid kreditköp med återtaganderätt bör få åberopa en förfalloklausul också om köparen vanvårdar varan och därmed försämrar den kreditsäkerhet som återtaganderätten är avsedd att utgöra. Till vanvård bör enligt reservanten hänföras underlåtenhet att hålla varan försäkrad, om försäkringsplikt föreligger enligt kreditköpsavtalet.

Kommittén framhåller att kreditgivaren vid kreditköp ofta är en bank och att undantagsfall kan förekomma där bankerna med hänsyn till särskilda föreskrifter i banklagstiftningen har vägande skäl att göra gällande förfalloklausuler på andra grunder än de nu angivna. Kommittén föreslår därför en bestämmelse som ger utrymme för en något strängare tillämpning av förfalloklausuler i sådana fall.

Remissinstanserna godtar i och för sig kommitténs förslag att kreditgivares rätt att göra förfalloklausul gällande vid kreditköp skall begränsas till fall av kvalificerat betalningsdröjsmål och, vid kreditköp med återtaganderätt, fall där köparen har överlåtit varan eller avtalsstridigt fört den ur landet. Åtskilliga remissinstanser, främst företrädare för näringslivet, ansluter sig emellertid till reservantens uppfattning att vid kreditköp med återtaganderätt utrymmet för tillämpning av förfalloklausuler bör vidgas något.

För min del anser jag liksom kommittén att konsumentkreditlagen uttömmande bör ange de fall i vilka kreditgivare vid kreditköp får använda sig av en förfalloklausul. Som kommittén har föreslagit bör detta få ske vid kvalificerat betalningsdröjsmål. Kommitténs förslag beträffande de krav som bör ställas på betalningsdröjsmålets omfattning synes vara väl avvägt. Det är visserligen riktigt, som KO har påpekat i sitt remissyttrande, att den av kommittén föreslagna regeln under speciella förutsättningar kan vara något mindre förmånlig för köparen än motsvarande bestämmelse i avbetalningsköplagen. Anledningen härtill är att den föreslagna regeln sätter det belopp som dröjsmålet avser i relation till summan av kreditkostnad och kreditbelopp och inte, vilket närmast skulle motsvara regeln i avbetalningsköplagen, till summan av kreditkostnad och kontantpris (kreditköpspriset). För alla normala fall innebär kommitténs förslag emellertid en förbättring av köparens ställning jämfört med regleringen i avbetalningsköplagen. Dessutom kommer skyddet mot åberopande av förfalloklausuler att gälla även vid andra former av kreditköp än det traditionella avbetalningsköpet. Jag ansluter mig därför till kommitténs förslag i denna del.

Däremot kan jag inte dela kommitténs uppfattning att kreditgivaren skall kunna göra en förfalloklausul gällande även i fall då en säkerhetsrätt äventyras. Frågan om kreditgivaren skall ha rätt att påfordra betalning i förtid bör enligt min mening avgöras enbart med hänsyn till om köparen fullgör sin betalningsskyldighet på ett godtagbart sätt eller ej. Sköter köparen sina betalningar, finns det inte anledning att likväl tillåta kreditgivaren att fordra betalning med frågående av gällande betalningsplan. Regler av den innebörd som kommittémajoriteten och reservanten har förordat skulle f. ö. säkerligen få en begränsad praktisk betydelse. Så länge köparen fullgör sin betalningsskyldighet torde det sålunda i regel bero på rena tillfälligheter, om kreditgivaren får veta att köparen överlåter eller vanvårdar varan eller för den ur landet. Och i de fall reglerna verkligen aktualiserades skulle de uppenbarligen kunna ge upphov till svårbedömda tvister.

Vid kreditköp – med eller utan återtaganderätt – bör kreditgivare således inte få utkräva betalning i förtid i andra fall än då köparen har råkat i sådant kvalificerat betalningsdröjsmål som tidigare har berörts.

I 2 § andra stycket avbetalningsköplagen finns som tidigare har nämnts bestämmelser som ger köparen vissa möjligheter att genom betalning i efterhand avvärja tillämpningen av en förfalloklausul. Kommittén har inte ansett att några motsvarande regler behöver införas i konsumentkreditlagen. Jag har emellertid för min del en motsatt uppfattning. Sålunda anser jag när det gäller kreditköp med återtaganderätt att en rätt att avvärja tillämpningen av en förfalloklausul behövs för att inte skyddet mot obefogat återtagande skall urholkas. Jag återkommer till detta spörsmål i samband med att jag behandlar frågor om återtagande.

Som kommittén har framhållit är bank ofta kreditgivare vid kreditköp. Enligt 63 § lagen (1955:183) om bankrörelse (63 § ändrad senast 1975:227) gäller vissa föreskrifter om löptiden för lån och om förtida uppsägning av lån. Om lånetiden överstiger ett år skall bankaktiebolag sålunda, utom i vissa fall, förbehålla sig rätt att säga upp lånet till betalning inom ett år. Vidare skall bankaktiebolag förbehålla sig rätt att säga upp vissa lån till betalning senast inom tre månader, om säkerheten för lånet försvagas i märklig mån eller, i fråga om lån utan säkerhet, om trygghet inte längre föreligger för låneförbindelsens fullgörande. Motsvarande föreskrifter finns i lagen (1955:416) om sparbanker (ändrad senast 1976:143) och lagen (1956:216) om jordbrukskasserörelsen (ändrad senast 1976:144).

Kreditgivare som är bunden av dessa författningsföreskrifter bör givetvis vara skyldig att iaktta föreskrifterna även beträffande lån som lämnas till konsument under sådana förhållanden att fråga är om kreditköp. I likhet med kommittén föreslår jag därför att kreditgivaren får fordra betalning i förtid även i andra fall än vid sådant betalningsdröjsmål som tidigare har nämnts, om skyldighet att göra det följer av annan författning. Som kommittén har framhållit torde detta med hänsyn till rådande bankpraxis inte medföra risk för att konsumenterna utsätts för oskälig tillämpning av

förfallo- och uppsägningsklausuler. Skulle det ske i något fall, har konsumenten möjlighet att återropa generalklausulen i avtalslagen.

Som tidigare har fastslagits bör kreditköpare som begagnar sig av möjligheten att betala sin skuld i förtid ha rätt att få kreditkostnaden reducerad med hänsyn till att hela den avtalade kredittiden inte utnyttjas. Detsamma bör givetvis gälla om kreditgivaren med stöd av en förfalloklausul eller i samband med återtagande av vara utkräver betalning i förtid.

Det i 4 § avbetalningsköplagen reglerade avräkningsförfarandet vid förtida betalning innebär i huvudsak att köparens skuld reduceras genom att säljaren tillgodoräknas endast så stor del av de vid avräkningstillfället ej förfallna posterna som godsets kontantpris utgör i förhållande till avbetalningspriset.

Kommittén framhåller att avbetalningsköplagens metod för avräkningen inte tar hänsyn till vare sig kredittidens längd eller till det förhållandet att en relativt större del av kreditkostnaden kan utgöra kostnad för uppläggning av krediten och därmed hänföra sig till kredittidens början. Enligt kommittén har från bl. a. finansieringsföretagens sida hävdats att en mera genomarbetad metod bör införas.

Kommittén föreslår för det första att kreditgivaren alltid, oavsett när kredittiden avbryts, skall få tillgodoräkna sig kostnaden för uppläggning av krediten, under förutsättning att denna kostnad särskilt har angetts i kreditavtalet och inte är oskälig. När det gäller metoden för reduktion av kreditkostnaden i övrigt anser kommittén att hänsyn bör tas till kredittidens längd. Kommittén föreslår därför en regel där det sägs att från köparens kvarstående skuld skall avräknas den del av kreditkostnaden som hänförs sig till den ej utnyttjade kredittiden. Enligt kommittén bör ändamålsenliga metoder för avräkningen kunna utformas i samråd mellan konsumentverket och berörda näringsidkare. Kommittén har därför avstått från att föreslå mera detaljerade bestämmelser om hur avräkningen skall gå till. I betänkandet har kommittén emellertid redovisat vissa möjliga normer för avräkningen, bl. a. den s. k. 78-regeln (betänkandet s. 201, jfr s. 139 f och 150).

Kommitténs förslag har lämnats utan erinran av praktiskt taget samtliga remissinstanser. Riksskatteverket (RSV) framhåller emellertid att metoden för reduktion av kreditkostnaden inte bör vara mera komplicerad än att den kan hanteras av parterna själva och förordar att avbetalningsköplagens avräkningsregler kommer till användning i stället för de av kommittén förordade.

Det är naturligtvis i och för sig önskvärt att avräkningen mellan parterna vid förtida betalning i kreditköpsförhållanden kan ske enligt regler som ger ett så rättvist resultat som möjligt. Samtidigt är det ett väsentligt intresse att avräkningsreglerna utan större svårighet kan tillämpas vid uppgörelser mellan parterna själva och i det summariska förfarandet vid handräckning för återtagande av vara. Inte minst viktigt är att reglerna ges en sådan utformning att den enskilde konsumenten lätt kan kontrollera att avräkningen i visst fall inte har gett ett sämre resultat för honom än som följer av lagen.

Mot bakgrund av det nu anförda kan jag biträda kommitténs förslag att kreditgivaren vid avräkningen alltid skall få tillgodoräkna sig kostnaden för uppläggnings- och kreditkostnaden, om denna kostnad särskilt har angetts i avtalet mellan parterna och inte är oskälig.

När det gäller metoden för reduktion av återstående del av kreditkostnaden torde visserligen intresset av största möjliga rättvisa mellan parterna kunna tillgodoses inom ramen för de av kommittén föreslagna reglerna. Dessa synes emellertid ofta förutsätta alltför komplicerade beräkningar för att uppfylla kravet på nödvändig enkelhet. Enligt min mening bör reduktionen av kreditkostnaden kunna ske genom en schablonmässig beräkning som i huvudsak ansluter till principen bakom motsvarande regler i avbetalningsköplagen. Jag förordar därför att, vid beräkningen av kreditgivarens fordran vid förtida betalning i kreditköpsförhållande, den obetalda delen av kreditfordringen skall minskas med så stor del av kreditkostnaden som den ej utnyttjade kredittiden utgör i förhållande till den avtalade kredittiden. Som tidigare nämnts skall kreditgivaren dock alltid få tillgodoräkna sig skälig uppläggningskostnad som särskilt har angetts i avtalet.

Vad som nu har anförts rörande konsumentens rätt till förtida betalning, möjligheten att göra gällande förfalloklausuler och avräkning vid förtidsbetalning har endast avseende på kreditköp. Kommittén har menat att rätten att göra förfalloklausuler gällande bör begränsas även såvitt gäller fristående lån, som lämnas till konsument under sådana förhållanden att konsumentkreditlagen är tillämplig. Kommittén föreslår för de fristående lånens del en regel av innebörd att förfalloklausul får göras gällande endast om trygghet inte längre föreligger för låneförbindelsens fullgörande. Den föreslagna regeln skulle enligt kommitténs mening i allmänhet utgöra hinder mot att förfalloklausul görs gällande vid mindre omfattande betalningsdörjsmål.

Kommitténs förslag på denna punkt har under remissbehandlingen i allmänhet lämnats utan erinran. Bankinspektionen och Sveriges föreningsbankers förbund anser emellertid att den av kommittén föreslagna regeln i viss mån skulle komma i konflikt med de tidigare berörda reglerna i banklagstiftningen enligt vilka kreditgivaren – utom i vissa fall – är skyldig bl. a. att förbehålla sig rätten att säga upp lån till återbetalning inom ett år.

För egen del kan jag hålla med de båda nämnda remissinstanserna. Den av kommittén förordade regeln skulle uppenbarligen kunna hindra bank att göra gällande den rätt att säga upp lån till betalning inom ett år, som bank enligt banklagstiftningen är skyldig att förbehålla sig. Det skulle därför i varje fall bli nödvändigt att göra ett förbehåll för banklagstiftningen motsvarande det förbehåll som jag har förordat beträffande kreditköp. Mot den nu diskuterade regeln kan emellertid också åberopas att den skulle få ringa praktisk betydelse, åtminstone såvitt gäller bankerna. Sålunda torde bankpraxis redan nu motsvara innehållet i regeln.

Däremot skulle den föreslagna regeln möjligen kunna vara av visst värde för konsumenterna i förhållande till andra kreditgivare än banker. När det

gäller fristående lån rör man sig emellertid på ett område som är svårt att överblicka. Sådana lån kan vara av den mest skiftande beskaffenhet och lämnas under synnerligen olikartade förhållanden. Det kan därför finnas ett flertal fullt legitima skäl för kreditgivaren att ställa upp och göra gällande förbehåll om betalning i förtid även för andra fall än som avses med kommitténs förslag.

Med hänsyn till det anförda finner jag åtminstone f. n. inte anledning att införa några särskilda regler om begränsningar i kreditgivares rätt att göra förfalloklausuler och därmed jämförbara avtalsvillkor gällande vid fristående lån. I den mån det behövs ett skydd mot oskälig tillämpning av förfalloklausuler i hithörande fall torde man kunna nöja sig med generalklausulen i avtalslagen, som ger möjlighet att beakta samtliga förhållanden i det enskilda fallet.

Kommittén har framhållit att andra särskilda, i avtal föreskrivna påföljder för konsumenters åsidosättande av avtalet – t. ex. viten – i regel inte bör godtas vare sig vid kreditköp eller fristående lån. Kommittén har emellertid inte föreslagit några särskilda regler därom utan har hänvisat till att avtalsvillkor som föreskriver sådan påföljd bör kunna lämnas utan avseende med stöd av generalklausulen i avtalslagen. Jag ansluter mig till detta synsätt (jfr prop. 1975/76:81).

5.8 Avräknings- och kopplingsförbehåll

En särskild typ av avtalsvillkor som behandlas i avbetalningsköplagen är s. k. kopplingsförbehåll och avräkningsförbehåll. Med kopplingsförbehåll avses ett avtalsvillkor enligt vilket två eller flera kreditavtal mellan samma parter kopplas samman på visst sätt. Kopplingen går ut på att kreditgivaren ges rätt att utnyttja säkerhet som ställts enligt ett av avtalen som säkerhet även för fullgörande av övriga avtal. Med avräkningsförbehåll åsyftas ett avtalsvillkor som ger kreditgivaren rätt att bestämma på vilken av flera fordringar, som han kan ha mot en kredittagare, en inbetalning från denne skall avräknas.

Enligt 8 § avbetalningsköplagen får vid avbetalningsköp kopplings- och avräkningsförbehåll förekomma endast i begränsad omfattning. Sålunda förbjuds i princip koppling som innebär att gods som sålts med återtaganderätt får utnyttjas som säkerhet för att köparen fullgör även annan förpliktelse än sådan som åligger honom enligt avbetalningsköpet. Undantag görs dock för det fallet att ett kopplingsförbehåll avser ersättning för reparation eller annan åtgärd med avseende på godset. Inte heller avräkningsförbehåll får förekomma annat än då det avser ersättning för reparation e.d. Förbehåll som strider mot dessa regler är utan verkan.

När det gäller andra kreditköp än avbetalningsköp samt fristående lån finns det inte några särskilda bestämmelser i lag som begränsar möjligheterna att göra gällande kopplings- och avräkningsförbehåll. Förbehåll som med hänsyn till omständigheterna framstår som oskäligt kan emellertid jämkas

eller lämnas utan avseende med stöd av generalklausulen i avtalslagen (jfr prop. 1975/76:81, särskilt s. 145 f.).

Kommittén har – såvitt angår kreditköp med återtaganderätt – lagt fram förslag som innebär att återtaganderätten inte kan utnyttjas som säkerhet för annan fordran än den som rör själva köpet. Förbehåll om återtaganderätt får sålunda enligt kommitténs förslag göras gällande endast vid dröjsmål med betalningen av köparens skuld på grund av kreditköpet. Med den konstruktionen anser kommittén att det inte behövs någon motsvarighet till avbetalningsköplagens principiella förbud mot kopplingsförbehåll.

Avräkningsförbehåll bör enligt kommittén helt förbjudas vid alla konsumentkreditköp. Kommittén framhåller att sådana förbehåll bl. a., såvitt angår kreditköp med återtaganderätt, kan leda till att återtaganderätten faktiskt kopplas till andra fordringar. Kommittén föreslår därför en regel av innebörd att avräkningsförbehåll vid kreditköp skall vara ogiltigt. Enligt förslaget skall denna regel dock inte utgöra hinder för kreditgivare vid kontoköp att avräkna erlagt belopp mot kontots saldo.

En reservant i kommittén anser att kopplings- och avräkningsförbehåll vid kreditköp även i fortsättningen bör få tillämpas i den begränsade utsträckning som f. n. medges enligt avbetalningsköplagen. Enligt reservanten har detta stor praktisk betydelse särskilt för bilbranschen. Om möjligheterna att begagna sådana förbehåll helt slopas kan det enligt reservanten få till följd att köparen inte får reparera den köpta varan på kredit hos kreditgivaren. Detta kan i sin tur medföra t. ex. att köparen inte i tid verkställer ekonomiskt och trafiksäkerhetsmässigt motiverade reparationer av en bil. Vidare befarar reservanten att ett totalt förbud mot kopplings- och avräkningsförbehåll vid kreditköp kan leda till att kreditgivare som verkligen reparerar varan i stället utnyttjar sin retentionsrätt, dvs. rätt att kvarhålla varan till dess att reparationskostnaden har betalats.

Flertalet remissinstanser har godtagit kommitténs förslag. Det är emellertid åtskilliga remissinstanser, främst företrädare för näringslivets intressen, som ansluter sig till reservantens uppfattning. Några remissinstanser anser att endera av de båda typerna av förbehåll bör tillåtas i åtminstone väsentligen samma omfattning som enligt avbetalningsköplagen.

För egen del vill jag erinra om att frågan om giltigheten av kopplings- och avräkningsförbehåll vid avbetalningsköp diskuterades utförligt i samband med 1953 års ändringar i avbetalningsköplagen, när bestämmelserna i lagens 8 § fick sitt nuvarande innehåll i sak. Därvid anfördes bl. a. att systemet med koppling var skadligt i olika hänseenden inte bara för avbetalningsköparna utan även för kreditlivet och omsättningen. Med hänsyn härtill ansågs det tveksamt om kopplings- och avräkningsförbehåll alls borde tillåtas. Vad som då slutligt – trots stark kritik från vissa remissinstansers och två lagrådsledamöters sida – fällde utslaget till förmån för att sådana förbehåll borde tillåtas i den nuvarande begränsade utsträckningen var för-

hållandena inom avbetalningshandeln med motorfordon. Särskilt lades vikt vid hänsynen till kapitalsvaga trafikutövers - dvs. näringsidkares - intresse av att kunna få nödvändiga reparationer utförda på kredit (se prop. 1953:3 s. 49 f, 55 f, 104 f och 112 f).

De skäl som vid 1953 års lagändringar anfördes mot att över huvud taget tillåta koppling vid avbetalningsköp har fortfarande giltighet. Den utvidgning av återtaganderätten som sker genom kopplingsförbehåll kan sålunda, även om förbehållet avser endast reparationsfordringar o. d., medföra en avsevärd belastning för köparen och allvarligt försvaga dennes ställning i förhållande till säljaren/kreditgivaren. Ett kopplingsförbehåll kan föranleda köparen att vända sig till säljaren för att få ett arbete utfört även i fall då det i realiteten skulle vara förmånligare om arbetet gjordes på annat håll. Sedan köparen väl har satt sig i skuld hos säljaren även för reparation o. d. kan han utsättas för en hård press genom att säljaren kan utnyttja sin återtaganderätt även för reparationsfordringen. Härvid kan uppkomma stötande konsekvenser för köparen, t. ex. när han har betalat större delen av sin skuld på grund av själva köpet. Även från sakrättsliga synpunkter kan kritik anföras mot att tillåta kopplingsförbehåll ens såvitt gäller reparationsfordringar o. d. Vid utkrävande av sådana fordringar genom utnyttjande av återtaganderätten behöver säljaren sålunda inte konkurrera med köparens övriga borgenärer, och detta gäller även om köparen efter fordringens uppkomst har erlagt full betalning enligt själva kreditköpsavtalet. Det kan med skäl ifrågasättas varför just säljaren i motsats till andra företagare som sysslar med exempelvis bilreparationer skall ha en sådan speciellt gynnad ställning. Inte minst gäller detta när sambandet mellan försäljning och reparation framstår som lösligt, t. ex. därför att lång tid förflutit från försäljningen.

Till det nu anförda kommer att jag beträffande återtaganderätt vid kreditköp, som närmare skall utvecklas i följande avsnitt, har det synsättet att återtaganderätten aldrig bör få utnyttjas enbart i påtryckningssyfte. Vid kreditköp med återtaganderätt bör förhållandet i princip vara det att varans återstående värde skall svara mot köparens återstående skuld enligt kreditköpsavtalet. Det är emellertid uppenbart att denna grundtanke skulle kunna förfelas, om man tillåter att återtaganderätten utnyttjas för att säkerställa inte bara kreditgivarens fordran på grund av själva köpet utan också reparationsfordringar o. d. som är okända när själva köpet sker.

Självklart kan en konsument någon gång vara beroende av att få t. ex. en bilreparation utförd på kredit. Det torde emellertid bara i rena undantagsfall kunna inträffa att en konsument vägras kredit enbart därför att koppling till återtaganderätt inte får ske. Enligt min mening finns det normalt inte anledning att befara att vare sig konsumenter eller kreditgivare kommer att åsamkas nämnvärda olägenheter, om återtaganderätten får användas enbart till säkerställande av själva kreditköpsfordringen.

På grund av det anförda ansluter jag mig till kommitténs förslag be-

träffande kopplingsförbehåll. Att sådant förbehåll inte skall kunna utnyttjas för att använda återtaganderätt för annan fordran än kreditköpsfordringen har i kommitténs lagförslag kommit till uttryck genom en regel som innebär att förbehåll om återtaganderätt får göras gällande endast vid dröjsmål med betalningen av denna fordran. En sådan lagteknisk lösning får enligt min mening anses lämplig. Den utesluter visserligen inte att köparen för fullgörandet av sina förpliktelser enligt kreditköpsavtal – med eller utan återtaganderätt – ställer säkerhet exempelvis i form av pant och att parterna avtalar att panten får utnyttjas som säkerhet även för andra fordringar. Fallet torde emellertid vara synnerligen opraktiskt. Avtalsvillkor av denna typ torde också i stor utsträckning kunna angripas med stöd av avtalslagens generalklausul.

Vad nu sagts beträffande kopplingsförbehåll vid kreditköp äger i princip motsvarande tillämpning när det gäller avräkningsförbehåll. Bl. a. kan ett sådant förbehåll faktiskt sätta köparen i samma situation som följer av ett kopplingsförbehåll. I enlighet med kommitténs förslag bör avräkningsförbehåll fränkännas verkan vid alla konsumentkreditköp, med den av kommittén förordade modifikationen för kontoköpsens del.

Vad angår lån som är fristående från kreditköp innehåller de skuldebrevsformulär som bankerna använder vanligen såväl avräkningsförbehåll som kopplingsförbehåll (s. k. generalpantklausuler). I likhet med kommittén, vars bedömning har godtagits av remissinstanserna, anser jag att generalklausulen i avtalslagen utgör ett nöjaktigt skydd mot oskälig tillämpning av sådana förbehåll vid fristående lån, vare sig lånet har lämnats av bank eller av annan kreditgivare (se vidare angående generalpantklausuler prop. 1975/76:81 s. 145 f).

5.9 Återtaganderätt vid kreditköp

5.9.1 Begränsning av återtaganderätten

Trots utbredningen av modernare kreditköpsformer som låneköp och kontoköp dominerar marknaden fortfarande av det traditionella avbetalningsköpet. Utmärkande för detta är att säljaren förbehåller sig rätt att återta den sålda varan, om köparen inte fullgör sin del av avtalet. Varan ställs alltså som kreditsäkerhet.

Enligt kommitténs mening bör återtaganderätten omprövas, eftersom den är förbunden med olägenheter för konsumenterna i olika avseenden. Kommittén framhåller särskilt att konsumenten inte fritt kan förfoga över den köpta varan utan att riskera straffrättslig påföljd och att varan, om den återtas, ofta saknar egentligt värde för kreditgivaren medan den kan ha ett förhållandevis högt bruksvärde för konsumenten.

Kommittén har vid sin prövning funnit att återtaganderättens betydelse

som kreditsäkerhet är överskattad. Större delen av de varor som säljs med återtaganderätt betingar ett relativt lågt pris och varornas värde sjunker snabbt när konsumenten använder sig av dem. Realsäkerheten är alltså dålig, vilket i sin tur medför att kreditgivarens intresse att verkligen ta tillbaka varan normalt är mycket litet. Enligt kommitténs mening uppnås en bättre säkerhet om kredit beviljas med utgångspunkt i konsumentens förmåga att fullfölja sina förpliktelser än om kreditgivaren förlitar sig på möjligheten att återta en vara som snabbt minskar i värde. I sammanhanget framhålls att utvecklingen på kreditupplysningsområdet har gett kreditgivaren helt andra möjligheter än tidigare att ta hänsyn till köparens betalningsförmåga.

Mot denna bakgrund har kommittén kommit fram till att försäljning med återtaganderätt inte bör tillåtas när det gäller konsumtionsvaror i allmänhet utan endast beträffande dyrbarare föremål som på grund av sin värdebeständighet och förhållandena på andrahandsmarknaden är mera lämpade som kreditsäkerhet. Som exempel har nämnts bilar.

Kommitténs förslag innebär att regeringen skall besluta vilka varor som får säljas med återtaganderätt. Regeringens beslut föreslås kunna avse endast varor vilkas kontantpris överstiger två basbelopp enligt lagen om allmän försäkring (dvs. i december 1976 21 400 kr.). Som ytterligare förutsättning för att ett förbehåll om återtaganderätt skall få göras gällande krävs enligt förslaget att förbehållet har gjorts av säljaren i samband med köpet samt att köparen har dröjt i mer än en månad med att betala mer än en tiondel av skuldbeloppet.

Vad kommittén sålunda föreslagit har mött stark kritik under remissbehandlingen. Huvuddelen av remissinstanserna önskar visserligen att återtaganderätten inskränks men anser att den föreslagna beloppsgränsen, två basbelopp, är för hög. Flera remissinstanser menar att varans art bör tillmätas större betydelse i sammanhanget än dess pris och att ett mera flexibelt system bör eftersträvas. Ett grundläggande tema i invändningarna mot kommitténs förslag är att en alltför kraftig begränsning av återtaganderätten skulle göra det svårare att köpa på kredit för de konsumenter som inte kan erbjuda annan säkerhet än själva varan.

För min del vill jag först understryka att den primära funktionen hos ett förbehåll om återtaganderätt är och bör vara att bereda säljaren säkerhet för den lämnade krediten. I praktiken är återtaganderätten den enda form av realsäkerhet som kan upplåtas i lösöre utan att kredittagaren måste avstå från besittningen till föremålet. Återtaganderätten med det därtill knutna, relativt enkla exekutiva förfarandet enligt avbetalningsköplagen kan därmed vara av ett visst värde både för säljaren/kreditgivaren och för köparen. Inte minst väsentligt är härvidlag att det i avbetalningsköplagen har ställts upp åtskilliga regler till köparens skydd i den situation då säljaren har återtaganderätt, vilka saknar motsvarighet vid t. ex. utmätning.

Det är emellertid uppenbart att återtaganderätten f. n. ofta begagnas i annat syfte än att åstadkomma verklig realsäkerhet vid kreditköp. Som kommittén har framhållit sjunker en varas värde i allmänhet snabbt när konsumenten har börjat använda den. För åtskilliga varor som nu säljs med förbehåll om återtaganderätt saknas en fungerande andrahandsmarknad. Dessa förhållanden minskar realsäkerheten och därmed också säljarens intresse av att verkligen ta tillbaka varan. Samtidigt torde varan inte sällan ha ett betydande bruksvärde för konsumenten. I sådana fall får ett villkor om återtaganderätt i stället den huvudfunktionen att tjäna som ett påtryckningsmedel för att tvinga fram betalning. De undersökningar som kommittén har gjort visar också att säljarna ofta under lång tid hotar med att återtagande skall ske utan att hotet verkställs. Detta kan innebära en avsevärd press på konsumenten.

Olägenheterna för konsumenten förstärks naturligtvis, om återtagande verkligen sker. Konsumenten får då lämna från sig en vara som han kanske till största delen har betalat och som har ett högt bruksvärde för honom, samtidigt som den har ringa värde i säljarens hand.

Mot bakgrund av det anförda anser jag liksom kommittén att användandet av förbehåll om återtaganderätt bör begränsas. Jag är dock inte beredd att gå så långt som kommittén har föreslagit. Enligt min mening skulle kommitténs förslag kunna få en del negativa konsekvenser. Som jag tidigare nämnt har flera remissinstanser uttryckt farhågor för att vissa grupper av konsumenter inte längre skulle kunna skaffa sig en del varor på kredit, om förslaget genomfördes. För min del anser jag visserligen att dessa farhågor är överdrivna. Åtminstone efter en tid skulle säkert marknaden i stor utsträckning anpassa sig efter det ändrade läget. En plötslig kraftig inskränkning av återtaganderätten skulle dock temporärt kunna medföra att en del konsumenter ställdes utan kreditmöjlighet. Det skulle också, åtminstone under en övergångstid, kunna uppstå samhällsekonomiska störningar. Vidare kan det, som jag tidigare har antytt, i vissa situationer tänkas innebära en smidig lösning även från konsumentens synpunkt att en vara återtas, om konsumenten saknar möjlighet att fullfölja kreditköpsavtalet.

Vid avgörandet av i vilken utsträckning återtaganderätt bör få förekomma anser jag att man bör utgå från återtaganderättens funktion som kredit-säkerhet. Däremot bör en återtaganderätt som endast fungerar som påtryckningsmedel inte godtas. I princip bör alltså förbehåll om återtaganderätt få ställas upp endast vid försäljning av varor som med hänsyn till beskaffenhet eller värde eller på grund av förhållandena på marknaden verkligen är lämpade som creditsäkerhet. Viktigt är emellertid också att man för de fall då återtagande skall få ske ställer upp regler om avräkning m. m. som i tillräcklig utsträckning tillvaratar konsumenternas intressen. Jag återkommer till dessa regler i det följande.

Om användningen av förbehåll om återtaganderätt på angivet sätt be-

gränsas kommer säljaren att, i de fall då återtaganderätt inte kan göras gällande, vara hänvisad till domstolsförfarande och utmätning för eventuell tvångsindrivning av sin fordran på grund av kreditköp. Eftersom en fordringsägare måste ha tillgång till ett exekutivt förfarande för indrivning av sina fordringar kan denna möjlighet inte gärna rubbas. Domstolsförfarandet med åtföljande utmätning är emellertid inte lika bekvämt för fordringsägaren som det exekutiva förfarandet för återtagande. Begränsningen av återtaganderätten bör alltså få till följd att kreditköparna mindre ofta än f. n. utsätts för att möjligheten att vidta exekutiva åtgärder utnyttjas i påtryckningssyfte.

När det gäller att närmare ange i vilka fall förbehåll om återtaganderätt bör få användas anser jag i likhet med flera remissinstanser att det är mindre lämpligt att som kommittén dra en bestämd gräns med anknytning till varans kontantpris. På det sättet skulle bl. a. varor tillhörande samma varugrupp ibland kunna göras till föremål för återtaganderätt och ibland inte, trots att varornas lämplighet som kreditsäkerhet kan vara i stort sett densamma. Jag ansluter mig därför till de remissinstanser som efterlyser ett mera flexibelt system.

Vill man åstadkomma ett sådant system ligger det nära till hands att också i detta sammanhang anknyta till den ordning som redan gäller enligt marknadsföringslagen och avtalsvillkorslagen. Som tidigare har nämnts innehåller dessa lagar generalklausuler som gör det möjligt för marknadsdomstolen och KO att förbjuda vissa marknadsföringsåtgärder resp. avtalsvillkor. Den verksamhet som bedrivs inom ramen för marknadsföringslagen och avtalsvillkorslagen utgörs i betydande omfattning av förhandlingar mellan KO och berörda näringsidkare eller branschorganisationer. Flertalet ärenden klaras av genom att näringsidkarsidan frivilligt utfäster sig att inte använda vissa marknadsföringsåtgärder eller avtalsvillkor. Först när förhandlingsvägen visar sig oframkomlig tillgrips de mera kraftfulla medel som lagstiftningen ställer till förfogande, t. ex. förbud vid vite av marknadsdomstolen.

Enligt min mening kan det näringsrättsliga systemet med fördel begagnas även när det gäller att reglera användandet av avtalsvillkor om återtaganderätt. Genom förhandlingsmetoden och det näringsrättsliga systemet i övrigt blir det möjligt att göra en mera nyanserad bedömning av frågan huruvida en vara är lämpad som kreditsäkerhet och om den därmed bör kunna göras till föremål för återtaganderätt. Särskilt värdefullt är att hänsyn kan tas inte bara till rådande förhållanden utan även till de förändringar som efter hand sker på marknaden för olika produkter. Det blir också möjligt att under en övergångstid låta näringsidkare använda sig av återtaganderätt i något större utsträckning för att sedan införa en mera restriktiv praxis.

Konsumentkreditlagen bör därför enligt min mening innehålla en bestämmelse enligt vilken näringsidkare som använder förbehåll om återtaganderätt vid marknadsföring av vara, som inte är lämpad som kreditsäkerhet,

kan förbjudas att fortsätta därmed. Denna bestämmelse är avsedd att, liksom de mera allmänt inriktade generalklausulerna i avtalsvillkorlagen och marknadsföringslagen, utgöra basen för konsumentverkets förhandlingsverksamhet. Vad gäller den närmare handläggningen av förbudsfrågor bör reglerna i avtalsvillkorlagen kunna äga motsvarande tillämpning.

När det gäller att pröva om en vara är lämpad som kreditsäkerhet och därmed bör få göras till föremål för återtaganderätt bör undersökas om dess beskaffenhet är sådan att den kan antas något så när bibehålla sitt värde under kredittiden. Varan bör vara så värdebeständig att en kreditgivare verkligen kan tillgodogöra sig ett relativt stort ekonomiskt värde genom att återta den.

Varans värde vid inköpstillfället, dess pris, bör naturligtvis också spela en roll vid bedömningen. Sålunda bör varor med relativt lågt pris normalt inte få göras till föremål för återtaganderätt, oavsett deras värdebeständighet. Särskilt måste här beaktas att kostnaderna för själva återtagandet och varans fortsatta hantering kan bli så höga att kreditsäkerhetens ekonomiska värde urholkas. Det är svårt att ange någon bestämd prisgräns under vilken återtaganderätt över huvud taget inte bör förekomma. I regel torde det emellertid vara mindre lämpligt att använda återtaganderätt som kreditsäkerhet när det gäller varor som har ett pris understigande ca 1 000 kr.

Förutom varans beskaffenhet och värde bör, som jag tidigare har antytt, förhållandena på marknaden beaktas. Jag tänker då främst på förutsättningsarna att på nytt sälja en vara som har återtagits. Enligt min mening bör det i princip finnas en fungerande andrahandsmarknad för varan i fråga, om den skall kunna återtas. Sådan marknad finns f. n. då det gäller föremål som bilar och båtar och kanske även beträffande vissa hushållsapparater, t. ex. TV-apparater, frysskåp och symaskiner. Den omständigheten att det ibland förekommer att ett visst slags vara säljs i begagnat skick behöver inte betyda att det finns en fungerande andrahandsmarknad. För att en sådan marknad skall anses föreligga bör det kravet ställas att försäljningen bedrivs seriöst i organiserade former.

Den ordning som jag nu har föreslagit innebär att man inskränker användandet av förbehåll om återtaganderätt till att avse produkter som typiskt sett är lämpliga som säkerhetsobjekt. Det behövs emellertid också regler som inskränker kreditgivarens möjlighet att i det enskilda fallet göra gällande återtaganderätten. Kommittén har härvidlag föreslagit att endast mera kvalificerat dröjsmål med betalningen skall få åberopas, nämligen dröjsmål i mer än en månad med förfallen del av betalningen som uppgår till mer än en tiondel av (den ursprungliga) summan av kreditbeloppet och kreditkostnaden. I förhållande till avbetalningsköplagen innebär förslaget för det första att tidsfristen fördubblas, vilket också bättre överensstämmer med den indrivningspraxis som efterhand har utvecklats. För det andra kan varan inte längre återtas när köparen har betalat nio tiondelar av skulden. Kre-

ditgivaren måste då anlita det omständligare förfarandet att vända sig till domstol och skaffa sig en exekutionstitel samt eventuellt söka utmätning med stöd därav. Vidare kommer annat skäl än betalningsförsummelse inte längre att kunna åberopas för återtagande vid konsumentkreditköp.

Vad kommittén sålunda föreslagit har lämnats utan erinran av så gott som samtliga remissinstanser. KO har dock, liksom när det gäller begränsningen av rätten att åberopa förfalloklausul, påpekat att de föreslagna reglerna under speciella förutsättningar kan vara något mindre förmånliga för köparen än motsvarande bestämmelser i avbetalningsköplagen. Som jag har framhållit i avsnitt 5.7 innebär kommitténs förslag emellertid för alla normala fall en förbättring av köparens ställning. Jag förordar därför att det genomförs.

Ett annat krav som kan behöva ställas för att återtagande skall få ske är att det ifrågavarande skuldbeloppet inte är preskriberat. Gällande rätt innebär på den punkten att sakrättsliga anspråk inte preskriberas och att det därför inte föreligger något hinder att utnyttja ett förbehåll om äganderätt eller återtaganderätt, även om själva fordringen skulle ha preskriberats. Redan i propositionen med förslag till ny preskriptionslag (prop. 1976/77:5 s. 172) har uttalats att denna ordning är otillfredsställande och att starka skäl talar för att införa bestämmelser om preskription av rätten att ta tillbaka avbetalningsgods. I praktiken uppnås ett sådant resultat, om man som villkor för återtaganderätt föreskriver att det ifrågavarande fordringsbeloppet inte är preskriberat. Jag föreslår alltså att en sådan regel förs in i konsumentkreditlagen.

I kommitténs förslag uttrycks klart vad som redan f. n. torde gälla, nämligen att förbehåll om återtaganderätt får åberopas endast om förbehållet har gjorts av säljaren i samband med köpet. Ett av säljaren gjort förbehåll kan emellertid åberopas av bank eller annan till vilken säljaren överlåtit sin rätt. Det är också mycket vanligt att avbetalningssäljare finansierar sin kreditgivning genom att överlåta sina kontrakt till banker eller särskilda finansieringsbolag.

Under remissbehandlingen har det gjorts gällande att även andra kreditgivare än säljare borde kunna göra förbehåll om återtaganderätt med den verkan i bl. a. exekutivt hänseende som f. n. enligt avbetalningsköplagen följer av sådant förbehåll. Återtaganderätten skulle därmed utvidgas till låneköp och andra former av kreditköp vid vilka det nu inte finns möjlighet för kreditgivare att på detta sätt säkerställa sig.

Själv tar jag i likhet med kommittén avstånd från tanken att på någon punkt utvidga återtaganderätten. Vad just gäller låneköpet vill jag erinra om att denna kreditform har införts av konsumentkooperationen i syfte att skapa ett alternativ till köp med återtaganderätt. Jag anser det vara av värde, inte minst från konkurrenssynpunkt, att utvecklingen från krediter med återtaganderätt mot modernare kreditformer uppmuntras.

En särskild fråga är under vilka förutsättningar köparen genom att erlagga betalning, sedan han kommit i kvalificerat dröjsmål, bör kunna hindra att

föremålet återtas. Frågan är f. n. reglerad i 2 § andra stycket avbetalningsköplagen. Kommittéförslaget innehåller däremot inte några särskilda regler i ämnet. Enligt kommittén förekommer det knappast att en säljare vill utnyttja återtaganderätten sedan dröjsmålet rättats till. Att i ett sådant läge utnyttja förbehåll om återtaganderätt bör enligt kommitténs mening f. ö. kunna hindras genom återopande av generalklausulen i 36 § avtalslagen, oavsett anledningen till det dröjsmål som rättats till.

Jag delar visserligen kommitténs uppfattning att den nu berörda frågan har begränsad praktisk betydelse. I likhet med KO anser jag det dock finnas skäl att ta in en bestämmelse i ämnet i konsumentkreditlagen. Beaktas bör sålunda bl. a. att återtagande ofta sker genom ett summariskt handräckningsförfarande. Det finns därmed inte så stora möjligheter att komma till rätta med oskäligen krav på återtagande med hjälp av generalklausulen. Jag föreslår därför en bestämmelse enligt vilken kreditgivaren inte får återta varan om köparen, sedan han råkat i kvalificerat dröjsmål men innan varan återtas, betalar det belopp som dröjsmålet avser jämte ränta och kostnader. Till skillnad från regeln i 2 § andra stycket avbetalningsköplagen bör den nu förordade bestämmelsen gälla oavsett anledningen till dröjsmålet.

5.9.2 Uppgörelsen mellan parterna vid återtagande

Liksom kommittén anser jag att konsumentkreditlagen bör innehålla särskilda bestämmelser om den uppgörelse som skall äga rum mellan kreditgivaren och köparen då en vara återtas och att dessa bestämmelser, liksom avbetalningsköplagens motsvarande regler, bör tillämpas såväl i samband med rättegång och handräckning som vid utomprocessuella uppgörelser.

Kommitténs förslag rörande avräkningen mellan parterna vid återtagande har i princip godtagits av praktiskt taget samtliga remissinstanser. Även jag kan i huvudsak ansluta mig till förslaget i denna del. Köparen bör således tillgodoräknas varans värde vid återtagandet. Beräkningen av varans värde bör ske med motsvarande tillämpning av bestämmelserna i 3 § avbetalningsköplagen. Kreditgivaren bör å sin sida få tillgodoräkna sig först och främst den obetalda delen av kreditfordringen. Om återtagandet sker innan den avtalade kredittiden har gått till ända skall köparen emellertid inte behöva betala hela den avtalade kreditkostnaden, utan kreditgivaren bör i sådant fall få vidkännas samma reduktion av sin fordran som vid annan betalning i förtid (jfr avsnittet 5.7). Den obetalda delen av kreditfordringen skall alltså minskas med så stor del av kreditkostnaden som den ej utnyttjade kredittiden utgör i förhållande till den avtalade kredittiden. Kreditgivaren skall dock alltid få tillgodoräkna sig skälig och i avtalet särskilt angiven kostnad för uppläggning av krediten. Kreditgivaren bör vidare i förekommande fall få tillgodoräkna sig viss dröjsmålsränta samt vissa nödvändiga

kostnader för återtagandet.

När det gäller kostnader för återtagandet har kommittén föreslagit en regel av innehåll att ersättning skall utgå enligt bestämmelser som regeringen meddelar. Kommittén har härvid hänvisat till den reglering som f. n. gäller för avbetalningsköpens del. I 4 § första stycket avbetalningsköplagen föreskrivs att säljaren, när avbetalningsgods återtas, får tillgodoräkna sig bl. a. kostnad som han måste vidkännas för godsets återtagande. Vidare gäller enligt tredje stycket av samma paragraf att ersättning för sådan kostnad utgår enligt bestämmelser som regeringen meddelar. Bestämmelser i ämnet finns i kungörelsen (1974:812) om ersättning för kostnad i mål om handräckning enligt lagen (1915:219) om avbetalningsköp, m. m. (ändrad senast 1976:796).

Enligt nämnda kungörelse får i mål om handräckning enligt 10 § avbetalningsköplagen säljaren räknas till godo ersättning för dels exekutionsavgift, dels eget arbete med anledning av målet samt arvode till ombud eller biträde, dels utgift för inställelse vid förrättning, om inställelsen har varit påkallad för tillvaratagande av säljarens rätt, och dels kostnad för transport av godset. Ersättning för eget arbete samt arvode till ombud eller biträde bestäms enligt kungörelsen till skäligt belopp, dock högst (fr. o. m. den 1 januari 1977) 120 kronor om ej särskilda skäl föreligger. Vid bestämmande av ersättning för utgift för inställelse vid förrättning skall bestämmelserna om beräkning av ersättning av allmänna medel till vittne äga motsvarande tillämpning. Ersättning för transportkostnad bestäms enligt kungörelsen till skäligt belopp.

I mål om verkställighet av dom, varigenom köparen har förpliktats utge gods som sålts genom avbetalningsköp, räknas säljaren enligt kungörelsen till godo ersättning för kostnad enligt vad utmätningsmannen bestämmer.

Jag delar kommitténs uppfattning att en reglering som i sak motsvarar den nu angivna bör gälla beträffande kreditgivares rätt att tillgodoräkna sig ersättning för kostnader vid återtagande enligt konsumentkreditlagen. Emellertid bör såväl arten av de kostnader för vilka ersättning skall få tillgodoräknas som de huvudsakliga normerna för ersättningens storlek anges i lagen.

Jag föreslår alltså att i konsumentkreditlagen tas in bestämmelser enligt vilka kreditgivaren vid återtagande av vara får tillgodoräkna sig ersättning för exekutionsavgift, skälig kostnad för transport av varan samt utgift för inställelse vid förrättning för återtagande, om inställelsen har varit påkallad för tillvaratagande av kreditgivarens rätt. Vid bestämmande av ersättning för utgift för inställelse bör bestämmelserna om beräkning av ersättning av allmänna medel till vittne ha motsvarande tillämpning. Föreskrift härom bör tas in i lagen. Vidare bör i lagen föreskrivas att kreditgivaren i mål om handräckning för återtagande får tillgodoräkna sig även skälig ersättning

för sitt eget arbete med anledning av målet samt arvode till ombud eller biträde. Det bör ankomma på regeringen att närmare reglera vad som härvidlag skall anses utgöra skälig ersättning.

I sammanhanget kan anmärkas att regeringen genom beslut den 2 december 1976 har uppdragit åt datainspektionen att inkomma med förslag till långsiktig reglering av ersättningsfrågor av det slag som här har berörts. Inspektionens förslag bör enligt regeringsbeslutet ha inkommit till justitiedepartementet den 1 september 1977.

I avbetalningsköplagen finns en regel av den innebörden att, om köparen tillgodoräknas ett större belopp än kreditgivaren, varan inte får återtas utan att kreditgivaren kompenserar köparen. Remissinstanserna har inte haft något att erinra mot kommitténs förslag att en motsvarande bestämmelse tas in i konsumentkreditlagen, och jag ansluter mig för egen del till förslaget.

När det gäller den motsatta situationen, nämligen den att kreditgivaren vid avräkningen tillgodoräknas ett större belopp än köparen, har kommittén föreslagit att köparens restskuld inte skall få krävas ut i annat fall än då varan på grund av köparens åtgärder har utsatts för onormal värdeminskning. Enligt förslaget får emellertid i denna situation inte utkrävas mer än vad som hänför sig till den onormala värdeminskningen.

En ledamot av kommittén har reserverat sig mot förslaget i den nu återgivna delen. Vidare har förslaget mött motstånd under remissbehandlingen. Härvid har huvudsakligen framförts invändningar av principiell natur. Sålunda har anförts att förslaget strider mot hävdvunna civilrättsliga regler, närmast principen att avtal skall hållas. Vidare har framhållits att förslaget innebär att säljaren skulle stå faran för att godset förstörs eller onormalt försämrats av annan anledning än åtgärder från köparens sida, t. ex. genom olyckshändelse. Vissa remissinstanser har å andra sidan anfört att det föreslagna undantaget från det principiella förbudet att kräva ut restskuld kan bli svårt att tillämpa.

För egen del vill jag till en början erinra om följande. Vid kreditköp med återtaganderätt har kreditgivaren i händelse av dröjsmål med betalningen f. n. två alternativ att välja mellan. Det ena är att i vanlig ordning göra gällande sin på avtalet grundade fordringsrätt, i sista hand genom domstolsförfarande och utmätning. Kommittén har inte föreslagit att denna möjlighet skall inskränkas och detta är inte heller min avsikt. Det andra alternativet som står kreditgivaren till buds när köparen inte uppfyller sina betalningsförpliktelser enligt avtalet är att återta varan. Som tidigare har framhållits är det här fråga om ett relativt enkelt och bekvämt förfarande som erbjuder vissa fördelar för kreditgivaren jämfört med domstolsförfarande och utmätning.

Bakom kommitténs förslag kan sägas ligga det synsättet att kreditgivaren, om han väljer det för honom fördelaktiga återtagandean alternativet, i gengäld bör få nöja sig med det värde som återtagandet kan tillgodoföra honom.

Häremot kan enligt min mening inte riktas några avgörande invändningar. Tvärtom står en sådan ordning i god överensstämmelse med den syn på återtaganderätten som kreditsäkerhet, åt vilken jag tidigare har gett uttryck. Det kommer då att ligga i säljarens intresse att använda förbehåll om återtaganderätt endast när det gäller varor som är lämpade att utgöra säkerhet för den lämnade krediten. Vidare är den föreslagna ordningen ägnad att understödja kravet på kontantinsats och önskemålet om en till varans livslängd anpassad kredittid. Flera skäl talar sålunda för att restskuld som uppkommer för köparen vid återtagande inte skall få krävas ut.

Som nyss har nämnts innebär emellertid kommittéförslaget att restskuld skulle få krävas ut om och i den mån restskulden svarar mot en onormal minskning av varans värde, vilken orsakats av köparen. Vad som åsyftas är vanvård och liknande.

På den punkten anser jag liksom en del remissinstanser att det kan vålla svårigheter att avgöra inte bara när det föreligger onormal värdeminskning utan också hur stor del av en värdeminskning som kan betecknas som "onormal". Det torde också sällan bli anledning att tillämpa den ifrågasvarande undantagsregeln. Enligt min mening är fördelarna med enkla och enhetliga regler så stora att de överväger de nackdelar som undantagsvis kan tänkas uppkomma, om kreditgivare efter återtagande skärs av även från möjligheten att kräva ut restskuld som uppkommit på grund av att varan har utsatts för onormal värdeminskning. Jag förordar därför att kreditgivaren inte i något fall skall få kräva ut restskuld om han har valt att återta varan. Med anledning av vad som har anmärkts under remissbehandlingen vill jag framhålla att detta inte innebär någon principiell rubbning av regeln att köparen står faran för godset sedan det har kommit i hans besittning. Kreditgivaren har, som tidigare påpekats, möjlighet att driva in hela sin fordran på grund av köpet genom att i stället för återtagande välja domstolsförfarande och utmätning. Det kan förutsättas att kreditgivare som överväger att återta en vara normalt har möjlighet att, innan verkställighet sker, förskaffa sig upplysningar om varans skick.

5.9.3 Förfarandet vid återtagande och förbud mot utmätning, m. m.

Avbetalningsköplagen innehåller bestämmelser om handräckning för återtagande av avbetalningsgods och förrättning för verkställighet av dom varigenom köparen förpliktats återlämna föremål som har sålts på avbetalning. Enligt kommitténs mening bör dessa bestämmelser i princip äga motsvarande tillämpning då kreditgivaren vill utnyttja den återtaganderätt som tillåts enligt konsumentkreditlagen. Kommittéförslaget innehåller dock vissa avvikelser från vad som f. n. gäller enligt avbetalningsköplagen. Sålunda föreslås som förutsättning för att ansökan om handräckning över huvud taget skall få göras, att det föreligger en skriftlig och av parterna underskriven

handling rörande köpet som – förutom förbehåll om återtaganderätt – innehåller uppgifter om olika kreditköpsfaktorer, bl. a. den effektiva räntan. Vidare föreslår kommittén att köparens s. k. *beneficium* vid handräckning för återtagande eller verkställighet av dom utökas. På denna punkt gäller enligt 11 § andra stycket avbetalningsköplagen att gång- och sängkläder som är oundgängligen behövliga för köparen eller hans närmaste inte får återtas. Förslaget innebär däremot att handräckning eller verkställighet inte får beviljas beträffande vara som enligt 65 § utsökningslagen undantas från utmätning, dvs. exempelvis föremål som är nödvändiga för ett hem och dess skötsel.

För egen del kan jag i likhet med remissinstanserna i princip ansluta mig till kommitténs förslag. Emellertid anser jag att förutsättningarna för handräckning bör anges direkt i konsumentkreditlagen.

Till en början bör, som kommittén har föreslagit, anges att handräckning får ske bara om det föreligger ett skriftligt avtal som innehåller förbehåll om återtaganderätt. Vidare bör företas skriftliga uppgifter om vissa betydelsefulla kreditköpsfaktorer. Vilka faktorer som här bör komma i fråga skall jag närmare beröra i specialmotiveringen. Ytterligare bör som förutsättning för handräckning gälla att det är uppenbart att köparen har råkat i sådant kvalificerat dröjsmål med betalningen som krävs för att återtagande skall få ske. Det bör också anges att handräckning inte får beviljas, om förbehåll om återtaganderätt har använts i strid mot förbud enligt de tidigare berörda reglerna. Slutligen bör, som kommittén har föreslagit, en regel ställas upp om att handräckning inte får ske beträffande vara som enligt 65 § utsökningslagen undantas från utmätning.

Kommitténs förslag innebär att handräckning inte heller får beviljas, om köparen visar sannolika skäl att godset har blivit sålt till oskäligt högt pris. Enligt min mening är det dock onödigt att ställa upp ett sådant villkor. Genomförs de regler om avräkning och preskription av restskulden som jag tidigare har föreslagit, innebär det att kreditgivaren får nöja sig med det värde varan har då den återtas. Har priset från början varit oskäligt, kommer den oskäliga delen inte att kunna utkrävas. Detta innebär att ju högre priset är, desto fördelaktigare är det i regel för köparen att kreditgivaren utnyttjar återtaganderätten i stället för annat indrivningsförfarande. Mot-svarande gäller för övrigt beträffande kreditkostnaden.

Beträffande förfarandet vid handräckning anser jag att de nuvarande reglerna i avbetalningsköplagen i stor utsträckning bör kunna göras tillämpliga. Jag återkommer till denna fråga i specialmotiveringen.

Vid sidan av det förenklade förfarande som en handräckning innebär kan en säljare som vill utnyttja ett förbehåll om återtaganderätt också gå till domstol och utverka en dom som förpliktar köparen att lämna tillbaka varan. Säljaren kan därefter i vanlig ordning begära att domen verkställs. Förutsättningarna för att verkställighet skall få ske bör i stor utsträckning vara desamma som när det gäller beviljande av handräckning. Bl. a. bör

det anges i lagen att verkställighet inte får ske beträffande vara som omfattas av utsökningslagens utmätningsförbud. Härmed garanteras att ett förbehåll om återtaganderätt inte i någon situation kan utnyttjas så, att den enskilde går miste om exempelvis saker som är nödvändiga för ett hem och dess skötsel.

Vid kreditköp med återtaganderätt är kreditgivaren, som tidigare framhållits, oförhindrad att göra gällande sin fordringsrätt i vanlig ordning. Detta innebär att kreditgivaren, sedan han erhållit dom eller annat verkställbart utslag, kan begära att köparens egendom utmäts. För fordran på grund av avbetalningsköp gäller emellertid enligt avbetalningsköplagen att just det föremål som köpet avser inte får utmätas. Anledningen härtill är att utmätning och försäljning i exekutiv ordning kan ge ett sämre resultat för avbetalningsköparen än en uppgörelse enligt avbetalningsköplagens regler. Enligt kommitténs mening bör detta utmätningsförbud upprätthållas också vid tillämpning av konsumentkreditlagen.

För egen del vill jag erinra om att de regler om avräkning och preskription av restskulden som jag har föreslagit för det fall att återtagande sker är förmånligare för köparen än avbetalningsköplagens motsvarande bestämmelser. Det är uppenbart att den avsedda förstärkningen av köparens ställning kan utebli om en vara som har sålts med återtaganderätt skulle kunna utmätas för kreditfordringen. Jag föreslår därför att man i konsumentkreditlagen tar in ett särskilt förbud mot sådan utmätning. För fullständighetens skull bör påpekas att vara som har sålts på kredit utan förbehåll om återtaganderätt däremot, med de inskränkningar som följer av 65 § utsökningslagen, kan utmätas för fordran på grund av köpet.

5.9.4 *Vissa andra frågor*

Under remissbehandlingen har bl. a. KO hävdad att konsumentkreditlagen bör innehålla en motsvarighet till avbetalningsköplagens regel om rätt för köparen att inom fjorton dagar återlösa en vara som har återtagits. Jag ansluter mig till den uppfattningen. En regel av det angivna innehållet bör alltså föras in i konsumentkreditlagen. Om köparen vill utnyttja sin återlösningsrätt bör han vara skyldig att betala, förutom varans värde, den eventuella restskuld som har uppkommit vid den tidigare avräkningen.

Kommittén har föreslagit att återtaganderätten skall preskriberas om kreditgivaren, sedan ansökan om handräckning gjorts, har medgett uppskov och till följd härav verkställighet inte har skett inom sex månader. Förslaget syftar till att förhindra att kreditgivaren under oskäligt lång tid utnyttjar återtaganderätten enbart som ett hot mot en köpare som har betalningssvårigheter.

För egen del vill jag erinra om att mina tidigare förslag innebär att åter-

taganderätten får karaktären av en mera renodlad säkerhetsrätt. En sådan rätt bör enligt min mening i princip få fylla sin funktion så länge fordringen består. Med hänsyn härtill och då, som flera remissinstanser också har påpekat, den föreslagna preskriptionsregeln med lätthet skulle kunna kringgås anser jag att förslaget inte bör genomföras. I sammanhanget vill jag framhålla att de förslag som jag har fört fram i det föregående, bl. a. när det gäller preskription av restskuld, torde leda till att återtaganderätten i betydligt mindre omfattning än tidigare kommer att på nyss angivet sätt utnyttjas enbart som ett påtryckningsmedel mot köparen.

5.10 Särskilda bestämmelser om kontokredit m. m.

Med avtal om kontokredit menas vanligen ett avtal som berättigar kredittagaren att ta i anspråk ett av kreditgivaren medgivet utrymme för fortlöpande kredit. Kredittagarens uttag bokförs på ett för honom upplagt konto. Krediten är fortlöpande på det sättet att kontohavaren genom att göra inbetalningar på kontot kan bibehålla och variera sitt kreditutrymme under i princip obegränsad tid.

En vanlig form av fortlöpande kredit är checkräkningskredit och den särskilt på löntagarna inriktade banklönekrediten. Vid fortlöpande kredit av detta slag kan kredittagaren/konsumenten disponera sitt kreditutrymme för praktiskt taget vilket ändamål som helst.

En allt vanligare typ av fortlöpande kredit, som har ägnats särskild uppmärksamhet av kommittén, representeras av de kontokreditsystem som har byggts upp av banker och andra finansieringsföretag. Utmärkande för dessa system är att ett särskilt kontoföretag till sig ansluter dels näringsidkare som tillhandahåller nyttigheter av olika slag, dels förbrukare – enskilda konsumenter eller andra – för vilka nyttigheterna är avsedda. Systemet fungerar i princip så, att konsumenten inom ramen för det medgivna kreditutrymmet lånar pengar av kontoföretaget för att betala nyttigheten. I praktiken går pengarna direkt från kontoföretaget till den näringsidkare som har tillhandahållit nyttigheten. För att denne skall veta att konsumenten har ett konto som är anslutet till systemet har konsumenten i regel fått en plastbricka från kontoföretaget som uppvisas när han vill använda sig av kontokrediten, dvs. ett kontokort.

Som framgår av vad jag har sagt i ett tidigare avsnitt avses den nya konsumentkreditlagen i princip omfatta alla konsumentkrediter, således även olika slag av kontokrediter i den mån de är avsedda huvudsakligen för enskilt bruk. Detta innebär bl. a. att näringsidkare som marknadsför kontokredit är skyldig att iaktta lagens bestämmelser om information (se avsnittet 5.3). Vidare blir lagens olika regler om kreditköp tillämpliga, om kontokrediten används vid inköp av varor. Av särskilt intresse härvidlag är de regler som på visst sätt gör kreditgivaren medansvarig för säljarens

förpliktelser mot köparen på grund av köpet, t. ex. vid fel i vara (avsnitt 5.6), eller som utesluter återtaganderätt vid bl. a. kontoköp (avsnitt 5.9).

Kommittén har föreslagit att lagens bestämmelser om kreditköp i visst fall skall gälla även när kontokredit tas i anspråk vid förvärv av andra nyttigheter än varor, t. ex. sällskapsresor. Det fall som kommittén åsyftar är det vanliga fallet att ett avtal om kontokredit berättigar konsumenten att ta i anspråk kreditutrymmet såväl vid köp av vara som vid andra förvärv. Kommittén, som framhåller att det i kontokortssystemen inte görs någon skillnad mellan krediter som hänför sig till varuinköp och andra krediter, pekar särskilt på att reglerna om kreditgivarens ansvar för felaktiga varor och annat som har med själva köpet att göra i så fall skulle äga motsvarande tillämpning vid förvärv av tjänster o. d., t. ex. när en researrangör inte fullgör sina åligganden mot konsumenten.

Vad kommittén föreslagit i denna del har lämnats utan erinran av de allra flesta remissinstanserna.

Givetvis är det angeläget att konsumenternas ställning stärks även i fall då andra nyttigheter än varor förvärvas på kredit. Som jag tidigare har framhållit bör man emellertid i detta lagstiftningsärende i stort sett nöja sig med att reglera kreditköp av varor. Frågor som gäller exempelvis kontantinsats eller fristående kreditgivares ansvar i samband med tillhandahållande av tjänster och andra nyttigheter utanför varuområdet bör anstå i avvaktan på resultatet av främst kreditköputredningens och konsumenttjänstutredningens pågående utredningsarbete. Vad jag nu har sagt bör i princip gälla oavsett på vilket sätt krediten ges. Lagstiftning om tjänster på kredit bör alltså anstå även när det är fråga om tjänst som betalas med användande av kontokredit. Enligt min mening finns det härvid inte anledning av göra skillnad mellan fall då ett kontokortssystem gäller enbart förvärv av andra nyttigheter än varor, exempelvis sällskapsresor, och fall då ett kontokortssystem är blandat, dvs. medger förvärv av såväl varor som andra nyttigheter. Det skulle te sig egendomligt om ett förvärv av tjänst skulle underkastas kreditköpsreglerna enbart i det speciella fallet att förvärvet sker inom ramen för ett blandat kontokortssystem. På grund av det sagda förordar jag att förvärv av andra nyttigheter än varor helt och hållet hålls utanför de regler som gäller kreditköp, alltså även i det fall som nyss har berörts.

Jag går nu över till ett annat spörsmål som rör kontokrediterna, nämligen frågan om betalningsansvaret när kontokort har använts av obehörig person.

Som närmare framgår av betänkandet innehåller standardavtalen på kontokortsområdet regelmässigt avtalsvillkor varigenom konsumenten/kontohavaren påtar sig betalningsansvar för belopp som påförs kontot genom att kontokort används av obehörig. Kommittén har föreslagit att sådana avtalsvillkor skall få göras gällande endast om kontohavaren lämnat ifrån sig kortet till annan, förlorat kortet genom grov oaksamhet eller, utan att

grov oaktsamhet ligger honom till last, förlorat kortet och underlåtit att snarast efter upptäckt av förlusten göra anmälan hos kreditgivaren. För belopp som har påförts kontot sedan kontohavaren hos kreditgivaren gjort anmälan att han inte längre har kortet i sin besittning är kontohavaren enligt förslaget betalningsansvarig endast om han har förfarit svikligt, exempelvis gjort osann anmälan om förlust och sedan fortsatt att använda kortet.

Förslaget har lämnats utan erinran av praktiskt taget alla remissinstanser. Ett par instanser vill dock gå längre i begränsning av kontohavarens ansvar. Sålunda anmärker konsumentverket att kontohavare enligt kommitténs förslag i alltför stor utsträckning kan bli ansvarig för belopp som påförts kontot efter det att han mist kortet men innan han anmält förlusten. Verket föreslår att kontohavarens ansvarighet härvidlag begränsas till ett belopp motsvarande fem procent av basbeloppet. Enligt KO finns det anledning att överväga införande av regler som generellt begränsar kontohavarens betalningsansvar till visst belopp och som helt befriar honom från ansvar i fall där innehav av kortet utgjort enda legitimation för den obehörige.

För egen del anser jag att det finns ett klart behov av regler till skydd för kontohavare i fall då kontokort används av obehörig. Vid utformningen av reglerna bör utgångspunkten vara att risken för ekonomisk förlust i första hand skall bäras av kreditgivaren. Kreditgivaren har nämligen möjlighet att på olika sätt begränsa sitt risktagande, främst genom krav på legitimation när kort används. I vissa kvalificerade fall bör dock kreditgivaren ha möjlighet att göra konsumenten betalningsskyldig.

Liksom huvuddelen av remissinstanserna anser jag att de bestämmelser som kommittén härvidlag har föreslagit innebär en lämplig avvägning. Detta betyder att jag inte nu vill förorda ytterligare speciella begränsningar av den typ som föreslagits av KO och konsumentverket. Att införa en generell begränsning av kontohavarens ansvar till en viss beloppsnivå skulle enligt min mening kunna alltför mycket undergräva respekten för de normer som måste finnas när det gäller skyldighet att förvara kortet väl och snarast anmäla förlust av kortet. Ansvarsbegränsningsregeln skulle ju få betydelse endast om kontohavaren överlämnat kontokortet till annan, förlorat kortet genom grov oaktsamhet eller förlorat kortet på annat sätt och underlåtit att snarast efter upptäckt anmäla förlusten. Och i dessa fall blir kontohavaren ansvarig endast för sådana obehöriga kontouttag som sker innan kreditgivaren har mottagit anmälan att kontohavaren inte längre har kortet i sin besittning. Självfallet kan även ett sådant ansvar – med hänsyn till beloppets storlek eller andra omständigheter – stundom framstå som oskäligt mot kontohavaren. Sådana fall kan emellertid angripas med hjälp av jämningsregeln i 36 § avtalslagen.

Jag vill emellertid understryka att det förhållandet att man nu inför ett grundskydd för kontohavarna i samband med uttag av obehörig inte bör

hindra konsumentmyndigheterna att noga följa kontoföretagens praxis och att, om det bedöms angeläget från konsumentsynpunkt, söka få till stånd en ytterligare förbättring av avtalsvillkoren eller vid behov påkalla lagändring.

I vissa kontokortssystem gäller att även annan än kontohavaren kan enligt kontoavtalet vara behörig att använda kontokort som utfärdats på grund av avtalet. De av kommittén föreslagna reglerna bör jämkas med hänsyn till detta förhållande. Jag återkommer härtill i specialmotiveringen.

De särskilda reglerna om betalningsansvar vid obehörigt användande av kontokort bör enligt min mening äga tillämpning oavsett kontokreditens närmare inriktning. Reglerna bör således gälla såväl när kontokrediten avser endast inköp av varor som när krediten kan användas för annat ändamål.

5.11 Kreditköp och förhyrning

En konsument som behöver en viss kapitalvara kan f. n. i en del fall välja mellan att köpa den och att hyra den. I likhet med kommittén anser jag att det från konsumentsynpunkt är en fördel att marknaden på detta sätt erbjuder alternativ varigenom behov av kapitalvaror kan tillgodoses. Särskilt om konsumentens behov av varan är tillfälligt kan det vara en lämplig utväg att hyra den i stället för att göra en större investering i form av ett köp. Även förhyrning för längre tid kan för en del konsumenter vara en fördel, bl. a. från bekvämlighetssynpunkt. Som framgår av kommittébetänkandet ansvarar ju uthyraren i regel för underhåll och reparation av föremålet under hyrestiden.

Det förhållandet att konsumenterna i viss omfattning kan välja mellan att köpa och att hyra en vara kan naturligtvis inte förbises vid en reglering av kreditköpen. Till en början bör klargöras vilka transaktioner som är kreditköp och vilka som är förhyrning. Som kommittén har framhållit ligger den väsentliga skillnaden mellan förhyrning och kreditköp i avtalets syfte beträffande äganderätten till varan. Då parterna ingår ett avtal om kreditköp är deras avsikt att konsumenten skall bli ägare till föremålet. Vid avtal om förhyrning är avsikten däremot att konsumenten under viss tid skall använda varan utan att äga den. Det förekommer emellertid att avtal betecknas som hyresavtal trots att avsikten är att konsumenten skall äga föremålet. Ett skäl kan vara att säljaren vill kringgå vissa tvingande skyddsregler som har ställts upp vid köp. För att undanröja varje tvivel om att det i sådana fall är fråga om ett kreditköp innehåller 1 § avbetalningsköplagen en erinran om att köp föreligger även om avtalet har betecknats som hyresavtal, "såframt det finnes vara åsyftat, att den, som fått godset till sig utgivet, skall bli ägare därav".

Kommittén föreslår att en motsvarande erinran tas in i konsumentkreditlagen. Jag ansluter mig till förslaget i den delen. Det är uppenbart att

en säljare inte bör kunna kringgå skyddsreglerna i den föreslagna konsumentkreditlagen genom att beteckna ett avtal som förhyrning trots att det i verkligheten är fråga om försäljning. Som exempel på bestämmelser som på detta sätt skulle kunna kringgå till nackdel för konsumenterna kan nämnas reglerna om återtaganderätt.

En sak som också måste uppmärksammas i detta sammanhang är överströmningsproblematiken. Kommittén har räknat med att de regler som den har föreslagit för kreditköpens del, bl. a. beträffande informationsplikt, kontantinsatskrav och begränsning av återtaganderätten, kan leda till en överströmning från kreditköp till långtidsförhyrning. Detta kan innebära problem genom att förhyrningsområdet f. n. inte är särskilt reglerat ur konsumentskyddssynvinkel.

Enligt kommitténs mening är långtidsförhyrning förbunden med vissa nackdelar för konsumenterna. Kommittén pekar särskilt på att förhyrning i det långa loppet ställer sig avsevärt dyrare än motsvarande kreditköp samt att konsumenten kan råka ut för mycket stränga påföljder, om han kommer efter med hyran. Risk finns också, menar kommittén, att en del näringsidkare för att undgå kontantinsatskravet och för att även fortsättningsvis kunna använda sig av det hot som återtagandemöjligheten innebär övergår från kreditförsäljning till uthyrning. Därigenom skulle konsumentkreditlagens skyddsregler förfela en stor del av sin verkan och påtagliga olägenheter kunna uppstå för konsumenterna.

Kommittén föreslår därför som komplement till konsumentkreditlagen en särskild uthyrningslag. Som motsvarighet till konsumentkreditlagens krav på kontantinsats innehåller den föreslagna uthyrningslagen bestämmelser om att den som hyr en vara av visst värde skall, om hyrestiden överstiger en månad eller lämnas obestämd, deponera ett visst belopp hos uthyraren. Vidare åläggs uthyraren informationsskyldighet rörande den ekonomiska innebörden av förhyrningen. Kommittén föreslår också att konsumenten tillerkänns rätt att säga upp hyresavtalet när förhyrningen har pågått i sex månader. Efter samma tid skulle konsumenten vidare ha rätt att köpa varan. Priset skulle i så fall fastställas efter ett i lagen angivet avräkningsförfarande. Beträffande förslagets närmare innehåll får jag hänvisa till den tidigare framställningen (4.3).

Som jag har nämnt i ett tidigare avsnitt har förslaget till uthyrningslag fått ett blandat mottagande under remissbehandlingen. Flertalet av de remissinstanser som har yttrat sig synes visserligen mena att en mer allmän övergång från kreditköp till långtidsförhyrning knappast är önskvärd. Från flera håll – bl. a. från LO:s sida – påpekas emellertid att långtidsförhyrning många gånger kan vara till fördel för konsumenterna och att man i varje fall inte bör gå så långt i reglering av denna verksamhet som kommittén har föreslagit. Skulle kommitténs förslag genomföras finns det enligt vissa instansers mening risk för att viss uthyrningsverksamhet, t. ex. uthyrning

av TV-apparater, allvarligt försvåras. Åtskilliga remissinstanser framhåller också att faran för en icke önskvärd överströmning från köp till uthyrning minskar, om lagstiftningen rörande kreditköp ges en mindre långtgående utformning än kommittén har föreslagit.

För min del vill jag först erinra om att de förslag rörande kreditköp som jag har lagt fram i det föregående innebär att bl. a. reglerna om kontantinsats och återtaganderätt blir mer flexibla än enligt kommitténs förslag. Så t. ex. kommer bättre hänsyn att kunna tas till förhållandena i varje särskild bransch. Det finns därmed enligt min mening mindre risk för en ofördelaktig överströmning från kreditköp till förhyrning. Även bortsett härifrån anser jag att kommitténs farhågor för en sådan överströmning är överdrivna. Som jag redan har antytt inledningsvis i detta avsnitt måste också beaktas att vissa former av uthyrningsverksamhet, framför allt korttidsuthyrning men även uthyrning för längre tid, fyller ett angeläget konsumentbehov. Självfallet måste sådan verksamhet kunna bedrivas även i fortsättningen. På den punkten kan jag hålla med vissa remissinstanser om att det finns risk för att även befogad uthyrningsverksamhet skulle allvarligt försvåras, om kommitténs förslag genomförs.

Vad jag nu har sagt leder till att man i varje fall inte bör gå så långt i reglering av uthyrningsverksamheten som kommittén har föreslagit. Bl. a. bör man enligt min mening avstå från att införa något krav på deposition av ett visst belopp hos uthyraren. Detta hindrar emellertid i och för sig inte att man genomför vissa andra delar av kommittéförslaget. Självfallet kan konsumenternas ställning gentemot näringsidkarna behöva stärkas även på det speciella område som uthyrningsverksamheten utgör. Och utan tvekan innehåller kommittéförslaget på den punkten åtskilliga beaktansvärda detaljer. Jag tänker då främst på förslagets bestämmelser om information men också på reglerna om rätt för konsumenten att säga upp hyresavtalet eller att under vissa förutsättningar köpa varan.

Vad först gäller informationsfrågan vill jag emellertid erinra om att den har kommit i ett nytt läge genom den utbyggda marknadsföringslagen. Inom ramen för den lagen kan konsumentmyndigheterna få till stånd en väsentligt förbättrad konsumentupplysning även på uthyrningsområdet (jfr prop. 1975/76:34 s. 124). Liksom är fallet när det gäller krediter kunde det visserligen finnas behov av vissa speciella informationsregler som särskilt tar sikte på uthyrning. Jag anser dock inte att det enbart av den anledningen finns skäl att införa en särskild uthyrningslag.

När det därefter gäller frågorna om uppsägningsrätt och rätt att köpa den hyrda varan kan jag till stora delar ansluta mig till kommitténs värderingar. Viktigt är naturligtvis att konsumenten vid uthyrning har valfrihet och inte binds av hyresavtalet för längre tid än som svarar mot hans behov. Beaktas bör också att en alltför lång hyrestid kan få avsevärda olägenheter på så sätt att det sammanlagda hyresbeloppet kan komma att överstiga

varans pris. Kommitténs förslag ger konsumenten möjlighet att undvika de ekonomiskt sett oskäliga konsekvenser som ett fortsatt förhyrande kan leda till och att i stället på vissa villkor bli ägare till föremålet.

Samtidigt som alltså kommitténs grundtankar är värda beaktande, anser jag dock att det framlagda lagförslaget även i hithörande frågor går alltför långt. Detta gäller framför allt förutsättningarna och villkoren för köp av den hyrda varan. Även de av kommittén föreslagna bestämmelserna om uppsägningsrätt skulle kunna få vissa negativa konsekvenser för konsumenterna, främst i form av förhöjda hyresavgifter. Frågorna behöver därför övervägas närmare. Vad som har framkommit vid kommitténs utredningsarbete tyder inte heller på att det finns något omedelbart behov att ingripa med lagstiftningsåtgärder på det berörda området. Jag vill f. ö. understryka att det redan nu finns goda möjligheter att med stöd av avtalsvillkorlagen komma till rätta med villkor i uthyrningsavtal som är oskäliga mot konsumenterna. Även den civilrättsliga generalklausulen i 36 § avtalslagen kan användas i detta sammanhang.

Sammanfattningsvis anser jag, som jag redan tidigare har uttalat, att man åtminstone f. n. bör avstå från att införa en särskild lagstiftning om uthyrning av varor till konsumenter. Skulle mot förmodan kreditköpsreglerna leda till en för konsumenterna ofördelaktig överströmning från köp till uthyrning eller skulle utvecklingen annars visa att en särskild reglering behövs, får frågan tas upp till förnyad prövning.

5.12 Tillsyn

Kommittén har föreslagit att efterlevnaden av konsumentkreditlagstiftningen skall stå under tillsyn av myndighet som regeringen bestämmer. Enligt kommittén bör tillsynen anförtras åt myndighet på konsumentskyddsområdet, företrädesvis konsumentverket. Tillsynsverksamheten bör inte vara enbart kontrollerande utan även inriktas på att ytterligare förbättra konsumenternas ställning i kreditsammanhangen samt på att ta fram statistik och andra betydelsefulla uppgifter beträffande konsumentkrediterna.

För att efterlevnaden av lagstiftningen skall kunna övervakas på ett rationellt sätt – härvid har särskilt nämnts kravet på kontantinsats vid kreditköp – bör tillsynsmyndigheten enligt kommittén ges rätt att företa inspektion hos varje näringsidkare som lämnar konsumentkredit i sin yrkesmässiga verksamhet och att ta del av samtliga handlingar som rör verksamheten. Näringsidkare skall enligt förslaget vara skyldig att lämna tillsynsmyndigheten de upplysningar om verksamheten som myndigheten begär för sin tillsyn. För att vid behov kunna framtvunga handlingar och upplysningar skall tillsynsmyndigheten kunna förelägga vite. Kommittén föreslår också att tillsynsmyndigheten ges rätt att meddela de föreskrifter som föranleds av tillsynen och att förena dessa med vite. Talan mot tillsyns-

myndighetens beslut skall kunna föras hos regeringen genom besvär.

Kommittén föreslår vidare en straffsanktionerad bestämmelse om tystnadsplikt för den som hos tillsynsmyndigheten har tagit befattning med tillsynsärendet.

Kommitténs förslag att konsumentverket skall utöva tillsyn över efterlevnaden av konsumentkreditlagen samt de föreslagna bestämmelserna om inspektionsrätt m. m. har, utom såvitt angår området för verkets tillsynsverksamhet, godtagits av det stora flertalet remissinstanser. Vissa företrädare för näringslivet anser dock att den föreslagna tillsynsverksamheten skulle innebära ett stort intrång hos näringsidkarna. Som tidigare nämnts befarar också flera remissinstanser att det blir svårt att utan en betydande resursinsats övervaka att bestämmelserna om kontantinsats vid kreditköp efterlevs.

Åtskilliga remissinstanser, bl. a. bankinspektionen samt företrädare för bankvärlden och för näringslivets intressen, avstyrker förslaget att konsumentverket skall utöva tillsyn även när det gäller bankernas kreditgivning till konsumenter. Dessa remissinstanser anser att tillsynen i denna del bör ankomma på bankinspektionen, dock i samråd med konsumentverket. Även datainspektionen ifrågasätter lämpligheten av kommitténs förslag på denna punkt.

För egen del anser jag det självklart att det måste finnas viss offentlig tillsyn över efterlevnaden av den föreslagna konsumentkreditlagen. Tillsynen bör utövas av konsumentverket, som enligt sin instruktion (SFS 1976:429) är central förvaltningsmyndighet för konsumentfrågor. Till frågan om vissa undantag från verkets tillsyn skall jag strax återkomma.

För att konsumentverket på ett tillfredsställande sätt skall kunna genomföra tillsynsverksamheten är det enligt min mening nödvändigt att verket ges rätt att företa inspektion hos näringsidkare under dess tillsyn och att ta del av samtliga handlingar som behövs för tillsynen. Detta motiveras bl. a. av önskemålet om en effektiv övervakning av att kravet på kontantinsats vid kreditköp iakttas. Det är av betydelse inte minst av hänsyn till lojala näringsidkare att respekten för kontantinsatskravet upprätthålls. Självfallet kan det inte komma i fråga att söka anordna något slags kontinuerlig bevakning av att alla näringsidkare som säljer varor på kredit iakttar kontantinsatsreglerna. En sådan kontroll är varken möjlig eller nödvändig. Däremot bör konsumentverket genom inspektionsrätt få möjlighet att stickprovsvis kontrollera att näringsidkare följer bestämmelserna om kontantinsats, utan att det behöver föreligga anledning anta att dessa har åsidosatts. En motsvarande metod har valts för att övervaka efterlevnaden av de särskilda föreskrifter om bl. a. kontantinsats som gäller för bilhandelns del (se avsnittet 2.2.8). En rätt att företa inspektion och att ta del av samtliga handlingar som behövs för tillsynen är naturligtvis också av stor betydelse när det gäller att övervaka efterlevnaden av konsumentkreditlagen i övrigt. Inte minst gäller detta bestämmelserna om informationsplikt vid marknadsföring av kredit och om användning av förbehåll om återtaganderätt vid kreditköp.

Konsumentverket bör vidare ges rätt att av vederbörande näringsidkare erhålla de upplysningar om dennes verksamhet som verket begär för sin tillsyn.

Hur den föreslagna inspektionsrätten närmare skall utövas bör enligt min mening prövas i konsumentverkets löpande arbete med tillsynen. En möjlighet är att verket genom egna tjänstemän verkställer inspektion. Det finns dock anledning att i detta sammanhang erinra om den pågående utredningen (H 1976:04) rörande arbetsuppgifter m. m. för en regional konsumentpolitisk organisation. Eventuellt kan det befinnas lämpligt att konsumentverkets inspektionsrätt åtminstone till en del utövas genom en sådan regional organisation. Konsumentkreditlagens bestämmelser om inspektion bör utformas så att de ger möjlighet härtill.

Om näringsidkare underlåter att lämna tillgång till handling eller upplysning i enlighet med de nu föreslagna reglerna i konsumentkreditlagen, bör konsumentverket kunna ålägga vederbörande vid vite att fullgöra sin skyldighet. Vitet bör kunna fastställas till högst 10 000 kr (jfr 11 § marknadsföringslagen).

De förordade tillsynsreglerna gör att det också bör tas in en besvärshandläggning i konsumentkreditlagen. Sålunda bör beslut som innebär att näringsidkare skall tillhandahålla konsumentverket handling kunna överklagas hos kammarrätten (jfr 22 § marknadsföringslagen).

I sammanhanget bör också införas bestämmelser om tystnadsplikt för den som hos konsumentverket eller på verkets vägnar har tagit befattning med tillsynsärenden enligt lagen samt bestämmelser om den ordning i vilken talan om utdömande av vite som har förelagts enligt lagen skall föras.

Kommittén har föreslagit att bland tillsynsbestämmelserna skall tas upp en särskild regel enligt vilken konsumentverket kan meddela de föreskrifter som föranleds av tillsynen samt förena sådan föreskrift med vite. För egen del anser jag det inte påkallat med en sådan regel. I verkets tillsynsuppgift ligger givetvis att verket bör meddela de råd o. d. som i samband med tillsynen finnes påkallade. Det finns emellertid inte tillräcklig anledning att härtill knyta något särskilt tvångsmedel.

Konsumentverkets tillsyn enligt lagen bör i princip omfatta alla näringsidkare som kan vara berörda av lagen, dvs. näringsidkare som bedriver varuförsäljning eller som i sin yrkesmässiga verksamhet lämnar konsumentkredit eller annars uppträder som kreditgivare i lagens mening (jfr avsnittet 5.2) eller som i sin yrkesmässiga verksamhet förmedlar konsumentkredit.

En särskild fråga är emellertid om konsumentverkets tillsyn enligt lagen bör omfatta även banker och försäkringsbolag, som står under särskild tillsyn. Innan jag går närmare in på denna fråga vill jag något beröra förhållandet mellan de nu föreslagna tillsynsreglerna och vissa bestämmelser i marknadsföringslagen och avtalsvillkorslagen.

Jag har i tidigare avsnitt föreslagit att konsumentkreditlagens bestämmelser om näringsidkares informationsplikt vid marknadsföring av kredit samt reglerna om kontantinsats vid kreditköp anknyts till marknadsföringslagens regelsystem. Underlåtelse att vid marknadsföring av kredit lämna erforderlig information skall sålunda bedömas med tillämpning av generalklausulen om information i 3 § marknadsföringslagen, medan åsidosättande av bestämmelserna om kontantinsats skall betraktas som otillbörlig marknadsföring enligt generalklausulen i 2 § marknadsföringslagen. På motsvarande sätt skall bestämmelserna om användning av förbehåll om återtaganderätt vid kreditköp anknytas till avtalsvillkorlagen.

Vad jag nu har sagt innebär att marknadsföringslagens resp. avtalsvillkorlagens kontroll- och sanktionssystem blir tillämpligt såvitt angår de berörda bestämmelserna. Härvid gäller enligt 11 § första stycket marknadsföringslagen att KO i ärende som avser tillämpning av 2 eller 3 § samma lag kan anmana näringsidkare att komma in med yttrande eller upplysning i ärendet. I fall då beslut om förbud enligt 2 § eller informationsåläggande enligt 3 § marknadsföringslagen kan antas komma i fråga får KO vidare anmana näringsidkare att tillhandahålla bl. a. handling som kan ha betydelse för utredningen i ärendet. Efterkoms inte sådan anmaning, får KO enligt 11 § andra stycket marknadsföringslagen förelägga vite om högst 10 000 kr. När förbud eller åläggande enligt marknadsföringslagen har meddelats, kan KO kontrollera att det iakttas genom att med stöd av 16 § marknadsföringslagen anmana den som avses med förbudet eller åläggandet att tillhandahålla bl. a. upplysningar och handlingar som behövs för den nämnda kontrollen. Också här kan KO använda vite som tvångsmedel. Enligt 3 a § avtalsvillkorlagen är näringsidkare skyldig att på KO:s anmaning komma in med yttrande eller upplysning i ärende enligt den lagen. Anmaning kan förenas med vitesföreläggande.

De föreslagna reglerna om konsumentverkets tillsyn enligt konsumentkreditlagen är inte avsedda att rubba eller inskränka de befogenheter som sålunda tillkommer KO enligt marknadsföringslagen och avtalsvillkorlagen. Med hänsyn till att KO-ämbetet numera är knutet till konsumentverket torde de båda regelsystemen utan olägenhet kunna gälla vid sidan av varandra.

Som jag nyss nämnde bör det särskilt övervägas om konsumentverkets tillsyn enligt konsumentkreditlagen bör omfatta även banker och försäkringsbolag som redan är underkastade särskild tillsyn. På denna punkt har kommitténs förslag utsatts för åtskillig kritik under remissbehandlingen.

För min del vill jag erinra om att mina tidigare förslag innebär att konsumentkreditlagens bestämmelser i än högre grad än enligt kommittéförslaget inriktas på kreditköp. Krediter som är fristående från kreditköp, dvs. vanliga banklån, checkräkningskrediter m. m., berörs sålunda endast av bestämmelserna om marknadsföring av kredit. Och när det gäller mark-

nadsföring får reglerna i bl. a. 11 § marknadsföringslagen – som omfattar även banker och försäkringsbolag – anses ge konsumentmyndigheterna tillräckliga möjligheter till kontroll av bankers och försäkringsbolags marknadsföring beträffande kredit. Vad därefter gäller kravet på kontantinsats riktas det enligt föreliggande förslag endast mot säljaren vid kreditköp. Förbud mot användning av förbehåll om återtaganderätt vid kreditköp skall likaledes kunna riktas endast mot säljare.

Särskilt för bankernas del kan visserligen tillämpning av lagens bestämmelser i övrigt bli aktuell genom att bank medverkar som kreditgivare vid kreditköp (jfr avsnittet 5.2). Tillsynen av att bankerna härvid iakttar konsumentkreditlagens regler bör emellertid enligt min mening ankomma på bankinspektionen inom ramen för dess allmänna tillsynsverksamhet. Under de senaste åren har i samband med olika reformer på konsumentskyddets område framhållits bankinspektionens uppgift att bevaka även konsumentintressena. Denna uppgift har också understrukits av bankinspektionen i dess remissyttrande över kommitténs förslag till konsumentkreditlag. I sammanhanget bör påpekas att den nyligen tillsatta banklagsutredningen (Fi 1976:04) har fått i uppdrag att närmare överväga vad som bör gälla i fråga om inspektionens granskning av bankernas verksamhet i syfte att i skilda hänseenden ge ett gott konsumentskydd åt bankkunderna. Enligt direktiven för kommittén bör särskild uppmärksamhet ägnas åt frågan hur gränsen bör dras mellan bankinspektionens verksamhet och den verksamhet som utövas av de konsumentpolitiska organen, varvid en avvägning bör göras mellan önskemålet att myndighetskontakterna med bankerna samordnas och behovet av ett likformigt konsumentskydd inom olika sektorer av näringslivet.

Mot bakgrund av det nu anförda förordar jag att verksamhet som står under bankinspektionens eller försäkringsinspektionens tillsyn undantas från konsumentverkets tillsyn enligt konsumentkreditlagen. Undantag bör vidare göras för Sveriges riksbank och Sveriges investeringsbank aktiebolag. Slutligen bör självfallet även den verksamhet som enligt konsumentkreditlagen kommer att utövas av exekutiv myndighet undantas från konsumentverkets tillsyn.

I sammanhanget vill jag erinra om att finansieringsbolagskommittén (Fi 1975:08) f. n. överväger huruvida även andra finansieringsföretag än bankinstitut och kreditaktiebolag bör bli föremål för allmän kontroll och insyn. Sedan den kommittén samt banklagsutredningen har lagt fram sina förslag kan det givetvis bli aktuellt med vissa förnyade överväganden beträffande tillsynen enligt konsumentkreditlagen.

5.13 Resursbehov

Efter samråd med chefen för handelsdepartementet vill jag något gå in på frågan om resursbehov för de myndigheter som berörs av de förslag som har lagts fram i det föregående.

Som tidigare har framhållits skall konsumentverket genom förhandlingar och överenskommelser med näringsidkarsidan och på annat sätt ta fram riktlinjer för tillämpningen av olika bestämmelser i konsumentkreditlagen. Detta gäller främst bestämmelserna om informationsplikt vid marknadsföring av kredit, kontantinsats vid kreditköp och användning av förbehåll om återtaganderätt vid kreditköp. I enlighet med de förslag som jag har lagt fram i avsnittet 5.12 skall det vidare ankomma på konsumentverket att utöva tillsyn över efterlevnaden av konsumentkreditlagen.

Det är här i viss mån fråga om arbetsuppgifter som följer av gällande instruktion för konsumentverket och som har ingått bland förutsättningarna för verkets organisatoriska uppbyggnad och anslagstilldelning. Emellertid kan det inte uteslutas att verket kan komma att behöva en viss resursförstärkning för att kunna möta de krav som den nya lagstiftningen ställer. På ärendets nuvarande stadium kan dock inte någon bestämd ställning tas när det gäller resursbehovet hos konsumentverket. Denna fråga får prövas i anslutning till de årliga anslagsfrågorna.

Även marknadsdomstolens arbetssituation torde i viss mån komma att förändras till följd av den nu föreslagna lagstiftningen. Det får sålunda förutsättas att lagen kommer att medföra en ökad tillströmning av ärenden till domstolen. Vid åsidosättande av reglerna om informationsplikt vid marknadsföring av kredit, kontantinsats och förbehåll om återtaganderätt bör rättelse emellertid ofta kunna åstadkommas på frivillig väg. I sammanhanget skall också erinras om KO:s möjligheter att ingripa med förbuds- eller informationsföreläggande enligt 14 eller 15 § marknadsföringslagen och med förbudsföreläggande enligt 6 § avtalsvillkorlagen. Med hänsyn härtill bör det kunna förutsättas att endast fall av större vikt kommer att föras till prövning i marknadsdomstolen.

Det är sålunda oklart om marknadsdomstolens resursbehov påverkas. Jag är därför inte beredd att nu ta ställning i denna fråga.

5.14 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Självfallet är det angeläget att den nya konsumentkreditlagen kan träda i kraft så snart som möjligt. Beaktas bör emellertid att åtskilliga regler i lagen kräver förarbete från berörda myndigheters och organisationers sida. Bl. a. bör det tas fram riktlinjer för tillämpningen av bestämmelserna om marknadsföring av kredit, kontantinsats och förbehåll om återtaganderätt

vid kreditköp. Vad särskilt angår marknadsföringsbestämmelserna är det också önskvärt att det före lagens ikraftträdande kan utarbetas hjälpmedel i form av schabloner, tabeller e. d. för angivande av bl. a. den effektiva räntan för olika krediter. Till det sagda kommer att enskilda näringsidkare behöver viss tid för att anpassa sin verksamhet till lagens föreskrifter.

De nu berörda synpunkterna kan enligt min mening tillgodoses om lagen får träda i kraft den 1 januari 1978. Jag föreslår alltså att lagen sätts i kraft vid den tidpunkten.

Bestämmelserna i konsumentkreditlagen bör i princip äga tillämpning endast på avtal som har ingåtts efter lagens ikraftträdande. Detta torde stå i överensstämmelse med allmänna grundsatser (jfr prop. 1973:138 med förslag till konsumentköplag, m. m., s. 281, 311 f och 318). Ett undantag bör dock göras när det gäller bestämmelserna om kontohavares betalningsansvar gentemot kreditgivare för belopp som har påförts konto genom att kontokort använts av obehörig (se avsnitt 5.10). Enligt min mening bör dessa bestämmelser tillämpas även beträffande kontoavtal som har ingåtts före lagens ikraftträdande. Det skulle annars komma att förflyta alltför lång tid innan bestämmelserna slår igenom i större omfattning.

Till undvikande av missförstånd vill jag i det sammanhanget påpeka att lagens bestämmelser om kreditköp alltid blir tillämpliga på köp som har ingåtts efter bestämmelsernas ikraftträdande, även om köpet skulle ha skett med utnyttjande av kontokredit. Härvidlag saknar det betydelse att själva avtalet om kontokredit till äventyrs har träffats före ikraftträdandet.

Konsumentkreditlagens exekutionsrättsliga bestämmelser om återtagande av vara, som har förvärvats genom kreditköp med förbehåll om återtaganderätt, bör i enlighet med kommitténs förslag tillämpas endast på köp som sker efter ikraftträdandet. För äldre köp kommer alltså avbetalningsköplagens regler att gälla.

5.15 Följdändringar i andra författningar

Som jag tidigare har nämnt bör avbetalningsköplagen stå kvar även efter konsumentkreditlagens ikraftträdande och därvid gälla för sådana avbetalningsköp som faller utanför konsumentkreditlagens tillämpningsområde. Hit hör främst avbetalningsköp mellan näringsidkare i yrkesmässig verksamhet. Som tidigare har nämnts är kreditköputredningen, som har efterträtt kommittén, sysselsatt med att bl. a. göra en fortsatt översyn av avbetalningsköplagen.

Redan nu bör emellertid vissa ändringar göras i avbetalningsköplagen.

Till en början bör i enlighet med kommittéförslaget en erinran tas in i lagens 1 § om att konsumentkreditlagen gäller i fråga om konsumentkreditköp.

13 och 4 §§ avbetalningsköplagen finns bestämmelser om den ekonomiska

uppgörelse som skall ske mellan köpare och säljare, om avbetalningsgods återtas. Enligt 4 § första stycket får säljaren vid uppgörelsen räkna sig till godo bl. a. kostnad som han måste vidkännas för godsets återtagande. Enligt tredje stycket gäller att ersättning för sådan kostnad utgår enligt bestämmelser som regeringen meddelar. Sådana bestämmelser finns i kungörelsen (1974:812) om ersättning för kostnad i mål om handräckning enligt lagen (1915:219) om avbetalningsköp, m. m. (ändrad senast 1976:796). En redogörelse för kungörelsens innehåll har lämnats i avsnittet 5.9.2.

De nu berörda bestämmelserna bör ändras så att de kommer att motsvara den reglering av kreditgivares rätt att tillgodoräkna sig ersättning för återtagandekostnad som jag har förordat för konsumentkreditköpens del (se avsnittet 5.9.2). Huvuddelen av bestämmelserna i nyssnämnda kungörelse bör sålunda flyttas över till avbetalningsköplagen.

En ändring bör också göras i 11 § andra stycket avbetalningsköplagen. Detta lagrum innehåller en bestämmelse om att gång- och sängkläder som är oundgängligen behövliga för köparen, hans make och oförsörjda barn inte i något fall får återtas. På grund av en hänvisning i 15 § första stycket äger bestämmelsen motsvarande tillämpning beträffande förrättning för verkställighet av dom, varigenom köparen har förpliktats att utge gods som sålts genom avbetalningsköp. Som har påpekats av en remissinstans torde de nu berörda bestämmelserna sakna praktisk betydelse utanför konsumentkreditområdet. Och konsumentkreditlagen bör, som jag tidigare har förordat, innehålla särskilda regler om att egendom som kan hänföras till köparens beneficium enligt 65 § utsökningslagen inte får återtas. Jag föreslår därför att 11 § andra stycket avbetalningsköplagen upphävs och att den nyssnämnda hänvisningen i 15 § första stycket samma lag utmönstras.

Vid sidan av avbetalningsköplagen berörs också konsumentköplagen av den nya konsumentkreditlagen. Sålunda anser jag, som jag tidigare nämnt, att de nuvarande bestämmelserna i 15–17 §§ konsumentköplagen om trepartsförhållanden och förbud mot vissa fordringsbevis med vissa ändringar bör flyttas över till konsumentkreditlagen. De angivna paragraferna i konsumentköplagen bör alltså upphävas.

Som jag närmare skall återkomma till i specialmotiveringen bör med förbehåll om återtaganderätt enligt konsumentkreditlagen avses avtalsvillkor som ger kreditgivaren möjlighet att återta varan, om köparen inte fullgör sin del av kreditköpsavtalet. Denna definition omfattar båda de typer av förbehåll som anges i 1 § avbetalningsköplagen, dvs. såväl återtagandeförbehåll som äganderättsförbehåll.

Den säkerhet som kreditgivaren kan uppnå genom förbehåll om återtaganderätt är straffrättsligt skyddad. Har någon i sin besittning egendom vartill ägande- eller säkerhetsrätt är förbehållen eller tillförsäkrad eller eljest tillkommer annan, döms han nämligen enligt 10 kap. 4 § brottsbalken för olovligt förfogande, om han vidtar åtgärd varigenom egendomen fränhånds

den andre eller denne annorledes berövas sin rätt.

Enligt 10 kap. 10 § andra stycket brottsbalken får olovligt förfogande över egendom, som kommit i gärningsmannens besittning genom avtal enligt vilket äganderätten skall övergå först sedan betalning har erlagts, inte åtalas av åklagare, med mindre åtal av särskilda skäl är påkallat från allmän synpunkt. Bakom denna åtalsregel ligger tanken att säljaren inte skall kunna anlita åklagaren som indrivningsorgan vid avbetalningsköp. Ordalydelsen i bestämmelsen kan emellertid ge intrycket att begränsningen av åtalsplikten endast avser fall där uttryckligt äganderättsförbehåll föreligger.

Enligt min mening bör åtalsregeln ändras så, att det klart framgår att den omfattar inte bara äganderättsförbehåll utan också andra förbehåll som ger målsäganden möjlighet att återta föremålet.

6 Upprättade lagförslag

I enlighet med det anförda har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

1. konsumentkreditlag,
2. lag om ändring i lagen (1915:219) om avbetalningsköp,
3. lag om ändring i konsumentköplagen (1973:877),
4. lag om ändring i brottsbalken.

Förslagen bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 3*.

7 Specialmotivering

7.1 Förslaget till konsumentkreditlag

1 §

Paragrafen anger lagens tillämpningsområde. Den motsvarar 1 § i kommitténs förslag till konsumentkreditlag med endast en redaktionell justering. I första stycket har orden "eller erbjudes" skjutits in för att markera att lagen innehåller bestämmelser rörande bl. a. marknadsföring av krediter.

Konsumentkreditlagen syftar till att stärka konsumentens ställning på kreditmarknaden i förhållande till typiskt sett överlägsna motparter. Lagen omfattar därför kredit som lämnas eller erbjuds till konsument av näringsidkare i dennes yrkesmässiga verksamhet. Med konsument avses enskild medborgare i egenskap av privatperson. Termen näringsidkare skall i överensstämmelse med vad som är fallet enligt marknadsföringslagen, avtalsvillkorlagen och konsumentköplagen fattas i vidsträckt mening. Den omfattar varje fysisk eller juridisk person som yrkesmässigt driver verksamhet av ekonomisk natur. Som en ytterligare förutsättning för lagens tillämplighet i nu berörda fall gäller emellertid att krediten erbjuds eller lämnas i denna yrkesmässiga verksamhet. Denna behöver inte vara särskilt inriktad på kreditgivning. Om en näringsidkare vars yrkesmässiga verksamhet avser försäljning av varor endast i enstaka undantagsfall beviljar köpare kredit är lagen likväl tillämplig i dessa fall. Däremot äger lagen enligt huvudregeln inte tillämpning om näringsidkare erbjuder eller lämnar kredit utanför sin yrkesmässiga verksamhet.

Som har berörts i den allmänna motiveringen (avsnittet 5.2) har lagen dock ansetts böra omfatta också vissa fall där kreditgivaren inte är näringsidkare eller väl är näringsidkare men lämnar krediten utanför sin yrkesmässiga verksamhet. Denna utsträckning av tillämpningsområdet framgår av bestämmelsen i paragrafens andra stycke. Bestämmelsen är utformad efter förebild av 1 § andra stycket konsumentköplagen och har i princip samma innebörd (jfr prop. 1973:138 s. 162 f). Konsumentkreditlagen är alltså tillämplig även på kredit som lämnas av annan än näringsidkare i yrkesmässig verksamhet, under förutsättning att krediten förmedlas av näringsidkare som därvid i sin yrkesmässiga verksamhet handlar såsom ombud för kreditgivaren.

Kravet att krediten skall ha förmedlats av näringsidkare som ombud för kreditgivaren innebär inte att kreditavtalet måste ha slutits av näringsidkaren. Regeln omfattar också fall då kreditgivaren exempelvis själv undertecknat ett skriftligt kreditavtal men en förmedlande näringsidkare aktivt medverkat vid slutandet av avtalet. Däremot medför regeln inte att lagen

blir tillämplig om näringsidkare enbart har lämnat kreditgivaren anvisning på en kredittagare.

Vad nu sagts beträffande förmedlingsfallen har främst tagit sikte på tillämpligheten av de regler i lagen som förutsätter att ett kreditavtal har kommit till stånd. Bestämmelserna om marknadsföring av kredit, vilka i förmedlingsfallet riktar sig mot den förmedlande näringsidkaren, äger självfallet tillämpning redan i den mån näringsidkaren medverkar vid de i dessa bestämmelser avsedda tidigare skedena.

Det kan särskilt anmärkas att bestämmelserna i 1 § medför att lagen är tillämplig på kredit som lämnas vid köp på auktion, under förutsättning att auktionen ombesörjs av näringsidkare i dennes yrkesmässiga verksamhet.

Lagen gäller – under de förutsättningar i övrigt som anges i 1 § – för alla former av kredit. Med kredit avses betalningsanstånd samt lån. Kreditbeloppets storlek, kredittidens längd och liknande faktorer saknar i och för sig betydelse för lagens tillämplighet. Även s. k. fortlöpande krediter omfattas, dvs. kreditavtal enligt vilka kreditgivaren beviljar ett visst kreditutrymme som sedan får disponeras mer eller mindre efter gottfinnande. Av de enskilda materiella bestämmelserna i lagen är det emellertid endast bestämmelserna om marknadsföring av kredit som fullt ut har detta vidsträckta tillämpningsområde. Huvuddelen av lagens bestämmelser avser endast krediter som lämnas för kreditköp. Härmed avses enligt 3 § köp av vara, vid vilket säljaren lämnar köparen anstånd med någon del av betalningen eller vid vilket någon del av betalningen erläggs med belopp som köparen får låna av säljaren eller av annan kreditgivare på grund av överenskommelse mellan denne och säljaren. Härunder faller sålunda bl. a. sedvanliga delbetalningsköp samt s. k. låneköp och köp som sker med utnyttjande av kontokredit, allt i den mån köpet avser vara.

Med anledning av vad som har anmärkts i en del remissyttranden bör framhållas att lagen gäller vare sig en kredit är avsedd att användas för investering av mer värdebeständig natur eller för utpräglat förbrukningsändamål.

Enligt såväl första som andra stycket fordras för att lagen skall vara tillämplig på en kredit att denna är avsedd huvudsakligen för enskilt bruk. Härigenom förtydligas att lagen i princip endast omfattar kredit som erbjuds eller lämnas till enskild medborgare i hans egenskap av privatperson. Samtidigt klargörs dock att lagen gäller även om krediten till viss, men jämförelsevis mindre väsentlig del avses bli utnyttjad i och för kredittagarens näringsverksamhet.

Beträffande innebörden av att krediten skall vara avsedd huvudsakligen för enskilt bruk och kriteriets betydelse för lagens tillämplighet i olika fall kan ytterligare framhållas följande.

Vid kreditköp av vara torde det avgörande för lagens tillämplighet i princip bli för vilket ändamål den på kredit förvärvade varan skall användas. Här-

vidlag kan hänvisas till de uttalanden som gjordes när förslaget till konsumentköplag lades fram (prop. 1973:138 s. 161 f). Som där har framhållits torde det vanligen framgå av en varas beskaffenhet hur den är avsedd att användas. Det förhållandet att en vara har köpts för att användas av någon annan än köparen/kredittagaren själv, t. ex. medlem av hans familj, hindrar inte att varan och därmed krediten skall anses avsedd för enskilt bruk. Detsamma gäller om varan skall ges som present åt annan person. Vid tvekan om vilket ändamål varan – och därmed krediten – är avsedd för bör i sista hand köparens syfte med förvärvet vara avgörande. Någon skyldighet för honom att självant upplysa kreditgivaren härom bör inte föreligga. Syftet med förvärvet måste emellertid på något sätt framgå av omständigheterna vid köpet och upptagandet av krediten. Det bör dock framhållas att kreditgivaren inte utan vidare kan förlita sig på en uppgift av kredittagaren att varan – och därmed krediten – är avsedd för annat än huvudsakligen enskilt bruk, eftersom en sådan ordning skulle innebära att lagen lätt kunde åsidosättas (jfr prop. 1973:138 s. 291 f samt 313).

När det gäller kredit för kontoköp och annan fortlöpande kredit syftar uttrycket "kredit som är avsedd huvudsakligen för enskilt bruk" på den kredit som enligt avtalet beviljas av kreditgivaren, dvs. på kreditutrymmet. Avsikten med det enskilda kontoköpet saknar i princip betydelse. Detta förhållande vållar inte några särskilda problem vid tillämpningen av bestämmelserna om marknadsföring av kredit (5–7 §§) och om kontohavarens betalningsansvar för belopp som påförts konto genom att kontokort använts för inköp av obehörig (24 §). Dessa bestämmelser tar sikte på kontoavtalet som sådant. Detsamma gäller bestämmelserna om förtidsbetalning (12 och 13 §§) och om avräkning av belopp som erläggs av kredittagaren (14 §). Vid tillämpningen av sistnämnda bestämmelser bör kreditgivarens fordran enligt avtal om kredit för kontoköp betraktas som en enhetlig fordran (jfr specialmotiveringarna till 12 och 14 §§). Bestämmelserna i 12–14 §§ är alltså tillämpliga, om kreditutrymmet enligt kontoavtal är avsett huvudsakligen för enskilt bruk, och de bör då tillämpas även i den mån enskilda ianspråktaganden av kreditutrymmet skulle ha avsett annat än köp av vara för huvudsakligen enskilt bruk.

Andra bestämmelser i lagen tar emellertid på ett utpräglat sätt sikte på det enskilda kreditköpet. Av dessa är det främst bestämmelserna i 10 § om köparens befogenheter mot särskild kreditgivare som äger aktualitet för kontoköpens del. Av vad som tidigare har anförts följer att dessa bestämmelser inte äger tillämpning på kreditköp som sker med ianspråktagande av kreditutrymme enligt kontoavtal, om kreditutrymmet inte är avsett huvudsakligen för enskilt bruk. Detta gäller alltså även om det aktuella kontoköpet avser vara, som är avsedd huvudsakligen för enskilt bruk. Emellertid torde någon gång även det omvända förhållandet kunna inträffa, dvs. att kreditutrymmet är avsett huvudsakligen för enskilt bruk men att ett enskilt

kontoköp som sker med ianspråktagande av kreditutrymmet avser vara som är avsedd att till jämförelsevis väsentlig del användas i köparens/kontohavarens näringsverksamhet. I sådant fall bör bestämmelserna i 10 § inte anses tillämpliga.

Vid avgörandet av om en kredit skall anses vara "avsedd" huvudsakligen för enskilt bruk bör man, som tidigare har framhållits, i allmänhet ta hänsyn till kredittagarens syfte med krediten. Detta gäller dock självfallet inte såvitt angår bestämmelserna i 5 § om informationsplikt vid annonsering, skyltning och liknande marknadsföring beträffande kredit. Det avgörande för huruvida sådan informationsplikt föreligger måste i stället vara om krediterbjudandet över huvud taget kan anses riktat till konsumenter och avser kredit som kan tänkas bli utnyttjad för enskilt bruk. Rör det sig om kredit som typiskt sett kan antas bli utnyttjad endast för någon form av rörelse eller annan näringsverksamhet blir bestämmelserna om marknadsföring i 5 § således inte tillämpliga.

2 §

För att inte texten i lagens olika bestämmelser onödigtvis skall tyngas har det ansetts lämpligt att bland lagens inledande bestämmelser ta upp definitioner av vissa begrepp och termer som förekommer i lagen. De ifrågavarande definitionerna återfinns i 2 och 3 §§, som väsentligen motsvarar 2 och 4 §§ i kommitténs förslag till konsumentkreditlag. Det grundläggande begreppet kredit har dock definierats redan i 1 §.

Lagen innehåller en rad bestämmelser om förhållandet mellan kreditgivare och konsument/kredittagare (i vissa bestämmelser även betecknad som köpare). Som har framhållits i avsnittet 5.2 i den allmänna motiveringen bör vid tillämpningen av nämnda bestämmelser var och en som i kreditförhållandet framstår som konsumentens motpart anses som kreditgivare. Dessamma gäller de bestämmelser i lagen som, utan att direkt avse förhållandet mellan parterna, innehåller förhållningsregler för kreditgivare samt de bestämmelser i lagen som är av exekutionsrättslig natur.

Som konsumentens motpart i kreditförhållandet framstår inte endast den som ursprungligen lämnar ett betalningsanstånd eller ett lån utan även den som övertar den ursprungliga borgenärens fordran och därefter kan göra denna gällande mot konsumenten. Som kommittén har framhållit kan det här vara fråga t. ex. om en finansiär, till vilken en säljare överlåter eller pantsätter sina kundfordringar.

Med hänsyn till det anförda anges i 2 § att med *kreditgivare* avses dels var och en som lämnar kredit som omfattas av lagen, dels var och en som övertar den ursprunglige kreditgivarens fordran.

Vad som avses med att fordran övertagits har redan berörts. Det skall vara fråga om att rätt som tillkommit innehavare av fordringen övergått

till annan på sådant sätt att denne för egen räkning kan göra gällande fordringen mot konsumenten. Övertagandet behöver självfallet inte ha avsett hela den ursprungliga fordringen. Påpekas bör att lagen fortsätter att vara tillämplig på viss kredit även om hela eller del av fordringen enligt kreditavtalet går genom flera händer i en kedja av överlåtelser.

I sammanhanget bör också erinras om att avgörande för lagens tillämplighet över huvud taget är att krediten har lämnats eller förmedlats av näringsidkare i dennes yrkesmässiga verksamhet. Är detta fallet fortfar lagen att vara tillämplig på ifrågavarande kredit även om fordringen mot konsumenten övertas av annan än näringsidkare. Vederbörande är då kreditgivare i lagens mening. Om å andra sidan någon i egenskap av privatperson har lämnat en kredit utan att detta skett genom näringsidkares förmedling blir lagen inte tillämplig därför att fordringen senare övertas av näringsidkare som därvid handlar i sin yrkesmässiga verksamhet. För fullständighetens skull skall dock framhållas att lagen givetvis är tillämplig om en privatperson för skens skull har insatts som ursprunglig kreditgivare men krediten i själva verket lämnas av näringsidkare i dennes yrkesmässiga verksamhet.

I paragrafen definieras vidare innebörden av den på åtskilliga håll i lagen förekommande termen *kreditkostnad*. Härmed avses det sammanlagda beloppet av alla räntor, tillägg och andra kostnader som konsumenten har att erlagga med anledning av krediten. Av definitionen framgår att vad som åsyftas är ett i kronor angivet belopp. Vilken benämning kreditgivaren har gett de olika kostnadsposterna saknar betydelse liksom deras natur, om de blott debiteras kredittagaren med anledning av krediten. Det kan vara fråga om kostnader för inhämtande av kreditupplysningar, olika slag av fasta eller rörliga avgifter, s. k. avbetalningstillägg, gäldräntor m. m. Med kreditkostnad avses dock självfallet endast belopp som debiteras kredittagaren även när han fullgör alla sin förpliktelser enligt kreditavtalet. Dröjsmålsräntor, straffavgifter e. d., som debiteras kredittagaren endast för den händelse han åsidosätter sina åligganden enligt avtalet, hör således inte hit.

Med kreditkostnad avses i lagen också ett sådant tillägg vid förvärv av vara, tjänst eller annan nytthet, vilket består i att den som förvärvar nyttheten på kredit helt eller delvis går miste om sådan "rabatt" som säljaren lämnar konsumenter vid förvärv mot kontant betalning. Vad som åsyftas härmed har närmare berörts i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.3). Jag vill understryka att det skall vara fråga om rabatter som den enskilde säljaren regelmässigt lämnar till konsumenter som betalar kontant men som inte kommer kreditförvärvaren till del. Däremot avses inte avdrag från ett i regel fast kontantpris, som mer i undantagsfall lämnas till konsumenter på grund av speciella omständigheter, t. ex. släktskap, anställningsförhållande, långvarig affärsförbindelse, ett särskilt stort inköp etc.

I överensstämmelse med den innebörd som sålunda tillagts begreppet kreditkostnad definieras vidare i förevarande paragraf den i lagen förekom-

mande termen *kontantpris*. Därmed åsyftas det pris till vilket vara, tjänst eller annan nyttinghet vanligen hålls konsument till handa mot kontant betalning. Med uttrycket "vanligen" markeras att kontantpriset enligt lagen inte får inrymma sådana regelmässigt lämnade "kontantrabatter" som nyss berörts. Bortsett från utvidgningen till att omfatta även priset för andra nyttingheter än varor är någon principiell saklig ändring inte åsyftad i förhållande till kommittéförslagets definition av termen kontantpris. Det har ansetts tillräckligt tydligt framgå av definitionen i dess föreliggande utformning att den avser det pris som den enskilde säljaren vanligen tar ut vid kontantaffärer eller – om något sådant pris till äventyrs inte kan fastställas – det pris som får anses utgöra det gängse marknadspriset vid kontantaffärer beträffande nyttingheter av ifrågavarande slag.

De i paragrafen upptagna definitionerna av termerna *kreditbelopp* och *kreditfordran* torde med hänsyn till det redan anförda inte kräva någon närmare kommentar. Vad som avses med kreditbelopp har avgörande betydelse bl. a. för beräkningen av effektiva räntan för en kredit. Användandet av termen kreditfordran betingas av att det från lagteknisk synpunkt har ansetts fördelaktigt med en särskild beteckning för summan av kreditbelopp och kreditkostnad (jfr bl. a. 12–15 och 17 §§). Termen motsvarar den i kommittéförslaget begagnade termen "skuldbelopp", som här har undvikits eftersom den i högre grad leder tanken till att det skulle vara fråga om konsumentens vid varje tillfälle föreliggande skuld till kreditgivaren. Så är inte fallet när det gäller krediter av icke fortlöpande karaktär. Vid sådana krediter utgör kreditfordringen – som framgår av definitionerna av kreditkostnad och kreditbelopp – ett för varje kredit i regel konstant belopp. När det däremot gäller fortlöpande krediter som exempelvis kredit för kontoköp motsvarar kreditfordringen i princip gäldenärens vid varje tidpunkt föreliggande skuld enligt kreditavtalet. I fråga om bestämmandet av kreditfordringen vid kontokredit får jag vidare hänvisa till vad som anføres under 12 §.

Vidare anges i förevarande paragraf innebörden av termen *effektiv ränta*, vilken förekommer i bestämmelserna om marknadsföring av kredit (5 och 6 §§). Vad som avses med effektiva räntan för en kredit och hur den effektiva räntan kan beräknas i olika fall har närmare berörts i avsnittet 5.3 i den allmänna motiveringen.

3 §

Paragrafen, som motsvarar del av 2 § samt 4 § i kommitténs förslag till konsumentkreditlag, innehåller en bestämmelse av vad som i lagen avses med kreditköp. Detta begrepp är grundläggande för tillämpningen av ett stort antal bestämmelser i lagen.

Med kreditköp avses för det första köp av vara, vid vilket säljaren lämnar köparen anstånd med någon del av betalningen. Det avgörande är att säljaren

utger varan till köparen eller någon som är i dennes ställe utan att ha erhållit full betalning. Hit hör det traditionella avbetalningsköpet och andra delbetalningsköp men också de fall där full betalning erläggs på en gång vid någon tidpunkt efter det att varan har utgivits.

Under begreppet kreditköp faller vidare köp av vara, vid vilket någon del av betalningen erläggs med belopp som köparen får låna av säljaren eller av annan kreditgivare på grund av överenskommelse mellan kreditgivaren och säljaren. Hit hör köp av den typ som representeras av låneköpen och vissa former av kontoköp. Köparen får här låna pengar till köpet av en särskild kreditgivare. Mellan denne och säljaren föreligger en överenskommelse av innebörd att kreditgivaren lämnar kredit för inköp hos säljaren.

I vissa kontokortssystem gäller att kontohavare hos kreditgivaren kan få ut kontanta medel, som bokförs som en skuld på kontot. Ett sådant lån bör anses jämställt med andra från kreditköp fristående krediter. Om delånade medlen används för inköp av vara utgör detta således inte kreditköp i den mening som avses i 3 §.

Som framgår av 3 § saknar kreditbeloppets storlek, kredittidens längd och liknande omständigheter i och för sig betydelse för frågan huruvida kreditköp skall anses föreligga eller inte. Det är dock givet att lagens bestämmelser om kreditköp i regel får praktisk betydelse endast om krediten har en inte alltför obetydlig omfattning. Att kravet på kontantinsats bör kunna efterges vid kreditköp som avser vara med ett förhållandevis lågt pris eller där kredittiden är kort har berörts i avsnittet 5.4 i den allmänna motiveringen.

Kreditköp i lagens mening föreligger endast om föremålet för köpet är en vara. Med uttrycket "vara" avses liksom enligt avtalsvillkorlagen och konsumentköplagen fysiska föremål, inbegripet levande djur. Begreppet omfattar däremot inte byggnad på annans mark eller rättigheter av olika slag och inte heller aktier och andra värdepapper eller fast egendom (jfr prop. 1971:15 och 1973:138 s. 160).

Andra stycket av förevarande paragraf innehåller en regel som syftar till att under lagens tvingande bestämmelser om kreditköp föra in avtal som har klätts i nyttjanderättsavtalets form men som i själva verket måste anses utgöra köpeavtal. Det avgörande härvidlag är huruvida det kan anses ha varit parternas avsikt att den som har fått vara utlämnad till sig skall bli ägare av varan. Bestämmelsen har sin motsvarighet i 1 § andra stycket av betalningsköplagen.

Vid förhyrning av varor för längre tid förekommer det ibland att avtalet innehåller en s. k. optionsklausul, varigenom uthyraren lämnar konsumenten möjlighet att under den avtalade hyrestiden eller vid dess utgång bli ägare till varan, om konsumenten så önskar. Som kommittén har framhållit (betänkandet s. 205) kan det här vara fråga om maskerade kreditköp. Emellertid kan det också hända att parterna har velat lämna frågan om köp

öppen till ett senare tillfälle. I så fall bör naturligtvis avtalet betraktas som förhyrning till dess att konsumenten utnyttjar möjligheten att förvärva varan. Om detta sker på kredit blir konsumentkreditlagens regler om kreditköp i fortsättningen gällande för parternas mellanhavande. I övrigt får det överlämnas åt rättstillämpningen att dra gränsen mellan kreditköp och hyresavtal med tillämpning av bestämmelsen i 3 § andra stycket.

I sammanhanget bör för fullständighetens skull påpekas att bestämmelserna i 5 § om informationsplikt vid annonsering, skyltning och liknande marknadsföring beträffande kredit kan bli att tillämpa i samband med marknadsföring av erbjudande om förhyrning av vara, om det vid marknadsföringen tillkännages att varan enligt hyresvillkoren kan förvärfvas med äganderätt och att förvärvet kan ske på kredit.

Kommittén har i sitt förslag till konsumentkreditlag upptagit en särskild definition av begreppet kontoköp. Därmed avses enligt kommittéförslaget kreditköp, vid vilket köparen för betalningens erläggande tar i anspråk ett av kreditgivaren medgivet utrymme för fortlöpande kredit. Det har inte befunnits erforderligt att i det föreliggande lagförslaget ta in en motsvarande definition. När uttrycket kontoköp används i förevarande framställning avses emellertid köp av just den typ som har beskrivits i den av kommittén föreslagna definitionen.

4 §

Paragrafen motsvarar 1 § tredje stycket i kommitténs förslag till konsumentkreditlag. Den fastslår att lagen i förhållandet mellan konsument och kreditgivare är på det sättet tvingande till konsumentens förmån att de befogenheter och förmåner som lagen tillerkänner konsumenten inte får inskränkas genom villkor i avtal. Avtalsvillkor är ogiltigt i den mån villkoret innebär en sådan inskränkning. Konsumenten får däremot alltid åberopa avtalsvillkor som för honom är förmånligare än lagens bestämmelser. Lagen ger således konsumenten ett minimiskydd i förhållandet till kreditgivaren.

Beaktas bör att lagen vid sidan av civilrättsliga regler, dvs. regler som direkt tar sikte på förhållandet mellan kreditgivare och konsument, också innehåller bestämmelser av näringsrättslig karaktär. Hit hör bl. a. bestämmelserna om marknadsföring av kredit (5–7 §§), kontantinsats (8 och 9 §§) och användandet av förbehåll om återtaganderätt (15 § tredje stycket). Dessa bestämmelser berörs inte av förevarande paragraf.

5 §

Paragrafen inleder avsnittet med bestämmelser om marknadsföring av kredit (5–7 §§). Bestämmelserna, som har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.3), utgör för konsumentkreditområdet ett komplement till marknadsföringslagens generellt giltiga och allmänt utformade generalklausul om näringsidkares informationsplikt vid marknadsföring av varor, tjänster och andra nyttigheter (3 § marknadsföringslagen). I 5 och 6 §§ konsumentkreditlagen anges viss information som näringsidkare skall lämna

vid olika former av marknadsföring beträffande kredit och på skilda stadier av marknadsföringsprocessen. Vidare föreskrivs att informationen i visst fall måste ges i skriftlig form. Anknytningen till marknadsföringslagen och dess system för kontroll, rättslig prövning och sanktionering av att informationsplikten fullgörs kommer till uttryck i 7 §. Av denna framgår att den information som anges i 5 och 6 §§ skall anses ha sådan särskild betydelse från konsumentsynpunkt som avses i 3 § marknadsföringslagen. Bestämmelsen i 7 § innebär emellertid samtidigt en erinran om att det enligt 3 § marknadsföringslagen kan provas huruvida även annan information än den som särskilt anges i 5 och 6 §§ konsumentkreditlagen kan anses ha särskild betydelse från konsumentsynpunkt vid marknadsföring beträffande kredit.

Termen marknadsföring har i konsumentkreditlagen samma innebörd som i marknadsföringslagen. Därmed avses åtgärd som syftar till att främja avsättningen av nytthet. Redan själva tillhandahållandet av nytthet, även om det är helt passivt, bör anses vara en sådan åtgärd (prop. 1975/76:34 s. 124). Begreppet nytthet omfattar som tidigare har nämnts även krediter (prop. 1975/76:34 s. 125 f).

I 5 § första stycket, som är utformat på grundval av 3 § i kommitténs förslag till konsumentkreditlag, anges sådan information som skall lämnas vid annonsering, skyltning och liknande marknadsföring beträffande kredit. Bestämmelserna i första meningen tar sikte på all slags kredit, alltså även fristående kredit utan samband med köp e. d. (jfr definitionen i 1 §). I andra meningen ges bestämmelser beträffande kredit som erbjuds för särskilt ändamål, nämligen för visst förvärv av vara, tjänst eller annan nytthet.

För att marknadsföringsåtgärd enligt 5 § skall anses föreligga krävs att den vänder sig till allmänheten eller till viss, större eller mindre, grupp av intressenter. Vanligen torde hithörande åtgärder ha formen av skriftliga framställningar. Bestämmelserna i 5 § gäller emellertid även om det är fråga om muntliga meddelanden. Åtgärden behöver inte vara av sådan art att flera personer samtidigt kan ta del av den. Sådan telefonförsäljning av t. ex. ett bokverk som sker genom att en representant för säljaren systematiskt ringer upp konsumenter och erbjuder dem att köpa bokverket får sålunda anses utgöra marknadsföringsåtgärd som här avses. Får konsument i samband därmed upplysning om att kredit kan erhållas måste samtidigt den information lämnas som anges i 5 §. Det behöver knappast tilläggas att detsamma gäller vid sådan direktreklam som består i meddelanden som är adresserade till den enskilde konsumenten.

Enligt första meningen i paragrafens första stycke skall vid marknadsföringen lämnas information om den effektiva räntan. Här ligger att marknadsföringen måste avse ett något så när bestämt eller individualiserat krediterbudande. I denna del kan hänvisas till vad som har anförts i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.3). Här bör dock ytterligare understrykas att ett krediterbudande ofta får anses tillräckligt bestämt och individua-

liscrat, även om kreditbelopp, kredittid och kostnadsvillkor varierar inom vissa ramar. I den allmänna motiveringen har berörts hur informationsplikten i sådana fall bör kunna fullgöras.

När det gäller kontokortskrediter förekommer det att man på försäljningsställen som är anslutna till ett visst kontokortssystem anbringar mindre skyltar eller s. k. dekalers som utvisar detta förhållande. Ofta återfinns på dessa skyltar eller dekalers en uttrycklig upplysning om att visst kontokort kan användas för inköp på försäljningsstället. Ibland upptas endast en inarbetad symbol för det ifrågavarande kontokortssystemet. Syftet med anbringandet av sådana skyltar eller dekalers kan naturligtvis delvis vara att främja avsättningen av den kredit som det är fråga om. Det kan då sägas röra sig om sådan marknadsföring beträffande kredit som faller under bestämmelserna i 5 §. Det primära syftet torde dock i allmänhet vara att ge konsumenterna upplysning om att visst slags kontokredit kan användas för inköp på försäljningsstället, på samma sätt som när man med liknande skyltar anger att inköp får ske mot betalning med check. Det torde normalt inte fylla något informationsbehov hos konsumenten att han vid sådan skyltning som här avses får uppgift om den effektiva räntan för den ifrågavarande krediten. I någon mån kan detta emellertid vara beroende av hur skyltningen närmare utformas. Enligt min mening bör det överlämnas åt i första hand konsumentverket att efter samråd med berörda näringsidkare bedöma om och i så fall på vilket sätt information i hithörande fall skall lämnas beträffande den effektiva räntan för den kontokredit som är i fråga. I detta sammanhang vill jag framhålla att bestämmelserna om marknadsföring av kredit inte uppställer något krav på att den föreskrivna informationen nödvändigtvis måste lämnas i samma handling som innefattar marknadsföringsåtgärden.

Vid fortlöpande krediter som t. ex. kontokortskrediter och checkräkningskrediter kan den faktiska effektiva räntan inte på förhand exakt anges, eftersom den blir beroende av hur kreditutrymmet kommer att utnyttjas. Vidare blir i en del fall den faktiska effektiva räntan beroende av eventuella framtida ändringar i diskontot osv. I den allmänna motiveringen har klargjorts att det ankommer på konsumentverket att i samråd med berörda näringsidkare ta fram riktlinjer för hur informationsplikten i nu avsedda fall bör fullgöras.

I allmänhet bör krävas att näringsidkaren på någon procent när anger den effektiva räntan för olika krediter och olika fall. Kraven på exakthet bör inte drivas längre än att lämpliga hjälpmedel i form av schabloner och s. k. lathundar kan komma till användning. Som har nämnts i den allmänna motiveringen kan det för vissa kreditformer vara lämpligt att den effektiva räntan anges som en ram, t. ex. 14–17 procent. En sådan ram bör dock inte vara vidare än vad som påkallas av praktiska skäl.

Vid annonsering, skyltning och liknande marknadsföring beträffande kredit för visst förvärv av vara, tjänst eller annan nyttinghet skall enligt

andra meningen i 5 § första stycket anges inte bara effektiva räntan för krediten utan också kreditkostnaden och nyttighetens kontantpris. Bestämmelsen tar alltså sikte på sådana fall där krediten är bunden till visst förvärv. Med kreditkostnad avses, som framgår av 2 §, ett i pengar angivet belopp. Vad som avses med kontantpriset för viss nyttighet framgår likaledes av 2 §. En förutsättning för att uppgift om kontantpris skall behöva lämnas är givetvis att den ifrågavarande nyttigheten i realiteten har ett kontantpris som avviker från priset vid kreditförvärv. Detta torde sällan vara förhållandet när det gäller exempelvis fastigheter. I övrigt får här hänvisas till specialmotiveringen till 2 §.

I 5 § andra stycket görs ett par undantag från informationsplikten. Information enligt första stycket behöver sålunda för det första inte lämnas i fråga om kredit av ringa omfattning. Hänsyn kan härvid tas både till kreditbeloppets storlek och till kredittidens längd. Det får ankomma på konsumentmyndigheterna att ge vissa riktlinjer härvidlag.

Den information som anges i första stycket behöver inte heller lämnas, om det annars föreligger särskilda skäl. Av den allmänna motiveringen framgår att denna undantagsregel tar sikte bl. a. på den situationen att det visar sig vara förenat med särskilt stora svårigheter att lämna information om t. ex. den effektiva räntan på ett hanterligt och rättvisande sätt. Svårigheter härvidlag torde emellertid ofta kunna lösas genom att uppgifter om den effektiva räntan förses med förklarande anmärkningar eller genom att den effektiva räntan anges som en ram. Det kan vidare i vissa fall te sig föga meningsfullt att lämna uppgift om kreditkostnaden i kronor, t. ex. när det rör sig om en mycket långfristig kredit. Den ifrågavarande undantagsregeln är emellertid avsedd att ges en snäv tillämpning.

Som tidigare har nämnts reglerar 5 § inte uttömmande frågan om vilken information som skall lämnas vid annonsering, skyltning och liknande marknadsföring beträffande kredit. Med stöd av generalklausulen i 3 § marknadsföringslagen kan näringsidkare åläggas att vid sådan marknadsföring lämna även annan information, som i visst fall kan anses ha särskild betydelse från konsumentsynpunkt.

Att bestämmelserna i 5 § i visst fall kan behöva tillämpas vid erbjudande om förhyrning av vara har berörts under 3 §.

6 §

I 6 §, som närmast motsvarar 9 och 24 §§ i kommitténs förslag till konsumentkreditlag, finns bestämmelser om den information som näringsidkare skall lämna till konsument innan kreditavtal sluts.

Av paragrafen framgår att den föreskrivna informationen skall lämnas innan ett tilltänkt kreditavtal blir bindande för konsumenten. Exakt på vilket stadium av förhandlingarna informationen skall lämnas anges inte i lagtexten. Det ligger emellertid i sakens natur att detta, som har nämnts i den allmänna motiveringen, bör ske när parterna kan sägas stå i begrepp

att träffa avtal om kredit. Informationen kan givetvis föranleda att konsumenten vill fortsätta förhandlingarna och att information därför senare ånyo måste lämnas med utgångspunkt från de nya förutsättningar som kan ha blivit ett resultat av de fortsatta förhandlingarna.

Den information som skall lämnas innan kreditavtal sluts är densamma som enligt 5 § första stycket skall lämnas i samband med sådan marknadsföring av kredit som avses där. Oavsett formen för krediten skall alltså information normalt lämnas beträffande den effektiva räntan för krediten. När det gäller fortlöpande krediter och andra krediter vid vilka den faktiska effektiva räntan inte kan anges på förhand får konsumentverket, liksom i fråga om information vid marknadsföring som avses i 5 §, ta fram riktlinjer för hur informationsplikten bör fullgöras.

Är det fråga om kredit för visst förvärv av vara, tjänst eller annan nytthet skall därutöver ges information om kreditkostnaden samt om kontantpriset för den ifrågavarande nyttheten. Här kan hänvisas till vad som har anförts under 5 §.

Av paragrafen framgår att från skyldigheten att lämna information inför slutande av kreditavtal gäller samma undantag som anges i 5 §. Information om effektiv ränta m. m. behöver sålunda inte lämnas när det exempelvis är fråga om kredit av ringa omfattning. Ett annat praktiskt och vanligt fall då information bör kunna underlåtas utgör köp, vid vilket full betalning skall ske inom viss kortare tid, t. ex. 30 dagar. I övrigt får även i denna del hänvisas till specialmotiveringen till 5 §.

Informationen enligt 6 § skall alltid lämnas i skriftlig form.

Förevarande paragraf innehåller lika litet som 5 § någon uttömmande reglering av vilken information som bör lämnas till konsumenten. Givetvis måste denne innan kreditavtal sluts få uppgifter också om sådana faktorer som kreditbeloppets storlek, kreditköpspriset, kredittidens längd, amorteringsplanen, kontantinsatsens storlek m. m. Av skäl som närmare har berörts i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.3) har det emellertid inte ansetts behövligt att i konsumentkreditlagen meddela föreskrifter härom. De nämnda faktorerna ingår på sådant sätt som delar i kreditavtalet att de måste förutsättas bli kända för konsumenten innan han ingår avtalet. I vissa fall kan även annan information vara av betydelse för konsumenterna. Vid fortlöpande krediter kan det sålunda vara av intresse att få veta exempelvis vilka möjligheter det finns att helt undgå ränta på ianspråktaget kreditutrymme. För dessa och andra fall ger generalklausulen i 3 § marknadsföringslagen möjlighet att ålägga näringsidkare att lämna den erforderliga informationen. I sammanhanget bör erinras om att vid kreditköp med förbehåll om återtaganderätt handräckning för återtagande kommer att kunna beviljas endast om kreditgivaren kan förete en av parterna underskriven handling som innehåller bl. a. uppgift om kontantpriset, kreditbeloppet, kreditkostnaden, kredittiden, kreditfordringen och när betalning skall erläggas (20 § konsumentkreditlagen).

Liksom hittills torde konsumentkreditavtal även i fortsättningen regelmässigt komma att träffas i skriftlig form. I betydande omfattning lär standardiserade avtalsformulär komma att upprättas som är anpassade till konsumentkreditlagens bestämmelser i olika hänseenden. Det bör ligga i näringsidkarsidans eget intresse att utarbета sådana avtalsformulär i samråd med konsumentverket. Härvid bör givetvis tillses att formulären får en sådan utformning att konsumenten ges klar och tydlig information om de faktorer som anges i 6 § konsumentkreditlagen och om andra förhållanden som är av betydelse för bedömningen av avtalets innebörd. I sammanhanget bör också beaktas konsumenternas intresse av att få kreditkostnaden specificerad i poster som är avdragsgilla vid taxering och andra poster. Det kan givetvis också visa sig lämpligt att utarbета särskilda, från själva avtalsformulären fristående formulär för fullgörande av informationsplikten.

Informationsplikten enligt 6 § åvilar näringsidkare som lämnar eller förmedlar den ifrågavarande krediten. Med förmedling åsyftas här liksom i 1 § det fall att näringsidkare uppträder som ombud för kreditgivaren. Ofta torde då inte bara förmedlaren utan också kreditgivaren vara näringsidkare. Åtminstone vid vissa former av låneköp torde situationen sålunda vanligen vara den att sälj företaget förmedlar krediten och därvid uppträder som ombud för den bank eller det finansieringsföretag som lämnar krediten. I sådant fall ligger informationsplikten både på kreditgivaren och på den förmedlande näringsidkaren. Givetvis är det dock tillräckligt att den senare lämnar den föreskrivna informationen. Skulle informationsplikten åsidosättas, kan emellertid i det nu berörda fallet informationsåläggande enligt 3 § marknadsföringslagen riktas såväl mot kreditgivaren som mot den förmedlande näringsidkaren. Om å andra sidan kreditgivaren är en privatperson, riktar sig informationsplikten enligt förevarande paragraf enbart mot förmedlande näringsidkare. Om denne kvarstår som ombud för kreditgivaren när information enligt 6 § skall lämnas, åligger det alltså honom att se till att konsumenten får den föreskrivna skriftliga informationen.

Informationsplikten fullgörs gentemot konsument som avses bli kredittagare i det tilltänkta kreditavtalet. I den allmänna motiveringen har berörts vissa frågor rörande information till borgensmän och andra som kan ha intresse av att erhålla samma information som kredittagaren. Här får hänvisas till vad där har anförts (avsnitt 5.3).

7 §

Paragrafen, som saknar motsvarighet i kommitténs förslag, innehåller en hänvisning till marknadsföringslagens regelsystem. Innebörden härav är först och främst att om näringsidkare vid marknadsföring av kredit underlåter att lämna information som anges i 5 och 6 §§ eller som annars är av särskild betydelse från konsumentsynpunkt, så kan han enligt 3 § marknadsföringslagen åläggas att lämna den ifrågavarande informationen. Informationsåläggande kan meddelas även anställd hos näringsidkare och

annan som handlar på näringsidkares vägnar.

Vid sidan av generalklausulen i 3 § marknadsföringslagen blir även de handläggningsregler m. m. som anknyter till generalklausulen tillämpliga när det gäller informationsplikten enligt konsumentkreditlagen. Detta innebär bl. a. att fråga om informationsåläggande kan tas upp inför marknadsdomstolen efter ansökan av KO eller i andra hand sammanslutning av näringsidkare, konsumenter eller löntagare. Näringsidkare är skyldig att på anmaning av KO komma in med yttrande eller upplysning i ärende rörande informationsplikten. I ärende där informationsåläggande kan antas komma i fråga är näringsidkare även skyldig att på anmaning av KO tillhandahålla handling och liknande som kan ha betydelse för utredningen i ärendet. Efterkoms inte KO:s anmaning får KO förelägga näringsidkaren vid vite att fullgöra sin skyldighet. Beslut i fråga om informationsåläggande hindrar inte att samma fråga prövas på nytt, när ändrade förhållanden eller annat särskilt skäl påkallar det. Fråga om informationsåläggande får i fall som inte är av större vikt prövas av KO genom informationsföreläggande. Jag vill i övrigt hänvisa till den allmänna motiveringen (avsnittet 5.3) samt till marknadsföringslagen och dess förarbeten (prop. 1975/76:34).

Informationsåläggande riktas endast mot den som har företagit marknadsföringsåtgärd och därvid underlåtit att lämna information som har särskild betydelse från konsumentsynpunkt. Marknadsdomstolens avgöranden vid tillämpning av bestämmelserna om informationsplikt vid marknadsföring av kredit kommer sålunda formellt att avse endast enskilda fall. Trots detta torde avgörandena få en betydande effekt som prejudikat i den mån de rör mera principiella frågor.

Påpekas bör att informationsåläggande kan komma i fråga inte bara om näringsidkare vid marknadsföring av kredit t. ex. helt underlåter att lämna information om effektiv ränta e. d. utan givetvis också om näringsidkaren visserligen lämnar information men denna är oriktig. Rör det sig om uppsåtligt vilseledande framställning kan även straffbestämmelsen i 6 § marknadsföringslagen bli tillämplig.

Enligt 3 § andra stycket marknadsföringslagen får informationsåläggande innehålla att informationen skall lämnas genom märkning på vara eller tillhandahållas i annan form på säljställe, att den skall lämnas i annonser eller andra framställningar som näringsidkaren använder vid marknadsföringen eller att den i viss form skall lämnas till konsument som begär det. Dessa bestämmelser kommer att vara fullt ut tillämpliga på åläggande att lämna information som avses i 5 och 6 §§ konsumentkreditlagen. När det i 6 § konsumentkreditlagen föreskrivs att informationen inför slutande av kreditavtal skall vara skriftlig följer därav och av 7 § att marknadsdomstolen kan ålägga vederbörande att lämna den i 6 § angivna informationen i skriftlig form.

Informationsåläggande enligt 3 § marknadsföringslagen skall enligt 5 § samma lag förenas med vite, om inte detta av särskilda skäl är obehövligt.

Anledning att avstå från vitesföreläggande kan finnas t. ex. om KO vill ta upp ett ärende i marknadsdomstolen i syfte att få fram ett prejudicerande avgörande i en principiellt betydelsefull fråga. Det kan i sådant fall vara ett gemensamt intresse för KO samt näringsidkaren och dennes organisation att få frågan prövad av marknadsdomstolen. Om KO då kan avstå från att begära vitesföreläggande har detta ansetts öka möjligheterna att vinna samförstånd om att dra frågan under domstolens prövning (jfr prop. 1970:57 s. 91 f).

8 §

Paragrafen innehåller tillsammans med 9 § bestämmelserna om kontantinsats vid kreditköp. I kommitténs lagförslag finns bestämmelser om kontantinsats (maximering av kreditbeloppet) i 5, 6 och 8 §§, vartill har fogats en straffbestämmelse i 30 §.

Bestämmelserna i 8 och 9 §§ har utförligt behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.4, jfr även 5.12).

Förevarande paragraf innehåller bestämmelser om den kontantinsats som skall tas ut och om vem som skall svara för att detta sker. Vidare anges i paragrafen att betalning med medel som köparen fått låna under vissa särskilda förhållanden inte skall anses utgöra kontantinsats i lagens mening.

Med kontantinsats torde i allmänt språkbruk avses betalning med kontanter eller motsvarande, t. ex. check, som erläggs innan vara utges till köpare på grund av ett köpeavtal. Uttrycket kontantinsats har i 8 § i princip samma innebörd. Som skall beröras i det följande bör emellertid med kontant betalning jämföras det fall att köparen lämnar ett inbytesföremål. Vidare bör det i vissa fall kunna komma i fråga att ta ut en betalning, utgörande kontantinsats i lagens mening, först efter det att varan har utgetts till köparen.

Huvudregeln i första stycket innebär att säljaren av köparen skall ta ut kontantinsats i enlighet med god sed på marknaden. Innebörden av denna regel har närmare utvecklats i den allmänna motiveringen. Regeln styr för det första frågan hurvida kontantinsats i visst fall över huvud taget skall tas ut. Den lämnar sålunda utrymme för att i undantagsfall helt efterge kravet på kontantinsats. Vidare har regeln betydelse för frågan om kontantinsatsens storlek. Den styr också frågan om hur kontantinsatsen skall tas ut, t. ex. vid vilken tidpunkt detta skall ske.

Avgörande i dessa hänseenden är vad som beträffande kreditköp av det ifrågavarande slaget utgör god sed på marknaden. Som framgår av den allmänna motiveringen får konsumentverket härvidlag ett långtgående inflytande genom att verket i överläggningar och förhandlingar med näringsidkarsidan och genom utfärdande av riktlinjer kan i hög grad påverka betraktelsesättet när det gäller att avgöra vad som kan anses utgöra god marknadssed.

I den allmänna motiveringen har berörts vissa fall där undantag från

kontantinsatskravet bör kunna komma i fråga. Detta gäller bl. a. kontokortssystem av den typ som numera har vunnit utbredning på marknaden. Det torde utan vidare kunna konstateras att det i dag står i överensstämmelse med god sed på marknaden att kontantinsats inte tas ut vid kreditköp som sker inom ramen för sådana kontokortssystem, och de skäl som ligger bakom denna praxis talar för att den t. v. bör bibehållas. Det förtjänar emellertid att än en gång understrykas att kontokortssystemen i och för sig omfattas av reglerna om kontantinsats. Som har antytts i den allmänna motiveringen är det inte uteslutet att förhållandena utvecklar sig så att det framdeles blir aktuellt att kräva uttagande av kontantinsats även vid kontoköp av nu berört slag.

I enlighet med vad som tidigare har sagts skall kontantinsatsen normalt erläggas innan varan utges till köparen. Utlämnas i sådant fall varan innan hela kontantinsatsen har erlagts har bestämmelserna i 8 § inte iakttagits, och detta gäller även om kontantinsatsen betalas inom kort tid efter det att varan utlämnats. Det är alltså självfallet inte tillräckligt att parterna upprättar ett kontrakt där det sägs att föreskriven kontantinsats skall utgå.

Det kan emellertid tänkas speciella fall då en betalning motsvarande kontantinsatsen bör få tas ut senare än då varan utlämnas till köparen. Bl. a. kan övervägas att vid hemförsäljning, där den s. k. ångerveckan gäller, låta konsumenten vänta med att erlagga kontantinsats till dess att ångerveckan löpt ut. Hithörande frågor får prövas av konsumentmyndigheterna vid tillämpningen av reglerna i 8 och 9 §§.

I 8 § första stycket ges vidare en föreskrift som innebär att kontantinsatsen, om sådan skall utgå, normalt skall motsvara minst 20 procent av den ifrågavarande varans kontantpris. Lägre kontantinsats kan, temporärt eller för framtiden, ifrågakomma om särskilda förhållanden påkallar det. Dessa bestämmelser har tämligen ingående behandlats i den allmänna motiveringen och torde knappast erfordra ytterligare kommentarer. För fullständighetens skull bör dock framhållas att regeln om iakttagande av god sed på marknaden i något fall kan fordra uttagande av högre kontantinsats än 20 procent.

Enligt paragrafen åligger det säljaren vid kreditköp att ta ut föreskriven kontantinsats. Annan än säljaren kan – utom i vissa förmedlingsfall som strax skall beröras – inte drabbas av påföljd om kontantinsatskravet har åsidosatts. Fristående kreditgivare behöver alltså i och för sig inte kontrollera att föreskriven kontantinsats har erlagts. En annan sak är att banker och andra finansieringsinstitut får anses ha ett allmänt ansvar att tillse, att de inte medverkar i kreditköpssammanhang där det förekommer brott mot kontantinsatsreglerna. För bankernas och kreditaktiebolagens del kan ett sådant ansvar utkrävas inom ramen för den särskilda tillsynen över dessa företag. I sammanhanget bör erinras om att frågan huruvida även andra finansieringsföretag skall ställas under offentlig tillsyn övervägs av finansieringsbolagskommittén (Fi 1975:08).

Av 1 § konsumentkreditlagen följer att ett kreditköp kan falla under lagens bestämmelser även om säljaren är en privatperson. Detta gäller t. ex. om säljaren lämnar kredit och som ombud anlitar en näringsidkare, som i sin

yrkesmässiga verksamhet förmedlar kreditköpet. I sådant fall bör det åvila näringsidkaren att se till att föreskriven kontantinsats tas ut. Frågan skall närmare beröras i specialmotiveringen till 9 §.

I 8 § andra stycket upptas den i och för sig självklara regeln att som kontantinsats inte skall anses betalning med medel som köparen får låna av säljaren. Som kontantinsats skall inte heller anses betalning med medel som köparen får låna av annan kreditgivare än säljaren på grund av överenskommelse mellan säljaren och kreditgivaren. Den överenskommelse som här åsyftas skall gå ut på att kreditgivaren lånar ut pengar till köpare just för att denne skall kunna erlagga erforderlig kontantinsats. Det fordras i och för sig inte, såsom enligt 2 § andra stycket förordningen med föreskrifter om vissa betalningsvillkor vid yrkesmässig försäljning av bilar, att säljaren och kreditgivaren har ekonomisk intressegemenskap.

Som tidigare har nämnts kan kontantinsatsen eller del därav erläggas genom att säljaren får motta ett inbytesobjekt. Sådana transaktioner torde framför allt kunna få betydelse när kreditköpet avser en dyrare vara. Det fordras inte att inbytesobjektet utgörs av en vara av samma slag som kreditköpet avser.

Att kontantinsats sålunda kan erläggas i form av inbytesobjekt kan givetvis i viss mån komplicera tillsynen över att kontantinsatskravet efterlevs. Framför allt är det värderingen av inbytesobjektet som kan vålla problem. Den grundläggande principen bör vara att värderingen skall ske med iakttagande av god köpmannased. Självfallet är kontantinsatskravet inte uppfyllt, om det kontantbelopp som enligt lagen krävs vid viss affär formellt har uppnåtts genom att ett inbytesobjekt har åsatts ett med hänsyn till god köpmannased alltför högt värde. Det bör härvidlag i princip sakna betydelse, om säljaren kan visa att han sedermera har lyckats avyttra inbytesobjektet till ett högre pris än det värde som enligt nu berörda principer bort åsättas objektet. Affärsvinst i efterföljande led bör alltså regelmässigt inte få åberopas till stöd för att kontantinsatskravet har uppfyllts.

Det är tänkbart att inbytesobjektet tidigare har sålts av den säljare som vid ett senare kreditköp övertar objektet och att köparen alltjämt har en till det tidigare köpet hänförlig restskuld till säljaren. I så fall måste restskulden givetvis avräknas från inbytesobjektets värde. Motsvarande gäller om säljaren eventuellt från köparen övertar betalningsansvaret för restskuld till annan kreditgivare.

9 §

Säljer näringsidkare vara utan att iaktta bestämmelserna om kontantinsats i 8 §, skall detta enligt förevarande paragraf anses utgöra sådan handling som avses i 2 § marknadsföringslagen, dvs. otillbörlig marknadsföringsåtgärd. Som regel torde handlingen få anses otillbörlig mot såväl konsument som konkurrerande näringsidkare.

Förbud enligt 2 § marknadsföringslagen kan grundas endast på handling som företagits av näringsidkare eller på näringsidkares vägnar.

Näringsidkaren behöver inte vara part i köpeavtalet. Bestämmelsen i 9 § avser även den situationen att näringsidkaren för en privatpersons räkning säljer en vara samt fråga är om kreditköp i lagens mening. Som har nämnts redan under 8 § åligger det i sådant fall näringsidkaren att ta ut kontantinsats av köparen. Gör näringsidkaren inte det kan han drabbas av förbud enligt 2 § marknadsföringslagen. Som framgår av sistnämnda lagrum kan förbud meddelas även anställd hos näringsidkare och annan som handlar på näringsidkares vägnar samt var och en som i övrigt väsentligt har bidragit till handlingen.

Vid sidan av generalklausulen i 2 § marknadsföringslagen blir även de handläggningsregler m. m. i marknadsföringslagen som anknyter till generalklausulen tillämpliga när det gäller kravet på kontantinsats. Jag får i den delen hänvisa till vad som anförts i specialmotiveringen till 7 §.

I 30 § finns en erinran om att regeringen med stöd av lagen (1975:90) med bemyndigande att meddela föreskrifter om betalningsvillkor vid yrkesmässig försäljning av bilar kan meddela särskilda bestämmelser om bl. a. kontantinsats vid bilförsäljning. Sådana bestämmelser finns f. n. i förordningen (1959:575) med föreskrifter om vissa betalningsvillkor vid yrkesmässig försäljning av bilar (omtryckt 1976:63, se avsnittet 2.2.8). Beträffande förhållandet mellan denna särskilda reglering och konsumentkreditlagens bestämmelser om kontantinsats får hänvisas till specialmotiveringen till 30 §.

10 §

I 10 § regleras köparens rätt att vid kreditköp göra gällande invändningar och anspråk, som grundas på köpet, mot annan kreditgivare än säljaren (särskild kreditgivare). Paragrafen, som har behandlats i avsnittet 5.6 i den allmänna motiveringen, motsvarar med vissa ändringar 10 § i kommitténs förslag till konsumentkreditlag. Den ersätter bestämmelserna i 15 och 16 §§ konsumentköplagen.

Första stycket innehåller bestämmelser om köparens rätt att mot särskild kreditgivares krav på betalning framställa invändningar på grund av köpet. Bestämmelserna innebär att köparen vid varje form av kreditköp kan framställa alla de på köpet grundade invändningar som han skulle ha kunnat göra gällande mot säljaren. Vad som avses med kreditköp anges i 3 §. Med kreditgivare förstås enligt 2 § den som har lämnat krediten eller övertagit den ursprungliga kreditgivarens fordran mot köparen.

Med "invändningar på grund av köpet" åsyftas invändningar som grundas på bestämmelser i köpeavtalet, på köprättsliga lagregler såsom bestämmelserna i konsumentköplagen och den allmänna köplagen eller på allmänna avtalsrättsliga regler. Hit hör i första hand påståenden om kontraktsbrott av säljaren (dröjsmål eller fel). Mot särskild kreditgivares krav på betalning kan köparen sålunda åberopa exempelvis att säljaren inte har levererat varan

i rätt tid eller att den är behäftad med fel och att köparen därför enligt reglerna i konsumentköplagen har rätt att innehålla köpeskillingen eller del därav tills leverans sker, felet avhjälpes eller felfri vara levereras. Vidare kan köparen hävda t. ex. att han enligt konsumentköplagen har rätt att häva köpet på grund av dröjsmål eller fel. Köparen kan emellertid också göra gällande att han av annan anledning inte är skyldig att stå fast vid köpet, t. ex. därför att detta är ogiltigt enligt allmänna avtalsrättsliga regler.

Paragrafens andra stycke reglerar köparens rätt att vid kreditköp göra gällande anspråk på grund av köpet mot särskild kreditgivare. Bestämmelserna innebär att köparen mot särskild kreditgivare kan framställa samma penninganspråk på grund av köpet som han kan göra gällande mot säljaren. Det kan vara fråga t. ex. om anspråk på återbetalning av köpeskillning, skadeståndsanspråk, ersättning för reparation av varan e. d. Kreditgivaren svarar i princip lika med säljaren för fullgörandet av sådant anspråk. Kreditgivarens ansvar är beloppsmässigt dock begränsat till summan av vad han har mottagit av köparen med anledning av krediten.

Den befogenhet mot särskild kreditgivare som köparen kan grunda på bestämmelserna i andra stycket torde få sin främsta betydelse om ett köp hävs eller av annan anledning skall återgå och köparen till följd härav har anspråk på att återfå vad han presterat på grund av köpet. Även i andra fall kan bestämmelserna bli tillämpliga, nämligen om köparen har ett penninganspråk mot säljaren som till beloppet överstiger den obetalda delen av kreditfordringen. Det är att märka att anspråk enligt andra stycket kan riktas mot varje särskild kreditgivare som har mottagit betalning av köparen med anledning av kreditköpet. Kreditgivaren behöver sålunda inte allttjämt innehå fordringen mot köparen. Ansvaret enligt 10 § andra stycket gäller även om kreditgivaren sedermera har överlåtit fordringen till annan.

Att särskild kreditgivare svarar lika med säljaren för fullgörande av anspråk som avses i andra stycket innebär i och för sig att köparen kan vända sig direkt mot kreditgivaren med sitt anspråk. Han behöver sålunda inte först vända sig mot säljaren för att söka förmå denne att tillgodose anspråket. Inte heller behöver köparen i rättegång mot säljaren först få fastställt att anspråket är rättsligen grundat, utan detta kan i förekommande fall lika gärna fastställas i rättegång mellan köparen och den särskilde kreditgivaren. En annan sak är, som har framhållits i den allmänna motiveringen, att köparen i praktiken först torde komma att vända sig mot säljaren med sitt anspråk. Av betydelse härvidlag är framför allt att flertalet av de penninganspråk som vanligen förekommer vid köp och som inte i praktiken kan regleras genom invändningsrätten enligt 10 § första stycket förutsätter att anspråk på prestation in natura först har framställts. Sådana naturaanspråk kan inte enligt 10 § andra stycket riktas mot särskild kreditgivare utan härvid har köparen att vända sig mot säljaren. Vid dröjsmål med leverans måste köparen sålunda enligt 3 § första stycket konsumentköplagen normalt uppmäna säljaren att avlämna varan varefter köparen under skälig tid måste

avvakta leverans innan han får häva köpet. Om vara är behäftad med fel som säljaren har åtagit sig att avhjälpa måste köparen enligt 4 § första stycket konsumentköplagen, innan han kan göra gällande annat anspråk på grund av felet, först lämna säljaren skälig tid att avhjälpa felet eller leverera felfri vara. Om varan är behäftad med fel som inte skall avhjälpas på grund av åtagande som nyss nämnts får köparen enligt 5 § konsumentköplagen inte göra avdrag på köpeskillingen eller häva köpet om säljaren erbjuder sig att avhjälpa felet eller att leverera felfri vara och rättelsen sker genast samt utan kostnad eller väsentlig olägenhet för köparen.

För att köparen skall kunna framställa penninganspråk på grund av köpet mot särskild kreditgivare fordras att köparen är bevarad vid sin rätt att göra gällande anspråket mot säljaren. Köparen måste således ha iakttagit sådan reklamationsplikt o. d., vars fullgörande utgör en förutsättning för att köparen skall kunna rikta anspråk mot säljaren (jfr bl. a. 11 § konsumentköplagen). Kreditgivaren får givetvis mot köparens anspråk framställa alla de invändningar som säljaren skulle ha kunnat göra gällande.

Ett huvudsyfte med bestämmelserna i 10 § andra stycket är att köparen när ett köp hävs skall vara garanterad att återfå vad han har presterat på grund av köpet. En förutsättning för att köparen efter hävning skall återfå vad han har betalat är emellertid i regel att köparen å sin sida återlämnar varan i väsentligen oförändrat och oförminskat skick till säljaren (jfr 57 och 58 §§ köplagen). En kreditgivare är alltså i en hävningsituation inte skyldig att göra någon återbetalning till köparen med mindre denne på nyss angivet sätt lämnar tillbaka varan. Köparen bör alltid anses ha fullgjort sina förpliktelser härvidlag om han har återlämnat varan till säljaren. Som har nämnts i den allmänna motiveringen står det den särskilde kreditgivaren fritt att genom avtal med säljaren reglera deras inbördes mellanhavanden med anledning av kreditgivarens ansvar för säljarens förpliktelser på grund av kreditköp.

Till skillnad från de hittills gällande bestämmelserna i 15 och 16 §§ konsumentköplagen har reglerna i 10 § konsumentkreditlagen tillämpning också vid alla former av kontoköp. Vissa närmare förutsättningar härför har berörts i specialmotiveringen till 1 §.

I kontokortssystemen bokförs alla inköp som sker med utnyttjande av kontokrediten på kontohavarens konto. Kreditgivaren tillställer, i regel månatligen, kontohavaren ett besked om saldot på kontot. När kontohavaren skall betala kontoskulden kan han i allmänhet välja mellan två olika tillvägagångssätt. Han kan sålunda för det första varje månad betala hela skulden på kontot. Om detta betalningssätt används torde det inte uppkomma några särskilda problem vid tillämpning av bestämmelserna i 10 § på kontoköp.

Kontohavaren brukar emellertid kunna välja att i stället göra avbetalningar på kontoskulden. Enligt de bestämmelser som vanligen upptas i kontoavtal skall avbetalning i så fall avse viss minsta kvotdel av saldot på kontot,

dock visst lägsta belopp (t. ex. 50 kr.). Betalningen avräknas i regel på det totala saldoto. Om kontohavare som använder sådant betalningssätt vill utnyttja sin invändningsrätt enligt 10 § första stycket får det först fastställas hur stor del av de betalningar, vilka erlagts sedan det aktuella köpet skedde, som kan anses hänföra sig till detta köp. En användbar metod synes vara att i efterhand så stor del av betalningarna avräknas på den till köpet hänförliga fordringen som motsvarar dennas andel av det vid varje betalningstillfälle föreliggande saldoto. Sedan så skett torde återstoden av den till det aktuella köpet hänförliga fordringen – eller det lägre belopp som den ifrågavarande invändningen avser (jfr t. ex. sista meningen i 4 § andra stycket konsumentköplagen) – kunna t. v. krediteras kontohavarens konto eller på annat sätt undantas från fortsatta betalningar i avvaktan på reglering av det förhållande som utgör grunden för invändningen. Av bestämmelserna i 10 § första stycket och deras tvingande natur får anses följa att kreditgivaren, när han får motta meddelande från kontohavaren att denne vill göra gällande invändning på grund av köpet, är skyldig att vidta de nu nämnda åtgärderna. Givetvis finns det inte något som hindrar kreditgivaren att i stället tillämpa det enklare förfaringsättet att t. v. från fortsatta avbetalningar undanta ett belopp motsvarande hela den till det ifrågavarande köpet hänförliga kreditfordringen.

Om kontohavare som utnyttjar betalningssättet avbetalning med stöd av 10 § andra stycket framställer anspråk mot kreditgivaren vid kontoköp, torde anspråket i allmänhet kunna regleras genom kreditering av kontot. Detta torde i regel kunna ske genom att kontot krediteras med hela det belopp som anspråket avser, givetvis dock högst med ett belopp motsvarande kreditfordringen på grund av det ifrågavarande köpet.

11 §

Paragrafen motsvarar 21 och 30 §§ i kommitténs förslag till konsumentkreditlag och skall jämföras med 17 § konsumentköplagen.

Enligt första stycket första meningen får kreditgivaren inte ta emot av köparen ingången växelförbindelse beträffande fordran på grund av kreditköp.

I förhållande till vad som f. n. gäller enligt 17 § konsumentköplagen har den sakliga ändringen gjorts att förbudet riktas inte enbart mot säljare som lämnar anstånd med betalning utan mot var och en som vid kreditköp lämnar konsumenten kredit eller övertar den ursprungliga kreditgivarens fordran (jfr definitionen av kreditgivare i 2 §). Erläggs alltså betalningen till någon del med belopp som köparen erhåller som lån av särskild kreditgivare på grund av överenskommelse mellan denne och säljaren, får kreditgivaren inte beträffande fordran på grund av kreditköpet ta emot växel. Detsamma gäller naturligtvis säljaren, om han har lämnat köparen ett lån för att erlägga köpeskillingen (jfr definitionen av kreditköp i 2 §). Inte heller ett finansieringsföretag eller annan som övertar säljarens eller annan ursprunglig kreditgivares fordran får ta emot växel. Vad nu sagts gäller oavsett

om den efterföljande kreditgivaren agerar som näringsidkare eller privatperson (jfr specialmotiveringen till 2 §).

Förbudet avser av köparen ingången växelförbindelse, dvs. fall där köparen som acceptant, trassent eller endossent är växelgäldenär. I andra stycket har emellertid liksom i konsumentköplagen gjorts undantag för egen växel som är utställd av bankinstitut. Säljaren eller annan kreditgivare är alltså oförhindrad att ta emot postväxel, där bankinstitutet i egenskap av utställare är betalningsskyldigt för hela växelsumman (se prop. 1973:138 s. 278). I sammanhanget bör framhållas att köp mot betalning med check inte är att betrakta som kreditköp (jfr dock nedan).

Enligt första stycket andra meningen får kreditgivaren inte heller ta emot av köparen utfärdad löpande skuldebrev eller annan av denne ingången skuldförbindelse, vars överlåtande eller pantsättning inskränker köparens rätt att framställa invändningar på grund av köpet, om ny borgenär i god tro förvärvar fordringshandlingen. Bestämmelsen avser samma fordringshandlingar som nuvarande 17 § konsumentköplagen. Vad som avses med löpande skuldebrev framgår av 2 kap. skuldebrevslagen. Som exempel på andra handlingar som kan inskränka köparens invändningsrätt kan nämnas postdaterade checkar (se prop. 1973:138 s. 276).

Den som uppsåtligen bryter mot förbudet att ta emot växel eller annan handling som anges i första stycket dömes enligt tredje stycket till böter. Sanktionsbestämmelsen överensstämmer med vad som f. n. gäller enligt konsumentköplagen. Kommittén har föreslagit att även oaktsamhet skall kunna leda till bötespåföljd. En sådan skärpning har emellertid inte ansetts motiverad.

Vad som föreskrivs i 11 § påverkar inte de regler som enligt 17 § växellagen och 15 § skuldebrevslagen gäller om skydd för tredje man som i god tro förvärvar växel eller annan löpande fordringshandling. Om en sådan handling trots förbudet i första stycket kommer i onlopp, blir således innehålllet i växellagen resp. skuldebrevslagen avgörande när det gäller att bedöma borgenärens möjligheter att värja sig från invändningar från köparens sida.

12 §

Paragrafen motsvarar 11 och 12 §§ i kommitténs förslag till konsumentkreditlag och kan jämföras med 6 § tredje stycket och 2 § första stycket avbetalningsköplagen. Den har behandlats under 5.7 i den allmänna motiveringen.

Vid kreditköp har enligt första stycket köparen alltid rätt att betala sin skuld till kreditgivaren i förtid. Denna köparens befogenhet är ovillkorlig och kan som framgår av 4 § inte åsidosättas genom avtal. Rätten till förtidsbetalning gäller såväl mot säljare som mot andra kreditgivare vid kreditköp. Vem som är att anse som kreditgivare och vad som avses med kreditköp framgår av 2 och 3 §§.

Andra stycket begränsar kreditgivarens möjligheter att kräva betalning i förtid. Liksom första stycket är bestämmelsen tillämplig vid kreditköp.

Enligt andra stycket får kreditgivaren kräva betalning i förtid endast om han har gjort förbehåll härom samt köparen har dröjt i mer än en månad med att erlægga förfallen del av kreditfordringen och denna del uppgår till mer än en tiondel av hela kreditfordringen.

Bestämmelsen riktar sig mot s. k. förfalloklausuler i kreditköpskontrakt. Av inledningen till andra stycket framgår att avtalet måste innehålla en sådan klausul, om kreditgivaren över huvud taget mot köparens vilja skall kunna kräva betalning i snabbare takt än som framgår av den överenskomna betalningsplanen.

Endast förfalloklausuler som hänför sig till dröjsmål med betalningen får göras gällande. Härvidlag krävs att köparen på angivet sätt har kommit i kvalificerat dröjsmål. De båda krav som uppställs, tidskravet och storlekskravet, måste samtidigt vara uppfyllda. Utgångspunkten för tidsberäkningen är den betalningsplan som parterna kommit överens om.

Vid kreditköp som är förenat med återtaganderätt har köparen enligt 16 § viss möjlighet att värja sig mot att kreditgivaren gör gällande en förfalloklausul, även om köparen har kommit i sådant kvalificerat dröjsmål som anges i 12 §. I denna del får hänvisas till vad som anförs under 16 §.

Med kreditfordringen avses, som framgår av 2 §, det sammanlagda beloppet av kreditbelopp och kreditkostnad. Dröjsmålsbeloppet, dvs. den obetalda del av kreditfordringen som är förfallen enligt betalningsplanen, skall sättas i relation till hela kreditfordringen. Visar det sig att dröjsmålsbeloppet uppgår till mer än en tiondel av denna kan kreditgivaren således göra gällande en förfalloklausul, om även tidskravet är uppfyllt.

Vid kreditköp i allmänhet, som vanliga delbetalningsköp och låneköp där kreditavtalet hänför sig till köp av viss vara, utgör kreditfordringen i regel ett konstant belopp som vanligen torde vara uttryckligen angivet i avtalet eller eljest skriftligen dokumenterat (jfr specialmotiveringen till 6 §). I vissa fall torde dock kreditkostnaden kunna variera under avtalstiden, t. ex. därför att räntesatsen anknutits till diskontot. I sådana fall kommer kreditfordringens storlek att förändras med variationen i kreditkostnaden. Givetvis skall hänsyn tas härtill vid tillämpningen av 12 §.

När det gäller köp med användande av kontokredit är det uppenbart att bestämmelserna i 12 § i regel inte kan sättas i relation till varje enskilt kontoköp. Detta följer av att kontohavarens betalningar i allmänhet avräknas på kontots totala saldo utan uppdelning på de enskilda köpen. Avgörande för frågan huruvida kreditgivaren i ett kontoavtal skall kunna göra gällande en förfalloklausul bör därför vara om konsumenten/kontohavaren har dröjt i mer än en månad med att erlægga förfallen del av kontots saldo, vilken uppgår till mer än en tiondel av hela saldot. Med "kreditfordringen" avses alltså vid kontoavtal det vid varje tidpunkt föreliggande kontosaldot, vilket omfattar dels utnyttjat kreditbelopp och dels upplupen kostnad för krediten.

För att belysa kontokreditsituationen kan som exempel tas det fallet att kontohavaren enligt avtalet skall betala minst en tiondel av saldot inom en månad efter det att han fått motta månatligt saldobesked. Vid ett tillfälle (månad 0) visar saldobeskedet ett saldo på 5 000 kr. Kontohavaren gör i fortsättningen inte någon inbetalning. Vid nästa tillfälle för saldobesked (månad 1) skulle kontohavaren enligt avtalet ha betalat 500 kr. Vid det därpå följande tillfället (månad 2) utgör det till betalning förfallna beloppet mer än tiondel av den månad 0 föreliggande kreditfordringen. Därmed börjar den tidsfrist löpa som är av betydelse i sammanhanget. Efter loppet av ytterligare en månad har kreditgivaren möjlighet att med stöd av en förfalloklausul utkräva betalning av hela kreditfordringen.

Av det anförda framgår att det saknar betydelse huruvida kontohavaren efter den tidpunkt som bildar utgångspunkt vid bedömningen (månad 0) tar kreditutrymmet i anspråk ytterligare. Självfallet måste gälla att kontohavaren inte kan försätta sig i en bättre ställning genom att efterhand öka saldot samtidigt som han inte gör några inbetalningar. Vidare torde av allmänna principer följa att kreditgivaren har rätt att avvisa avbetalningar på kontoskulden vilka understiger avtalat och förfallet amorteringsbelopp.

Det bör anmärkas att av den nu berörda regleringen följer att kreditgivaren inte genom enbart uppsägning av ett kontoavtal kan bringa den avtalade amorteringsplanen till upphörande. Härför fordras att en förfalloklausul kan göras gällande.

Enligt 12 § tredje stycket utgör de i andra stycket stadgade begränsningarna i rätten att åberopa förfalloklausuler inte hinder för bank eller annan kreditgivare att göra gällande strängare förbehåll om betalning i förtid, om sådan skyldighet följer av annan författning. Av den allmänna motiveringen (avsnittet 5.7) framgår att det här är banklagstiftningen som åsyftas. Regeln i tredje stycket tillåter emellertid inte ifrågavarande kreditgivare att åberopa förfalloklausuler som är strängare än vad som är direkt motiverat av den berörda lagstiftningen. Vidare bör framhållas att regeln gäller endast för det fall kreditgivaren lämnat ett lån till konsumenten, dvs. vid kreditköp av låneköpets konstruktion. Regeln är däremot inte tillämplig när bankaktiebolag e.d. inträder som kreditgivare i konsumentkreditlagens mening genom att överta säljares fordran mot köpare enligt ett mellan säljaren och köparen upprättat kreditköpsavtal. Här gäller enligt allmänna rättsgrundsatser att den nye kreditgivaren inte mot köparen förvärvar längre gående rätt i fråga om möjligheten att åberopa förfalloklausul än säljaren själv hade.

13 §

Paragrafen motsvarar 13 § i kommitténs förslag till konsumentkreditlag och kan jämföras med 4 § avbetalningsköplagen, vartill hänvisas i 6 § tredje stycket och 9 § samma lag. Bestämmelsen har behandlats under 5.7 i den allmänna motiveringen. Den innebär att köparen vid förtidsbetalning av skuld på grund av kreditköp har rätt att få sin skuld reducerad på visst sätt.

Med förtidsbetalning förstås betalning av belopp som enligt den avtalade betalningsplanen ännu inte är förfallet till betalning. Det saknar betydelse om det är köparen själv som tar initiativet till förtidsbetalning eller om det är kreditgivaren som med stöd av en avtalsklausul påfordrar sådan betalning. Som framgår av 17 § tredje stycket skall bestämmelserna i 13 § tillämpas även vid den avräkning som äger rum när kreditgivare återtar vara som har sålts med förbehåll om återtaganderätt.

Vid förtidsbetalning utnyttjas inte hela den överenskomna kredittiden. Bestämmelserna i 13 § syftar till att köparen vid förtidsbetalning inte skall behöva betala den del av kreditkostnaden som vid en schablonmässig beräkning kan anses belöpa på den ej utnyttjade kredittiden. Enligt paragrafen skall sålunda, när förtidsbetalning aktualiseras, vid beräkning av kreditgivarens fordran den obetalda delen av kreditfordringen minskas med så stor del av kreditkostnaden som den ej utnyttjade kredittiden utgör i förhållande till den avtalade kredittiden. Kreditgivaren får dock alltid tillgodoräkna sig hela kostnaden för uppläggning av krediten, om denna kostnad särskilt anges i avtalet och ej är oskälig.

Som exempel på uppläggningskostnad kan nämnas kreditgivarens kostnad för kreditupplysning. Hit hör också administrationskostnader som hänför sig till avtalsförhållandets inledande skede, men däremot inte efter hand uppkommande aviseringskostnader och liknande. Det kan vara svårt för kreditgivaren att ange den exakta kostnaden för uppläggningskostnaden av viss kredit. En schablonmässig beräkning bör därför kunna komma i fråga. Som en spärre föreskrivs emellertid att endast uppläggningskostnad som ej är oskälig får tillgodoräknas kreditgivaren.

Innebörden av bestämmelserna i 13 § kan belysas med följande exempel (jfr kommitténs betänkande s. 228 ff.).

En vara köps på kredit den 30 maj. Kredittiden är tio månader. Enligt köpeavtalet har varan köpts på följande villkor i övrigt:

Kontantpris:	1 350 kr.
Kontantinsats:	350 kr.
Kreditbelopp:	1 000 kr.
Kreditkostnad:	165 kr.
Kreditfordringen:	1 165 kr.

Av kreditkostnaden utgör 55 kr. uppläggningskostnad. Betalningen skall enligt avtalet erläggas med 116 kr. 50 öre den 30 i varje månad med början den 30 juni.

Den 30 november har köparen enligt betalningsplanen betalat sammanlagt 699 kr. av kreditfordringen. Samma dag, dvs. vid utgången av den sjätte månaden av den avtalade kredittiden, vill köparen göra sig fri från kreditavtalet genom förtidsbetalning. Ej utnyttjad kredittid uppgår till fyra månader, dvs. till 4/10 av den avtalade kredittiden. Sedan kreditgivaren har

tillgodoräknats hela uppläggningskostnaden för krediten skall alltså den obetalda delen av kreditfordringen, 466 kr., minskas med $4/10$ av $(165-55 =) 110$ kr., dvs. 44 kr. Kreditgivarens fordran uppgår således till $(466-44 =) 422$ kr.

För tillämpningen av bestämmelserna i 13 § är det en underförstådd förutsättning att den i kreditfordringen ingående kreditkostnaden till någon del kan anses hänförlig till den ej utnyttjade kredittiden. Detta bör alltid anses vara fallet vid sedvanliga delbetalningsköp och låneköp. Vid kontokrediter innefattar kreditfordringen däremot i allmänhet endast kostnad som faktiskt hänför sig till utnyttjad kredittid. Någon reduktion av kostnaden enligt 13 § blir då inte aktuell.

14 §

Paragrafen motsvarar 14 § i kommitténs förslag till konsumentkreditlag och kan jämföras med 8 § tredje stycket avbetalningsköplagen. Den har behandlas i avsnittet 5.8 i den allmänna motiveringen.

Den som har flera förfallna skulder till samma kreditgivare har i princip befogenhet att själv avgöra på vilken skuld avräkning skall ske vid betalning som inte täcker allt vad han är skyldig. Gäldenären kan emellertid tänkas på förhand avstå från denna befogenhet. Avtalsvillkor varigenom sådant avstående görs är i allmänhet bindande. Bestämmelsen i 14 § riktar sig mot villkor av angivet slag, s. k. avräkningsförbehåll, i samband med kreditköp.

Enligt 14 § får belopp som köparen erlägger för avräkning på viss kreditfordran i anledning av kreditköp inte först avräknas på annan fordran. Har sålunda köparen exempelvis ingått två delbetalningsavtal med samme säljare och vill köparen att inbetalat belopp skall anses som betalning på den ena fordringen, får säljaren inte först dra av beloppet från den andra fordringen. Motsvarande gäller för banker och andra kreditgivare som trätt i säljarens ställe. Vidare gäller beträffande kreditgivare som har lämnat dels ett från köp fristående lån, dels en kredit i samband med köp till samme konsument att han inte får neka konsumenten avräkning på den fordran som hänför sig till kreditköpet.

Förbudet att göra gällande avräkningsförbehåll har, som framhållits i den allmänna motiveringen, särskild betydelse vid kreditköp med återtaganderätt. Om nämligen kreditgivaren hade kunnat åberopa sådant förbehåll, hade det i praktiken inneburit att återtaganderätten kunnat kopplas till annan fordran mot samme gäldenär än den som ursprungligen förenats med återtaganderätt.

Vid kontokrediter utgörs kreditfordringen av kontots saldo. Bestämmelsen i 14 § utgör således inte hinder mot att kreditgivaren, då fråga är om kontoköp, på vanligt sätt avräknar erlagt belopp mot saldot.

15 §

Med denna paragraf inleds konsumentkreditlagens särskilda bestämmelser om återtaganderätt (15–23 §§). Paragrafen motsvarar 15 och 16 §§ i kommittéförslaget. Den kan jämföras med 1 § första stycket och 2 § första stycket avbetalningsköplagen.

Enligt 15 § första stycket avses med förbehåll om återtaganderätt avtalsvillkor som ger kreditgivaren möjlighet att återta varan om köparen inte fullgör sin del av ett kreditköpsavtal. Ett sådant villkor kan formuleras på olika sätt. Definitionen i första stycket omfattar båda de typer av förbehåll som anges i 1 § avbetalningsköplagen, således återtagandeförbehåll och äganderättsförbehåll. Även det senare förbehållet innebär nämligen att varan skall kunna återtas vid bristande fullgörelse från köparens sida.

Såväl äganderättsförbehåll som återtagandeförbehåll torde numera ge kreditgivaren ett sakrättsligt skydd med avseende på det gods som omfattas av förbehållet (angående återtagandeförbehåll, se rättsfallet NJA I 1975:222). Kreditgivarens rätt till godset är således skyddad i förhållande till tredje man, t. ex. vid utmätning hos köparen eller vid dennes konkurs.

Konsumentkreditlagens bestämmelser om återtaganderätt har ett vidare tillämpningsområde än avbetalningsköplagens. Sistnämnda lag gäller nämligen endast vid delbetalningsköp där minst en post skall erläggas i efterhand, medan konsumentkreditlagens regler gäller även kreditköp där hela betalningen skall erläggas på en gång efter köpet.

En grundläggande förutsättning för att en vara skall kunna återtas från köparen är naturligtvis att avtalet innehåller ett förbehåll om återtaganderätt som är giltigt enligt allmänna avtalsrättsliga regler och att de i avtalet uppställda förutsättningarna för att förbehållet skall få göras gällande är uppfyllda. Därjämte uppställs i 15 § andra stycket vissa särskilda krav för att förbehåll om återtaganderätt skall få göras gällande.

Enligt andra stycket krävs till en början att förbehållet har gjorts av säljaren i samband med köpet för att trygga säljarens rätt till betalning. Annan kreditgivare än säljaren kan alltså inte förbehålla sig detta slag av säkerhet i varan. Ett av säljaren uppställt förbehåll kan emellertid åberopas av annan kreditgivare till vilken säljaren har överlåtit eller pantsatt sin rätt.

Säljaren kan endast göra förbehåll som har till ändamål att trygga hans egen rätt till betalning på grund av kreditköpet. När betalningen som vid låneköp och vissa former av kontoköp erläggs med belopp som köparen lånar från bank eller annan kreditgivare kan således säljaren inte förbehålla sig återtaganderätt och inte heller göra ett giltigt förbehåll till säkerhet för köparens förpliktelser mot kreditgivaren. Detta innebär att återtaganderätt är utesluten i samband med låneköp och kontoköp.

Observeras bör vidare att förbehåll om återtaganderätt måste ha tillkommit i samband med köpet. Detta innebär att en vara inte i efterhand kan göras till föremål för säkerhetsrätt av detta slag.

Enligt andra stycket krävs vidare för att återtaganderätt skall få utövas att köparen har dröjt i mer än en månad med att erlægga förfallen och ej preskriberad del av kreditfordringen och att denna del uppgår till mer än en tiondel av hela kreditfordringen. Annat kontraktsbrott än betalningsdröjsmål godtas således inte som grund för återtagande och dröjsmålet måste vara kvalificerat på angivet sätt. Härvidlag råder i princip överensstämmelse med förutsättningarna för att kreditgivaren med stöd av förfalloklausul skall få kräva betalning i förtid (se 12 § andra stycket). Att kreditfordringens storlek i vissa fall kan variera under avtalstiden har berörts under 12 §. Vid tillämpningen av 15 § skall hänsyn tas till sådana variationer.

För att förbehåll om återtaganderätt skall få göras gällande krävs som nämnts att den del av kreditfordringen som dröjsmålet avser inte har blivit preskriberad. I realiteten innebär detta att återtaganderätten efter en tid kan upphöra.

Det bör anmärkas att det enligt annan författning än konsumentkreditlagen kan föreligga särskilda begränsningar av möjligheten att göra gällande ett förbehåll om återtaganderätt (jfr 2 kap. 4 och 5 §§ jordabalken).

Genom tredje stycket begränsas i näringsrättslig ordning användandet av förbehåll om återtaganderätt. Enligt första meningen kan näringsidkare som vid försäljning av vara använder sådant förbehåll förbjudas att framdeles i liknande fall använda förbehållet, om det avser vara som med hänsyn till sin beskaffenhet eller sitt värde eller på grund av förhållandena på marknaden inte är lämpad som kreditsäkerhet. I den allmänna motiveringen (avsnitt 5.9) har angivits närmare riktlinjer för lämplighetsprövningen.

Förbud kan riktas inte bara mot näringsidkare som själv är säljare utan även mot näringsidkare som använder sig av återtagandeförbehåll när han i sin yrkesmässiga verksamhet förmedlar kreditköp som ombud för säljaren.

Enligt tredje stycket andra meningen äger i fråga om förbud avtalsvillkorslagens bestämmelser motsvarande tillämpning. Hänvisningen till avtalsvillkorslagens regelsystem innebär inte bara att förbud kan meddelas av marknadsdomstolen utan också att fråga om förbud i fall som ej är av större vikt får prövas av KO genom förbudsföreläggande. Har förbuds-föreläggande godkänts, gäller det som förbud av marknadsdomstolen.

En förutsättning för meddelande av förbud är enligt avtalsvillkorslagen att det är påkallat från allmän synpunkt.

Förbud skall i princip förenas med vite. Det kan meddelas även anställd hos näringsidkare och annan som handlar på näringsidkarens vägnar. Fråga om förbud upptas inför marknadsdomstolen efter ansökan av KO eller i andra hand sammanslutning av näringsidkare, konsumenter eller löntagare. Anknytningen till avtalsvillkorslagen betyder vidare att näringsidkare är skyldig att på anmaning av KO komma in med yttrande eller upplysning i förbudsärende enligt 15 § tredje stycket konsumentkreditlagen. Efterkoms

inte sådan anmaning, får KO förelägga näringsidkaren att vid vite fullgöra sin skyldighet.

Beslut i fråga om förbud hindrar inte att samma fråga prövas på nytt, när ändrade förhållanden eller annat särskilt skäl föranleder det. Interimistiskt beslut kan meddelas om särskilda skäl föreligger. Talan om utdömande av vite förs vid allmän domstol av åklagare.

Förbud som enligt 15 § tredje stycket kan riktas mot återtagandeklausuler är alltså av näringsrättslig karaktär. Detta hindrar emellertid inte en återverkan på det civilrättsliga planet. Ett villkor som kan förbjudas eller rentav har förbjudits av marknadsdomstolen torde vid bedömning i ett enskilt fall ofta kunna lämnas utan avseende med stöd av den allmänna förmögenhetsrättsliga generalklausulen i 36 § avtalslagen. Här kan hänvisas till vad som har anförts i prop. 1975/76:81 (s. 131). Enligt 21 § konsumentkreditlagen får handräckning för återtagande av vara inte beviljas, om det ifrågavarande återtagandeförbehållet har uppställts i strid mot förbud enligt 15 § tredje stycket.

16 §

Paragrafen saknar uttrycklig motsvarighet i kommittéförslaget (jfr uttalande på s. 185 i kommitténs betänkande). Den kan jämföras med 2 § andra stycket avbetalningsköplagen (se även 6 § första stycket samma lag).

Enligt 16 § kan köparen, sedan han har råkat i sådant kvalificerat dröjsmål som anges i 15 § andra stycket, hindra att varan återtas genom att i efterhand erlagga det belopp som inte har betalats i rätt tid plus ränta och kostnader. Denna möjlighet har köparen så länge varan inte har återtagits, oavsett anledningen till dröjsmålet. Rättelse kan ske både före och efter det att kreditgivaren har inlett rättegång eller exekutivt förfarande för att återta varan.

För att rättelse skall anses fullgjord måste köparen först och främst betala allt som inte har erlagts i rätt tid enligt avtalet. Således måste köparen betala även belopp som har varit förfallet i mindre än en månad och därför inte har haft betydelse för kreditgivarens rätt att göra gällande förbehåll om återtaganderätt.

För det andra måste köparen betala dröjsmålsränta på ifrågavarande belopp enligt de grunder som anges i 17 § tredje stycket. Köparen behöver således inte betala högre ränta än som anges i 6 § räntelagen. Vidare måste köparen ersätta kreditgivaren för kostnader som kan ha uppkommit för denne och som anges i 17 § fjärde och femte styckena.

Verkan av rättelse enligt 16 § är för det första att kreditgivaren inte på grund av ifrågavarande dröjsmål får återta varan. Därtill kommer enligt bestämmelsens andra punkt, att kreditgivaren inte heller får göra gällande avtalsvillkor om förtida betalning (se 12 § andra stycket) på grund av dröjs-

målet. Däremot är kreditgivaren oförhindrad att vid framtida kvalificerade dröjsmål göra gällande förbehåll om återtaganderätt och förfalloklausul.

17 §

Paragrafen motsvarar 17 § första – tredje styckena i kommittéförslaget och kan jämföras med 3 och 4 §§ avbetalningsköplagen.

I första stycket sägs att om kreditgivaren vill återta varan, skall avräkning göras mellan honom och köparen. Avräkningen sker på det sätt som anges i andra och tredje styckena.

Reglerna om avräkning tillämpas såväl vid handräckning för återtagande som vid verkställighet av dom varigenom köparen har förpliktats att lämna tillbaka vara som har sålts med förbehåll om återtaganderätt. Reglerna skall emellertid också tillämpas om kreditgivaren med stöd av sådant förbehåll vill återta varan utan medverkan av myndighet, vilket naturligtvis förutsätter köparens medgivande. Av 4 § framgår att reglerna om avräkning inte till köparens nackdel kan åsidosättas genom avtal.

Vid avräkning skall enligt andra stycket köparen tillgodoräknas varans värde vid återtagandet, varvid 3 § avbetalningsköplagen äger motsvarande tillämpning.

I 3 § avbetalningsköplagen föreskrivs att godsets värde vid återtagandet skall beräknas efter vad säljaren kan antas utvinna genom att ombesörja godsets försäljning på lämpligt sätt. Hänsyn skall sålunda tas till omständigheter som är ägnade att höja värdet i säljarens hand, såsom att han kan på nytt sälja godset i egen rörelse och dessförinnan avhjälpa eventuell skada på godset. När det gäller principerna för värderingen kan hänvisas till prop. 1953:3. Här bör dock anmärkas följande.

Vad säljaren kan antas "utvinna" genom att på lämpligt sätt sälja varan omfattar vad som kan antas inflyta genom försäljningen med avdrag av försäljningskostnaderna. Av nyssnämnda proposition framgår att i princip alla försäljningskostnader skall beaktas, såväl fasta kostnader som mera speciella, t. ex. för annonsering, transport och reparation. Säljaren får däremot inte tillgodoräkna sig handelsvinst på den nya försäljningen.

I regel torde en vara sjunka i värde efter köpetillfället. Någon gång kan värdet dock tvärtom ha stigit. Givetvis skall i sådant fall avräkningen vid återtagande ske med hänsyn till det nya, högre värdet. Detta gäller även om köparen härigenom tillgodoräknas ett högre värde än kreditköpspriset för varan.

Det kan inträffa att kreditgivaren för att kunna verkställa ett återtagande måste betala vissa skulder som egentligen åvilar köparen. Denne kan t. ex. ha lämnat varan för reparation under sådana förhållanden att den som verkställt reparationen har rätt att kvarhålla varan som säkerhet för reparationsfordringen (s. k. retentionsrätt). Om kreditgivaren då för att få ut varan

tvingas betala reparationsfordringen bör hänsyn härtill tas vid bestämmandet av varans värde vid avräkningsförfarandet. Detta torde överensstämma med vad som gäller enligt avbetalningsköplagen (jfr prop. 1953:3 s. 38 ff, särskilt s. 39, samt Eklund-Nordström, Lagen om avbetalningsköp, 2 uppl., Stockholm 1957, s. 55). Vad nu sagts bör gälla även när retentionsrätt utövas för andra fordringar än reparationsfordringar och kreditgivaren på grund härav måste betala sådan fordran för att återtagandet skall kunna verkställas.

I 17 § tredje-femte styckena anges vad kreditgivaren får räkna sig till godo vid avräkningen.

Kreditgivaren får enligt tredje stycket först och främst tillgodoräkna sig den obetalda delen av kreditfordringen efter reduktion enligt 13 §. Enligt 13 § skall, när förtidsbetalning sker, vid beräkning av kreditgivarens fordran den obetalda delen av kreditfordringen minskas med så stor del av kreditkostnaden som den ej utnyttjade kredittiden utgör i förhållande till den avtalade kredittiden. Dessutom får kreditgivaren tillgodoräkna sig hela kostnaden för uppläggning av krediten, om denna kostnad särskilt anges i avtalet och ej är oskäligen. Beträffande reduktionen av kreditkostnaden hänvisas i övrigt till vad som har anförts vid 13 §.

Normalt kan avtalets uppgifter om kreditköpsfaktorerna läggas till grund för beräkningen av vad kreditgivaren skall tillgodoräknas enligt 17 § tredje stycket. Handräckning är utesluten om dessa uppgifter är ofullständiga eller felaktiga (jfr specialmotiveringen till 20 och 21 §§). Vid domsverkställighet blir domens innehåll avgörande. Av domen kan följa att från kontraktet avvikande uppgifter om kreditköpsfaktorerna skall läggas till grund vid avräkningsförfarandet. Köparen kan t. ex. ha vunnit framgång med en invändning om att kontraktets kontantprisuppgift ej motsvarar faktiskt tillämpat kontantpris eller att kreditkostnaden är oskäligt hög.

Utöver obetald del av kreditfordringen, reducerad enligt 13 §, får kreditgivaren enligt 17 § tredje stycket tillgodoräkna sig dröjsmålsränta, dock ej enligt högre räntefot än som anges i 6 § räntelagen. Enligt den bestämmelsen skall ränta beräknas för år enligt en räntefot som motsvarar det av riksbanken fastställda vid varje tid gällande diskontot med tillägg av fyra procentenheter.

Är det fråga om handräckning måste yrkande om dröjsmålsränta framställas senast vid återtagandeförrättningen. Innehåller återopat kontrakt bestämmelser om dröjsmålsränta kan kreditgivaren anses ha yrkat sådan ränta.

Enligt 17 § fjärde och femte styckena får kreditgivaren vid avräkningen också tillgodoräkna sig ersättning för vissa kostnader som kan uppkomma vid återtagande av vara. I fjärde stycket anges till en början att kreditgivaren får räkna sig till godo ersättning för exekutionsavgift. Sådan avgift tas ut enligt exekutionsavgiftskungörelsen (1971:1027). Vidare får kreditgivaren tillgodoräkna sig skälig kostnad för transport av varan samt ersättning för utgift som han åsamkats för inställelse vid återtagandeförrättning, om in-

ställelsen har varit påkallad för tillvaratagande av kreditgivarens rätt. Ersättning för utgift för inställelse vid återtagandeförrättning bestäms med motsvarande tillämpning av bestämmelserna om beräkning av ersättning av allmänna medel till vittne. Dessa bestämmelser återfinns i vittnesersättningskungörelsen (1973:262, ändrad senast 1975:1086). I 17 § femte stycket ges en särskild regel om tillgodoräkning av ersättning för kostnad i mål om handräckning för återtagande. I sådant mål får kreditgivaren tillgodoräkna sig även skälig ersättning för sitt eget arbete med anledning av målet samt arvode till ombud eller biträde. Regeringen avses utfärda föreskrifter om vad som härvidlag skall anses utgöra skälig ersättning.

Här bör slutligen pekas på ett par olikheter mellan konsumentkreditlagen och avbetalningsköplagen.

Konsumentkreditlagen tillåter inte vare sig kopplings- eller avräkningsförbehåll. Det har därför inte kommit i fråga att införa någon motsvarighet till bestämmelsen i 4 § första stycket 5 avbetalningsköplagen om avräkning av reparationsersättning o. d.

Enligt avbetalningsköplagen får säljare tillgodoräkna sig gottgörelse för försäkringspremie som säljaren har att fordra och som inte har inräknats i avbetalningspriset (4 § första stycket 3). Konsumentkreditlagen saknar motsvarighet till denna bestämmelse. Kostnad för försäkring, liksom all annan ersättning som säljaren betingar sig utöver kontantpriset, är nämligen enligt konsumentkreditlagen (2 §) att betrakta som kreditkostnad och ingår således i den del av kreditfordringen som tillgodoräknas kreditgivaren efter reduktion enligt 13 §.

18 §

Paragrafen motsvarar 17 § fjärde och femte styckena kommittéförslaget och kan jämföras med 5 § avbetalningsköplagen.

Konsumentkreditlagens reglering av återtaganderätten innebär liksom motsvarande bestämmelser i avbetalningsköplagen att kreditgivaren inte skall kunna göra någon extra vinst på att köparen tvingas lämna varan ifrån sig. Om köparen vid avräkningen tillgodoräknas ett större belopp än kreditgivaren – dvs. om varan åsätts ett värde som är högre än summan av de belopp kreditgivaren får tillgodoräkna sig – får därför varan enligt huvudregeln i första stycket återtas endast om kreditgivaren betalar mellanskillnaden till köparen.

En särskild regel gäller i fall där varan har värderats av utmätningsman. Som framgår av 13 § och 15 § andra stycket avbetalningsköplagen, vartill hänvisas i 22 § konsumentkreditlagen, skall varan värderas av utmätnings-

man vid handräckning och vid verkställighet av dom på återtagande, om inte domen föreskriver annat. Och som framgår av 14 och 15 §§ avbetalningsköplagen, vartill likaledes hänvisas i konsumentkreditlagen, blir resultatet av en avräkning efter utmätningsmans värdering inte alltid slutgiltigt. Kreditgivaren har liksom köparen möjlighet att underställa värderingen domstols prövning. Skulle domstolen därvid uppskatta varans värde till lägre belopp än utmätningsmannen har gjort, blir köpare som vid avräkningen har tillerkänts överskjutande mellanskillnad återbetalningsskyldig gentemot kreditgivaren. Kreditgivaren har därför ett intresse av att kunna säkra återbetalning. Av det skälet har kreditgivaren val rätt mellan att erlagga mellanskillnad till köparen och att nedsätta beloppet hos utmätningsman, om varan har värderats av denne.

När köparen har rätt att lyfta nedsatt belopp framgår av 14 § andra stycket och 15 § andra stycket avbetalningsköplagen (jfr 22 § konsumentkreditlagen).

Om kreditgivaren tillgodoräknas ett större belopp än köparen, får kreditgivaren enligt andra stycket inte kräva ut mellanskillnaden (restskulden). Transaktionen mellan parterna är således i detta läge i princip avslutad. Med restskuld enligt förevarande bestämmelse avses emellertid bara belopp som omfattas av avräkningsreglerna. Således är kreditgivaren oförhindrad att även efter varans återtagande kräva ut ersättning för rättegångskostnader som hänför sig till dom varigenom köparen har förpliktats att utge varan.

Påpekas bör att restskulden skall betalas, om köparen vill begagna sig av sin rätt att lösa tillbaka varan, se 19 §.

19 §

Paragrafen, som saknar motsvarighet i kommitténs förslag, kan jämföras med 6 § andra stycket avbetalningsköplagen.

Bestämmelserna innebär att köparen oberoende av kreditgivarens samtycke har rätt att inom fjorton dagar lösa tillbaka återtagen vara genom betalning som sätter kreditgivaren i samma ekonomiska situation som om återtagandet hade avvärjts genom slutbetalning från köparen.

Vill köparen återlösa varan skall han betala kreditgivaren varans värde vid återtagandet, dvs. samma värde som har använts vid avräkningen. I förekommande fall måste köparen också betala den restskuld som har uppkommit vid avräkningen. Har således vid det tillfället kreditgivaren tillgodoräknats ett större belopp än köparen är denne skyldig att erlagga mellanskillnaden, om han vill utnyttja återlösningsrätten.

Återlösningsrätt gäller oavsett om återtagande har skett handräckningsvis, genom domsverkställighet eller genom uppgörelse mellan parterna utan medverkan av myndighet.

20 §

I 20–22 §§ finns bestämmelser om handräckning och verkställighet av dom, varigenom köparen har förpliktats att lämna tillbaka vara som sålts med återtaganderätt.

Med handräckning förstås det förenklade processuella förfarande som anvisas i avbetalningsköplagen och som gör det möjligt för kreditgivaren att mot köparens vilja återta varan utan att först behöva vända sig till domstol för att få en verkställbar dom.

De formella förutsättningarna för handräckning anges i 20 §, som motsvarar 18 § kommittéförslaget och kan jämföras med 10 § avbetalningsköplagen.

Enligt 20 § första stycket får kreditgivaren söka handräckning hos utmättningsman, under förutsättning att om kreditköpet har upprättats en av parterna underskriven handling som innehåller förbehåll om återtaganderätt och uppgift om vissa kreditköpsfaktorer. De krav på handlingens innehåll som här ställs upp har syftet att skapa underlag för utmättningsmannens bedömning av ärendet. Rent faktiskt kan de också framtvinga att den som säljer en vara med återtaganderätt lämnar köparen viss viktig information om kreditköpets innebörd (jfr 6 §).

Konsumentkreditlagen uppställer inte i och för sig något krav på skriftlig form för att ett kreditköpsavtal skall vara giltigt. Men för att handräckning skall komma i fråga krävs således att en skriftlig köpehandling har upprättats. Förutom återtaganderättsförbehåll måste handlingen innehålla uppgift om kontantpriset, kreditbeloppet, kreditkostnaden, kredittiden, kreditfordringen och när betalning skall erläggas. Beträffande innebörden av de olika termerna hänvisas till 2 §. Utmättningsmannen har att kontrollera att uppgifterna stämmer inbördes.

Saknas uppgifter som krävs enligt första stycket, skall ansökan om handräckning avslås. Detsamma gäller om köparen visar sannolika skäl att kontraktet innehåller felaktig uppgift, exempelvis om kontantpriset.

Den omständigheten att en handräckningsansökan har avslagits av utmättningsmannen inskränker inte kreditgivarens möjlighet att väcka talan vid domstol för att utverka dom varigenom köparen förpliktats att lämna tillbaka varan.

I andra stycket föreskrivs att ansökan om handräckning skall göras skriftligen samt innehålla uppgift om den del av kreditfordringen som utestår obetald. Denna uppgift är nödvändig för att utmättningsmannen skall kunna göra den prövning som avses i 21 § första stycket. Till ansökan skall fogas styrkt avskrift av handling som anges i första stycket. Vid brister i dessa avseenden bör utmättningsmannen bereda sökanden tillfälle att komplettera ansökan. Sker inte komplettering skall ansökan avslås.

21 §

Denna paragraf innehåller ytterligare förutsättningar för att handräckning skall få beviljas. Paragrafen kan jämföras med 19 § kommittéförslaget och 11 § avbetalningsköplagen.

Enligt första stycket får handräckning beviljas endast om det är uppenbart att de förutsättningar som anges i 15 § andra stycket föreligger. Förbehållet om återtaganderätt måste således ha gjorts av säljaren i samband med köpet för att trygga dennes rätt till betalning. Vidare krävs att köparen har kommit i kvalificerat dröjsmål med betalningen på närmare angivet sätt och att fordringen inte är preskriberad (se specialmotiveringen till 15 §).

Framgår det redan av ansökningshandlingarna att de angivna förutsättningarna inte är uppfyllda, skall ansökningsgenast avslås. Detsamma gäller, om det i handräckningsmålet framkommer omständighet som ger anledning till tvekan huruvida förutsättningarna är uppfyllda. Detta följer av rekvisitet att saken skall vara uppenbar och ligger för övrigt i den summariska processens natur. En invändning från köparens sida leder alltså till att ansökningsgenast avslås, om inte invändningen är klart obefogad. Avslås ansökningsgenast är kreditgivaren oförhindrad att få sin sak prövad vid domstol.

Som framgår av 16 § kan köparen, även om förutsättningarna för återtagande är uppfyllda, hindra att varan återtas genom att erlagga belopp som ej har betalats i rätt tid jämte ränta och kostnader. Detta gäller även om betalningen görs på ett så sent stadium som vid förrättningen i ett handräckningsmål. Härvid är dock att märka att köparen måste betala hela det belopp som är förfallet till betalning. Kreditgivaren är alltså inte skyldig att godta ett lägre belopp, även om det är så stort att kvalificerat dröjsmål enligt 15 § andra stycket inte längre skulle föreligga. Om kreditgivaren emellertid godtar sådan betalning, går han miste om rätten att återta varan på grund av dröjsmålet.

Som framgår av 22 § med dess hänvisning till bl. a. 14 § avbetalningsköplagen har köpare och kreditgivare rätt att föra talan mot beslut i fråga om handräckning samt möjlighet att i vissa hänseenden åstadkomma rättelse genom talan vid domstol.

Enligt andra stycket får handräckning inte beviljas om förbehåll om återtaganderätt har använts i strid mot förbud enligt 15 § tredje stycket. Till förbud räknas såväl marknadsdomstolens beslut som godkänt förbudsföreläggande av KO. Bestämmelsen innebär att ansökan om handräckning skall avslås, om sökanden eller den från vilken sökanden har övertagit återtaganderätten har förbjudits att använda förbehåll om återtaganderätt avseende vara av det slag som ansökningsgenast gäller. Har således en säljare meddelats sådant förbud får varken säljaren eller den finansiär hos vilken säljaren diskonterar sina kreditköpskontrakt beviljas handräckning.

Utmätningsmannen har att självmant iakta bestämmelsen och måste, när varans slag ger anledning därtill, undersöka huruvida förbehållet omfattas av meddelat förbud. Detta torde kunna ske genom hänvändelse till konsumentverket. Det kan vara lämpligt att konsumentverket upprättar förteckningar över förbud som har meddelats.

Det bör anmärkas att handräckning inte kan vägras enbart på den grund att annan näringsidkare än sökanden i det aktuella handräckningsmålet eller den från vilken sökanden har övertagit den påstådda återtaganderätten har förbjudits att använda förbehåll om återtaganderätt beträffande sådan vara som målet gäller. Köparen har emellertid alltid rätt att vända sig till allmän domstol för att få förbehållets skälighet prövad enligt 36 § avtalslagen. Vid en sådan prövning torde domstolen komma att fästa stort avseende vid den praxis som med ledning av den näringsrättsliga bestämmelsen i 15 § tredje stycket har utbildats på marknaden.

Enligt 21 § tredje stycket får handräckning eller domsverkställighet inte beviljas för återtagande av vara som enligt 65 § utsökningslagen undantas från utmätning.

F. n. gäller enligt 11 § andra stycket och 15 § första stycket avbetalningsköplagen att handräckning och domsverkställighet inte får ske beträffande gång- och sängkläder som är oundgängligen behövliga för köparen och hans familj. Detta skydd för köparen är av betydligt mindre omfattning än det skydd som vid utmätning tillkommer gäldenär enligt 65 § utsökningslagen, gäldenärens s. k. beneficium.

Från utmätning undantas enligt sistnämnda lagrum bl. a. möbler och annan utrustning som är nödvändig för ett hem och dess skötsel. Vidare undantas föremål som tjänar uteslutande till gäldenärens personliga bruk och utrustning som fordras för gäldenärens förvärvsverksamhet, allt till skäligt värde. Bestämmelsen gör det möjligt att undanta exempelvis elektriska hushållsapparater från utmätning. I praktiken förekommer att även TV-apparat och under speciella omständigheter t. o. m. bil inbegrips i gäldenärens beneficium. Huruvida viss sak som gäldenären har ingår i hans beneficium är en fråga som får besvaras olika i olika verkställighetsärenden beroende på gäldenärens situation. Vad som skall undantas från utmätning kan också variera från tid till annan beroende på standardutveckling m. m.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att det i 67 § tredje stycket utsökningslagen finns bestämmelser som innebär att om viss egendom som avses i 65 § samma lag har sådant värde att den inte kan undantas enligt 65 §, utmätning får ske med förbehåll att gäldenären, efter egendomens försäljning, av den behållna köpeskillingen skall utfå visst belopp för att kunna anskaffa vad han behöver i den sålda egendomens ställe. Dessa bestämmelser blir inte tillämpliga vid handräckning eller domsverkställighet för återtagande.

22 §

Bestämmelserna i 20 och 21 §§ om handräckning och verkställighet av dom är inte uttömmande. De fylls ut genom en hänvisning till de regler på området som finns i avbetalningsköplagen. Hänvisningen finns i 22 §, som motsvarar 19 § kommittéförslaget.

Enligt 22 § äger – utöver 20 och 21 §§ konsumentkreditlagen – 10 § tredje och fjärde styckena, 12–15 §§ och 16 § första stycket avbetalningsköplagen motsvarande tillämpning i fråga om handräckning och domsverkställighet enligt konsumentkreditlagen.

De angivna bestämmelserna i avbetalningsköplagen rör bl. a. frågor om kostnad, anstånd, värdering, överklagande och tillämpning av bestämmelser i utsökningslagen. Sålunda föreskrivs i 10 § tredje stycket avbetalningsköplagen att kostnad för handräckning skall, där utmätningssmannen begär det, förskjutas av sökanden.

I 12 § avbetalningsköplagen finns föreskrifter om anstånd. Har handräckning sökts på grund av dröjsmål med betalningen och finnes dröjsmålet bero på att köparen till följd av sjukdom eller arbetslöshet eller av annan särskild orsak huvudsakligen utan egen skuld råkat i betalningssvårigheter, som kan antas vara av tillfällig natur, får utmätningssmannen medge anstånd med verkställigheten, om inte säljarens rätt till godset äventyras eller hans rätt eljest otillbörligt åsidosätts. Anstånd får medges för en tid av upp till tre månader från dagen för ansökningen men kan vid synnerliga skäl utsträckas att gälla intill sex månader från nämnda dag. Utmätningssmannen får föreskriva villkor för anståndet och, om anledning förekommer, förklara att anståndet skall upphöra att gälla. Enligt 15 § första stycket avbetalningsköplagen skall bestämmelserna i 12 § samma lag äga motsvarande tillämpning beträffande förrättning för verkställighet av dom, varigenom köparen förpliktas utge gods som blivit sålt genom avbetalningsköp.

I 16 § första stycket andra punkten avbetalningsköplagen sägs att ansökan om handräckning eller domsverkställighet förfaller, om säljaren har medgett uppskov med förrättningen och på grund därav verkställighet ej har skett när sex månader förflutit från dagen för ansökningen.

Gods för vars återtagande handräckning meddelas skall enligt 13 § avbetalningsköplagen upptecknas och värderas av utmätningssmannen. Denne får vid behov tillkalla sakkunniga att biträda vid värderingen. Vid förrättning för domsverkställighet skall enligt 15 § andra stycket bestämmelserna i 13 § gälla i fråga om värdering, om annat inte föreskrivs i domen.

I 14 § första stycket avbetalningsköplagen finns en bestämmelse om att beslut i fråga om handräckning överklagas hos överexekutor som sista instans.

Är köparen eller säljaren missnöjd med värdering eller annan åtgärd som vidtagits vid handräckning är han enligt 14 § andra stycket avbetalnings-

köplagen oförhindrad att väcka talan mot den andre vid domstol. Visar ej säljaren att han väckt sådan talan inom en månad efter det handräckning gavs eller, om förrättningen inom den tiden har överklagats, inom samma tid efter överexekutors beslut, får köparen hos utmätningsmannen lyfta det belopp som enligt 5 § första stycket avbetalningsköplagen kan ha blivit ned-satt hos denne med anledning av att godsets värde vid avräkningen mellan parterna befunnits överstiga vad som räknats säljaren till godo. Enligt 15 § andra stycket skall bestämmelserna i 14 § andra stycket beträffande talan mot utmätningsmans värdering äga motsvarande tillämpning med avseende på förrättning för domsverkställighet.

På grund av hänvisningen i 22 § konsumentkreditlagen skall nu redovisade bestämmelser för avbetalningsköp äga motsvarande tillämpning på konsumentkreditköp med förbehåll om återtaganderätt. Vad som i dessa bestämmelser sägs om säljare gäller – liksom vid direkt tillämpning av avbetalningsköplagen – även om den som har övertagit säljarens rätt. Den hänvisning som i 14 § andra stycket avbetalningsköplagen görs till 5 § första stycket samma lag skall vid tillämpning av konsumentkreditköp betraktas som en hänvisning till 18 § första stycket konsumentkreditlagen. I 15 § avbetalningsköplagen ingår en hänvisning till 11 § andra stycket samma lag. Som framgår i avsnitt 5.15 i den allmänna motiveringen föreslås 11 § andra stycket avbetalningsköplagen bli upphävt.

Emellertid är inte heller avbetalningsköplagens förfaranderegler uttömmande. Enligt 10 § fjärde stycket avbetalningsköplagen – vartill 22 § konsumentkreditlagen alltså hänvisar – skall nämligen vad i 50, 59, 60 och 60 a §§ utsökningslagen är föreskrivet i fråga om utmätning äga motsvarande tillämpning på handräckning enligt avbetalningsköplagen. De angivna bestämmelserna i utsökningslagen handlar om behörig utmätningsman, underrättelse till gäldenären (denne skall normalt underrättas), betydelsen av gäldenärens frånvaro när förrättning skall ske (frånvaro är enligt huvudregeln inte hinder för förrättningen) och provisorisk åtgärd i fall där verkställighet inte kan ske genast.

Vidare föreskrivs i 16 § första stycket första punkten avbetalningsköplagen – som alltså också omfattas av hänvisningen i 22 § konsumentkreditlagen – att jämte bestämmelserna i avbetalningsköplagen skall utsökningslagens föreskrifter lända till efterrättelse i tillämpliga delar. Härmed torde närmast åsyftas utsökningslagens mera allmänna bestämmelser, exempelvis regler om jäv mot utmätningsman.

Här skall slutligen erinras om att de regler om handräckning och verkställighet av dom, vartill konsumentkreditlagen hänvisar, f. n. prövas dels i samband med arbetet inom justitiedepartementet på en ny utsökningsbalk (se betänkandet Utsökningsrätt XIII, SOU 1974:55, s. 174), dels under kreditköputredningens arbete med översyn av avbetalningsköplagen.

23 §

Enligt paragrafen får vara som har sålts med förbehåll om återtaganderätt inte utmätas för fordran på grund av kreditköpet. I sak överensstämmer denna bestämmelse med kommittéförslaget (se kommitténs specialmotivering till 19 §). Paragrafen har sin motsvarighet i 16 § andra stycket avbetalningsköplagen. Där föreskrivs att för fordran på grund av avbetalningsköp får det gods köpet avser inte tas i mät.

Vid kreditköp med förbehåll om återtaganderätt är kreditgivaren oförhindrad att göra gällande sin fordringsrätt i vanlig ordning. Han kan således vända sig till domstol för att få ett verkställbart utslag på sin fordran i stället för att göra gällande sin återtaganderätt. Med stöd av sådant utslag kan kreditgivaren begära utmätning hos köparen. På grund av förevarande bestämmelse är han emellertid då hänvisad till annan egendom än den som köpet avser. Därigenom förhindras att konsumentkreditlagens värderings- och avräkningsregler sätts ur spel.

24 §

Paragrafen motsvarar 23 § kommittéförslaget. Den har behandlats under 5.10 i den allmänna motiveringen.

Vid avtal om kontokredit förekommer avtalsvillkor som innebär att kontohavaren åtar sig betalningsansvar för belopp som påförs kontot genom att kontokort, som utlämnas till honom som kreditbevis, används av obehörig. Bestämmelserna i förevarande paragraf begränsar kreditgivarens möjligheter att använda sådana avtalsvillkor. Paragrafen gäller inte bara vid köp av varor utan också när kontokredit lämnas för andra ändamål.

Med kontokort avses en handling eller ett föremål, vanligen en plastbricka, som används som bevis om att ett avtal om kontokredit har ingåtts. Termen "kontokort" har valts med hänsyn till att den används i allmänt språkbruk. Av vad nyss sagts framgår att termen syftar också på andra handlingar eller föremål än de sedvanliga kontokorten. Det har inte ansetts erforderligt att i detta sammanhang närmare ange vilka krav som bör ställas på ett kontokort eller att i övrigt gå in på de rättsverkningar som kan vara förbundna med kontokort.

Med kontohavare avses den som är bunden av avtalet med kreditgivaren och således ansvarig för att inbetalningar görs på kontot i enlighet med vad som har överenskommits mellan parterna. I vissa fall torde förekomma att två eller flera personer – exempelvis äkta makar – är kontohavare i ett och samma kontoavtal.

Vem som är behörig att använda ett kontokort får i första hand avgöras med ledning av kontoavtalet. Förutsätter detta att kontokort kan användas

av en viss krets av personer, exempelvis familjemedlemmar, är naturligtvis dessa behöriga.

Används kontokort av obehörig måste någon av de särskilda förutsättningar som anges i första stycket 1–3 vara uppfylld för att kreditgivaren skall kunna göra gällande en klausul om betalningsskyldighet för kontohavaren.

I första stycket 1 anges det fallet att kontohavaren eller annan som är behörig att använda kontokortet har lämnat ifrån sig kortet till någon annan. Här avses ett frivilligt överlämnande som leder till att kortet används av någon som inte enligt kontoavtalet är behörig härtill. Har kontohavaren eller annan som är behörig att använda kontokortet lämnat ifrån sig detta under tvång eller liknande omständighet, bedöms kontohavarens betalningsskyldighet enligt första stycket 3.

I första stycket 2 anges det fallet att kontohavaren eller annan behörig användare genom grov oaksamhet har förlorat kortet. Vid bedömningen av huruvida sådan oaksamhet föreligger bör beaktas att kontokort i regel är avsedda att lättillgängligt kunna medföras i olika sammanhang, ofta för att användas i stället för pengar vid smärre inköp. Det bör därför krävas mera försvårande omständigheter för att grov oaksamhet skall anses föreligga. Som exempel kan nämnas att kontokortet har lämnats kvar i ficka, väska, fordon e. d. som inte stått under uppsikt. Förloras kontokort när det förvaras i vederbörandes bostad torde grov oaksamhet i regel inte böra anses föreligga.

I första stycket 3 anges det fallet att kontohavaren eller annan behörig användare har förlorat besittningen av kontokort på annat sätt än genom överlämnande till annan eller grov oaksamhet. I sådant fall går kontohavaren helt fri från betalningsansvar på grund av obehörig användning av kortet, om kontohavaren eller den som annars var behörig att använda kortet snarast efter det att förlusten har upptäckts gör anmälan hos kreditgivaren. Förlustanmälan enligt 3 kan, med den verkan som anges i paragrafen, ske även om kortet vid tidpunkten för anmälan åter har kommit i kontohavarens eller annan behörig persons besittning.

Om anmälan enligt första stycket 3 inte sker snarast efter upptäckt blir kontohavaren – under förutsättning att detta föreskrivits i kontoavtalet och med den begränsning som följer av bestämmelsen i paragrafens andra stycke – betalningsansvarig för alla de belopp som genom obehörig användning av kontokortet har påförts kontot.

Även om kontohavaren eller annan behörig användare har lämnat ifrån sig kontokort till annan, förlorat kortet genom grov oaksamhet eller förlorat besittningen av kortet på annat sätt och underlåtit att snarast efter upptäckt anmäla förlusten hos kreditgivaren kan kontohavarens betalningsansvar be-

gränsas. Enligt andra stycket av förevarande paragraf är kontohavaren nämligen i princip inte betalningsansvarig för belopp som genom att kontokort använts av obehörig har påförts konto efter det att kreditgivaren mottagit anmälan att kontohavaren eller annan behörig användare inte längre har kontokortet i sin besittning. Som ett undantag från denna huvudregel gäller emellertid att kontohavaren är betalningsskyldig även för sådant belopp, om kontohavaren har förfarit svikligt. Kontohavaren kan t. ex. ha lämnat kontokortet till någon som inte enligt kontoavtalet är behörig att använda kortet och ha överenskommit med den till vilken kortet överlämnats att denne skall fortsätta att bruka kortet sedan kontohavaren gjort anmälan som avses i andra stycket.

Vid tillämpningen av andra stycket saknar det betydelse vem som har gjort anmälan till kreditgivaren. Anmälaren kan sålunda vara en helt utomstående person, t. ex. någon som hittat kortet och översänt det till kreditgivaren.

Som tidigare har nämnts kan det förekomma att två eller flera personer är kontohavare i ett och samma kontoavtal. Vanligen torde dessa vara solidariskt betalningsansvariga för belopp som påförts kontot. I sådant fall gäller givetvis anmälan som avses i 24 § till förmån för alla kontohavarna.

25 §

Paragrafen innehåller de grundläggande bestämmelserna om konsumentverkets tillsyn över efterlevnaden av konsumentkreditlagen. Bestämmelserna har behandlats i avsnittet 5.12 i den allmänna motiveringen.

Som kommittén framhöll i sitt betänkande bör tillsynsmyndighetens verksamhet inte bara gå ut på övervakning av att konsumentkreditlagens regler iakttas. Myndigheten bör även verka för ytterligare förbättringar av konsumenternas ställning i kreditsammanhangen samt samla in och vidarebefordra viktig konsumentupplysning på kreditområdet. Konsumentverkets uppgifter i dessa senare hänseenden följer emellertid redan av verkets instruktion (SFS 1976:429). Enligt denna har konsumentverket sålunda till uppgift att stödja konsumenterna och förbättra deras ställning. Instruktionen ålägger verket särskilt bl. a. att övervaka marknadens utbud, att utföra eller låta utföra undersökningar av olika nyttigheter och att informera konsumenterna om för dem väsentliga fakta och förhållanden.

Självfallet bör konsumentverkets tillsynsverksamhet bedrivas på sådant sätt att den inte vållar onödig kostnad eller olägenhet. En bestämmelse härom har upptagits i paragrafens andra stycke.

26 §

Paragrafen reglerar konsumentverkets rätt att för sin tillsyn bl. a. företa inspektion hos näringsidkare som berörs av konsumentkreditlagen. Rätten

att företa inspektion m. m. omfattar inte banker och andra näringsidkare som enligt 25 § har undantagits från konsumentverkets tillsyn. Bestämmelserna i 26 § har behandlats i avsnittet 5.12 i den allmänna motiveringen.

Den näringsidkare hos vilken inspektion skall äga rum behöver inte på förhand underrättas om inspektionen. Detta torde likväl böra ske, om det inte finns anledning anta att ändamålet med inspektionen härigenom äventyras.

Konsumentverket eller den som efter verkets förordnande verkställer inspektion har rätt att ta del av samtliga handlingar som behövs för tillsynen. Här åsyftas handlingar som näringsidkaren disponerar över på sådant sätt att han har rätt att utlämna handlingarna, t. ex. egen bokföring, till verksamheten hörande kontrakt o. d. Det är inte nödvändigt att handlingarna förvaras hos näringsidkaren själv. Denne kan också åläggas att skaffa fram handlingar som han på nyss angivet sätt disponerar över men som av en eller annan anledning har överlämnats till annan, exempelvis för indrivning av fordran.

Vederbörande näringsidkare är vidare skyldig att lämna de upplysningar om sin verksamhet som begärs för tillsynen.

Enligt andra stycket får konsumentverket förelägga näringsidkaren vite, högst 10 000 kr., för att framtvinga handlingar och upplysningar i samband med inspektion. Föreläggande att tillhandahålla handling får enligt 29 § överklagas hos kammarrätten. Beslut om inspektion eller föreläggande att lämna upplysningar får enligt bestämmelserna i nyssnämnda paragraf däremot inte överklagas.

Av den allmänna motiveringen (se särskilt avsnittet 5.12) samt av specialmotiveringen till 7, 9 och 15 §§ framgår att konsumentverkets tillsynsbefogenheter enligt 25 och 26 §§ inte utgör den enda möjligheten för konsumentmyndigheterna att utöva kontroll av att konsumentkreditlagens bestämmelser efterlevs. Därjämte gäller nämligen vid tillämpningen av reglerna om informationsplikt och kontantinsats KO:s befogenheter enligt bl. a. 11 § marknadsföringslagen och vid tillämpningen av reglerna om användning av återtagandeförbehåll KO:s befogenheter enligt 3 a § avtalsvillkorslagen.

27 §

Denna paragraf innehåller bestämmelser om talan beträffande utdömande av vite som avses i 26 §. Bestämmelserna har utformats efter förebild av 17 § första stycket marknadsföringslagen.

28 §

I paragrafen anges att den som hos konsumentverket eller på verkets vägnar har tagit befattning med tillsynsärenden enligt konsumentkreditlagen inte får obehörigen yppa eller nyttja vad han därvid fått veta om enskilda personliga förhållanden eller om yrkes- eller affärshemlighet. Föreskrifter om straff för brott mot bestämmelse om tystnadsplikt finns i 20 kap. 3 § brottsbalken.

29 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om talan mot beslut av konsumentverket i fall som avses i 26 §. Bestämmelserna har utformats efter förebild av 22 § marknadsföringslagen.

30 §

Paragrafen innehåller en erinran om att regeringen kan meddela särskilda bestämmelser om betalningsvillkor vid yrkesmässig försäljning av bilar. Sådana bestämmelser, som kan avse bl. a. kontantinsats vid kreditköp, utfärdas med stöd av lagen (1975:90) med bemyndigande att meddela föreskrifter om betalningsvillkor vid yrkesmässig försäljning av bilar (se avsnittet 2.2.8).

Bestämmelser av det slag som avses i 30 § finns f. n. i förordningen med föreskrifter om vissa betalningsvillkor vid yrkesmässig försäljning av bilar och i den därtill anknyttande s. k. avbetalningsöverenskommelsen mellan kommerskollegium och MRF (se avsnittet 2.2.8). Enligt förordningen och överenskommelsen gäller ett krav på minst 40 procents kontantinsats samt en begränsning av kredittiden till 24 månader. Säljare som åsidosätter kontantinsatskravet eller begränsningen av kredittiden straffas enligt förordningen med böter, vilka utdöms av allmän domstol. Om säljaren är bunden av avbetalningsöverenskommelsen skall han i stället erlægga ett civilrättsligt vite, som utdöms av bilkreditnämnden. Tillsynen över efterlevnaden av förordningen utövas av kommerskollegium, medan MRF övervakar att avbetalningsöverenskommelsen iakttas.

Enligt kommitténs förslag skulle kreditköp som omfattas av den nämnda förordningen undantas från tillämpningen av konsumentkreditlagens bestämmelser om bl. a. kontantinsats genom en uttrycklig föreskrift härom i övergångsbestämmelserna till lagen. En sådan särskild föreskrift har emellertid inte ansetts påkallad. Förordningen innefattar nämligen en specialreglering med annat syfte än konsumentkreditlagens bestämmelser om kontantinsats. Så länge denna specialreglering innebär ett krav på högre kontantinsats än som följer av tillämpningen av konsumentkreditlagen torde den i praktiken utesluta att lagens bestämmelser om kontantinsats tillämpas på kreditköp som avses i förordningen och avbetalningsöverenskommelsen.

Övergångsbestämmelserna

I enlighet med vad som har förordats i den allmänna motiveringen (avsnitt 5.14) anges att konsumentkreditlagen träder i kraft den 1 januari 1978.

Av övergångsbestämmelserna framgår att bestämmelserna i 24 § om konthavares betalningsansvar när kontokort har använts av obehörig skall tillämpas även i fall då kontoavtalet har ingåtts före lagens ikraftträdande (jfr under 5.14).

Flera författningar innehåller bestämmelser som avser det fall att någon innehar vara på grund av avbetalningsköp. I vägtrafiklagstiftningen föreskrivs sålunda på olika håll att det särskilda ansvar som kan åvila ägare av fordon skall gälla innehavaren i fall då fordonet innehas på grund av avbetalningsköp. Här kan nämnas bestämmelsen i 165 § vägtrafikkungörelsen (1972:603) samt motsvarande bestämmelser i fordonskungörelsen (1972:595), terrängtrafikkungörelsen (1972:594), bilavgaskungörelsen (1972:596), bilregisterkungörelsen (1972:599), lagen (1967:420) om flyttning av fordon i vissa fall samt lagen (1972:435) om överlastavgift. Vidare kan nämnas 2 § trafikskadelagen (1975:1410), enligt vilken trafikförsäkringsplikten beträffande fordon som innehas av någon som har förvärvat det genom avbetalningsköp eller i övrigt under äganderättsförbehåll skall fullgöras av innehavaren.

För nu berörda fall har i övergångsbestämmelserna till konsumentkreditlagen tagits upp en regel som innebär att bestämmelse i lag eller annan författning, som avser det fall att vara innehas på grund av avbetalningsköp eller i övrigt under äganderättsförbehåll, skall gälla även för det fall att vara innehas på grund av kreditköp med förbehåll om återtaganderätt som avses i 15 § konsumentkreditlagen.

7.2 Förslaget till lag om ändring i lagen om avbetalningsköp

I 1 § avbetalningsköplagen har som ett fjärde stycke tagits in en erinran om bestämmelserna i konsumentkreditlagen.

Bestämmelserna i 4 § avbetalningsköplagen har ändrats i enlighet med vad som har anförts i avsnittet 5.15 i den allmänna motiveringen. Ändringen innebär i huvudsak att i paragrafen anges de kostnader för vilka säljaren vid återtagande av avbetalningsgods får tillgodoräkna sig ersättning.

På samma sätt som när det gäller konsumentkreditköpen (se specialmotiveringen till 17 § konsumentkreditlagen) avses regeringen meddela närmare föreskrifter angående storleken av ersättning för säljarens eget arbete samt arvode till ombud eller biträde i mål om handräckning för återtagande. I samband därmed bör kungörelsen (1974:812) om ersättning för kostnad i mål om handräckning enligt lagen (1915:219) om avbetalningsköp, m. m., upphävas.

Ändringarna i avbetalningsköplagen innebär vidare att nuvarande andra stycket i 11 § upphävs, varjämte en hänvisning till den bestämmelsen utmönstras ur 15 §. Frågan har behandlats i avsnittet 5.15 i den allmänna motiveringen.

Ändringarna i avbetalningsköplagen föreslås träda i kraft samtidigt med konsumentkreditlagen, dvs. den 1 januari 1978. Äldre bestämmelser skall dock gälla ifråga om köp som har ingåtts dessförinnan.

7.3 Förslaget till lag om ändring i konsumentköplagen

Förslaget innebär att 15–17 §§ konsumentköplagen, vilka ersätts av 10 och 11 §§ konsumentkreditlagen, skall upphöra att gälla vid utgången av år 1977. Bestämmelserna skall dock även därefter gälla i fråga om köp som har ingåtts före den 1 januari 1978.

7.4 Förslaget till lag om ändring i brottsbalken

Genom förslaget ändras den särskilda åtalsregeln i 10 kap. 10 § andra stycket brottsbalken så, att det klart framgår att regeln omfattar inte bara olovligt förfogande över egendom som sålts med äganderättsförbehåll utan också olovligt förfogande över egendom som omfattas av annat förbehåll som ger målsäganden möjlighet att återta egendomen.

8 Hemställan

Jag hemställer att lagrådets yttrande inhämtas över förslagen till

1. konsumentkreditlag,
2. lag om ändring i lagen (1915:219) om avbetalningsköp,
3. lag om ändring i konsumentköplagen (1973:877),
4. lag om ändring i brottsbalken.

9 Beslut

Regeringen beslutar i enlighet med föredragandens hemställan.

Bilaga 1
Kommitténs lagförslag

**Förslag till
Konsumentkreditlag**

Härigenom föreskrives följande.

Inledande bestämmelser

1 § Denna lag gäller kredit, som är avsedd huvudsakligen för enskilt bruk och som lämnas till konsument av näringsidkare i dennes yrkesmässiga verksamhet.

Lagen gäller under motsvarande förutsättningar även i fråga om kredit av annan än näringsidkare, om krediten förmedlas av näringsidkare som ombud för kreditgivaren.

Avtalsvillkor som inskränker konsumentens befogenheter eller förmåner enligt denna lag är ogiltigt.

2 § I lagen avses med

kredit: betalningsanstånd eller lån,

kreditgivare: den som lämnar krediten eller övertar den ursprunglige kreditgivarens fordran,

kreditköp: köp av vara, vid vilket säljaren lämnar köparen anstånd med någon del av betalningen eller vid vilket någon del av betalningen erlägges med belopp, som köparen erhåller såsom lån av säljaren eller av annan kreditgivare på grund av överenskommelse mellan denne och säljaren,

kontantpris: det pris till vilket säljaren skulle ha varit villig att sälja varan mot kontant betalning; kan detta pris ej beräknas, skall såsom kontantpris anses varans gängse marknadspris,

kreditbelopp: vid betalningsanstånd den del av kontantpriset som hänför sig till anståndet samt vid lån det lånade beloppet,

kontantinsats: skillnaden mellan kontantpris och kreditbelopp,

kreditkostnad: summan av alla räntor, tillägg och andra kostnader som konsumenten har att erlagga i anledning av krediten,

kreditköpspris: summan av kontantpris och kreditkostnad,

effektiv ränta: kreditkostnaden angiven såsom en årlig ränta beräknad på kreditbeloppet, i förekommande fall under hänsynstagande till att delbetalningar skall göras under den löpande kredittiden,

kredittid: den tidrymd i månader inom vilken skuldbeloppet skall betalas,

räknat från utgången av den månad då kreditbeloppet tas i anspråk,

skuldbelopp: summan av kreditbelopp och kreditkostnad,

kontoköp: kreditköp, vid vilket köparen för betalningens erläggande tar i anspråk ett av kreditgivaren medgivet utrymme för fortlöpande kredit,

kontokort: legitimationshandling som utfärdats av kreditgivaren såsom kreditbevis vid kontoköp.

Marknadsföring

3 § Vid annonsering, skyltning eller liknande marknadsföring, där kredit erbjudes, skall uppgift lämnas om den effektiva räntan för den kredit som avses med erbjudandet.

Avses med erbjudandet kredit för kontoköp, checkräkningskredit eller annan fortlöpande kredit, skall uppgiften utformas så, att därav framgår den effektiva räntans storlek vid olika sätt att använda kreditutrymmet.

Avses med erbjudandet kredit för visst köp, skall förutom effektiva räntan varans kontantpris angivas.

Särskilda bestämmelser om kreditköp

4 § Är avsikten att den till vilken varan utgives skall bli ägare därav, föreligger kreditköp även om avtalet betecknats såsom uthyrning eller betalningen såsom vederlag för varans bruk eller nyttjande.

5 § Överstiger kontantpriset det gränsvärde som bestämts enligt 6 § och överenskommer parterna om längre kredittid än en månad eller bestämmes ej kredittiden, får kreditgivaren ej medgiva högre kreditbelopp än sjuttiofem procent av kontantpriset.

Avtalas vid samma tillfälle om flera kreditköp och överstiger kontantpriset vid något av dessa ej gränsvärdet men överstiger varornas sammanlagda kontantpris detta värde, skall det sammanlagda kontantpriset ligga till grund för tillämpningen av första stycket.

Har parterna överenskommit om kredittid som ej är längre än en månad och vill parterna förlänga tiden utöver en månad, skall vad som stadgas i första stycket iakttagas vid förlängningen, om kontantpriset överstiger gränsvärdet.

6 § Gränsvärdet bestämmes av regeringen efter förslag av tillsynsmyndigheten. Det får ej bestämmas till högre belopp än fem procent av basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

7 § Kreditgivaren får ej medgiva längre kredittid än tjugofyra månader.

Bestämmelsen i första stycket behöver ej iakttagas vid överenskommelse som berättigar till kontoköp, om överenskommelsen innebär att varje månad skall återbetalas minst tio procent av det skuldbelopp som kvarstår på kontot vid nästföregående månads utgång.

8 § När särskilda förhållanden påkallar det, får regeringen beträffande viss vara meddela föreskrifter om kreditbelopp och kredittid som avviker från bestämmelserna i 5 och 7 §§.

9 § Överstiger kontantpriset gränsvärdet och överenskommer parterna om längre kredittid än en månad eller bestämmes ej kredittiden, skall då krediten lämnas i samband med köp, kreditgivaren eller säljaren såsom ombud för denne innan köpet slutes i tillämpliga delar lämna köparen skriftlig uppgift om kontantpriset, kreditbeloppet, kontantinsatsen, kreditkostnaden, kreditköpspriset, effektiva räntan, kredittiden och skuldbeloppet samt de tidpunkter då delbetalningar skall göras på skuldbeloppet.

Har parterna i samband med köp överenskommit om kredittid som ej är längre än en månad och vill parterna förlänga tiden utöver en månad, skall vad som stadgas i första stycket iakttagas vid förlängningen, om kontantpriset överstiger gränsvärdet.

Träffas överenskommelse som berättigar till kontoköp, skall skriftlig uppgift lämnas om den effektiva räntan. Uppgiften skall utformas så, att därav framgår den effektiva räntans storlek vid olika sätt att använda kreditutrymmet.

10 § Köparen får göra gällande samma befogenheter på grund av köpet mot kreditgivare som mot säljaren.

Vill köparen med stöd av första stycket framställa anspråk mot annan kreditgivare än säljaren, skall han först göra sannolikt att säljaren ej fullgör sina åligganden på grund av köpet.

Framställer köparen anspråk som avses i andra stycket, är kreditgivaren ej skyldig att utgiva mer än vad han mottagit av köparen med anledning av krediten.

11 § Köparen har alltid rätt att betala skuldbeloppet i förtid.

12 § Avtalsvillkor, varigenom kreditgivaren förbehåller sig rätt att kräva betalning i förtid, får endast göras gällande

1. om köparen dröjt i mer än en månad med att erlagga förfallet belopp som uppgår till mer än en tiondel av skuldbeloppet eller

2. om köparen, när kreditgivaren kan göra gällande återtaganderätt enligt 15 §, överlåtit varan eller i strid med avtalet fört varan ur landet under sådana omständigheter att kreditgivarens rätt äventyras.

Bestämmelserna i första stycket utgör ej hinder för bank eller annan kreditgivare, som är uppfordrad därtill i annan lag, att göra gällande strängare förbehåll om betalning i förtid.

13 § Vill köparen betala skuldbeloppet i förtid eller kräver kreditgivaren förtidsbetalning med stöd av 12 §, skall vid beräkning av kreditgivarens fordran från den obetalda delen av skuldbeloppet avräknas den del av kreditkostnaden som hänför sig till den ej utnyttjade kredittiden.

Vid avräkningen får kreditgivaren tillgodoräkna sig hela kostnaden för uppläggning av krediten under förutsättning att denna kostnad särskilt angivits i avtalet och ej är oskälig.

14 § Avtalsvillkor, varigenom kreditgivaren förbehåller sig rätt att avräkna av köparen erlagt belopp på fordran som ej hänför sig till kreditköpet, är ogiltigt.

Bestämmelsen i första stycket utgör ej hinder mot att kreditgivaren, då fråga är om kontoköp, avräknar erlagt belopp på kontots saldo.

15 § Avtalsvillkor, som ger kreditgivaren möjlighet att taga tillbaka varan om köparen ej fullgör sina skyldigheter enligt avtalet (återtaganderätt), får göras gällande endast under förutsättning

1. att varan omfattas av regeringens beslut enligt 16 §,
2. att förbehållet om återtaganderätt gjorts av säljaren i samband med köpet samt
3. att köparen dröjt i mer än en månad med att erlægga till betalning förfallen del av skuldbeloppet, som uppgår till mer än en tiondel av hela skuldbeloppet.

16 § Regeringen beslutar efter förslag av tillsynsmyndigheten vilka varor som får göras till föremål för återtaganderätt. Sådant beslut får avse endast varor vilkas kontantpris överstiger två gånger basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

17 § Vid återtagande av vara skall uppgörelse äga rum mellan parterna.

Köparen tillgodoräknas varans värde vid återtagandet. Vid beräkning av värdet skall vad som stadgas i 3 § lagen (1915:219) om avbetalningsköp äga motsvarande tillämpning.

Kreditgivaren tillgodoräknas den obetalda delen av skuldbeloppet efter avräkning enligt 13 §. Kreditgivaren äger därjämte tillgodoräkna sig dröjsmålsränta, dock ej enligt högre räntefot än som angives i (5 § första stycket förslaget till räntelag), samt kostnaden för återtagandet. Ersättning för kostnad som nu sagts utgår enligt bestämmelser som regeringen meddelar.

Överstiger varans värde det belopp som kreditgivaren tillgodoräknas, får varan ej återtagas med mindre kreditgivaren betalar överskottet till köparen eller, om handräckning sökts hos kronofogdemyndigheten, nedsätter överskottet där.

Är varans värde mindre än det belopp som tillgodoräknas kreditgivaren, får denne ej kräva ut skillnaden i annat fall än då varan på grund av köparens åtgärder utsatts för onormal värdeminskning. Kreditgivaren får i sådant fall ej kräva ut mer än vad som hänför sig till värdeminskningen.

18 § Kreditgivaren får hos kronofogdemyndigheten söka handräckning för varans återtagande, under förutsättning att om kreditköpet upprättats en av parterna underskriven handling som innehåller

1. förbehåll om återtaganderätt samt
2. de uppgifter som angives i 9 § första stycket.

Ansökan om handräckning skall göras skriftligen samt innehålla uppgift om den del av skuldbeloppet som utestår obetald. Ansökningen skall i huvudskrift och bestyrkt avskrift vara åtföljd av den handling som avses i första stycket.

19 § I fråga om handräckning för varans återtagande samt i fråga om för rättning för verkställighet av dom, varigenom köparen förpliktas lämna tillbaka vara som sålts med återtaganderätt, äger i övrigt vad som föreskrives i lagen (1915:219) om avbetalningsköp motsvarande tillämpning.

Handräckning eller verkställighet får dock ej beviljas beträffande vara som enligt 65 § utsökningslagen (1877:31) undantages från utmätning.

20 § Har ansökan om handräckning förklarats förfallen enligt 16 § lagen (1915:219) om avbetalningsköp, får kreditgivaren ej längre göra gällande återtaganderätten.

21 § Kreditgivaren får ej mottaga av köparen ingången växelförbindelse beträffande fordran på grund av kreditköpet. Han får ej heller till bevis för sin fordran mottaga av köparen utfärdat löpande skuldebrev eller annan av denne ingången skuldförbindelse, vars överlåtande eller pantsättning inskränker köparens rätt att framställa invändningar på grund av köpet, om ny borgenär i god tro förvärvar fordringshandlingen.

Första stycket första punkten äger ej tillämpning på egen växel som är utställd av bankaktiebolag, sparbank eller kreditkassa inom jordbrukskassereörelsen.

22 § Innebär avtal som berättigar till kontoköp att kreditutrymmet får tas i anspråk även för annat förvärv än köp av vara, skall denna lags bestämmelser till den del de rör kontoköp äga motsvarande tillämpning på förvärvet.

23 § Avtalsvillkor som innebär att den med vilken kreditgivaren träffat överenskommelse som berättigar till kontoköp (kontohavaren) åtager sig betalningsansvar för belopp, som påförts kontot genom att kontokort använts för inköp av obehörig, får endast göras gällande

1. om kontohavaren lämnat ifrån sig kortet till annan,
2. om kontohavaren genom grov oaktsamhet förlorat kortet eller
3. om kontohavaren, utan att grov oaktsamhet ligger honom till last, förlorat kortet och underlåtit att snarast efter upptäckt av förlusten göra anmälan hos kreditgivaren.

För belopp som påförts kontot sedan kontohavaren hos kreditgivaren gjort

anmälan att han ej längre har kortet i sin besittning är kontohavaren betalningsansvarig endast om han förfarit svikligt.

Särskilda bestämmelser om lån

24 § Erhåller konsumenten, när fråga ej är om kreditköp, kredit i form av lån, skall innan avtalet slutes kreditgivaren i tillämpliga delar lämna konsumenten skriftlig uppgift om kreditbeloppet, kreditkostnaden, effektiva räntan, skuldbeloppet, kredittiden samt de tidpunkter då delbetalningar skall göras.

25 § Avtalsvillkor, varigenom kreditgivaren förbehåller sig rätt att kräva betalning i förtid, får i fråga om lån som avses i 24 § göras gällande endast om trygghet ej längre föreligger för låneförbindelsens fullgörande.

Tillsyn m. m.

26 § Myndighet som regeringen bestämmer utövar tillsyn över efterlevnaden av denna lag.

Tillsynen skall utövas så, att den ej vållar större kostnad eller olägenhet än som är nödvändig.

27 § Tillsynsmyndigheten har rätt att företaga inspektion hos näringsidkare som lämnar konsumentkredit i sin yrkesmässiga verksamhet och att taga del av samtliga handlingar som rör verksamheten.

Den som bedriver verksamheten skall lämna myndigheten de upplysningar om verksamheten som myndigheten begär för sin tillsyn.

Underlåter den som bedriver verksamheten att lämna tillgång till handling eller att lämna upplysning i fall som avses i denna paragraf, får myndigheten förelägga vite.

28 § Det ankommer på myndigheten, att meddela föreskrifter om hur uppgiftsskyldigheten enligt 3, 9 och 24 §§ skall fullgöras.

Myndigheten har härutöver rätt att meddela de föreskrifter som föranleds av tillsynen. Föreskrift enligt detta stycke får förenas med vite.

Innan föreskrift meddelas skall företrädare för berörda näringsidkare beredas tillfälle att yttra sig.

29 § Den som hos myndigheten tagit befattning med tillsynsärendet enligt denna lag får ej obehörigen yppa vad han därvid fått veta om enskilds personliga förhållanden eller om yrkes- eller affärshemlighet.

Straff m. m.

30 § Till böter dömes den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot 5, 7, 21 eller 29 § eller mot föreskrift som meddelats enligt 28 § första stycket.

31 § Allmänt åtal för brott mot 29 § får väckas endast om målsäganden anger brottet till åtal eller åtal är påkallat från allmän synpunkt.

32 § Talan mot tillsynsmyndighetens beslut föres hos regeringen genom besvär.

Denna lag träder i kraft den _____ Tillsynsmyndigheten får dock före nämnda dag meddela föreskrift enligt 28 §, såvitt avser tiden efter ikraftträdandet.

Bestämmelserna i 5 och 7 §§ om kreditbelopp och kredittid gäller ej kreditköp som omfattas av förordningen (1959:575) med föreskrifter om vissa betalningsvillkor vid yrkesmässig försäljning av bilar.

Förslag till

Lag med särskilda bestämmelser om uthyrning av vara

Härigenom föreskrives följande.

1 § Denna lag gäller när konsument av näringsidkare hyr vara, som är avsedd huvudsakligen för enskilt bruk och som hyres ut i näringsidkarens yrkesmässiga verksamhet.

Lagen gäller under motsvarande förutsättningar även i fråga om uthyrning från annan än näringsidkare, om uthyrningen förmedlas av näringsidkare som ombud för uthyraren.

Avtalsvillkor som inskränker konsumentens befogenheter eller förmåner enligt denna lag är ogiltigt.

2 § Överenskommer parterna om längre hyrestid än en månad, räknat från utgången av den månad då uthyrningen börjar, och överstiger varans kontantpris det gränsvärde, som, regeringen beslutat med stöd av 6 § konsumentkreditlagen, får uthyraren ej överlämna varan till konsumenten förrän denne hos uthyraren deponerat ett belopp som motsvarar antingen

1. betalning för hela den avtalade hyrestiden eller
2. tjugofem procent av varans kontantpris.

Bestämmas ej hyrestiden och överstiger kontantpriset gränsvärdet, får varan ej överlämnas förrän konsumenten deponerat det belopp som anges i första stycket 2.

Belopp som sålunda deponerats får ej utlämnas till konsumenten förrän hyresavtalet upphör att gälla. Vad nu sagts utgör ej hinder mot att kon-

sumenten ur det deponerade beloppet tar i anspråk medel för betalning av förfallen hyra.

Det åligger uthyraren att utan dröjsmål avskilja deponerade medel från egna tillgångar.

3 § Uthyraren får då varans kontantpris överstiger gränsvärdet ej medgiva sådan förlängning av hyrestiden att den sammanlagda tiden blir längre än en månad, räknat från utgången av den månad då uthyrningen började, i annat fall än att konsumenten deponerat det belopp som anges i 2 § första stycket 2.

Med förlängning likställes nytt avtal beträffande varan eller annan vara av samma slag.

4 § Som deposition enligt 2 eller 3 § anses ej belopp vilket konsumenten erhållit såsom lån av uthyraren eller av kreditgivare som avses i 1 § konsumentkreditlagen på grund av överenskommelse mellan denne och uthyraren.

Med kontantpris avses det pris till vilket uthyraren skulle ha varit villig att sälja varan mot kontant betalning. Kan detta pris ej beräknas skall såsom kontantpris anses varans gängse marknadspris.

5 § Överstiger varans kontantpris gränsvärdet och överenskommer parterna om längre hyrestid än en månad, räknat från utgången av den månad då uthyrningen börjar, eller bestämmes ej hyrestiden, skall uthyraren innan avtalet slutes i tillämpliga delar lämna konsumenten skriftlig uppgift om hyrestidens längd, vad konsumenten har att erlägga i betalning för hyrestiden, varans kontantpris, depositionsbeloppets storlek, de särskilda hyresbeloppens storlek och när dessa skall betalas, i vad mån hyresbelopp skall betalas ur depositionsbeloppet samt tidpunkten för varans överlämnande. Har uthyraren genom utfästelse om underhåll, reparation eller liknande åtagit sig att svara för varan under hyrestiden, skall uthyraren därjämte lämna uppgift om hur stor del av betalningen för hyrestiden eller av de särskilda hyresbeloppen som hänför sig till åtagandet.

Har parterna överenskommit om hyrestid som ej är längre än en månad, räknat från utgången av den månad då uthyrningen börjar, och vill parterna förlänga hyrestiden därutöver, skall vad som stadgas i första stycket iakttagas vid förlängningen, om varans kontantpris överstiger gränsvärdet.

6 § Har hyresförhållandet varat längre tid än sex månader, får konsumenten göra sig fri från avtalet med en månads uppsägningstid.

7 § Vid hyrestidens utgång eller när avtalet eljest upphör att gälla skall uthyraren genast återbära vad konsumenten deponerat jämte ränta, i den mån det deponerade beloppet ej till följd av avtalets tagits i anspråk såsom betalning för den utnyttjade hyrestiden.

8 § Konsumenten har, då hyresförhållandet varat längre tid än sex månader, rätt att köpa varan för ett pris som motsvarar skillnaden mellan vad som enligt andra stycket tillgodoräknas uthyraren och konsumenten.

Uthyraren tillgodoräknas varans kontantpris vid hyrestidens början samt till skäligt belopp de kostnader han har haft för att fullgöra sådant åtagande som avses i 5 § första stycket andra punkten. Konsumenten tillgodoräknas vad han har erlagt i betalning för den utnyttjade hyrestiden.

Konsumenten har rätt att utan särskilt vederlag bli ägare till varan när konsumenten med tillämpning av andra stycket tillgodoräknas ett större belopp än uthyraren.

9 § När särskilda förhållanden påkallar det, får regeringen beträffande uthyrning av viss vara föreskriva att 2, 3, 6 och 8 §§ ej skall äga tillämpning eller meddela däriifrån avvikande föreskrifter om deposition, uppsägningsrätt och rätt att köpa varan.

10 § Myndighet som regeringen bestämmer utövar tillsyn över efterlevnaden av denna lag.

Tillsynen skall utövas så, att den ej vållar större kostnad eller olägenhet än som är nödvändig.

11 § Tillsynsmyndigheten har rätt att företaga inspektion hos näringsidkare som lämnar konsumentkredit i sin yrkesmässiga verksamhet och att taga del av samtliga handlingar som rör verksamheten.

Den som bedriver verksamheten skall lämna myndigheten de upplysningar om verksamheten som myndigheten begär för sin tillsyn.

Underlåter den som bedriver verksamheten att lämna tillgång till handling eller att lämna upplysning i fall som avses i denna paragraf, får myndigheten förelägga vite.

12 § Det ankommer på myndigheten att meddela föreskrifter om hur uppgiftsskyldigheten enligt 5 § skall fullgöras.

Myndigheten har härutöver rätt att meddela de föreskrifter som föranleds av tillsynen. Föreskrift enligt detta stycke får förenas med vite.

Innan föreskrift meddelas skall företrädare för berörda näringsidkare beredas tillfälle att yttra sig.

13 § Den som hos myndigheten tagit befattning med tillsynsärende enligt denna lag får ej obehörigen yppa vad han därvid fått veta om enskilds personliga förhållanden eller om yrkes- eller affärshemlighet.

14 § Till böter dömes den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot 2, 3 eller 13 § eller mot föreskrift som meddelats enligt 12 § första stycket.

15 § Allmänt åtal för brott mot 13 § får väckas endast om målsäganden anger brottet till åtal eller åtal är påkallat från allmän synpunkt.

16 § Talan mot tillsynsmyndighetens beslut föres hos regeringen genom besvär.

Denna lag träder i kraft den . Tillsynsmyndigheten får dock före nämnda dag meddela föreskrift enligt 12 §, såvitt avser tiden efter ikraftträdandet.

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1915:219) om avbetalningsköp

Härigenom föreskrives att 1 § lagen (1915:219) om avbetalningsköp skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Med avbetalningsköp - - - - - erlagd.

Har avtalet - - - - - därav.

Sammanlagda beloppet - - - - - utgiva.

I fråga om konsumentköp gäller bestämmelserna i konsumentkreditlagen.

Denna lag träder i kraft den

Äldre bestämmelser gäller dock i fråga om konsumentköp som ingåtts före lagens ikraftträdande.

Förslag till

Lag om ändring i konsumentköplagen (1973:877)

Härigenom föreskrives att 15, 16 och 17 §§ konsumentköplagen (1973:877) skall upphöra att gälla vid utgången av . Paragraferna gäller dock fortfarande i fråga om köp som ingåtts före nämnda tidpunkt.

*Sammanställning av remissyttranden***1 Förslaget till konsumentkreditlag****1.1 Allmänna synpunkter**

RÅ anser att kommitténs förslag innebär en värdefull förstärkning av konsumentskyddet och att de framlagda lagförslagen i allt väsentligt framstår som välmotiverade och ägnade att läggas till grund för lagstiftning. *RÅ* framhåller att inom kriminalpolitiken uppmärksamheten alltmer har kommit att riktas mot nya former av ekonomisk kriminalitet, bl. a. bedrägeriliknande beteenden som riktar sig mot en stor grupp medborgare, t. ex. konsumenter i allmänhet. Värdet i varje särskilt fall kan vara så begränsat att någon enskild målsägande inte finner skäl att reagera med polisanmälan eller på annat sätt. *RÅ* anser att det här som i andra fall är bättre att försöka förebygga sådana företeelser än att i efterhand ingripa med straffrättsliga påföljder. Enligt *RÅ*:s uppfattning utgör en civilrättslig reglering till skydd för konsumenterna ett gott exempel på brottspreventiva insatser på detta område och de framlagda förslagen kan enligt *RÅ* hälsas med tillfredsställelse även från denna speciella synpunkt.

Göta hovrätt ansluter sig till uppfattningen att konsumenternas ställning vid kreditköp behöver förbättras i vissa hänseenden. Hovrätten har emellertid vissa invändningar mot förslaget, vilket enligt hovrättens mening innebär en relativt omfattande reglering av kreditköpen av delvis straffrättslig, delvis civilrättslig natur. Hovrätten vänder sig särskilt mot tanken att införa en straffrättslig reglering i fråga om marknadsföring, kontantinsats, kredittid och upplysningsplikt, där de föreslagna bestämmelser som skall grunda straffansvar enligt hovrättens mening är mycket obestämda till sitt innehåll och inte tillgodoser de krav som från rättssäkerhetssynpunkt måste ställas på straffsanktionerade lagbestämmelser. Hovrätten anser vidare att den föreslagna straffrättsliga regleringen kommer att kräva en betydande tillsynsorganisation, medföra belastning av rättsväsendet samt leda till en stel och onyanserad reglering. Enligt hovrätten bör en i och för sig angelägen lösning av ifrågavarande konsumentproblem inte sökas inom ramen för en straffrättslig lagstiftning. Hovrätten avstyrker därför att kommitténs förslag läggs till grund för lagstiftning i denna del. Enligt hovrättens mening bör i stället provas en lösning genom näringsrättsliga regler, såsom inom ramen för marknadsföringslagen.

Datainspektionen anser att betänkandet innehåller en rad förslag av positivt värde för ett förbättrat konsumentskydd inom sitt område. Flera bestämmelser i förslaget har emellertid enligt datainspektionens mening fått en utformning som innefattar ej avsedda begränsningar av kreditmöjligheterna. Datainspektionen framhåller att ett väsentligt anspråk på en lagreglering inom förevarande område är att lagreglerna är entydiga och lättillämpliga eftersom de skall tillämpas av personer utan juridisk sakkunskap. Enligt datainspektionens uppfattning uppfyller lagförslagen inte detta anspråk. De föreskrifter som tillsynsmyndigheten utfärdar kan enligt datainspektionen

inte i alla avseenden tänkas lösa de tolkningsproblem som lagstiftningen lämnar öppna. Vidare anser datainspektionen att frågan om nordisk samordning av ny lagstiftning på det aktuella sakområdet inte tillräckligt har belysts i betänkandet.

Bankinspektionen framhåller att den föreslagna lagen är tillämplig inte bara på krediter, som säljare av varor lämnar till köpare, utan även på bankkrediter som lämnas konsument för hans enskilda behov, däribland egna hemslån och andra lån till egen bostad. Lagen har sålunda en vid syftning och går in på viktiga delar av bankinspektionens verksamhetsområde. Den huvudsakliga regleringen avser emellertid kreditköp (4–23 §§) och berör bankerna i den mån de övertar fordringar från säljare eller lämnar lån till konsument för betalning av vara och detta sker på grund av överenskommelse mellan bank och säljare.

Bankinspektionen uppger att bankernas finansiering av avbetalningshandel sker genom rörelsekrediter, som möjliggör för säljarna att själva lämna kundkrediter och behålla kundfordringarna i egen portfölj, och/eller genom rebelåning av fordringarna. Rörelsekrediterna lämnas mot realsäkerhet eller annan säkerhet, som inte innebär direkt belåning av kundfordringar. Denna kreditgivning berörs inte av bestämmelserna om kreditköp på annat sätt än genom den inverkan bestämmelserna kan få på bedömningen av företagets (säljarens) allmänna kreditvärdighet och värdet av företagsinteckning, beträffande vilken kundfordringsstocken i och för sig kan vara ett viktigt element. Rebelåning av kundfordringar innebär vanligtvis att företaget (säljaren) beviljas en kredit med villkoret att det skall finnas viss säkerhetsmarginal – storleken beroende av beräknad förlustrisk – mellan disponerat kreditbelopp och summan av de fordringar i vilka banken har säkerhet. Det är inte fråga om ett regelrätt övertagande från bankens sida av fordringarna utan om en säkerhetsrätt, i vars konstruktion brukar förutsättas att företaget (säljaren) återtar fordran som inte likvideras i förutsatt ordning. Sådan fordran kan i regel återlämnas av banken inom den förutnämnda säkerhetsmarginalen. Eftersom de föreslagna bestämmelserna talar om övertagande av fordran, förtjänar det enligt bankinspektionen påpekas att bank inte kan köpa eller definitivt utan regressrätt överta fordringar (jfr 54 § banklagen). Bankinspektionen nämner vidare att för kreditengagemang generellt gällande hypotek ofta är så beräknat att det ger viss marginell täckning av kredit som här avses.

Bankinspektionen anser att lagförslaget inte i någon avgörande grad torde inverka på bankernas möjligheter att genom krediter av förutnämnt slag finansiera avbetalningshandel. Den effekten bör dock inte uteslutas att bankerna med hänsyn till principen om betryggande säkerhet kan få anledning kräva ökade säkerhetsmarginaler eller nedskränning av krediterna beroende på hur man bedömer företags (säljares) allmänna kreditvärdighet. Särskild betydelse har därvid enligt bankinspektionen de genom lagförslaget starkt begränsade möjligheterna att återta vara vid bristande likvid.

Bankinspektionen säger sig se de föreslagna bestämmelserna angående kreditköp främst med utgångspunkt från deras betydelse för bankverksamheten. Bankinspektionen går därför inte in på de allmänt konsumentpolitiska överväganden som bär upp förslaget och tar sålunda inte ställning till den enligt inspektionen svårbedömda frågan om det är ett konsumentintresse att som skydd mot förhastade kreditköp kräva kontant betalning av minst en fjärdedel av kontantpriset. Inte heller går bankinspektionen närmare in

på den tämligen invecklade reglering som föreslås eller på frågan, om de kostnadsökningar för kreditköpare som enligt inspektionens mening torde följa därav är motiverade med hänsyn till de avsedda fördelarna för konsumenterna. Utifrån de synpunkter som bankinspektionen främst har att beakta anser sig inspektionen i huvudsak dock kunna lämna förslagets centrala delar utan väsentlig erinran.

RSV delar kommitténs uppfattning att konsumentkrediter även i framtiden kommer att fylla en viktig funktion för många konsumenter och att den enskilde konsumentens ställning på kreditmarknaden därför behöver förbättras. *RSV* anser att kommitténs förslag till upplysningsplikt för säljaren om kreditvillkoren härvid har en särskilt viktig funktion att fylla.

Kronofogdemyndigheten i Göteborgs distrikt framhåller att den har mer mål om återtagande enligt lagen om avbetalningsköp att handlägga än någon annan kronofogdemyndighet i landet. *Kronofogdemyndigheten* anser inte att avbetalningshandelns verkningar har varit så negativa att det är påkallat med en så genomgripande reform som kommittén har föreslagit. Enligt *kronofogdemyndighetens* mening bör det räcka med en partiell reform av avbetalningsköplagen. *Kronofogdemyndigheten* påpekar att endast en obetydlig del av alla kreditköp leder till handräckningsansökan. I övriga fall slutförs köpet eller träffar parterna någon form av uppgörelse.

Kronofogdemyndigheten framhåller att det visserligen får anses tillfredsställande att utvecklingen går mot andra kreditformer men att vissa nackdelar dock är förbundna därmed. Bl. a. kommer det att finnas medborgare som saknar möjlighet att erhålla andra former av kredit. Dessa har f. n. möjlighet till inköp av arbetsbesparande hushållsredskap och annan egendom genom att säljaren anser sig kunna lämna kredit mot säkerhet i det sålda godset på grund av äganderättsförbehåll. Om förslaget genomförs står enligt *kronofogdemyndigheten* inte heller denna kreditmöjlighet öppen. Innan möjligheterna till kreditköp så markant begränsas måste, framhåller *kronofogdemyndigheten*, frågan om alternativa kreditformer lösas. Ett grundläggande motiv för den föreslagna lagstiftningen är att förstärka konsumentens ställning. Enligt *kronofogdemyndigheten* kan det på goda grunder befaras att konsumentens ställning i flera avseenden försämrats.

Ett annat skäl som *kronofogdemyndigheten* anser tala mot den föreslagna lagstiftningen är att den avviker från den reglering av avbetalningshandel som finns i övriga Norden, trots att den stora rörligheten över gränserna motiverar en enhetlig lagstiftning på området.

Kronofogdemyndigheten i Mariestads distrikt delar uppfattningen att de nuvarande bestämmelserna om avbetalningsköp bör kompletteras med regler som stärker köpares/kredittagares ställning, men att de traditionella avbetalningskrediterna inte kan avskaffas inom överskådlig framtid.

Det nuvarande systemet är enligt *kronofogdemyndigheten* förenat med vissa missförhållanden som bör rättas till. Detta bör ske utan att man samtidigt försvårar eller lägger hinder i vägen för den avbetalningshandel som fungerar väl, som framstår som konsumentvänlig och som omfattar 100 000-tals inkomsttagare. Allmänhetens förmåga att – när vissa fakta är kända – kunna bedöma vad som är ekonomiskt vettigt i det särskilda fallet bör inte förringas på ett sådant sätt som enligt *kronofogdemyndighetens* uppfattning präglar t. ex. 5, 7 och 24 §§ i förslaget till konsumentkreditlag.

Också *kronofogdemyndigheten i Vänersborgs distrikt* anser att konsumenternas ställning i kreditsammanhang behöver stärkas. Enligt *kronofogde-*

myndigheten synes den föreslagna konsumentkreditlagen i allt väsentligt ägnad att tillgodose detta syfte. *Kronofogdemyndigheten i Malmö distrikt* finner likaledes det framlagda förslaget i huvudsak väl ägnat att ligga till grund för lagstiftning.

Kronofogdemyndigheten i Västerås distrikt säger sig hysa i stort sett samma uppfattning som kommittén om nödvändigheten av en lagstiftning som stärker konsumentens ställning vid kreditköp. Kronofogdemyndigheten uppger att den i sin verksamhet ofta finner att det är de ekonomiskt svaga och samtidigt okunniga om innebörden i den kredit som lämnas, som blir föremål för exekutiva åtgärder vilka än mer försvårar deras situation. Enligt kronofogdemyndighetens mening synes den tillämnade lagstiftningen därför i princip vara motiverad, även om den innebär en hård styrning av konsumentens frihet att välja köpform och vara. Kronofogdemyndigheten anser dock att kommittén har överbetonat avbetalningshandelns negativa verkningar och förordat åtgärder som inte kan undanröja de menliga konsekvenserna av förhastade köp i allmänhet. Kronofogdemyndigheten anser vidare att vissa bestämmelser som i sista hand berör kronofogdemyndighets verksamhet har fått en utformning som kan bli till viss nackdel för konsumenten. Kronofogdemyndigheten åsyftar härvid de enligt myndighetens mening alltför stränga reglerna i 16 § förslaget till konsumentkreditlag om begränsning av återtaganderätten.

Enligt *konjunkturinstitutet* har kommittén sett frågan om kreditköpen som en social fråga och avsett att skydda de svagaste konsumenterna mot att lockas till alltför stora kreditköp och – som kommittén anser – alltför dyra avbetalningsköp. Institutet menar att framför allt förslaget om inskränkningar i återtaganderätten sannolikt leder utvecklingen i riktning mot mindre inslag av kreditköp finansierade av de säljande företagen. Institutet framhåller emellertid att kommittén inte har diskuterat hur finansieringsproblemen skall lösas för de grupper som för närvarande har svårigheter att erhålla andra krediter, främst personer med lägre inkomst. Enligt institutets uppfattning torde för dessa grupper kommitténs förslag om inskränkningar av återtaganderätten och om högre kontantinsatser närmast få den effekten att köpen av varaktiga konsumtionsvaror minskar. Vill man bryta kombinationen kredit och köp utan att få alltför uttalade sådana effekter, ställer detta enligt institutet krav på en ny typ av kreditgivning som troligen skulle få baseras på kreditförsäkring. Ett från sociala synpunkter godtagbart försäkringssystem synes enligt institutet utgöra ett behövligt komplement till de av kommittén framlagda förslagen.

Konjunkturinstitutet framhåller vidare att kommittén tycks ha utgått från att människor i allmänhet har låg planeringskapacitet och att man därför bör försvåra möjligheterna till kreditköp. I den mån kommitténs bedömning av själva utgångsläget kan anses riktig är det enligt institutet ingalunda självklart att slutsatsen måste bli den som dragits av kommittén. Just en låg planeringskapacitet skulle kunna göra det motiverat att inte låta kreditköpen bli alltför svåråtkomliga för konsumenterna. Bristande möjligheter till kreditköp skulle nämligen kunna leda till att inköpen i ökad grad riktas mot icke varaktiga nyttigheter. Det skulle enligt institutets mening kunna ifrågasättas om inte det "tvångssparande" som ett kreditköp ofta föranleder kan vara lämpligt för en del konsumenter som annars har stora svårigheter att göra ett större samlat köp.

Enligt institutet föreligger det vissa svårigheter att få ett begrepp om de aktuella problemens samhällsekonomiska betydelse och om konsekvenserna av den föreslagna lagstiftningen. Konsumtionskrediternas omfattning är otillräckligt statistiskt belysta och den löpande informationen på området är mycket ofullständig. Institutet menar att det skulle vara av stort värde att få tillgång till en samlad total bild av samtliga konsumtionskrediter vid åtminstone någon tidpunkt under senare år. Enligt institutet kan förändringar i villkoren för avbetalningshandeln och annan form av kreditköpsverksamhet få effekter på efterfrågan på i första hand varaktiga konsumtionsvaror. Institutet påpekar att sådana förändringar därmed utgör ett tänkbart medel att använda i stabiliseringspolitiskt syfte. Villkoren för konsumtionskrediterna kan också påverka konsumtionens fördelning mellan olika grupper av varor och tjänster samt mellan särskilda inkomstgrupper. Denna typ av effekter synes enligt institutet förtjäna uppmärksamhet även från de synpunkter som varit vägledande för kreditköpkommittén i dess arbete.

Kommerskollegium säger sig inte vara övertygat om att den av kommittén föreslagna lagstiftningen till alla delar främjar syftet att förstärka konsumentens ställning i kreditsammanhang.

Svenska handelskammareförbundet och *Stockholms handelskammare* anser att den föreslagna regleringen är alltför långtgående. Om förslaget genomförs uppstår enligt dessa remissinstansers mening en betydande risk för att försäljningen av konsumentkapitalvaror kommer att minska. För många konsumenter kommer de skärpta reglerna för kredithandeln att medföra att de tvingas avstå från planerade inköp medan andra kanske uppskjuter ett planerat köp eller väljer att köpa en billigare vara. Sannolikt kommer efterfrågeminskningen beträffande vissa varugrupper att bli av sådan omfattning att sysselsättningen påverkas.

Handelskammareförbundet och handelskammaren framhåller att det visserligen finns anledning att i vissa avseenden stärka konsumenternas ställning på kreditköpsområdet. Utgångspunkten bör dock vara att det är konsumenterna själva som skall bestämma vilka varor de vill köpa och hur de skall disponera sina ekonomiska resurser för olika ändamål. Därvid bör konsumenterna självfallet ha ett så bra beslutsunderlag som möjligt. Handelskammareförbundet och handelskammaren ställer sig därför positiva till de bestämmelser i den föreslagna konsumentkreditlagen som syftar till att tillförsäkra konsumenten tillgång till en korrekt och uttömmande information om kreditvillkor, kostnader m. m. Denna form av lagstiftning befrämjar enligt handelskammareförbundets och handelskammarens på sikt konsumentens intressen långt bättre än sådana direkta regleringar som innebär ingrepp i hans beslutsfrihet och återspeglar en ambition till övervakning och styrning från myndigheternas sida.

Östergötlands och Södermanlands handelskammare ansluter sig i sitt yttrande till den av kommittéledamoten Björling avgivna reservationen. Handelskammaren anför att kommitténs förslag beträffande regleringen av avbetalningshandeln tagna var för sig kan synas rimliga och inte alltför genomgripande. Tillsammanslagda kommer åtgärderna dock enligt handelskammarens mening att innebära en omfattande inskränkning av avbetalningshandeln och därigenom en väsentlig omstrukturering av hävdvunna försäljningsformer samt fara för sysselsättningen inom vissa branscher. Handelskammaren uttrycker vidare farhågor för snedvridning av efterfrågan från nyttiga kapitalvaror till rena konsumtionsvaror. Handelskammaren anser

att kommittén inte ens i ringa mån har beaktat avbetalningshandelns positiva sidor och att förslagen i väsentliga delar motverkar syftet att skydda konsumenterna mot alltför betungande kreditåtaganden och mot alltför stränga påföljder om de likväl råkar i betalningssvårigheter. Om en konsument verkligen vill genomföra ett avbetalningsköp kommer de skärpta villkoren ofta att innebära kredit i andra former, vilket enligt handelskammarens mening knappast framstår som mindre betungande för konsumenten. Slopandet av återtaganderätten kommer enligt handelskammaren att framtvinga en prövning av köparens kreditvärdighet på samma sätt som nu sker i samband med beviljandet av kontokredit. Handelskammaren menar att resultatet ofta kommer att bli att något avbetalningsköp över huvud taget inte blir av och att just den mindre kapitalstarka grupp av konsumenter för vilka avbetalningssystemet varit det kanske enda sättet att förvärva en kapitalvara för hemmet kommer att avhållas från sådana köp, vilket handelskammaren anser vara en missriktad form av konsumentskydd. Avbetalningssystemet innebär enligt handelskammaren i allt väsentligt betydande fördelar för stora grupper av konsumenter och bör underlättas i stället för att försvåras.

Handelskammaren i Jönköpings län framhåller att det är betydelsefullt med en lagstiftning vilken ger som resultat en ökad information om kostnader och villkor i samband med kreditköp. Lagstiftningen bör dock inte vara så överbeskyddande att den omöjliggör kreditköp, som för många framstår som ett bra finansieringsalternativ. Enligt handelskammaren har kreditköpen även i dagens samhälle en viktig funktion att fylla, inte minst vid köp av nyttoföremål. Handelskammaren framhåller att en stor hemmamarknad är en förutsättning för att ett företag idag med framgång skall kunna exportera konsumentkapitalvaror. Om lagstiftningen leder till att hemmamarknaden kraftigt minskar, kommer detta enligt handelskammaren direkt att påverka företagens möjligheter att konkurrera utomlands med kraftiga negativa sysselsättnings effekter som följd.

Handelskammaren anser att konsumenterna redan idag gör de nödvändiga avvägningarna inför köp och att lagstiftningen i det avseendet knappast kommer att påverka deras handlingssätt. Att en konsument i dag medvetet skulle ges felaktig eller oklar information om den reella kostnaden vid olika finansieringsalternativ måste enligt handelskammarens uppfattning höra till undantagen.

Gotlands handelskammare anför liknande synpunkter beträffande behovet av möjligheter till kreditköp och den föreslagna lagens verkningar för konsumenterna. Handelskammaren anser att nu gällande lagstiftning bereder konsumenterna tillräckligt skydd.

Skånes handelskammare anser att det i vissa avseenden finns behov av en särskild reglering av konsumentkreditköp. Handelskammaren hyser emellertid tveksamhet inför den modell kommittén har valt för främjande av konsumentintresset, huvudsakligen på grund av att vissa av förslagen enligt handelskammarens uppfattning kommer att försämra konsumentens ställning och leda till oacceptabla förändringar i befintlig näringsverksamhet.

Handelskammaren anser att kommittén endast mycket schematiskt har redovisat kreditköpens fördelar för konsumenterna, och att det hade varit värdefullt om kommittén genomfört någon form av attitydundersökning beträffande konsumenternas inställning till kreditköp. Enligt handelskammarens mening känner konsumenterna själva sin förmåga att utnyttja tillgängliga resurser och konsekvenserna av de misstag som självfallet ibland

begås utgör enligt handelskammaren i flertalet fall knappast så stora problem att de motiverar till de omfattande ingrepp i den enskildes valmöjligheter som kommittén har föreslagit.

Handelskammaren finner det uppenbart att den föreslagna lagstiftningen på sikt kommer att innebära att kreditköpsmöjligheterna minskar väsentligt. En sådan utveckling kan enligt handelskammarens mening knappast anses främja konsumentens ställning. Handelskammaren framhåller att ett brett utbud av valmöjligheter beträffande såväl själva varan som finansieringsformen framstår som en av de mera väsentliga förutsättningarna för att konsumenten skall kunna genomföra ett efter sina önskemål och resurser riktigt köp. Begränsningar i möjligheterna att välja lämplig form för finansiering av ett köp kommer att i stor utsträckning drabba konsumenter med begränsade inkomster och tillgångar. Framför allt de föreslagna reglerna beträffande kontantinsats och kredittid kan därför enligt handelskammarens mening komma att få sociala konsekvenser. Handelskammaren framhåller vidare att de kännbara pålagorna på avbetalningskrediterna på sikt kommer att innebära en överströmning från avbetalningsköp till framför allt lån i kreditinstitut vilka lån kan förväntas bli dyrare eftersom hanteringen av dem är förhållandevis kostsam. Samtidigt kan det bli svårare att erhålla kredit, inte minst med hänsyn till de kreditrestriktioner som bankerna kan komma att åläggas från tid till annan.

Handelskamrarna i Göteborg och Karlstad samt *handelskammaren i Örebro och Västmanlands län* ansluter sig till kommittéledamoten Björklings reservation och experten Casons särskilda yttrande. Handelskammaren i Örebro och Västmanlands län anser att det, om kommitténs förslag godtas, föreligger uppenbar risk för att många konsumenter ställs utan realistiska möjligheter att finansiera köp av varaktiga kapitalvaror. Enligt handelskammarens mening måste kreditköpet bibehållas som ett användbart alternativ till bankkrediter eftersom möjligheten till sådana krediter inte står öppen för alla konsumenter och bankerna i samband med kreditrestriktioner inte ens kan tillgodose legitima lånebehov.

Även *Västerbottens handelskammare* anser det orealistiskt att anta att bankerna skulle ha resurser att bevilja krediter för varuköp i situationer då utlåningsmöjligheterna minskar. Enligt handelskammarens mening kommer de åtgärder som föreslagits i syfte att begränsa kreditköpmöjligheterna för de resurssvagare – viss minsta kontantinsats, maximering av kredittiden och begränsning av återtaganderätten – i särskilt hög grad att drabba dem som bäst behöver möjligheten till kreditkonsumtion. Handelskammaren befarar vidare att förändringar i förutsättningarna för kreditköp kan få betydande effekter för sysselsättningen.

NO delar kommitténs uppfattning att konsumentskyddet behöver förstärkas på området för kreditköp. Ett väsentligt medel härför är enligt NO med all säkerhet att bedömningsunderlaget för köparen/låntagaren vid val mellan olika betalningsalternativ förbättras avsevärt.

NO inte bestrida att syftet att skydda konsumenterna mot alltför betungande kreditåtaganden och mot alltför stränga påföljder vid betalningssvårigheter är angeläget. NO håller också för troligt att de föreslagna åtgärderna kommer att nedbringa frekvensen havererade avbetalningsköp och att man vidare i någon mån torde uppnå en i och för sig önskvärd överströmning till billigare kreditformer. De f. n. svagaste avbetalningskundernas intresse av att få tillgång till eftertraktade varor får enligt NO tillgodoses

på annat sätt. Den höjning av kontantinsatsen som blir följden i många fall, den strikta begränsningen av kredittiden och den starkt inskränkta återtaganderätten torde enligt NO:s mening nämligen sammantaget försvåra för åtskilliga svaga konsumenter att köpa vissa varor, samtidigt som de skyddas mot kanske för tunga ekonomiska åtaganden. NO påpekar att dessa konsumenter oftast inte heller har möjlighet att ordna bankkredit. Enbart kontantinsatskravet kan i och för sig mötas med sparande under viss tid före köpet och kan i så fall inte anses medföra allvarligare olägenheter. NO anser emellertid att det också finns risk för att vissa konsumenter frestas att söka lån vid sidan av den reguljära lånemarknaden på ännu sämre villkor. Ett sätt att lösa problemen kan enligt NO vara att försäkrings- eller statsgarantivägen bereda även svaga köpare möjligheter till inköpskrediter.

NO konstaterar att kommittén har insett att ett införande av de föreslagna bestämmelserna åtminstone under en övergångstid kan minska konsumenternas efterfrågan och att det därför skulle kunna finnas anledning att ta hänsyn till det konjunkturpolitiska läget vid fastställandet av tidpunkten för lagens ikraftträdande. NO anser att detta är en viktig aspekt på de tilltänkta reglerna som måhända borde ha utvecklats ytterligare i själva betänkandet. Även om konsumentskyddsaspekten är den primära går det enligt NO inte att bortse från de konjunkturpolitiska verkningarna.

KO framhåller i sitt yttrande att läget på kreditmarknaden idag medför åtskilliga olägenheter för den enskilde konsumenten. Utbudet av krediter är stort, och det kan vara svårt för konsumenten att avgöra vilka krediterbjudanden som är fördelaktiga och vilka som är oförmånliga. Likaså kan konsumenten ha svårt att bilda sig en uppfattning om vilken extra ekonomisk belastning som ett köp av en vara eller en tjänst på kredit i förhållande till ett kontantköp medför. Enligt KO är det många gånger alltför lätt att ingå avtal om kreditköp, vilket medför att många konsumenter drar på sig skulder och kostnader som de egentligen inte har råd med. Den konsument som har gjort ett kreditköp har vidare en otrygg ställning i olika avseenden. Vid dröjsmål med betalningen riskerar konsumenten att den återstående skuldsumman förfaller till betalning omedelbart. Säljarens rätt att ta tillbaka varan utgör ett latent hot. KO anser det nuvarande läget otillfredsställande också från andra utgångspunkter. Många avbetalningsköp fullföljs inte av köparna, vilket är till men inte bara för säljarna utan också för övriga konsumenter genom den kostnadsövervältring som ofta torde göras på dem. Även för samhället i stort är detta till nackdel. Statliga myndigheter belastas med betydande kostnader för att tillhandahålla säljarna en indrivningsapparat.

KO uppger att han under sin verksamhetstid har fått motta ett stort antal anmälningar som gällt marknadsföringen av krediterbjudanden. I många fall då marknadsföringen bedömts vara otillbörlig, har rättelse kunnat vinnas. Enligt KO har dock lagen om otillbörlig marknadsföring gett KO små möjligheter att påverka företagets marknadsföring så att konsumenten lätt kan jämföra olika kredit- och försäljningsutbud. Vidare kan KO med stöd av avtalsvillkorslagen bara i begränsad utsträckning ingripa mot sådana villkor för olika slags kreditköp, t. ex. avbetalningsköp, som gör konsumenternas ställning otrygg. KO nämner dock att KO år 1973 hade omfattande förhandlingar med centrala organisationer inom näringslivet om utformningen av ett köpekontrakt för standardvaror, främst avsett för kreditförsäljning, vilka ledde till att det utarbetades ett nytt kontrakt, "K 74", med en speciell

variant för hemförsäljning, "K 74 (H)", vilka kontrakt är anpassade till konsumentköplagen.

Enligt KO är behovet av ytterligare åtgärder på detta område stort. KO ställer sig därför positiv till kreditköpkommitténs förslag.

SPK framhåller att de av kommittén föreslagna skärpningarna av kreditvillkoren bör ses i förhållande till den praxis som f. n. gäller för kreditköp inom skilda varuområden. För vissa varuområden såsom exempelvis TV- och fotohandeln kommer förslaget att innebära en skärpning av gällande praxis, medan kreditvillkoren på andra områden, främst handeln med bilar och större fritidsbåtar, redan är i överensstämmelse med de föreslagna bestämmelserna. Enligt SPK:s mening måste skärpta regler, som är avsedda som skydd för konsumenten, noga vägas mot önskemålet om ett kredit-system som gör det möjligt för konsumenter utan större tillgång till kontanta medel att skaffa konsumtionskapitalvaror. SPK delar kommitténs uppfattning att en fortsatt utveckling mot billigare kreditformer är förmånlig ur konsumentsynpunkt. Det finns visserligen restriktioner för erhållande av banklån för konsumtionsändamål. SPK erinrar emellertid om att bankerna hittills vanligen beviljat s. k. sparlån även under tider då andra former av kredit i allmänhet inte givits för konsumtionsändamål.

Konsumentverket framhåller att en betydande del av de produkter som används i hemmet betingar en så stor kapitalinsats att det för stora grupper av konsumenter är svårt att förvärva dem genom kontant köp med egna medel. Samtidigt har dessa produkter en så lång brukstid att det framstår som motiverat att betalningen kan pågå under en lång tid. Konsumentverket nämner i detta sammanhang varor som förväntas ha en livslängd av 10 år eller mer, såsom symaskiner, frysskåp, tvättmaskiner, TV-apparater och bilar. Enligt konsumentverkets mening har många konsumenter ett legitimt behov av att på något sätt erhålla krediter eller lån för sådana köp. Stora grupper medborgare – särskilt då resurssvaga konsumenter – är hänvisade till avbetalningskrediter.

Konsumentverket delar kreditköpkommitténs uppfattning att konsumentens ställning bör väsentligt förbättras i kreditsituationen. Konsumentverket instämmer vidare i kommitténs uppfattning att den bästa åtgärden i avsikt att förbättra konsumenternas läge är att öka deras möjligheter att erhålla reguljära lån. Verket framhåller att sådana krediter i dagens läge dock inte är tillgängliga för stora konsumentgrupper. En orsak är att dessa gruppers kreditvärdighet är för låg enligt gängse bedömningsnormer. En annan orsak är att bankkrediter är konjunkturbetingade på ett helt annat sätt än avbetalningskrediterna. Kreditmöjligheterna skulle enligt konsumentverket kunna förbättras exempelvis genom statliga garantier för lån i vanliga banker, ett försäkringssystem för skydd av konsumentkrediter, förbättrade bostättningslån, särskilda kreditinstitut för småkrediter osv. Konsumentverket föreslår att dessa frågor utreds innan slutlig ställning tas till kommitténs förslag.

Kan konsumenternas kreditbehov lösas på angivet sätt blir avbetalningskrediterna enligt konsumentverkets mening i stor utsträckning onödiga. I vissa situationer kan det dock framstå som önskvärt för konsumenten att ett köp avslutas omgående utan att hela köpesumman betalas kontant. Detta kan vara fallet bl. a. vid hemförsäljning. Även vid köp av dyrare produkter, exempelvis bilar och båtar, kan det vara av värde med ett avbetalningssystem där den köpta varan kan utgöra säkerhet för betalningen. Härigenom minskar man kreditgivarens risktagande och underlättar köpet.

Dessa skäl talar enligt konsumentverkets uppfattning för att det även fortsättningsvis kommer att finnas ett visst berättigat utrymme för avbetalningskrediter även om systemet måste väsentligen förbättras.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län uttalar att det framstår som angeläget ur allmän synpunkt att kreditförsäljningen ges viss stadga och tillstyrker att kommitténs förslag i allt väsentligt läggs till grund för lagstiftning.

Köplagsutredningen anför i sitt yttrande att kreditköpkommitténs förslag i två viktiga avseenden skiljer sig från den konsumentskyddande lagstiftning som tidigare har lagts fram i Sverige. Det ena är att förslaget tar upp betydelsefulla regler som, även om de skulle stå i överensstämmelse med konsumenternas intressen på längre sikt, dock inte kan tänkas motsvara de enskilda konsumenternas önskemål i de särskilda fallen. Det andra är att medan tidigare lagstiftning i stort sett har accepterat bestående förhållanden och sökt influera på avtal och praxis så att de rättsinstitut som nu förekommer skall fungera till konsumenternas bästa, syftet med föreliggande förslag är att motverka vissa hittills betydelsefulla juridiska institut. Några av de viktigaste reglerna avser ytterst att påverka utvecklingen i riktning att avskaffa de traditionella avbetalningskrediterna och andra krediter som lämnas i samband med försäljning.

Köplagsutredningen finner för sin del inte möjligt att ta ståndpunkt i frågan om det är lämpligt att söka motverka avbetalningsköpen. Ett bestämt ställningstagande skulle enligt köplagsutredningen fordra bl. a. sakkunskap i ekonomiska frågor och en ingående analys av de sannolika konsekvenserna av att avbetalningsköpen minskar. Köplagsutredningen anser att åtskilliga sådana konsekvenser kan tänkas: att köp i större utsträckning sker kontant, att andra kreditformer träder i stället, att handräckning vid avbetalningsköp ersätts av lagsökning och utmätning som medel att framtvinga betalning av köpkredit, att konsumtionen av sådana varor som nu köps på avbetalning i betydande utsträckning ersätts av annan konsumtion, att säljarna finner möjligheter att kringgå lagen. Kan man räkna med att andra lämpligare kreditformer ställs till förfogande för dem som nu är hänvisade till avbetalningsköp, talar enligt köplagsutredningen säkert mycket för att motverka dessa köp. Köplagsutredningen anser det önskvärt att möjligheten härtill blir föremål för en närmare utredning. Kommittén har emellertid enligt köplagsutredningens mening inte visat att avbetalningsköpen – eller andra former av kreditköp – är onödiga. En utgångspunkt bör i stället vara, att det finns ett kreditbehov som bör kunna tillfredsställas till lägsta möjliga kostnad. Köplagsutredningen menar att de båda huvudsyften som kommittén lagt till grund, nämligen att motverka kombinationer av köp och kreditgivning och att hindra missbruk och olämpliga påföljder, inte utan svårighet kan tillgodoses genom samma regler. Det kan befaras att regler som har till väsentligt syfte att motverka köpkrediter inte är ägnade att underlätta att de krediter som faktiskt förekommer fungerar smidigt och till konsumenternas bästa.

Köplagsutredningen anser att det eventuella värdet av att motverka avbetalningsköpen måste vägas mot de betydande olägenheter som man kan vänta om kommitténs förslag genomförs. Reglerna kan enligt köplagsutredningen inte antas motsvara konsumenternas egna önskemål. Köplagsutredningen menar att detta särskilt gäller kravet på minsta kontantinsats. Sådana inskränkningar i konsumenternas frihet att själva bestämma vilka avtal som de skall ingå måste enligt köplagsutredningens uppfattning, oav-

sett vilken inställning man har till avbetalningsköp i allmänhet, betraktas som en betydande nackdel. Köplagsutredningen anser det inte heller kunna uteslutas, att en köpare för att undgå tillämpning av den föreslagna konsumentkreditlagen söker dölja att ett köp i själva verket är ett konsumentköp, vilket kan försvåra för honom att åberopa hemförsäljningslagen, konsumentköplagen eller avtalsvillkor som endast gäller för konsumentköp.

Köplagsutredningen berör också de av kommittén föreslagna straffreglerna. Enligt köplagsutredningens mening synes det inte lämpligt att införa straffregler som måste befaras bli ineffektiva på grund av att båda parter i ett avtalsförhållande vill undgå att tillämpa lagens regler. Erfarenheterna från hyresregleringen är inte uppmuntrande. Förutsättningarna för straffbarhet är också så utformade att avsevärd osäkerhet kan uppstå om en handling är straffbar eller inte. Bruket av straffsanktionen får enligt köplagsutredningens mening betraktas som en olägenhet av det föreslagna systemet, låt vara att svårigheterna att finna andra sanktioner är uppenbara.

Köplagsutredningen anför vidare att kommitténs önskan att förebygga kringgående av de föreslagna reglerna leder till att de skall gälla även andra typer av avtal än de som de främst riktar sig mot och utredningen finner det härvid bl. a. anmärkningsvärt, att de regler som avser att motverka avbetalningsköpen också riktar sig mot de typer av kreditköp som sägs inte vara förbundna med mera påtagliga olägenheter för konsumenterna, särskilt s. k. låneköp och kontoköp. Däremot vill kommittén, framhåller köplagsutredningen, tillåta "överströmning" från kreditköp till banklån, utan att ställa upp något krav på minsta kontantinsats eller längsta kredittid, och utan att omgärda dessa med några egentliga garantier mot missbruk. Enligt köplagsutredningens mening är det emellertid viktigt att olika kreditformer får konkurrera på lika villkor.

I fråga om kommitténs förslag om begränsning av rätten att återta sålt gods vid konsumenters kreditköp framhåller köplagsutredningen bl. a. att det synes tveksamt om man nu bör avskaffa all möjlighet för en konsument att lämna kreditsäkerhet i lös sak utan besittning för säkerhetshavaren. Utredningen anser att denna fråga bör lösas i ett större sammanhang.

Sammanfattningsvis uttalar köplagsutredningen som sin mening att – även om det skulle befinnas motiverat att motverka avbetalningsköp i traditionell mening – olägenheterna av de förslag om kommittén framlägger måste betraktas som mycket betydande. Huruvida dessa olägenheter kan elimineras utan att förslaget helt omarbetas, anser sig köplagsutredningen inte kunna bedöma. Enligt utredningen måste det emellertid vara ett väsentligt syfte för en fortsatt bearbetning av det framlagda förslaget att eliminera dessa olägenheter. Köplagsutredningen anser det också erforderligt att den föreslagna konsumentkreditlagen blir föremål för en betydande omarbetning i rätts tekniskt avseende. Därvid bör enligt utredningens mening i högre grad än som skett i förslaget konsumenternas intresse av såväl över-skådlig lagstiftning och begreppsbildning som differentierade uppgifter vid ingående av olika med kredit förbundna avtal uppmärksammas. Beträffande de konsumentskyddande reglerna bör avsevärd uppmärksamhet ägnas åt frågan om de ytterligare fördelar som konsumenterna kan uppnå genom att deras skydd stärks är värda det pris som kan bestå i att kreditgivningen till konsumenter försvåras.

Hemförsäljningskommittén (majoriteten) instämmer i allt väsentligt i vad som i betänkandet framhålls därom, att olägenheterna vid kreditköp har

sin grund huvudsakligen i kombinationen kredit och köp samt att det starkt kan ifrågasättas om inte de traditionella avbetalningskrediterna i framtiden bör avskaffas och kreditgivningen i stället överlåtas på banker eller andra kreditinrättningar.

Hemförsäljningskommittén framhåller att det är väl känt att det i dag förekommer en marknadsföring och en konkurrens inom avbetalningshandeln som många gånger lockar konsumenten med låg kontantinsats och lång kredittid. Härigenom kommer väsentliga egenskaper hos varan, såsom pris och kvalitet samt garantier och serviceåtaganden från säljaren m. m. i bakgrunden. Av betänkandet framgår att avbetalningssäljaren i många fall tillgodogör sig en vinst på själva kreditgivningen, vilket innebär att konsumentens kreditkostnad överstiger den "riskfaktor", som borde vara avgörande. Hemförsäljningskommittén finner emellertid naturligt att kreditköpkommittén inte ansett tiden mogen att avskaffa köpkrediterna, eftersom ett sådant förslag skulle ställa krav på nya kreditformer för de stora konsumentgrupper som i dag är hänvisade till kreditköp. Hemförsäljningskommittén anser det dock beklagligt att kreditköpkommittén inte på något sätt berört frågan om sådana kreditformer, även om den inte uttryckligen nämnts i kommitténs direktiv.

Hemförsäljningskommittén erinrar om att hemförsäljning sedan lång tid tillbaka har debatterats och kritiserats. Särskilt hemförsäljning på kredit har ansetts medföra ekonomiska och sociala vådor för konsumenterna. Kraven på ingripanden från statsmakterna mot hemförsäljning har därför ofta riktat in sig på avbetalningshandeln. Omvänt har kraven på en reformering av avbetalningssystemet ofta haft sin udd riktad mot just agentverksamheten. Enligt hemförsäljningskommitténs mening framgår det på skilda ställen i betänkandet att behovet av skydd för konsumenterna vid kreditköp är särskilt markant vid hemförsäljning. Andelen kreditköp är större vid hemförsäljning än vid butiksförsäljning, de lägsta inkomstgrupperna har extremt höga kreditköpsandelar för dammsugare och symaskiner som i mycket stor utsträckning säljs via hemförsäljning, kontantinsatserna är i många fall låga vid hemförsäljning av dessa varor. Hemförsäljningskommittén framhåller att ett genomförande av de framlagda förslagen inte kommer att påverka hemförsäljningskommitténs utredningsarbete beträffande allmänt öppet köp och återlämningsrätt vid köp av begagnad personbil.

En ledamot av hemförsäljningskommittén (direktören Per Schierbeck) instämmer i den reservation som avgetts av kommittéledamoten Björling och i experten Casons särskilda yttrande samt hänvisar till Sveriges köpmannaförbunds remissyttrande.

I särskilt yttrande framhåller *en ledamot av hemförsäljningskommittén (professorn Ulf Bernitz)* att man i flera länder redan har genomfört omfattande konsumentskyddande lagstiftning om konsumentkrediter. Det är enligt Bernitz i hög grad påkallat att tidsenlig sådan lagstiftning genomförs också i Sverige. Bernitz är av den uppfattningen att det idag föreligger missförhållanden inom avbetalningshandeln vilka särskilt knyter sig till återtaganderätten samt till avräkningsreglerna i samband med återtagande men även visar sig på andra sätt. Enligt Bernitz' mening bör den nya lagstiftningen därför i första hand inriktas på att komma till rätta med från konsument-synpunkt olämpliga företeelser i samband med avbetalningsförsäljning och närliggande kreditformer.

Kreditköpkommittén har emellertid, anför Bernitz, inte nöjt sig härmed utan har låtit lagförslaget omfatta konsumentkrediter överhuvudtaget. Förslagets ambitionsnivå har bl. a. härigenom blivit mycket hög. För att lagtekniskt klara uppgiften har kreditköpkommittén nödgats tillgripa grova schablonregler samt föreslå införande av ett sannolikt omfattande tillsynssystem. Enligt Bernitz' uppfattning har ambitionsnivån satts för högt i nuvarande läge, särskilt med hänsyn till att kreditköpkommittén inte haft att föreslå nya kreditformer att fungera som alternativ till eller eventuellt ersätta kreditköp. Härtill kommer att om man vid en analys av förmånligheten för konsumenten av kontantköp resp. förekommande former av kreditköp tar hänsyn till genomsnittlig inflationstakt och avdragsrätten vid beskattningen för skuldränta, kontantköp generellt sett knappast torde framstå som så förmånliga som kreditköpkommittén synes ha antagit. Det bör enligt Bernitz också framhållas att privatpersoners möjligheter att utnyttja sina konsumtionskapitalvaror och sitt lösöre i övrigt såsom kreditunderlag utan att behöva frångå sig besittningen är ett generellt problem, som förtjänar att utredas närmare och i positiv anda.

Leasingutredningen säger sig från de synpunkter utredningen har att företräda inte ha något att erinra mot den föreslagna konsumentkreditlagens principiella innehåll.

Malmö kommun (kommunstyrelsens majoritet) framhåller att utbudet av konsumentkrediter under senare år kraftigt ökat och att det därför är angeläget att få till stånd enhetliga villkor på sätt som framgår av kommitténs förslag. Dessa är enligt kommunen i allt väsentligt ägnade att tillstyrkas. En förutsättning för en effektiv lagstiftning på området är dock enligt kommunen att den blivande tillsynsmyndigheten tillförs personella och andra resurser i tillräckligt mått.

Kommunen anser att ett krav på 25 procents kontantinsats sannolikt kommer att styra kreditköpskunderna till bankerna. Man får enligt kommunen utgå från att bankerna söker tillgodose denna efterfrågan på deras tjänster och att de intar en positiv attityd när det gäller att bedöma konsumenternas kreditförmåga. Enligt kommunens uppfattning bör myndigheterna ges möjlighet att i någon form ingripa, om bankerna skulle anse småkrediterna olönsamma, eftersom det annars föreligger uppenbar risk att den svarta lånemarknaden kommer att få näring.

En *minoritet inom Malmö kommunstyrelse* ansluter sig i allt väsentligt till kommittéledamoten Björlings reservation samt anför därutöver bl. a. att det är nödvändigt att den föreslagna lagstiftningen utformas enkelt och generellt, så att handeln kan tillämpa den utan tolkningssvårigheter och så att tillsynen över efterlevanden av lagstiftningen inte blir kostnadskrävande.

LO instämmer i kommitténs uppfattning att en stor del av de olägenheter som är förknippade med kreditköp bottnar i att säljare och kreditgivare ofta är samma person. *LO* ansluter sig vidare till tanken att kreditgivningen på sikt bör överlåtas till fristående kreditinrättningar. *LO* understryker att det för att konsumentskyddsregler av nu aktuellt slag skall bli effektiva krävs, att de är enkelt utformade och inte uppfattas som onödiga eller "byråkratiska" av konsumenten. För att den föreslagna lagstiftningen skall få avsedd effekt måste, framhåller *LO*, såväl konsumenterna som näringsidkare och kreditgivare informeras. *LO* förutsätter därför att en massiv informations- och upplysningskampanj kommer till stånd i samband med den föreslagna lagens ikraftträdande.

De framlagda lagförslagen utgör enligt LO:s mening en naturlig och konsekvent uppföljning och utveckling av tidigare reformer inom konsumenträttens område. LO tillstyrker därför i princip de framlagda förslagen. Intill dess nya kreditformer har introducerats på marknaden får emellertid nuvarande kreditköpsmöjligheter enligt LO:s mening inte omgärdas med så stränga regler att de blir omöjliga att utnyttja för stora konsumentkategorier. LO framhåller att detta i all synnerhet gäller då inskränkningarna kommer att drabba konsumenter som har låg inkomst och/eller stor försörjningsbörda och som på grund härav eller av andra skäl inte bedöms som kreditvärdiga.

Även TCO delar kommitténs uppfattning att de traditionella avbetalningskrediterna och andra krediter som lämnas i samband med försäljning i framtiden bör avskaffas och kreditgivningen helt överlåtas på banker och andra kreditinrättningar. Ett sätt att förbättra konsumenternas möjligheter att förvärva dyrbarare konsumtionskapitalvaror vore enligt TCO således att öka möjligheterna till reguljära lån. TCO framhåller att sådana krediter i dagens läge emellertid inte är tillgängliga för stora konsumentgrupper, främst p. g. a. att deras kreditvärdighet enligt gängse bedömningsnormer anses för låg. Statliga garantier för banklån, ett försäkringssystem för skydd av konsumentkrediter, förbättrade bosättningslån eller särskilda kreditinstitut för smålån skulle kunna förbättra dessa gruppers lånemöjligheter. TCO anser att dessa frågor närmare bör utredas. I avvaktan på den föreslagna utredningen anser TCO det dock motiverat att konsumenternas creditsituation på vissa punkter förbättras.

Sveriges advokatsamfund avstyrker att förslaget till konsumentkreditlag läggs till grund för lagstiftning. Advokatsamfundet tillstyrker viss ytterligare reglering av konsumentkrediterna i förhållande till gällande rätt men anser att denna reglering kan ske genom ändringar i och tillägg till nuvarande lagstiftning.

Advokatsamfundet erinrar om de nya lagar på konsumentskyddsområdet som redan föreligger och som ger möjligheter att på olika sätt ingripa mot skilda former av missbruk inom avbetalningshandeln, nämligen lagen om otillbörlig marknadsföring, lagen om förbud mot otillbörliga avtalsvillkor och lagen om hemförsäljning m. m. Härtill kommer reglerna i avbetalningsköplagen. Genom dessa lagstiftningsåtgärder har enligt advokatsamfundet konsumentens ställning vid kreditköp i avsevärd utsträckning förbättrats.

Om kommitténs förslag genomförs, är det enligt advokatsamfundets mening de konsumenter som inte har tillgång till alternativa finansieringsmöjligheter som i första hand skulle drabbas av de skärpta reglerna för kredithandeln. Även om bankerna för närvarande har en positiv inställning till konsumentlån, är denna fråga helt beroende av den kreditpolitik som förs i landet. Bankernas benägenhet att lämna personlån kan snabbt ändras. Det synes enligt advokatsamfundet inte möjligt att i nämnvärd omfattning ersätta avbetalningskrediterna med en kombination av banklån och kontantköp.

Advokatsamfundet anser att det av kommittén redovisade faktaunderlaget är ofullständigt. De fördelar för konsumenterna som är förknippade med kreditköp berörs endast i korthet. Enligt advokatsamfundets mening vilar förslaget vidare på den felaktiga uppfattningen att konsumenterna överlag inte kan på egen hand rätt bedöma sina behov och sina möjligheter att fullfölja de åtaganden som förekommer vid kreditköp. Advokatsamfundet anser inte heller att de i betänkandet lämnade uppgifterna om kreditförluster och av kronofogdemyndigheterna handlagda avbetalningsmål

ger skäl för att påstå att olägenheterna med den traditionella avbetalningshandeln skulle vara så stora att lagstiftningen måste inriktas på att avskaffa den för det stora flertalet produkter. Vidare anser advokatsamfundet att det är en brist att några mera genomgripande och övertygande analyser av förslagets verkningar inte verkställts. I detta avseende är man enligt advokatsamfundet utlämnad till mer eller mindre kvalificerade gissningar, såväl hur industrin skall anpassa sig till de ändrade förhållandena som vilka samhällsekonomiska konsekvenser lagstiftningen kommer att medföra.

Advokatsamfundet ser det också som en allvarig brist att kommittén inte ägnat större uppmärksamhet åt hur den framtida kreditköpshandeln skall finansieras, om kommitténs förslag genomförs. För närvarande sker finansiering i stor utsträckning genom att avbetalningskontrakten överläts på bank eller annat finansieringsinstitut. Härvidlag spelar säkerheten i form av äganderättsförbehållet till varan stor roll. Om denna säkerhet inte längre står till buds, synes möjligheterna för de säljare som inte kan ställa andra säkerheter att finansiera sin kreditförsäljning vara försvinnande små.

Föreningen Sveriges kronofogdar anför att kommitténs förslag syftar till att stärka konsumenternas ställning bl. a. genom att ålägga avbetalnings-säljare skyldighet att lämna uppgift om kreditkostnadernas storlek. Enligt föreningens mening måste denna målsättning anses vara riktig och stå i samklang med utvecklingen i samhället. Föreningen delar också uppfattningen att kreditkostnaderna bör hållas nere men hävdar att detta bör ske på ett sådant sätt att konsumenternas valmöjlighet inte i väsentligare grad minskas.

Föreningen framhåller att de betalningssvaga konsumenterna, på grund av företagens skiktning av kunderna, i allmänhet har haft att välja mellan en dyr kredit eller ingen kredit alls. Avbetalningsköp har ofta även för normala konsumenter inneburit höga kreditkostnader. Någon alternativ kreditform har emellertid ännu inte kunnat ordnas. Enligt föreningen måste institutet avbetalningsköp därför behållas tills vidare, och reformsträvandena måste inriktas på att förbättra köparnas ställning. Föreningen anser emellertid att stränga skyddsregler i många fall kan avsevärt minska konsumenternas möjligheter att få kredit. Den mest konsumentvänliga attityden i nuvarande läge vore därför enligt föreningens mening att sätta ett tak för kreditkostnaderna och låta konsumenterna fritt välja köpform.

Sveriges industriförbund, Sveriges grossistförbund och Sveriges köpmannaförbund, till vilkas gemensamma yttrande *Konfektionsindustriföreningen, Sveriges musikhandlares riksförbund* och *en ledamot av hemförsäljningskommittén (direktören Per Schierbeck)* hänvisar, ansluter sig i alla delar till kommittéledamoten Björlings reservation samt anför bl. a. följande:

Organisationerna jämte flera andra näringslivsorganisationer lät i oktober 1975 genomföra en undersökning för att kartlägga allmänhetens kunskaper om, inställning till och erfarenheter av kreditköpen (näringslivets attitydundersökning). Anledningen till att denna undersökning gjordes var att kommittén inte klarlagt dessa förhållanden men det oaktat föreslår en mycket genomgripande reglering av konsumtionskrediterna. Detta förefaller så mycket märkligare som konsumtionskreditutredningen, vilken år 1961 lät utföra en mycket omfattande intervjuundersökning bland hushållen för att utröna kreditköpens förekomst och fördelning inom olika varugrupper och hushåll, hushållens attityder m. m., i sitt slutbetänkande ställde sig positiv till konsumtionskrediternas förekomst. Kommitténs uppgift har enligt be-

tänkandet varit att föreslå åtgärder som förstärker konsumenternas ställning i kreditsammanhang. Organisationerna ställer sig högst tvivlande till att detta resultat skulle uppnås om föreliggande förslag blir föremål för lagstiftning. Regleringen innebär en kraftig inskränkning i konsumenternas frihet att själva bestämma när och på vilket sätt de skall göra sina inköp. De konsumenterna som inte har tillgång till kontanta medel och som inte kan prestera säkerhet för kredit torde över huvud taget inte få möjlighet att genomföra köp av kapitalvaror och tjänster i den omfattning de själva anser önskvärt och realistiskt ur privatekonomisk synvinkel. Regleringen tycks vara baserad på uppfattningen att konsumenterna saknar förmåga att själva avgöra om de skall köpa på kredit eller ej. Organisationerna anser att näringslivets attitydundersökning visar att merparten av konsumenterna – framför allt de som använder sig av kreditköp – har en annan uppfattning. Kommittén ifrågasätter om inte de traditionella avbetalningskrediterna och andra krediter, som lämnas i samband med försäljning, i framtiden bör avskaffas och kreditgivningen i stället helt överlåtas på banker eller andra kreditinrättningar utan direkt försäljningsintresse. På detta sätt försvårar eller omöjliggör man för stora grupper av konsumenter – framför allt de resurssvaga, de som saknar tillgång till andra finansieringsmöjligheter – att utnyttja en del av sin inkomst till inköp av varor som är så dyrbara att de inte kan betala dem kontant. Att kunna fördela kostnaderna över en längre tidsperiod anför kommittén själv som en stor fördel med kreditköpen. Att för övrigt förlita sig på att banker och andra kreditinrättningar vid varje tid skall stå till tjänst med de lån konsumenterna önskar torde vara alltför optimistiskt. Av konjunkturpolitiska skäl begränsas som bekant bankernas utlåningsmöjligheter från tid till annan. Att konsumenterna genom att enbart vara hänvisade till bankernas utlåningsmöjligheter på detta sätt skulle bli beroende av en konjunkturpolitisk reglering är olämpligt. Om kommitténs förslag blir föremål för lagstiftning är risken stor att försäljningen av konsumentkapitalvaror på kredit kommer att minska. Detta kommer till klart uttryck i näringslivets attitydundersökning. På fråga vad de intervjuade skulle göra om vid ett planerat större inköp på kredit det visade sig att de inte kunde få låna i bank och ej heller köpa på kredit i någon form, svarade 56 procent att de skulle ha avstått från att köpa. Endast 20 procent svarade att de skulle spara först och köpa sedan. Efterfrågeminskningen skulle sannolikt bli av sådan omfattning att sysselsättningen beträffande flera varugrupper kom att negativt påverkas. Organisationerna hänvisar till Husqvarna AB:s skrivelse till justitiedepartementet i anledning av kommittébetänkandet. Av skrivelsen framgår bl. a. att Husqvarna 1974 höjde kontantinsatsen från tidigare 7 procent till 12 procent samtidigt som man minskade kredittidens längd från 36 till 29 månader. Dessa åtgärder hade till följd att antalet avbetalningsförsäljningar sjönk från 60 procent år 1973 till 46 procent vid mitten av 1975. Totalförsäljningen minskade med 10–15 procent i volym vilket allvarligt påverkat det svenska försäljningsbolagets lönsamhet. En annan bransch inom vilken sysselsättningen skulle komma att negativt påverkas om lagförslaget går igenom är handeln med musikinstrument. Denna bransch medger vid kreditköp låg kontantinsats och lång kredittid. Ytterligare ett exempel på en bransch där, om förslaget går igenom, försäljningsvolymen skulle minska är möbelhandeln. Inom denna bransch tillämpas redan en genomsnittlig kontantinsats av omkring 25 procent. Emellertid skulle den föreslagna regeln om att i princip avskaffa åter-

taganderätten få en mycket negativ effekt. Den totala försäljningen inom möbelhandeln 1974 utgjorde 3 300 miljoner kronor. Kreditförsäljningen svarade för 440 miljoner kronor.

Organisationerna betonar att de delar kommitténs uppfattning att konsumenterna bör ha tillgång till sådan information att de lätt kan göra en kostnadsjämförelse mellan olika former av kredit och mellan olika kreditgivares erbjudanden. Organisationerna delar också kommitténs uppfattning att konsumenterna bör skyddas mot oskäligt stränga påföljder för det fall de likväl inte fullföljer ingånget avtal. Vad organisationerna vänder sig emot är att kommittén tycks ha bortsett från att konsumenterna har behov av kredit och att detta behov bör tillfredsställas på ett för alla parter smidigt sätt och till konsumenternas bästa. Organisationerna kan därför inte acceptera de föreslagna reglerna om kontantinsats, kredittid, trepartsförhållanden och återtaganderätt, vilka syftar till att på sikt avskaffa köpkrediterna.

SHIO ställer sig positiv till att reglerna för konsumentskydd vid avbetalningsköp moderniseras och förbättras. Detta bör emellertid enligt SHIO:s mening ske genom att man tillskapar en "ramlag" för konsumentkreditköp, medan detaljbestämmelser för olika varugrupper och branscher bör utformas efter förhandlingar mellan KO/konsumentverket och berörda branschorganisationer.

KF framhåller att konsumentkooperationen av hävd företräder principen att konsumentköp skall göras mot kontant betalning. Ett skäl för denna ståndpunkt är enligt KF att kontant betalning motverkar oöverlagda köp. Den tekniska utvecklingen på konsumentvarusidan har emellertid föranlett att avsteg måste göras från denna princip. Sålunda har KF genom låneköpet infört en form av lån, som är direkt knutet till förvärv av kapitalvaror. Denna konstruktion medför att krediten skiljs från betalningen som alltid sker kontant. Enligt KF är det riktigt, som kommittén konstaterat, att konsumenternas kostnader för låneköp i allmänhet är lägre än för traditionella avbetalningsköp samt att KF härigenom har tagit initiativ till en för konsumenterna fördelaktig utveckling som leder bort från sådana kreditköp där säljaren, såsom vid avbetalningsköp, kan ta tillbaka varan.

KF påpekar att rådande inflationstakt och den skattemässiga effekten av skuldräntor faktiskt kan medföra, att kredit som lämnas i samband med köp blir fördelaktigare för konsumenten än att denne sparar till kontantinsats eller till ett helt kontant köp. Enligt KF är det beklagligt att kommittén inte har utrett detta förhållande. KF anser att kommitténs uttalanden om sitt syfte att skydda konsumenten mot alltför betungande åtaganden i samband med köp härigenom kommer att framstå som mindre väl underbyggda.

KF anser att det vid den fortsatta behandlingen av den föreslagna lagen bör övervägas att göra den mer flexibel så att kreditgivningens omfattning kan användas som kompletterande konjunkturpolitiskt instrument.

Svenska bankföreningen ansluter sig till kommittéledamoten Björlings reservation och till experten Casons särskilda yttrande.

Bankföreningen anser att ambitionen att hålla den varubundna kreditgivningen till konsumenter inom en socialt och samhällsekonomiskt för-svarlig ram bör kunna tillgodoses med mindre långtgående, mindre komplicerade och mindre stelbenta regler än vad kommittén föreslagit i fråga om krav på kontantinsats och begränsning av kredittiden. Bankföreningen säger sig härvid vilja fästa särskild vikt vid de farhågor som yppats för att de föreslagna reglerna skulle kunna få negativa konsekvenser för selsättningen.

Beträffande tidpunkten för ett ikraftträdande av en eventuell lagstiftning enligt kommitténs förslag anser bankföreningen att ikraftträdandet inte bör ske förrän tidigast sex månader efter det att riksdagen antagit lagstiftningen. Bankföreningen framhåller att åtskilligt förberedelsarbete av praktisk natur måste genomföras för att myndigheter och näringsliv skall kunna anpassa sig till ifrågavarande lagstiftning, ett arbete som inte rimligen kan påbörjas med full kraft förrän riksdagsbeslut i ärendet föreligger. Kommittén har föreslagit att tillsynsmyndigheten innan lagstiftningen träder i kraft skall kunna meddela föreskrifter enligt 28 § förslaget till konsumentkreditlag. Detta torde enligt bankföreningens mening också vara helt nödvändigt för att lagen skall kunna förutsättas fungera på avsett vis. Härtill kommer att tillsynsmyndighetens föreskrifter enligt förslaget skall tillkomma i samarbete med näringsidkarna och deras organisationer varjämte tid behövs för anpassningen i övrigt inom näringslivet av rutiner, blanketter o. d.

Svenska sparbanksföreningen avstyrker förslaget till konsumentkreditlag, med undantag av bestämmelserna om upplysningsplikt beträffande kreditkostnader, i fråga om vilka sparbanksföreningen dock anser att de särskilda förhållanden som gäller för konsumentkrediter i bank bör beaktas. Sparbanksföreningen anser att avbetalningsköpen i dag representerar en så stor del av kapitalvarumarknaden att allvarliga verkningar för handel och industri skulle uppkomma om kommittéförslaget lades till grund för lagstiftning.

Sparbanksföreningen ansluter sig till konsumtionskreditutredningens (SOU 1966:42) allmänna bedömning, enligt vilken en förbättrad konsumentupplysning ökar konsumenternas möjligheter att på förmånligaste sätt utnyttja sin frihet att välja mellan olika kreditformer, enligt vilken en vaken konsumentopinion utgör en viktig garanti för att konsumtionskrediterna får en så effektiv utformning som möjligt och enligt vilken detta i ett samhälle som i allt väsentligt bygger på fri konkurrens och fritt konsumtionsval är en viktig grundval för all bedömning. Sparbanksföreningen säger sig vidare anse att en huvuddel av konsumentkrediterna bör förmedlas via banksystemet. För detta talar enligt sparbanksföreningen såväl konsumenternas intresse av krediter till bästa pris som samhällsekonomiska effektivitetsskäl. En förutsättning är emellertid, framhåller sparbanksföreningen, att penningpolitiken mera medvetet sammankopplas också med målen för konsumentpolitiken.

Sparbanksföreningen riktar kritik mot att det knappast föreligger en analys av huruvida förändringar under senare år i hushållens ekonomiska situation eller på konsumentkreditmarknaden som sådan kan föranleda ingripanden av den art som kommittén föreslagit. Sparbanksföreningen framhåller att 1970-talet för de svenska hushållen har inneburit en omfattande omfördelning av de ekonomiska resurserna. Förändringar i skatte- och sociallagstiftning kombinerade med en solidarisk lönepolitik har medfört en betydande inkomstutjämning mellan olika typer av hushåll. Övergång till månadslön för allt fler löntagare liksom minskade fluktuationer i inkomster vid sjukdom eller arbetslöshet medger i dag möjligheter för de flesta att planera sin ekonomi på längre sikt och att även genomföra kreditköp utan negativa konsekvenser. Sparbanksföreningen uppger att detta helt och fullt bestyrks av erfarenheter som vunnits inom sparbankernas budgetrådgivning. Undersökningar som under år 1975 gjorts av näringslivet och av Sveriges Radio ger enligt sparbanksföreningen också underlag för en sådan bedömning.

Enligt sparbanksföreningens mening har kommittén i stor utsträckning byggt sina ställningstaganden på ett inaktuellt och därmed osäkert material, och inte analyserat konsumentens preferenser för olika finansieringsformer vid köp. Ehuru forskningen beträffande konsumenternas beteende när det gäller ekonomisk planering visserligen inte är särskilt omfattande är det enligt sparbanksföreningen dock uppenbart att olikheter i sparbeteende föreligger. Några kan utan yttre tryck bestämma sig för att spara till ett bestämt mål medan andra behöver kontraktera sitt sparande antingen det sker i förskott eller i efterhand. Sparbanksföreningen anför vidare att det för många är nödvändigt att spara i förskott med speciellt avtal för att nå fördelar som hög avkastning eller lånelöfte, om sparandet skall bli av och fullföljas. För andra utgör äganderättsförbehållet vid avbetalningsköp en väsentlig förutsättning för att åtagandet skall fullföljas. Enligt sparbanksföreningens uppfattning är det olyckligt att kommittén inte tagit hänsyn till sådana individuella avvikelser utan bedömt konsumenternas beteende och behov som enhetliga.

Sparbanksföreningen framhåller att konsumenternas problem på kreditmarknaden huvudsakligen är två: åtkomsten och priset. Flertalet hushåll behöver ha tillgång till krediter för angelägna behov, t. ex. investering i varaktiga kapitalvaror. De skall också erhålla dessa krediter till ett rimligt pris och på rimliga amorteringsvillkor. Dessa senare utgör för det enskilda hushållet ett väl så viktigt motiv för val av kredit som priset. Sparbanksföreningen anser att den traditionella avbetalningshandeln oftast har uppfyllt åtkomstvillkoret men mindre ofta och mindre väl har motsvarat kravet på rimliga priser. Kostnadssidan har sedan länge behövt saneras. Detta har enligt sparbanksföreningen försvårats av främst två skäl. För det första har den reguljära bankkreditmarknaden inom ramen för nuvarande penningpolitik inte släppts fram tillräckligt för att kunna erbjuda sina prismässigt och amorteringsmässigt bättre alternativ. För det andra har det varit svårt för konsumenterna att överblicka de verkliga och fulla kostnaderna eftersom prisdeklaration av krediter saknats.

För sanering av avbetalningshandeln föreslår utredningen en regleringsmodell med tre grundläggande inslag: generell kontantinsats, begränsning av amorteringstiden till två år, samt upphävande av rätten att återta varor med ett kontantpris som inte överstiger två basbelopp. Enligt sparbanksföreningens mening löses inte något av de två grundproblemen med denna modell. Sparbanksföreningen anser att åtkomsten av krediter försvåras. Säljarens återtaganderätt har enligt sparbanksföreningen representerat den enda säkerhet som kunnat åberopas av de konsumenter som inte haft tillgång till pantbrev, borgen eller etablerad bankkontakt. En stelt reglerad kontantinsats liksom en snäv återbetalningstid som inte tar hänsyn till betalningsförmåga kan enligt sparbanksföreningen stjälpas i stället för att hjälpa. Sparbanksföreningen menar att det finns inslag i förslaget som kan få djupt ojämlika verkningar, inte minst för de yngre konsumenthushållen som ofta har stora investeringsbehov men ännu är oprövade i kreditsammanhang. Modellen komplicerar enligt sparbanksföreningen också refinanseringen av en acceptabelt fungerande del av avbetalningshandeln och den kan därmed verka prishöjande.

En bättre modell för sanering av avbetalningshandeln vore enligt sparbanksföreningens åsikt ett generellt pristak med en maximering av den effektiva räntan, eftersom denna modell attackerar konsumentkreditens kostnadsproblem men bevarar det bästa i åtkomstmöjligheten och tillgodoser

både samhällets och konsumentens intresse. De invändningar som utredningen framför mot en sådan tanke finner sparbanksföreningen inte övertygande. Sparbanksföreningen anser vidare att övervakningen av att bestämmelserna efterföljs inte blir svårare med denna modell än med den av utredningen föreslagna och att farhågorna för att konkurrens mellan olika kreditformer skulle upphöra är ogrundade.

Sveriges föreningsbankers förbund ansluter sig i huvudsak till kommittéledamoten Björlings reservation. Förbundet framhåller att kommitténs överväganden präglas av uppfattningen, att konsumenterna inte själva kan bedöma konsekvenserna av sina åtaganden och att samhället därför bör begränsa konsumenternas valfrihet och handlingsmöjligheter. Förbundet delar inte denna grundläggande uppfattning och anser därför inte att förslaget gagnar konsumenternas intressen. Enligt förbundets mening torde tvärtom skillnaderna mellan betalningssvaga och betalningsstarka konsumenter ytterligare markeras, om förslaget genomförs. *LRF* anför liknande synpunkter.

PK-banken anser att kommitténs förslag innebär risk för att utbudet av vissa typer av konsumtionskrediter kommer att minska. Enligt *PK-banken* är det inte säkert eller ens sannolikt att bankinstituten kommer att kunna kompensera denna minskning, bl. a. på grund av de periodvis återkommande kreditrestriktionerna som i hög grad drabbar hushållssektorn. Kommitténs bristande intresse för denna sida av problemet torde enligt *PK-banken* botten i en grundläggande värdering att skuldsättning för konsumtionsändamål är av ondo. *PK-banken* anser det kunna på goda grunder ifrågasättas om en sådan generalisering är berättigad i dagens samhälle. Med stigande levnadsstandard för stora befolkningsgrupper, innebärande bl. a. avsevärda satsningar på hem och fritid, kommer konsumtionen i framtiden sannolikt i än högre grad än hittills att inriktas på varaktiga konsumtionsvaror i sådana prislägen att de normalt inte kan betalas ur den löpande inkomsten. Enligt *PK-banken* är det, särskilt vid nuvarande prisstegringstakt, inte svårt att finna exempel på att köp på kredit är ett för konsumenten fördelaktigt handlingsalternativ.

PK-banken framhåller att det för en utredning av det slag som kommittén haft att genomföra i och för sig är en rimlig utgångspunkt att konsumenten ekonomiskt och kunskapsmässigt normalt befinner sig i underläge i förhållande till säljaren/kreditgivaren och att konsumentens ställning därför behöver stärkas. Enligt *PK-bankens* uppfattning finns det dock anledning ställa frågan om det är nödvändigt med en så omfattande reglering, som kommittén föreslagit. Ökade fortlöpande kontakter mellan bankerna och den stora allmänheten, inte minst genom tillkomsten av ett par miljoner aktiva lönekonton under senare år, har gjort och kommer att göra det mer naturligt för allmänheten att vända sig direkt till bankerna när det gäller konsumtionskrediter. Enligt *PK-banken* börjar det också bli allmänt känt att bankkrediter i allmänhet är billigare än andra jämförbara kreditformer. Genomförs förslaget om öppen redovisning av kreditkostnaderna kommer enligt *PK-banken* överströmningen till bankerna sannolikt att påskyndas. Mot bakgrund av den antydda utveckling på efterfrågesidan synes det enligt *PK-bankens* mening berättigat att ifrågasätta behovet av en del av de åtgärder kommittén föreslagit, inte minst om man beaktar konsekvenserna på utbudssidan.

Sammanfattningsvis framhåller *PK-banken* att den ställer sig odelat po-

sitiv till förslaget om ökad upplysningsplikt och att detta tillsammans med ökad konsumentupplysning på litet sikt bör kunna omstrukturera konsumentkreditgivningen i den riktning kommittén eftersträvar. Enligt PK-banken behövs emellertid dessutom en mera positiv inställning från statsmakternas sida till bankinstitutens utlåning till hushållssektorn. Flertalet av de övriga förslag kommittén framlagt anser PK-banken leda till alltför omfattande regleringar utan att innebära någon egentlig lösning på själva grundproblemet att förse allmänheten med billiga krediter i betryggande former.

Finansieringsföretagens förening ansluter sig i huvudsak till kommittédamoten Björklings reservation och till experten Casons särskilda yttrande. Vidare hänvisar föreningen till näringslivets attitydundersökning.

Föreningen uppger att kommitténs lagförslag berör de finansieringsföretag bland föreningens medlemmar som är avbetalningsinstitut och kreditkortsföretag samt lämnar följande upplysningar om refinansiering och hantering av avbetalningskontrakt.

För de flesta varugrupper som säljs med stöd av konsumentkrediter utgör avbetalningskrediterna enligt föreningen den dominerande kreditformen på marknaden. Avbetalningsinstituten belånar avbetalningskontrakt som slutes mellan säljföretag och konsument. Hos avbetalningsinstituten förekommer dessutom vissa andra finansieringsformer såsom personkrediter, förbättringslån till egna hem, lån till fritidsbåtar och bilar. Såväl avbetalningsinstituten som kreditkortsföretagen åtager sig även att administrera och finansiera säljföretags finansieringsverksamhet mot konsument. Avbetalningsinstitutens verksamhet vänder sig till säljföretagen som för konsumentkreditgivning erbjuds en finansieringsfunktion och en hanteringsfunktion. På marknaden finns ett flertal olika refinansieringsformer för avbetalningsfordringar. En av de vanligaste formerna för föreningens medlemmar kan i korthet beskrivas enligt följande. Kreditens grunddrag är att säljföretaget erhåller en kreditmöjlighet upp till en högsta limit inom vilken säljföretaget fortlöpande äger refinansiera avbetalningskontrakt. Finansieringsföretaget granskar varje enskilt avbetalningskontrakt och efter kreditprövning meddelas säljföretaget och dess kund att kontraktet godtagits. I refinansieringsavtalet med säljföretaget anges de formella och materiella krav som ett avbetalningskontrakt skall uppfylla. Alla risker inkl. kreditrisken åvilar vanligen säljföretaget. Det hör således till undantagen att finansieringsföretagen "köper" (övertager kreditrisken) för säljföretagens avbetalningskontrakt eller att kreditrisken delas. Avtalet mellan avbetalningsinstitutet och säljföretaget innehåller en rätt för finansieringsföretaget att återföra kontraktet till säljföretaget om t. ex. fel på varan uppstår eller gäldenären inte betalar. I avtalet mellan finansieringsföretaget och säljföretaget regleras även andra tjänster. Avbetalningsinstitut ombesörjer t. ex. den för de flesta säljföretag mycket betungande hanteringen av avbetalningsreskontran såsom uppläggning, mottagning och bokföring av betalning, kravverksamhet och statistik. De ledande finansieringsföretagen, vilka är medlemmar i föreningen, har nått mycket långt då det gäller att utnyttja datatekniken i administrationen av avbetalningsfordringarna. Detta ger dem möjlighet att till rimliga kostnader erbjuda säljföretagen en omfattande service som innebär bl. a. kostnadsbesparingar. Den administrativa hanteringstjänsten säljs i betydande omfattning även separat utan kombination med kredit. Det förekommer sålunda att finansieringsföretag utför hanteringsfunktionen för

avbetalningskontrakt som säljföretag refinansierat hos bank. Den teknik som tillämpas vid refinansiering/hantering är att avbetalningskontraktet upprättas och översändes till finansieringsföretaget varefter datorn presterar en avräkning till säljföretaget. Finansieringsföretaget underrättar konsumenten om att säljföretaget till finansieringsföretaget överlåtit sin fordran och rätten till varan.

När det gäller kontoköpen anmärker föreningen att i betänkandet (avsnitt 4.3.3) anges att antalet konton vid ingången av år 1975 uppskattats till mellan 200 000 och 250 000 och den utestående kreditvolymen till mellan 200 och 250 miljoner kronor. Till dessa siffror skall enligt föreningen dock läggas den kontoverksamhet som förekommer i postorderbranschen där antalet konton uppges vara ca 200 000, motsvarande en utestående kreditvolym på 100–150 miljoner kronor.

Föreningen anser att kommitténs målsättning att ytterst påverka utvecklingen mot att kreditgivningen helt överlåtes på banker eller andra kreditinrättningar utan direkt försäljningsintresse har inverkat på utformningen av kommitténs förslag så att uppgiften att förstärka konsumenternas ställning i kreditsammanhang har kommit att intaga en mer sekundär plats. Föreningen anser vidare att betänkandet baserats på ett ofullständigt material och att dess framställning rörande avbetalningsköp inte är rättvisande, varvid föreningen särskilt berör några punkter i betänkandet.

Föreningen kritiserar sålunda bl. a. kommitténs uttalanden att det länge stått klart att erbjudande av kredit i samband med köp kan leda till att konsumenten åtar sig betalningsförpliktelser som inte kan klaras av, att redan det stora antalet avbetalningsmål härvid talar sitt tydliga språk samt att det står klart att, även om det stora flertalet konsumenter slutligen betalat sina köpskulder, detta inte sällan sker med stora svårigheter och under uppoffringar på andra för hushållen betydelsefulla områden. Enligt föreningens mening är uttalandena inte underbyggda. Hänvisningen till det stora antalet avbetalningsmål avser enligt föreningen troligen den utredning som intagits som bilaga 2 i betänkandet och i korthet redovisas på s. 68 i betänkandet. Där uppskattas antalet avbetalningsköp 1971 till 750 000 st. Denna siffra är enligt föreningen felaktig. Föreningen uppger att redan en grov skattning av endast några av föreningens medlemmars "nydiskontering" leder till detta resultat. Därtill kommer det betydande antal kontrakt som bankerna diskonterar samt de kontrakt som säljföretagen inte refinansierar. När det gäller kommitténs uttalande att av totalt 750 000 avbetalningsköp 38 374 köp – eller ungefär fem procent – ledde till ansökningar om återtagande av godset vill föreningen fästa uppmärksamheten på att antalet ansökningar måste sättas i relation till antalet *löpande* kontrakt under 1971, vilket enligt föreningen leder till en väsentligt lägre procentsats.

Föreningen vänder sig vidare mot kommitténs uttalanden att avbetalningsköpet medför påfallande höga kreditkostnader för konsumenten, att prisskillnaden mellan avbetalningskredit och andra krediter endast till liten del kan förklaras under hänvisning till större kreditrisker, att förklaringen till huvuddelen av kostnadsskillnaden torde ligga i själva systemet, att avbetalningshandeln med dess sammanblandning av kredit och försäljning inte på samma sätt som bankverksamhet fyller kraven på rationellt skött kreditgivning samt att systemet i regel förutsätter att säljaren i sin tur anlitar olika kreditgivare med åtföljande hanterings- och refinansieringskostnader.

Enligt föreningens mening är kommitténs material varken tillräckligt omfattande eller tillräckligt analyserat för att motivera dessa uttalanden. Föreningen framhåller att de mindre undersökningar som kommittén låtit genomföra eller hänvisat till hänför sig till olika år och att endast ett fåtal varugrupper har medtagits vid jämförelser av kreditkostnaderna. Föreningen påpekar också att det finns finansieringsföretag som åt bank omhänderhar hantering av hos bank refinansierade avbetalningskontrakt. Enligt föreningens mening har kommittén förbisett att systemet innebär en kostnadsbesparing hos de säljföretag som inte själva sköter avbetalningsreskontran. Föreningen framhåller vidare att kommittén vid sina jämförelser beträffande konsumentens kreditkostnader inte har beaktat att säljföretagen på annat sätt, t. ex. i förhållande till konsumenten i gemen, kan finansiera sina kreditkostnader, medan vid avbetalningsköp köparen ensam bär alla kreditkostnader. Enligt föreningens mening torde skillnaderna för konsumenten mellan de olika konsumentkreditformernas kreditkostnader i realiteten bli förhållandevis begränsade om hänsyn tas till samtliga omständigheter. Föreningen framhåller också att banklån i allmänhet inte är ett alternativ till konsumentkrediter för flertalet konsumenter samt att skillnaden i kreditkostnad för konsumenten mellan en avbetalningskredit och ett banklån i vart fall för mindre krediter torde vara obetydlig med hänsyn till nuvarande avgifter för uppläggning och amortering vid banklån.

Sammanfattningsvis uttalar föreningen att kommittén inte har beaktat de olika konsumentkrediternas karaktär, funktion och plats på marknaden. Föreningen framhåller att varken säljföretag eller finansieringsföretag ens på kort sikt är betjänta av att konsumentens intresse åsidosätts. Såväl föreningen som dess medlemmar har på olika sätt arbetat för konsumentens berättigade anspråk på skydd i samband med konsumentkrediter. Föreningen uppger att den tog initiativet till bl. a. de standardiserade avbetalningskontrakt som numera upprättats genom Köpekontraktsgruppens försorg efter överläggningar med KO. Föreningen anför vidare att konsumentkreditmarknaden under en lång följd av år har varit föremål för en självsanering som följt av koncentrationstendenser och ett intensifierat marknadsintresse. Konsumentkrediternas finansörer är i huvudsak koncentrerade till banker och finansieringsföretag samt till större tillverkare och grossister. För att bibehålla och förstärka allmänhetens och säljföretagens förtroende är det i finansierarnas intresse att åstadkomma och bevara en god etik och normbildning för konsumentkrediterna. Konsumentkreditmarknaden är i dag väletablerad och möjliggör en utökad kreditgivning till konsument. Föreningen framhåller att varje konsumentkreditform som omnämns i kommitténs betänkande fyller sin funktion och har sin plats på marknaden. Anpassning har skett efter behov och önskemål och marknaden kännetecknas enligt föreningen av en konkurrens som främjar såväl produktutveckling som prissättning till gagn för konsumenterna.

Mot den angivna bakgrunden framstår enligt föreningens uppfattning flertalet av de bestämmelser som kommittén föreslår såsom verklighetsfrämjande. Föreningen anser att kommitténs förslag innebär sådana ingrepp att det finns risk för att avbetalning och kreditkort kommer att avskaffas eller kraftigt begränsas som kreditformer. Föreningen uttalar att den oreserverat ansluter sig till syftena att förstärka konsumenternas ställning i kreditsammanhangen samt att skydda konsumenterna mot alltför betungande kreditåtaganden och mot alltför stränga påföljder om de likväl råkar

i betalningssvårigheter. Enligt föreningens mening kommer emellertid många av kommitténs förslag, om de genomförs, att få helt motsatta effekter och bl. a. inskränka möjligheterna för stora konsumentgrupper att täcka angelägna behov, medan andra betydande konsumentgrupper kommer att helt utestängas från konsumentkrediter och andra finansieringsmöjligheter.

Finansieringsföretagens förening åberopar vidare ett yttrande av *professorn Lennart Vahlén*, vilket fogats såsom bilaga till föreningens remissyttrande.

Vahlén anför att kommitténs förslag skiljer sig från tidigare lagar och lagförslag inom det s. k. konsumentpaketet genom sin politiska målsättning att begränsa och styra konsumenternas handlingsmöjligheter. Kommittén vill försvåra och så småningom avskaffa de traditionella avbetalningskrediterna. Oavsett vilken ståndpunkt man intar till frågan om det föreligger ett behov av politisk styrning av konsumenternas kreditinköp uppstår enligt Vahléns mening rättstekniska svårigheter att tillgodose denna målsättning i en lag som också skall innehålla regler om konsumentskydd i sedvanlig mening. Vahlén framhåller att kommittén t. ex. har försökt att genom sitt förslag förbättra institutet avbetalningsköp men samtidigt har velat göra avbetalningsköpet mindre attraktivt för praktisk användning. Enligt Vahlén är läsaren av förslaget inte sällan i ovisshet om vilket av dessa syften som kan antas ha dominerat vid utformningen av olika stadganden, vilket försvårar lagtolkningen.

Vahlén anför vidare att kommittén med sina utgångspunkter inte har haft anledning att göra några nyanserade avvägningar mellan motstående intressen eller att ta hänsyn till de föreslagna bestämmelsernas praktiska användbarhet i den meningen att de olika reglerade rättsinstituten skall fortleva och kunna hanteras i näringslivet. Vahlén framhåller att endast mycket starka närings- och konjunkturpolitiska skäl kan tänkas motivera en lagstiftning i överensstämmelse med förslaget. Detta innehåller flera regler som måste antas strida mot rimliga intressen från enskilda konsumenters sida, det bryter igenom bestående rättsinstitut och branschsedvanor och försöker introducera helt nya begrepp och rutiner utan hänsynstagande till differentieringen av olika branscher. Vidare är förslaget svåröverskådligt och det laborerar med en omfattande begreppsflora som enligt Vahlén måste betraktas som obegriplig för andra än för specialister och som omöjliggör realistisk information. Konsekvenserna av olika föreslagna regler är svåra att bedöma och otillräckligt utvecklade i motiven. Vahlén anser det också uppenbart att de föreslagna reglerna skulle bereda stora praktiska tillämpningssvårigheter.

Vahlén anger vissa exempel på vad som enligt hans mening visar lagförslagets särart ur konsumenträttslig synvinkel. Härvid anför Vahlén bl. a. följande. Enligt 1 § 3 st. i den föreslagna konsumentkreditlagen skall avtalsvillkor som inskränker konsumentens befogenheter eller förmåner enligt lagen vara ogiltigt. Å andra sidan bör villkor som leder till fördelaktigare resultat för konsumenten än en tillämpning av lagens föreskrifter enligt motiven kunna åberopas. Hit kan enligt Vahlén onekligen höras avtalsbestämmelser om längre kredittid än 24 månader eller om rätt till anstånd med betalningen i vissa situationer. Sådana bestämmelser blir därför enligt nämnda stadgande civilrättsligt bindande. Vahlén framhåller att det måste anses föga önskvärt att tillskapa rättsregler som av båda avtalsparter kan anses vara till nackdel för dem. Man kan enligt Vahlén skapa en svart marknad som leder till förakt för rättskipningen och till en dålig och osäker rättstillämpning.

Vidare anmärker Vahlén att förslaget till konsumentkreditlag uppställer ett invecklat system av skyddsregler för konsument vid kreditköp, vilka regler blir tillämpliga med full effekt när avbetalningsköp med återtaganderätt föreligger, i mindre utsträckning när återtaganderätt ej föreligger och i ringa utsträckning vid konsumentlån. Likväl vill kommittén avskaffa återtaganderätten och leda utvecklingen över från avbetalningsköp till konsumentlån, dvs. lån som inte ges av säljaren eller annan kreditgivare på grund av överenskomst mellan denne och säljaren. Vahlén påpekar att detta innebär att kommittén, när den önskar avskaffa avbetalningsköpet, också vill avskaffa de sociala skyddsreglerna både i lagen om avbetalningsköp och i den föreslagna konsumentkreditlagen för att behålla endast det ut-sökningsrättsliga beneficiet, till nackdel både för konsumenterna och för näringslivet.

Vahlén berör vidare den av kommittén föreslagna skyldigheten för kreditgivare att i marknadsföringen lämna information om bl. a. kreditkostnaden och framhåller att en sådan information marknadsmissigt bör medföra att avbetalningskredit inte blir dyrare än annan konsumtionskredit, om man bortser från att vissa tillägg kan vara motiverade för finansierings- och hanteringskostnader, vilka dock enligt kommitténs mening inte skall vara så stora och ur konsumentens synpunkt kan uppvägas av fördelen att kreditköpet är bekvämt. Enligt Vahléns mening borde det då inte finnas någon anledning att med alla medel bekämpa avbetalningsköpet.

MRF delar kommitténs allmänna bedömning att de olika former av kreditköp som förekommer i marknaden behöver ses över. En positiv grundsyn på reformarbetet är enligt MRF motiverad från både näringsidkar- och konsumentskyddssynpunkt.

MRF hyser dock betänkligheter mot lagförslagets omfattning och detaljrikedom samt säger sig ha den erfarenheten att okunnigheten hos konsumenterna är ganska stor även beträffande redan gällande, väsentliga konsumentskyddsregler.

Beträffande kommitténs uttalanden att man i ett längre perspektiv bör kunna skilja varuförsäljningen från kreditgivningen och att den senare i högre grad bör överlåtas till kreditinstituten anför MRF att proportionen och ansvarsfördelningen mellan de olika försäljnings- och kreditformerna säkerligen kan diskuteras. Enligt MRF bör det emellertid vara ett viktigt mål i konsumentpolitiken att bibehålla valfrihet och alternativa finansieringsvägar. MRF framhåller att avbetalningskrediten väl försvarar sin plats i kreditssystemet. Den är snabb och praktisk samt ger utrymme för ett visst – men begränsat – risktagande. Kostnaderna för avbetalningskrediter i detaljistledet blir av naturliga skäl högre än för lån i banker och finansieringsinstitut. MRF påpekar att bilhandeln har gjort noggranna kostnadsanalyser som presenterats för kommittén och som finns redovisade i betänkandet. De undersökningar som kommittén har genomfört visar enligt MRF:s mening inga anmärkningsvärda kreditkostnader för bilbranschen jämfört med andra konsumentkreditområden, dock förekommer variationer i kreditkostnadsnivån som kan behöva rättas till. Kommitténs uttalanden att domstolarna genom tillämpning av den förmögenhetsrättsliga general-klausulen skall kunna motverka oskäligt höga kreditkostnader är enligt MRF:s mening en positiv komplettering av kommitténs förslag rörande upplysningsskyldighet för kreditgivare. MRF framhåller vidare att avbetalningssäljaren måste redovisa mervärdeskatt på den totala kreditkostnaden,

vilket innebär en olycklig konkurrensskevhet i relation till bankerna. Från konsument- och näringsidkarhåll har länge krävts en ändring härutinnan. Vidare medför den inflationistiska utveckling som utmärker Sveriges – liksom de flesta övriga industriländers – ekonomi enligt MRF oundvikligen höga kreditkostnader, eftersom räntan i princip skall täcka såväl rimlig kapitalavkastning som penningvärdeförsämringen under lånetiden. MRF anser att detta faktum bör observeras vid ställningstaganden till såväl kostnadsnivå som kredittidens längd.

Sammanfattningsvis uttalar MRF att det framlagda förslaget till konsumentkreditlag på många områden innebär en positiv nydaning av ett rättsområde som länge varit i stort behov av modernisering. Många av de föreslagna konsumentskyddsreglerna välkomnas också av MRF som dock på några punkter framför erinringar, främst mot tanken att avskaffa återtaganderätten för bilar med ett kontantpris understigande två basbelopp.

MRF hänvisar till näringslivets attitydundersökning samt till vissa andra undersökningar, som redovisas i MRF:s tidskrift "Motorbranschen" nr 14:1975.

Också *Sveriges bilindustri- och bilgrossistförening* hänvisar till dessa undersökningar. I anslutning härtill framhåller föreningen att konsumentpolitiska åtgärder bör baseras på verklig kännedom om konsumentens situation och attityder samt att det utredningsunderlag som kreditköpkommittén redovisat inte ger något tillfredsställande sådant underlag. Detta gäller enligt föreningen främst den alldeles övervägande delen av avbetalningsköp som inte föranleder återtagning. Föreningen framhåller att ett fungerande system för konsumtionskrediter i första hand är ett konsumentintresse, vilket enligt föreningen klart framgår av de återopade undersökningarna. Bland olika former av konsumentkrediter spelar enligt föreningen avbetalningshandeln en avgörande roll även om den inom bilsektorn minskat i relativ betydelse. Föreningen påpekar att det av näringslivets attitydundersökning framgår att av de intervjuade som haft aktuell erfarenhet av avbetalningsköp 65 procent haft enbart goda erfarenheter, medan endast åtta procent haft enbart dåliga. Enligt föreningen är det också branschens erfarenhet att avbetalningsköpen nästan alltid fullföljs utan allvarliga anmärkningar. Antalet återtagningar är mycket litet och kreditförlusterna små. Föreningen anser att det mot denna bakgrund inte finns någon anledning att göra det svårare för konsumenten att få avbetalningskredit som ett alternativ till andra former av konsumentkrediter. Det bör också ligga i konsumentens intresse att han för att lättare få kredit kan erbjuda lämplig säkerhet. Föreningen anför att detta kanske speciellt gäller de konsumenterna som köper begagnad bil och som man i andra konsumentpolitiska sammanhang värnar om, men vilkas kreditmöjligheter allvarligt begränsas om de inte kan erbjuda bilen som säkerhet.

Föreningen framhåller vidare att konsumtionskrediterna är ett branschintresse för bilbranschen och då inte minst för biltillverkarna och leverantörsföretagen. Det är väsentligt att planeringen kan ske på längre sikt och att hela försäljnings-, garanti- och servicesystemet fungerar på ett rationellt sätt som ger god, stabil ekonomi för alla parter.

Vid bedömningen av kommitténs förslag, främst då det gäller återtaganderätten, bör enligt föreningen inte bortses från risken för kostnadsförhöjande effekter på grund av ökade kostnader för besvärligare och mer ingående kreditbedömningar, inklusive värdering av alternativa säkerheter,

samt större kreditförluster för branschen. Enligt föreningens mening kan förslagen också medföra sysselsättningsproblem på grund av minskad bilförsäljning, orsakad av försämrade kreditmöjligheter för konsumenten.

Föreningen biträder kommitténs uppfattning att man vid bestämmandet av tidpunkten för ikraftträdandet bör beakta att myndigheternas förberedande arbete tar viss tid i anspråk. Enligt föreningens mening är det dock minst lika viktigt att berörda företag och deras organisationer får erforderlig tid för information, omformulering av avtalsvillkor och omorganisation av olika rutiner. Föreningens erfarenhet från bl. a. introduktionen av konsumentköplagen är att informationsbehovet knappast kan överskattas.

M framhåller i sitt yttrande att förbundets synpunkter främst baserar sig på de erfarenheter, som förbundet vunnit såsom landets största företrädare för bilkonsumenterna. M ställer sig positivt till den föreslagna konsumentkreditlagens bestämmelser angående informationsplikt samt avräkning vid återtagning och förtidsbetalning.

M anser att bilkonsumenterna något förenklat kan indelas i två grupper, nämligen dels den som noga överväger ett avbetalningsköp, dels den som impulsköper utan närmare eftertanke. Det förefaller enligt M:s mening mindre troligt att impulsköparna i någon nämnvärd omfattning skulle ha skyddats av nu gällande regler om minsta kontantinsats och längsta avbetalningstid inom bilbranschen. Enligt M:s erfarenheter är den grupp som noga överväger sitt bilköp utan tvekan väsentligt större än den "obetänksamma" gruppen. M anser att det är motiverat att skydda konsumenten i olika sammanhang, men ett sådant skydd får enligt M:s uppfattning inte i alltför stor utsträckning baseras på att konsumenten helt saknar möjligheter att själv avgöra, huruvida han har ekonomiska förutsättningar att genomföra ett avbetalningsköp. M framhåller att man i sammanhanget rimligen måste beakta att ett inte oväsentligt antal avbetalningsköp, som planerats av den enskilde konsumenten, aldrig kommer till stånd på grund av att den kreditprövning, som säljaren ofta företager, utvisar att avbetalningsköpet skulle bli alltför betungande för den presumtive köparen.

De speciella regler, som sedan 1959 tillämpats vid köp av personbilar på avbetalning, har enligt M i stort sett fungerat tillfredsställande. Emellertid ställer sig M tveksamt till huruvida den föreslagna konsumentkreditlagen medför önskat konsumentskydd utan att samtidigt förvärra läget för den omdömesgilla majoriteten av konsumenter. M uppger att erfarenheterna från kontakter med bilköpare som gjort s. k. impulsköp har visat att det bästa skyddet mot impulsköp, såväl på avbetalning som kontant, är en utvidgning av tillämpningsområdet för de principer som ligger till grund för hemförsäljningslagen eller någon form av generell återlämningsrätt. Om återlämningsrätt införs bör enligt M säljarens kostnader på grund av ett återlämnande givetvis drabba den som utnyttjar denna rätt och inte hela konsumentkollektivet.

KAK anser i princip att en förbättring av konsumentskyddet på kreditköpsområdet är önskvärd. KAK menar emellertid att en del av kommitténs förslag kommer att motverka detta syfte genom regler som är så långtgående, t. ex. beträffande återtagningsrätten, att svårigheterna för kreditköp avsevärt ökas och konsumenternas valfrihet minskas. Enligt KAK:s uppfattning bör fås att konsumenterna i ett demokratiskt samhälle själva skall ha rätt att fritt bestämma vilka varor och tjänster de vill köpa och hur de skall disponera sina ekonomiska resurser. Konsumenterna är, framhåller KAK,

de enda som har möjlighet att själva insiktsfullt bedöma de egna behoven och möjligheterna att själva tillgodose dem. KAK anser det anmärkningsvärt att kommittén inte ens har försökt utröna konsumenternas önskemål. KAK åberopar näringslivets attitydundersökning och påpekar att avbetalningsköp endast i undantagsfall föranleder allvarliga anmärkningar. Mot denna bakgrund finns det enligt KAK:s mening inte någon anledning att göra det svårare för konsumenten att använda sig av avbetalningskredit som alternativ till andra kreditformer. KAK anser det särskilt böra framhållas att en stor grupp konsumenter, i synnerhet bland bilägare, accepterar avbetalning som den naturliga kreditformen. Enligt KAK gäller detta framför allt de ekonomiskt svagare konsumenter som av ekonomiska skäl köper begagnad bil och för vilka det är av särskild vikt att kunna erbjuda bilen som säkerhet.

MHF framhåller att kreditmarknaden under de senaste decennierna har ökat i omfattning och att detta tyder på att ett stort antal konsumenter i denna ser ett acceptabelt sätt att finansiera sina inköp. Under perioder av kraftig inflation kan det enligt MHF t. o. m. i vissa fall anses ha varit ekonomiskt gynnsamt att anlita de kreditmöjligheter som erbjudits. Kommittén har, framhåller MHF, underlåtit att redovisa de positiva effekter som köpkrediterna i vissa fall kan ha för hushållen medan de negativa sidorna däremot har belysts ganska ingående. Denna något ensidiga redovisning kan enligt MHF till viss del bero på det bristande faktaunderlaget. MHF anser att resultatet av näringslivets attitydundersökning antyder att det skulle ha varit av stort värde som underlag för kommitténs ställningstaganden, om kommittén undersökt konsumenternas inställning till köpkrediterna, användningen av dessa samt behovet av reformer.

MHF anför vidare att det av betänkandet framgår att man syftar till ett avskaffande av nu förekommande avbetalningskrediter för att i framtiden helt överföra denna verksamhet på banker och andra kreditinrättningar som inte har direkta försäljningsintressen. Detta är enligt MHF:s mening i och för sig en lovvärd målsättning eftersom den skulle kunna leda till lägre kreditkostnader för konsumenten. Enligt MHF har kommittén emellertid bortsett från att dagens situation med en "fri kreditmarknad" till stor del är ett resultat av att banker och andra kreditinstitutioner till följd av bl. a. kreditrestriktioner fått begränsade utlåningsmöjligheter. MHF befärar därför att ett avskaffande av nuvarande konkurrens mellan olika kreditformer i betydande omfattning kan begränsa konsumenternas möjlighet att fritt välja tid och sätt för anskaffning av en vara.

Svenska bokförläggareföreningen framhåller att det inte minst mot bakgrund av de konsumentskyddande lagar som på senare år gjort Sverige känt som ett föregångsland är naturligt att avbetalningshandeln och övriga former av konsumentkrediter får en modern reglering.

Svenska båtindustriföreningen ansluter sig i allt väsentligt till kommittéledamoten Björklings reservation. Enligt föreningen har kommittén underkänt konsumenternas förmåga att själva bedöma sin ekonomiska situation och föreningen anser att kommitténs strävanden att skydda konsumenterna har fått formen av ett ekonomiskt förmynderi som främst drabbar de konsumenter som saknar möjlighet att använda alternativa finansierings-sätt.

Föreningen anser att den föreslagna konsumentkreditlagen i stora stycken

är såväl konsumentovänlig som företagsfientlig och att den inte under några omständigheter kan ges den kategoriska utformning som kommittén föreslagit. Föreningen framhåller att många människor inte skulle kunna skaffa sig värdefulla kapitalvaror om inte möjligheten till rimliga avbetalningsköp fanns och att samhället bör underlätta i stället för att försvåra för människorna att skaffa sig kapitalvaror. Enligt föreningen tyder näringslivets attitydundersökning på att en stor majoritet av kreditköpare har enbart goda erfarenheter av kreditköp. Föreningen framhåller vidare att den bland sina medlemmar har ett flertal relativt små företag som säljer förhållandevis dyra kapitalvaror. Enligt föreningens mening har kommittén ensidigt inriktat sig på konsumentens/köparens situation och föreslagit förändringar som ställer i varje fall den mindre företagaren försvarslös mot en mindre nogräknad köpare.

Föreningen uppger att den i likhet med en rad andra remissinstanser avgav ett positivt remissvar över betänkandet "Utsökningsrätt XIII" (SOU 1974:55). De där föreslagna möjligheterna till hypotekarisk pantsättning sågs enligt föreningen av både bransch och konsumenter som en positiv utveckling. Såvitt föreningen kunnat inhämta kommer dessa förslag inte att föreläggas riksmötet i form av en proposition inom "överskådlig framtid". Detta faktum i kombination med de ändringar i sjölagen som per den 1 januari 1976 minskat möjligheterna till inteckning av småbåtar och med de av kommittén framlagda förslagen gör enligt föreningen att den, hyser allvarlig oro för den framtida utvecklingen vad avser möjligheterna till vettiga och för branschen väl anpassade kreditformer. Det är föreningens uppfattning att ett genomförande av kommitténs förslag med säkerhet får allvarliga konsekvenser för de flesta företag inom båtbranschen liksom för konsumenterna.

Direktförsäljningsföretagens förening (DF) lämnar i sitt remissyttrande bl. a. följande upplysningar rörande föreningens verksamhet.

DF bildades 1968 och är en sammanslutning av företag, vilka organiserat sin marknadsföring i Sverige så att försäljningen huvudsakligen sker direkt från producent till konsument (direktförsäljning, hemförsäljning). DF omfattar f. n. 105 medlemsföretag, varav 87 betecknas som associerade. Företagen representerar ett antal olika varubranscher med distributionsformen som gemensam bas. De största medlemsföretagen har bedrivit en kontinuerlig verksamhet med personlig försäljning direkt till konsument sedan början av 1910-talet och tillhör idag landets ledande industriföretag både när det gäller svensk marknad och export. Som sysselsättningsfaktor utgör DF:s medlemsföretag ett icke oväsentligt inslag i svenskt näringsliv. Företagens marknadsandelar kan enligt DF uppskattas till exempelvis för symaskiner cirka 80 procent, för dammsugare 40 procent, för övriga hushållsmaskiner 15 å 20 procent, för brandskyddsmaterial 70 procent. Av böcker avsätts cirka 40 procent via direkt personlig kontakt. Av medlemsföretagen bedriver över 90 procent kreditförsäljning i systematisk form. Majoriteten av dessa svarar för och/eller administrerar kreditgivning till konsument i egen och/eller huvudleverantörens regi. Enligt DF berör förslagen till ändringar i nuvarande kreditlagstiftning således i hög grad medlemsföretagens framtida marknadsställning och konkurrenssituation.

DF ansluter sig till syftet med kommitténs förslag att stärka konsumenternas ställning vid kreditköp samt framhåller att inte något av DF:s medlemsföretag ens på kort sikt är betjänt av att obilliga villkor tillämpas eller

att mindre god affärssed får göra sig gällande. DF ifrågasätter emellertid om kommitténs förslag i praktiken verkligen skulle få avsedd effekt och om det stora köparskikt som berörs skulle uppleva den föreslagna reformen som konsumentvänlig. Enligt DF:s mening bör konsumenterna själva bestämma vad de vill köpa av varor och tjänster och hur de skall disponera sina ekonomiska resurser för olika ändamål. Betänkandets beskyddande tendens ter sig enligt DF något överdriven vid en tidpunkt då kontinuerlig konsumentupplysning via alla typer av massmedia tillhör vardagen och konsumenterna sedan början av 70-talet åtnjuter ett lagstiftningskydd utan tidigare motstycke.

Enligt DF synes kommittén utgå från att den kreditgivande näringsidkaren ofta är benägen att missbruka sin ställning och dra otillbörlig fördel av den konsument som utnyttjar kreditköp. Sådant missbruk borde enligt DF:s mening enklast kunna motverkas genom det redan existerande förbudet mot oskäligen avtalsvillkor.

DF menar att kreditgivning genom det säljande företaget för majoriteten av konsumenterna framstår som rationell. DF hänvisar härvid till näringslivets attitydundersökning samt till en tidigare undersökning av liknande slag (se SOU 1966:42). DF finner det anmärkningsvärt att utredningen vill främja konkurrens på olika villkor: å ena sidan bankkredit utan krav på kontantinsats och utan mervärdesskatt på kreditkostnaden, å den andra sidan säljarkredit med obligatorisk kontantinsats och mervärdesskatt även på kreditkostnaden.

Enligt DF torde kommittén inte ha avsett att genom krav på kontantinsats och maximering av kredittidens längd skapa ett konjunkturpolitiskt instrument. DF säger sig i detta sammanhang vilja understryka att flera av de i förslaget ingående bestämmelserna redan på kort sikt otvivelaktigt skulle komma att få negativa effekter på DF:s medlemsföretags ekonomi. Enligt DF är det sålunda uppenbart att den föreslagna lägsta kontantinsatsen om 25 procent kommer att innebära ett säljmotstånd för de medlemsföretag som idag traditionellt arbetar med en handpenning som ligger mellan 5 och 10 procent samt att den föreslagna maximeringen av kredittiden kommer att verka i samma riktning. DF anser att dessa båda åtgärder tillsammans med slopande av återtaganderätten och den därav följande restriktiviteten i kreditgivningen kan förmodas leda till avsevärt minskade avsättningsmöjligheter. Detta kommer enligt DF att medföra kortare serier i produktionen, sysselsättningsproblem i såväl tillverknings- som distributionsledet, försämrad lönsamhet i företagen och prishöjningar för konsumenten. DF framhåller att för flera av DF:s tillverkande medlemsföretag en stark hemmamarknad utgör den primära förutsättningen för en effektiv exportverksamhet. En försvagad ställning på hemmamarknaden innebär fördelar för utländsk konkurrens och försämrar med dubbel effekt det svenska företags internationella konkurrenskraft. Åtgärder som medvetet äventyrar medlemsföretagens ekonomi kan enligt DF komma att få allvarliga konsekvenser för sysselsättningen på många orter i landet.

DF vänder sig även mot kommitténs uttalanden i betänkandet att den föreslagna kontantinsatsen sannolikt leder till en minskning av hemförsäljningen samt att det ur samhällsekonomisk synvinkel inte torde vara något att invända mot att denna "jämförelsevis kostsamma och ibland påträngande försäljningsform" får träda tillbaka. Enligt DF:s mening har hemförsäljningen inom många branscher en avgörande inverkan på konsument-

prisnivån. Bokproduktionen inom landet skulle enligt DF få åsättas ett mångdubblat pris om spridning via direkt personlig försäljning skulle hämmas eller hindras. Detsamma gäller för flera andra varubranscher där de stora seriernas ekonomi, möjliggjord genom direktförsäljning, enligt DF ger en lägre konsumentprisnivå än som eljest vore möjligt.

Svenska postorderföreningen ansluter sig till kommittéledamoten Björlings reservation samt hänvisar till näringslivets attitydundersökning.

Föreningen uppger att den består av 13 medlemsföretag samt att tre av dessa erbjuder kunderna kontokredit. Dessa tre företags sammanlagda kontoförsäljning under år 1975 beräknas enligt föreningen till totalt 215 miljoner kronor. De tre företagen har sammanlagt beviljat 320 000 konton. Den sammanlagda utestående kreditvolymen är 160 miljoner kronor. De genomsnittliga köpen uppgår till 300 kronor per köptillfälle och det genomsnittliga saldot per konto uppgår till 695 kronor.

Föreningen påpekar att enbart Köpkort AB och föreningen sammanlagt har ca 500 000 kontohavare medan kommittén i sitt betänkande anger det totala antalet kontohavare till mellan 200 000 och 250 000. De utestående kontokrediterna hos Köpkort AB och föreningen uppgår till sammanlagt ca 350 miljoner kronor medan kommittén beräknat volymen till totalt 200–250 miljoner kronor. Såvitt föreningen kan förstå har kommittén över huvud taget inte tagit hänsyn till den kontokredithandel som sker genom postorderföretagen. Erfarenheterna av denna handel visar enligt föreningen att kunderna på intet sätt saknar förmåga att själva avgöra sina möjligheter att sköta betalningarna. De s. k. problemkunderna representerar endast ca en procent. Enligt föreningen är postorderhandelns service speciellt viktig för landets glesbygdsområden där postorderföretagen inte bara fungerar som varudistributörer utan också som bekväma och viktiga kreditgivare. Om kommitténs förslag till konsumentkreditlag genomförs oförändrat kommer postorderföretagen enligt föreningens uppfattning att påverkas kraftigt i negativ riktning med minskad sysselsättning inom branschen som följd.

Svenska annonsörers förening och *Svenska reklambyråförbundet* ansluter sig till kommitténs strävanden att skapa enhetliga regler för kredithandeln och stärka konsumenternas ställning i samband med kreditköp. Ett för-
enhetligande av reglerna ger konsumenten bättre översikt av marknaden samtidigt som själva beslutsfattandet underlättas. Sålunda bör enligt föreningen och förbundet de föreslagna reglerna om upplysningsplikt vid marknadsföring ge köparen ett väsentligt bättre underlag för bedömning av olika krediterbjudanden samt möjliggöra det för köparen förmånligaste beslutet. Föreningen och förbundet anser dock att kommittén i sin ambition att utöka skyddet för konsumenten har kommit att föreslå alltför restriktiva regler, framför allt i fråga om kontantinsatsens storlek, kredittidens längd och återtaganderätten, på vilka punkter föreningen och förbundet ansluter sig till kommittéledamoten Björlings reservation. De föreslagna åtgärderna kommer enligt föreningen och förbundet sannolikt att verka återhållande på kreditutbudet och därmed göra det svårare för dem som har störst behov av kredit att erhålla sådan. Vidare framhåller de att den föreslagna konsumentkreditlagen i hög grad kommer att påverka rutinerna inom detaljhandeln och att man där kan förutse besvärligheter med avseende på tolkning och tillämpning.

Köpkort AB uppger att dess verksamhet består i att administrera och finansiera kontoköp varvid bolaget nära samarbetar med affärs- och spar-

bankerna. Bolaget är det enda rikstäckande kreditkortsföretaget och svarar för mer än hälften av kreditkortsmarknaden. Beträffande verksamhetens aktuella omfattning (oktober 1975) uppger bolaget att det har 180 000 kontohavare, att kontokrediter har beviljats till ett belopp av 417 miljoner kronor, att kontokrediter har disponerats till ett belopp av 191 miljoner kronor, att försäljningen år 1975 beräknas uppgå till 300 miljoner kronor samt att 7 400 detaljister är anslutna.

Bolaget uppger vidare att kontoköpens andel av de totala kreditköpen på den svenska marknaden ännu är förhållandevis ringa men på senare år har befunnit sig i kraftig tillväxt. Detta torde bero på att konsumenterna i ökad omfattning, såsom kommittén framhållit, kommit att uppfatta kontoköp som ett modernt och fördelaktigt alternativ till andra köp- och betalningsformer. Kontokrediter, såsom Köpkort, uppfyller enligt bolagets mening redan i hög grad de krav som kommittén ansett väsentliga att beakta. De bygger sålunda på ett fortlöpande kundförhållande mellan konsument och kreditkortsföretag, de ger i likhet med bankkredit konsumenten stor frihet vid val av inköpsställe och de är inte förenade med återtaganderätt beträffande inköpta varor.

Bolaget ansluter sig till kommittéledamoten Björlings reservation. Bolaget anser sålunda att kommitténs förslag är alltför långtgående i förhållande till syftet att åstadkomma ett bättre konsumentskydd. Ifråga om kontantinsats, kredittidens längd, återtaganderätt, trepartsförhållande m. m. anser bolaget att den föreslagna regleringen är överdrivet detaljerad och enligt bolagets mening torde den få till följd att många konsumenter, som inte har tillgång till kontanta medel eller som inte kan prestera säkerhet för kredit, över huvud taget inte får möjlighet att genomföra köp av kapitalvaror och dyrare tjänster i den omfattning de själva bedömer önskvärt och realistiskt ur privatekonomisk synvinkel. Om lagstiftningen på så sätt försvårar eller omintetgör tillgången till den organiserade konsumentkreditmarknaden finns det enligt bolaget påtaglig risk för att creditsvaga konsumenter vänder sig till en dyrare och vanskligare "grå" kreditmarknad, vilket uppenbart skulle motverka utredningens syfte.

Bolaget uppger att mångåriga erfarenheter hos bolaget och övriga svenska finansieringsföretag tyder på att konsumenterna har förmåga att själva avgöra vilka ekonomiska åtaganden de kan gå iland med. Konsumenten i gemen sköter enligt bolaget avvecklingen av sina kreditköp utan anmärkning och finansieringsföretagen iakttar en betydande flexibilitet när det gäller beviljande av betalningsanstånd i ömmande fall. Det finns inga fakta som talar för att morgondagens mer välutbildade och medvetne konsument skulle ha sämre förmåga att rätt bedöma sina konsumtionsbehov och sin betalningsförmåga. Inte heller finns något som tyder på att finansieringsföretagen av egen drift skulle vara på väg mot en hårdare behandling av de ekonomiska mellanhavandena med sina kunder. I sammanhanget hänvisar bolaget till näringslivets attitydundersökning, vilken enligt bolaget visar att behovet hos konsumenten av en långtgående reglering av villkoren för konsumentkrediter inte är så stort som kommittén synes ha antagit.

Husmodersförbundet Hem och Samhälle avstyrker att kommitténs förslag lägges till grund för lagstiftning. Förbundet gillar i och för sig syftet att stärka konsumentens ställning vid kreditköp men ifrågasätter om lagförslaget verkligen skulle få gynnsam effekt för konsumenten. Enligt förbundets mening kan det befaras att verkan blir den motsatta, särskilt för resurssvaga kon-

sumenter. Kommitténs uppfattning att konsumenten i en köpsituation inte är i stånd att själv bedöma sina behov och möjligheter att fullfölja gjorda åtaganden finner förbundet närmast stötande, och förbundet ansluter sig på denna punkt till kommittéledamoten Fränkels reservation. Enligt förbundet bör det vara ett oavvisligt krav att konsumentens valfrihet i köpsituationen bibehålls. Näringslivets attitydundersökning visar enligt förbundet att flertalet konsumenter har enbart goda erfarenheter av nuvarande förhållanden på konsumentkreditmarknaden.

Husqvarna AB framhåller att bolaget med sitt engagemang inom kreditköpssektorn självfallet är införstått med utredningens grundläggande strävan att åstadkomma en modern reglering av kreditköpen. Bolaget kan emellertid inte på alla punkter ansluta sig till kommitténs överväganden och förslag, vilka enligt bolaget rubbar hävdvunna värderingar av de avtalsslutande parternas elementära rättigheter och skyldigheter. Bolaget redovisar i remissyttrandet sin erfarenhet av kreditköpsfrågor och gör därjämte ett försök till utvärdering av den av kommittén föreslagna lagstiftningens tänkbara effekter. Bolaget anför därvid bl. a. följande:

Husqvarna är ett av de svenska företag som byggt ut sin försäljningsorganisation för att söka åstadkomma en effektiv bearbetning av marknaden. Detta gäller samtliga produktområden inom vilka bolaget verkar, men förhållandet är inom ramen för kommitténs uppdrag mest uttalat beträffande symaskinssektorn. Av flera orsaker – inte minst frånvaron av en svensk symaskinsfackhandel – har bolaget valt hemförsäljningssystemet, där kreditköpsmöjligheten spelar en mycket betydelsefull roll. Totalomsättningen i Sverige är ca 80 miljoner kronor. Inte mindre än 50 procent av företagets försäljning sker på avbetalning. Fram till 1974 var avbetalningsandelen över 60 procent av totalförsäljningen. Under trycket av kapitalbrist samt vetskapen om att kreditköpskommittén hade planer på att höja handpenningens storlek samt minska kredittidens längd, höjdes år 1974 kontantinsatsen från tidigare ca 7 procent till ca 12 procent, samt minskades kredittidens längd från 36 månader till 29 månader. Dessa åtgärder har haft till följd att antalet avbetalningsförsäljningar har sjunkit från 60 procent år 1973 till 46 procent vid mitten av 1975. Detta har medfört en minskning av totalförsäljningen med 10–15 procent i volym, vilket allvarligt påverkat det svenska försäljningsbolagets lönsamhet. Bolaget har under mer än 65 år samlat erfarenheter från sin verksamhet och successivt kunnat stärka sin ställning. Man kan därför på empiriska grunder hävda, att avbetalningshandeln fungerat utan större olägenhet för kunderna och att den i bolagets fall utgör ett finansieringsalternativ utan vilket ett stort köparskikt inte skulle ha kunnat förvärva en så produktiv nyttighet som symaskinen innebär för de allra flesta hushåll. Symaskinen utgör ett gott exempel på arbets- och tidsbesparande hjälpmedel i hemmet. Genom kombinationen av uppsökande hemförsäljning och ett okomplicerat kreditgivningssystem kan den förvärfvas också av de människor för vilka den innebär en väsentlig privatekonomisk besparingsmöjlighet. Utöver den produktiva nytta som en symaskin får genom flitigt användande har den även en påfallande lång ekonomisk livslängd. När ett byte sker har den gamla maskinen ett högt andrahandsvärde, vilket konsumenten tillgodogör sig genom inbytesförfarandet. En nyligen genomförd undersökning visar t. ex. vilka genomsnittliga inbytesvärden som tillgodoses av kunden:

Tillverkn. år	Modell	Pris (exkl. moms)	1975 Inbytesvärde
1961	2000	1.250:–	800:–
1965	2000	1.395:–	850:–
1970	6020	1.455:–	1.000:–
1974	6440	1.743:– -1.951:–	1.600:–

Betänkandet innehåller ett flertal exempel på vad man anser vara oskäliga kreditkostnader vid t. ex. avbetalningsköp. Det torde i och för sig inte finnas anledning att ifrågasätta dessa bedömningar. Det bör enligt bolagets mening emellertid också understrykas, att exempel finns på företag, vars politik härvidlag är påtagligt konsumentvänlig. Sålunda framgår i betänkandet (sid. 60) att den effektiva räntan vid symaskinsköp från Husqvarna utgör 13,8 procent, såvida den lägsta kontantinsatsen erlagts och den maximala kredittiden utnyttjas. Detta kan i såväl absoluta som relativa termer betraktas som en för konsumenten ytterst skälig kostnad, även jämfört med t. ex. ett låneköp. Som framhållits har bolaget sedan 1973 höjt kontantinsatsen och minskat kredittidens längd. Detta har haft till följd att den "effektiva räntan", som i slutet på 1973 var 13,8 procent nu är 18,2 procent under samma förutsättningar. Den högre kontantinsatsen respektive den kortare amorteringstiden har alltså i detta hänseende försämrat konsumentens ställning. Om man beaktar det faktum att symaskinen är en produktiv investering redan under amorteringstiden, framstår fortfarande den aktuella räntekostnaden som förmånlig även jämfört med alternativet att avstå från köpet till dess hela inköpspriset kan erläggas kontant. Bolagets avbetalningsförsäljning av symaskiner sker med äganderättsförbehåll inom ramen för gällande lagstiftning. Detta medför en för båda parter enkel avtalsform, där t. ex. kreditvärdighetsprövningen och kreditupplysningsrutinerna kan reduceras till ett minimum. I praktiken har det också visat sig att man tack vare detta kan bedriva en mycket liberalare kreditpolitik än om denna säkerhetsrätt saknades. Av detta följer att många av de minst köpstarka konsumenterna – vars behov av en symaskin samtidigt ofta är störst – endast härigenom varit i stånd att förvärva produkten. Naturligtvis förekommer fall av havererade köp, varvid varan i sista hand måste återtas. Andelen sådana fall är dock på intet sätt anmärkningsvärd. Det okomplicerade handräckningsförfarande som nuvarande bestämmelser medger är dessutom smidigt och inte minst ur konsumentens synpunkt praktiskt, eftersom det inte medför varaktig registrering eller annan prickning. Ur ekonomisk synpunkt innebär en återtagning av varan ingen som helst förlust för köparen. Dels har tillgången till en symaskin varit en produktiv faktor i hushållet och dels förekommer icke sällan fall där kunden i samband med återtagandet erhåller ett kontantbelopp som restitution, nämligen då varan bedöms ha ett högre värde än det aktuella restbeloppet. Detta sammanhänger med symaskinens tidigare beskrivna värdebeständighet. Även om det alltså förekommer att maskiner måste återtas, är det långt vanligare att bolaget träffar nya betalningsplaner med konsumenten; denne har nästan undantagslöst fortsatt behov av maskinen och önskar helst behålla den. Varken myndigheter eller kunder har under den långa period som bolaget bedrivit avbetalningsförsäljning haft anledning att rikta kritik mot bolagets kreditpolitik eller dess sätt att i förekommande fall göra säkerhetsrätten

gällande. – Det dominerande köparskiktet utgörs av barnfamiljer med svag likvid ställning. För dessa är en låg handpenning och lång kredittid av utslagsgivande betydelse. Inte sällan saknar dessa familjer en etablerad bankförbindelse och deras möjligheter till målsparande är av många skäl tämligen begränsade. En så skärpt reglering av konsumentkrediterna som utredningen föreslår, skulle otvivelaktigt minska inköpsmöjligheterna för de människor det här gäller. Dessa omständigheter tillsammans ställer enligt bolagets mening symaskinen i en särställning, vilken även erkänts av statsmakterna. Vid genomförandet av vissa konjunkturpolitiskt betingade kreditköpsregleringar under 1950-talet undantogs sålunda den dåvarande regeringen symaskinen från beslutade skärpningar av villkoren. – För det enskilda företaget är det omöjligt att bortse från de företagsekonomiska och sysselsättningsmässiga konsekvenserna av de presenterade förslagen. För bolagets del berörs i Sverige ca 2 000 människor enbart inom produktion och marknadsföring av symaskiner. En begränsning av kredittiden enligt kommitténs förslag kommer otvivelaktigt att försvåra avsättningen. Ännu större negativ effekt kan antas uppstå genom den stipulerade minsta kontantinsatsen om 25 procent vilken bör ställas i relation till vad som nu tillämpas av företaget. Det rör sig dock om mer än en fördubbling av handpenningen. Mer än hälften av kreditköparna lämnar idag den minsta föreskrivna kontantinsatsen. Om man antar att denna grupp helt skulle bortfalla på grund av att man inte kan betala den högre kontantinsatsen, innebär detta en 25 %-ig nedgång i företagets svenska försäljning. För bolaget kan en sådan minskning göra det omöjligt att bibehålla nuvarande organisation på grund av att de fasta kostnaderna per enhet ökar i motsvarande grad, genomsnittsförsäljningen per representant sjunker med omedelbara krav på högre provisioner vid kollektivavtalsförhandlingarna och när konkurrensläget inte medger kompensation i form av prishöjningar. I slutfasen av detta tänkta läge uppstår en kapitalförstöring av stora mått, varvid dessutom inom fält- och representantkåren om ca 500 personer betydande sysselsättningsproblem kan befaras. Ur bolagets synpunkt följer vidare, att avsättningsproblemen över huvud skulle bli ytterst svårbehandlade, alltså att det i Sverige inte existerar någon fackhandel som kunde utgöra ett tillnärmelsevis acceptabelt substitut. Att bygga upp ett sådant återförsäljarnät skulle medföra investeringar av en omfattning som bolaget troligen inte vore i stånd att med framgång genomföra. Mot dessa resonemang kan visserligen hävdas, att företagets symaskinsproduktion till tre fjärdedelar exporteras och att Sverige därför får antas spela en marginell roll. Situationen är emellertid den, att en stark hemmamarknad är den absoluta förutsättningen för en effektiv internationell bearbetning, inte minst i denna svåra bransch. Det starka ömsesidiga beroendet sammanhänger med t. ex. följande omständigheter. Bolaget har funnit sin speciella "nisch" i form av högt utvecklade maskintyper. Nuvarande organisation har i sitt arbetssätt en inbyggd feed-back funktion, som snabbt registrerar marknadens reaktioner, varigenom man kan bibehålla sitt tekniska och kommersiella försprång i relation till konkurrenterna. En försvagad hemmamarknad innebär motsvarande fördelar för de utländska fabrikaten då importen från länder med lägre kostnadsnivå kommer att oavsiktligt gynnas. Detta försämrar i dubbel omfattning bolagets konkurrenskraft på världsmarknaden. Det kan alltså med fog hävdas, att en reglering av konsumentkrediterna för det klassiska avbetalningsobjekt som symaskinen utgör skulle kunna medföra en väsentlig nedgång i den

totala avsättningen på hemmamarknaden, företagsekonomiska effekter av betydande omfattning, vilka eventuellt leder till en nedbrytning av bolagets svenska försäljningsorganisation, en därav följande försvagning av den internationella konkurrensförmågan samt i sista hand allvarliga sysselsättningsproblem bland de ca 2 000 anställda inom produktion och marknadsföring. Sammantagna kan dessa tänkbara effekter för den svenska symaskinsindustrin bli så kännbara att man måste ifrågasätta om verksamheten på sikt kan framgångsrikt bedrivas.

Husqvarna AB hänvisar i sitt remissyttrande till en skrivelse till bolaget från dess norska dotterföretag. I skrivelsen, som är dagtecknad den 5 september 1975, anges bl. a. att i Norge infördes krav på 35 procents kontantinsats från den 16 maj 1974, att symaskinsbranschens omsättning under "perioden" sjunkit med 15 procent samt att detta innebär att avbetalningshandeln nedgått med 30 procent.

ABIKEA Konto ansluter sig till kommittéledamöterna Björklings och Frænckels reservationer samt till de särskilda yttranden som avgetts av två av kommitténs experter. Bolaget uppger sig ha den erfarenheten att konsumenterna på egen hand rätt kan bedöma sina behov och sina möjligheter att fullgöra gjorda åtaganden. Enligt bolagets mening bör strävan vara att informera konsumenten om hans valmöjligheter och inte att genom lagstiftning begränsa hans handlande.

AB Electrolux anser att kommitténs förslag kan komma att kraftigt påverka bolagets sysselsättning, exportmöjligheter och lönsamhet. Bolaget framhåller att den totala kreditförsäljningen i Sverige år 1973 utgjorde ca 5 miljarder kronor, att bilar, TV, möbler, båtar och hushållsapparater var de fem viktigaste grupperna med en andel av ca 30 procent eller 1,5 miljarder kronor samt att av sistnämnda belopp bolaget omsätter ca 100 miljoner kronor genom hemförsäljning av dammsugare. Härvid sysselsätts ca 700 säljare. Denna starka hemmamarknad med direkt kontakt med konsumenterna har enligt bolaget gett en unik möjlighet att utveckla konkurrenskraftiga dammsugare.

Bolaget uppger att dess dammsugare både i Sverige och i utlandet säljs genom hemförsäljning varvid avbetalningsköpet enligt bolaget är en vanlig företeelse som av konsumenten upplevts som ett bra och bekvämt alternativ. Hos de svenska kunderna varierar kontantinsatsen mellan 5 och 7 procent. Enligt bolagets uppfattning skulle en minskning i försäljningen inträda redan vid en nedre kontantinsatsgräns på 10 procent, och om gränsen höjs till av kommittén föreslagna 25 procent är enligt bolaget mer än halva kreditförsäljningen i farozonen. Bolaget påstår att konsekvenserna skulle bli ett omsättningsbortfall på ca 20 miljoner kronor, en minskning i sysselsättningen med omkring 140 personer på säljsidan och med 50 personer inom fabrikationen och indirekt med ytterligare personer på arbetar- och tjänstemannasidan inom och utom koncernen. Denna minskning skulle enligt bolagets mening dessutom få följder för sysselsättning och kostnadsnivå i bolagets försäljning i Skandinavien och i övriga världen samt hos bolagets underleverantörer. Härigenom skulle bolaget också få en annan kostnadsbild i sin dammsugarfabrik i Västervik, vilket skulle påverka bolagets export.

Försäljningen av bolagets konsumentkapitalvaror i Sverige är enligt bolaget av storleksordningen 400 miljoner kronor. En undersökning år 1972 gav enligt bolaget vid handen, att omkring 11 procent såldes på avbetalning i Sverige med en lägsta kontantinsats av ca 15 procent och med en avbetalningstid av upp till 30 månader och vanligast mellan 18 och 24 månader.

I anslutning härtill framhåller bolaget att en avbetalningshandel med 11 procent av omsättningen i fackhandeln inte återspeglar det fulla kreditbehovet för inköp av kapitalvaror eftersom konsumenten har alternativa möjligheter att finansiera sitt köp, t. ex. med banklån.

Bolaget anser att ytterligare en utredning bör tillsättas för att undersöka de makroekonomiska effekterna av kommitténs förslag.

Sveriges musikhandlares riksförbund anser att kommitténs lagförslag inte tar hänsyn till de speciella förhållandena i olika berörda branscher, i synnerhet inom handeln med musikinstrument. Enligt förbundet beräknas preliminärt 1975 års omsättning inom denna bransch uppgå till 164 miljoner kronor.

Förbundet redovisar en undersökning som dåvarande Sveriges Pianoförbund företog under tiden 1/12 1966–28/2 1967 beträffande köp av pianon. Undersökningen omfattade 16 firmor och 904 försäljningar. Enligt förbundet visade undersökningen bl. a. att avbetalningsförsäljningen uppgick till ca 50 procent. Kredittiden varierade från sex månader till fem år och var någon gång ännu längre. I något mer än 50 procent av fallen uppgick kredittiden till fyra år.

Förbundet uppger vidare att de instrument som i dag köps oftast ligger i prisklassen 5 000–7 000 kronor. Vid avbetalningsköp av pianon ligger den genomsnittliga kontantinsatsen på 200–300 kronor medan "motsvarande" belopp vid hyresförfarande ligger på 100–150 kronor.

Förbundet anser att de hushåll som har barn i skolåldern kommer att drabbas hårdast av kommitténs förslag till begränsningar av kredithandeln. Förbundet framhåller att samhället sedan slutet av 60-talet har lämnat ökat stöd till musikundervisningen i skolorna, vilket resulterat i ett ökat intresse för musik från elevernas sida. Denna ökade satsning från samhällets sida har enligt förbundets mening inte följts av motsvarande större möjligheter för berörda hushåll att leva upp till skolans högre undervisningsstandard i musik. För att överbrygga denna situation har musikhandeln försökt att tillämpa så gynnsamma villkor som möjligt för dessa konsumenter. Branschen har härvid kunnat gå med på konsumenternas önskemål om bättre kreditmöjligheter på grund av att nuvarande regler medger det och därför att pianon har en förhållandevis lång livslängd, 50–70 år. Enligt förbundet visar erfarenheterna inom branschen att en låg handpenning och en lång avbetalningsperiod är den enda möjligheten för föräldrar att skaffa ett dyrbart instrument under barnens uppväxt- och skoltid. Hyresförfarandet gör det möjligt för föräldrar med barn i skolåldern att inte binda stort kapital i en vara som barnen efter några år kanske tappar intresset för. Även ungdomar som spelar i fritidsorkestrar har enligt förbundet ökat sin efterfrågan. Ofta är det här fråga om ungdomar som ännu inte har kommit ut i förvärvslivet och som därför ofta får hjälp av sina föräldrar, vilka i sin tur utnyttjar de kreditmöjligheter som den nuvarande avbetalningsköplagen medger. Enligt förbundet skulle den föreslagna lagstiftningens effekt inom denna grupp sannolikt bli att de ungdomar, vars föräldrar inte har god ekonomi, kommer att hamna i en sämre situation än sina kamrater. Förbundet framhåller också att musikstuderande och andra enskilda konsumenter kommer att drabbas om kommitténs förslag genomförs, i all synnerhet de musikstuderande som har begränsade inkomster.

Förbundet håller för sannolikt att ett genomförande av kommitténs lagförslag sannolikt kommer att medverka till ökad import av billigare och sämre musikinstrument. Detta kommer att medföra negativa konsekvenser

inte bara för konsumenterna utan även för de få svenska pianotillverkarna, för vilka resultatet anses kunna bli driftinskränkningar.

Elinderska Conto Företagen ansluter sig till kommittéledamoten Björlings reservation. Rörande sin verksamhet uppger Conto Företagen följande. Företaget driver dels egen kontoverksamhet med refinansiering i Stockholms sparbank och dels lego-verksamhet, som innebär att företaget sköter det administrativa arbetet i samband med kontoförsäljning för ledande svenska detaljhandelsföretag i enlighet med speciella samarbetsavtal, bl. a. inom möbelbranschen, radio- och TV-branschen samt konfektionsbranschen. Köpkort och Conto Företagen är landets två ledande service- och finansieringsföretag på kontokortssektorn. Totalt är antalet konton i Conto Företagens verksamhet ca 60 000 medan en beviljad kredit på över 180 miljoner kronor, varav den utnyttjade krediten f. n. är ca 70 miljoner kronor.

Conto Företagen anser att en kreditköpsbegränsande lagstiftning i första hand kommer att drabba de ekonomiskt svaga i samhället. Innan man åstadkommer denna skada bör man enligt Conto Företagen söka utreda vilka faktorer som ligger bakom fall av betalningssvårigheter vid kreditköp. Conto Företagen uppger att de interna analyser som företaget gjort otvetydigt visar, att betalningssvårigheter sammanhänger med inträffade yttre händelser av typen skilsmässa, förlust av nära anhörig och arbetslöshet. För dylika fall kan den av kommittén föreslagna lagen enligt Conto Företagens mening knappast få någon hjälpande effekt, snarare tvärtom.

Också *Svenska företagares riksförbund* ansluter sig till kommittéledamoten Björlings reservation. Förbundet anför bl. a. att avbetalningshandeln utgör en betydelsefull faktor både i den enskildes och i samhällets ekonomi och framhåller att det är svenska produkter som klart dominerar kreditköpsmarknaden. Förbundet uppger att avbetalningsköpet tidigare var en inköpsform främst för konsumenter med små inkomster men numera anlitas även av konsumentgrupper med höga inkomster. En av de främsta orsakerna till denna förändring torde enligt förbundet vara den fortlöpande inflationen i kombination med möjligheten att göra avdrag vid taxeringen för ränteutgifterna.

Förbundet anser att förändringar i formerna för kreditköp i mycket hög grad skulle påverka både den enskilde och näringslivet. Åtgärder som innebär risker för en avmattning av kreditköpen torde sålunda enligt förbundet direkt påverka sysselsättningen i näringslivet. Vidare anser förbundet att kommitténs förslag rörande främst kontantinsats samt begränsning av kredittiden och säljarens återtaganderätt kan befaras stjälpa de svaga konsumenterna genom att nära nog ställa dem utan möjlighet att anskaffa dyrbarare konsumtionsvaror. Enligt förbundets uppfattning har det inte kunnat konstateras några så allvarliga missförhållanden med den nuvarande ordningen att de kan motivera en begränsning av möjligheterna till kreditköp. Förbundet anser att en förbättrad skolundervisning i konsumentkunskap skulle vara betydligt effektivare än en mångfald av ingrepp och kontrollåtgärder.

Några remissinstanser berör särskilt de *begrepp och begreppsdefinitioner* som kommer till användning i den föreslagna konsumentkreditlagen (jfr 2 § förslaget till konsumentkreditlag).

En ledamot av hemförsäljningskommittén (professorn Ulf Bernitz) framhåller i särskilt yttrande att ett uttryck för förslagets höga ambitionsnivå är den vidsträckt bestämning som givits ett av förslagets nyckelbegrepp, kreditköp.

Med förslaget definition blir alla konsumentköp där konsumenten får varan i sin hand utan att dessförinnan ha erlagt full betalning att se som kreditköp. Bernitz påpekar att under denna definition faller mängder av fall, som i det praktiska livet inte uppfattas såsom kreditgivningssituationer, exempelvis vanlig budskickning där betalning förutsätts ske i efterhand inom några dagar eller skickning av vara per post mot betalning enligt medsänd räkning eller postgiroblankett. Lagförslagets vidsträckta kreditköpsbegrepp ter sig enligt Bernitz konstruerat. Bernitz anser att det med hänsyn härtill och till att lagförslaget väsentligen endast omfattar kreditgivning med längre kredittid än en månad kan ifrågasättas om behov föreligger av ett kreditköpsbegrepp med den föreslagna omfattningen. Mer naturligt synes enligt Bernitz' mening vara att som kreditköp endast betrakta köp förenade med överenskommelse om kreditgivning av viss, närmare angiven, minsta längd och omfattning samt uppställa en supplerande regel för fall där betalningsanstånd uttryckligen eller de facto givits efter köpet. – Även *M* berör begreppet kreditköp och framhåller särskilt att begreppet kan vålla svårigheter exempelvis vid bilreparationer som oftast inrymmer både försäljning av vara (reservdel) och av tjänst (inmontering). *Köplagsutredningen* anser att begreppsapparaten och definitionerna i förslaget till konsumentkreditlag bör övervägas närmare. Utredningen framhåller att åtskilliga av definitionerna i uppräkningsdelen i förslagets 2 § är svårtillgängliga, särskilt de som hänvisar till andra i uppräkningsdelen definierade termer. Enligt köplagsutredningen kan det också ifrågasättas om definitionerna alltid överensstämmer med det bruk som sedan görs av termerna. *Kronofogdemyndigheten i Mariestads distrikt* anför liknande synpunkter och framhåller att man så långt det är möjligt bör hålla sig till vedertagna begrepp. Även *Sveriges advokatsamfund* och *professorn Lennart Vahlén*, vars yttrande åberopas av *Finansieringsföretagens förening*, ställer sig tveksamma till kommitténs begreppssystematik.

1.2 Lagstiftningstekniken

Flera remissinstanser anför synpunkter på den av kommittén valda lagstiftningstekniken.

RÅ framhåller att lagstiftningen på konsumentskyddsområdet tenderar att bli svåröverskådlig. Enligt *RÅ* bör i vart fall på längre sikt övervägas att sammanföra åtminstone den föreslagna konsumentkreditlagen, avbetalningsköplagen, konsumentköplagen och hemförsäljningslagen till en lag. Även *konsumentverket* betonar att det är en fördel om lagstiftningen på området samordnas så långt som möjligt så att konsumenterna m. fl. får lättare att överblicka gällande bestämmelser. Konsumentverket anser att frågan om samordning mellan å ena sidan lagstiftning om konsumentkrediter för betalning av tjänster och den föreslagna lagen med särskilda bestämmelser om uthyrning av vara samt å andra sidan övrig konsumentskyddslagstiftning bör avgöras i samband med behandlingen av konsumenttjänstutredningens framtida förslag.

Vissa remissinstanser ifrågasätter om inte en del av reglerna i den föreslagna konsumentkreditlagen bör inarbetas i eller eljest närmare samordnas med den nya marknadsföringslagen. *Göta hovrätt* framhåller – till synes särskilt rörande de straffsanktionerade bestämmelserna om kreditgivares upplysningsplikt, kreditbelopp och kredittid – att det kan ligga nära till hands att utforma bestämmelserna som ett komplement till den allmänna

bestämmelsen om otillbörlig marknadsföring i marknadsföringslagen. Regler av sådan natur skulle enligt hovrätten kunna vara mera allmänt hållna, medan det närmare innehållet fick bestämmas genom förhandlingar mellan näringslivet och KO och i sista hand genom marknadsdomstolens praxis. Med en sådan lösning skulle de olika förhållandena inom skilda branscher och skillnaderna mellan olika typer av krediter lättare kunna beaktas. Efterlevnaden av sådana bestämmelser skulle enligt hovrätten också kunna kontrolleras på ett betydligt enklare och mindre kostnadskrävande sätt. Enligt *konsumentverket* bör bestämmelserna i förslagets 3 och 28 §§ lämpligen upptas i marknadsföringslagen. *Hemförsäljningskommittén (majoriteten)* och *TCO* ifrågasätter om inte samtliga de föreslagna bestämmelserna om informationsplikt bör föras in såsom specialbestämmelser i marknadsföringslagen. *En ledamot av hemförsäljningskommittén (professorn Ulf Bernitz)* framhåller i särskilt yttrande att det med hänsyn till att marknadsföringslagen upptar en generalklausul om informationsskyldighet kan ifrågasättas, om särskilda lagregler rörande marknadsföring av krediterbudanden över huvud är erforderliga. Bernitz påpekar emellertid att marknadsföringslagens särskilda straffbestämmelser, riktade mot vissa förfaranden som entydigt framstår som olämpliga, ger marknadsföringslagen ökad stadga och konkretion. Det vore enligt Bernitz' mening lämpligt att på grundval av den föreslagna konsumentkreditlagens 3 § utforma en särskild, straffsanktionerad bestämmelse i marknadsföringslagen om underlåten information vid marknadsföring av krediterbudanden till konsument. Även *professorn Lennart Vahlén* ifrågasätter i sitt av *Finansieringsföretagens förening* återopade yttrande om de föreslagna stadgandena om marknadsföring i 3 och 24 §§ behövs med hänsyn till det allmänna stadgandet om information i 3 § marknadsföringslagen. I praktiken kommer vid tillämpningen av denna lag förhandlingar att föras mellan näringslivet och KO om lämplig utformning av information till konsumenter och KO har enligt lagen rättsmedel till sitt förfogande om någon uppgörelse ej kan nås. Enligt Vahlén kan man därför slopa marknadsföringsbestämmelserna i en kommande konsumentkreditlag och vid tillämpningen av den nya marknadsföringslagen beakta de synpunkter som kommit fram i kommittébetänkandet. Denna uppfattning delas av *Sveriges industriförbund*, *Sveriges grossistförbund*, *Sveriges köpmannaförbund*, *Sveriges musikhandlares riksförbund*, *Konfektionsindustriföreningen*, *Sveriges bilindustri- och bilgrossistförening*, en ledamot av *hemförsäljningskommittén (direktören Per Schierbeck)* och *Svenska bankföreningen*. Bankföreningen anser att man härigenom skulle kunna vinna betydande fördelar. De enligt bankföreningens mening komplicerade och stelbenta reglerna i kommitténs förslag skulle kunna undvaras och en smidig tillämpning skulle främjas genom att näringsidkarnas hela informationsplikt kunde hanteras inom ramen för ett enhetligt marknadsrättsligt regelsystem.

KO däremot framhåller att de föreslagna reglerna om upplysningsskyldighet på kreditmarknaden innefattar en specialreglering som är mer detaljerad än marknadsföringslagens allmänt formulerade bestämmelser. Kreditmarknaden är också ett område som är ganska klart avgränsat från andra områden. Med hänsyn till att reglerna om upplysningsskyldigheten i samband med konsumentkrediter måste vara ganska detaljerade och i viss mån principiellt avvikande från marknadsföringslagens, bör enligt KO:s mening en specialreglering – på sätt utredningen föreslagit – ske i konsumentkreditlagen. KO framhåller att en sådan lösning givetvis inte hindrar att in-

gripanden kan ske också enligt marknadsföringslagen vid otillbörlig marknadsföring av krediter.

Flera remissinstanser berör frågan om den föreslagna konsumentkreditlagstiftningens inordnande i eller samordning med konsumentköplagen och avbetalningsköplagen. Dessa remissinstanser förordar emellertid i allmänhet en mindre omfattande eller mindre långtgående reglering av konsumentkrediterna. *Konsumentverket* väcker frågan om inte konsumentkreditlagstiftningen med undantag av bestämmelserna i förslagens 3 och 28 §§ kan inarbetas i konsumentköplagen. När det gäller de föreslagna bestämmelserna om kontantinsats och längsta kredittid vid kreditköp – vilka avstyrks av konsumentverket – framhåller verket att motsvarande reglering f. n. endast finns beträffande försäljning av bilar på avbetalning, där regleringen tillkommit främst av konjunkturpolitiska skäl. Konsumentverket anser att en reglering som utgör ett konjunkturpolitiskt instrument måste ha en flexibel utformning för att kunna anpassas till det aktuella konjunkturläget och därför inte skall placeras i en lag med huvudsakligen konsumentskyddande syfte. *Sveriges föreningsbankers förbund* förordar en uppdelning av konsumentkreditregleringen på konsumentköplagen och avbetalningsköplagen. *Datainspektionen* framhåller att de föreslagna bestämmelserna om kreditköp avses gälla för vanliga konsumentköp från näringsidkare medan avbetalningsköpslagen kvarstår i princip oförändrad och blir tillämplig endast i vissa andra situationer, såsom vid vissa kreditköp av näringsidkare. Flera skäl talar enligt datainspektionens mening för att dessa regelsystem i stället sammanförs till en lag. Därigenom skulle underlättas tillämpningen av och tillsynen över lagens efterlevnad samt informationen om lagen till säljare/kreditgivare och till konsumenterna. En sådan lösning hindrar enligt datainspektionen inte en särreglering av konsumtionskrediter. Datainspektionen hänvisar i detta sammanhang till den lagtekniska lösningen i kreditupplysningslagen. *Föreningen Sveriges kronofogdar* anser att en uppdelning av avbetalningsköpen på två lagar är ägnad att vålla oenhetlig rättstillämpning och tveksamhet t. ex. när det gäller frågan vem som skall anses vara konsument och sålunda åtnjuta skydd av konsumentkreditlagen. Föreningen befarar också att reglerna kan bli svåröverskådliga för allmänheten. Föreningen föreslår att man under det fortsatta lagstiftningsarbetet undersöker möjligheterna att inarbeta de nya reglerna i gällande avbetalningsköplag. Även *RSV* anser att uppdelningen av avbetalningsköpen på två lagar kan vålla problem, nämligen vid den rättsliga prövningen av kreditavtalet i handräckningsärenden. Fråga kan uppkomma om ett avtal skall hänföras till konsumentkreditlagen eller till avbetalningsköplagen, om kronofogdemyndighet skall pröva denna fråga ex officio eller först efter invändning samt om hur kronofogdemyndighet skall förfara om klarhet inte kan vinnas. *RSV* erinrar om att handräckning bygger på ett skriftligt, förenklat processuellt förfarande hos kronofogdemyndighet, som saknar möjlighet att närmare granska partsrelationerna. Enligt *RSV:s* uppfattning bör kronofogdemyndighet vid tveksamhet ha möjlighet att avvisa ansökan om återtagning. *RSV* finner det angeläget att dessa frågor klarläggs genom motivuttalanden i en kommande proposition. *Göta hovrätt* ifrågasätter om reglerna i 11 och 12 §§ avbetalningsköplagen, vilka väsentligen har ett socialt syfte, bör kvarstå oförändrade om kommitténs förslag genomförs. Enligt hovrätten synes i vart fall utrymme saknas för tillämpning av 11 § andra stycket avbetalningsköplagen på köp av vara som inte är avsedd för enskilt bruk.

Beträffande konsumentköp har bestämmelsen enligt hovrätten inte heller någon självständig betydelse vid sidan av regeln i 19 § andra stycket konsumentkreditlagen. *Leasingutredningen* påpekar att vägtrafiklagstiftningen föreskriver särskilt ägaransvar för bl. a. den som innehar ett fordon "på grund av avbetalningsköp". Utredningen framhåller att dessa lagrum givetvis bör gälla även vid köp med förbehåll om återtaganderätt enligt den föreslagna konsumentkreditlagen.

1.3 Tillämpningsområdet

Det stora flertalet remissinstanser lämnar utan erinran de i 1 § förslaget till konsumentkreditlag upptagna bestämmelserna om lagens tillämpningsområde.

Kronofogdemyndigheterna i Göteborgs och Mariestads distrikt anser dock att den föreslagna lagen bör omfatta alla avbetalningsköp och inte bara sådana där konsument är köpare och näringsidkare är säljare. De båda kronofogdemyndigheterna framhåller att även andra kredittagare än konsumenter är i behov av skydd i creditsituationen och att skyddsbehovet gör sig gällande även om kreditgivaren inte är näringsidkare. Med en sådan mer enhetlig reglering vinnas enligt de båda kronofogdemyndigheterna också att man undviker problem med gränsdragningen mellan avbetalningsköplagen och den föreslagna konsumentkreditlagen. *Köplagsutredningen* framhåller att den allmänna formuleringen av 1 § förslaget till konsumentkreditlag, enligt vilken lagen skall gälla kredit som är avsedd huvudsakligen för enskilt bruk och som lämnas till konsument av näringsidkare i dennes yrkesmässiga verksamhet, ger upphov till viss osäkerhet om lagens räckvidd särskilt som det måste vara svårt att avgöra om ett lån eller en löpande kredit är avsedd för enskilt bruk. *Köplagsutredningen* nämner som exempel fall där en arbetsgivare lämnar sina arbetstagare lån för förvärv av egna hem. Det kan enligt utredningen också vara ovisst för vilket ändamål en checkräkningskredit lämnas. *Köplagsutredningen* framhåller vidare att förslagets innebörd beträffande lån såtillvida synes något oviss, som de föreslagna reglerna om tillsyn (26–29 §§) enligt sin ordalydelse skall gälla även för lån, medan i motiven tillsynsreglerna inte nämns bland dem som är tillämpliga på lån. Enligt *köplagsutredningen* synes det sakligt sett tveksamt om banker och försäkringsbolag, vilka är underkastade annan tillsyn, bör vara underkastade tillsyn av särskild myndighet i vad avser lån som de lämnar till konsumenter. De speciella reglerna om lån (24 och 25 §§) är också föga betydande. *Köplagsutredningen* anser därför tillräckligt skäl saknas att låta den föreslagna lagen bli tillämplig på fristående lån, särskilt som det torde vara lätt att genomföra det väsentliga av förslagets intentioner genom den tillsyn som banker och försäkringsbolag redan är underkastade. Även *Sveriges domareförbund* framhåller att tillämpningsområdet för den föreslagna konsumentkreditlagen synes oklart. Eftersom den föreslagna lagen avses omfatta varje kredit som huvudsakligen syftar till privat konsumtion, vare sig detta syfte skall uppnås genom köp av varor, tjänster eller på annat sätt med användande av kredit är det enligt förbundets mening lätt att föreställa sig svårbedömda gränsfall, särskilt i fråga om kredit vid husbyggnad och dylikt. *Professorn Lennart Vahlén* anför i sitt av *Finansieringsföretagens förening* återopade yttrande liknande synpunkter. Vahlén anser det vara otydligt vad som menas

med kredit som är avsedd huvudsakligen för enskilt bruk. Enligt Vahlén måste i sista hand kredittagarens för kreditgivaren utåt synbara syften bli avgörande. Förslaget skall emellertid, framhåller Vahlén, inte innebära att kreditökanden är skyldig att lämna en redogörelse för sina syften. Vahlén anmärker att förslaget inte gör någon skillnad mellan investeringar och köp av egentliga förbrukningsartiklar. – När det gäller konsumentkreditlagens tillämpningsområde menar Vahlén vidare, i anslutning till 4 § i förslaget till konsumentkreditlag, att det inte längre finns anledning att söka föra in vissa hyresavtal under bestämmelserna om kreditköp eftersom kommittén även har framlagt ett förslag till lag med särskilda bestämmelser om uthyrning av vara som i olika avseenden innehåller strängare regler för näringsidkaren än konsumentkreditlagen. Enligt Vahlén är det då i stället av större intresse att draga en klar gräns mellan köp och hyra, bl. a. genom att ta ställning till problemet med hyresavtal som har optionsklausul. Vahlén framhåller att konsumenten enligt den föreslagna uthyrningslagen, då hyresförhållandet varat längre tid än sex månader, skall ha rätt att förvärva varan. Varje hyresavtal som varar längre än sex månader måste därför enligt Vahléns mening betecknas som ett avtal som medför en villkorlig äganderätt för konsumenten. Enligt Vahlén kommer ifrågavarande bestämmelser i uthyrningslagen säkerligen att intas i de skriftliga hyresavtal som upprättas efter lagarnas eventuella ikraftträdande och således bli avtalsinnehåll. Den praktiska konsekvensen härav synes vara att ett hyresavtal som varat längre tid än sex månader bör betraktas såsom ett kreditköp. Det synes nämligen, framhåller Vahlén, svårt att i praktiken balansera skillnaden mellan så olika regelsystem på skilda varianter av villkorlig äganderätt, den ena beroende av att konsumenten fullgör sina avbetalningar och den andra av att konsumenten förklarar sig vid en senare tidpunkt än avtalsslutet vilja bli ägare till godset.

Kommerskollegium biträder kommitténs förslag att de nu gällande konjunkturpolitiskt motiverade avbetalningsreglerna inom bilbranschen bör kvarstå oförändrade. Också *leasingutredningen* förklarar sig utgå från att detta åtminstone t. v. blir fallet. Enligt *bilkreditnämnden* torde det i de föreslagna övergångsbestämmelserna angivna undantaget för bilhandeln gälla inte endast bilaffärer som omfattas av förordningen (1959:575) med föreskrifter om vissa betalningsvillkor vid yrkesmässig försäljning av bilar utan även affärer som berörs av avbetalningsöverenskommelsen rörande bilar. Detta bör enligt bilkreditnämndens mening klargöras i ett motivuttalande eftersom 1959 års förordning inte i några materiella hänsyften gäller MRF:s medlemmar och andra bilhandelsföretag som har anslutit sig till avbetalningsöverenskommelsen. Bilkreditnämnden påpekar att det därvid bör beaktas att bilförsäljning till anställda och vissa andra bilaffärer, t. ex. köp av invalidbilar, faller utanför avbetalningsöverenskommelsen och f. n. inte berörs av några särskilda regler om kontantinsats och kredittid. Även om de särskilda reglerna för bilhandeln alltså lämnas åt sidan finns det enligt bilkreditnämndens mening anledning att uppmärksamma några rättstillämpningsproblem som hänger samman med de olika regelsystemen på detta område. I den praktiska tillämpningen har sålunda visat sig att vissa slag av kringgåenden av reglerna om kontantinsats och kredittid fångas upp vid den rättsliga prövningen inom bilkreditnämnden, medan svårigheter har uppkommit att beivra motsvarande förfaranden inom det område som handläggs av åklagare och domstolar med stöd av 1959 års förordning. Att

bilkreditnämnden har kunnat gå längre när det gäller att fälla till ansvar för vissa kringgåenden av bestämmelserna hänger enligt nämnden samman med de anvisningar rörande avbetalningsöverenskommelsens tillämpning som MRF har utfärdat efter hörande av kommerskollegium och med det förhållandet att MRF-handlarna också har åtagit sig att i sin försäljningsverksamhet inte vidta åtgärd som strider mot syftet i överenskommelsen eller som är avsedd att möjliggöra ett kringgående av densamma. Då nu lagstiftningsåtgärder övervägs bör enligt bilkreditnämndens mening dessa för branschen besvärande olikheter i den rättsliga behandlingen rättas till, även om bilhandelns särskilda villkor får stå kvar i övrigt. Bilkreditnämnden anser det viktigt att sådana uttalanden i förarbetena som överensstämmer med bilkreditnämndens praxis får slå igenom också på det område som regleras av 1959 års förordning, även om förordningen i övrigt lämnas oförändrad. Härigenom skulle de berörda olikheterna mellan de båda regelsystemen på bilköpsområdet i stort sett försvinna. Enligt bilkreditnämndens mening gäller behovet av en samordning av nu antytt slag inte bara de situationer som kommittén har berört utan också en rad tillämpningsfrågor.

Svenska bankföreningen anser att s. k. notariatlån på de skäl experten Cason har anfört i sitt särskilda yttrande bör undantas från den föreslagna lagens tillämpningsområde. Detta kan enligt bankföreningen enkelt åstadkommas genom ett tillägg till 1 § andra stycket i förslaget till konsumentkreditlag av innebörd att lagen ej gäller sådana "förmedlingskrediter" som förmedlas av bankinstitut som står under bankinspektionens tillsyn. I anslutning här till förordar bankföreningen också att krediter avsedda att säkerställas genom panträtt i fast egendom eller tomträtt undantas från lagens tillämpningsområde. Sådana krediter är enligt bankföreningen praktiskt taget aldrig ett alternativ till en finansiering genom ett kreditköp, och att tynga handläggningen av ärenden rörande fastighetskredit med redovisning av "den effektiva räntan" torde, enligt bankföreningens uppfattning, inte tillgodose något praktiskt behov hos konsumenterna. Även *professorn Lennart Vahlén* framhåller i sitt av *Finansieringsföretagens förening* åberopade yttrande att den föreslagna konsumentkreditlagen synes få ett alltför vidsträckt tillämpningsområde om den skall omfatta även lån mot panträtt i fast egendom.

1.4 Upplyningsplikt för kreditgivaren

Kommitténs förslag att kreditgivare skall vara skyldig att vid marknadsföring av krediter och i samband med avtal om kreditköp eller lån lämna uppgift om bl. a. kreditkostnad stöds i princip eller lämnas i princip utan erinran av praktiskt taget samtliga remissinstanser. I flera remissyttranden framhålls att detta förslag är av särskild betydelse för att förbättra konsumentens ställning inte bara genom att bättre beslutsunderlag ges utan också genom att konkurrensen mellan olika kreditformer och kreditgivare främjas.

Såsom framgår av ett föregående avsnitt (1.2) ifrågasätter vissa remissinstanser om inte informationsplikten bör regleras inom ramen för marknadsföringslagen.

Flera remissinstanser betonar vikten av att upplyningsplikten ges en sådan utformning att den information som skall lämnas blir lättillgänglig för konsumenterna samt praktiskt hanterlig för kreditgivarna. Synpunkter i den-

na riktning framförs bl. a. av *datainspektionen*, *Skånes handelskammare*, *köplagsutredningen*, *LO*, *SHIO*, *MRF*, *Sveriges bilindustri- och bilgrossistförening*, *Husmodersförbundet Hem och Samhälle*. Bl. a. *Skånes handelskammare* och *MRF* framhåller att det får förutsättas att schablonregler och s. k. lat-hundar får komma till användning i den praktiska tillämpningen. *MRF* framhåller också vikten av att myndigheterna och handeln gemensamt utarbetar tillämpningsanvisningar. Även enligt *Svenska bankföreningen* torde det vara nödvändigt att tillsynsmyndighetens föreskrifter om redovisning av den effektiva räntan meddelas i tabellform så att de kan tillämpas vid butiks- eller bankdisken utan särskilda räkneoperationer i varje enskilt ärende. I anslutning härtill framhåller bankföreningen vikten av att tillsynsmyndigheten ges tillräckliga resurser för att kunna utforma praktiskt användbara föreskrifter.

Hemförsäljningskommittén (majoriteten) är positiv till den föreslagna upplysningsplikten men anser att det kan finnas skäl att inte ha alltför stora förväntningar på effekterna av de föreslagna bestämmelserna. Förutsättningen för att informationen skall få någon effekt i det enskilda fallet är nämligen att konsumenten har tillgång till alternativa finansieringsformer. För den svaga konsumenten, som inte är "bankmässig", blir informationen om den höga kostnaden för avbetalningsköp närmast en ytterligare sten på bördan. *Hemförsäljningskommittén* påpekar att det av betänkandet framgår att konsumenterna i USA påverkats mycket litet i sitt beteende av den där föreskrivna informationen om den relativa kostnaden för krediten.

Svenska annonsörers förening och *Svenska reklambyråförbundet* anser det oklart vad som menas med marknadsföring där kredit erbjudes. Tolkningen av innehållet i 3 § förslaget till konsumentkreditlag kan därför komma att variera mellan olika kreditgivare och tillämpningen av bestämmelserna i paragrafen kan komma att vålla besvärligheter. Enligt föreningen och förbundet blir för en reklamköpare tolkningen av särskild betydelse när utrymmet för information är begränsat på grund av mediets karaktär. Detta gäller exempelvis vid s. k. slagordsreklam, information på dekal, mini-affischer etc. Föreningen och förbundet anser därför att lagtexten bör innehålla klarare definitioner av begreppet marknadsföring med krediterbjudande. Föreningen och förbundet understryker vidare nödvändigheten av att tillämpningsföreskrifter i fråga om upplysningsplikten tar hänsyn till att informationsmängden måste anpassas till mediets förutsättningar och att begränsningar av informationen därför i vissa fall av praktiska skäl är nödvändiga. Även *Köpkort AB* utgår ifrån att tillsynsmyndigheten får befogenhet att i individuella fall ge dispens från skyldigheten att i annonsering och skyltning ange den effektiva räntan. Bolaget arbetar av tradition med igenkänningssymboler i säljföretagens annonser och på deras dörrar, fönster och kassaplatser (dekaler). Dessa K-märken fyller visserligen syftet att erinra kunden om möjligheten att köpa med hjälp av Köpkort, men de är enligt bolagets mening inte egentliga erbjudanden om kredit utan snarare en betalningsanvisning av samma typ som "Betala gärna med check". Bolaget framhåller att varken K-märkena i säljföretagsannonser eller dekaler har sådan storlek och utformning att de på ett för konsumenten meningsfullt sätt kan förse med uppgift om den effektiva räntan samt att det f. ö. i praktiken skulle vara ogörligt att byta fönster- och kassadekaler efter varje ränteändring.

Datainspektionen framhåller att det är väsentligt att konsumenten får saklig och riktig information omedelbart innan ett köp slutes. Beträffande informationsplikten enligt 9 § i den föreslagna konsumentkreditlagen kan det emellertid enligt datainspektionens mening ifrågasättas om inte uppgifternas mängd motverkar det vällovliga syftet. För en köpare är det egentliga informationsbehovet att få den ekonomiska innebörden av kreditavtalet klargjord för sig. Den föreslagna informationsskyldigheten innebär bl. a. att en trefaldig information skall lämnas om kostnaderna för krediten. *Datainspektionen* anser det kunna övervägas om inte erforderlig information kan lämnas på ett för köparen lättillgängligare sätt. Liknande synpunkter anförs av *köplagsutredningen*, *Sveriges industriförbund*, *Sveriges grossistförbund*, *Sveriges köpmannaförbund*, *Sveriges musikhandlares riksförbund*, *konfektionsindustriföreningen* samt *en ledamot av hemförsäljningskommittén* (direktören *Per Schierbeck*), vilka också ifrågasätter om syftet att köparen skall kunna basera sitt beslut på en jämförelse mellan olika kreditmöjligheter tillräckligt tillgodoses om upplysningsplikten kan fullgöras först i avtalsögonblicket genom uppgifter i kontraktet.

KO anser det vara av största betydelse att regeln om upplysningsplikt inför avtalsslutet får genomslagskraft. För att uppnå detta bör enligt *KO* påföljden för brott mot regeln skärpas. *KO* ansluter sig till förslaget att vid kontoköp upplysning enligt 9 § om den effektiva räntan skall lämnas inte vid inköpstillfället utan när kreditöverenskommelsen träffas. Den av utredningen föreslagna upplysningsplikten bör enligt *KO*:s mening dock utökas. *KO* framhåller att kontohavaren när kreditöverenskommelsen träffas – oavsett vilken information som då lämnas till honom – inte klart kan inse vilka amorteringar och kostnader som ett ianspråktagande av krediten kommer att medföra. Kreditkostnaden kan då inte anges, eftersom den är beroende av framtida händelser, dvs. av i vad mån kontohavaren tar krediten i anspråk eller ej. *KO* anser det kunna förmodas att kontohavaren, inte minst sedan han redan tagit i anspråk viss kredit, har svårt att inför en ny debitering av kontot avgöra vilken effekt denna kommer att få i fråga om ytterligare kostnader. Det lämpligaste skulle därför vara om kontohavaren inför varje ny debitering hade kännedom om de kostnader som hade samband med den kredit som redan tagits i anspråk. *KO* framhåller att det visserligen inte torde vara möjligt att åstadkomma detta med nuvarande system för debitering och redovisning av konton, men att det dock finns vissa möjligheter att ge kontohavaren överblick över sin kostnadsställning. I USA föreskrivs i den federala s. k. "Truth in Lending Act" att vissa uppgifter om kreditkostnaden skall anges i det månatliga saldobeskedet. Enligt *KO* bör detta kunna tillämpas också här. *KO* anser det därför böra föreskrivas att uppgift skall lämnas om den effektiva räntan på ianspråktagen kredit då saldobesked utfärdas eller skriftligt krav framställs på grund av gjord debitering av kontot.

Köplagsutredningen påpekar att ett skäl till att kreditköpkommittén vill låta all kreditgivning för konsumtionsändamål omfattas av den föreslagna konsumentkreditlagen är att det enligt kommitténs mening fordras enhetlighet i begrepp och normer för att konsumenterna skall kunna överblicka olika alternativ på kreditmarknaden. *Köplagsutredningen* anser det dock kunna ifrågasättas om den enhetlighet som kommittén föreslår är ägnad att öka överskådligheten. Den leder bl. a. till en högt driven abstraktion i begreppsbildningen, något som inte bara för allmänheten utan även för

fackmän kan bereda svårigheter när man skall bilda sig en uppfattning om vad som avses och jämföra fördelar och olägenheter av olika kreditformer. Köplagsutredningen framhåller bl. a. att begreppet kreditköp täcker transaktioner som sinsemellan skiljer sig avsevärt. De fakta som en konsument kan behöva känna vid dessa olika köp varierar enligt köplagsutredningen starkt, och kreditkostnaden uttryckt som effektiv ränta är blott ett av dem. Vid delbetalningsköp torde en väsentlig synpunkt för konsumenten vara hur stort belopp han skall betala varje månad, så att han kan ställa detta i relation till sina inkomster och till sina övriga utgifter. Vid kontokort torde däremot ofta vara viktigast, vilka möjligheter köparen har att helt undgå räntor och vilka maximala kreditbelopp och kredittider han kan erhålla med utnyttjande av kortet. Kraven på information vid kontokrediter synes därför enligt köplagsutredningens mening inte i så hög grad som enligt förslaget böra koncentreras till den effektiva räntan.

Köpkort AB har inget att invända mot den föreslagna upplysningsplikten i 3 och 9 §§. Bolaget uppger att det i sin marknadsföring och i de kontobestämmelser som ingår i avtalet med varje kund under en längre tid har angivit en effektiv ränta i intervall (t. ex. 14–17 %). En dylik uppgift torde enligt bolaget vara i överensstämmelse med kommitténs uppfattning om schablon för ränteangivelsen och bolaget förutsätter att ev. erforderliga kompletteringar kan utarbetas i samråd med tillsynsmyndigheten.

Några remissinstanser berör särskilt *begreppet effektiv ränta* och därmed sammanhängande frågor. *Datainspektionen* framhåller att begreppet effektiv ränta synes bygga på fiktionen att kreditkostnaden enbart är en funktion av kredittiden. Enligt datainspektionen är detta emellertid inte fallet. Vid all kreditgivning till konsument uppkommer dels en fast kostnad, bestående av kostnad för inhämtande av kreditupplysning och kostnad för arbete med uppläggning av krediten, dels en rörlig kostnad, nämligen räntan på det belopp som omfattas av krediten. Såväl jämförelser mellan olika kreditalternativ som avräkning vid förtida betalning och vid återtagning skulle enligt datainspektionen underlättas om en sådan uppdelning görs definitionsmässigt. Inspektionen påpekar att motsvarande uppdelning av kostnader och löpande ränta är föreskriven i 5 § inkassolagen. Datainspektionen anser att räntan bör anges på enhetligt sätt för alla former av konsumentkredit, förslagsvis som årlig ränta på skuldbeloppet. *Malmö kommun (kommunstyrelsens majoritet)* ställer sig skeptisk till att begreppet effektiv ränta skall användas som jämförelsenorm i konsumentupplysningen. Enligt kommunen känner de flesta inte till begreppets innebörd och det används i skiftande betydelser. Enligt kommunens mening bör kreditkostnaden alltid uttryckas i kronor. *Sveriges advokatsamfund* samt *professorn Lennart Vahlén*, vars yttrande åberopas av *Finansieringsföretagens förening*, anser begreppet effektiv ränta konstlat och stridande mot vanligt språkbruk. Advokatsamfundet och Vahlén framhåller att räntor i sedvanlig mening endast är en del av kreditkostnaden, medan enligt förslaget kreditkostnaden fiktivt skall anges som en årlig ränta för att möjliggöra en avskräckande jämförelse med egentliga låneräntor. Ränta på skuld är avdragsgill vid beskattning men "effektiv ränta" är inte avdragsgill i sin helhet. Härtill kommer att den verkliga räntan är avdragsgill endast i den utsträckning och för det år den faktiskt erläggs. Advokatsamfundet och Vahlén anser att förslaget i denna del kommer att skapa förvirring.

Svenska bankföreningen understryker betydelsen av att de föreskrifter om

redovisning av den effektiva räntan som avses gälla bankkrediter grundas på en formel som ger en rättvisande bild av den verkliga kreditkostnaden för bankkrediter vid en jämförelse med andra kreditformer. Bankföreningen påpekar att det härvidlag är av stor betydelse att den formel som läggs till grund beaktar amorteringsintervallets inverkan på den effektiva räntan. Svenska sparbanksföreningen framhåller att den av kommittén anvisade formeln för beräkning av effektiv ränta vid månadsamorteringar inte kan användas i de fall då amorteringsperioderna är kvartal eller halvår. Avvikelser på flera procentenheter kan förekomma. Enligt sparbanksföreningen bör tillsynsmyndigheten uppmärksammas på förhållandet. Sparbanksföreningen påpekar vidare att konsumenten, som är van att bedöma kostnad i kronor och ören, torde behöva särskild information även om amorteringstaktens och amorteringstidens inverkan på kreditkostnaden.

Direktförsäljningsföretagens förening (DF) har i princip ingenting emot att kreditkostnaden blir föremål för klargörande information till konsumenterna, men ifrågasätter om användandet av begreppet effektiv ränta kan tjäna avsett syfte. Enligt DF kan begreppet inte anses vara vedertaget och entydigt. DF framhåller att frågan om användandet av begreppet effektiv ränta dock inte enbart är en semantisk fråga. Enligt DF:s mening har begreppet sådana uppenbara begränsningar att det inte kan tjäna som "jämförpris" för olika kreditkostnader, utan tvärtom kan bli vilseledande för konsumenten vid val mellan olika köpalternativ. DF åberopar i detta sammanhang en till föreningens yttrande fogad utredning av ekonomie licentiaten Ulf Lundman, Stockholm, vilken enligt DF:s mening visar att effektiva räntan inte är ett så entydigt mått på kreditkostnaden att den kan bli ett begripligt inslag i konsumentupplysningen.

Husqvarna AB anser att även t. ex. kontantinsatsens storlek och kredittidens längd bör anges för att uppgift om den effektiva räntan vid marknadsföring skall utgöra en för konsumenten meningsfull information. Enligt bolaget kan det antas att en komplett sammanställning över relevanta beräkningsgrunder blir så omfattande, att dess återgivande vid varje form av marknadsföring blir opraktiskt eller ohanterligt. För att täcka alla tänkbara räntevariabler inom ett helt produktsortiment skulle en så stor mängd uppgifter behöva anges att konsumenten oavsiktligt kan bli vilseledd. Bolaget ifrågasätter också om innebörden i begreppet effektiv ränta över huvud taget kan göras förståeligt för den köpande allmänheten.

I fråga om kravet på att kreditgivaren i vissa fall enligt 3 och 9 §§ i förslaget till konsumentkreditlag även skall ange *varans kontantpris* framhåller *datainspektionen* att kontantpriset enligt förslaget inte skall vara lika med "prislappspriset", eftersom eventuellt förekommande kontantrabatter bör dras av från detta pris. Detta innebär bl. a. svårigheter för säljaren och tillsynsmyndigheten att fastställa korrekt kontantpris. På sikt kan effekten bli att kontantrabatter helt försvinner, vilket knappast gagnar konsumentkollektivet som helhet. Även *NO* anser att kravet på uppgift om "nettokontantpris" kan tänkas leda till en minskad rabattgivning. *NO* menar att detta i så fall bör leda till en motsvarande sänkning av kontantprisinivån för att konsumenterna skall hållas skadelösa. Tillsynsmyndighet och prisövervakande myndighet får enligt *NO* antas kunna beakta effekter även av detta slag. *SPK* säger sig inte gå in på närmare bedömning av för- och nackdelar med på marknaden förekommande pris- och rabattdifferentiering.

SPK framhåller dock att de genomsnittligt uttagna priser för varor och tjänster, som presenteras i SPK:s utredningar – vilka kommittén anser kan ligga till grund för normbildningen när det gäller kontantpriset – i samtliga fall avser förhållanden under tidigare perioder. För vissa varor genomför SPK fortlöpande undersökningar, medan beträffande andra varor utredningarna genomförs med längre tids mellanrum. Den ambitionsnivå som kommittén förutsätter hos tillsynsmyndigheten när det gäller bestämning av kontantpriset skulle enligt SPK kräva att ett omfattande statistiskt material inhämtas fortlöpande för samtliga berörda varor. SPK framhåller vidare att resultaten av SPK:s rabattundersökningar avser de genomsnittliga rabatterna för grupper av företag, hela branscher etc. Om uppgifter om kontantpriser skall kunna ha ett reellt informationsvärde bör enligt SPK:s mening förefintlig spridning i rabattgivningen redovisas, vilket kräver omfattande statistiska undersökningar.

RSV tar upp vissa *skatterättsliga synpunkter* på den föreslagna informationsplikten för kreditgivare. RSV framhåller att det i förslaget förutsätts att den information konsumenten skall få i samband med köpet inte skall omfatta ett uttryckligt angivande av den i beloppet "kreditkostnad" ingående delposten "alla räntor". Från skatterättslig synpunkt anser RSV att en obligatorisk upplysningsplikt även i detta avseende bör tas in i lagtexten. Såsom motivering härför anför RSV följande.

Enligt 39 § 1 mom. kommunalskattelagen är ränta på skuld, som inte skall dras av i annan förvärvskälla, avdragsgill under inkomst av kapital. Även om räntan hänförs sig till en i princip inte avdragsgill levnadskostnad är den alltså avdragsgill. Regeringsrätten har i ett pleniavgörande (RÅ 1970 ref. 9) prövat frågan om avdrag vid köparens inkomsttaxering för ränta, avbetalningstillägg och expeditiionskostnader vid köp på avbetalning av personbil, avsedd att användas uteslutande för privat bruk. Regeringsrättens majoritet fann därvid bl. a. att, om vid avbetalningsköp avtal träffades mellan parterna om att ränta skulle erläggas på ogulden del av köpeskillingen, räntan var avdragsgill vid inkomsttaxeringen även om den ingick i avbetalningspriset. Av utgången i målet framgår vidare att avbetalningstillägg och expeditiionskostnader vid köpet inte ansågs avdragsgilla. Regeringsrättens utslag har diskuterats av Claes Sandels. Pleniomål om avbetalningsränta, Skattenytt, 1970, s. 157, jfr också Ulf Malmgård, Om avdrag för räntekostnad, Skattenytt, 1974, s. 196. Av Malmgårds artikel, s. 198, framgår att RSV:s nämnd för rättsärenden i ett ärende om förhandsbesked i taxeringsfråga funnit att avgift för checkräkningskredit var att jämställa med gäldränta vid beräkning av inkomst av kapital. Talan fördes inte mot detta förhandsbesked, varför ärendet inte kom under regeringsrättens prövning. Det har inte närmare klarlagts hur förhandsbeskedet skall ses i förhållande till regeringsrättens utslag om behandlingen i avdragshänseende av olika poster i ett avbetalningspris. Numera föreligger ett av Köpekontraktsgruppen efter överläggningar med konsumentombudsmannen utarbetat standardformulär för avbetalningskontrakt, vari den i princip avdragsgilla ränteposten skall specificeras och vissa upplysningar om avdragsrätten lämnas. Likväl förekommer det många gånger att skattskyldiga i sina deklarationer yrkar avdrag för gäldränta trots att fråga är om en helt eller delvis inte avdragsgill kostnad som rör avbetalningsköp. Om taxeringsmyndigheternas utredning visar att den skattskyldige gjort sådant yrkande, vägras avdrag antingen för hela det yrkade beloppet eller också för den del av avbetalningstillägget

som inte efter en skälighetsuppskattning kan hänföras till avdragsgill ränta. Anses den skattskyldige ha lämnat oriktig uppgift i sin deklaration rörande det yrkade avdraget påförs också skattetillägg enligt 116 a § taxeringslagen. Enligt RSV:s mening synes de skattskyldiga med visst fog kunna hävda, att en del av "kreditkostnaden" är ränta och såsom sådan en avdragsgill kostnad. Om räntan därvid inte specificerats särskilt, återstår endast att göra en skönsmässig bedömning. Både för de skattskyldiga och taxeringsmyndigheterna är ett sådant förfarande otillfredsställande eftersom det i och för sig måste finnas faktiska möjligheter att räkna fram det exakta räntebeloppet. Av det anförda framgår att posten "effektiv ränta" från taxeringssynpunkt är utan intresse och – särskilt om den är den enda ränteposten som presenteras av säljaren – kan vara direkt vilseledande för köparen. Posten "effektiv ränta" omfattar ju även kostnader som inte är avdragsgilla vid taxering. Då det är delposten "alla räntor" i kreditkostnaden som är den vid taxering i princip avdragsgilla kostnaden, bör den posten specificeras särskilt i samband med att säljaren informerar köparen inför köpet. Även om kreditköpet sträcker sig över flera kalenderår och räntan alltså inte får dras av under ett utan under flera beskattningsår är en sådan specifikation av stort värde för den skattskyldige och för myndigheternas taxeringskontroll. Härtill kommer att en sådan specifikation även tillgodoser ett viktigt konsumentintresse. En öppen redovisning av denna räntepost ger konsumenten en förbättrad möjlighet att göra jämförelser med andra finansieringsalternativ. Vid sådana val har beskattningseffekterna normalt intresse även för den vanlige konsumenten.

RSV framhåller vidare att det i andra stycket av anvisningarna till 14 § lagen om mervärdesskatt stadgas bl. a. att avbetalningstillägg, finansieringstillägg, ränta och annat pristillägg som skall erläggas av köparen enligt avtalet skall inräknas i vederlaget. Detta vederlag läggs sedan till grund för bestämmande av det beskattningsvärde på vilket skatten beräknas. Gällande regler om mervärdesskatt motiverar alltså inte, såsom principerna för inkomstbeskattningen, någon specifikation i faktura eller motsvarande handling av delposten räntekostnad, utan alla kreditkostnader inräknas i vederlaget. Enligt RSV är det emellertid inte säkert att bestämmelserna fortsättningsvis kommer att ha denna innebörd. I en skrivelse till finansdepartementet den 27 maj 1971 lade RSV fram vissa ändringsförslag på mervärdesskatteområdet. RSV anförde därvid bl. a., att ränta på reversfordran och andra skuldebrev inte borde räknas in i beskattningsvärdet och att samma princip borde gälla även i avbetalningskontrakt angiven ränta. I mervärdesskatteutredningens delbetänkande "Översyn av mervärdesskatten, del I, Materiella regler" (Ds Fi 1973:3) anfördes (s. 82), att utredningen avsåg att i sitt slutbetänkande särskilt behandla räntefrågan. Slutbetänkandet har ännu inte avlämnats men kan snart förväntas. För det fall reglerna om ränta på mervärdesskatteområdet kommer att ändras blir det, framhåller RSV, sålunda även ur mervärdesskattensynpunkt angeläget att delposten "alla räntor" specificeras särskilt i köpehandlingarna i samband med kreditköp.

Frågorna i vad mån upplysningsplikten vid marknadsföring bör gälla även för *krediter och andra fortlöpande krediter i bank* samt i vad mån kreditgivaren bör vara skyldig att lämna uppgifter om kreditkostnad m. m. vid *avtal om lån utan samband med kreditköp* berörs av ett stort antal remissinstanser.

KO tillstyrker kommitténs förslag i dessa delar och framhåller det angelägna i att också kreditgivare som erbjuder från visst köp fristående lån

blir skyldiga att lämna uppgift om effektiv ränta. Även på detta område finns enligt KO behov av upplysning. Inte sällan beskrivs olika låneformer i marknadsföringen på ett sådant sätt att en presumtiv låntagare måste ha stora svårigheter att bedöma om lånet är förmånligt med hänsyn till bl. a. räntans storlek och amorteringstidens längd. När det gäller tillämpningen av 24 § i förslaget till konsumentkreditlag framhåller KO att det torde kunna uppstå tveksamhet om ett lån i ett visst fall lämnas till en person i egenskap av konsument eller rörelseidkare. KO förutsätter att regeln får en extensiv tillämpning och att upplysningar alltid lämnas om det inte är osannolikt att lånet eller en del av det kommer att användas för privat konsumtion. För vissa låneformer, såsom bösättningslån och s. k. sparlån, vilka är direkt avsedda för konsumenter, bör enligt KO tillsynsmyndigheten föreskriva generell uppgiftsskyldighet. Enligt KO:s mening bör vidare uppgift enligt 24 § lämnas inte bara till den person som upptar lånet utan också till annan som i egenskap av t. ex. borgensman eller växelgäldenär ikläder sig ett betalningsansvar gentemot kreditgivaren.

Åtskilliga remissinstanser ansluter sig i dessa frågor till experten Casons särskilda yttrande – till vilket kommittéledamoten Björling i sin reservation i huvudsak anslutit sig – nämligen *kronofogdemyndigheten i Växjö distrikt, Östergötlands och Södermanlands handelskammare, handelskamrarna i Göteborg och Karlstad, handelskammaren i Örebro och Västmanlands län, en ledamot av hemförsäljningskommittén (direktören Per Schierbeck), Sveriges industriförbund, Sveriges grossistförbund, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges musikhandlares riksförbund, Svenska bankföreningen, Finansieringsföretagens förening, Svenska båtindustriföreningen, Svenska postorderföreningen, Köpkort AB, IKEA konto AB, Elinderska Conto Företagen, Sveriges företagares riksförbund*. Även *Skånes handelskammare* och *Gotlands handelskammare* anför synpunkter som väsentligen motsvarar dem som återfinns i Casons särskilda yttrande. *Länsstyrelsen i Göteborg och Bohuslän* ansluter sig till Casons mening att upplysningsplikten enligt 24 § i förslaget till konsumentkreditlag beträffande lån som är fristående från kreditköp bör göras beroende av konsumentens begäran där om samt att s. k. notariatlån helt bör undantas från den föreslagna upplysningsplikten. *Sveriges föreningsbankers förbund* anser att upplysningsplikten inte bör omfatta bankerna.

Bankinspektionen framhåller beträffande 3 § i förslaget till konsumentkreditlag att bestämmelsen när det gäller bankernas kreditgivning främst torde ta sikte på bankernas direkta medverkan i kreditköpsammanhang. När bank marknadsför sin rörelse, innefattande bl. a. kreditgivning i hittillsvarande former till privatpersoner, torde ett uppfyllande av bestämmelsen mera sällan vara möjligt eller meningsfullt, eftersom kreditvillkoren dels är avhängiga av diskontot, dels skiftar med hänsyn till om säkerhet ställs eller ej och till säkerhetens beskaffenhet i förekommande fall. Enligt bankinspektionen hindrar detta dock inte att upplysning lämnas om effektiva räntan – vid oförändrat diskonto – i fråga om standardiserade personkreditformer såsom sparlån o. d. Bankinspektionen framhåller vidare att för checkräkningskredit (med eller utan ställd säkerhet) den effektiva räntan inte kan bestämmas på förhand, eftersom själva krediten utgör ett rambelopp och sammanlagda beloppet av kreditavgift och ränta beror av i vilken utsträckning kontot disponeras. Dessa omständigheter bör beaktas vid meddelande av föreskrifter angående paragrafens tillämpning för banker. För att så skall kunna ske i erforderlig mån och uppgiftsskyldigheten inte kräva större arbetsinsatser och kostnader än som är skäligt bör enligt bank-

inspektionens mening lydelsen av 3 § jämkas. Enligt bankinspektionen har liknande synpunkter giltighet beträffande tillämpningen av 24 § förslaget till konsumentkreditlag såvitt angår effektiv ränta och kreditkostnader. Exempelvis synes det inte meningsfullt eller möjligt att lämna uppgift om "kreditkostnaden angiven såsom en årlig ränta beräknad på kreditbeloppet, i förekommande fall under hänsynstagande till att delbetalningar skall göras under den löpande kredittiden" (definitionen av effektiv ränta), när fråga är om amorteringslån med lång löptid. Angivande av räntesats som – om lånet inte är räntebundet – relateras till gällande diskonto bör enligt bankinspektionens mening vara tillfyllest. I nu nämnt avseende kan emellertid även behöva beaktas att det är svårt för bankerna att beträffande kredit, som reellt förutsätts löpa under så lång tid att bankens kostnader inte kan förutses redan vid kreditavtalets ingående, för hela löptiden binda sig vid en strikt diskontorelaterad räntesats eller kreditavgifter som gäller vid kreditens lämnande. Bankinspektionen anser därför att också innehållet i 24 § jämkas. Bankinspektionen framhåller i sammanhanget att det bör kunna förutsättas att förändringar av kreditvillkoren till kundens nackdel inte skall ske om de inte är nödvändigt betingade av omständigheterna. Förändringarna bör inte vara av annat slag än vad kredittagaren enligt bankens information vid kreditens lämnande har haft anledning att räkna med. Naturligtvis kan situationer uppstå då en avvägning mellan kredittagarens och bankens intressen är komplicerad. Tillsynsmyndigheten fyller här enligt bankinspektionens erfarenhet en viktig funktion såsom en instans för prövning av klagomål från allmänheten. Även *Svenska sparbanksföreningen* – som i fråga om checkräknings- och kontokrediter ansluter sig till experten Casons särskilda yttrande – påpekar de praktiska svårigheter för bankernas del att uppfylla upplysningsplikten som vid lån med längre löptid följer av diskontoändringar. Enligt sparbanksföreningens mening måste bankerna antingen medges rätt att i avtal införa bestämmelser om förändring av kreditkostnad vid diskontoändringar, eller också måste avtalen sägas upp och skrivas om vid varje ränteändring. Det förra alternativet talar enligt sparbanksföreningen för att bankerna bör befrias från upplysningsplikt vad gäller krediter med längre löptid, då konsumenten inte med ledning av informationen kan göra de överväganden utredningen avser. Det senare alternativet motverkar de rationaliseringsåtgärder, som vidtagits inom lånehanteringen och förutsätter återgång till ökad manuell behandling. Sparbanksföreningen framhåller att en sådan åtgärd skulle kraftigt fördyra administrationen och verka starkt prishöjande, vilket knappast kan anses gagna konsumenternas intressen. *NO* framhåller att upplysningsplikten i fråga om t. ex. effektiv ränta på sådana krediter som inte är knutna till visst köp inte får drivas så långt att kostnaderna för dessa jämförelsevis fördelaktiga kreditformer höjs. Såvitt gäller förslaget att vid checkräkningskrediter och andra fortlöpande krediter den effektiva räntan skall anges för olika tänkbara utnyttjanden får enligt *NO*s mening förutsättas att man kan få ange ett begränsat antal realistiska alternativ. Även *SACO/SR* framhåller att man i fråga om fortlöpande krediter måste beakta svårigheten att ge upplysningar som täcker varje slags användning av kreditutrymmet. *PK-banken* anser att de svårigheter att ange de exakta kreditkostnaderna som kommer att föreligga vid vissa kreditformer inte torde vara större än att de kan lösas i samråd med tillsynsmyndigheten.

1.5 Kreditbelopp och kredittid

Kommitténs förslag rörande maximering av kreditbeloppet (krav på kontantinsats) och kredittiden vid kreditköp har, såsom antyds av de i avsnitt 1.1 redovisade uttalandena, fått ett blandat mottagande.

1.5.1 Maximering av kreditbeloppet (krav på kontantinsats)

Kommitténs förslag på denna punkt stöds eller lämnas utan erinran av *RA, Göta hovrätt, RSV, kronofogdemyndigheterna i Malmö, Mariestads, Vänersborgs och Västerås distrikt, statens industriverk, länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, hemförsäljningskommittén (majoriteten), leasingutredningen, LO, TCO, M och KAK. Statens industriverk* anser dock att kommittén inte i tillräcklig omfattning utrett lagstiftningens inverkan på varuefterfrågan och därmed inte heller produktions- och sysselsättningseffekterna i de branscher vars försäljning till stor del sker genom kreditköp. Det förefaller enligt industriverkets mening sannolikt att efterfrågan på vissa varor kan komma att omfördelas produkt- och tidsmässigt. Negativa effekter kan uppstå på kort sikt, i synnerhet om lagförslaget skulle införas under en lågkonjunktur med sviktande ordergång. Även om man på kort sikt kan se vissa negativa effekter bedömer industriverket det emellertid som mindre sannolikt att produktionen och sysselsättningen inom industrin kan komma att påverkas i nämnvärd omfattning. *Hemförsäljningskommittén (majoriteten)* uppehåller sig vid kreditköpkommitténs uttalanden i betänkandet, att förslagen i denna del innebär en uppstramning av nuvarande förhållanden särskilt för företag som bedriver hemförsäljning av hushållsmaskiner på kredit, att den föreslagna kontantinsatsen kan förmodas leda till en minskning av hemförsäljningen, att det ur samhällsekonomisk synvinkel inte torde vara något att invända mot att denna jämförelsevis kostsamma och ibland påträngande försäljningsform får träda tillbaka samt att det – med hänsyn till de effekter på exempelvis sysselsättningen som detta kan medföra – dock kan finnas skäl att med tillämpning av den föreslagna dispensregeln i 8 § konsumentkreditlagen under en övergångstid ge företagen tillfälle till en omläggning av sina försäljningsmetoder. Hemförsäljningskommittén ansluter sig till dessa bedömningar. För den händelse förslagen om kreditbelopp och kredittid inte skulle befinnas lämpliga att genomföra på hela marknaden framhåller hemförsäljningskommittén att hemförsäljningsområdet torde vara den del av marknaden där det är mest befogat att genomföra en sådan reglering. Hemförsäljningskommittén menar att som en följd av förslagets lagtekniska konstruktion – att kontantinsatsen skall erläggas när krediten tas i anspråk, dvs. senast när konsumenten får den köpta varan i sin besittning – kommer konsumenten i de fall när hemförsäljaren levererar varan redan vid avtalstillfället (sammanträffandet) att tvingas överväga sitt köp noggrannare än f. n. enbart på grund av kravet på kontantinsats. Att konsumenten på detta sätt erhåller en extra ”hjälp” att noggrant överväga och kanske motstå en hemförsäljares aktiva säljargumentering finner hemförsäljningskommittén tillfredsställande mot bakgrund av dess kännedom om hemförsäljningsmarknaden. Visserligen har konsumenten sin ångerrätt att falla tillbaka på, men den information som hemförsäljningskommittén har tillgång till ger en antydning om att det finns en psykologiskt betingad tröghet eller rentav motvilja hos konsumenterna att utnyttja ångerrätten även när det vore

befogat. Hemförsäljningskommittén nämner i sammanhanget att de två största företagen på hemförsäljningsområdet – AB Elextrolux och Husqvarna AB – bägge regelmässigt levererar sina varor direkt vid avtalstillfället. Antagandet i propositionen till hemförsäljningslagen (prop. 1971:86 s. 73, 82), att ångerveckan skulle medföra att det skulle komma att höra till undantagen att köparen fick varan levererad innan ångerfristen löpt ut, har alltså inte besannats. Den kanske främsta orsaken härtill är enligt hemförsäljningskommittén att ångerfrekvensen hos köparna kommit att ligga på en låg nivå, varför det inte berett företagen några problem att leverera direkt. LO hänvisar bl. a. till resultatet av näringslivets attitydundersökning, enligt vilken de intervjuade i genomsnitt accepterade en lägsta kontantinsats om 20 till 25 procent, samt till att det av betänkandet framgår att kontantinsatsen vid havererade avbetalningsköp är extremt låg. En relativt kraftig kontantinsats skulle enligt LO antagligen leda till att den enskilde konsumenten tvingas att noggrant tänka över köpet och dess konsekvenser. Huruvida kontantinsatsen skall bestämmas till 25 procent eller till en lägre procentsats för att detta syfte skall uppnås är enligt LO svårbedömbart. I brist på närmare utredning härom accepterar LO kommitténs förslag, men framhåller att detta tal på intet sätt är sakrosankt. Skulle det senare visa sig att kravet på 25 procents kontantinsats är olämpligt, bör enligt LO procentsatsen justeras. TCO anför liknande synpunkter.

Datainspektionen anser att ett krav på kontantinsats har ett väsentligt värde för konsumentskyddet genom att en köpare bättre överväger affären och genom att kreditåtagandet minskar. Datainspektionen ifrågasätter dock om inte det avsedda konsumentpolitiska målet kan nås även om anspråket på kontantinsats sätts lägre än 25 procent, vilket för vissa varor och branscher innebär en avsevärd höjning och kan befaras leda till omställningssvårigheter. *Malmö kommun (kommunstyrelsens majoritet)* hälsar i och för sig förslaget om viss minsta kontantinsats med tillfredsställelse men anser att en modifiering av insatsens storlek kan övervägas. *SACO/SR* förordar ett krav på 15 procents kontantinsats. *SACO/SR* hyser dock tvekan om i vad mån bestämmelser om kontantinsats och kredittid verkligen blir effektiva med hänsyn till åtalsregelns utformning. Vidare är det enligt *SACO/SR* oklart i vad mån alternativa finansieringsformer kommer att stå till buds för de ekonomiskt svaga grupperna i samhället samt vilka samhällsekonomiska konsekvenser, närmast avseende sysselsättningen, som förslaget kommer att få. Att hemförsäljningen skulle drabbas hårt av en regel om kontantinsats, betraktar *SACO/SR* dock inte som någon nackdel. *SACO/SR* framhåller att man på grund av dessa tveksamma punkter kunde ifrågasätta en alternativ metod, exempelvis att ge KO ett uppdrag inom ramen för avtalsvillkorslagen att förhandla om och i sista hand inför marknadsdomstolen föra talan om kontantinsatser och kredittid. Enligt *SACO/SR* förefaller emellertid en sådan ordning ganska tung. *Föreningen Sveriges kronofogdar* ha i och för sig inte något att erinra mot en lagstiftning om minsta kontantinsats men är dock något tveksam till kommitténs förslag med hänsyn till att det kan vålla svårigheter för köpsvaga konsumenter. Även *KF* ansluter sig i princip till förslaget att en viss procent av kontantpriset skall erläggas som kontantinsats, men påpekar att man inte kan bortse från att många konsumenter vid en så hög kontantinsats som den föreslagna får svårare att göra övervägda och riktiga köp. *KF* anser att denna negativa fördelningsspolitiska effekt av lagförslaget är ägnad att väcka betänkligheter. *KF*

ifrågasätter därför om inte den för konsumenterna mer fördelaktiga kreditformen låneköp bör särbehandlas. Det som härvid kommer ifråga gäller närmast kontantinsatsens höjd. Enligt KF är det önskvärt att lagförslaget i detta hänseende modifieras.

NO framhåller att en fixering av kontantinsatsen till 25 procent överlag visserligen har praktiska fördelar men torde få starkare effekter i vissa branscher som nu har klart lägre genomsnittsinsatser än i andra branscher. Härigenom kan uppstå kontraktionseffekter som inte är önskvärda från allmän synpunkt. Detta drabbar sannolikt inte enbart varor som säljs direkt i hemmen. Om man vill undvika alltför många dispensfall bör det därför enligt NO övervägas att direkt i lagen möjliggöra anpassning av kontantinsatsen efter förhållandena på olika varuområden. Därvid bör man också söka undvika att verkningarna av bestämda kontantinsatskrav särskilt drabbar lågprisföretag, t. ex. inom postorderhandeln, som f. n. torde ha relativt låga – vid kontoköp inga – krav på kontantinsats.

KO delar kommitténs uppfattning att det finns anledning att söka nedbringa kostnaderna och att få konsumenten att närmare överväga sitt behov av en viss vara och innebörden av ett kreditköp. KO menar liksom kommittén att en maximering av kreditbeloppet kan vara ett lämpligt instrument med vilket detta kan åstadkommas. Som framgår av betänkandet innebär en regel om lägsta kontantinsats om 25 procent av kontantpriset för ett stort antal kreditköp ingen ändring i förhållande till läget i dag. Inom en stor del av den seriösa avbetalningshandeln kräver säljarna kontantinsatser på mellan 20 och 40 procent. I vissa branscher är kontantinsatserna normalt högre. Det förekommer också branscher med lägre kontantinsatser. Lägre kontantinsatser – eller inga kontantinsatser alls – uttas enligt KO:s erfarenhet i huvudsak av mindre nogräknade säljare, inte minst vid hemförsäljning. Det är också signifikativt att köp med låg kontantinsats havererar oftare än andra köp. KO är således i princip enig med utredningen om att det bör uppställas krav på viss minsta kontantinsats vid kreditköp. KO vill dock inte tillstyrka den föreslagna 25-procentsregeln. En sådan regel kan enligt KO vara praktisk att tillämpa men innebär dock att man något godtyckligt låser fast principen om lägsta kontantinsats och därmed avstår från möjligheten att i praktiken uppnå de eftersträlvade effekterna. I vissa fall kan det vara befogat med en högre kontantinsats än 25 procent, medan det i andra fall är lämpligare med en lägre handpenning. KO förordar därför en mer flexibel reglering. Det bör enligt KO:s uppfattning ankomma på regeringen att på förslag av tillsynsmyndigheten bestämma vilken lägsta kontantinsats som skall gälla för olika varuslag. Lägsta kontantinsats bör således kunna fastställas till olika procentsatser för skilda varugrupper. Detta innebär enligt KO inte att samtliga förekommande varor bör indelas i en stor mängd grupper och att man sedan föreskriver om viss lägsta kontantinsats för varje grupp. Än mindre innebär det att kontantinsatsen skall differentieras inom varje varugrupp. Detta skulle enligt KO vara alltför tungt att administrera utan att fördelarna därmed skulle vara särskilt stora. Systemet skulle också bli svåröverskådligt för både näringsidkare och konsumenter. En viss differentiering av lägsta kontantinsats kan enligt KO:s mening däremot vara lämplig, t. ex. så att lägsta kontantinsats fastställs till visst lägre procenttal för varor av nödvändighetskaraktär och till visst högre procenttal för varor av renodlad lyx- eller tillfällighetskaraktär. Härvid bör hänsyn också tas till varans pris. KO anser

att en differentiering kan vara lämplig även av konjunkturpolitiska skäl. KO franhåller att om detta KO:s förslag genomförs bör man å andra sidan kunna avstå från den av kommittén föreslagna dispensregeln. Ett dispensförfarande torde enligt KO inte vara något lämpligt styrmedel i detta fall. En dispensregel tillämpas antingen försiktigt, vilket medför att lägsta kontantinsatsens storlek inte anpassas till de faktorer som bör beaktas i sammanhanget, eller generöst, vilket leder till att antalet dispensansökningar blir stort.

Köplagsutredningen anser att kravet på minsta kontantinsats om 25 procent av kontantpriset för konsumenterna kommer att kännas som ett band på deras frihet att bestämma om sina privata angelägenheter. Inga omständigheter, hur socialt eller ekonomiskt övertygande de än må vara, berättigar köparen att träffa avtal om kreditköp med lägre kontantinsats. – Den föreslagna konsumentkreditlagen 5 § ger enligt köplagsutredningen flera exempel på att önskan att förebygga att reglerna kringgås leder till att de skall gälla även andra typer av avtal än dem som de främst riktar sig mot. Skall inte betalning ske omedelbart vid överlämnande av vara måste enligt förslaget parterna särskilt komma överens om en kredittid på högst en månad; eljest fordras att kreditbeloppet utgör högst 75 procent av priset. Enligt köplagsutredningen blir det alltså inte längre möjligt att för de fall, där det är klart att köparen inte skall åtnjuta någon längre kredit, behandla betalningstiden så formlöst som vanligen sker nu. Enligt förslaget får, om parterna har kommit överens om en kredittid som ej är längre än en månad och de vill förlänga denna tid, kreditbeloppet likaledes utgöra högst 75 procent av priset. Köparen måste med andra ord vid förlängningen alltid betala minst 25 procent av priset. Men i många fall sker nu, om inte köparen betalar i tid, ingen särskild överenskommelse utan förlängningen av kredittiden sker genom att säljaren dröjer med att kräva in en förfallen fordran. Enligt köplagsutredningens mening framgår inte av lagtexten eller motiven vad säljaren enligt den föreslagna lagen bör göra för att vara säker på att inte ådra sig straff när köparen inte betalar vid förfallotiden. Skulle resultatet bli att han regelbundet söker driva in åtminstone 25 procent, utan avseende vid de omständigheter som föranlett att köparen inte betalar, kan regeln enligt köplagsutredningens mening inte anses fungera till konsumenternas förmån. Köplagsutredningen framhåller emellertid vidare att utredningen givetvis inte vill motsätta sig att det ställs upp ett krav på minsta tillåtna kontantinsats vilket har till syfte inte att motverka kreditköpen men att bidra till att avbetalningsköpen fungerar lämpligt och köparnas kreditkostnader hålls nere. Kraven bör därvid variera med hänsyn till vilken kreditform det är fråga om och nivån bör inte sättas så högt att även konsumenter i visserligen små men ändå ordnade ekonomiska förhållanden i praktiken uteslås från möjligheten att efterfråga dyrare konsumentkapitalvaror.

SHIO anser att en modernisering och förbättring av reglerna för konsumentskydd vid avbetalningsköp bör ske genom en ramlagstiftning för konsumentkreditköp, medan detaljbestämmelser för olika varugrupper och branscher bör fastställas efter förhandlingar mellan KO/konsumentverket och berörda branschorganisationer. *Svenska sparbanksföreningen* biträder principen att viss kontantinsats bör förekomma men anser att den bör anpassas till konsumentens betalningsförmåga. De av kommittén angivna gränserna är enligt sparbanksföreningen godtyckligt valda. *MRF* framhåller

att det torde vara principiellt riktigt att ha vissa generella regler för minsta kontantinsats och längsta kredittid för dyrare kapitalvaror. Större köpåtaganden bör enligt MRF i normalfallet motsvaras av en likviditetsuppostring för köparen. MRF framhåller att avbetalningsöverenskommelsen för bilhandeln utan tvivel bidragit till sundare branschförhållanden. Restriktionerna har nämligen, förutom samhällsekonomiska, även positiva sociala och konsumentpolitiska effekter. Reglerna nödvändiggör för hushållen att planera sina investeringar på ett förnuftigt sätt. Detta förutsätter dock att restriktionerna inte blir så hårda att de får en direkt prohibitiv effekt. MRF påpekar dock att de erfarenheter som vunnits av kreditrestriktioner inom bilbranschen inte utan vidare låter sig överföras till andra kapitalvarubranscher. Varje varugrups olikartade förutsättningar måste beaktas och ev. restriktionssystem byggas upp därefter. En viktig och måhända avgörande invändning som kan riktas mot kommitténs förslag om generella kreditrestriktioner är att kontrollaspekten inte tillräckligt beaktats. MRF anser att det kommer att bli svårt att skapa ett effektivt system utan risk för antingen urholkning av bestämmelserna genom bristande efterlevnad eller för en alltför omfattande kontrollapparat. Det torde enligt MRF:s mening vara välbetänkt att analysera restriktionsmöjligheterna från bransch till bransch och söka förverkliga målsättningarna i nära samarbete med berörda branschorganisationer. Liknande synpunkter framförs av *Sveriges bilindustri- och bilgrossistförening*.

Flertalet remissinstanser är negativa till ett lagfäst krav på viss minsta kontantinsats. Detta gäller *kronofogdemyndigheterna i Göteborgs- och Växjö distrikt*, *Svenska handelskammareförbundet*, *Stockholms handelskammare*, *Östergötlands och Södermanlands handelskammare*, *Gotlands handelskammare*, *Skånes handelskammare*, *handelskamrarna i Göteborg och Karlstad*, *handelskammaren i Örebro och Västmanlands län*, *en ledamot av hemförsäljningskommittén (direktören Per Schierbeck)*, *en minoritet i Malmö kommunstyrelse*, *Sveriges industriförbund*, *Sveriges grossistförbund*, *Sveriges köpmannaförbund*, *Sveriges musikhandlares riksförbund*, *Konfektionsindustriföreningen*, *LRF*, *Svenska bankföreningen*, *Sveriges föreningsbankers förbund*, *Finansieringsföretagens förening*, *Svenska båtindustriföreningen*, *Svenska postorderföreningen*, *Svenska annonsörers förening*, *Svenska reklambyråförbundet*, *Köpkort AB*, *Husmodersförbundet Hem och Samhälle*, *AB Electrolux*. Dessa remissinstanser anser i andra hand, om ett lagfäst krav på viss minsta kontantinsats likväl skall införas, att kontantinsatsen bör sättas lägre än kommittén föreslagit och inte högre än 10–15 procent av kontantpriset. I allmänhet åberopas för dessa ståndpunkter samma eller liknande skäl som kommittéledamoten Björling andragit för sin reservation i denna del. *Finansieringsföretagens förening* framhåller bl. a. att föreningen bestämt avråder från en i lag differentierad reglering av ett ev. kontantinsatskrav med hänsyn till varugrupp eller med begagnande av olika beloppsgränser. Enligt föreningen är utländska erfarenheter härav negativa.

Ett lagfäst krav på viss minsta kontantinsats avstyrks vidare av *kommerskollegium*, *Västerbottens handelskammare*, *konsumentverket*, *Sveriges advokatsamfund*, *PK-banken*, *MHF*, *Direktförsäljningsföretagens förening*, *Husqvarna AB*, *Elinderska Conto Företagen*, *Svenska företagares riksförbund*. Härvid anför *kommerskollegium* bl. a. att de föreslagna reglerna om kontantinsats (och maximering av kredittiden) kan komma att verka diskriminerande gentemot konsumentgrupper med begränsad likviditet samt att det skulle er-

fordras en mycket stor kontrollapparat för att övervaka efterlevnaden av reglerna. Även *konsumentverket* och *MHF* anser att kommitténs förslag om krav på kontantinsats (och maximering av kredittiden) innebär en försämring för de stora konsumentgrupper som har de ekonomiska förutsättningarna för att klara av ett kreditköp vid låg kontantinsats och med många små delbetalningar. *Konsumentverket* anser det oberättigat att låta det begränsade antalet misslyckade kreditköp leda till en allmän försämring av kreditmöjligheterna även för köpare som klarar av sådana köp. Konsumentverket finner emellertid situationen något annorlunda när det gäller hemförsäljning. Enligt konsumentverkets mening är vid denna försäljningsform riskerna för oöverlagda köp stora och verket anser att det skulle kunna vara värdefullt att för hemförsäljning införa de av kommittén föreslagna reglerna om kontantinsats och maximering av kredittiden. *Sveriges advokatsamfund* framhåller att svårigheterna att lagstifta såvitt gäller kontantinsats och kredittid är uppenbara. De stora i praktiken förekommande variationerna av dessa faktorer ger enligt advokatsamfundet klara belägg för att förhållandena växlar betydligt från en bransch till en annan och att parterna anpassar sig härtill. Den aktuella varans pris och ekonomiska livslängd måste enligt advokatsamfundets uppfattning spela stor roll vid fastställandet av minsta kontantinsats och längsta kredittid. En lagstiftning som inte tar hänsyn till dessa faktorer kan inte vara meningsfull. Å andra sidan skulle en för de enskilda varuslagen anpassad reglering bli så komplicerad att den redan av detta skäl inte bör ifrågakomma. Härtill kommer enligt advokatsamfundet att en dylik lagstiftning i stort sett endast skulle innebära en kodifiering av gällande praxis.

Svenska bokförläggareföreningen tar upp frågan om särbehandling av kreditförsäljning av *böcker och korrespondenskurser* i fråga om krav på minsta kontantinsats, samt ansluter sig till kommittéledamoten Björlings reservation i fråga om bokförsäljningen. Enligt föreningens mening bör i första hand bokförsäljningen av tryckfrihetsrättsliga och kulturpolitiska skäl helt befrias från krav på kontantinsats. Detsamma bör gälla korrespondenskurser. Skulle detta inte bedömas som möjligt bör i vart fall kraven på kontantinsats för böcker och korrespondenskurser nyanteras så som skett i dansk och norsk lagstiftning. Enligt bokförläggareföreningen kan ett krav på minst 25 procents kontantinsats vid avbetalning få klart negativa effekter för bokförsäljningen. Böcker som det från kulturpolitisk synpunkt är angeläget att sprida, bl. a. uppslagsverk, säljs i allmänhet utan någon kontantinsats alls, varför ett krav på 25 procents kontantinsats här skulle bli särskilt märkbart. En betydande volymminskning av kreditförsäljningen av böcker skulle kunna bli följen och denna skulle gå ut över den kulturellt värdefulla litteratur som skulle omfattas av den föreslagna konsumentkreditlagen. Bokförläggareföreningen finner det förvånande att kommittén inte diskuterat möjligheten att uppställa sådana undantag från ett krav på kontantinsats vid avbetalning som finns i dansk och norsk lagstiftning. Skälen till denna särbehandling av böcker synes enligt föreningen vara tryckfrihetsrättsliga och kulturpolitiska. När det gäller de tryckfrihetsrättsliga synpunkterna åberopar bokförläggareföreningen bestämmelserna i 6 kap. 1 § tryckfrihetsförordningen, enligt vilka varje svensk medborgare och svensk juridisk person har rätt att fritt saluhålla eller annorledes sprida tryckta skrifter. Bokförläggareföreningen hävdar att spridningsrätten enligt ordalagen i tryckfrihetsförordningen har obegränsad räckvidd, men naturligtvis

i praktiken måste underkastas vissa inskränkningar, t. ex. av ordningshänsyn eller då spridningen utgör ett led i en i brottsbalken kriminaliserad handling. När det gäller frågan i vad mån hinder får uppställas för att tillgodose konsumentpolitiska intressen är bedömningen enligt bokförläggareföreningens uppfattning betydligt känsligare. Föreningen menar att lagstiftaren genom sitt ordval i 6 kap. 1 § tryckfrihetsförordningen synes ha velat slå vakt om den uppsökande försäljning, som det i hög grad är fråga om när det gäller kreditförsäljning av böcker, för att göra spridningsrätten verkningsfull. Rätten till saluhållande nämns i lagtexten som en integrerande del av spridningsfriheten. Detta måste enligt bokförläggareföreningen innebära att vid en avvägning mellan å ena sidan konsumentpolitiska intressen av att införa restriktioner som i praktisk tillämpning verkar inskränkande på spridningsrätten och å andra sidan intresset av att upprätthålla tryckfrihetsförordningens spridningsrätt opåverkad, det senare intresset måste väga väsentligt tyngre. Bokförläggareföreningen anser att ingripanden enligt marknadsföringslagen mot otillbörliga marknadsföringsmetoder eller enligt avtalsvillkorlagen mot oskäliga avtalsvillkor vid kreditförsäljning av böcker inte är jämförbara med vad som föreslås av kommittén. Marknadsföringslagen och avtalsvillkorlagens regler tillämpas med utgångspunkt från en otillbörlighets- och oskälighetsbedömning i det enskilda fallet och kan därför inte hota spridningsrätten för en betryggande majoritet av dem som säljer böcker. De i förslaget till konsumentkreditlag intagna restriktionerna kommer enligt bokförläggareföreningen däremot att drabba spridningen av böcker mera generellt och i fråga om kravet på kontantinsats med stor sannolikhet verka försvarande. Beträffande de kulturpolitiska spektrerna på kommitténs förslag erinrar föreningen om att en inte oväsentlig del av de från kulturell synpunkt angelägna böckerna säljs via avbetalning och har sådant pris att de kommer att omfattas av förslaget. Det gäller i första hand uppslagsverk av olika slag. Att en effektiv spridning av goda uppslagsverk måste ses som ett viktigt kulturpolitiskt intresse torde enligt bokförläggareföreningen kunna betraktas som självklart. Föreningen påpekar att detta klart har manifesterats i den statliga kulturpolitiken. Enligt bokförläggareföreningen är det ett välkänt och på lång erfarenhet grundat faktum att större uppslagsverk behöver en uppsökande försäljning på avbetalningsvillkor för att kunna spridas. Bokförläggareföreningen framhåller att marknadsföringslagen och avtalsvillkorlagen tillsammans med hemförsäljningslagen fullt torde tillfredsställa behovet av att ge konsumenterna ett effektivt skydd mot bokförsäljning som sker i strid mot konsumenternas intressen. Föreningen vill inte fördölja att det tidigare förekommit en inte obetydlig direktförsäljning av böcker med diskutabla metoder. Försäljning av vissa utländska uppslagsverk har i några fall varit av detta slag och därmed bidragit till att skada den seriösa bokförsäljningen. Enligt bokförläggareföreningen synes emellertid en väsentlig sanering ha ägt rum under senare år och det är endast enstaka fall som kan rapporteras från KO.

Även *Direktförsäljningsföretagens förening* anser att böcker bör särbehandlas när det gäller kravet på kontantinsats, såsom skett i Danmark och Norge. Uppfattningen att en särskild reglering för böcker bör övervägas delas också av åtskilliga remissinstanser som ansluter sig till kommittéledamoten Björtings reservation, nämligen *kronofogdemyndigheten i Växjö distrikt, Östergötlands och Södermanlands handelskammare, handelskamrarna i Göteborg och Karlstad, handelskammaren i Örebro och Västmanlands län, en ledamot*

av hemförsäljningskommittén (direktören Per Schierbeck), Sveriges industriförbund, Sveriges grossistförbund, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges musikhandlares riksförbund, Konfektionsindustriföreningen, Svenska företagens riksförbund, Svenska bankföreningen, Sveriges föreningsbankers förbund, Finansieringsföretagens förening, Svenska båtindustriföreningen, Svenska annonsörers förening, Svenska reklambyråförbundet, Köpkort AB.

M anser att det från konsumentsynpunkt inte innebär några risker att för avbetalningsköp av bilar sänka kontantinsatsen till 25 procent. Enligt M måste förutsättas att konsumenten vid en så kostnadskrävande investering som ett bilköp noggrannare än eljest överväger sina möjligheter att fullfölja köpet. M anser vidare att vid flertalet bilköp på avbetalning en kontantinsats på 25 procent är mer än tillräcklig för att köparen normalt inte skall behöva riskera att värdet av bilen under en tvåårig kredittid är lägre än restskulden. Enligt M kan en onödigt hög kontantinsats vid bilköp vara till nackdel för konsumenter som har stort behov av bil men begränsad likviditet. Genom ett krav på alltför hög kontantinsats kan en sådan konsument tvingas till att köpa en sämre bil, vilket i sin tur kan medföra en så kraftig ökning av underhållskostnaderna att det skulle ha ställt sig fördelaktigare med en dyrare bil, en lägre kontantinsats, ett högre kreditbelopp och en högre kreditkostnad. Detta har även väsentlig betydelse för trafiksäkerheten.

Beträffande de av kommittén föreslagna reglerna att bl. a. kontantinsats skall krävas när varas kontantpris överstiger ett av regeringen efter förslag av tillsynsmyndigheten bestämt gränsvärde, högst fem procent av basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring, finner *datainspektionen* det tveksamt om i vart fall beloppsmässigt små krediter vid avbetalningsköp bör undantas från en regel om minsta kontantinsats. *Datainspektionen* framhåller att en konsument med så svag betalningsförmåga att han efterfrågar kredit för inköp för några hundra kronor ofta torde vara i särskilt stort behov av konsumentskydd. Bibehålls avgränsningen enligt 6 § i förslaget kan vidare regeln om lägsta kontantinsats på ett enkelt sätt kringgås. Enligt *datainspektionen* bör därför 5 § första stycket ändras och 6 § i förslaget utgå.

Många remissinstanser ansluter sig på denna punkt till kommittéledamoten Björklings reservation, enligt vilken i första hand gränsvärdet bör bestämmas i lag och utgöra minst 10 procent av basbeloppet med möjlighet för regeringen att meddela avvikande föreskrifter när särskilda skäl påkallar det och i andra hand gränsvärdet bör bestämmas av regeringen utan bindenhet till visst högsta gränsvärde. Denna uppfattning delas således av *kronofogdemyndigheten i Växjö distrikt*, *Svenska handelskammareförbundet*, *Stockholms handelskammare*, *Östergötlands och Södermanlands handelskammare*, *Gotlands handelskammare*, *handelskamrarna i Göteborg och Karlstad*, en ledamot av hemförsäljningskommittén (direktören Per Schierbeck), en minoritet i Malmö kommunstyrelse, Sveriges industriförbund, Sveriges grossistförbund, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges musikhandlares riksförbund, Konfektionsindustriföreningen, Svenska företagens riksförbund, Svenska bankföreningen, Sveriges föreningsbankers förbund, Svenska båtindustriföreningen, Svenska annonsörers förening, Svenska reklambyråförbundet, Köpkort AB. *Konfektionsindustriföreningen* framhåller att en väsentlig del av den inhemska produktionen av framförallt s. k. tyngre konfektion, varmed avses överrockar och kappor samt kostymer och dräkter, men även en rad andra konfektionsartiklar betingar detaljhandelspriser som väsentligt överstiger det av

kommittén föreslagna högsta gränsvärdet. Eftersom dessa varor i betydande omfattning köps på avbetalning befarar Konfektionsindustriföreningen att kommitténs förslag kommer att tvinga många konsumenters efterfrågan bort från svenska kvalitetsvaror mot billigare och sämre varor, ofta av utländskt ursprung, vilket skulle medföra än mer ökade svårigheter för den svenska konfektionsindustrin. Också *Sveriges industriförbund*, *Sveriges grossistförbund* och *Sveriges köpmannaförbund* samt *Elinderska Conto Företagen* framhåller i detta sammanhang de svårigheter som kommitténs förslag rörande gränsvärdet skulle medföra för den svenska teko-industrin, som till följd av det höga svenska kostnadsläget nödgats satsa på hög kvalitet och design som konkurrensmedel i förhållande till de ofta billigare importvarorna. Enligt organisationerna kan sysselsättningen inom branschen påverkas negativt.

Även *Skånes handelskammare* och *SACO/SR* anser att gränsvärdet bör bestämmas i lag, såsom en bråkdel av basbeloppet så att det blir indexreglerat genom basbeloppets förändringar. *SACO/SR* framhåller dock att sådana förändringar av tekniska skäl inte bör förekomma vid annan tidpunkt än års-skifte. *Kronofogdemyndigheten i Göteborgs distrikt*, *Skånes handelskammare*, *SHIO* och *Husmodersförbundet Hem och Samhälle* anser att gränsvärdet bör utgöra minst 10 procent av basbeloppet. *Finansieringsföretagens förening* anser att lagen bör ange ett lägsta gränsvärde, som regeringen inte får underskrida, samt att detta bör sättas väsentligt högre än kommittén föreslagit. I anslutning härtill framhåller föreningen att det av kommittén föreslagna högsta gränsvärdet innebär att de föreslagna reglerna kommer att omfatta åtaganden som inte kan anses betungande. *Svenska postorderföreningen* föreslår att gränsvärdet höjs till minst 25 procent av basbeloppet. *Handelskammaren i Örebro och Västmanlands län* anser att regeringen fritt bör få bestämma gränsvärdet.

Flera remissinstanser tar upp frågor rörande vissa enskildheter i de föreslagna reglerna om kontantinsats.

Köplagsutredningen framhåller att avgränsningen mellan köp och andra avtal är betydelsefull med hänsyn inte minst till straffhotet mot den som överträder 5 § i den föreslagna konsumentkreditlagen. Enligt köplagsutredningen kan dock många gånger tvekan uppstå. Utredningen nämner som exempel att en säljare av monteringsfärdiga trähus förmedlar långvarig kredit på förmånliga villkor mot säkerhet i pantbrev i köparens fastighet. Sådan kredit blir inte möjlig enligt lagförslaget. Åtar sig säljaren även uppförande av huset, kan det enligt köplagsutredningen bli fråga om annat än köp och i så fall gäller inte 5 § (bortsett från de fall där 22 § är tillämplig), men frågan om avtalets natur blir ofta mycket svårbedömd.

Professorn Lennart Vahlén anser i sitt av *Finansieringsföretagens förening* åberopade yttrande att det inte sakligt kan motiveras att högsta tillåtna kreditbelopp skall beräknas med utgångspunkt i varans kontantpris och inte i det belopp för vilket varan kan köpas på avbetalning. Vahlén påpekar vidare att kommitténs beskrivning av under vilka förhållanden det skall anses föreligga avtal om flera kreditköp vid samma tillfälle (5 § andra stycket förslaget till konsumentkreditlag) är oklar.

Sistnämnda bestämmelse berörs också i andra yttranden. *Kronofogdemyndigheten i Göteborgs distrikt* anser att bestämmelsen är så lätt att kringgå att den inte fyller någon funktion och därför bör utgå. *Köpkort AB* och

Elinderska Conto Företagen anför liknande synpunkter. *Svenska postorderföreningen* hänvisar till kommitténs motivuttalande att inköp på olika avdelningar i ett varuhus som regel inte bör anses som köp vid samma tillfälle. Föreningen förklarar sig förutsätta att postorderföretagen/postordervaruhusen behandlas på samma sätt som andra varuhus och att inköp från olika avdelningar i en postorderkatalog således inte skall anses som köp vid samma tillfälle. *Svenska annonsörers förening* och *Svenska reklambyråförbundet* framhåller att bestämmelsen kan tolkas godtyckligt och att den dessutom kan innebära att frågan om kontantinsats blir beroende av vilket inköpsställe konsumenten väljer. Görs t. ex. flera inköp samtidigt i en mindre ekiperingsbutik blir den sammanlagda summan av inköp av olika varor av såväl ekiperings- som konfektionskaraktär – oavsett om de har naturligt samband eller inte – avgörande för om kunden skall avkrävas en kontantinsats vid själva köptillfället. Om motsvarande köp görs på olika avdelningar i ett varuhus och något naturligt samband inte föreligger mellan inköpta varor behöver kontantinsats inte uttagas, om ingetdera köpet överstiger gränsvärdet. Enligt föreningen och förbundet skulle en stor del av dessa problem försvinna genom en höjning av gränsvärdet för krav på kontantinsats till exempelvis 25 procent av basbeloppet. Liknande synpunkter – dock inte i fråga om effekterna av en höjning av gränsvärdet – anføres av *AB IKEA Konto*.

Göta hovrätt, kronofogdemyndigheten i Göteborgs distrikt, Föreningen Sveriges kronofogdar och bilkreditnämnden påpekar att kommittén inte har berört frågan i vad mån kontantinsatsen skall kunna erläggas helt eller delvis genom att köparen lämnar en vara i byte. *Göta hovrätt* utgår från att kontantinsatsen skall kunna erläggas helt eller delvis genom att köparen lämnar en vara i byte. Värderingen av inbytesobjektet komplicerar då ytterligare beräkningen av kontantpriset. Från tillämpningen av förordningen (1959:575) med föreskrifter om vissa betalningsvillkor vid yrkesmässig försäljning av bilar har hovrätten den erfarenheten att övervärdering av inbytesobjekt ofta är mycket svår att styrka. Även *NO* framhåller att värderingen av inbytesvaror i relation till kontantinsatskravet är ett svårbemästrat problem som kräver vidare överväganden. *Bilkreditnämnden* framhåller att det f. n. inte torde vara ovanligt att bytesvaror lämnas vid köp av TV-apparater, båtar, husvagnar m. m. Medges enligt den föreslagna konsumentkreditlagen att kontantinsatsen helt eller delvis får betalas i denna form möter en rad tillämpningsproblem som måste beaktas i det fortsatta lagstiftningsarbetet. *Bilkreditnämnden* lämnar flera exempel på detta från sin tillämpning av avbetalningsöverenskommelsen för bilbranschen. En inom bilhandeln vanlig företeelse utgör sålunda övervärdering av inbytesbilen. Tas denna upp till för högt värde och tillskjuts inte kontant likvid i motsvarande mån uppkommer brist i fråga om kontantinsatsens reella värde. Att detta förfäringssätt är så utbrett förklaras ofta av det psykologiska faktum att köparen många gånger är mera intresserad av det inbytespris som åsätts hans tidigare bil än den mellanskillnad som han får betala. Inte sällan genomförs därför affären så att även försäljningsobjektets pris "hissas" varigenom affärens resultat, sett från säljarens synpunkt, blir detsamma. Om transaktionen beräkningsmässigt förs ned till sina "rätta värden" framkommer som regel det faktum att kontantinsatsen inte har blivit fullt betald. I andra fall rör det sig om mer eller mindre medvetna chansningar i fråga om inbytesbilens kondition. Man har alltså inte iakttagit den undersökningsplikt som bort

komma i fråga enligt god köpmannased. En bristfällig bil har inte vid inbytet haft det värde som fordrats för att kontantinsatsen skulle bli uppfylld. Tillsynen av avbetalningsöverenskommelsens efterlevnad och bilkreditnämndens prövning försvåras i dessa fall av att utredning måste införskaffas om de olika objektens rätta värde, bilarnas tidigare och senare öden, olika omständigheter som kan påverka värdeuppgång eller värdenedgång, t. ex. reparationer och andra påkostnader resp. lång lagringstid, skador efter inbytet, rabattgivning osv. Ofta kommer prövningen att få avse en kedja av transaktioner, varvid de bokförda värdena sällan kan tjäna som ledning. I sista hand får prövningen göras utifrån de erfarenheter och den sakkunskap som finns företrädd inom bilkreditnämnden. – Den föreslagna 5 § konsumentkreditlagen utesluter enligt bilkreditnämnden inte s. k. mellanprisaffärer, dvs. att i köpehandlingen anges endast vilket objekt som säljs, vilket objekt som byts in och vad köparen har att betala emellan, kontant och genom avbetalningar. Utredning och prövning blir då än mera komplicerad eftersom kontraktet inte ger någon upplysning om försäljningspris och inbytespris utan endast om mellanskillnaden. Med utgångspunkt från kreditbeloppet, som alltid brukar kunna fastställas, är det emellertid möjligt att utreda hur affären går ihop inom de föreskrivna ramarna. Visar det sig då att försäljningsobjekt och inbytesobjekt måste åsättas från marknadsbilden helt avvikande värden för att ekvationen skall gå ihop, brukar bilkreditnämnden utdöma vite. – En variant som främst förekommer vid nybilsförsäljning gäller nedvärdering av både försäljningsobjekt och inbytesbil. Till stöd för att den föreskrivna kontantinsatsen ändå har blivit betald brukar säljaren åberopa att inbytesbilen vid senare försäljning har inbringat vinst, som bör tillgodoräknas den förra affären. Bilkreditnämnden har emellertid intagit den ståndpunkten att bestämmelserna om kontantinsats gäller varje avslutad affär och att vinster i efterföljande försäljningsled alltså inte får åberopas. Ställningstagandet motiveras inte bara av de risker för skatteflykt som föreligger utan också av svårigheter att bedöma vad som utgör vinst i verklig mening. Över huvud taget fordrar den fiktiva värdesättningen – både övervärdering och undervärdering – långtgående undersökningar. Ofta visar sig affärens rätta innebörd först i slutet av den s. k. byteskedjan. – Att endast inbytesobjektets nettovärde får tillgodoräknas köparen som kontantinsats, dvs. att eventuella restskulder först skall räknas av på inbytesobjekt, bör enligt bilkreditnämndens mening komma till uttryck i lagtext eller motiv, om lagstiftaren väljer att tillåta annan form för kontantinsats än likvida medel. Ställning får då tas även till frågan huruvida varor av annat slag, tjänster, motfordringar etc. får gå i avräkning på kontantinsatsen, t. ex. begagnad bil vid köp av husvagn, fritidsbåt etc. – Bilkreditnämnden påpekar vidare att den föreslagna konsumentkreditlagen inte gäller renodlade kontantaffärer, men blir tillämplig så snart en köpare ges anstånd med betalning mer än en månad. Enligt bilkreditnämndens mening bör därför möjligen klargöras att reglerna gäller även om den ursprungliga affären formellt konstrueras som en ren kontantaffär. I bilbranschen förekommer det att man söker kringgå avbetalningsöverenskommelsens regler om kontantinsats med sådana s. k. kontantkontrakt, vilka har kombinerats med sidokrediter, som medför att det i verkligheten rör sig om en avbetalningsaffär. – Bestämmelserna i 1 och 2 §§ i den föreslagna konsumentkreditlagen torde enligt bilkreditnämnden innebära att kontantinsatsen inte får inbegripa kredit som har lämnats eller förmedlats av säljaren. Förbud mot sådana inte alls ovanliga

kringgåenden bör enligt nämndens mening framgå direkt av ordalydelsen i lagens 5 §, såsom i 2 § 1 mom. andra stycket i förordningen med föreskrifter om vissa betalningsvillkor vid yrkesmässig försäljning av bilar och 3 § andra stycket i avbetalningsöverenskommelsen för bilbranschen. Bilkreditnämnden framhåller vidare att reglerna i 5 § konsumentkreditlagen torde omfatta inte bara rena kontraktsförseelser gällande kontantinsatsens storlek utan även faktiska handlanden från säljarens sida, t. ex. att varan utlämnas till köparen utan att kontantinsatsen har blivit fullt betald (jfr betänkandet s. 172 och 194). Den senare situationen är enligt bilkreditnämnden utomordentligt vanlig på avbetalningsöverenskommelsens område, dvs. man skriver formellt oantastliga kontrakt men den försålda bilen utlämnas trots brist i kontantinsatsen. Förbudet mot utlämnande av varan bör därför enligt bilkreditnämndens mening komma till klart uttryck i lagtexten. Liknande anmärkningar kan enligt bilkreditnämnden riktas mot formuleringarna i 5 § andra och tredje styckena förslaget till konsumentkreditlag, vilka för tanken enbart till renodlade kontraktsförseelser.

1.5.2 Maximering av kredittiden

Kommittens förslag att kreditgivaren vid kreditköp inte skall äga medge längre kredittid än två år stöds eller lämnas utan erinran av *RA, Göta hovrätt, RSV, kronofogdemyndigheterna i Malmö, Mariestads, Vänersborgs och Västerås distrikt, statens industriverk, hemförsäljningskommittén (majoriteten), leasingsutredningen, Malmö kommun (kommunstyrelsens majoritet) och Svenska bokförläggareföreningen*.

NO framhåller att en maximering av kredittiden till två år av utredningsmaterialet att döma synes bättre anpassad efter rådande förhållanden än förslaget rörande kontantinsats. Behovet av avvikelser torde enligt *NO* främst göra sig gällande vid mycket stora inköp t. ex. ifråga om båtar samt vissa reparationer i bostäder. *NO* påpekar att i sådana fall möjligheterna till banklån dock synes vara större och att kommittén föreslår dispensmöjlighet för längre kredittid. Ytterligare ett alternativ skulle enligt *NO* vara att i lagen medge kredittid på t. ex. tre år för inköp över viss beloppsgräns, förslagsvis knuten till basbeloppet. *Föreningen Sveriges kronofogdar* säger sig kunna acceptera en längsta kredittid om två år men framhåller att en sådan regel förutsätter att köparen i fråga om vissa avtal har förmåga att göra relativt stora avbetalningar och att regeln kan vålla svårigheter för köpsvaga konsumenter.

Det helt övervägande flertalet remissinstanser ställer sig emellertid negativa till att i lag fastställs en enda maximigräns för kredittiden vid två år. Av dessa anser ett stort antal att en begränsning av kredittiden i enlighet med kommitténs förslag inte gagnar konsumenterna.

Svenska handelskammareförbundet, Stockholms handelskammare, Skånes handelskammare, SACO/SR, Sveriges advokatsamfund, Svenska sparbanksföreningen, Finansieringsföretagens förening och Svenska företagares riksförbund är entydigt negativa till att kredittidens längd över huvud taget lagregleras.

Datainspektionen anser att det sakliga innehållet i den av kommittén föreslagna bestämmelsen om längsta kredittid överensstämmer med rådande praxis på kreditköpsmarknaden utom i vissa fall avseende särskilt dyrbara

varor, såsom större fritidsbåtar. Den naturliga reglering som sålunda skett, visar enligt datainspektionens mening att behovet av en lagreglering allvarligt kan ifrågasättas. De konsument, som betros med så stora krediter att längre kredittider än två år kommer ifråga, lär inte vara i särskilt stort behov av konsumentskydd på sådant sätt som föreslås. I viss konsumentkredit förekommer s. k. betalningsfria månader, vanligen juli och december eller eljest valfria månader. Detta synes vara till fördel för konsumenten, men skulle försvåras om förslaget genomfördes. Datainspektionen framhåller att sanktionerna mot den som överträder bestämmelsen kan medföra att en kreditgivare underlåter att ge ett i och för sig berättigat betalningsanstånd som skulle innebära förlängd kredittid, vilket kan åligga honom att göra för att fullgöra den icke sanktionerade skyldigheten enligt inkassolagen (1974:182) att iakttaga god inkassosed. Enligt datainspektionens uppfattning bör den föreslagna regeln därför utgå eller väsentligen mildras. Därmed nås också den fördelen att dispensbestämmelsen i 8 § förslaget till konsumentkreditlag kan undvaras såvitt rör kredittid. Om kredittidsbegränsningen likväl anses böra ingå bör dispens branschvis eller för vissa varor kunna medges av tillsynsmyndigheten själv. Allmänt sett torde enligt datainspektionen sådana "särskilda förhållanden" som den föreslagna regeln i 8 § syftar på ytterligt sällan föreligga om det konsumentpolitiska syftet vidmakthålls. Om bestämmelsen är avsedd som ett konjunkturpolitiskt styrmedel synes detta enligt datainspektionen vara alltför trubbigt för att ge erforderlig effekt.

Kommerskollegium anför bl. a. att de föreslagna reglerna om (kontantinsats och) maximering av kredittiden kan komma att verka diskriminerande gentemot konsumentgrupper med begränsad likviditet.

KO avstyrker den av kommittén föreslagna maximeringen av kredittiden. En begränsning av kredittiden kan enligt *KO* visserligen vara befogad i enstaka fall. Obestriddligen blir kreditkostnaderna lägre ju kortare kredittiden är. Enligt *KO* är det dock tveksamt om den föreslagna tvåårsregeln kan få någon större praktisk betydelse. Av betänkandet framgår att kredittiderna idag vid avbetalningsköp och låneköp normalt ligger väl under två år och är längre bara vid köp av vissa dyrare kapitalvaror. Regeln kan däremot få som följd att en låginkomsttagare som kanske har vilja och förmåga att under en längre tid spara ihop kontantinsatsen till en dyrare kapitalvara inte alls får möjlighet att förvärva varan, eftersom han inte kan inrymma de höga avbetalningar, som blir följden av tvåårsregeln, i sin budget. *KO* anser att mot detta knappast kan anföras att konsumenten slipper höga kreditkostnader genom att köpet inte blir av. Det kan inte uteslutas att en konsument som befinner sig i den situation som beskrivits föredrar att betala kanske i och för sig höga kreditkostnader framför att vara tvungen att avstå från varan eller tjänsten. *KO* framhåller att det bör beaktas att den information som skall lämnas konsumenten före avtalet bör leda till att han får en realistisk uppfattning om vilken ekonomisk börda som avtalet kommer att medföra för honom. Med hänsyn härtill och till vad som anförts om förekommande kredittider måste enligt *KO*'s mening nackdelarna med en begränsning av kredittiden från konsumentsynpunkt anses vara större än fördelarna.

Konsumentverket framhåller att den föreslagna regleringen främst kommer att gälla produkter med relativt lång livslängd. Ur ekonomisk synvinkel är det enligt konsumentverket teoretiskt väl berättigat att kredittiden kan

räcka under varans hela livslängd. Konsumentverket anser visserligen att så långa kredittider kanske inte bör förekomma i praktiken, men resonerandet leder konsumentverket till att motsätta sig kommitténs förslag om generell reglering av kredittiden. Konsumentverket anser det oberättigat att låta det begränsade antalet misslyckade kreditköp leda till en allmän försämring av kreditmöjligheterna även för köpare som klarar av sådana köp. – Såsom tidigare har framgått menar dock konsumentverket att det skulle kunna vara av värde att vid hemförsäljning begränsa kredittiden i enlighet med kommitténs förslag.

LO säger sig i princip kunna acceptera en längsta kredittid om två år, i allt fall för produkter av icke alltför stort värde. För varor och tjänster som representerar mer betydande värden, måste emellertid enligt LO:s mening en kredittid om högst två år kännas betungande för det stora flertalet konsumenter. LO anser därför att det finns skäl för en längre kredittid i dessa fall. Ett lämpligt gränsvärde kunde enligt LO vara ett basbelopp. TCO, Sveriges bilindustri- och bilgrossistförening och KAK intar i huvudsak samma ståndpunkt men nämner inte någon viss beloppsgräns.

Flertalet remissinstanser i övrigt anser att kredittiden måste kunna differentieras med hänsyn till olika faktorer såsom varans art, pris, brukstid och beräknade ekonomiska livslängd, kreditbeloppets storlek och kreditformen. Hit hör ett antal remissinstanser som i denna del ansluter sig till kommittéledamoten Björklings reservation, nämligen *kronofogdemyndigheten i Växjö distrikt, handelskamrarna i Göteborgs och Karlstad, handelskammaren i Örebro och Västmanlands län, handelskammaren i Östergötlands och Södermanlands län, en ledamot av hemförsäljningskommittén (direktören Per Schierbeck), en minoritet inom Malmö kommunstyrelse, Sveriges industriförbund, Sveriges grossistförbund, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges musikhandlares riksförbund, Konfektionsindustriföreningen, Svenska bankföreningen, Sveriges föreningsbankers förbund, Svenska postorderföreningen, Svenska annonsörers förening, Svenska reklambyråförbundet, Köpkort AB*. För en sådan differentiering av kredittidens längd, med en högre maximitid än två år, uttalar sig också *handelskammaren i Jönköpings län, Gotlands handelskammare, länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, köplagsutredningen, SHIO, KF, LRF, PK-banken, MRF, M, MHF, Svenska båtindustriföreningen, Direktförsäljningsföreningens förening, Husqvarna AB, AB Electrolux, Elinderska Conto Företagen, Husmodersförbundet Hem och Samhälle* föreslår att den av kommittén föreslagna tvåårsregeln görs dispositiv.

Flertalet remissinstanser, bland dem flera myndigheter, flera företrädare för särskilt konsumentintressen, flera näringslivs- och kreditgivarorganisationer och flera företag framhåller att en lagreglering av kredittidens längd under alla förhållanden bör innehålla särskilda regler som medger förlängning av kredittiden om köparen huvudsakligen utan egen skuld råkar i betalningssvårigheter såsom vid arbetslöshet, sjukdom o. d. Inte minst från näringslivshåll riktas skarp kritik mot att kommittén inte har föreslagit sådana regler, vilka skulle ge kreditgivaren möjlighet att visa köparen hänsyn. NO framhåller i detta sammanhang att om en maximitid på två år skall kunna upprätthållas det i och för sig synes ofrånkomligt att kräva att den vid avtalets ingående bestämda kredittiden aldrig får överskrida två år. Detta hindrar dock enligt NO inte att anstånd med betalningen bör kunna ges på grund av vissa godtagbara och i lagtexten preciserade omständigheter som inträffat efter köpets avslutande och som inte skälligen kunde förutses vid detta tillfälle.

Finansieringsföretagens förening, Svenska postorderföreningen och Köpkort AB framhåller att man vid en eventuell lagreglering av kredittidens längd bör lämna utrymme för kreditgivaren att medge vissa amorteringsfria månader per år, t. ex. vid jul- och semestertid.

Några remissinstanser berör vissa enskildheter i kommitténs förslag rörande begränsning av kredittiden vid kreditköp. *Datainspektionen* framhåller att bestämmelsen i 7 § i förslaget till konsumentkreditlag utsäger att kreditgivaren ej får medgiva längre kredittid än tjugofyra månader. Enligt definitionen av begreppet kreditgivare i förslaget 2 § täcker begreppet även fristående kreditgivare som banker m. fl. Det ger – om inte placeringen av 7 § under rubriken "Särskilda bestämmelser för kreditköp" beaktas – enligt datainspektionen intryck av att t. ex. ett icke till bestämt köp kopplat banklån till konsument inte får löpa med längre kredittid än två år. Detta har, framhåller datainspektionen, inte varit kommitténs avsikt. Sådant lån behandlas i 24 §. Generellt bör dock en lagregel kunna läsas och förstås utan hjälp av mellanrubriker i lagen. *SACO/SR* hänvisar till kommitténs motivuttalanden att kreditgivaren inte skall lastas, om konsumenten trots krav inte betalar inom tvåårsfristen, men att såväl ett uttryckligt som stillatigande medgivande av förlängd kredittid är förbjudet. *SACO/SR* anser att stora svårigheter uppenbarligen kan uppstå när det gäller att avgöra vilken utformning kreditgivarens krav måste ha haft och att avslöja rena skenkrav. Hela bestämmelsen förefaller enligt *SACO/SR* att bli utomordentligt ineffektiv, i vart fall avseende krediter som förlängs efter hand. Synpunkter i denna riktning anförts också av bl. a. *köplagsutredningen* och *Sveriges advokatsamfund*. Advokatsamfundet menar att ett godtagande av kommitténs förslag i detta avseende med all sannolikhet skulle leda till ett stort antal onödiga rätttegångar för att säljaren inte skall riskera att anses ha medgett förlängning av kredittiden. Också *professorn Lennart Vahlén* uppehåller sig i sitt av *Finansieringsföretagens förening* åberopade yttrande vid kommitténs motivuttalanden att såväl ett uttryckligt som ett stillatigande medgivande om längre kredittid bör kunna läggas kreditgivaren till last. Enligt Vahléns mening måste sådana subtiliteter som viljeförklaringar som avges genom passivitet anses vara mindre lyckade i en konsumentlagstiftning. Vahlén framhåller vidare att det synes olämpligt att i en konsumentskyddslagstiftning uppställa krav på att näringsidkaren i vissa fall så snart som möjligt skall stämma konsumenten och att man måste skilja mellan å ena sidan det ursprungliga avtalet och å andra sidan vad som senare kan överenskommas i en förändrad situation. Enligt Vahlén står kommitténs hårda ställningstaganden i motsatsförhållande till annan lagstiftning inom konsumentpaketet. *Bilkreditnämnden* anser att man bör eftersträva en formulering av lagtexten i 7 § förslaget till konsumentkreditlag som innebär att inte bara rena kontraktsförseelser utan också faktiska tillåtanden av för lång kredittid kommer att fångas upp. Att reglerna om kredittid genom t. ex. muntliga sidoöverenskommelser kringgås på detta sätt är enligt bilkreditnämnden inte ovanligt inom bilhandeln. En variant är att säljaren redan från början utan anledning medger amorteringar som ligger långt under vad som fordras för att avbetalningsbeloppet skall slutregleras inom föreskriven tid. Det förekommer också att kontrakten föreskriver månatliga inbetalningar med låga belopp och en sista betalning vid kredittidens utgång med mångfaldigt högre belopp, s. k. tung bakända. Inte sällan löses uppkomna betalningsproblem vid amorteringstidens utgång genom att kontrak-

tet skrivs om eller att återköp eller bilbyte då sker. Bilkreditnämnden brukar i sådana fall göra en total bedömning av hur affären har kommit att gestalta sig. Har säljaren inte kunnat visa några skäl för att affären har utvecklats som den har gjort och kvarstår betydande belopp obetalda vid amorteringstidens utgång, har det ansetts utgöra ett förfarande som strider mot syftet med avbetalningsöverenskommelsen för bilbranschen.

1.5.3 Särskilt angående kontoköp och låneköp. Kontoköp av annat än varor

Åtskilliga remissinstanser tar upp frågan om den föreslagna konsumentkreditlagens tillämpning på kontoköp och låneköp. Vissa av dessa remissinstanser synes anse att ifrågavarande kreditköpsformer helt bör undantas från lagens tillämpningsområde, andra att de bör undantas från tillämpningsområdet för flertalet av de föreslagna särskilda bestämmelserna om kreditköp. Eftersom det största intresset dock knyter sig till kravet på kontantinsats redovisas yttrandena i förevarande sammanhang.

Kommitténs förslag i denna del stöds eller lämnas utan erinran av bl. a. *RÅ, Göta hovrätt, RSV, kronofogdemyndigheterna i Malmö, Vänersborgs och Västerås distrikt, KO, statens industriverk, hemförsäljningskommittén (majoriteten), leasingutredningen, Malmö kommun (kommunstyrelsens majoritet), M* och *Föreningen Sveriges kronofogdar*, vilka remissinstanser också anslutit sig till eller inte framfört någon invändning mot tanken på någon form av lagreglering rörande krav på kontantinsats vid kreditköp.

Kronofogdemyndigheten i Mariestads distrikt framhåller att avbetalningsköpet, såsom kommittén funnit, är den dyraste formen av konsumentkredit, medan låneköpet och kontoköpet däremot inte är förbundna med några påtagliga olägenheter för konsumenterna. Om dessa former lämnas utanför konsumentkreditlagen kan en överströmning beräknas ske från vanliga avbetalningsköp till låneköp och kontoköp utan återtaganderätt. En sådan utveckling framstår enligt kronofogdemyndigheten som önskvärd och behöver inte betyda att olägenheterna och missförhållandena följer med.

Kommerskollegium anför att det skulle innebära att många av fördelarna med kontoköp försvinner, om även kontokrediter skall omfattas av den föreslagna lagstiftningen. Rent allmänt synes enligt kollegiet skyddsbehovet vid kontokrediter inte vara särskilt framträdande med beaktande av att beviljandet av kontokrediter regelmässigt föregås av en tämligen ingående kreditvärdighetsprövning och att kreditbeloppet är anpassat till kontoinnehavarens betalningsförmåga. Om åtgärder i den riktning kommittén föreslagit skulle övervägas bör därför, enligt kollegiets uppfattning, den modell som kommittéledamoten Björling förordat i sin reservation komma i fråga.

Enligt *SPK* visar olika undersökningar, där kreditförsäljningen som säljform belysts, att låneköp är mindre kostsamma för konsumenten än avbetalningsköp. Vidare framgår, framhåller *SPK*, av kommitténs redovisning av konsumentkooperationens låneköp att denna kreditform har fungerat väl samt att låneköpet och kontoköpet för närvarande inte är förbundna med mera påtagliga olägenheter för konsumenterna. Genom införandet av låneköpet har KF tagit initiativ till en utveckling som leder bort från kreditköp vid vilka säljaren kan ta tillbaka varan. Enligt *SPK:s* mening kan man ifrågasätta värdet av att begränsa möjligheterna till utveckling av en kreditköpform, som visat sig fördelaktig ur konsumentsynpunkt. Skulle vid en

skärpning av avbetalningshandelns regler en markant ökning av låneköpsformen äga rum och medföra skadliga verkningar för konsumenterna, kan enligt SPK en reglering övervägas i den situationen.

KF anser att kommittén inte har redovisat några egentliga skäl som talar för att en överströmning till bl. a. låneköp skulle leda till några oönskade effekter för konsumenterna. Bortsett från att en legal särbehandling av låneköpen kan innebära vissa lagtekniska svårigheter, som dock torde kunna lösas, vill KF reservera sig mot kommitténs principiella uppfattning att låneköp i alla delar måste behandlas på samma sätt som övriga kreditköp. KF anser att det bör övervägas på nytt om inte skilda former av lån och krediter som lämnas i samband med köp kan regleras på olika sätt.

Om de traditionella avbetalningsköpen anses böra motverkas på grund av olägenheter som är förenade med dem, följer enligt *köplagsutredningens* mening därav inte att man bör motverka även former av kreditköp som inte har dessa olägenheter, särskilt låneköp och kontoköp. Köplagsutredningen anser det tvärtom kunna ifrågasättas om man inte bör uppmuntra en överströmning till sådana former. Köplagsutredningen framhåller att de regler om kontantinsats och längsta tillåtna kredittid som lämpar sig för delbetalningsköp inte behöver lämpa sig för exempelvis kontokrediter, beträffande vilka det synes tillräckligt att inrikta konsumentskyddet på vad som är av direkt betydelse för dem. Enligt köplagsutredningen synes särskilt kravet på kontantinsats vid köp med kreditkort vara otillräckligt underbyggt. Dessa kort har den dubbla funktionen av betalningsmedel och metod att skaffa kredit. Kontohavaren kan efter eget gottfinnande avgöra när och i vilken utsträckning han vill utnyttja kreditmöjligheten. Eftersom kommitténs förslag går ut på att kravet på kontantinsats skall gälla även vid kontokort, blott det finns möjlighet att utnyttja kreditmöjligheten, äventyras enligt köplagsutredningens mening också betalningsfunktionen. Köplagsutredningen anser att kontokortens berättigande är en alltför betydelsefull fråga för att kunna behandlas blott som en konsekvens av vad som bör gälla vid avbetalningsköp. Köplagsutredningen framhåller vidare att externa kontokort i stor utsträckning har den konstruktionen, att debitering sker på företag i vilket kontoinnehavaren är anställd. Här uppstår enligt köplagsutredningen å ena sidan risker för att reglerna kringgås och å andra sidan svåruppfyllda krav på säljarna att avgöra om ett inköp som skall debiteras på företaget i realiteten avser en konsumentkredit. Köplagsutredningen anser också att frågor rörande internationellt anknutna transaktioner bör beaktas och ställer frågan om säljaren är skyldig att avkräva en utländsk turist, som gör ett inköp i Sverige och vill betala med ett internationellt kreditkort, kontant betalning med 25 procent av priset, och huruvida säljaren, om kredittiden är högst en månad men krediten förlängs, vid förlängningen är skyldig utkräva 25 procent av priset. – Köplagsutredningen kritiserar i sammanhanget att kommittén vill tillåta överströmning från kreditköp till banklån utan att för dessas del uppställa krav på minsta kontantinsats eller längsta kredittid och utan att omgärda banklånen med några egentliga garantier mot missbruk. Kommitténs påstående att ett från försäljningsintressen fristående banklån f. n. praktiskt taget alltid representerar ett billigare alternativ för konsumenten än kreditköp torde enligt köplagsutredningen inte vara riktigt. Vid utnyttjande av de fördelaktigaste betalningsmöjligheterna vid kontokort debiteras ingen ränta. Vid köp utan bestämd kredittid bestäms kreditkostnaden i realiteten av dröjsmålsräntan.

Enligt köplagsutredningens mening är det viktigt att olika kreditformer konkurrerar på lika villkor, varvid konsumenten även bör kunna beakta den större bekvämlighet som kontokrediter erbjuder i jämförelse med banklån. Villkoren blir inte lika om vid den ena kreditformen krävs en betydande kontantinsats som inte fordras vid den andra. – Köplagsutredningen anmärker vidare att en förutsättning för tillämpning av 5 § i förslaget till konsumentkreditlag är viss överenskommelse mellan "parterna". Vid köp med externt kreditkort kan här med parterna avses säljare och köpare, kreditgivare och köpare eller möjligen såväl säljare och köpare som kreditgivare. Om, såsom normalt är fallet, köparen har rätt att välja mellan å ena sidan betalning inom den tid som avses i 5 § första stycket och å den andra sidan längre kredittid uppkommer enligt köplagsutredningen frågan om det är tillräckligt att köparen lovar säljaren att använda det förra alternativet. Mot en sådan tolkning talar enligt köplagsutredningens mening att "parterna", när ordet används andra gången i 5 § tredje stycket, rimligtvis innefattar kreditgivaren. Behålls nuvarande regler för kreditgivningen, ligger det enligt köplagsutredningen därför närmast till hands att tolka 5 § så att kontantinsats alltid krävs när gränsvärdet överskrids.

En ledamot av hemförsäljningskommittén (professor Ulf Bernitz) framhåller i särskilt yttrande att betänkligheter kan anföras mot att låta det föreslagna regelsystemet i princip också innefatta kontoköpen, särskilt när det gäller externa kontokort. Det grundläggande skälet till kreditköpkommitténs ställningstagande härvidlag – att man velat effektivt motverka en överströmning från avbetalningsköp och liknande till kontoköp – förefaller enligt Bernitz föga bärkraftigt. Bernitz framhåller att en dylik överströmning från flera synpunkter snarast synes fördelaktig. De externa kontokorten utfärdas efter reell kreditprövning. Krediten är inte varubunden och i stor utsträckning inte heller säljbunden. Kontoköpet framstår enligt Bernitz härigenom som en från avbetalningsköpet artskild företeelse eftersom de för avbetalningsköpet karakteristiska nackdelarna saknas vid kontoköpet. Härtill kommer enligt Bernitz att en regel om minsta kontantinsats, även med hänsyn tagen till föreslagen beloppsgräns, rimligen måste starkt reducera kontokortens praktiska användbarhet som betalningsmedel. En särskild komplikation är här att en del kontokort har internationell räckvidd. Med hänsyn till det sagda bör enligt Bernitz' mening externa kontokortssystem hållas utanför i vart fall de föreslagna lagreglerna om minsta kontantinsats. Bernitz framhåller att lagstiftningen självfallet bör kompletteras om kringgåendetendenser eller andra olämpliga förhållanden, knutna till kontokortssystemen, skulle yppa sig framdeles.

LO anser att man kan ifrågasätta lämpligheten av att låta samma regler gälla både för konventionella avbetalningsköp och för de från konsumentens synpunkt fördelaktigare låneköpen och kontoköpen. *LO* kan inte finna någon nackdel med en överströmning från vanliga avbetalningsköp mot låneköp och kontoköp så länge inte några nya, alternativa kreditformer har tillskapats. Enligt *LO*'s mening måste konsumenten uppfatta kontantinsatskravet vid kontoköp som krångligt och stridande mot kontokortens funktion av betalningsmedel, särskilt om konsumenten inte använder kontokortets kreditmöjligheter. Skall kontantinsats över huvud taget krävas vid kontoköp bör den enligt *LO*'s mening kunna betalas vid nästkommande månadsinbetalning. *LO* påpekar vidare att ett krav på att kontohavare skall amortera kontoskulden med minst 10 procent per månad kan innebära att konto-

havaren i det enskilda fallet kan drabbas av hårdare betalningsvillkor än vid avbetalningsköp.

Även *Sveriges advokatsamfund* kritiserar kommitténs förslag att låneköp och kontoköp skall omfattas av de föreslagna bestämmelserna om kreditköp. Advokatsamfundet anser det omöjligt att med någon säkerhet förutse omfattningen av den av kommittén befarade överströmningen och påpekar bl. a. att låneköp och kontoköp föregås av en tämligen ingående prövning av köparens solvens. Även om man räknar med en betydande överströmning kan detta enligt advokatsamfundet rimligen inte anses vara en olägenhet som motiverar lagstiftningsåtgärder, eftersom kommittén själv utgår från att låneköpen och kontoköpen – i motsats till avbetalningsköpen – fungerar tillfredsställande. Från denna utgångspunkt borde alltså, menar advokatsamfundet, en överströmning till sistnämnda kreditköpsformer vara önskvärd. Ett införande av krav på kontantinsats vid köptillfället skulle enligt advokatsamfundet omöjliggöra kombinationen av kredit- och kontantfunktionerna i ett och samma kort.

Svenska sparbanksföreningen anser att det i praktiken torde vara ogenomförbart att inom kontokortsområdet tillämpa samma bestämmelser som för avbetalningshandeln. Sparbanksföreningen framhåller att flera kontokort har ett inbyggt kontantköpsalternativ och att några dessutom medger uttag av kontanter. Enligt sparbanksföreningen bör kontokortet därför inte lämpligen jämföras med avbetalningskredit. Den inbyggda kreditens likhet med checkräkningskredit i bank talar enligt sparbanksföreningens mening för att den bör betraktas som en sådan. *Professorn Lennart Vahlén* anför i sitt av *Finansieringsföretagens förening* återopade yttrande att kontokortssystemet är det för konsumenten fördelaktigaste system som omfattas av föreslagna särskilda bestämmelser om kreditköp. Enligt Vahlén har kontokortssystemet betydande praktiska fördelar för konsumenten som inte har beaktats i förslaget. Finansieringsföretagen har sålunda kontroll över säljarna och gör ett positivt urval av dessa. Vahlén framhåller att detta för konsumentens del innebär att han normalt slipper ha att göra med säljare som kan bli insolventa eller som levererar underhålliga produkter eller som inte fullgör sina garantiåtaganden. Det kan enligt Vahlén ifrågasättas om inte dessa fördelar för konsumenten är så stora att de överträffar det skydd som konsumenten fått genom konsumentköplagen och avtalsvillkorslagen. Förslaget att kontantinsats skall uttas vid köptillfället även när fråga är om kontoköp betecknas av Vahlén såsom destruktivt. Också Vahlén ställer frågan hur utlänningars kontoköp i Sverige skall behandlas.

Även *Köpkort AB* framhåller att bolaget och andra kontokortsföretag gör en selektiv bedömning av de sälj företag som önskar ansluta sig till resp. kontosystem, vilket medför att konsumenter med rätt att handla på kontokredit utan extra besvär eller kostnader kan sägas uppnå större trygghet i relationerna med sälj företagen än om de efter helt personligt val av affär gör inköp med sparade eller lånade kontanta medel. Enligt bolaget torde det inte råda någon tvekan om att kontokort för många konsumenter idag framstår som en bekväm och praktisk kombination av betalnings- och kreditmedel, som i de flesta avseenden helt kan jämföras med checkkredit. Bolaget anser att kommittén, i linje med sin i betänkandet redovisade sakliga bedömning av kontokreditens verkan för konsumenten, borde ha avstått från att låta hela lagförslaget omfatta kontoköp och begränsat tillämpningen på kontoköp till de för denna kreditform relevanta regelområdena – upp-

lysningsplikten, återbetalningssättet (dvs. kredittidens längd), ansvaret för säljarens ev. försummelser samt betalningsansvaret vid obehörigt utnyttjande av kontokort. Det kan enligt bolaget ifrågasättas, om inte lagförslaget skulle vinna i tydlighet på att dessa kvarvarande bestämmelser om kontoköp sammanfördes till ett avsnitt "Särskilda bestämmelser om kontoköp". – Att kontantinsats vid köp med kontokort skall uttas vid köptillfället är enligt bolaget helt oförenligt med kontokortens grundläggande idé, som går ut på att i ett och samma system rationellt kombinera en kontantbetalningsfunktion och en kreditfunktion av rullande natur. Bolaget framhåller att kontokrediten i de flesta avseenden liknar en checkkontokredit. För såväl konsumenten som detaljhandeln kommer det enligt bolaget att framstå som omotiverat och stötande att kontantinsats skall erläggas vid köp med kontokort men inte vid köp med den likartade checken. Bolaget påpekar vidare att på grund av kontokreditens konstruktion kommitténs förslag om kontantinsats inte kommer att nå det avsedda syftet att få kunden att besinna varje inköps ekonomiska tyngd. Detta framgår enligt bolaget av följande exempel. Om en kontokund har en utnyttjad limit på 4 000 kr. och avser att köpa en soffa för 2 000 kr. kan han idag göra detta på sitt konto utan kontantinsats. Skulle lagförslaget gälla finge kunden erlægga 500 kr. i kontantinsats vid köptillfället. Han skulle dock samtidigt kunna göra inköp av andra varor på sitt konto för både de 500 kr. som motsvarar kontantinsatsen och ev. högre belopp så länge han håller sig inom den beviljade limiten. Hans totala kreditengagemang skulle sålunda inte minskas genom kravet på kontantinsats vid köpet av soffan. Enligt bolaget kommer ett krav på kontantinsats att försvåra den praktiska hanteringen av kontoköp för såväl konsument som sälj företag och få till följd ett administrativt merarbete som leder till irritation och ökade kostnader i detaljhandeln och därmed ytterst för konsumenten utan att några fördelar ifråga om konsumentskydd står att vinna. Bolaget anser det kunna ifrågasättas, om kommittén har rätt i sin förmodan att förhastade köp sker speciellt ofta vid kreditköp. Enligt bolaget visar dess praktiska erfarenheter att oöverlagda köp sker minst lika frekvent med sparade eller upplånade kontanta medel eller med s. k. betalkort. Att oöverlagda köp inte är ett allvarligt problem för bolagets kunder visas enligt bolaget bl. a. av att den genomsnittligt disponerade kontokrediten uppgår till 45–50 procent av den beviljade, utan större svängningar till följd av säsonger eller konjunkturer. Enligt bolaget torde de formkrav som gäller vid beviljande av såväl konto- som avbetalningskredit i realiteten utgöra en effektivare spärr mot oöverlagda inköp än krav på kontantinsats i köpögonblicket. – Bolaget noterar att de föreslagna förutsättningarna för kravet på kontantinsats visserligen gör att en stor del av kontoköptransaktionerna i praktiken torde falla utanför kravet på kontantinsats. Enligt bolaget är det dock uppenbart att flera hundratusen kontoköp varje år kommer att ligga över gränsvärdet. Ett särskilt problem i detta sammanhang är enligt bolaget att flertalet kontokortssystem, däribland Köpkort, bygger på den grundläggande idén att kontokunden i köpögonblicket inte behöver avgöra om han skall utnyttja kreditmöjligheten eller betala hela kontoskulden i slutet av den månad då han får sitt kontoutdrag och därmed använda kontokortet som betalningsmedel, varvid enligt förslaget kontantinsats inte skulle behöva uttagas. Bolaget framhåller vidare att införandet av ett gränsvärde under vilket kreditköp kan ske utan kontantinsats ifråga om kontoköp kan medföra osäkerhet i tillämpningen samt

risker för avsiktliga eller oavsiktliga feltolkningar i relationen säljare-köpare. Bedömningen av när det vid flera kreditköp vid samma tillfälle kan anses föreligga ett "inbördes samband" mellan varorna kan bli subjektiv och tänjas. Köp till belopp över gränsvärdet kan komma att delas upp i delar, var och en understigande gränsvärdet. Den tredje i transaktionen inblandade parten, kontokortsföretaget, som enligt lagförslaget synes ha ett ansvar för att säljaren iakttar lagens bestämmelser, saknar i dylika fall praktisk möjlighet att kontrollera lagens efterlevnad. Hur någon kontroll på detta område eljest skulle kunna ske med rimlig insats när det gäller köp med kontokort är okänt. Bolaget påpekar att vissa kontosystem medger rätt för kontohavaren att mot sin kontokredit lyfta kontanta medel upp till visst belopp. Detta innebär ytterligare en möjlighet för en kontohavare att formellt uppfylla lagregeln om kontantinsats utan att det av kommittén angivna huvudsyftet med bestämmelsen uppnås. Lagbestämmelser av detta i relation till sitt ändamål verkningslösa och därtill otydliga och svårkontrollerade slag bör enligt bolagets mening över huvud taget inte tillskapas, i varje fall inte i samband med transaktioner som kontoköp. – Krav på kontantinsats vid köp med kontokort förekommer bolaget veterligt inte i något land. Skulle kommitténs förslag genomföras skulle detta enligt bolaget i hög grad försvåra det internationella samarbete som håller på att växa fram på kontokortsområdet. – Bolaget avstyrker mot bakgrund av det anförda helt förslaget att kontoköp skall vara förbundet med krav på kontantinsats. Skulle kontoköpen likväl inte anses kunna undantas från ett generellt kontantinsatskrav kan enligt bolaget en del av olägenheterna med förslaget elimineras om kontantinsatsen inte tas ut i affären utan genom att kontokortsföretaget tillåts föra upp kontantinsatsen under särskild rubrik på kontoutdraget, med skyldighet för konsumenten att varje månad helt betala summan av föregående månads kontantinsatser tillsammans med sedvanlig månadsamortering av kontoskulden.

Svenska postorderföreningen uppger att postorderföretagen erbjuder sina kunder att köpa på konto med upp till 19 månaders kredittid. Kunderna får varorna hemsända till påseende utan kostnad i 10 dagar. Enligt föreningen finns här inte någon form av köptvång eller påverkan till köp. Detta försäljningssystem ger enligt föreningen kunderna stor köptrygghet och ett gott konsumentskydd. Att oöverlagda köp från kontokundernas sida inte är något problem framgår enligt föreningen bl. a. av att beviljade kontokrediter i genomsnitt utnyttjas endast till ca 40 procent.

Även *Elinderska Conto Företagen* – till vars yttrande i denna del *Husmodersförbundet Hem och Samhälle* i huvudsak ansluter sig – anser att kontoköp snarare bör jämföras med checkräkningskredit än med avbetalningskredit, eftersom kontokrediten avser en form av löpande kredit, som står till räkningshavarens disposition under obegränsad tid. Enligt Conto Företagen erbjuder kontokorten en rationell kreditform, eftersom initialkostnaderna för upplysning, kreditprövning, registrering m. m. kan fördelas på flera köp och slås ut på en lång tidsperiod. Detta är en av anledningarna till att kontokrediter i allmänhet är billigare för konsumenten än avbetalningskrediter. Conto Företagen anser att en överströmning till kontokrediter därför inte borde innebära någon nackdel från konsumentsynpunkt. Conto Företagen framhåller vidare att det alltid har varit lättare för unga människor och för personer, som inte har en inarbetad bankförbindelse, att få kontokrediter än att få banklån samt att dessa grupper kommer att ha sämre förutsättningar

än andra att investera i nyttiga kapitalvaror om kontoköpen regleras genom restriktioner som inte gäller för checkräkningskrediter. Enligt Conto Företagen har den nya kontokortstekniken också påtagliga utvecklingsmöjligheter mot ett framtida betalningsförmedlingssystem, där elektroniken får ökad betydelse. Conto Företagen befarar att en kreditköpslagstiftning som inte tar hänsyn till detta kan bromsa en rationalisering av både checkkrediter och checklönesystem. Ett krav på kontantinsats vid kontoköp är enligt Conto Företagens mening praktiskt ogenomförbart. En omfattande övervakningsapparat måste organiseras för kontroll av efterlevnaden. Trots detta kan kontantinsatskravet kringgås genom fördelning av större köp på olika inköpsställen eller tidpunkter, och företagare med mera rymligt samvete kommer att få konkurrensfördelar jämfört med den seriösa handeln. *AB IKEA Konto* framför liknande synpunkter som *Köpkort AB* och *Elinderska Conto Företagen* samt uppger bl. a. att med det av kommittén föreslagna gränsvärdet kontantinsats skulle erfordras vid ca 40 procent av alla inköp hos *IKEA*.

Också *kronofogdemyndigheterna i Göteborgs och Växjö distrikt*, *Svenska handelskammareförbundet*, *Stockholms handelskammare*, *handelskamrarna i Göteborg och Karlstad*, *handelskammaren i Örebro och Västmanlands län*, *Östergötlands och Södermanlands handelskammare*, *NO*, *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län*, en ledamot av *hemförsäljningskommittén* (direktören *Per Schierbeck*), *Sveriges industriförbund*, *Sveriges grossistförbund*, *Sveriges köpmannaförbund*, *Sveriges musikhandlares riksförbund*, *Konfektionsindustriföreningen*, *Svenska företagares riksförbund*, *LRF*, *Svenska bankföreningen*, *Sveriges föreningsbankers förbund*, *PK-banken*, *KAK*, *Svenska båtindustriföreningen*, *Svenska annonsörers förening* och *Svenska reklambyråförbundet* anser att kontoköpen bör undantas från ett eventuellt lagstadgat krav på kontantinsats. Flertalet av dessa remissinstanser anser i andra hand att kontantinsatsen i vart fall inte bör tas ut vid köpetillfället utan i samband med nästkommande månadsamortering på kontot. De skäl som anförs för dessa ståndpunkter ansluter i flertalet fall till kommittéledamoten *Björtings* reservation i denna del. *LRF* och *Sveriges föreningsbankers förbund* framhåller dessutom att det torde finnas än mindre anledning att i detta eller andra hänseenden för kontokort tillämpa andra bestämmelser än för checkräkningskrediter om kreditkortsföretagen, som i annat sammanhang ifrågasatts, ställs under offentlig tillsyn.

Datainspektionen, *Gotlands handelskammare*, *Skånes handelskammare*, *SACO/SR*, *SHIO* och *MRF* anser att en eventuell kontantinsats vid kontoköp bör tas ut i samband med nästkommande månadsamortering på kontot. *MRF* uppger att användningen av kontokort under senare år har ökat kraftigt inom bilverkstadssektorn och att kontokorten där visat sig fylla en praktiskt viktig funktion. *MRF* är angeläget om att denna seriösa betalnings- och kreditfunktion inte störs.

Kommitténs förslag att den föreslagna konsumentkreditlagens bestämmelser till den del de rör kontoköp skall äga motsvarande tillämpning även på förvärv genom kontoköp av annat än vara (22 § förslaget till konsumentkreditlag) lämnas i och för sig utan erinran av praktiskt taget samtliga remissinstanser. *Köpkort AB* framhåller att bolaget inte har något att invända mot att en konsumentkreditlagstiftning omfattar också kontoköp av tjänster. *Köplagsutredningen* däremot anser det godtyckligt att beträffande tjänster

göra den skillnad mellan olika kreditformer som kommittén underkänner beträffande köp av vara. Utredningen framhåller bl. a. att om en villaägare låter reparera sitt hus – något som antas utgöra avtal om tjänst, ej om köp – och byggmästaren lämnar honom kredit blir lagen, inklusive kravet på en kontantinsats om tjugofem procent, tillämplig om krediten lämnas mot kontokort men inte eljest.

1.6 Trepartsförhållanden

Kommitténs förslag att köparen vid kreditköp i princip skall få göra gällande samma befogenheter på grund av köpet mot kreditgivaren som mot säljaren samt att detta kreditgivarens ansvar skall gälla vid alla former av kreditköp, även gentemot kontokortsföretag, godtas eller lämnas utan erinran av de flesta remissinstanserna, bl. a. *Göta hovrätt*, *KO*, *konsumentverket*, *hemförsäljningskommittén (majoriteten)*, *Malmö kommun (kommunstyrelsens majoritet)*, *LO*, *TCO*, *Sveriges advokatsamfund*, *KF*, *MHF*, *Husmodersförbundet Hem och Samhälle*. *Göta hovrätt* påpekar dock att det i 10 § andra stycket förslaget till konsumentkreditlag uppställda kravet att köpare, som vill framställa anspråk mot annan kreditgivare än säljaren, först skall göra sannolikt att säljaren inte fullgör sina åligganden på grund av köpet kan medföra svårigheter och oenhetlighet i tillämpningen. Hovrätten förordar en utformning som innebär antingen att kreditgivaren åläggs solidarisk betalningsskyldighet eller att köparen får vända sig mot kreditgivaren endast om säljaren avvisat hans anspråk eller viss tid förflutit från det krav framställts mot säljaren. *Datainspektionen* anmärker beträffande samma bestämmelse att det måste vara svårt att föra sannolikhetsbevisning om en underlåtenhet, särskilt som det är kreditgivaren som i första hand skall avgöra om sannolikhet föreligger i det ifrågavarande hänseendet. Enligt *datainspektionen* måste det vidare förutsättas att kommitténs förslag medför ökade refinansieringskostnader som slutligt får betalas av kreditköparen. *KO* tillstyrker den föreslagna regeln om kreditgivares ansvar men framhåller att den knappast kan förväntas få någon betydelse för köparna annat än i de i och för sig viktiga fall, då orsaken till att säljaren inte fullgör sina åligganden är tredska eller oförmåga till följd av insolvens. Däremot synes enligt *KO* regeln inte vara tillämplig i de fall då orsaken till att säljaren inte uppfyller köparens anspråk är att det råder delade meningar mellan parterna om vilka åligganden vardera parten har på grund av köpet. För att köparen i ett sådant fall skall kunna göra sannolikt att säljaren ej fullgör "sina åligganden på grund av köpet" torde enligt *KO* i många fall krävas att köparens rätt till betalning – efter hävning – fastställs av domstol, och i det läget får kreditgivarens ansvar betydelse bara om domstolsutslaget inte kan verkställas hos säljaren. *LO* anser att kommitténs förslag i denna del är en välmotiverad förstärkning av konsumentköplagens motsvarande bestämmelser. *Sveriges advokatsamfund* framhåller att den föreslagna utvidgningen av skyddet för konsumenten kan medföra att möjligheterna till finansiering av kreditköp försväras men anser inte denna olägenhet större än att finansieringsintresset bör vika för intresset att skydda konsumentens återkravs rätt. *MHF* menar att konsumenten ofta likställer säljare och kreditgivare och att det därför finns mycket som talar för att konsumenten ges möjlighet att göra gällande samma befogenheter på grund av köpet mot kreditgivaren som mot säljaren. *MHF* anser det utgöra en naturlig del av

upplysningsplikten att för konsumenten klart redogöra för vad ett trepartsförhållande innebär.

Kommitténs förslag kritiserar emellertid av många remissinstanser. *Kronofogdemyndigheten i Växjö distrikt, kommerskollegium, Svenska handelskammareförbundet, Stockholms handelskammare, Gotlands handelskammare, handelskamrarna i Göteborg och Karlstad, Skånes handelskammare, handelskammaren i Örebro och Västmanlands län, Östergötlands och Södermanlands handelskammare, en ledamot av hemförsäljningskommittén (direktören Per Schierbeck), SACO/SR, Sveriges industriförbund, Sveriges grossistförbund, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges musikhandlares riksförbund, Konfektionsindustri-föreningen, SHIO, Svenska företagares riksförbund, LRF, Svenska bankföreningen, Svenska sparbanksföreningen, Sveriges föreningsbankers förbund, PK-banken, MRF, Svenska postorderföreningen, Elinderska Conto Företagen*, ansluter sig till eller synes eljest i huvudsak inta samma ståndpunkt som kommittéledamoten Björling i dennes reservation, nämligen att kreditgivarens ansvar bör bibehållas på samma nivå som i konsumentköplagen men att ansvaret bör utvidgas till att gälla vid alla former av kreditköp, således t. ex. även vid kontoköp. De skäl som anförs härför överensstämmer i huvudsak med dem som Björling åberopat. SACO/SR anför att det visserligen är fullt möjligt och förståeligt från konsumentsynpunkt att såsom kommittén hysa uppfattningen att finansiären oavsett god tro inte blott skall vara avskuren från möjligheten att kräva ytterligare betalning utan även vara skyldig att återbetala av honom uppburet belopp, konsumenten äger häva köpet. Det är dock enligt SACO/SR:s mening en vilseledande marknadsföring av förslaget, när kommittén påstår att denna finansiärens återbetalningsskyldighet skulle framgå redan av 27 § skuldebrevslagen och att konsumenten förlorar rätten att återfå betalningar från finansiären först om konsumenten frånsagt sig denna rätt vid köpet. Nämnda lagrum handlar uteslutande om vilken rätt den som förvärvar förste borgenärens fordran har att kräva in utestående del av denna fordran, och gäldenärens skydd är konstruerat som en invändningsrätt mot nye borgenären (se NJA II 1936 sid. 106). Ett genomförande av 10 § förslaget till konsumentkreditlag skulle enligt SACO/SR:s mening kunna tolkas som ett godtagande av kommitténs resonemang om 27 § skuldebrevslagen om det inte i en eventuell proposition klargörs att ställningstagandet är isolerat till konsumentkreditområdet. SACO/SR anser vidare att 10 § förslaget till konsumentkreditlag har fått en något onöjaktig formulering. I första stycket sägs köparen ha samma befogenheter mot kreditgivaren som mot säljaren, vilket i allmänhet betyder att köparen kan kräva rättelse in natura (reparation), medan tredje stycket enligt SACO/SR:s mening begränsar kreditgivarens ansvar till att i pengar utge vad han uppburit från köparen. SACO/SR förmodar att avsikten inte har varit att finansiären skall kunna åläggas att utföra en reparation ens inom ramen för detta ekonomiska värde utan att hans skyldighet blott avser pengar.

Några remissinstanser, bl. a. *köplagsutredningen, Svenska sparbanksföreningen, Finansieringsföretagens förening och Köpkort AB* avstyrker helt kommitténs förslag rörande trepartsförhållanden och anser att regleringen härav i konsumentköplagen bör bibehållas oförändrad. *Köplagsutredningen* framhåller att regeln i 15 § konsumentköplagen är baserad på tanken, att en köpare inte skall komma i sämre situation genom det sätt på vilket säljaren finansierar köpet. Kommittén har enligt köplagsutredningen inte anfört nå-

got argument till stöd för sin mening att den finansiär som möjliggör för säljaren att utnyttja den försäljningsmässigt sett gynnsamma formen kreditköp bör vara skyldig att ta del i ansvaret mot konsumenten. Om samma resonemang tillämpas på kreditgivning för annat ändamål än att befordra konsumentköp, skulle banker och andra kreditgivare ådra sig ett långtgående ansvar för sina kunders förpliktelser. I realiteten innebär den föreslagna regeln, framhåller köplagsutredningen, att den omständigheten att säljaren finansierar köpet genom att överlåta kontraktet medför att köparen får bättre rätt än han eljest skulle ha haft. Han får nämligen möjlighet att göra gällande befogenheter även mot finansiären. Köplagsutredningen framhåller att det egentliga skälet till den av kommittén föreslagna regeln synes vara att kommittén vill ge köparen möjlighet att kräva tillbaka vad han har erlagt till kreditgivaren. Det berättigade häri kan enligt köplagsutredningens mening betvivlas bl. a. på den grund, att regeln inte träffar alla finansiärer som möjliggör för säljaren att utnyttja formen kreditköp utan endast den finansiär som därvid förvärvar säljarens fordran mot köparen, således inte exempelvis den som tillgodogör sig fordran som säkerhet genom företagsinteckning (jfr 4 § 6 p. lagen om företagsinteckning). Köplagsutredningen anser att regeln emellertid dessutom går långt utöver syftet att vid hävning möjliggöra för köparen att återkräva vad han erlagt till finansiären. Den ger stöd för att ålägga banker och finansieringsföretag att avhjälpa fel och avlämna gillt gods när en säljare till vilken de lämnat kredit levererar varor behäftade med fel, låt vara med en begränsning till vad kreditgivaren mottagit av köparen med anledning av krediten. Den utvidgar enligt köplagsutredningen också det s. k. produktansvaret till att i särskilda fall åvila banker och andra finansiärer, något som helt strider mot nu allmänt godtagna principer för placeringen av detta ansvar. Köplagsutredningen kritiserar i detta sammanhang också förslaget att finansiärens ansvar skall vara beroende av att köparen gör "sannolikt" att säljaren inte fullgör sina åligganden enligt köpet. Eftersom det här är fråga om en civilrättslig befogenhet, som normalt skall tillämpas utanför domstol vid privata uppgörelser, synes enligt köplagsutredningen en sannolikhetsbedömning rörande så komplicerade förhållanden som ofta kan förekomma föga lämplig. Utredningen framhåller att man vid solidariska skuldförhållanden i svensk rätt vanligen begagnar regler som ger borgenären full frihet att välja mellan olika gäldenärer eller också regler som uppställer mera schematiska kriterier för när borgenären får vända sig mot annan än den primärt ansvarige (se t. ex. 2 § andra stycket skuldebrevslagen). Köplagsutredningen framhåller att den anförda kritiken gäller också beträffande köp där säljaren ombesörjer kredit åt köparen från bank i samband med köpet (låneköp). I förhållande till den nu gällande regeln i 16 § konsumentköplagen innebär förslaget därutöver en viss utvidgning. För närvarande fordras att köparen erhåller lånet i samband med köpet genom säljarens förmedling av bank eller annan, med vilken säljaren samarbetar för sådan förmedling av lån. Den av kommittén föreslagna formuleringen kommer till följd av definitionen av kreditköp i 2 § att täcka alla fall där köparen erhållit lån av kreditgivare på grund av överenskommelse mellan denne och säljaren. Det kan enligt köplagsutredningens mening ifrågasättas om det är rimligt att kreditgivaren skall ha något ansvar i de fall där lånet inte har tagits i samband med köpet. Utredningen hänvisar härvid till prop. 1973:138 s. 274. Beträffande förslaget att regeln om rätt att framställa anspråk mot finansiär skall

gälla även vid s. k. externa kontokort hänvisar köplagsutredningen till vad utredningen anför i betänkandet Konsumentköplag (SOU 1972:28 s. 136 f). Köplagsutredningen påpekar också att bestämmelsen i 10 § tredje stycket i den föreslagna konsumentkreditlagen, enligt vilken anspråk mot kreditgivare begränsas till vad han mottagit av köparen med anledning av krediten, synes kunna bereda särskilda tillämpningssvårigheter vid krediter där betalningar inte kan identifieras såsom hänförande sig till särskilda inköp. *Professorn Lennart Vahlén* anför i sitt av *Finansieringsföretagens förening* åberopade yttrande att kommitténs avsikt i fråga om trepartsförhållanden har varit att överträffa konsumentköplagen beträffande konsumentskydd. Enligt Vahlén kan emellertid ifrågasättas om inte konsumentköplagens regler innebär en lämpligare lösning som är bättre anpassad till normala praktiska förhållanden. Vahlén framhåller att den föreslagna regeln i 10 § konsumentkreditlagen innebär att finansören skall stå delcredere för säljarens samtliga åtaganden eller att det beträffande säljarens samtliga åtaganden föreligger två gäldenärer. Köparen skall således kunna rikta olika former av skadeståndsanspråk gentemot finansören och han skall även kunna gentemot finansören framställa krav på prestation in natura, om säljaren inte kan fullgöra avtalet. Vahlén påpekar att det vanligaste anspråk som reses från konsumenter i detta sammanhang är krav på reparation av varan under garantitiden. Även sådant naturakrav skall kunna riktas gentemot finansören, enligt definitionen av kreditgivare i 2 § kanske mot flera finansörer. Enligt Vahléns mening förefaller det tämligen verklighetsfrämmande att en köpare skall kunna av en finansör begära naturaprestation som säljaren inte kunnat presteras och Vahlén anser att konsumentens krav synes vara tillräckligt tillgodosedda genom att han kan vägra fullgöra betalning och i stället använda pengarna till att få ett fel avhjälpt av annan än säljaren, vilket är den normala aktuella påföljden enligt konsumentgarantierna. Enligt Vahlén förefaller kommitténs förslag inte vara tillräckligt samordnade med konsumentköplagen och konsumentgarantierna.

M tar upp en särskild fråga som har visst släktskap med de här behandlade trepartsförhållandena, nämligen den om fördelningen av ansvaret gentemot konsumenten när en näringsidkare agerar endast som förmedlare av konsumentkredit (jfr 1 § andra stycket förslaget till konsumentkreditlag). *M* ifrågasätter om inte konsumenten i sådant fall, t. ex. om ett avtalsvillkor är ogiltigt, bör ha möjlighet att vända sig mot den förmedlande näringsidkaren. Enligt *M* visar nämligen erfarenheter från bil- och båtbranschen att konsumenten av lättförklarliga skäl tror sig ingå avtal direkt med näringsidkaren/förmedlaren och inte med exempelvis en annan bakomliggande konsument, som i realiteten är säljare. *M* framhåller att avsaknaden av sådana bestämmelser om näringsidkares ansvar i konsumentköplagen redan har utnyttjats av icke ansvarskännande näringsidkare som undandragit sig ansvar genom att själva endast agera förmedlare och låta en obemedlad konsument uppträda som säljare.

1.7 Återtaganderätt

1.7.1 Begränsning av återtaganderätten. Varor som inte får återtas

Kommittén föreslår (15 och 16 §§ förslaget till konsumentkreditlag) att avtalsvillkor vid kreditköp som ger kreditgivaren möjlighet att ta tillbaka varan om köparen inte fullgör sina skyldigheter skall få göras gällande endast under förutsättning att det är fråga om en vara som enligt regeringens beslut får göras till föremål för återtaganderätt, att återtagandeförbehållet gjorts av säljaren i samband med köpet samt att köparen dröjt i mer än en månad med att erlagga till betalning förfallen del av skuldbeloppet som uppgår till mer än en tiondel av hela skuldbeloppet. Regeringens beslut får enligt förslaget endast avse varor vilkas kontantpris överstiger två basbelopp (i oktober 1976 20 800 kr).

Vidare föreslår kommittén (19 § förslaget till konsumentkreditlag) att handräckning för varas återtagande samt verkställighet av dom, varigenom köparen förpliktats lämna tillbaka vara som sålts med återtaganderätt inte skall få beviljas beträffande vara som enligt 65 § utsökningslagen undantages från utmätning, dvs. vara som ingår i gäldenärs s. k. beneficium.

Endast ett fåtal remissinstanser stöder eller har ingen erinran mot förslagen i deras helhet. Hit hör *RÅ, kronofogdemyndigheten i Malmö distrikt, Malmö kommun (kommunstyrelsens majoritet), TCO, KF och Svenska bokförläggareföreningen*.

Leasingutredningen säger sig från de synpunkter utredningen har att beakta i princip inte ha något att erinra mot kommitténs förslag men ifrågasätter om inte nuvarande återtaganderätt fullt ut bör behållas för bilar och andra fordon såsom motorcyklar, mopeder och husvagnar. *Leasingutredningen* framhåller att det, om köparen av ett fordon inte kan betala köpeskillingen, föreligger risk för att fordonet inte heller kan hållas skattat, försäkrat och trafikdugligt.

Det helt övervägande flertalet av övriga remissinstanser godtar eller lämnar utan erinran förslaget om att handräckning eller verkställighet inte skall få beviljas beträffande vara som enligt 65 § utsökningslagen ingår i gäldenärs s. k. beneficium. Bland dem som uttryckligen uttalar stöd för förslaget i denna del kan – utöver tidigare nämnda – nämnas *kronofogdemyndigheterna i Göteborgs, Mariestads, Vänersborgs och Växjö distrikt, kommerskollegium, Svenska handelskammareförbundet, flera handelskamrar, NO, KO, konsumentverket, hemförsäljningskommittén, en minoritet inom Malmö kommunstyrelse, LO, SACO/SR, Föreningen Sveriges kronofogdar, Svenska bankföreningen, Svenska sparbanksföreningen, Sveriges föreningsbankers förbund, Finansieringsföretagens förening och MRF* samt flera remissinstanser som ansluter sig till kommittéledamoten Björlings reservation, bl. a. *Sveriges industriförbund, Sveriges grossistförbund och Sveriges köpmannaförbund. Konsumentverket* framhåller att de föremål som normalt köps på avbetalning i allmänhet är att hänföra till den kategori av gods som undantas vid en utmätning men att detta inte gäller bilar. För många bilägare är bilen numera oundgänglig i deras dagliga tillvaro. Konsumentverket anser därför att de föremål som gäldenären har rätt att undanta vid utmätning även skall inkludera sådant privat transportmedel av lägre värde, som är nödvändigt för resa till och från arbetsplatsen. Med transportmedel av lägre värde skulle enligt konsumentverket förslagsvis kunna avses fordon med värde understigande ett basbelopp. För-

eningen *Sveriges kronofogdar* påpekar att enligt avbetalningsköplagen även sådan egendom kan återtas som vid utmätning skulle ha förbehållits gäldenären, t. ex. möbler av ringa värde för säljaren men med betydande bruksvärde för köparen, ett förhållande som enligt föreningen många gånger kan få stötande konsekvenser. Enligt föreningens mening är det därför önskvärt att regelsystemen för återtagning och utmätning bringas till överensstämmelse på denna punkt. Föreningen framhåller dock att den föreslagna beneficiregeln knappast torde bli av intresse om återtaganderätten skulle begränsas till varor med ett kontantpris överstigande två basbelopp. Liknande synpunkter framförs av *kronofogdemyndigheten i Göteborgs distrikt* som påpekar att kommitténs uppfattning att en TV-apparat alltid ingår i beneficiet inte är riktig. Enligt *kronofogdemyndigheten* utmäts emellertid inte äldre svart-vita TV-apparater på grund av att de med en exekutiv försäljning förbundna kostnaderna anses överstiga vad apparaterna kan beräknas inbringa. *Kronofogdemyndigheten* påpekar vidare att dyrbarare hushållsmaskiner normalt inte ingår i gäldenärens beneficium men att de i det enskilda fallet kan ingå. *Kronofogdemyndigheterna i Göteborgs och Vänersborgs distrikt* framhåller att egendom av sådant slag som faller under gäldenärens beneficium likväl enligt 67 § 3 mom, utsökningslagen kan utmätas, om egendomen har ett sådant värde att den inte kan undantas från utmätning. Utmätningen skall då ske med förbehåll om att gäldenären efter egendomens försäljning av köpeskillingen skall utfå skäligt belopp för att kunna anskaffa vad han behöver i den sålda egendomens ställe. *Kronofogdemyndigheterna* anser, med instämmande av *Föreningen Sveriges kronofogdar*, att det bör klarläggas om motsvarande skall gälla vid återtagande enligt den föreslagna konsumentkreditlagen.

Så gott som samtliga remissinstanser lämnar också utan erinran förslaget om att återtaganderätt skall få göras gällande endast vid mer kvalificerade dröjsmål med betalning, nämligen när köparen dröjt i mer än en månad med att erlægga till betalning förfallen del av skuldbeloppet som uppgår till mer än en tiondel av hela skuldbeloppet. *Kronofogdemyndigheten i Göteborgs distrikt* säger sig dock sakna bestämmelser i den föreslagna lagtexten om vad som skall gälla när köparen har en restskuld som inte överstiger en tiondel av hela skuldbeloppet. *KO* anser att bestämmelsen i 15 § första stycket 3 förslaget till konsumentkreditlag bör ges en utformning som motsvarar den som *KO* föreslår beträffande 12 § första stycket 1 (se avsnitt 1.8.1).

Kommitténs förslag att återtaganderätten härutöver skall begränsas så att sådan rätt endast får göras gällande beträffande vara som omfattas av regeringsbeslut och vars kontantpris överstiger två basbelopp kritiserar däremot av det helt övervägande flertalet remissinstanser.

Köplagsutredningen framhåller att den föreslagna regeln är formellt tillämplig på alla transaktioner som faller under den föreslagna bestämningen av "kreditköp", men i realiteten endast avser sådana avbetalningsköp som nu faller under avbetalningsköplagen samt andra köp med ägareförbehåll. *Köplagsutredningen* vill inte uttala någon bestämd mening om värdet av att söka motverka och inskränka de avbetalningsköp, för vilka återtaganderätten är ett karakteristiskt drag, men framhåller att ägareförbehåll för närvarande ger konsumenten hans enda möjlighet att lämna realsäkerhet i lösa saker utan besittning för säkerhetsinnehavaren, bortsett från lösöreköp.

som enligt köplagsutredningen har en obetydlig användning och inte bör uppmuntras. Kommitténs förslag innebär att denna möjlighet avskaffas utan att någon annan sätts i stället. Enligt köplagsutredningens mening kan ägareförbehållet sådant som det nu godtas i Sverige kritiseras på många grunder, bl. a. att det bygger på ett straffhot som är föga effektivt. Köplagsutredningen anser det emellertid tveksamt om man nu bör avskaffa all möjlighet för en konsument att lämna kreditsäkerhet i lös sak utan besittning för säkerhetsinnehavaren. Enligt utredningens mening bör denna fråga lösas i ett större sammanhang. *Datainspektionen* framhåller att en inskränkning av återtaganderätten enligt förslaget inte i allmänhet torde innebära några mer avsevärda kapitalförluster för kreditgivare eftersom godsets restvärde oftast är lågt men att restvärdet dock kan ha ekonomisk betydelse när det gäller kapitalvaror med ett kontantpris över cirka 10 000 kronor såsom begagnade bilar, fritidsbåtar, husvagnar o. d. Återtaganderättens största betydelse ligger enligt datainspektionen i den betalningspåtryckande effekten gentemot köparen. Bortfaller denna ökar kreditrisken och därmed torde enligt datainspektionens mening kunna förutsättas att kreditgivare finner det erforderligt att höja riskpremien, dvs. räntan. – Datainspektionen framhåller vidare att den föreslagna lösningen med en beloppsgräns för återtaganderätten i förening med en fri prisbildning kan väntas få en prishöjande effekt på varor vars pris nu ligger strax under gränsen, t. ex. begagnade bilar. Enligt datainspektionens mening bör en annan principlösning övervägas, och inspektionen pekar i detta sammanhang på vissa tankegångar i utländsk rätt som refererats i betänkandet s. 138 f och 148 f. En annan lösning vore enligt datainspektionen att möjligheten att återta vara endast gällde under den ursprungligen avtalade kredittiden eller under viss del av denna. Enligt datainspektionens mening bör under alla förhållanden nackdelarna med en beloppsmässig värdegräns uppmärksammas. Inspektionen framhåller också att det inte synes vara nödvändigt att regeringen skall avgöra vilka varuslag som skall omfattas av återtaganderätten. *Bankinspektionen* påpekar att särskilt den föreslagna starka begränsningen av återtaganderätten gör att man inte kan utesluta att bankerna, beroende på hur företags (säljares) allmänna kreditvärdighet bedöms, kan få anledning att kräva ökade säkerhetsmarginaler eller nedskärning av krediterna för finansiering av avbetalningshandel. En försämrad situation för säljaren inträder sålunda bl. a. på grund av att förbehåll om återtagande kommer att kunna ske endast om varans kontantpris överstiger två basbelopp. Bankinspektionen framhåller att detta betyder att krediter – med maximalt utnyttjande av 75-procentsregeln – intill omkring 14 500 kr. inte kommer att kunna förenas med återtaganderätt, medan å andra sidan krediter på väsentligt lägre belopp kan förenas med återtaganderätt om de avser betydligt dyrare objekt men kreditmöjligheten utnyttjas endast i begränsad utsträckning. Enligt bankinspektionens mening synes detta från olika synpunkter inte vara en helt lyckad konsekvens av lagförslaget. Även om en varas realisationsvärde efter återtagande ofta är ringa, har rätten till återtagande betydelse från kreditsäkerhetssynpunkt, när fråga är om varor som har längre livslängd eller är eftertraktade på en andrahandsmarknad, t. ex. begagnade bilar. Enligt bankinspektionen får man inte heller glömma att återtaganderätten har stor psykologisk betydelse när det gäller försumliga betalare. Bankinspektionen anser att den föreslagna kontantprisgränsen med hänsyn härtill ligger för högt. Om det över huvud anses erforderligt att reglera

denna fråga och i lag begränsa regeringens handlingsfrihet, kan bankinspektionen inte förordna högre gräns än ett basbelopp. KO biträder uppfattningen att återtaganderätten bör inskränkas och framhåller att säljarens behov av säkerhet endast i ringa mån kan tillgodoses genom en rätt att ta tillbaka den sålda varan, eftersom dennas värde normalt har minskat betydligt. Enligt KO ligger i praktiken återtaganderättens största betydelse inte i att säljaren verkligen tar tillbaka varan utan dess viktigaste funktion är att fungera som en psykologisk påtryckning mot köparen i avsikt att tvinga fram betalning av denne. En omfattande återtaganderätt är enligt KO till nackdel inte bara för den enskilde köparen utan den belastar också ekonomiskt samhället i stort. KO anser det inte finnas någon rimlig anledning att låta samhället bära bördan av att säljare av lättsinne eller vårdslöshet ingår avtal om kreditköp med människor, som de efter en omdömesgill kreditundersökning skulle ha haft anledning att avvisa som kunder. Enligt KO:s mening kan det med fog påstås att ett stort antal återtagande fall är bevis om kreditköp som aldrig borde ha kommit till stånd. KO framhåller att man mot en inskränkning av återtaganderätten kan invända att köparen i ökad utsträckning kan komma att drabbas av lagsökning eller betalningsföreläggande med utmätning som följd. KO anser det dock inte kunna förväntas att antalet åtgärder av sådant slag kommer att uppgå till tillnärmelsevis det antal som ansökningarna om handräckning har i dag eftersom de för borgenärerna medför större besvär än handräckning samt ökade kostnader, som borgenärerna ofta riskerar att inte få ersättning för. Enligt KO kan man emellertid inte bortse från att återtaganderätten inom vissa branscher, t. ex. bilbranschen, har stor praktisk betydelse som säkerhet. Om återtaganderätten inskränks så starkt som utredningen föreslagit, måste det enligt KO:s mening befaras att många människor inte kommer att erbjudas möjlighet att förvärva kapitalvaror som de i och för sig har råd att köpa inom ramen för lämpligt upplagda avbetalningsplaner. KO anser visserligen att säljare och kreditgivare i samband med kreditavtal i större utsträckning än som sker i dag genom att infordra kreditupplysningar bör söka bedöma köparens förmåga att fullfölja avtalet, men enligt KO:s uppfattning kan kreditupplysningar inte helt ersätta den säkerhet som rätten till den sålda varan utgör. En lämpligare avvägning mellan olika intressen kunde enligt KO i och för sig vara att dra gränsen för rätt till återtagande vid ett basbelopp. KO förordar emellertid, under hänvisning till sitt förslag beträffande fastställandet av minsta kontantinsats, att det skall ankomma på regeringen att utan bundenhet till någon värdegräns efter förslag av tillsynsmyndigheten besluta om vilka varor som kan få återtas. *Hemförsäljningskommittén (majoriteten)* instämmer i kreditköpkommitténs uppfattning att återtaganderätt inte bör förekomma vid kreditköp av konsumtionsvaror i allmänhet men att det finns skäl att tillåta sådan rätt vid försäljning av varor, som är särskilt kvalificerade säkerhetsobjekt och där det finns en fungerande andrahandsmarknad. Hemförsäljningskommittén anser dock att förslaget begränsar återtaganderätten alltför snävt och ifrågasätter en kombinerad lösning, innebärande att återtaganderätt får förekomma dels generellt vid försäljning av vissa bestämda varor, dels vid försäljning av alla varor, vilkas kontantpris överstiger visst belopp. Hemförsäljningskommittén nämner symaskiner som exempel på en varugrupp med förhållandevis låga priser där en återtaganderätt skulle vara rimlig med hänsyn till den långa livslängden och det höga andrahandsvärdet. *Husqvarna AB*, som ställer sig ne-

gativt till kommitténs förslag om begränsningar i återtaganderätten, framhåller i sitt yttrande att om ett oinskränkt bibehållande av nuvarande återtaganderätt inte kan ifrågakomma någon form av kompromiss synes böra övervägas, generellt eller enbart för beständiga varor med etablerad andrahandsmarknad. En möjlighet vore enligt bolagets mening att ge konsumenten valfrihet att välja mellan ett återlämnande av varan eller ett betalningsföreläggande varjämte, om varan återlämnades, säljaren generellt skulle avstå från sin rätt till ev. restfordran i samband med transaktionen.

Flera remissinstanser stöder i och för sig kommitténs förslag om inskränkningar i återtaganderätten men anser att den föreslagna kontantprisgränsen bör sättas lägre. Hit hör *kronofogdemyndigheten i Vänersborgs distrikt, konsumentverket, LO och MHF* (alla ett basbelopp), *RSV* (ett halvt basbelopp), *Gotlands handelskammare* och *KAK* (25 procent av basbeloppet), *kronofogdemyndigheten i Västerås distrikt* (15 procent av basbeloppet) samt *NO*. Andra remissinstanser redovisar samma uppfattning som kommittéledamoten Björning, att varor som ingår i köparens beneficium enligt utsökningslagen inte bör få återtas men att någon begränsning därutöver inte bör uppställas. Hit hör *kronofogdemyndigheterna i Göteborgs, Mariestads och Växjö distrikt, kommerskollegium, Svenska handelskammareförbundet, flera handelskamrar, en ledamot av hemförsäljningskommittén (direktören Per Schierbeck), en minoritet inom Malmö kommunstyrelse, SACO/SR, Föreningen Sveriges kronofogdar, Sveriges industriförbund, Sveriges grossistförbund, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges musikhandlares riksförbund, konfektionsindustriföreningen, Svenska företagares riksförbund, LRF, Svenska bankföreningen, Svenska sparbanksföreningen, Sveriges föreningsbankers förbund, MRF, Direktförsäljningsföretagens förening, Svenska postorderföreningen, Svenska annonsörers förening, Svenska reklambyråförbundet, Köpkort AB, Elinderska Conto Företagen. Föreningen Sveriges kronofogdar* framhåller i detta sammanhang att, såvitt föreningen känner till, kritik inte har riktats mot kronofogdemyndigheternas bedömningar när det gällt att vid tillämpningen av beneficiereglerna i utsökningslagen ta skäligen hänsyn till gäldenärernas behov. Negativa till kommitténs förslag om begränsning av återtaganderätten är också *statens industriverk, Sveriges advokatsamfund, SHIO, Svenska båtindustriföreningen, Husmodersförbundet Hem och Samhälle, Husqvarna AB, AB Electrolux* och *Sydöstra Sveriges Auktionistförening*.

Den kritik som från de nu nämnda remissinstansernas sida riktas mot kommitténs förslag att endast varor med ett kontantpris överstigande två basbelopp skall kunna göras till föremål för återtaganderätt går i huvudsak ut på följande.

I åtskilliga yttranden, framför allt från företag och näringslivsorganisationer, betonas att återtaganderätten ger säljarna möjlighet att föra en liberalare kreditpolitik, att den ger konsumenterna en bekväm, smidig och av det allmänna rättsmedvetandet accepterad möjlighet att ställa kredit-säkerhet och att en alltför kraftig begränsning av återtaganderätten framför allt skulle försvåra för ekonomiskt svagare konsument, som inte kan erbjuda annan säkerhet än varan, att anskaffa nödvändiga varor. Flera remissinstanser befarar att en begränsning av återtaganderätten i enlighet med kommitténs förslag på grund av ökad kreditrisk skulle medföra kostnadsökningar som ytterst drabbar konsumenterna. I en del yttranden framhålls också att en kraftig begränsning av återtaganderätten är till nackdel särskilt för mindre företag. *Svenska sparbanksföreningen* framhåller sålunda att av-

betalningskontrakten i dag används även som säkerhet för företagskredit. En inskränkning i återtaganderätten skulle medföra en försämring av denna säkerhets värde. Detta torde enligt sparbanksföreningen främst drabba de mindre företagarna med begränsade möjligheter att ställa alternativa säkerheter och förslaget verkar därmed konkurrensbegränsande till förmån för de större företagen med deras större möjligheter till kapitalanskaffning och riskspridning. Enligt sparbanksföreningens mening torde det från konsumentens synpunkt vara angeläget att även de mindre företagen med sin ofta större servicefunktion – speciellt viktig när det gäller kapitalvaror – kan fortsätta med denna verksamhet. *Västerbottens handelskammare* anför liknande synpunkter.

I några yttranden framhålls särskilt att den i dag föreliggande möjligheten till återtagande av varor som köpts på kredit inte visat sig innebära nackdelar av allvarlig karaktär, och att ett bibehållande av återtaganderätten i större utsträckning än kommittén föreslår skulle ligga i linje med den bl. a. bakom kravet på kontantinsats liggande tanken att mana köpare till eftertanke. En punkt som åtskilliga remissinstanser särskilt uppehåller sig vid är att kommitténs förslag innebär att kreditgivare, som enligt förslaget inte kan förbehålla sig rätt att återta vara på grund av att denna har ett alltför lågt kontantpris, däremot kan erhålla utmätning för sin fordran på grund av köpet i all köparens egendom med undantag av sådan egendom som faller under utsökningslagens beneficieregler. *RSV* anför härom att avbetalningsköplagens främsta syfte är att skydda köparen mot alltför stränga påföljder vid betalningsförsummelse och att kommitténs lagförslag avser att ytterligare befästa konsumentens ställning vid kreditköp. Enligt *RSV* kommer emellertid flera av de för konsumenten gynnsamma bestämmelserna endast att kunna tillämpas beträffande köp, där återtaganderätt föreligger. Sedan konsumenten fått vara som inte omfattas av återtaganderätt i sin besittning ingår den i hans förmögenhet och kan bli föremål för exekution för tredje mans fordran hos konsumenten. Även säljaren kan skaffa sig en betalningsdom vid konsumentens betalningsförsummelse och få kreditvaran utmätt (om den ej ingår i beneficiet) och realiserad genom exekutiv auktion. Vid sådan försäljning uppstår enligt *RSV* regelmässigt förlust för gäldenären. Om återtaganderätt föreligger och görs gällande, får köparen däremot ett ekonomiskt skydd genom avräkningsreglerna. *RSV* påpekar i anslutning härtill att en återtaganderättssituation givetvis kan aktualisera utmätning av köparens rätt till varan enligt avbetalningskontraktet men framhåller att utmätning då förutsätter att varans värde klart överstiger säljarens kvarvarande fordran. Enligt *RSV* visar erfarenheten att motsatt förhållande är vanligt, och i så fall undgår köparen utmätning med åtföljande förlust. Liknande synpunkter framförs bl. a. av *Sveriges industriförbund*, *Sveriges grossistförbund* och *Sveriges köpmannaförbund* samt av *kronofogdemyndigheten i Växjö distrikt*. *Kronofogdemyndigheten* uppger att det vid kontoköp förekommer att säljaren skaffar sig en exekutionsurkund på sin fordran och begär utmätning hos köparen och anvisar det av honom sålda godset till utmätning. Detta förfarande torde enligt *kronofogdemyndigheten* bli vanligt om man tar bort möjligheten att göra ett återtagande- eller äganderättsförbehåll gällande. Visserligen skyddas köparen av beneficieregler, men detta skydd är ganska begränsat. Olägenheterna för köparna med utmätningsförfarande och den värdeminskning som en exekutiv försäljning innebär torde enligt *kronofogdemyndigheten* bli minst lika stora som olägenheterna med återtagning av godset

enligt nuvarande ordning, vilka av kronofogdemyndigheten dock inte anses vara så stora ur social synpunkt som kommittén gjort gällande. Även *konsumentverket* framhåller att en begränsning av återtaganderätten i enlighet med kommitténs förslag kan leda till att säljarna i större utsträckning än vad som nu är fallet tillgriper utmättningsförfarande och att en sådan utveckling i allmänhet är till skada för köparna. Konsumentverket anser att man bör följa utvecklingen och om allvarliga olägenheter uppkommer för konsumenterna vidta motåtgärder. *Sveriges advokatsamfund* påpekar att om återtaganderätten "avskaffas" detta innebär att såväl avbetalningsköplagens som den föreslagna konsumentkreditlagens regler rörande avräkning mellan parterna vid återtagande av vara, vilka regler syftar till att skydda köparen, sätts ur spel. Köparen kommer vid utmätning från säljarens sida endast att kunna åberopa reglerna om beneficium i utsökningslagen, vilket innebär en försvagning av konsumentskyddet. Liknande synpunkter framförs av *kronofogdemyndigheten i Västerås distrikt*, *köplagsutredningen* och *SACO/SR* samt av *Sveriges industriförbund*, *Sveriges grossistförbund* och *Sveriges köpmannaförbund*, som framhåller bl. a. att ett "avskaffande" av återtaganderätten skulle få till effekt att – i de fall kreditköpet avbryts i förtid – köparens restskuld till säljaren blir större än om återtaganderätt fanns eftersom köparen inte får tillgodoräkna sig varans värde. Sannolikt skulle konsekvensen bli att säljaren/kreditgivaren i större omfattning än för närvarande hos domstol ansökte om betalningsföreläggande eller lagsökte köparen med utmätning som följd. *Professorn Lennart Vahlén* anför i sitt av *Finansieringsföretagens förening* åberopade yttrande att kommittén har en abstrakt utgångspunkt för sitt ståndpunktstagande att återtaganderätten bör begränsas till dyrbarare varor, nämligen att återtaganderätten främst har betydelse som påtryckningsmedel för att framtvinga betalning. Vahlén framhåller att detta kan vara riktigt när varans andrahandsvärde är lågt, men att det inte är en unik iakttagelse som gäller just återtaganderätten vid avbetalningsköp. Den gäller alla sakrättsliga regler om creditsäkerhet och civilrättsliga sanktioner över huvud. Vahlén anmärker att med kommitténs resonemang i detta sammanhang borde alla civilrättsliga sanktioner avskaffas eftersom de innebär ett hot som i regel inte fullföljs genom åtgärder därför att den hotade parten lojalt fullgör sina åtaganden. Det förefaller enligt Vahlén överdrivet att särskilt accentuera återtaganderättens karaktär av påtryckningsmedel gentemot kredittagaren, när denne eljest löper risken av utmätning i hela sitt bo. Problemet att undvika hot och påtryckning på en gäldenär som inte betalar sina skulder är enligt Vahlén i själva verket med tillämpning av gällande civilrättsliga och exekutionsrättsliga regler olösligt och att begränsa återtaganderätten synes endast vara nödlösning som knappast medför någon förbättring för vare sig köparen eller näringsidkaren. Enligt Vahléns mening skulle fordras helt andra åtgärder, exempelvis en försäkringsmässig lösning av creditsäkerhetsproblemet eller en statlig lånegaranti. Vidare framhåller Vahlén att förslaget att återtaganderätt endast skall kunna göras gällande i de fall som avses i 16 § får mycket vittgående konsekvenser för konsumentskyddet, som otillräckligt utvecklats av kommittén. Därigenom blir varken avräkningsreglerna i förslaget eller i lagen om avbetalningsköp tillämpliga, vilket medför att konsumenten kommer att sakna det skydd som hittills ansetts vara det viktigaste i gällande lagstiftning om avbetalningsköp.

En annan väsentlig punkt i kritiken mot kommitténs förslag att återtaganderätt skall få knytas endast till varor med ett kontantpris överstigande två basbelopp anknyter till kommitténs ställningstagande att återtaganderätt bör få förekomma endast då det gäller varor med ett relativt högt bestående värde som är mera kvalificerade för en säkerhetsrätt. I flertalet av de nu berörda remissyttrandena framhålls att den av kommittén föreslagna kontantprisgränsen två basbelopp mot denna bakgrund är alltför hög och man påpekar att det finns många varor med ett relativt högt bestående värde och en fungerande andrahandsmarknad, vilka betingar ett lägre kontantpris än som motsvarar två basbelopp. I detta sammanhang nämns särskilt handeln med begagnade bilar. Bl. a. *konsumentverket* och *LO*, vilka förordar en kontantprisgräns för återtaganderätt vid ett basbelopp, framhåller att det finns en väl utvecklad marknad för exempelvis begagnade bilar i kostnads-lägen 10 000–20 000 kronor. Andra remissinstanser nämner i sammanhanget också båtar, husvagnar, hushållsmaskiner såsom symaskiner m. m., möbler och TV-apparater. *Kronofogdemyndigheten i Göteborgs distrikt* uppger att det inom TV-handeln t. o. m. har upprättats en riktpislista för begagnade TV-apparater. MRF anför i sitt yttrande att MRF inte kan finna de skäl som föranlett kommitténs förslag i denna del bärande när det gäller bilhandeln. MRF framhåller att för bilbranschens del förslaget innebär att de nya bilarna i stort sett inte berörs men däremot det stora flertalet begagnade fordon. Den valda beloppsgränsen kommer enligt MRF att drabba godtyckligt och MRF kan inte finna att den över huvud taget erfordras. Enligt MRF har inte presenterats några särskilda motiveringar till valet av beloppsgränsen som belyser effekterna för bilbranschen. MRF framhåller att hushållens bil-innehav ofta är nödvändiga för att klara familjeförsörjningen, och att de mest bilberoende människorna oftast samtidigt är de som har behov av kredit. Det är knappast konstruktivt att mer än nödvändigt försvåra eller omöjliggöra denna kreditgivning så länge den fullgöres på ett socialt an-svarsfullt sätt. Enligt MRF ligger risken för sociala diskriminerings effekter i öppen dag. Realiseras kommitténs förslag innebär detta sannolikt pris-höjningar och stramare kreditprövning. En person skulle, framhåller MRF, i ett sådant läge kunna köpa en ny lyxbil på kredit med äganderättsförbehåll medan den som är hänvisad till en billigare, begagnad bil kan hindras från detta köp genom den eliminerade säkerhetsrätten. Undersökningar visar enligt MRF klart att det är personer med de lägre inkomsterna som har de äldsta bilarna. MRF instämmer i bedömningen att en huvudförutsättning för återtaganderätt bör vara att den försålda varan har ett kommersiellt värde i säljarens hand även i begagnat skick. Denna förutsättning är uppfylld i bilhandeln, där det existerar en fungerande andrahandsmarknad med eta-blerade men samtidigt hårt konkurrenspåverkade priser långt ner i pris-klasserna. Enligt MRF:s mening finns det också allvarliga risker för en ökning av ohederliga förfaranden vid kreditköp om äganderättsförbehållen avvecklas, förfaranden som redan i dag utgör ett betydande problem. Kost-nadseffekterna av en sådan utveckling måste betalas av hela kundkollektivet. MRF anför vidare att man torde kunna konstatera att reguljär svensk bil-handel generellt sett har handlagt kreditgivnings- och handräkningsfrågor med omsorg och ansvar. Drygt 20 procent av de nya och närmare 40 procent av de begagnade personbilarna säljs på kredit. MRF har under hösten 1975 gjort utredningar som bestyrker att kreditvolymen har denna omfattning. Antalsmässigt rör det sig alltså per år om ett par hundratusen avbetalnings-

affärer och kreditförsäljningen ligger kring ca 3 miljarder kr årligen. Bilhandeln svarar för ungefär 2/3 av den totala kreditgivningen för privatkonsumtionsändamål och det är enligt MRF givet att man inte utan vidare kan ändra grundvalen för en sådan kreditgivning utan risker för skadeverkningar. MRF understryker i detta sammanhang att kundförlusterna i dag i svensk bilhandel är obetydliga och uppgår till endast omkring 1 procent av beviljade krediter. Detta tyder på en vettig och ansvarsfull kreditprövning, och i relation till de stora volymerna och de i jämförelse med andra varor höga produktpriserna är återtagandefrekvensen låg. De åtstramningar i handräcknings- och verkställighetsförfarandet som kommittén föreslagit genom en anknytning till 65 § utsökningslagen torde enligt MRF:s mening bli ett så effektivt köparskydd att riskerna för sociala skadeverkningar av äganderättsförbehållen i stor utsträckning elimineras, vilket också talar för ett bibehållande av återtaganderätten. MRF framhäver som en av de allra allvarligaste invändningarna mot en inskränkning av återtaganderätten de risker som förslaget kan medföra ur strukturell synpunkt. Att kommersiellt hantera begagnade bilar är enligt MRF en sällsynt problemfylld verksamhet. Den bör givetvis regleras och kontrolleras. Men om man därutöver påför handeln med begagnade bilar allvarliga ekonomiska belastningar som inte ger en motsvarande utdelning i ökad kundtrygghet finns enligt MRF stor risk för att det äldre sortimentet begagnade bilar strömmar över till irreguljära försäljningskanaler. Den reguljära bilhandelns konkurrenskraft vad gäller det billigare begagnatsortimentet är redan i dag försvagad beroende på att de irreguljära försäljningskanalerna i realiteten ofta inte belastas av samhällskrav och konsumentskyddskostnader. MRF anser att denna utveckling i avgörande mån kommer att förstärkas om kreditsäkerheten skulle undanryckas. Följden härav skulle enligt MRF bli att de äldsta bilarna som innebär de största genomsnittliga riskerna för trafiksäkerhet och hushållsekonomi skulle komma att hanteras av den tillfälliga eller rent irreguljära bilhandel som myndigheterna i olika sammanhang förklarat sig vilja effektivt motverka. Enligt MRF:s mening är det inte äganderättsförbehållet som sådant som bör angripas, utan de konsumentskyddande insatserna bör i stället koncentreras på att åstadkomma erforderliga lagändringar, bättre konsumentupplysning och effektivare reklamationshantering, varigenom eventuellt missbruk skulle kunna förhindras och parternas jämställdhet i köprocessen säkerställas. MRF framhåller att den internationella utvecklingen vittnar om att med något enstaka undantag äganderättsförbehållen i princip inte rubbats genom konsumentpolitisk lagstiftning, medan en hel del länder däremot infört restriktioner och lagbestämmelser som i andra hänseenden tagit sikte på att skydda kreditköparen, exempelvis ångervecka vid kreditköp, kreditkostnadsredovisning, inskränkningar i rätten att kräva ut ev. restbelopp av kunden efter återtagning, växelförbud o. d. *Sveriges bilindustri- och bilgrossistförening* anför liknande synpunkter och framhåller bl. a. att det endast är i undantagsfall som bilen i en avbetalningsaffär med 40 procents kontantinsats inte skulle ge tillfredsställande reell säkerhet. I dessa fall – avseende begagnade bilar värda kanske 2 000–3 000 kr. – är det enligt föreningens mening knappast rationellt att över huvud taget diskutera avbetalningsalternativet. Föreningen påpekar vidare att påståendet om att återtaganderättens betydelse skulle ha överskattats synes vara baserat uteslutande på undersökningen av handräckningsmål hos vissa kronofogdemyndigheter. Enligt föreningen är det i och för sig riktigt att återtaganderätten visar sig

sakna betydelse i de jämförelsevis få handräckningsfall, då betalning inte sker och godset inte anträffas. Föreningen anser emellertid att återtaganderätten har sin största betydelse vid det alldeles övervägande antalet avbetalningsköp då handräckning över huvud taget inte aktualiseras därför att betalning sker avtalsenligt. Enligt föreningens mening finns det anledning antaga att återtaganderätten i dessa fall utgör ett normalt affärsmässigt påtryckningsmedel därför att godset verkligen har ett värde, som vid varje tid överstiger restskulden, medan betalningsviljan blir mindre i de fall som kommer till kronofogdemyndigheterna därför att godsets värde är lägre än restskulden.

Sydöstra Sveriges auktionistförening berör den av kommittén föreslagna kontantprisgränsens effekter för handeln med travhästar och andra hästar. Auktionistföreningen framhåller att dessa djur ofta säljs på auktion. En enklare travhäst på cirka tre år kostar ofta ca 10 000 kr. Vare sig hästen säljs på auktion eller på annat sätt är det enligt auktionistföreningen för säljaren – som ofta är uppfödare i liten skala – ett stort intresse att kunna återtaga hästen, eftersom en affär på 10 000 kr. för honom är en stor affär och en förlust av beloppet drabbar honom mycket hårt. Hästen har enligt auktionistföreningen lika stort värde för säljaren som för köparen och det finns möjlighet att sälja hästen på nytt. Föreningen framhåller vidare att travhästar ofta köps av enskilda som har svårt att ordna annan kreditsäkerhet. Handeln med hästar skulle enligt auktionistföreningen avsevärt försvåras om återtagande inte får ske.

Kommitténs förslag att såsom förutsättning för återtaganderätt skall gälla att förbehållet om sådan rätt gjorts av säljaren i samband med köpet berörs särskilt av *bankinspektionen*, som framhåller att bestämmelserna om kreditköp tar sikte även på det förhållandet att bank lämnar kredit direkt till köpare, förutsatt att detta sker på grund av överenskomst med säljaren. Denna finansieringsform, som har annan innebörd än då konsument på eget initiativ skaffar sig bankkredit för senare anskaffning av vara, har enligt bankinspektionen hittills varit mindre vanlig men kan väntas få större utbredning. Annan innebörd än rebelieåning har finansieringsformen såtillvida att banken/kreditgivaren normalt inte kan göra någon fordringsrätt gällande mot säljaren. Emellertid kan banken allt efter sin bedömning av risktagandet träffa överenskomst med säljaren att denne marginellt ställer säkerhet – realhypotek eller borgen – för sådana lån till konsumenter som banken lämnar i samförstånd med säljaren. Ofta kan säkerhet som gäller generellt för säljarens engagemang i banken utnyttjas för ändamålet. Kommitténs lagförslag medger, framhåller bankinspektionen vidare, inte möjlighet för banken/kreditgivaren att vid lämnande av kredit som här avses begagna sig av återtaganderätt, i den mån sådan föreligger beträffande varan i fråga. Återtaganderätten bör nämligen enligt kommittén inte utvidgas till annan kreditgivare än den som tillika är säljare och endast säljaren får göra förbehåll om återtaganderätt. Bankinspektionen anmärker att man därmed frångår principen om kreditgivaren såsom part i det trepartsförhållande som kreditköpet anses utgöra och på vilken man byggt t. ex. bestämmelsen att köparen får göra gällande samma befogenheter på grund av köpet mot kreditgivare som mot säljaren. Enligt bankinspektionens mening bör konsekvensen kräva att nämnda princip får tillämpning även när det gäller återtaganderätten. Detta skulle enligt bankinspektionen vara ägnat att öka kreditinstitutens möjligheter att lämna lån av ifrågavarande slag och att hålla

konsumentens kostnader på en lägre nivå. Frånvaron av återtaganderätt kan nämligen leda till ökat behov av säkerhet eller ansvarsåtaganden från säljare eller garantiinstitut och av kreditförsäkringar o. d. Bankinspektionen anser att en återtaganderätt för bank bör ses som en säkerhetsrätt av sådant slag som i andra kreditsammanhang uppfattas såsom en helt normal företeelse.

Några remissinstanser tar upp vissa särskilda frågor med anknytning till kommitténs förslag till bestämmelser rörande begränsning av återtaganderätten. *Konsumentverket* framhåller att köparens ställning i vissa situationer skulle kunna förbättras genom införande av en ångerrätt för honom. Finner köparen att han vid kreditköp har övervärderat sina ekonomiska möjligheter skulle det enligt konsumentverket kunna vara skäligt att han har rätt att slippa ifrån ett avbetalningsköp. Konsumentverket framhåller att en ångerrätt kan förmodas bli utnyttjad vid en tidigare tidpunkt än en återtaganderätt för säljaren, vilket skulle innebära en ekonomisk fördel för köparen eftersom varan inte hinner sjunka så mycket i värde. Om ångerrätt införs bör enligt konsumentverket vid rättens utnyttjande uppgörelse ske enligt 17 § i förslaget till konsumentkreditlag. *RSV* finner det inte av betänkan det framgå huruvida, för det fall flera varor upptas i samma kreditköpsavtal, frågan om den föreslagna kontantprisgränsen för återtaganderätt uppnåtts skall bedömas med hänsyn till varje enskild varas kontantpris eller om även det sammanlagda kontantpriset kan ge återtaganderätt, exempelvis beträffande varor som har ett direkt samband med varandra och bildar en naturlig enhet. Enligt *RSV* är det också oklart om tillbehör kan omfattas av återtaganderätt när sådan föreligger beträffande huvudsaken. *RSV* anser att dessa frågor måste klarläggas. *RSV* påpekar vidare att kommittén i fråga om förfarandet vid återtagande föreslår att avbetalningsköplagens regler skall äga motsvarande tillämpning samt att kommittén framhåller (s. 234) att utmätningsförbudet i 16 § andra stycket avbetalningsköplagen gäller vid konsumentkreditköp med återtagandeförbehåll och detta även om kreditgivaren avstått från återtaganderätten eller denna eljest upphört att gälla. Enligt *RSV* kan denna ståndpunkt inte förenas med kommitténs påståenden (s. 193) att när återtaganderätt inte längre kan göras gällande dess sakrättsliga funktion upphör och kreditgivaren inte får bättre rätt än konsumentens övriga borgenärer. Enligt *RSV:s* uppfattning synes de senare påståendena riktiga, nämligen att en sakrättslig verkan inte kan föreligga om dess förutsättning (återtaganderätten) har upphört. Detta innebär emellertid att utmätningsförbudet enligt 16 § andra stycket avbetalningsköplagen bortfaller. Varan kan därmed utmätas, om den inte omfattas av beneficiet. Vidare framhåller *RSV* att i 15 § första stycket 3 förslaget till konsumentkreditlag såsom förutsättning för återtaganderätt uppställs bl. a. att konsumenten är i dröjsmål med belopp som uppgår till mer än en tiondel av hela skuldbeloppet. Detta innebär en avvikelse från 2 § första stycket avbetalningsköplagen enligt vilken bestämmelse handräckning även kan beviljas om betalningsdröjsmål avser återstoden av säljarens fordran. Avvikelsen synes enligt *RSV* innebära att utmätningsförbudet enligt 16 § andra stycket avbetalningsköplagen, vartill 19 § förslaget till konsumentkreditlag hänvisar, upphör när återtaganderätt inte kan göras gällande på grund av att restfordran är mindre än en tiondel av hela skuldbeloppet. I enlighet med *RSV:s* tidigare berörda uppfattning beträffande återtaganderättens sakrättsliga verkan synes härav följa att säljaren skulle kunna skaffa sig en betalningsdom och få

verkställighet i den sålda varan, om den inte omfattas av beneficiet. Enligt RSV kan konsumenten, om denna tolkning är riktig, komma att göra en ekonomisk förlust som är större än den förlust som drabbar honom i samband med återtagning. Vid återtagning skall nämligen i princip säljaren inte äga utkräva restskuld av konsumenten, medan detta kan ske efter utmätning. *Kronofogdemyndigheten i Göteborgs distrikt* påpekar att återtaganderätten enligt kommitténs förslag inte tycks grunda sig på att äganderätten kvarblir hos säljaren tills godset är betalt. Detta innebär enligt kronofogdemyndigheten att äganderätten till egendom inköpt på kredit i och med besittningsövergången omedelbart övergår till konsumenten och att egendomen således kan utmätas hos honom för säljarens och andra borgenärs fordringar, vilket ger konsumenten en försämrad ställning. Om återtaganderätten däremot grundas på att äganderätten kvarblir hos säljaren förefaller det enligt kronofogdemyndigheten besynnerligt att en sakrätt skall kunna preskriberas, vilket är fallet enligt 20 § i den föreslagna konsumentkreditlagen. *Köplagsutredningen* påpekar att kommittén i motiven (sid. 234) uttalar att utmätningförbudet enligt 16 § andra stycket avbetalningsköplagen skall gälla beträffande vara som får återtas. Eftersom hänvisningen till avbetalningsköplagen i den föreslagna 19 § endast omfattar sådana fall då handräckning skall ske för varans återtagande eller verkställighet skall ske av dom varigenom köparen förpliktats lämna tillbaka varan har motivuttalandet enligt köplagsutredningens mening inte kommit till uttryck i lagtexten. *Sydöstra Sveriges Auktionistförening* anser att det, om äganderättsförbehållet skall ersättas med ett återtagandeförbehåll, är viktigt att det klart utsägs att den som köpt vara med återtagandeförbehåll inte äger sälja godset förrän det till fullo har betalats.

1.7.2 Uppgörelsen mellan parterna vid återtagande. Preskription av restskulden

Kommitténs förslag rörande uppgörelsen mellan parterna vid återtagande (17 § förslaget till konsumentkreditlag) lämnas – med undantag för förslaget om preskription av restskuld (17 § femte stycket) – utan erinran av praktiskt taget samtliga remissinstanser. RSV anser dock att de i 13 § förslaget till konsumentkreditlag upptagna avräkningsreglerna, till vilka 17 § tredje stycket hänvisar, är mycket komplicerade. RSV påpekar att en betydligt enklare metod under lång tid har använts vid avräkning enligt avbetalningsköplagen och att det är önskvärt att parterna själva kan hantera beräkningsmetoden. Detta torde enligt RSV generellt sett knappast bli fallet med den föreslagna metoden. Dessa omständigheter talar enligt RSV:s uppfattning för att avbetalningsköplagens avräkningsmetod bör väljas framför den av kommittén föreslagna. Även *kronofogdemyndigheten i Mariestads distrikt* förordar att avräkning mellan köpare och säljare skall ske enligt de kända och väl inarbetade regler som nu gäller och som såvitt är känt inte har medfört olägenheter. I anslutning till 17 § förslaget till konsumentkreditlag påpekar RSV vidare att vid avräkning enligt avbetalningsköplagen fråga uppkommit hur kronofogdemyndighet skall förfara beträffande reparationsfordran hos tredje man. Om tredje man har retentionsrätt i varan, tvingas säljaren betala reparationen för att handräckningen skall kunna verkställas. Många kronofogdemyndigheter anser det tveksamt om säljaren vid avräkning enligt avbetalningsköplagen skall tillgodoräknas vad han erlagt för reparationen och

om köparen skall tillgodoräknas hela värdet av godset inkluderande värdet av reparationen. RSV anser det angeläget att denna ofta förekommande rättsfråga klarläggs. Samma fråga berörs av *Sydöstra Sveriges auktionistförening*, som framhåller att en travhästs återtagningsvärde ofta kan minska kraftigt om köparen inte betalat travtränarens stallkostnader och träningsavgifter, eftersom tränaren för sin fordran har retentionsrätt i hästen. Enligt *SACO/SR* kan övervägas att vid avräkningen mellan parterna i samband med återtagande låta köparen tillgodoräkna sig varans bruksvärde och inte endast dess försäljningsvärde.

Förslaget att säljaren efter återtagande av vara inte skall få kräva ut restskuld i annat fall än då varan på grund av köparens åtgärder utsatts för onormal värdeminskning och att säljaren i sådant fall inte skall få kräva ut mer än vad som hänför sig till värdeminskningen (17 § femte stycket förslaget till konsumentkreditlag) kritiserar däremot av flera remissinstanser.

Förslaget avstyrks av en rad remissinstanser som ansluter sig till kommittéledamoten Björklings reservation på denna punkt, nämligen *kronofogdemyndigheten i Växjö distrikt, handelskamrarna i Göteborg och Karlstad, handelskammaren i Örebro och Västmanlands län, Östergötlands och Södermanlands handelskammare, en ledamot av hemförsäljningskommittén (direktören Per Schierbeck), SACO/SR, Sveriges industriförbund, Sveriges grossistförbund, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges musikhandlares riksförbund, Konfektionsindustriföreningen, Svenska företagares riksförbund, Svenska bankföreningen, Sveriges föreningsbankers förbund, Finansieringsföretagens förening, Svenska båtindustriföreningen, Svenska postorderföreningen, Köpkort AB, Elin-derska Conto Företagen*. Förslaget avstyrks vidare av *kronofogdemyndigheten i Mariestads distrikt*.

Datainspektionen anser att bestämmelsen i 17 § femte stycket i förslaget till konsumentkreditlag har givits en utformning som mindre väl överensstämmer med gällande rättsprinciper. Det avsedda resultatet torde enligt datainspektionens mening kunna uppnås på annat sätt, nämligen om man för en begränsning av återtaganderätten väljer en sådan lösning som diskuterats i USA (betänkandet sid 138 f) och England (betänkandet sid 148 f). Om den av kommittén föreslagna bestämmelsen likväl tas in i ett slutligt lagförslag bör enligt datainspektionen undantaget för onormal värdeminskning omformuleras så, att det kan tillämpas av t. ex. inkassobyråer utan juridisk sakkunskap. *RSV* anser att kommitténs argument för förslaget i denna del inte är helt övertygande. *RSV* framhåller att säljaren i allmänhet dröjer viss längre tid med att vidta handräckningsåtgärd. Kommitténs förslag kommer enligt *RSV:s* mening sannolikt att leda till att säljaren måste gå hårdare fram mot konsumenten genom att exempelvis vägra betalningsansånd om han anser att risk för värdeförsämring av varan kan uppstå. Härigenom kan den föreslagna regeln om preskription av restskulden komma att missgynna många konsumenter som är i behov av tillfälliga betalningsansånd. *Kronofogdemyndigheten i Göteborgs distrikt* är av samma uppfattning. *RSV* anmärker vidare att säljaren enligt förslaget endast skall kunna utkräva den del av restskulden som hänför sig till värdeminskning genom köparens åtgärd, såsom vanvård o. d. *RSV* befarar att detta nya prövningsmoment kan medföra praktiska tillämpningsproblem för kronofogdemyndighet. Vid handräckningsförrättning måste kronofogdemyndighet således ägna särskild uppmärksamhet åt frågan om handräckningsgodset avviker från normalt skick. Enligt *RSV* torde det därför bli nödvändigt att kro-

nofogdemyndighet i större utsträckning än f. n. måste anlita sakkunniga för värdering av handräckningsgodset. *Köplagsutredningen* anför att värdet för köparen av den föreslagna regeln i 17 § femte stycket inte synes särskilt stort, i synnerhet som säljaren har möjlighet att utsöka köpeskillingen. Enligt köplagsutredningen synes verkningarna av regeln svårbedömda, exempelvis för det fall köparen av en bil skadar denna, med eller utan vållande. Köplagsutredningen ifrågasätter om inte säljarens rätt vid skada blir beroende av om köparen väljer att reparera bilen eller ej och av den tidpunkt, vid vilken säljaren gör kravet gällande. Om bilen är försäkrad till fulla värdet skulle återigen, enligt köplagsutredningens uppfattning, en begränsning av säljarens rätt att kräva återstående belopp kunna leda till att köparen kunde behålla hela försäkringsersättningen och hänvisa säljaren till att återta bilen. *Sveriges advokatsamfund* ifrågasätter om det finns tillräckliga skäl att "efterge" köparens eventuella restskulder och framhåller att detta innebär ett avsteg från hävdvunna civilrättsliga regler såtillvida att avtalet i denna del blir verkningslöst utan att skäl därtill behöver föreligga enligt gällande rättsregler om ogiltighet eller jämkning av avtal. Enligt advokatsamfundets mening bör restskuld få utkrävas i vart fall även när godsets värde onormalt minskats genom casus-händelser. Enligt advokatsamfundet har kommittén inte framfört något skäl varför det skulle vara motiverat att här åsidosätta den allmänt vedertagna civilrättsliga regeln att köparen står faran för godset, sedan det kommit i hans besittning. Även *professorn Lennart Vahlén* påpekar i sitt av *Finansieringsföretagens förening* återopade yttrande att den föreslagna regeln i 17 § femte stycket i realiteten innebär att säljaren står faran för godset till dess att full betalning erlagts eller till dess att affären eljest helt avvecklats. Vahlén nämner som exempel på de verkningar som den föreslagna regeln enligt hans mening kan få att en konsument har köpt en bil för 30 000 och betalat 7 500 kronor kontant och att bilen utan åtgärd av köparen har blivit förstörd så att dess återstående värde endast är 10 000 kronor. Enligt Vahlén är affären därigenom avslutad mellan parterna och kreditgivaren kan inte framställa andra anspråk än att utfå den skadade bilen eller dess värde. *MRF* anför liknande synpunkter och anser att den föreslagna förutsättningen för att restskuld skall få utkrävas, att onormal värdeminskning beror av någon köparens åtgärd, är alltför snäv. *Sydöstra Sveriges auktionistförening* anser att restskuld också bör få utkrävas när säljaren i samband med återtagande har fått betala köparens skuld till tredje man som innehaft den återtagna varan med retentionsrätt för sin fordran.

1.7.3 Förfarandet vid återtagande

Kommitténs förslag rörande förfarandet vid återtagande (18-19 §§ förslaget till konsumentkreditlag) lämnas av remissinstanserna i huvudsak utan erinringar men föranleder vissa förslag och påpekanden. *Datainspektionen* uppger att det enligt inspektionens erfarenhet från tillämpning av inkassolagen förekommer att avbetalningssäljare mot köpare som brister i fullgörande av avtalad betalningsskyldighet använder först lagsökningsförfarande och därefter begär handräckning för återtagning. Enligt datainspektionen är det oklart om utmätningförbudet i 16 § andra stycket avbetalningsköplagen äger tillämpning för det fall att gäldenären har slutbetalat godset och säljaren därefter begär utmätning för kostnader i lagsökningsärendet och anvisar

nämnda gods till utmätning. I vart fall drabbas gäldenären av dubbla förrättningskostnader. Datainspektionen framhåller att detta missförhållande i nuvarande rättsläge inte alltid kan anses innefatta underlåtenhet att iakttaga god inkassosed och att kommittéförslaget inte helt löser problemet. KO anser att det bör övervägas att ålägga säljare, som vill utöva sin återtaganderätt, att tillställa köparen en handling i vilken anges kontraktsbrottet, återstående skuldbelopp m. m. och i vilken köparen erinras om att han kan avvärja ett återtagande genom att göra fyllnadsbetalning. KO påpekar att ett sådant krav uppställs i engelsk rätt och att liknande regler finns i 12 kap. 44 § jordabalken angående underrättelse till hyresgäst som förverkat sin hyresrätt på grund av dröjsmål med hyresbetalning. KO framhåller vidare att förslaget till konsumentkreditlag inte innehåller någon motsvarighet till 2 § andra stycket avbetalningsköplagen, enligt vilket stadgande säljaren inte får utnyttja sin återtaganderätt om köparen innan varan återtas betalar det belopp dröjsmålet avser jämte ränta och kostnader, om återtaganderättens utkrävande skulle vara obillig med hänsyn till att dröjsmålet berott på att köparen till följd av sjukdom eller arbetslöshet eller av annan särskild anledning huvudsakligen utan egen skuld råkat i betalningssvårigheter. KO förordar att en motsvarande regel tas in i den föreslagna konsumentkreditlagen. Enligt KO bör säljarens intresse att utnyttja sin återtaganderätt sedan dröjsmålet upphört visserligen normalt inte vara särskilt stort. Eftersom återtaganderättens största betydelse ligger i det hot mot köparens trygghet som den framkallar, får man enligt KO emellertid inte bortse från att regeln kan ge en normalt skötsam köpare en större trygghet då han råkat i betalningssvårigheter. KO anser det inte heller kunna uteslutas att säljare i enstaka fall mer eller mindre obehörigt yrkar att få återta varan från köparen. Även om den förmögenhetsrättsliga generalklausulen kan tillämpas i ett sådant fall, medför en särskild regel om hinder för återtagande vid "personlig force majeure" enligt KO:s mening en större trygghet för köparen. KO anser vidare att den föreslagna konsumentkreditlagen bör innehålla en regel motsvarande 6 § andra stycket avbetalningsköplagen om köparens rätt att återlösa återtagen vara. Enligt KO:s mening finns det ingen anledning att förmena köparen vid ett konsumentkreditköp samma rätt. RSV föreslår att 18 § förslaget till konsumentkreditlag kompletteras med krav på uppgift om köparens personnummer. Föreningen Sveriges kronofogdar anser att termen "handräckning" för varas återtagande i den föreslagna konsumentkreditlagen och i avbetalningsköplagen bör ersättas med "återtagning" eftersom den förra termen i lagberedningens förslag till utsökningsbalk används som beteckning för en närmare angiven exekutiv åtgärd och risk för missförstånd alltid föreligger när samma term i olika lagar används i olika betydelser.

1.7.4 Preskription av återtaganderätten

Förslaget att återtaganderätten preskriberas om ansökan om handräckning förklarats förfallen enligt 16 § avbetalningsköplagen, i den lydelse detta lagrum i lagberedningens betänkande utsökningsrätt XIII (SOU 1974:55) har föreslagits erhålla (20 § förslaget till konsumentkreditlag) lämnas utan erinran av det stora flertalet remissinstanser. Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län ifrågasätter emellertid det lämpliga i den föreslagna ordningen. Länsstyrelsen

framhåller att köpeavtalet i övrigt vanligen fortsätter att gälla även sedan ansökan om handräckning förfallit samt att kommittén uppenbarligen menar att återtaganderätten då helt upphört även om köparen "kommit i kapp" med avbetalningarna och sedan fullgör dessa avtalsenligt. Enligt länsstyrelsen kommer säljaren i sådant fall i ett ofördelaktigt läge genom att han förlorar sin trygghet mot köparens övriga borgenärer. Enligt länsstyrelsens mening bör förslaget i denna del i stället bygga på förutsättningen att återtaganderätten alltid består till dess köparen fullgjort alla väsentliga förpliktelser enligt avtalet. Enligt *köplagsutredningen* synes den av kommittén föreslagna regeln inte leda till det av kommittén eftersträfvade målet, att hindra att en säljare dröjer alltför länge med att ansöka om återtagande av varan, eftersom regeln inte lägger något tvång på säljaren att inom rimlig tid framställa sådan ansökan. *Föreningen Sveriges kronofogdar* anser att förslaget till preskription av återtaganderätten kan få svåröverskådliga konsekvenser, bl. a. genom att konstruktionen leder till att avbetalningsgodset vid återtaganderättens upphörande genast kan angripas av köparens samtliga borgenärer. *Kronofogdemyndigheterna i Malmö, Mariestads och Vänersborgs distrikt* framhåller att den av kommittén föreslagna regeln lätt kan kringgås genom att säljaren återkallar sin ansökan om handräckning strax innan den skulle kunna förklaras förfallen och därefter på nytt ansöker om handräckning. *Kronofogdemyndigheten i Malmö distrikt* påpekar att genom ett upprepat sådant förfarande preskription kan förhindras under lång tid, så att återtaganderätten likväl blir ett påtryckningsmedel mot köparen. *Kronofogdemyndigheten* föreslår därför att anstånd i ett senare mål skall sammanläggas med i tidigare mål lämnade anstånd och preskription inträda när en sammanlagd anståndstid om sex månader uppkommit. *Kronofogdemyndigheten i Mariestads distrikt* befarar att den föreslagna preskriptionsregeln i vissa fall kan tvinga säljaren att agera hårdare mot köparen än han eljest skulle göra.

RSV, kronofogdemyndigheten i Göteborgs distrikt och Föreningen Sveriges kronofogdar anser att ansökan om handräckning bör förfalla automatiskt och inte först efter beslut från fall till fall.

1.8 Skydd mot vissa avtalsvillkor

1.8.1 Förfalloklausuler

Kommitténs förslag att vid kreditköp kreditgivares rätt att göra förfalloklausul gällande skall begränsas till fall då det föreligger ett mera kvalificerat dröjsmål med betalning från köparens sida eller då köparen förfarit på visst sätt med vara beträffande vilken kreditgivaren kan göra gällande återtaganderätt (12 § förslaget till konsumentkreditlag) godtas i och för sig av remissinstanserna.

Åtskilliga remissinstanser ansluter sig emellertid på denna punkt till kommittéledamoten Björklings förslag att kreditgivaren även skall få göra förfalloklausul gällande om köparen – när kreditgivaren kan göra gällande återtaganderätt – har vanvårdat varan, varvid med vanvård bör förstås också åsidosättande av skyldighet enligt avtalet att hålla varan försäkrad. Hit hör *kronofogdemyndigheten i Växjö distrikt, Svenska handelskammareförbundet, flertalet handelskamrar, SACO/SR, Sveriges advokatsamfund, Sveriges industriförbund, Sveriges grossistförbund, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges musikhandlares riksförbund, Konfektionsindustriföreningen, SHIO, Svenska före-*

tagares riksförbund, Svenska bankföreningen, Sveriges föreningsbankers förbund, Finansieringsföretagens förening, Svenska båtindustriföreningen, Svenska postorderföreningen, Köpkort AB, Elinderska Conto Företagen. MRF anser att förfalloklausul bör få göras gällande när köparen uppenbarligen vanvårdar varan eller åsidosätter annan förpliktelse som är väsentlig för säljaren.

KO riktar vissa anmärkningar mot den i 12 § förslaget upptagna bestämmelsen om betalningsdröjsmål och anför följande. Enligt 2 § avbetalningsköplagen kan en förfalloklausul göras gällande bland annat om köparen dröjt i mer än 14 dagar med att erlägga förfallet belopp som uppgår till minst 10 procent av avbetalningspriset eller, om dröjsmålet avser två eller flera poster, minst 5 procent. Utredningens förslag ger köparen större skydd än dessa regler såtillvida att dröjsmålet måste uppgå till en månad. Det förutsätts vidare att dröjsmålet avser mer än 10 procent av skuldbeloppet. Denna senare förutsättning synes i vissa fall vara oförmånlig för köparen i jämförelse med vad som föreskrivs i avbetalningsköplagen, nämligen då varje avbetalning överstiger 10 procent av skuldbeloppet men understiger hälften av en delbetalningspost om 5 procent, dvs. understiger 2,5 procent av avbetalningspriset (kreditköpspriset). Förhållandet kan illustreras med följande exempel. Först tillämpas den av utredningen föreslagna regeln. Det antas att kreditköpspriset för en viss vara är 20 000 kr, att kontantpriset är 15 900 kr och kreditkostnaden således uppgår till 4 100 kr. Kontantinsatsen är 11 900 kr, varför kreditbeloppet tydligen utgör 4 000 kr. Skuldbeloppet utgör summan av kreditbeloppet och kreditkostnaden, eller 8 100 kr. Om man antar att köparen skall göra 18 månatliga inbetalningar om vardera 450 kr, får en förfalloklausul enligt 12 § förslaget till konsumentkreditlag göras gällande när köparen råkat i dröjsmål med två avbetalningar eller efter drygt åtta veckor. Om 2 § avbetalningsköplagen däremot tillämpas får en förfalloklausul inte tillämpas förrän dröjsmålet avser tre amorteringar om sammanlagt 1 350 kr, eller när det gått tio veckor. – KO anser att den föreslagna regeln, även om exemplet enligt KO inte torde åskådliggöra någon särskilt vanlig situation, dock bör ges en sådan utformning att konsumentkreditlagen inte ger en köpare sämre skydd än han skulle ha fått om avbetalningsköplagen varit tillämplig. KO påpekar att vid en sådan ändring av 12 § i förslaget motsvarande ändring bör göras i 15 § första stycket 3.

Den av kommittén föreslagna bestämmelsen rörande tillämpning av förfalloklausuler vid fristående lån (25 § förslaget till konsumentkreditlag) lämnas utan erinran av praktiskt taget samtliga remissinstanser. *Bankinspektionen* anser dock att den föreslagna bestämmelsen bör innehålla ett stadgande som motsvarar 12 § andra stycket i den föreslagna konsumentkreditlagen, enligt vilket bank eller annan kreditgivare, som är uppfordrad därtill i annan lag, vid kreditköp är oförhindrad att göra gällande strängare förbehåll om betalning i förtid. Bankinspektionen framhåller att bankernas utlåning i princip är kortfristig. Detta kommer till uttryck i 63 § banklagen, som föreskriver att bank, om kredittiden är längre än ett år, skall förbehålla sig rätt att säga upp krediten till betalning inom ett år. Inom ett härför i paragrafen särskilt begränsat utrymme kan längre krediter – s. k. bundna lån – lämnas. Även i sådant fall skall emellertid bank förbehålla sig rätt att säga upp lån till förtida återbetalning, om så erfordras av säkerhetsskäl. Bankinspektionen påpekar att förslaget till konsumentkreditlag medger att dessa bestämmelser såsom hittills tillämpas av bank när fråga är om kreditköp. Den föreslagna 25 § som gäller lån enligt 24 §, dvs. överhuvudtaget

lån till privatpersoner för enskilt bruk, ger emellertid enligt lagtexten inte motsvarande möjlighet till förbehåll om uppsägning till återbetalning inom ett år. Det kan här vara fråga om lån med förhållandevis lång reell löptid – villalån, lån till fritidshus, båtar o. d. samt lån till aktieförvärv ävensom personlig kredit i checkräkning, som lämnas under låneliknande former med t. ex. förutsättande av att kreditbeloppet nedbringas efter hand. Enligt bankinspektionens uppfattning är det i fråga om dessa krediter minst lika befogat att bankerna kan följa banklagstiftningens principer som när fråga är om kreditköp. Bankinspektionen anser att förbud att göra visst förbehåll gällande måste uppfattas såsom hinder mot att i avtal föreskriva dylikt förbehåll; närmast avses förbehåll enligt 63 § första stycket banklagen. Den föreslagna 25 § bör därför enligt bankinspektionens mening innehålla samma generella bestämmelse som 12 § andra stycket. Bankinspektionen framhåller att detta i praktiken inte kan väntas medföra några olägenheter för kredittagarna, eftersom bankerna erfarenhetsmässigt inte behöver göra förbehåll om uppsägning till betalning i förtid gällande beträffande kredit som förutsatts skola ha längre varaktighet, såvida inte uppsägning erfordras av säkerhetsskäl. *Sveriges föreningsbankers förbund* framhåller att 25 § i den föreslagna konsumentkreditlagen i sak torde överensstämma med den praxis som tillämpas inom bankvärlden. Förbundet finner det emellertid anmärkningsvärt att kommittén i ett lagstiftningsärende som avser kreditköp gör uttalanden som avses vara bindande för bankernas verksamhet. I den mån förslaget innebär materiella förändringar för bankerna bör enligt förbundets uppfattning motsvarande precisering ske i banklagstiftningen. En sådan ändring kan givetvis ske i förevarande lagstiftningssammanhang. Enligt förbundets mening torde det dock inte vara förknippat med några större olägenheter att avvakta härmed till dess en förväntad allmän översyn av banklagstiftningen sker.

1.8.2 Avräknings- och kopplingsförbehåll

Åtskilliga remissinstanser ansluter sig i denna del till kommittéledamoten Björlings reservation, bl. a. *kronofogdemyndigheten i Växjö distrikt*, *Svenska handelskammareförbundet*, *flertalet handelskamrar*, *SACO/SR*, *Sveriges advokatsamfund*, *Sveriges industriförbund*, *Sveriges grossistförbund*, *Sveriges köpmannaförbund*, *Sveriges musikhandlares riksförbund*, *Konfektionsindustriföreningen*, *Svenska företagares riksförbund*, *LRF*, *Svenska bankföreningen*, *Sveriges föreningsbankers förbund*, *Finansieringsföretagens förening*, *Svenska båtindustriföreningen*, *Svenska postorderföreningen*, *Köpkort AB*, *Elinderska Conto Företagen*. Dessa remissinstanser anser alltså, att avräknings- och kopplingsförbehåll – i enlighet med vad som gäller enligt 8 § avbetalningsköplagen – bör få göras såvitt avser ersättning för reparation eller annan åtgärd med avseende på vara som är föremål för kreditköp. Såvitt gäller avräkningsförbehåll ansluter sig även *kronofogdemyndigheten i Mariestads distrikt* och såvitt gäller kopplingsförbehåll *SHIO* och *MRF* till denna mening. *RSV* anser att avräkningsförbehåll och *kronofogdemyndigheten i Göteborgs distrikt* att kopplingsförbehåll bör tillåtas såvitt avser ersättning för reparation av ifrågavarande vara. *Kronofogdemyndigheten i Göteborgs distrikt* anser det alltid böra framgå av köpeavtalet att koppling är tillåten endast i denna utsträckning. De skäl som anförs för dessa ståndpunkter motsvarar i huvudsak dem som anförts av kommittéledamoten Björling.

1.8.3 Villkor om betalningsansvar vid obehörigt användande av kontokort

Kommitténs förslag i denna del (23 § förslaget till konsumentkreditlag) godtas eller lämnas utan erinran av så gott som alla remissinstanser.

Köpkort AB anser att de föreslagna bestämmelserna ger konsumenten ett gott skydd. Enligt bolaget överensstämmer de i stort med den praxis som tillämpas av flertalet kontokortsföretag. *KO* delar kommitténs uppfattning att avtalsvillkor som innebär att kontohavaren åtar sig betalningsansvar för belopp som påförts kontot genom inköp av obehörig bör få göras gällande bara i vissa situationer. Genom att kreditkortet är ensamt legitimerande för innehavaren är risken för obehöriga uttag enligt *KO:s* mening stor, och kontohavarna kan inte ensamma lastas för sådana uttag. Det tyngsta ansvaret bör enligt *KO* falla på kontokortsföretagen, som inte uppställer strängare legitimeringsregler för användningen av kreditkort. *KO* anser det därför naturligt att konsekvenserna av de missbruk som kontosystemet inbjuder till får bäras av i första hand kontokortsföretagen själva. Enligt *KO:s* mening finns det mot bakgrund härav anledning att överväga om man inte i Sverige – såsom har skett i USA – bör införa regler som generellt begränsar kontohavarnas betalningsansvar till visst belopp och som befriar dem helt från ansvar i de fall då kortet använts av någon obehörig, som inte varit legitimerad på annat sätt än genom innehav av kortet. *KO* framhåller att man bör fordra att det företag hos vilket kortet företes för debitering av kontot kontrollerar att innehavaren antingen genom fotolegitimation kan styrka att han är den på kortet angivne kontohavaren eller kan förete fullmakt från denne. Även konsumentverket anser att risken för ekonomisk förlust till följd av missbruk av kontokort i första hand bör bäras av kreditgivaren. Konsumentverket påpekar att kommitténs förslag medför att kontohavare kan bli ansvarig för belopp som påförts kontot efter det att han mist kortet men innan han anmält detta. Konsumentverket föreslår att kontohavarens ansvarighet härvidlag begränsas till ett belopp motsvarande en tjugondedel av basbeloppet. *Köplagsutredningen* anmärker att de föreslagna bestämmelserna i 23 §, särskilt i de fall där kontohavaren lämnat ut kortet till annan, inte ger kontohavaren tillräckligt skydd mot att säljaren (eller annan som lämnar kredit mot kontokort) förfar oaktsamt. *Köplagsutredningen* hänvisar härvid till 33 § skuldebrevslagen.

Konjunkturinstitutet anmärker att förslaget innebär att mindre stränga hantlingsbestämmelser skulle gälla för kontokort än för checkhäften. Enligt konjunkturinstitutet har kommittén inte lämnat någon närmare motivering för detta ställningstagande.

Finansieringsföretagens förening har i särskilt yttrande avstyrkt "KO:s och konsumentverkets nyss berörda förslag om en generell begränsning av kontohavares betalningsansvar vid obehöriga uttag till visst belopp. Föreningen framhåller bl. a. att de av kommittén föreslagna reglerna om kontohavares betalningsansvar ger konsumenten ett gott skydd. Om man härutöver inför en beloppsmässig begränsning skulle detta enligt föreningen sannolikt bidra till minskad respekt hos kontohavarna för regler om bl. a. noggrann förvaring och anmälan om förlust av kontokort.

1.9 Förtidsbetalning och avräkning

Förslaget att köparen vid kreditköp alltid skall ha rätt att betala skuldbeloppet i förtid (11 § förslaget till konsumentkreditlag) tillstyrks eller lämnas

utan erinran av alla remissinstanser. *Köplagsutredningen* ifrågasätter dock om termen "skuldbelopp", vilken i 2 § definieras såsom summan av kreditbelopp och kreditkostnad, bör begagnas i 11 § som avses uttrycka att köparen alltid har rätt att betala även ej förfallna delar av sin skuld med viss reduktion enligt 13 § i förslaget. *Svenska bokförläggareföreningen* finner de av kommittén föreslagna reglerna befogade men framhåller att det är svårt att med kort varsel vidta nödvändiga ändringar i de datarutiner som nu tillämpas vid försäljning av vissa bokverk, och att en relativt lång övergångstid därför måste medges.

Beträffande de av kommittén föreslagna reglerna om beräkning av kreditgivarens fordran vid bl. a. förtidsbetalning (13 § förslaget till konsumentkreditlag) ifrågasätter *RSV* om det är lämpligt att välja den enligt *RSV*:s mening mycket komplicerade beräkningsmetod som kommittén närmare utvecklar i specialmotiveringen till den föreslagna 13 §. *RSV* framhåller att det är önskvärt att parterna själva kan hantera beräkningsmetoden och förordar den metod som f. n. tillämpas enligt avbetalningsköplagen. *Göta hovrätt* anser att de av kommittén föreslagna begränsningarna av återtaganderätten kan komma att medföra en avsevärd ökning av antalet lagsökningar på grund av kreditköp. Enligt hovrättens mening finns det därför anledning uppmärksamma frågan huruvida de föreslagna reglerna i 13 § om avräkning vid förtidsbetalning skall beaktas av domstolarna när i lagsökningssmål gäldenären inte inkommit med svar och när betalningsskyldighet åläggs genom tredskodom. I 6 § lagsökningsslagen föreskrivs, att om gäldenären erhållit del av lagsökningshandlingarna men inte inkommer med svar, skall rätten avgöra målet på de skäl borgenären företett. Tredskodom skall enligt 44 kap. 8 § andra stycket rättegångsbalken grundas på käreandens framställning av omständigheterna i målet, såvitt svaranden erhållit del av framställningen och den ej strider mot förhållande som är allmänt veterligt. I den mån framställningen ej innefattar laga skäl för käromålet eller det eljest uppenbart framgår, att käromålet är ogrundat, skall det ogillas. Med hänsyn till avräkningsregelns tvingande karaktär anser hovrätten för sin del att den bör tillämpas i lagsökningssmål, när gäldenär inte inkommit med svar. Detsamma bör enligt hovrättens mening gälla vid tredskodom, om borgenären åberopar ett kontrakt till stöd för sin talan. Har reduktion enligt 13 § inte gjorts när borgenären bestämt sitt yrkande, skall sålunda rätten i sådana fall tillämpa reduktionsregeln. Hovrätten påpekar att rätten emellertid inte kan fixera det belopp som gäldenären har att erlagga, eftersom det är likviddagen som skall vara bestämmande för vilka avbetalningsposter som skall underkastas reduktion, utan rätten får nöja sig med att i sitt avgörande ange de grunder efter vilka reduktionen skall ske, och uträkningen får sedan ankomma på kronofogdemyndigheten. Enligt hovrättens mening bör de antydda processuella frågorna göras till föremål för närmare överväganden.

1.10 Tillsyn och påföljder m. m.

1.10.1 Tillsyn

Kommitténs förslag att myndighet som regeringen bestämmer skall utöva tillsyn över efterlevnaden av den föreslagna konsumentkreditlagen samt de föreslagna reglerna för tillsynsverksamheten (26-28 §§ förslaget till konsumentkreditlag) lämnas i och för sig utan erinran i praktiskt taget samtliga remissyttranden.

Såsom framgått redan i tidigare avsnitt befarar emellertid många remissinstanser att tillsynsverksamheten enligt den föreslagna konsumentkreditlagen kommer att bli svår och resurskrävande, särskilt om tillsynen skall omfatta efterlevnaden av regler om kontantinsats och längsta kredittid. *Göta hovrätt* anser att tillsynen, om den föreslagna straffrättsliga regleringen genomförs, kommer att bli relativt omfattande och kräva en betydande organisation. Hovrätten framhåller att granskning måste ske inte bara av reklam och annan marknadsföring utan i många fall också av kontrakt och andra handlingar. För att utröna om bestämmelserna om kontantinsats och kredittid tillämpas på ett korrekt sätt torde det enligt hovrätten vidare krävas ingående granskning av företagens bokföring, och i de fall granskningen leder till misstanke om brott mot lagen skall åtalsanmälan göras. Den förundersökning som därvid skall utföras torde enligt hovrättens mening ofta komma att bli komplicerad och kräva specialutbildad personal. Om förundersökningen leder till åtal och den tiltalade bestrider ansvar, skall ett dyrbart och tidsödande domstolsförfarande inledas, där man enligt hovrätten kan räkna med avsevärda bevissvårigheter i många fall. Tillsynen och lagföringen vid överträdelse av ifrågavarande bestämmelser kommer uppenbarligen att bli mycket kostnadskrävande. Hovrätten framhåller att förslaget i detta hänseende bör bedömas mot bakgrund av strävandena under senare år att i högre grad inrikta rättsväsendets resurser på den allvarligare kriminaliteten. Enligt hovrättens mening kan det starkt ifrågasättas om rättsväsendets, särskilt polisens, ansträngda resurser bör tas i anspråk för det nu ifrågavarande ändamålet. Även *datainspektionen*, som härvid åberopar sina erfarenheter från inkassolagens tillämpning, och *kommerskollegium*, som åberopar sina erfarenheter av tillsynen över de speciella betalningsreglerna inom bilbranschen, anser att ett genomförande av förslaget skulle kräva omfattande resurser för information och tillsyn. Kommerskollegium framhåller att även om man kan räkna med att flertalet säljare skulle följa de föreslagna reglerna om kontantinsats och kredittid måste risken vara stor för att mindre nogräknade säljare kringgå dessa, allra helst som köparen i många fall sannolikt inte skulle protestera mot villkor som kan uppfattas som förmånligare än vad lagen föreskriver. Detta skulle för handelns del kunna medföra nackdelar från konkurrenssynpunkt. Liknande synpunkter anförs bl. a. av *Svenska handelskammareförbundet* och *Stockholms handelskammare*, som anser att kommitténs uppfattning att en effektiv kontroll skulle kunna upprätthållas även med relativt begränsade resurser torde grunda sig på en allvarlig missbedömning, samt av *Sveriges industriförbund*, *Sveriges grossistförbund*, *Sveriges köpmannaförbund*, *Sveriges bilindustri- och bilgrossistförening*, *Direktförsäljningsföretagens förening* och *AB IKEA konto*. *Sveriges industriförbund*, *Sveriges grossistförbund* och *Sveriges köpmannaförbund* anser vidare att de föreslagna reglerna om tillsynsverksamheten kommer att innebära ett stort intrång hos näringsidkarna. *Sveriges bilindustri- och bilgrossistförening* menar att motsvarigheter till bilkreditnämnden torde behöva utvecklas inom andra branscher, i samförstånd med berörda branschorganisationer. *MRF* ger uttryck för samma tankegång och framhåller bl. a. att bilförsäljningsföretagen genom det skiljeförfarande som utgör en del i avbetalningsöverenskommelsen för bilbranschen har tillförsäkrats sekretess samtidigt som samhället genom kommerskollegium har full insyn i bilkreditnämndens verksamhet. *MRF* anser att de kanske främsta orsakerna till att administration och kontroll av kreditrestriktionerna inom bilhandeln

fungerat väl är att det rör sig om varor med betydande värde, att motorfordonen finns offentligt registrerade och att bilförsäljningen till större delen sker genom organiserade kanaler i ett selektivt distributionssystem.

Bilkreditnämnden – till vars yttrande *Sveriges bilindustri- och bilgrossistförening* samt *MRF* ansluter sig – framhåller att kontrollen av regler om kontantinsats och kredittid inrymmer många praktiskt svårhanterliga problem, bl. a. beträffande bytesobjekts verkliga värde, förekomsten av sidokrediter, förmedlade krediter, obefogade förlängningar av kredittiden m. m. Enligt bilkreditnämnden skulle dess dömande verksamhet mot den bakgrunden knappast framstå som meningsfull om den inte kunde grundas på en effektiv granskning av de berörda bilföretagen. Härom uppger bilkreditnämnden att granskningsverksamheten har överlämnats till en fristående revisionsbyrå, som har ett tiotal revisorer engagerade i granskningen, såväl centralt som regionalt. Årligen företas 100 - 125 kontroller, jämnt fördelade över landet enligt en konfidentiell instruktion. Varje enskild kontroll av ett bilföretag pågår under en till tre dagar, beroende på företagets omsättning, som regel under två dagar. Kostnaden för själva granskningsverksamheten uppgick år 1974 till 265 000 kronor, dvs. ca 2 500 kronor per granskat bilföretag, och finansieringen sker genom de vitesbelopp som bilkreditnämnden dömer ut. Skiljedom påkallas mot ca 75 procent av de granskade företagen och bland dem är det endast något enstaka företag som undgår vitespåföljd. Enligt bilkreditnämndens mening är det nödvändigt att tillsynen över efterlevnaden av den föreslagna konsumentkreditlagen får sådan omfattning att varje berörd creditsäljare har att räkna med att bli granskad inom en inte alltför lång tidsperiod. Granskningen kan inte begränsas till själva kreditavtalen utan måste gå djupare in i såväl säljföretagens som kreditgivarnas bokföring. Bilkreditnämnden framhåller att nämnden alltså inte delar kommitténs uppfattning att en effektiv kontroll kan upprätthållas även med relativt begränsade resurser. Bilkreditnämnden är så sammansatt att branschvana finns representerad inom nämnden. Kravet på utredning kan i varje fall inte bli mindre om mål av förevarande beskaffenhet skall handläggas vid de allmänna domstolarna. Enligt bilkreditnämnden torde det komma att röra sig om hundratusentals transaktioner per år.

Bilkreditnämnden anser att rätten till inspektion enligt 27 § förslaget till konsumentkreditlag bör utsträckas till att avse även den näringsidkare som förmedlar konsumentkredit i samband med sin försäljning och till den som lämnar kredit som förmedlas av näringsidkare. Enligt bilkreditnämnden är det ofta endast finansiärens bokföring som visar om kreditbestämmelserna är uppfyllda eller ej. I näringsidkarens bokföring kan hela affären framstå som en kontantaffär, medan den i verkligheten är en hos finansiären placerad kreditaffär som inte uppfyller reglerna.

Kommittén förordar att tillsynen anförtros åt konsumentverket eller KO. Denna fråga tas upp av flera remissinstanser, bl. a. *datainspektionen*, *bankinspektionen* och *KO*.

Datainspektionen framhåller att tillsynen över efterlevnaden av inkassolagen är uppdelad mellan datainspektionen, som anförtrots den tillsynen i allmänhet, och bankinspektionen, som utövar motsvarande tillsyn över bankernas tillämpning av inkassolagen. Datainspektionen ifrågasätter mot bakgrund av sina erfarenheter som tillsynsmyndighet enligt inkassolagen om inte bankinspektionen bör anförtros även tillsyn över bankernas fullgörande av skyldigheter som kan komma att åligga dem som kreditgivare

enligt en konsumentkreditlag. Datainspektionen framhåller vidare att dess tillsyn över inkassolagen omfattar det i den lagen reglerade förfarandet för indrivning av fordran, oavsett om denna indrivning ombesörjs av fordringsägaren själv eller av ombud, t. ex. inkassoföretag. Enligt datainspektionens mening kan det visserligen rättsteoretiskt göras gällande att förfarande för t. ex. återtagande av avbetalningsgods inte utgör ett led i indrivning av fordran utan en följdåtgärd när indrivning misslyckats. Det av kommittén framlagda faktaunderlaget visar emellertid enligt datainspektionen att t. ex. återtaganderätten har sin viktigaste funktion som påtryckning på gäldenären att betala. Datainspektionen anser att detta resonemang leder till att tillämpningen av reglerna om återtaganderätt och även övriga bestämmelser om "havererade kreditköp" är och bör vara underkastade datainspektionens tillsyn enligt inkassolagen. Datainspektionen framhåller att detta inte nödvändigtvis innebär att tillsynen över en lagstiftning på konsumentkreditområdet måste delas upp mellan datainspektionen och den myndighet som utses att vara tillsynsmyndighet, men att de föreskrifter som kan komma att utformas inom tillsynsmyndigheterna dock lämpligen bör samordnas.

Bankinspektionen avstyrker bestämt att tillsynen över den föreslagna lagens efterlevnad anförtros åt KO/konsumentverket såvitt avser bl. a. bankernas verksamhet som kreditgivare och föreslår att tillsynen beträffande banker och andra företag, som omfattas av banktillsynen, skall utövas av bankinspektionen. Bankinspektionen påpekar att den föreslagna konsumentkreditlagen omfattar, förutom egentliga köpkrediter, privatkrediter av olika slag som lämnas av bankerna såsom villalån, sparlån, vissa checkräkningskrediter m. m. Förslaget innebär enligt bankinspektionen att en betydande del av den för bankernas säkerhet grundläggande tillsynen över deras kreditgivning skall överflyttas till KO/konsumentverket respektive delas mellan denna myndighet och bankinspektionen. Bankinspektionen anser att kommittén endast helt knapphändigt har motiverat denna från allmän synpunkt viktiga förändring. Beträffande bankernas kreditgivning erinras visserligen i betänkandet om bankinspektionens övervakning. Samtidigt sägs det emellertid att inspektionens övervakning inte är särskilt inriktad på att tillvarata konsumentintresset. Enligt bankinspektionens mening är denna syn på bankinspektionens uppgifter sakligt oriktig. Bankinspektionen framhåller att dess tillsyn – i överensstämmelse med banklagstiftningens väsentliga syfte – är inriktad på konsumentintressen. Såsom konsumenter är nämligen att se inte bara låntagare utan även insättare. Den tillsyn som bankinspektionen utövar är baserad på en avvägning mellan konsumenters intressen såsom insättare respektive låntagare. Gällande bestämmelser om utlåningen är huvudsakligen betingade av insättarnas intresse av trygghet för insatta medel och av att bankerna är erforderligt likvida. Bankinspektionen har emellertid därutöver till uppgift att tillgodose konsumentintresset att bankerna inte missbrukar det överläge vari de normalt befinner sig i förhållande till konsument/kredittagare. En icke oväsentlig del av inspektionens löpande uppgifter avser undersökningar i ärenden, som aktualiseras av allmänheten genom bl. a. klagomål, huvudsakligen från kredittagare. Bankinspektionen har här samma funktion som KO har på konsumentområdet i övrigt. Antalet klagomålsärenden beräknas för år 1975 uppgå till ett 100-tal. Bankinspektionen framhåller att de sålunda aktualiserade frågorna, även om de inte sällan beror på missförstånd eller bristande kännedom om gällande bestäm-

melser, ger bankinspektionen tillfälle att lämna information och lägga till rätta problemen på ett för båda parter godtagbart sätt samt impulser till generella åtgärder, särskild granskning e. d. En annan tillsynsuppgift av betydelse i sammanhanget är enligt bankinspektionen genomgång av de förmlär av skilda slag, t. ex. kreditavtal, som bankerna använder i sina kundförhållanden. Bankinspektionen påpekar att föredragande statsrådet i prop. 1971:15 (s. 69) med förslag till lag om otillbörliga avtalsvillkor uttalade bl. a. att han ansåg det naturligt att "behovet av kontroll- och övervakningsmöjligheter när det gäller villkoren i de avtal som banker och försäkringsbolag erbjuder allmänheten också i fortsättningen anförts de särskilda inspektionsmyndigheterna" samt vidare, vad särskilt gällde bankverksamheten, att man också måste beakta de penningvårdande myndigheternas intresse av att kunna anlägga speciella penningpolitiska aspekter på villkoren för bankernas kreditgivningsverksamhet. I enlighet härmed omfattas, framhåller bankinspektionen, bankverksamheten inte av marknadsdomstolens och KO:s kompetensområden enligt avtalsvillkorlagen. Detsamma gäller vid tillämpningen av lagen (1956:245) om uppgiftsskyldighet rörande pris och konkurrensförhållanden, där bankinspektionen beträffande företag under dess tillsyn är myndighet som avses i lagen. Bankinspektionens åligganden härvidlag har också kommit till uttryck i 2-3 §§ instruktionen (1970:538) för bankinspektionen. Enligt bankinspektionen har dess prisövervakning fått särskild aktualitet genom de avgiftshöjningar som bankerna företagit på senare tid och som f. n. är föremål för utredning. Bankinspektionen påpekar vidare att det även av 147 § banklagen följer, att bankinspektionens tillsyn avser också allmänhetens/konsumenternas intressen. Enligt detta lagrum åligger det inspektionen att med uppmärksamhet följa bankernas verksamhet i den mån det erfordras för kännedom om förhållanden som är av betydelse för en sund utveckling av bankverksamheten. Bankinspektionen uppger att ingripanden till förmån för konsumentintressen har gjorts med stöd av detta lagrum. Bankinspektionen konstaterar sammanfattningsvis att bankinspektionens verksamhet är särskilt inriktad på att tillvarata konsumentintressen, både insättares och låntagares. Vad särskilt angår låntagarnas skydd mot att bankerna utnyttjar sitt övertag som långivare har denna fråga enligt bankinspektionen under senare år alltmer kommit i förgrunden och inspektionen räknar med att denna sida av verksamheten under de närmaste åren kommer att ytterligare expandera och få allt större betydelse.

Bankinspektionen framhåller vidare att i inkassolagen bankernas inkasseringsverksamhet har undantagits från datainspektionens tillsyn. Bankinspektionen erinrar om att föredragande statsrådet i propositionen (1974:42) med förslag till inkassolag - vari bankernas inkasseringsverksamhet ansågs vara en integrerande del av den egentliga bankverksamheten - framhöll bl. a. att det skulle medföra betydande olägenheter om tillsynen över en och samma verksamhet skulle utövas av två myndigheter, dels bankinspektionen och dels den särskilda tillsynsmyndigheten över inkasseringsverksamhet (datainspektionen). De sålunda åberopade skälen kan enligt bankinspektionens uppfattning med än större tyngd åberopas när det gäller bankernas kreditgivning, som är en central del av både bankverksamheten och banktillsynen. Om statsmakterna skulle följa kreditköpkommitténs förslag beträffande tillsynen skulle det kunna inträffa, att bankinspektionen och myndigheten på konsumentskyddsområdet utfärdade ålägganden för

bankerna av sinsemellan motsatt innebörd i samma eller närbesläktade frågor. Tendenser till sådana konfliktsituationer har enligt bankinspektionen redan framträtt på marknadsföringsområdet där både bankinspektionen och KO övar tillsyn av bankerna.

Bankinspektionen framhåller ytterligare att man måste räkna med att det blir svårt för en särskild tillsynsmyndighet att få något grepp om bankernas kreditgivning till privatpersoner och att bankinspektionen under alla förhållanden måste övervaka bankernas hela kreditgivning. Bankinspektionen påpekar de svårigheter som föreligger att avgöra om kredit, som lämnas privatperson/konsument, är avsedd för enskilt bruk eller för rörelse. Krediter till enmansföretagare kan avse såväl privat ändamål som rörelsen. Från säkerhets- och tillsynssynpunkt måste krediter lämnade privatperson och hans företag eller företag, i vilket han har ett väsentligt ägarintresse, alltid betraktas från helhetens synpunkt. I fåmansbolag krävs regelmässigt ägarborgen och bankerna redovisar kreditengagemanget tillsammans för bolag och ägare. I många fall har kredit till ägaren, t. ex. mot villainteckning, bl. a. syftet att göra det möjligt för honom att tillskjuta kapital till det egna företaget (aktiekapital eller annat tillskott).

Bankinspektionen anser det vara helt klart att den i kommitténs förslag åsyftade tillsynen över bankernas kreditgivning inte bör skiljas från banktillsynen. Oavsett att större sakkunskap på bankområdet knappast kan väntas bli företrädd i en myndighet, som endast är inriktad på konsumentskydd i en beträffande bankverksamheten begränsad mening, kan det enligt bankinspektionens mening inte vara rationellt att tillsynsuppgifterna delas mellan två myndigheter. Enligt bankinspektionen bör däremot samråd naturligtvis äga rum mellan bankinspektionen och den andra tillsynsmyndigheten.

Bankinspektionen nämner i detta sammanhang att finansieringsföretag såsom factoring- och leasingbolag inte står under direkt tillsyn av bankinspektionen. Är de bankägda, vilket är fallet med ett antal sådana företag, utövas emellertid från bankinspektionens sida indirekt tillsyn över dem såsom delar av ägarbankernas organisation. Bankinspektionen framhåller att dess ställningstaganden beträffande bankernas kreditgivning i tillämplig mån har giltighet även beträffande de bankägda finansieringsföretagen. Vidare påpekar bankinspektionen att frågan om finansieringsföretagens framtida ställning kommer att utredas enligt regeringens beslut 1975-09-25 om tillsättande av en utredning om finansieringsbolagen m. m., vilken enligt direktiven skall avse frågan om och i vad mån finansieringsföretagen, vilka f. n. inte tillhör den organiserade kreditmarknaden, skall kunna omfattas av kreditpolitiska åtgärder. Därvid skall även tillsynsfrågan övervägas.

Också flera andra remissinstanser anser att tillsynen över bankernas kreditgivningsverksamhet inom ramen för den föreslagna konsumentkreditlagen bör ankomma på bankinspektionen, bl. a. *flera handelskamrar, Sveriges industriförbund, Sveriges grossistförbund, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges musikhandlares riksförbund, Konfektionsindustriföreningen, Svenska företagares riksförbund, Svenska bankföreningen, Sveriges föreningsbankers riksförbund, PK-banken, Finansieringsföretagens förening. Köplagsutredningen* anser det tveksamt om banker och försäkringsbolag bör vara underkastade tillsyn av särskild myndighet i vad avser lån som de lämnar till konsumenterna.

KO anser att tillsynen över lagen bör anförtros det nya konsumentverket. Enligt KO bör tillsynsmyndigheten, såsom kommittén framhållit, inte bara utöva kontroll utan också aktivt arbeta för att i samarbete med näringslivet

förbättra konsumenternas informationsunderlag. Detta överensstämmer väl med de riktlinjer efter vilka KO arbetar i dag. KO framhåller att det är nödvändigt att tillsynsmyndigheten får de redskap till sitt förfogande som kommittén föreslår för att verksamheten skall kunna bedrivas effektivt. Enligt KO är det härvid av grundläggande betydelse att tillsynsmyndigheten får möjlighet att ta del av alla handlingar hos en näringsidkare som gäller kreditverksamheten. KO anser det emellertid inte realistiskt att räkna med att tillsynsmyndigheten skall kunna ha en fullständig överblick och kontroll av kreditmarknaden, eftersom antalet kreditgivare är alltför stort, kreditmarknaden över huvud alltför heterogen och tillsynsmyndighetens arbetsuppgifter alltför många. Detta gäller enligt KO alldeles särskilt om förslaget att begränsa kreditbelopp och kredittid går igenom och myndigheten därigenom får i uppgift inte bara att tillse att reglerna om marknadsföring av krediterbjudanden iakttas, utan också att kontrollera innehållet i de enskilda avtalen. Enligt KO:s mening måste tillsynen med nödvändigheten grundas på anmälningar och på stickprovsvis gjorda kontroller. KO betonar vikten av att myndigheten tilldelas tillräckliga resurser för tillsynsverksamheten redan från början. Det bör ankomma på en särskild enhet inom konsumentverket att ha hand om tillsynsarbetet. KO anser att enheten i starten bör omfatta åtminstone tio tjänstemän, varav två eller tre bör ha rent inspekterande uppgifter. Enhetens verksamhet bör enligt KO planeras i god tid före den nya lagstiftningens ikraftträdande. KO framhåller att erfarenheterna från England, där en omfattande kontrollapparat skapats för efterlevnaden av motsvarande lagstiftning, visar att förberedelsearbetet tar lång tid.

KO berör också förslaget att talan mot tillsynsmyndighetens beslut skall föras hos regeringen genom besvär (32 § förslaget till konsumentkreditlag). Enligt KO framgår inte klart vad som skall anses som beslut. KO anser det inte kunna komma ifråga att besvär över alla slags beslut som tillsynsmyndigheten fattar skall föras hos regeringen. Besvärsregeln bör därför utvecklas och enligt KO:s mening anpassas till de besvärsregler som finns upptagna i den nya marknadsföringslagen och i annan näringsrättslig lagstiftning (t. ex. livsmedelslagen). Sålunda bör enligt KO talan inte få föras mot tillsynsmyndighetens beslut om inspektion eller vitesföreläggande enligt 27 §. Vidare anser KO att talan mot beslut som tillsynsmyndigheten i särskilt fall meddelat enligt 28 § andra stycket bör föras hos kammarrätten genom besvär och att talan mot annat beslut, dvs. sådant som avser utfärdandet av generella föreskrifter enligt 28 § första stycket, bör föras hos regeringen.

1.10.2 Påföljder m. m.

Kommitténs förslag (30 § förslaget till konsumentkreditlag) att bötesstraff skall följa på uppsåtligt eller oaktsamt brott mot den föreslagna konsumentkreditlagens regler om kreditbelopp (kontantinsats) och kredittid eller mot tillsynsmyndighetens föreskrifter om hur uppgiftsskyldigheten enligt 3, 9 och 24 §§ skall fullgöras föranleder kritik från en del remissinstanser.

RÅ godtar dock förslaget. RÅ framhåller att en aktuell strävan inom kriminalpolitiken är att i möjligaste mån begränsa det kriminaliserade området med utgångspunkt i att straffrättsliga sanktioner inte skall användas, om efterlevnaden av en lagbestämmelse kan upprätthållas med andra medel. Mot denna bakgrund bör nya straffbestämmelser, särskilt inom special-

straffrättens område, införas med stor återhållsamhet. En särskild anledning till försiktighet i fråga om nya kriminaliseringar inom just området för kommitténs förslag ligger enligt RÅ däri, att det synes tveksamt om de föreslagna straffbestämmelserna skall kunna tillämpas med tillräcklig grad av regelbundenhet. RÅ har likväl inte kunnat finna att straffbestämmelserna på detta område skulle kunna ersättas av andra sanktionsregler och biträder därför förslagen också i denna del.

Göta hovrätt avstyrker däremot, såsom tidigare har framgått, att bestämmelserna om kreditgivares upplysningsplikt, kontantinsats och längsta tillåtna kredittid straffsanktioneras. Hovrätten framhåller att de bestämmelser som enligt förslaget till konsumentkreditlag skall grunda straffansvar är mycket obestämda till sitt innehåll. Enligt hovrätten är det uppenbart att t. ex. frågan om kontantprisets storlek, med den definition som i lagförslaget givits begreppet kontantpris, redan med hänsyn till sedvanliga rabatter kan vara föremål för olika meningar. Härtill kommer de komplikationer som uppstår när köparen lämnar en vara i byte. Även i andra avseenden är de föreslagna bestämmelserna enligt hovrätten svårtolkade och ägnade att välla problem i tillämpningen. Hovrätten pekar särskilt på de problem som kan uppstå vid bedömningen av om olika kreditköp ägt rum vid samma tillfälle eller om den tillåtna kredittiden överskridits när säljaren lämnat tillfälligt betalningsanstånd. Det anförda innebär enligt hovrättens mening att ifrågavarande regler inte tillgodoser de krav som från rättssäkerhetssynpunkt måste ställas på straffsanktionerade lagbestämmelser. Hovrätten framhåller att denna principiella invändning i ännu högre grad gäller bestämmelserna om marknadsföring och upplysningsplikt vid kreditköp och vid fristående lån, vilka över huvud taget inte närmare anger det straffbara området utan förutsatts bli utfyllda av föreskrifter som tillsynsmyndigheten meddelar. Enligt hovrättens mening bör straffbestämmelser, som på detta sätt lämnar det straffbara området öppet och får sitt innehåll genom föreskrifter som meddelas av administrativ myndighet, inte tillgripas annat än i rena undantagsfall. Såsom framgår i föregående avsnitt (se 1.1 och 1.10.1) anser hovrätten vidare att den straffrättsliga regleringen i förslaget medför onyanserade regler och en kostnadskrävande verksamhet för tillsyn och beivrande av överträdelser av den föreslagna lagstiftningen.

Sveriges domareförbund anser att 30 § förslaget till konsumentkreditlag kriminaliserar förfaranden i en omfattning som strider mot gängse kriminalpolitisk uppfattning. Det synes förbundet närmast stötande att den säljare eller kreditgivare, som i fall som avses i 5 § tredje stycket eller 7 § medger köparen/gäldenärens betalningsanstånd utöver en månad respektive två år, gör sig skyldig till straffbart handlande. Enligt förbundet kan med hänsyn till vissa uttalanden i betänkandet (sid. 175) den frågan ställas, om straffbarheten även avser det fall att borgenären underlåter att vidta indrivningsåtgärder. Förbundet anser att åtal för de i 30 § angivna brotten i vart fall bör få ske endast om åtal är påkallat från allmän synpunkt.

Några remissinstanser tar upp frågan om inte straffsanktionen enligt den föreslagna konsumentkreditlagen på vissa punkter bör ersättas eller kompletteras med civilrättsliga påföljder.

Kronofogdemyndigheten i Mariestads distrikt anser att brott mot bestämmelserna om kontantinsats och längsta tillåtna kredittid bör medföra inte bara bötesstraff utan även att säljaren förverkat sin eventuella rätt att återta den försålda varan. *RSV* framhåller att en sådan regel skulle kunna få stor

verkan men likväl inte bör införas innan erfarenheter vunnits av en lagstiftning på grundval av kommitténs förslag. Även *hemförsäljningskommittén* (*majoriteten*) påpekar möjligheten av att införa en sådan sanktion men framhåller att den skulle få endast begränsad effekt om återtaganderätten inskränks på det sätt som kommittén har föreslagit.

KO påpekar att kommittén inte föreslår någon särskild påföljd för underlåtenhet att lämna upplysningar i marknadsföringen enligt 3 § förslaget till konsumentkreditlag. Samhällets reaktion är enligt förslaget begränsat till att tillsynsmyndigheten kan ge sådana vitesförenade föreskrifter som föranleds av tillsynen. Inte heller föreslås någon annan påföljd för brott mot regeln om upplysningsskyldighet i samband med avtalslutet enligt 9 § än den att handräckning i så fall inte får ske enligt 18 §, varjämte tillsynsmyndigheten kan ge föreskrifter som nyss sagts. KO ifrågasätter om dessa påföljder för underlåtenhet att efterkomma reglerna i 3 och 9 §§ är tillräckligt effektiva med hänsyn till att det alldeles övervägande antalet kreditköp, om kommitténs förslag till inskränkningar i återtaganderätten godtas, ändå kommer att falla utanför handräckningsregelns tillämpningsområde och till att inspektion, som kan föranleda föreskrifter, kan beräknas ske bara stickprovsvis och hos en mycket liten del av det totala antalet kreditgivare. KO anser det därför inte kunna uteslutas att mindre nogräknade kreditgivare underlåter att iaktta sin upplysningsplikt till dess att förhållandet uppmärksammas av tillsynsmyndigheten efter anmälan eller stickprovskontroll. Enligt KO måste man räkna med att den konsument som väl tagit kontakt med en näringsidkare i syfte att göra ett kreditköp bara i undantagsfall ställer som villkor för köpet att till sig få överlämnad en sådan skriftlig handling som avses i 9 §. KO anser det inte heller kunna förmodas att de konsument, som i okunnighet om kostnaderna m. m. ingått kreditköpsavtal, i någon större utsträckning kommer att anmäla till tillsynsmyndigheten att det inte fått motta sådana handlingar.

KO anser att det, i analogi med 2 § hemförsäljningslagen, bör uppställas som formkrav för kreditköpet att köparen kvitterat en handling som utformats enligt 9 §. Enligt KO:s mening bör således föreskrivas i lagen att kredittagarens anbud eller svar vid kreditköp är gällande mot honom endast om han av kreditgivaren eller dennes ombud före avgivandet av anbudet eller svaret mottar en särskild handling, som innehåller uppgift om sådana förhållanden som anges i 9 §. KO påpekar att man i Finland gått ännu ett steg längre genom att som förutsättning för att ett avbetalningsköp skall vara giltigt uppställa kravet att köpet gjorts på ett särskilt av handels- och industriministeriet utfärdat formulär. Genom en regel som den KO föreslår får den konsument, som inte givits reell möjlighet att ta ställning till ett krediterbudandes innebörd, enligt KO:s mening större trygghet än vid andra påföljder. Regeln kan, framhåller KO, inte bedömas medföra någon olägenhet för andra kreditgivare än de som saknar intresse att iaktta 9 §. KO anser att samma påföljder bör gälla vid försummelse att iaktta bestämmelserna i 24 § förslaget till konsumentkreditlag. – Vidare föreslår KO att underlåtenhet att iaktta formkravet skall anses utgöra otillbörlig marknadsföring.

KO avstyrker förslaget om bötesstraff för den som bryter mot reglerna om lägsta kontantinsats och längsta kredittid. Straff är enligt KO:s mening inte en lämplig påföljd i dessa fall. KO anser att man i stället bör överväga att komplettera möjligheterna för tillsynsmyndigheten att utfärda vitesför-

enade föreskrifter vid underlåtenhet att lämna upplysningar enligt 3, 9 och 24 §§ genom att i en särskild regel i marknadsföringslagen ge marknadsdomstolen möjlighet att på talan av KO vid vite förbjuda kreditgivare som bedriver sin verksamhet i uppenbar strid mot konsumentkreditlagen eller med stöd därav utfärdade föreskrifter att fortsätta med kreditgivning. En sådan sanktion skulle enligt KO kunna användas mot kreditgivare som vid upprepade tillfällen åsidosätter olika föreskrifter om kreditverksamhetens bedrivande. KO påpekar att en likartad regel föreslogs i det betänkande som låg till grund för 1953 års ändringar i avbetalningsköplagen (SOU 1950:42) samt att KO i skrivelse till justitiedepartementet den 19 december 1972 föreslagit en motsvarande bestämmelse såvitt gäller hemförsäljare som i större utsträckning handlar i strid mot hemförsäljningslagens föreskrifter. Den föreslagna påföljden kommer enligt KO:s mening sannolikt att uppfattas som så ingripande att kreditgivare kommer att anse det angeläget att iakttä reglerna i konsumentkreditlagen.

Hemförsäljningskommittén (majoriteten) befarar att svårigheter kan uppkomma när det gäller effektiviteten hos och övervakningen av det föreslagna regelsystemet och att upptäcktsrisken vid överträdelser blir låg. Det kanske allvarligaste problemet i detta sammanhang är enligt hemförsäljningskommitténs mening att säljaren och konsumenten ibland kan ha ett gemensamt intresse av att kringgå bestämmelserna om kontantinsats och kredittid. Hemförsäljningskommittén framhåller att detta förhållande i betänkandet berörs mycket kortfattat, när det sägs att konsumenten inte bör straffas för medverkan till brott mot de angivna bestämmelserna. Mot denna uppfattning, vilken enligt hemförsäljningskommittén stämmer med vad som i allmänhet gäller om straffbarhet i dylika fall (s. k. *concursus necessarius*), har hemförsäljningskommittén inte något att invända. Hemförsäljningskommittén påpekar emellertid att det föreligger en påtaglig risk för sidolöpare med "snällare" villkor vid sidan av de skriftliga avbetalningskontrakt, som redovisas i den "officiella" bokföringen. Enligt hemförsäljningskommittén gäller detta kanske särskilt i förlängningsfall (verkliga eller fingerade) enligt 5 § tredje stycket konsumentkreditlagen. *En ledamot av hemförsäljningskommittén (professorn Ulf Bernitz)* anknyter i särskilt yttrande till dessa farhågor och framhåller att han för sin del är skeptisk till möjligheterna att förhindra överträdelser av kravet på minsta kontantinsats med hjälp av straffhot eller en till omfattningen rimlig offentlig tillsyn. Enligt Bernitz bör man i stället i första hand uppmärksamma möjligheten att utforma de civilrättsliga reglerna så att parternas intressen inte sammanfaller. Bernitz tar som exempel att en TV-handlare sålt en TV-apparat till konsument på kredit för 4 000 kr. Enligt lagförslaget är minsta kontantinsatsen 1 000 kr. I samförstånd med konsumenten har emellertid handlaren nöjt sig med en kontantbetalning på 500 kronor. Krediten uppgår sålunda till 3 500 kr, medan lagförslaget högst tillåter 3 000 kr. Bernitz ställer frågan vad som i denna situation gäller beträffande handlarens möjlighet att av konsumenten senare fordra överskjutande 500 kr., och påpekar att denna fråga inte synes berörd i betänkandet. Enligt Bernitz kommer man här in på civilrättsligt svårbedömda problem om giltigheten av avtal i strid mot förbud (se härom bl. a. Bernitz i SvJT 1974 s. 126). Bernitz anser att lagstiftningens utpräglade skyddssyfte närmast talar för att domstolarna inte torde anse det möjligt att på rättslig väg i efterhand utkräva icke uttagen kontantinsats. Lämnas spörsmålet öppet att lösas i rättstillämpningen får man enligt Bernitz' mening

dock räkna med att få konsumenter i praktiken förmår framföra invändning om att beloppet inte kan lagligen utkrävas. Bernitz föreslår att i en kommande konsumentkreditlag tas in en uttrycklig lagregel, enligt vilken säljaren saknar befogenhet att i efterhand rättsligt göra gällande krav på icke uttagen kontantinsats. Bernitz framhåller att en dylik regel skulle ställa konsumentens intresse mot säljarens, vilket torde påverka följsamheten till lagen i fördelaktig riktning. Regeln ter sig enligt Bernitz' mening dessutom tilltalande från allmän konsumentsynpunkt.

Även *Sveriges advokatsamfund* och *professorn Lennart Vahlén*, vars yttrande återopps av *Finansieringsföretagens förening*, tar upp frågan om giltigheten av kreditköpsavtal som står i strid mot den föreslagna lagens bestämmelser. De påpekar att enligt 1 § tredje stycket förslaget till konsumentkreditlag avtalsvillkor, som inskränker konsumentens befogenheter eller förmåner enligt lagen, skall vara ogiltigt, vilket motiveras (s. 218) med den föreslagna lagens skyddskaraktär. Enligt 1 § tredje stycket möter emellertid inte något hinder mot avtalsbestämmelser med för konsumenten fördelaktigare resultat än som framgår av lagen. Hit hör enligt advokatsamfundets och Vahléns mening onekligen avtalsbestämmelser om längre kredittid än 24 månader eller om rätt till anstånd med betalningen i vissa situationer. Sådana bestämmelser blir därför enligt nämnda stadgande civilrättsligt bindande, trots att kreditgivaren kan straffas för brott mot bestämmelserna om längsta kredittid. Enligt advokatsamfundet och Vahlén torde kommittén inte ha beaktat denna konsekvens av det föreslagna regelsystemet. Också *M* är av den uppfattningen att ett avtal med exempelvis 48 månaders kredittid utan kontantinsats, trots att det strider mot två av de i lagen föreslagna bestämmelserna, blir bindande för parterna. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* förutsätter däremot att ett avtal som avviker från stadgandena om lägsta kontantinsats och längsta kredittid i allmänhet inte kan läggas till grund för indrivningsåtgärder.

M anser att lagen bör innehålla bestämmelser om att konsumenten när bestämmelserna om kontantinsats och kredittid åsidosatts är berättigad att häva köpet. *M* ifrågasätter vidare om inte straffpåföljden – som enligt *M*:s mening inte direkt gagnar konsumenten – bör kombineras med en civilrättslig påföljd till konsumentens fördel. Enligt *M* kan för fall som det nyss nämnda övervägas en "automatisk hävning" av avtalet med skyldighet för säljaren att utge skadestånd till konsumenten eller – om konsumenten inte gjort sig skyldig till straffbar medverkan – en jämkning av avtalet så, att säljaren anses ha erhållit dels kontantinsatsen, dels kreditkostnaderna och amorteringarna för den tid som överstiger den i lagen stadgade längsta kredittiden. Härigenom kan enligt *M*:s mening bättre motverkas att parterna i samförstånd överenskommer om villkor som strider mot 5 och 7 §§ i den föreslagna konsumentkreditlagen.

Några remissinstanser anser det oklart, vem som i olika situationer skall kunna ådömas ansvar enligt den föreslagna straffbestämmelsen. *Hemförsäljningskommittén (majoriteten)* framhåller sålunda att en fråga som i någon mån kan påverka straffbestämmelsens effekt är huruvida den innehåller ett "vanligt" gärningsmannaansvar eller ett företagars ansvar eller möjligen ger utrymme för båda. Spörsmålet har inte berörts i betänkandet. Orsaken härtill kan enligt hemförsäljningskommittén vara att svaret ansetts självklart, eftersom ansvar för överträdelse av specialstraffrättsliga bestämmelser av näringsrättslig art i praxis brukar utkrävas endast av företags-

chefen, medan anställda som utfört det arbete varigenom överträdelsen skett i allmänhet inte ådöms något straff. En jämförelse mellan exempelvis 5 och 7 §§, där "kreditgivaren" åläggs vissa restriktioner och 30 §, som stadgar att "den" som bryter mot bl. a. 5 eller 7 § dömes till böter, ger enligt hemförsäljningskommittén möjligen en antydning om att enbart ett företagars ansvar avses, eftersom en anställd expedit knappast kan betraktas som kreditgivare vid ingåendet av ett avbetalningsköp. Enligt hemförsäljningskommitténs mening ger dock varken lagtexten eller motiven något klart besked på denna punkt, och hemförsäljningskommittén framhåller att det inte kan uteslutas att kreditköpkommittén valt det neutrala uttrycket "den" i 30 § för att möjliggöra en bestraffning både av företagschefen och av de anställda eller av endera, beroende på omständigheterna i det särskilda fallet. Hemförsäljningskommittén anser att klarhet bör skapas i den angivna frågan och förklarar sig hysa den uppfattningen i sak, att såväl företagaren som dennes anställda bör kunna ådömas ansvar, särskilt som detta kanske kan bidra till att bestämmelserna efterlevs. LO däremot förutsätter att straffansvar inte skall kunna drabba enskilda anställda utan endast näringsidkaren eller hos honom anställd person i företagsledande ställning. Även *Direktförsäljningsföretagens förening* anser att lagförslaget är otydligt på denna punkt.

Svenska Bankföreningen – till vars yttrande i denna del *Finansieringsföretagens förening* ansluter sig för finansieringsföretagens del – framhåller att bank i de fall då banken övertar en ursprunglig kreditgivares (säljares) fordran blir kreditgivare i lagens mening. Det framstår enligt bankföreningen såsom oklart i vad mån bank i sådana fall har ett självständigt ansvar för att reglerna i 5, 7, 9 och 28 §§ förslaget till konsumentkreditlag har iakttagits och således skyldighet att kontrollera att den ursprunglige kreditgivaren för sin del iakttagit lagens regler om vad som åligger kreditgivaren. Med hänsyn till den straffsanktion som enligt förslaget är knuten till överträdelser av reglerna om kreditgivarens åligganden är det enligt bankföreningens mening nödvändigt att fullständig klarhet skapas om ansvarets omfattning vid kreditgivning "i flera led". För egen del anser bankföreningen den naturliga ordningen vara, att reglerna i 5, 7, 9 och 28 §§ skall iakttas av den ursprunglige kreditgivaren och att ansvar för överträdelser skall kunna utkrävas endast av honom och att bank i egenskap av "sekundär" kreditgivare inte skall ha något eget ansvar för att lagens föreskrifter har iakttagits i tidigare led. Å andra sidan framstår det enligt bankföreningen som naturligt att bank, som i sin verksamhet övertar säljares fordringar på konsumenter, åtminstone under lagens första giltighetstid vid sitt kreditavtal med säljaren påminner om att säljaren vid sin kreditgivning har att iakttä gällande lagstiftning på konsumentkreditområdet.

Bankföreningen framhåller att en motsatt innebörd av de nu behandlade reglerna – nämligen att bank, som övertar säljarens fordran, skulle ha ett eget ansvar och därmed en kontrollskyldighet i varje enskilt fall – skulle medföra stora administrativa olägenheter för bankerna i form av omständliga och kostsamma kontrollrutiner. Enligt bankföreningen medför den masshantering det här är fråga om i bankerna att arbetsmomenten med flera olika, extra kontrollåtgärder i varje enskilt fall snabbt multipliceras till påtagliga negativa effekter i form av ökade kostnader. I den mån hanteringen sköts med hjälp av ADB blir det fråga om kostnadskrävande omprogrammeringar eller, om detta inte är möjligt, extra, manuella arbetsmoment i varje ärende. En sådan ordning framstår enligt bankföreningens mening

som omotiverad, helst som resultatet av kontrollarbetet i det helt övervägande antalet fall måste förutsättas endast bli ett konstaterande av att den ursprungliga kreditgivaren iakttagit den föreslagna konsumentkreditlagens föreskrifter. Bankföreningen befarar att stora svårigheter skulle uppstå särskilt i fråga om en eventuell skyldighet för bank, som övertar säljarens fordran, att kontrollera att säljaren iakttagit de föreskrifter beträffande redovisning av effektiv ränta som kan ha meddelats med stöd av 28 § i lagförslaget, eftersom en kontroll i detta avseende skulle kräva en särskild räkneoperation för varje övertagen kredit. Även om bank skulle kunna ha till hjälp sådana tabeller och "lathundar" som kan ha utarbetats till ledning för redovisning av effektiv ränta blir kontrollen enligt bankföreningen synnerligen betungande, i synnerhet som bankerna som kreditkunder har sälj företag från olika branscher, för vilka olika föreskrifter kan ha meddelats med stöd av 28 §. Bankerna skulle således enligt bankföreningens mening åsamkas oproportionerligt stora, extra arbetsinsatser, som inte kan undgå att leda till höjda finansieringskostnader för sälj företagen. Dessa kostnader måste, framhåller bankföreningen, i sista hand drabba konsumenterna.

Sveriges advokatsamfund och professorn Lennart Vahlén, vars yttrande åberopas av *Finansieringsföretagens förening*, anser oklart vad som avses med kommitténs uttalande att konsument, när creditsäljare mer eller mindre "i maskopi" med konsumenten överträder bestämmelserna om högsta kreditbelopp eller längsta kredittid, inte skall anses delaktig i brott. Enligt advokatsamfundet och Vahlén är konsumenten i sådant fall självfallet delaktig i brott, och vad som menas är således att konsumenten trots sin delaktighet inte skall straffas. Advokatsamfundet och Vahlén anser – i motsats till hemförsäljningskommittén (majoriteten) – att detta avviker från vad som följer av allmänna straffrättsliga regler om medverkan och därför bör uttalas i lagtexten.

Beträffande det av kommittén föreslagna subjektiva rekvisitet för brott enligt 30 § förslaget till konsumentkreditlag (uppsåt eller oaktsamhet) påpekar *hemförsäljningskommittén (majoriteten)* att förslaget innebär en utvidgning av ansvaret för överträdelse av det förbud för säljaren att ta emot växel och andra löpande fordringshandlingar som f. n. finns i 17 § konsumentköplagen och som kommittén föreslår flyttat till 21 § i den föreslagna konsumentkreditlagen. Enligt konsumentköplagen är nämligen endast uppsåtlig överträdelse av detta förbud straffbar. Hemförsäljningskommittén framhåller att detta vid utarbetandet av konsumentköplagen ansågs ligga i sakens natur (SOU 1972:88 s. 140, prop. 1973:138 s. 280), medan kreditköpkommittén i sina motiv inte ens berört den föreslagna utvidgningen. Hemförsäljningskommittén finner förslaget till subjektivt rekvisit i 30 § helt rimligt när det gäller ansvar för näringsidkaren själv. Enligt hemförsäljningskommitténs mening bör man överväga att skärpa regeln därhän, att en omvänd bevisbörda införs för detta fall, dvs. att näringsidkaren för att undgå ansvar måste visa att han inte haft uppsåt eller varit oaktsam, t. ex. vid utbildningen och övervakningen av sina anställda. Hemförsäljningskommittén framhåller att man genom ett sådant s. k. presumtionsansvar i praktiken närmar sig ett rent objektivet eller strikt straffansvar och det kan enligt hemförsäljningskommittén ifrågasättas om man inte bör ta steget fullt ut och föreskriva ett strikt ansvar. När det åter gäller de anställdas ansvar anser hemförsäljningskommittén – särskilt om ett strikt ansvar införs för näringsidkaren – att det bör krävas uppsåt för straffbarhet.

Bilkreditnämnden anser uppenbart att vid tillämpningen av 30 § förslaget till konsumentkreditlag bedömningen av huruvida oaktsamhet ligger någon till last bör få en sådan inriktning att lagstiftningen inte förfelar sitt syfte. Invändningar om felräkning, felvärdering av inbytesobjekt etc. torde enligt nämndens mening få godtas endast om felen framstår som klart ursäktliga.

Bilkreditnämnden berör vidare vissa frågor om preskription av förseelser mot de föreslagna stadgandena om kontantinsats och längsta kredittid. Vid överträdelse av bestämmelserna om kontantinsats torde enligt bilkreditnämnden den för sådan förseelse gällande tvåårsfristen för åtal – med hänsyn till att det är det faktiska handlandet vid leveransen av vara som är av intresse – få räknas från leveransdagen. Vid förseelse mot bestämmelserna om längsta kredittid blir frågan enligt nämnden mera komplicerad, eftersom man ofta inte kan konstatera en faktisk överträdelse av reglerna om kredittidens längd förrän vid den föreskrivna längsta kredittidens utgång, dvs. två år efter kontraktsdatum. Förseelsen skulle då vara preskriberad om preskriptionstiden skulle räknas från kontraktsdatum. *Bilkreditnämnden* uppger att nämnden därför i sin praxis – och nämnden tillämpar därvid samma preskriptionsregler som följer av straffbestämmelsen i 4 § i förordningen (1959:575) med föreskrifter om vissa betalningsvillkor vid yrkesmässig försäljning av bilar – har utgått från att preskriptionstiden vid amorteringsförseelser inte börjar löpa förrän den i avbetalningsöverenskommelsen för bilbranschen föreskrivna kredittiden har gått till ända.

Datainspektionen anser att bestämmelser om straff för brott mot den tystnadsplikt som enligt 29 § förslaget till konsumentkreditlag skall åvila tillsynsmyndighetens personal inte bör intas i konsumentkreditlagen.

2 Förslaget till lag med särskilda bestämmelser om uthyrning av vara

Kommitténs förslag till lag med särskilda bestämmelser om uthyrning av vara (uthyrningslag) lämnas utan kommentarer av *Göta hovrätt, bankinspektionen, RSV, kronofogdemyndigheterna i Vänersborgs och Västerås distrikt, kommerskollegium, konsumentverket, Statens industriverk, TCO, Sveriges domareförbund, Föreningen Sveriges kronofogdar, PK-banken, bilkreditnämnden, Svenska bokförläggareföreningen, Direktförsäljningsföretagens förening, Svenska annonsörers förening, Svenska reklambyråförbundet, Husvarna AB, AB Electrolux*. Förslaget tillstyrks utan närmare kommentarer av *RA, kronofogdemyndigheterna i Malmö och Mariestads distrikt, Malmö kommun (kommunstyrelsens majoritet), KF*.

2.1 Allmänna synpunkter

När det gäller mer allmänna synpunkter på den föreslagna uthyrningslagen ansluter sig åtskilliga remissinstanser till kommittéledamoten Björlings reservation. Hit hör *kronofogdemyndigheten i Växjö distrikt, Svenska handelskammareförbundet, flera handelskamrar, en ledamot av hemförsäljningskommittén (direktören Per Schierbeck), Sveriges industriförbund, Sveriges grossistförbund, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges musikhandlares riksförbund, Svenska företagares riksförbund, Konfektionsindustriföreningen, Svenska bankföreningen, Sveriges föreningsbankers förbund, Finansieringsföretagens förening,*

Svenska postorderföreningen samt ytterligare några remissinstanser.

Dessa remissinstanser anser således att en av den föreslagna konsumentkreditlagen föranledd mer allmän övergång från kreditköp till långtidsuthyrning ur konsumentsynpunkt knappast kan anses önskvärd med hänsyn framför allt till att förhyrning i regel är dyrare än ett motsvarande kreditköp, samt att det med hänsyn till innehållet i kommitténs förslag till kreditköpsreglering är motiverat att införa regler som är avsedda att motverka en överströmning från kreditköp till kreditköpsliknande hyresförhållanden. Vidare delar dessa remissinstanser Björklings uppfattning att motivet för en särskild reglering av varuuthyrningen sannolikt skulle bortfalla med en annan och mindre långtgående utformning av kreditköpsreglerna. De anser också att vissa av de särskilda bestämmelserna i den föreslagna varuuthyrningslagen måste förutsättas leda till ökade kostnader för uthyrarna och därmed till ännu högre hyresavgifter än för närvarande samt att det är angeläget att lagstiftningen inte leder till att de konsumenter, som verkligen önskar långtidshyra varor och inte ser förhyrningen i första hand som ett alternativ till kreditköp, drabbas av så höga hyresavgifter att förhyrning framstår som orealistisk.

Även *SACO/SR*, *Sveriges advokatsamfund* och *LRF* anser att behovet av en särskild lagstiftning angående uthyrning av varor är beroende av hur lagstiftningen om kreditköp slutligt utformas. *SACO/SE* framhåller att en särskild lag om uthyrning av vara är påkallad, om utredningens förslag rörande återtagandeförbud och minsta kontantinsats i förslaget till konsumentkreditlag genomförs. *SACO/SR* anser det dock lämpligt att det redan av lagens rubrik på något sätt framgår att dess tillämpningsområde är begränsat till fall där förhyraren är konsument. – *SACO/SR* påpekar att det f. n. inte finns några tvingande regler om uthyrarens ansvar för fel på eller reparationskostnader för hyresegendomen under hyrestiden. Enligt *SACO/SR* kan det finnas företag som arbetar med kontraktsbestämmelser som är helt otillfredsställande ur konsumentsynpunkt även om de kontrakt som bestämmer förhållandet mellan stora uthyrare och konsumenter kan ha fått en tillfredsställande utformning efter överläggningar mellan uthyraren eller dennes branschorganisation och KO. *SACO/SR* anser att ett visst minimiskydd motsvarande det i konsumentköplagen därför borde tas in i den föreslagna uthyrningslagen, i den mån konsumenttjänstutredningen inte kommer med förslag i dessa avseenden. Även regler som gör utfästelser i annonser eller av uthyrarens ombud bindande bör enligt *SACO/SR*:s mening övervägas, och *SACO/SR* hänvisar i detta sammanhang till 7 § konsumentköplagen och 3 § hemförsäljningslagen. *Sveriges advokatsamfund* delar uppfattningen att det ur konsumentsynpunkt inte kan anses önskvärt med en mera omfattande övergång från kreditköp till långtidsuthyrning. *Husmodersförbundet Hem och Samhälle* anser att möjligheterna för den som så önskar att långtidshyra varor inte bör begränsas genom en lagstiftning som leder till så höga hyreskostnader att förhyrning framstår som orealistisk. Enligt förbundets mening bör konsumentens fria val respekteras samtidigt som det är av stor betydelse att konsumenterna görs medvetna om att förhyrning många gånger ställer sig dyrare än motsvarande kreditköp. *SHIO* anför likartade synpunkter samt anser att den föreslagna uthyrningslagen bör göras dispositiv.

KO anser att förhyrning på längre sikt är mycket dyrare än motsvarande kreditköp och att kommitténs uppfattning om risken för att en skärpning

av reglerna om kreditköp medför en överströmning mot långtidsförhyrning är realistisk. Enligt KO:s mening behövs därför en reglering av uthyrningsmarknaden som komplettering.

Hemförsäljningskommittén (majoriteten) välkomnar förslaget till varuuthyrningslag. Hemförsäljningskommittén påpekar att de föreslagna bestämmelserna visserligen inte syftar till en allmän reglering av det rättsliga förhållandet mellan uthyrare och förhyrare utan endast är inriktade på vissa särskilda frågor som har aktualiserats i samband med den föreslagna konsumentkreditlagen (överströmningsproblematiken). Enligt hemförsäljningskommitténs mening är det dock ingen tvekan om att man här på köpet väsentligt bidragit till att generellt stärka konsumenternas ställning gentemot uthyrare, framför allt genom förslagen om uppsägningsrätt och rätt att köpa varan. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* ger uttryck för tvekan i frågan huruvida den föreslagna uthyrningslagen tillräckligt tillgodoser syftet att förhindra en överströmning från kreditköp till kreditköpsliknande hyresförhållanden. *Länsstyrelsen* påpekar att lagförslaget åt den som hyr en vara ger förmånen av en provotid om minst sex månader innan han behöver bestämma sig för om han skall köpa varan, vilket för konsumenten kan innebära en fördel som gör hyresavtalet attraktivt. Köparens föreslagna uppsägningsrätt och hans rätt att vid köp tillgodoräkna sig erlagd hyresavgift bidrar enligt länsstyrelsens mening knappast heller till ett förhindrande av överströmning mot hyresavtal. När det gäller depositionskravet torde det enligt länsstyrelsen i realiteten bli så att köparen deponerar ett belopp och låter detta bli betalning för hyran så långt det räcker, samtidigt som konkurrenshänsyn torde motverka betungande hyror.

Datainspektionen framhåller att förslaget till uthyrningslag innebär att möjligheterna till förhyrning blir kraftigt begränsade. En av de hittillsvarande fördelarna med förhyrning är enligt datainspektionen bl. a. den begränsade kapitalinsats som fordras vid förhyrningens början. Datainspektionen befarar att det kommer att bli svårt att förankra förslagets regler i det "allmänna rättsmedvetandet", med följd att frestelserna att kringgå den föreslagna lagen blir stora. Enligt datainspektionens uppfattning synes även möjligheterna till kringgående stora. Datainspektionen framhåller sålunda att hyresavtalsparterna, genom korttidsavtal mellan skilda bulvaner för uthyren och t. ex. olika medlemmar i samma familj, skulle kunna varieras så att det inte rimligen kunde anses innefatta förlängning enligt 3 § andra stycket förslaget till uthyrningslag oaktat samma familj löpande hyr t. ex. samma TV-apparat från samma företagsgrupp. Datainspektionen hänvisar i övrigt till sitt yttrande över förslaget till konsumentkreditlag under återopande av att de båda lagförslagen enligt datainspektionens mening i princip är spegelbilder av varandra.

Konjunkturinstitutet anser att ett genomförande av kommitténs förslag till uthyrningslag skulle verka starkt hämmande på uthyrningsverksamheten. Enligt konjunkturinstitutet visar emellertid de kalkyler för långtidsuthyrning av TV-apparater som presenteras i betänkandet att det är först efter ca tre års förhyrning som köp börjar ställa sig som det odiskutabelt billigare alternativet. Konjunkturinstitutet framhåller att man vidare måste ta hänsyn till att konsumenterna här faktiskt köper två olika saker, en vara respektive en tjänst. Konsumenterna kan härvidlag ha olika preferenser liksom t. ex. då det gäller bostäder, en del vill äga, en del vill av olika skäl hyra kapitalvaran. Hyresalternativet kan i vissa fall representera ett lägre risktagande

för konsumenten. Någon negativ inställning till uthyrning i stället för ägande föreligger inte från samhällets sida exempelvis då det gäller bostäder. Enligt konjunkturinstitutets uppfattning krävs under sådana omständigheter särskilda skäl för att motivera en negativ inställning till uthyrning av de här aktuella kapitalvarorna.

NO anser att införande av upplysningsplikt även vid förhyrning är en angelägen åtgärd som genom att underlätta jämförelsen mellan alternativa sätt att få tillgång till en vara motverkar onödigt höga kostnader och priser. NO framhåller att långtidsuthyrning av konsumentvaror i Sverige är en relativt ny företeelse, begränsad huvudsakligen till TV-apparater, och att de för konsumenterna relativt höga hyreskostnaderna kan tänkas bli nedpressade om konkurrensen ökar. Enligt NO:s mening synes de av utredningen i övrigt föreslagna bestämmelserna i stor utsträckning göra hyresalternativet ointressant för kunden, om han inte från början avser att vid första bästa tillfälle utnyttja köprätten, medan å andra sidan de föreslagna avräkningsbestämmelserna vid köp efter viss hyrestid gör att alternativet blir ekonomiskt ointressant för uthyraren, vilket sannolikt får en kraftig nedskärning av marknaden för långtidsförhyrning av varor till följd. NO anser att det skulle vara en allvarlig negativ bieffekt av förslaget, om en på rationella grunder motiverad förhyrning försvåras eller omöjliggörs. En utförligare analys av möjligheterna att göra skillnad mellan "rena" hyresavtal och hyresavtal med optionsrätt och effekterna av en sådan åtskillnad skulle enligt NO:s mening ha varit ett värdefullt bedömningsunderlag, liksom en undersökning av konsumenternas attityder till olika alternativ. NO anser att det, med beaktande av att utvecklingen går mot användande av flera och dyrbarare konsumentkapitalvaror och mot bakgrund av erfarenheterna från länder där hyresalternativet vunnit större insteg än i Sverige, kan ifrågasättas om inte hyresförfarandet borde få ytterligare tillfälle att göra sig gällande. Enligt NO:s mening synes i varje fall få övervägas lägre deposition och en annorlunda utformning av avräkningsprinciperna vid utnyttjande av köprätt än enligt förslaget, om långtidsuthyrning även i fortsättningen skall utgöra ett realistiskt alternativ. NO framhåller att man efter någon tid kan studera verkningarna av upplysningsplikten och övriga skyddsåtgärder vid såväl köp som förhyrning samt verkställa en undersökning av konsumenternas attityder.

Köplagsutredningen framhåller att den föreslagna uthyrningslagen torde vara tillämplig såväl på avtal med så lång hyrestid att den i det närmaste sammanfaller med varans livslängd, dvs. s. k. leasingavtal, som på mera ordinära hyresavtal för kortare tid. Köplagsutredningen anser att för sistnämnda typ av avtal reglerna i lagförslagets 2 och 3 §§ närmast synes medföra en börda för konsumenten, eftersom reglerna i realiteten torde tvinga konsumenten att fortlöpande betala hyran i förskott, medan samma regler å andra sidan i många fall kan ge konsumenten otillräckligt skydd vid leasingavtal. Köplagsutredningen anmärker dock vidare att olägenheten härav kan upphävas av att vissa regler, särskilt de om bestämmande av pris till vilket konsument får lösa till sig hyrt gods (8 §), är så oförmånliga för uthyraren att uthyrning för längre tid än sex månader kommer att försvinna.

Enligt köplagsutredningens mening finns det skäl att särskilt uppmärksamma konsumentens ställning när han vid leasingavtal inte fullgör sina skyldigheter. Utredningen framhåller att konsumenten inte är skyddad mot påföljder av förverkandekaraktär ens om han har fullgjort betalningar som

sammanlagt närmar sig eller t. o. m. överstiger varans kontantpris. Ju högre hyresbeloppet är i början av hyrestiden, desto hårdare drabbas konsumenten av att uthyraren kan återta egendomen varvid erlagd hyra förverkas. Köplagsutredningen anser att man bör förekomma att uthyrarna utnyttjar detta förhållande, men att den av kommittén föreslagna rätten för konsumenten att köpa godset utgör ett otillräckligt skydd mot förverkande. Enligt köplagsutredningens mening fördras regler av en annan karaktär. Utredningen anser att rätt att häva hyresavtalet och återta godset inte bör finnas såvida inte dröjsmålet med betalningen har betydande omfattning, och utredningen hänvisar i detta sammanhang till 15 § 3 i förslaget till konsumentkreditlag. Enligt köplagsutredningens mening bör det vidare finnas garantier mot att konsumenten nödgas att fullt betala icke förfallna belopp för återstående hyrestid, varjämte vid uppgörelsen mellan parterna hänsyn eventuellt bör kunna tas till uthyrarens möjligheter att hyra ut egendomen till annan person efter återtagandet.

LO har förståelse för att förslaget till konsumentkreditlag måste kompletteras med regler om uthyrning av vara och säger sig därför välkomna de i förslaget till uthyrningslag upptagna bestämmelserna om informations-skyldighet, uppsägningsrätt och rätt att köpa varan. LO ifrågasätter dock om det för korttidsuthyrning, exempelvis upp till sex månader, är motiverat med annan reglering än i fråga om informationsskyldighet för uthyraren. LO framhåller att sådan uthyrning knappast generellt sett kan anses utgöra ett alternativ till kreditköp, varför någon önskad överströmning inte behöver befaras, varjämte en ytterligare reglering antagligen av flertalet konsumenter skulle uppfattas som krånglig och onödig. Vidare framhåller LO att långtidsförhyrning är ett tilltalande alternativ för vissa konsumentkategorier. LO anser därför att frågan om långtidsuthyrning bör göras till föremål för ytterligare utredning innan man inför lagregler som kan antas leda till att detta alternativ försvinner. Enligt LO:s mening bör kommitténs förslag utgöra grund för det fortsatta utredningsarbetet.

Svenska sparbanksföreningen befarar att de föreslagna reglerna om förskottsbetalning av hyra och deposition kommer att medföra att efterfrågan på förhyrning av varor uteblir. Enligt sparbanksföreningens mening bortser man därmed från behov och önskemål hos en växande skara av konsumenter, vars inställning till resursanvändning och ägande förutsätter tillgång till uthyrningsvaror.

MRF anser att de motiv som kommittén anfört för en särskild uthyrningslag är bärande. MRF konstaterar vidare att de regler som återfinns i förslaget till konsumentkreditlag i långa stycken får sin återspeglning i uthyrningslagens bestämmelser, vilket innebär att de synpunkter som MRF framfört beträffande den föreslagna konsumentkreditlagen i allt väsentligt äger tillämpning även beträffande förslaget till uthyrningslag.

Sveriges bilindustri- och bilgrossistförening uppger att långtidsuthyrning av personbilar inom bilhandeln förekommer i betydande utsträckning, varvid det praktiskt taget alltid är fråga om nya bilar. Enligt föreningen förekommer dock uthyrning till konsumenter endast i undantagsfall, eftersom gällande bestämmelser om mervärdesskatt normalt lägger hinder i vägen för sådan uthyrning. I viss utsträckning kan dock långtidsuthyrning förekomma till personal inom bilhandeln. Föreningen framhåller att branschens erfarenheter visar att olika former av långtidsuthyrning måste uppmärksammas om inte avbetalningsreglerna skall kringgåas och att detta särskilt gäller leasingformer

som inte inbegriper underhåll, försäkring, skatt etc. och som ger hyresmannen rätt att köpa bilen vid leasingtidens utgång, medan situationen enligt föreningen är något annorlunda i de fall leasingavtalet omfattar alla kostnader utom drivmedel. Enligt föreningens mening finns det anledning att avvakta leasingutredningens betänkande innan en uthyrningslag slutligt utformas. Denna uppfattning delas av KAK och MHF. KAK befärar att kommitténs förslag kommer att leda till att all leasing av bilar till privatpersoner kommer att stoppas. Detta är enligt KAK:s mening olyckligt, eftersom leasing även för privatpersoner kan vara ett tilltalande alternativ till köp. MHF framhåller att många konsumenter i leasing ser ett bekvämt sätt att utnyttja bilens fördelar, samtidigt som man slipper besväret med reparationer, service, skatt osv. Genom att leasa bil kan man i förväg räkna ut sina kostnader. Dessutom slipper man att i bilen binda ett reellt stort kapital, som kan frigöras för kanske mer angelägna och ekonomiskt lönsamma ändamål. Även om det under senare tid förekommit en del fördelaktiga utbud på leasingmarknaden har kostnaderna för privatleasing hittills varit ganska höga. MHF påpekar vidare att de första åren av en bils livslängd är de utan jämförelse dyraste, om man i kalkylen även medräknar bilens värdeminskning. Om erfarenheterna från TV-uthyrning helt kunde överföras till bilmarknaden, där leasing i övervägande fall avser nya bilar, skulle det enligt MHF leda till att förhyrning ställer sig billigare för konsumenten än om han vart och vartannat år själv skulle svara för bilbyte. Enligt MHF:s mening vore det beklagligt om höga depositionsavgifter skulle begränsa uthyrningsverksamheten så att de konsumenter som verkligen önskar långtidshyra exempelvis bilar – och som inte i första hand ser förhyrning som ett alternativ till kreditköp – skulle drabbas av väsentliga hyreshöjningar. En skärpning av kreditköpsbestämmelserna bör, framhåller MHF, inte få leda till att det blir påtagligt svårare för de konsumenter som önskar hyra exempelvis bil att göra detta. MHF anser det dock påkallat med en viss reglering av uthyrningsverksamheten, så att inte långtidsuthyrning kommer att framstå som ett substitut för kreditförsäljning.

Svenska båtindustriföreningen uppger att förslaget till uthyrningslag visserligen inte för närvarande berör föreningens medlemmars intressen, men att det finns anledning att räkna med att förslaget inom en icke alltför avlägsen framtid kan få betydelse också inom båtbranschen. Om långtidsuthyrning av båtar skulle introduceras i Sverige kommer systemet enligt föreningen att byggas upp på så sätt att det inte blir aktuellt att hyra ut en bestämd båt utan en båt av viss typ, som konsumenten kan få byta under löpande kontraktstid. Föreningen säger sig särskilt vilja påpeka, att långtidsuthyrning av vara inte är att betrakta som en typisk saklega utan som uthyrning av en funktion. Enligt föreningens mening kan förslaget till uthyrningslag därför inte läggas till grund för lagstiftning, utan frågan bör enligt föreningen bli föremål för en förnyad utredning.

Kramo Byggservice AB uppger att bolaget sedan lång tid bedriver en relativt omfattande verksamhet avseende uthyrning av maskiner och annan utrustning, från mobila kranar till skottkärror, för användning inom byggnadsbranschen. Huvuddelen eller f. n. cirka 85 procent av bolagets uthyrning sker till andra näringsidkare, men den återstående delen av uthyrningen sker till konsumenter för enskilt bruk. Denna del av verksamheten har enligt bolaget en omsättning av ca 1 miljon kr. Enligt bolaget är det praktiskt taget alltid fråga om tomtägare som hyr utrustning för användning i samband

med att de uppför eller bygger om villor eller fritidshus. Hyresförhållandena avser normalt ganska dyr utrustning och sträcker sig över större delen av byggnadstiden, vanligtvis ca 4-8 månader. Flyresförhållandena gäller alltid begagnad utrustning. Något intresse hos förhyrarna att förvärva hyresobjekten finns enligt bolaget inte, och inte heller har bolaget intresse av att avyttra hyresobjekten. Bolagets hyresavtal innehåller inga bestämmelser om rätt för förhyraren att köpa hyresobjektet och inte heller, såsom vissa leasingavtal, någon regel om fortsatt hyresförhållande med nedsatt hyra efter viss tid, utan fråga är enligt bolagets uppfattning om renodlade hyresavtal. Bolaget antar att det inte är lagstiftarens avsikt att hyresförhållanden av det slag bolaget sålunda beskrivit skall träffas av de tvingande reglerna i den föreslagna uthyrningslagen. Enligt bolagets mening skulle det vara mycket olyckligt om t. ex. en villabyggare för att under byggnadstiden få hyra utrustning med en månadshyra av ca 1 500 kr. och ett konstantpris om tillhoppa ca 32 000 kr. skulle nödgas deponera 8 000 kr. under en period då hans likviditet sannolikt är mer ansträngd än någon annan gång under hans livstid.

Thorn Hyr-TV AB och Telerent Svenska AB (uthyrningsföretagen) avstyrker i sitt gemensamma yttrande att kommitténs förslag till uthyrningslag läggs till grund för lagstiftning. Enligt uthyrningsföretagens mening bör, om lagstiftning befinns oundgänglig, förnyad utredning ske under medverkan av representant för uthyrningsbranschen.

Uthyrningsföretagen uppger bl. a. att de bedriver verksamhet avseende långtidsuthyrning av TV-apparater men däremot inte sysslar med försäljning av TV-apparater eller andra varor såsom självständig verksamhet.

Uthyrningsföretagen upplyser vidare att långtidsuthyrning av TV-apparater startades i Storbritannien för ca 20 år sedan, att utvecklingen sedan dess har gått synnerligen snabbt och att hyresformen i dag har en stark ställning. Enligt uthyrningsföretagen hyrs sålunda ca 50 procent av alla svartvita och ca 70 procent av alla färg-TV-apparater. Av de 18 miljoner TV-apparater som finns i bruk är ca 12 miljoner apparater långtidsuthyrda. Hyr-TV-marknaden i Storbritannien fungerar enligt uthyrningsföretagen således mycket väl tillsammans med köpmarknaden. Uthyrningsföretagen uppger vidare att långtidsuthyrning av TV under de senaste 10 åren har expanderat snabbt även i andra länder och i dag finns i Västeuropa även i Sverige, Norge, Danmark, Västtyskland, Holland, Belgien, Luxemburg, Frankrike, Schweiz, Italien och Spanien. I Nordamerika, Australien, Nya Zeeland och vissa stater i Afrika utvecklas hyr-TV enligt uthyrningsföretagen allt snabbare. Uthyrningsföretagen anser det vara påtagligt att långtidsuthyrning av TV-numera har en etablerad ställning sida vid sida med olika köpformer och att marknadsandelen växer. Detta tolkar uthyrningsföretagen på det sättet att konsumenter i de flesta länder över hela världen finner hyresalternativet vara ett för dem fördelaktigt sätt att skaffa sig dispositionsrätt till en varaktig konsumtionsvara av komplicerad natur.

Beträffande sin verksamhet i Sverige uppger uthyrningsföretagen följande.

Telerent Svenska AB startade rörelse i Sverige år 1969 och Thorn Hyr-TV AB år 1970. Affärsidén uthyrning av televisionsapparater var då ny för den svenska marknaden. Thorn Hyr-TV AB har f. n. 170 anställda och Telerent Svenska AB 50 anställda. Båda företagen bedriver rörelse i Stockholm, Göteborg, Malmö, Uppsala, Västerås, Norrköping och Örebro. Thorn Hyr-TV AB arbetar dessutom i Helsingborg, Linköping, Jönköping, Gävle, Borås,

Karlstad, Eskilstuna och Växjö. Antalet uthyrda televisionsapparater är f. n. för Thorn Hyr-TV AB ca 35 000 och för Telerent Svenska AB ca 10 000 apparater. I de orter där uthyrningsföretagen är representerade utgjorde deras andel av nyinstallerade färg-TV-apparater under tiden 1/7 1974 – 30/6 1975 8–12 procent, enligt siffror som framräknats på grundval av televerkets licensstatistik. Enligt de prognoser, som utarbetats inom resp. företag, väntar man att antalet uthyrda TV-apparater resp. antalet anställda inom företagen den 31 december 1976 kommer att vara, för Thorn Hyr-TV AB 50 000 apparater och 240 anställda och för Telerent Svenska AB 16 000 apparater och 70 anställda. Uthyrningsföretagens verksamhet har 1974 varit föremål för granskning från KO:s sida. I samförstånd har därvid gjorts vissa ändringar i de villkor, som företagen tillämpar gentemot konsumenterna, och nya hyreskontraktsformulär har utarbetats som lämnats utan erinran av KO. Därefter har inte företagits ändring av betydelse i villkor och kontraktsformulär. Gällande månadshyror har inte ändrats under de fem år uthyrningsföretagen bedrivit sin verksamhet i Sverige, med undantag för en tillfällig sänkning vid nedsättningen år 1974 av den allmänna varuskatten. Sedan kommittén framlagt sitt förslag till uthyrningslag, som enligt uthyrningsföretagens uppfattning skulle få katastrofala följder för deras verksamhet, har uthyrningsföretagen i avvaktan på den fortsatta handläggningen av lagstiftningsärendet tills vidare avbrutit all nyetablering. Uthyrningsföretagen uppger att detta har lett till att redan under hösten 1975 tillskott av arbetstillfällen uteblivit t. ex. i Luleå, Sundsvall och Falun/Borlänge. Vidare uppger uthyrningsföretagen att deras långsiktiga expansionsplaner omfattar ett stort antal etableringar på nya orter med åtskilliga arbetstillfällen. Enligt uthyrningsföretagen måste dessa etableringar inställas, om kommittéförslaget leder till lagstiftning.

Uthyrningsföretagen framhåller att det i kommittén inte har funnits sakkunskap med praktisk kännedom om uthyrningsbranschen. Detta har enligt uthyrningsföretagens uppfattning måhända bidragit till att kommittén, i vars arbete deltagit expert med särskild kännedom om detaljistförsäljning av TV-apparater, bildat sig en teoretisk och ensidig samt i många avseenden oriktig bild av uthyrningsverksamheten. Uthyrningsföretagen anser det därför vara nödvändigt att lämna en redogörelse för hur uthyrning av TV-apparater fungerar i det praktiska livet och för det konsumentbehov som verksamheten tillfredsställer.

Kommittén synes enligt uthyrningsföretagen rubricera förhyrning av TV-apparat såsom en typisk saklega. Enligt uthyrningsföretagens mening finns det emellertid flera drag i rättsförhållandet som inte är typiska för saklega och som därför förbigått kommittén i dess analys. Uthyrningsföretagen framhåller att uthyrningsföretaget genom hyresavtalet inte åtar sig att tillhandahålla en bestämd TV-apparat under ett visst antal månader. Åtagandet går i stället ut på att tillhandahålla en TV-apparat av viss kvalitet, som skall fungera under hela hyrestiden. Konsumenten hyr alltså en under hyrestiden fungerande televisionsskärm av viss storlek och kvalitet. Går TV-apparaten sönder har uthyrningsföretaget att inom högst 48 timmar reparera eller ersätta densamma. En kund kan därför vid långtidsförhyrning successivt ha till sitt förfogande flera olika TV-apparater. Detta betyder dock inte att uthyrningsföretaget under hyrestiden skulle utan kundens samtycke kunna byta ut en uthyrd TV-apparat annat än när den inte kan repareras omedelbart. Ett annat för hyresförhållandet utmärkande drag är enligt ut-

uthyrningsföretagen att kunden, även om den förhyrda TV-apparaten fungerar oklanderligt, har rätt att byta till en annan apparat som passar honom bättre. Härigenom kan kunden alltid disponera en modern TV-apparat och anpassa apparaten till förändringar i sina bostads- och familjeförhållanden. Detta berättigar enligt uthyrningsföretagens mening till slutsatsen att hyresformen i sig är konsumentvänlig. En marknadsundersökning som uthyrningsföretagen har låtit utföra (undersökningen har fogats till yttrandet) visar enligt uthyrningsföretagen att endast en mindre del, 18 procent, av deras kunder har valt att hyra TV-apparat därför att kunderna inte ansett sig ha råd med det kapitalutlägg som förvärvet av en TV-apparat innebär. Alla andra kunder måste enligt uthyrningsföretagens mening således ha valt hyresalternativet efter att ha jämfört det med köp. Uthyrningsföretagen anser sig av marknadsundersökningen kunna dra slutsatsen att en eventuell fortsatt ökning av hyresmarknaden inte kommer att bero på ändringar i lagstiftningen om kreditköp utan på hyresalternativets fördelar för konsumenterna.

Uthyrningsföretagen sammanfattar de fördelar en konsument enligt deras mening vinner genom att hyra i stället för att köpa en TV-apparat i följande fem punkter: 1) Konsumenten hyr inte en viss TV-apparat utan en funktion, som uthyrningsföretaget garanterar under hela hyrestiden. 2) Den i förväg avtalade fasta månadshyran inkluderar leverans, installation, intrimning samt all löpande service och reparationer oavsett omfattning, vanligtvis inom 24 timmar. 3) Konsumenten har rätt att när som helst byta till apparat av annan modell, storlek eller träslag, varvid den ursprungliga kontraktstiden börjar löpa. 4) Konsumenten har sedan flera år haft optionsrätt att övertaga TV-apparaten på skäliga villkor, vilka meddelas honom redan vid kontraktets ingående. 5) Konsumenten får lägre hyra efter den första, ettåriga hyrestiden. Erfarenhetsmässigt gäller att uthyrningsföretaget aldrig begagnar sin uppsägningsrätt för att undgå hyressänkning. – I anslutning härtill uppger uthyrningsföretagen att kunderna har visat ringa intresse för optionsrätten.

När det gäller kommitténs förslag till uthyrningslag anser uthyrningsföretagen att detta inte är neutralt ur konkurrenssynpunkt utan missgynnar hyresalternativet i förhållande till alternativet köp. Uthyrningsföretagen pekar härvid på att konsumenten vid kreditköp av exempelvis en TV-apparat åtar sig att betala hela köpeskillingen för apparaten varför det framstår som naturligt att kontantinsatsen sätts i relation till apparatens pris, medan konsumenten vid förhyrning av en TV-apparat enligt förslaget skall göra en deposition som inte står i relation till konsumentens åtagande, som här är att betala hyra för apparaten under en viss första hyrestid, normalt ett år. Enligt uthyrningsföretagens mening borde i båda fallen storleken av konsumentens prestation (kontantinsats respektive deposition) sättas i relation till det åtagande konsumenten gör genom avtalet. Vidare framhåller uthyrningsföretagen att den i 8 § förslaget till uthyrningslag reglerade rätten för konsumenten att köpa varan innebär villkor som är orealistiskt fördelaktiga för konsumenten. Uthyrningsföretagen anser bl. a. att lagförslaget genom de nu berörda bestämmelserna har blivit motsägelsefullt, eftersom kommittén å ena sidan genom ett överdrivet krav på deposition vid hyresavtalets ingående söker förhindra långtidsförhyrning medan kommittén å andra sidan genom de för konsumenten fördelaktiga bestämmelserna i 8 § uppmuntrar konsumenten att begagna sig av hyresalternativet. Enligt uthyrningsföretagens mening skapar kommittén genom en legal optionsrätt

enligt den föreslagna 8 § i själva verket de "maskerade kreditköp", som kommittén i andra sammanhang kritiserar och försöker förhindra.

Uthyrningsföretagen anser att förslaget till uthyrningslag innehåller regler som, om förslaget genomförs, medför att långtidshyresalternativet blir så oförmånligt för konsumenterna att det föreligger uppenbar risk för att det kommer att försvinna. Korttidsförhyrning av TV-apparater är enligt uthyrningsföretagen ett för konsumenterna i stort sett ointressant alternativ, vilket enligt företagen bestyrks av den tidigare nämnda marknadsundersökningen. Kommitténs förslag innebär enligt uthyrningsföretagen helt enkelt att konsumenternas valfrihet på ett flagrant sätt inskränks genom konstlade belastningar som missgynnar hyresalternativet. För uthyrningsföretagens del skulle ett genomförande av förslaget leda till att deras verksamhet i Sverige blir så försvårad att den omöjliga kan upprätthållas. Enligt uthyrningsföretagen skulle nämligen dels deras kundunderlag krympa betydligt, om konsumenterna skulle vara skyldiga att göra de mycket stora depositioner, som följer av 2 § i den föreslagna uthyrningslagen, och dels skulle det ekonomiska underlaget för uthyrningsföretagens rörelse undanryckas om kunderna erhåller den förmånliga inlösningrätten enligt 8 § i lagförslaget. I detta sammanhang åberopar uthyrningsföretagen en av dem utarbetad kalkyl utvisande det ekonomiska utfallet, om kund använder sin optionsrätt efter två alternativt tre års hyrestid. Kalkylen visar en förlust för hyresföretaget om 146 kronor respektive 573 kronor. Uthyrningsföretagen framhåller att, om de genom hyreshöjning skulle söka kompensera dessa förluster, hyressättningen i kombination med depositionsskyldigheten skulle göra hyresalternativet helt ointressant för konsumenterna. Härtill kommer enligt uthyrningsföretagen att kommitténs konstruktion av optionsrätt och avräkningsbestämmelser medför att högre hyra leder till oförändrad förlust för företagen när kund utövar optionsrätt.

Uthyrningsföretagen framhåller att minst 300 personer, av vilka endast teknikerna är specialutbildade, friställes om företagens verksamhet upphör, varjämte framtida arbetstillfällen för ytterligare ett stort antal arbetstagare bortfaller. Med hänsyn till att kommittén själv räknar med en dämpning av kreditköp kan argumentet att sysselsättningen skulle påverkas negativt enligt uthyrningsföretagens mening inte vederläggas genom ett påstående att TV-handeln skulle komma att öka i motsvarande mån.

Ur allmän konsumentsynpunkt är det enligt uthyrningsföretagens mening ofördelaktigt och otillfredsställande att konsumentens valfrihet inskränkes, och uthyrningsföretagen framhåller att en sådan inskränkning framstår som en egenartad konsekvens av en lagstiftning, som skall tillgodose konsumentintresset. Att uthyrningsföretagens verksamhet tillfredsställer ett seriöst konsumentbehov kan enligt deras uppfattning inte betvivlas mot bakgrund av bl. a. den omfattning verksamheten uppnått på relativt kort tid.

2.2 Lagstiftningstekniken. Lagens tillämpningsområde

Kommitténs överväganden rörande lagstiftningstekniken lämnas utan särskild erinran av praktiskt taget samtliga remissinstanser som yttrar sig angående den föreslagna uthyrningslagen. *Hemförsäljningskommittén (majoriteteten)* ifrågasätter dock om inte de föreslagna bestämmelserna om uthyrarens upplysningsplikt (5 § förslaget till varuuthyrningslag) i stället bör föras in

såsom specialbestämmelser i marknadsföringslagen. Hemförsäljningskommittén hänvisar härvid till vad den i motsvarande del anført rörande förslaget till konsumentkreditlag (avsnitt 1.2). *Thorn Hyr-TV AB och Telerent Svenska AB* framhåller att 3 § marknadsföringslagen bör beaktas vid bedömningen av huruvida 5 § förslaget till varuuthyrningslag kan vara erforderlig.

Även kommitténs överväganden och förslag beträffande den föreslagna lagens tillämpningsområde (1 § första och andra styckena förslaget till varuuthyrningslag) lämnas utan särskild erinran av praktiskt taget alla remissinstanser som yttrar sig. *Kronofogdemyndigheten i Mariestads distrikt* anser emellertid att lagen bör omfatta även andra partsrelationer än å ena sidan näringsidkare såsom uthyrare eller förmedlare, och å andra sidan konsument, enär enligt kronofogdemyndighetens mening gränsdragningsvägrigheter härigenom undviks och skyddsbehov gör sig gällande även när fråga är om förhyrning av vara som inte är avsedd huvudsakligen för enskilt bruk och när uthyraren eller förmedlaren inte är näringsidkare. *Leasingutredningen* ifrågasätter om inte uthyrning av bilar bör undantas från de föreslagna reglerna om deposition och om konsumentens rätt att säga upp hyresavtalet och rätt att köpa eller eljest bli ägare av varan (jfr avsnitten 2.3, 2.5 och 2.6 nedan). *LO* ifrågasätter såsom tidigare framgått om andra av de föreslagna reglerna än den om uthyrarens upplysningsplikt bör äga tillämpning vid korttidsuthyrning med exempelvis upp till sex månaders hyrestid.

2.3 Deposition

Kommitténs förslag rörande depositionsplikt (2–4 §§ förslaget till varuuthyrningslag) berörs särskilt av vissa remissinstanser. *SACO/SR* tillstyrker förslaget i denna del under förutsättning att bestämmelserna om kontantinsats i förslaget till konsumentkreditlag genomförs. *Sveriges bilindustri- och bilgrossistförening* anser det motiverat att vid långtidsuthyrning av vara till konsument uppställa krav på deposition motsvarande kontantinsatsen vid kreditköp.

KO hänvisar till sitt yttrande rörande kravet på kontantinsats vid kreditköp (se avsnitt 1.5.1) samt föreslår, i överensstämmelse med vad *KO* där förordat, att det överlämnas åt regeringen att på förslag av tillsynsmyndigheten fastställa lägsta depositionsbelopp för olika varugrupper. *KO* tillstyrker bestämmelsen i 3 § förslaget till varuuthyrningslag.

Skånes handelskammare befarar att den föreslagna depositionsplikten skulle kunna få mycket allvarliga konsekvenser för verksamhet där uthyrning bedrivs. Handelskammaren nämner som exempel särskilt musikfackhandeln. Handelskammaren framhåller att samhällets satsning på musikundervisning i skolorna har lett till ett ökat intresse från hushåll med barn i skolåldern att införskaffa musikinstrument, och att konsumenternas önskemål att disponera ett musikinstrument i många fall kunnat tillgodoses inom rimliga kostnadsramar genom förhyrning. Enligt handelskammarens mening skulle det vara mycket olyckligt om denna möjlighet till följd av förslaget skulle upphöra att stå till buds.

NO anser att det i varje fall bör övervägas att föreskriva lägre depositionsbelopp om långtidsförhyrning även i fortsättningen skall kunna utgöra ett realistiskt alternativ för konsumenterna.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län anför att förhyrningsavtal vari uthyraren förbundit sig att inom kort tid kostnadsfritt reparera eller byta

förhyrd vara, t. ex. en TV-apparat, särskilt för boende inom glesbygd kan medföra att hyresavtal föredras framför köp. Även om kravet på deposition motverkar en ej önskvärd överströmning till hyresavtal, anser länsstyrelsen att depositionsplikt inte bör gälla i dessa fall.

SPK framhåller att en deposition med minst 25 procent av den hyrda varans kontantpris är högre än enligt f. n. tillämplad praxis vid långtidsuthyrning av bilar för privatbruk och innebär närmare en fyrdubbling av depositionsbeloppet i förhållande till nu gällande hyresvillkor. Enligt *SPK*:s mening kan en skärpning av reglerna för leasing av bilar knappast vara angelägen utifrån de skäl som i övrigt motiverar kommitténs ställningstaganden i olika kreditköpsfrågor. *Leasingutredningen* anser det starkt kunna ifrågasättas om särskilda föreskrifter rörande deposition är nödvändiga när det gäller bilar. Utredningen framhåller att trots de sedan länge gällande mycket stränga regler om kontantinsats och kredittid vid avbetalningsköp av bilar endast ett fåtal bilar är långtidsförhyrda av konsumenter, nämligen uppskattningsvis något hundratal, medan ca 32 000 leasingbilar förhyrs av näringsidkare. Någon överströmning från avbetalningsköp har således inte skett och någon förändring av marknadsbilden väntas inte. Kreditvärderingen vid leasing är vidare så ingående att de konsumenter som f. n. långtidsförhyr bilar kan antas vara kreditvärdiga nog för s. k. lånefinansiering. Enligt leasingutredningens mening bör under alla förhållanden depositionsplikt inte inträda redan när hyrestiden är längre än en månad utan först vid väsentligt längre hyrestid. Utredningen framhåller att det inte förefaller skäligt att den som vill hyra en bil exempelvis under fem veckor för en semesterresa eller därför att den egna bilen är på reparation skall vara skyldig att deponera ett så stort belopp att det motsvarar antingen hela hyran eller minst 25 procent av bilens kontantpris. Det bör också uppmärksammas att konsumenten ofta har svårt att på förhand bestämma lämplig hyrestid. Enligt leasingutredningens uppfattning kan det därför inte heller vara rimligt att den som hyr en bil för en månad och sedan av någon anledning vill förlänga avtalet någon dag skall vara skyldig att deponera ett belopp som motsvarar minst 25 procent av kontantpriset för bilen.

LO framhåller att reglerna angående depositionsplikt synes leda till att förhyraren tvingas erlagga förskottshyra för relativt långa perioder. Enligt *LO*:s mening måste detta för den aktuella konsumentkategorin anses betungande och innebära en försämring i förhållande till vad som gäller i dag.

Thorn Hyr-TV AB och *Telerent Svenska AB* (uthyrningsföretagen) anser det föreslagna kravet på deposition vara orealistiskt högt och innebära ett missgynnande av hyresalternativet i förhållande till köp. Såsom tidigare framgått anser uthyrningsföretagen att depositionsbeloppets storlek – om depositionsplikt över huvud taget skall införas – bör sättas i relation till det åtagande som konsumenten ikläder sig genom avtalet.

Uthyrningsföretagen anser att det i vart fall inte bör krävas större deposition än 15 procent av den avtalade hyran samt att bestämmelserna om deposition bör ges en sådan utformning att konsumenten i stället förutsätts erlagga förskott på hyran, eftersom uthyrningsföretagen har en ägarbakgrund som gör att det framstår som en onödigt komplikation att konstruera förskottsbetalningen såsom en deposition. Enligt uthyrningsföretagens mening bör förskottsbetalningar även i konkurs kunna åberopas mot uthyrningsföretagets borgenärer, som knappast skulle beröras negativt av en sådan reglering.

2.4 Upplysningsplikt för uthyraren

Förslaget om upplysningsplikt för uthyraren (5 § förslaget till uthyrningslag) föranleder yttranden endast av *KO*, *hemförsäljningskommittén (majoriteten)* samt *Thorn Hyr-TV AB* och *Telerent Svenska AB*. Beträffande de tre sistnämnda remissinstansernas yttranden kan hänvisas till avsnitt 2.2.

KO tillstyrker förslaget men anser att det i enlighet med vad *KO* anfört rörande 9 § förslaget till konsumentkreditlag (se avsnitt 1.10.2) bör uppställas som formkrav för hyresavtalet att konsumenten kvitterar en handling som innehåller de uppgifter som anges i 5 § förslaget till uthyrningslag.

KO påpekar att kommittén inte föreslår att uthyraren skall ha en upplysningsplikt i marknadsföringen motsvarande den som vilar på en kreditgivare enligt 3 § förslaget till konsumentkreditlag. Enligt *KO*'s mening talar emellertid starka skäl för att uthyraren skall åläggas att redan i sin marknadsföring ange vad konsumenten måste betala i hyra och vad varan kostar. Uppgifter om skenbart låga månatliga hyresbelopp används enligt *KO* ofta som konkurrensmedel i marknadsföringen, medan konsumenten däremot inte får något ordenligt underlag för att jämföra kostnaderna för hyra med kostnaderna för ett kreditköp eller ett kontantköp.

2.5 Uppsägningsrätt

Av de remissinstanser som särskilt yttrar sig angående de föreslagna bestämmelserna om rätt för konsumenten att, när hyresförhållandet varat längre tid än sex månader, göra sig fri från avtalet med en månads uppsägningstid (6 § förslaget till uthyrningslag) tillstyrker *konjunkturinstitutet* och *MHF* förslaget i denna del.

Åtskilliga remissinstanser ansluter sig till kommittéledamoten Björlings reservation och har således i princip inte någon erinran mot en uppsägningsrätt för konsumenten men är däremot – med hänsyn till befarade kostnadsökningar – tveksamma till om sex månader är den lämpliga fristen för den lagstadgade uppsägningsrättens inträde. Detta gäller bl. a. *flera handelskamrar*, *en ledamot av hemförsäljningskommittén (direktören Per Schierbeck)*, *Sveriges industriförbund*, *Sveriges grossistförbund*, *Sveriges köpmannaförbund*, *Sveriges musikhandlares riksförbund*, *Svenska företagens riksförbund*, *Konfektionsindustriföreningen*, *Svenska bankföreningen*, *Sveriges föreningsbankers förbund*, *Finansieringsföretagens förening*, *Svenska båtindustriföreningen*. Liknande synpunkter anförs av *SACO/SR*, *LRF* och *Svenska handelskammarförbundet*.

Leasingutredningen framhåller att, om undantag inte görs för bilar, bestämmelserna om konsumentens uppsägningsrätt efter sex månaders hyrestid och om konsumentens rätt att köpa varan säkerligen kommer att leda till avsevärt högre kostnader för konsumenterna, eftersom bilar i ett inledningsskede kraftigt minskar i värde. Utredningen uppger att månadshyran, om hyrestiden bestäms till sex månader, f. n. är ca 30 procent högre än vid ett tvåårsavtal. Några olägenheter med den hitintills tillämpade ordningen som innebär längre avtalstider utan uppsägningsrätt har enligt utredningen heller inte förelegat.

Leasingutredningen uppger att huvudförslaget i leasingutredningens betänkande kan sägas vara att uthyrning av bil på bestämd tid om minst ett år trafikrättsligt likställs med avbetalningsköp. Kravet på tillstånd för

att yrkesmässigt bedriva sådan uthyrning föreslås avskaffat. Vidare blir inhyraren liksom avbetalningsköparen ansvarig i stället för bilägaren när det gäller bilens skick, skatt, försäkring m. m. Enligt leasingutredningen förutsätter detta förslag att det angivna undantaget görs.

MRF befarar att kommitténs förslag rörande uppsägningsrätt och rätt att köpa förhyrd vara kan få dramatiska effekter för biluthyrningsbranschen i den mån denna i större omfattning skulle komma att ägna sig åt uthyrning till konsumenter under längre tid än en månad. MRF framhåller att en planmässig inventariekanskaffning givetvis allvarligt påverkas av att man inte kan förutse om konsumenten kommer att säga upp avtalet eller kommer begära att få köpa in hyresobjektet. Kapacitets- och likviditetsbehoven blir osäkra och svårplanerade i en sådan utsträckning att hela verksamheten kan äventyras. I sammanhanget understryker MRF dock att uthyrning av personbilar till konsumenter för längre tid än en månad endast förekommer i mycket blygsam omfattning. MRF anser dock att förbundets synpunkter särskilt bör beaktas i det fortsatta lagstiftningsarbetet.

Sveriges bilindustri- och bilgrossistförening anser att den föreslagna uppsägningsrätten och rätten att köpa varan när det gäller bilhandeln skulle få just de konsekvenser kommittén förutsett när den föreslagit att regeringen skall ha möjlighet att göra undantag från ifrågavarande bestämmelser. Föreningen framhåller att värdeminskningen på en ny bil nämligen går särskilt snabbt under de första 6–12 månaderna. Uthyraren kan därför inte rimligen gardera sig för en för tidig uppsägning när han fastställer månadshyran. Föreningen uppger att praxis inom branschen också har ändrats från ursprungligen 12 månaders leasingtid till numera normalt 24 månader. Det är enligt föreningens mening knappast motiverat att införa föreskrifter som omöjliggör långtidsuthyrning till konsument.

Thorn Hyr-TV AB och Telerent Svenska AB anser att – om kommitténs förslag till uthyrningslag leder till lagstiftning – bestämmelserna i den föreslagna 6 § i varje fall bör ges det innehållet att konsumenten, om kontraktstiden överstiger ett år, skall äga rätt att göra sig fri från avtalet med en månads uppsägningstid, när året har gått till ända.

2.6 Rätt att köpa varan

Kommitténs förslag om rätt för konsumenten att då hyresavtalet varat längre tid än sex månader köpa varan, om den avräkning som i sådant fall skall ske mellan parterna för fastställande av det pris som konsumenten har att betala samt om rätt för konsumenten att utan särskilt vederlag bli ägare till varan när konsumenten vid sådan avräkning tillgodoräknas ett större belopp än uthyraren (8 § förslaget till konsumentkreditlag) föranleder yttranden från vissa remissinstanser. Här kan bl. a. hänvisas till de i föregående avsnitt (2.5) redovisade yttrandena av *leasingutredningen*, MRF samt *Sveriges bilindustri- och bilgrossistförening*.

Även i denna del ansluter sig åtskilliga remissinstanser till kommittéledamoten Björlings reservation, enligt vilken det bl. a. bör övervägas att göra de föreslagna bestämmelserna dispositiva. Hit hör de remissinstanser som anslutit sig till reservationen i fråga om den föreslagna uppsägningsrätten för konsumenten (se avsnitt 2.5). Också *LRF* och *Svenska handelskammareförbundet* förordar en dispositiv reglering av konsumentens rätt att köpa eller eljest överta varan.

KO tillstyrker förslaget i vad det ger konsumenten rätt att köpa varan när hyresförhållandet varat längre än sex månader, men anser att regeln om hur priset skall fastställas bör kompletteras. KO framhåller att denna regel kan komma att tillämpas så, att konsumenten tvingas betala ett oskäligt pris för att få överta varan eller till och med så att hans möjlighet att köpa den omöjliggörs av ekonomiska skäl. Kontantprisets storlek avgörs ju helt av uthyraren, och särskilt när denne inte också bedriver försäljning har han inget intresse av att sätta detta lågt. En uthyrare har inte samma intresse som en säljare att konkurrera om konsumenterna med försäljningspriset som hjälpmedel. Enligt KO är det föga sannolikt att konsumenter – som i varje fall inledningsvis kanske bara är intresserade av att hyra en vara, ej att köpa den – när hyresavtalet ingås normalt har uppmärksamheten riktad på varans kontantpris och märker om detta är anmärkningsvärt högt. KO anser vidare att det knappast är troligt att konsumenterna i någon större utsträckning kommer att avstå från att ingå hyresavtal därför att de av den handling som omedelbart före avtalsslutet överlämnas till dem kan utläsa att kontantpriset är högt. Tvärtom kan detta, framhåller KO, få hyresbeloppen att verka desto lägre och därigenom öka intresset för avtalet. En sådan effekt torde enligt KO:s mening i viss mån kunna motverkas genom en sådan skyldighet för uthyrare att lämna sådana uppgifter i marknadsföringen som KO förordar. KO anser dock att konsumenten mera direkt bör skyddas mot att tvingas att betala ett alltför högt pris eller att helt avstå från köp på grund av priset. Konsumenten bör få överta varan på rimliga villkor och i vissa fall kunna köpa en vara till ett lägre pris än det som kan framkomma vid en avräkning enligt kommitténs förslag. Detta bör enligt KO:s mening åstadkommas genom bestämmelser av innebörd att uthyraren vid avräkningen får tillgodoräkna sig varans kontantpris endast om detta inte är påtagligt mycket högre än gängse marknadspris, och att uthyraren i annat fall får tillgodoräkna sig varans gängse marknadspris. SPK anser att den föreslagna regeln om rätt för konsumenten att köpa varan när hyresförhållandet pågått sex månader är motiverad med hänsyn till att mer långvariga hyresförhållanden för sådana varor som TV-apparater, fotoartiklar m. m. ur kostnadssynpunkt kan leda till oskäliga resultat för konsumenten. Även MHF tillstyrker kommitténs förslag i denna del.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län anser att gränsdragningen mellan vad som är förhyrning och vad som är kreditköp kommer i ett delvis nytt läge genom den av kommittén föreslagna rätten till förvärv av förhyrd vara, eftersom förvärvsrätten ger förhyraren möjlighet att efter sex månaders hyrestid ta slutlig ställning till rätten att köpa varan. Med hänsyn härtill kan enligt länsstyrelsens mening ifrågasättas om behov alltså föreligger av den föreslagna bestämmelsen i 4 § konsumentkreditlagen.

Köplagsutredningen ställer sig såsom tidigare framgått tveksam till om den av kommittén föreslagna rätten för konsumenten att efter viss tid köpa varan eller eljest överta denna utgör ett tillräckligt skydd för konsumenten mot förverkandepåföljder när han vid leasingavtal inte kan fullgöra sina skyldigheter. Köplagsutredningen framhåller att det är mycket möjligt att den konsument som på grund av betalningssvårigheter inte kan betala hyran inte heller är i stånd att utnyttja rätten att köpa varan, även om villkoren är så förmånliga för honom som 8 § i förslaget till uthyrningslag föreskriver. Enligt köplagsutredningens mening fordras skyddsregler av en annan karaktär (se köplagsutredningens yttrande i avsnitt 2.1).

LO framhåller att det förhållandet att uthyraren enligt de i denna del

föreslagna avräkningsreglerna inte erhåller täckning för sina kapitalkostnader under hyrestiden kan leda till högre hyreskostnader, eftersom kapitalkostnaden kan bakas in i hyresbeloppet. Enligt LO:s mening kan inte heller bortses från möjligheten att uthyrarna begränsar sin verksamhet till korttidsuthyrning, dvs. med hyrestider på högst 6 månader.

Thorn Hyr-TV AB och Telerent Svenska AB (uthyrningsföretagen) anser att bestämmelserna i 8 § förslaget till uthyrningslag under alla förhållanden bör utgå, om förslaget skulle leda till lagstiftning. Enligt uthyrningsföretagens mening är den föreslagna fortlöpande optionsrätten väsensfrämmande för ett hyresförhållande. Uthyrningsföretagen erinrar om att konsumenten vid förhyrning av TV-apparat hyr en funktion och inte en speciell apparat, varför hyresbetalningarna inte till någon del kan betraktas såsom avbetalningar.

Uthyrningsföretagen framhåller vidare att den TV-apparat som konsumenten har hos sig när den av kommittén föreslagna sexmånadersfristen utgår, kan vara i det närmaste ny på grund av att uthyrningsföretaget bytt ut apparaten kort tid dessförinnan. Det vore enligt uthyrningsföretagen alldeles orimligt, om konsumenten på de mycket fördelaktiga villkor som upptas i den föreslagna 8 § skulle ha rätt att förvärva en nästan ny apparat. Lösningsrätten i det fall att konsumenten tillgodoräknas lika eller större belopp än uthyraren vid den avräkning, som skall ske enligt 8 § andra stycket är enligt uthyrningsföretagens mening än mer orimlig, eftersom hyresavgiften inte utgör avbetalning för en bestämd TV-apparat utan ersättning för en funktion. Uthyrningsföretagen anser den föreslagna regeln vara av konfiskatorisk karaktär, med hänsyn till att kommittén förutsätter att uthyrningsföretaget vid avräkningen inte ens skall tillföras ersättning för sina kapital- och driftskostnader.

Såsom tidigare nämnts åberopar uthyrningsföretagen i detta sammanhang en av dem upprättad kalkyl, baserad på uthyrning av en ny färg-TV-apparat med antagandet att konsumenten utnyttjar sin rätt enligt den föreslagna 8 § att köpa apparaten efter två respektive tre år samt med förutsättningen att uthyrningsföretaget tillgodoräknar sig 10 procents ränta på kapital, beräknad på genomsnittligt investerat kapital efter justering med inbetalda hyresbelopp. Kalkylen resulterar i förlust för uthyrningsföretaget, i tvåårsalternativet med 146 kronor och i treårsalternativet med 573 kronor.

För det fall en eventuell uthyrningslagstiftning skall innehålla en regel om optionsrätt med den konstruktion som kommittén föreslagit, måste denna regel enligt uthyrningsföretagens mening ges sådan innebörd att optionsrätten är begränsad till en kort övergångstid, t. ex. sex månader från kontraktets datum, varjämte avräkningen mellan parterna bör ske så att uthyrningsföretaget erhåller full täckning för sina kostnader inklusive kapitalkostnad under hela den tillämpliga delen av hyrestiden.

Även *NO* påpekar att det vid hyresavtal beträffande vara förekommer att den ursprungliga varan under hyrestiden ersätts med ett nytt exemplar. Enligt *NO:s* mening bör uthyraren i sådant fall tillgodoräknas kontantpriset på det nya exemplaret.

SACO/SR tar i sammanhanget upp frågan om den sakrättsliga effekten av de föreslagna bestämmelserna om konsumentens rätt att köpa varan eller eljest överta denna. *SACO/SR* framhåller att det varken av lagtexten i 8 § förslaget till uthyrningslag eller av motiven till bestämmelsen framgår att konsumentens optionsrätt skulle äga sakrättslig giltighet, dvs. kunna

utövas även sedan uthyraren gått i konkurs eller den hyrda egendomen utmätts för uthyrarens skulder eller denna sålts till tredje man utan att förbehåll gjorts om hyresavtalet. Enligt SACO/SR medför detta mot bakgrund av vad som anses vara gällande rätt att optionsrätten endast får göras gällande mot uthyraren personligen. SACO/SR ifrågasätter om det inte i det fortsatta lagstiftningsarbetet bör övervägas att ge optionsrätten sakrättslig giltighet liksom att även låta själva hyresrätten bli sakrättsligt skyddad, i vart fall då hyresavtalet är slutet tills vidare eller under så lång tid att optionsrätt enligt lagen kommer att inträda.

2.7 Tillsyn och påföljder

I dessa delar föranleder förslaget till uthyrningslag särskilt yttrande endast av KO, som hänvisar till sitt yttrande rörande motsvarande delar av den föreslagna konsumentkreditlagen (se avsnitt 1.10). KO anser således att fullgörande av upplysningsskyldigheten i samband med avtalsslutet bör göras till formkrav för hyresavtal som faller under den föreslagna uthyrningslagen, att marknadsdomstolen bör ges möjlighet att i vissa fall på talan av KO förbjuda uthyrare att fortsätta att bedriva uthyrningsverksamhet samt att straff inte bör förekomma som påföljd för brott mot den föreslagna bestämmelsen om depositionsplikt.

1 Förslag till

Konsumentkreditlag

Härigenom föreskrives följande.

Inledande bestämmelser

1 § Denna lag gäller kredit (betalningsanstånd eller lån) som är avsedd huvudsakligen för enskilt bruk och som lämnas eller erbjudes till konsument av näringsidkare i dennes yrkesmässiga verksamhet.

Lagen gäller under motsvarande förutsättningar även i fråga om kredit av annan än näringsidkare, om krediten förmedlas av näringsidkare som ombud för kreditgivaren.

2 § I lagen avses med

kreditgivare: den som lämnar krediten eller övertar den ursprunglige kreditgivarens fordran,

kontantpris: det pris till vilket vara, tjänst eller annan nyttinghet vanligen hålles konsument tillhanda mot kontant betalning,

kreditbelopp: vid betalningsanstånd den del av kontantpriset varmed anstånd lämnas samt vid lån det lånade beloppet,

kreditkostnad: det sammanlagda beloppet av alla räntor, tillägg och andra kostnader som konsumenten har att erlagga med anledning av krediten,

effektiv ränta: kreditkostnaden angiven som en årlig ränta beräknad på kreditbeloppet, i förekommande fall under hänsynstagande till att delbetalningar skall göras under den löpande kredittiden,

kreditfordran: summan av kreditbeloppet och kreditkostnaden.

3 § Med kreditköp avses köp av vara, vid vilket säljaren lämnar köparen anstånd med någon del av betalningen eller vid vilket någon del av betalningen erlägges med belopp som köparen får låna av säljaren eller av annan kreditgivare på grund av överenskommelse mellan denne och säljaren.

Har avtalet betecknats som uthyrning eller betalningen som vederlag för varans nyttjande föreligger ändå kreditköp, om det är avsett att den till vilken varan utlämnas skall bli ägare av denna.

4 § Avtalsvillkor som inskränker konsumentens befogenheter eller förmåner enligt denna lag är ogiltigt.

Marknadsföring av kredit

5 § Näringsidkare skall vid annonsering, skyltning och liknande marknadsföring beträffande kredit lämna information om den effektiva räntan för krediten. Är det fråga om kredit för visst förvärv av vara, tjänst eller annan nytthet, skall även kreditkostnaden och kontantpriset anges.

Information enligt första stycket behöver ej lämnas, om krediten är av ringa omfattning eller det annars föreligger särskilda skäl.

6 § Innan kreditavtal slutes skall näringsidkare, som lämnar eller förmedlar krediten, lämna konsumenten information i de hänseenden och i den omfattning som anges i 5 §. Informationen skall lämnas skriftligen.

7 § I fråga om underlåtelse att lämna information som anges i 5 och 6 §§ eller som annars är av särskild betydelse från konsumentsynpunkt gäller marknadsföringslagen (1975:1418).

Bestämmelser om kreditköp

Kontantinsats

8 § Vid kreditköp skall säljaren av köparen uttaga kontantinsats i enlighet med god sed på marknaden. Kontantinsatsen skall motsvara minst 20 procent av varans kontantpris, om ej särskilda förhållanden föranleder annat.

Som kontantinsats anses ej betalning med medel som köparen får låna av säljaren eller av annan kreditgivare på grund av överenskommelse mellan denne och säljaren.

9 § Säljer näringsidkare för egen eller annans räkning vara utan att iakttaga vad som sägs i 8 §, skall det anses utgöra handling som avses i 2 § marknadsföringslagen (1975:1418).

Köparens befogenheter mot annan kreditgivare än säljaren

10 § Vid kreditköp får köparen mot kreditgivares krav på betalning framställa samma invändningar på grund av köpet som han kan göra mot säljaren.

Har köparen på grund av köpet anspråk mot säljaren på återbetalning av köpeskillning, skadestånd eller annan penningprestation svarar kreditgivare lika med säljaren för anspråkets fullgörande. Kreditgivaren är dock ej skyldig att betala mer än vad han mottagit av köparen med anledning av krediten.

Förbud mot vissa fordringsbevis

11 § Kreditgivaren får ej mottaga av köparen ingången växelförbindelse beträffande fordran på grund av kreditköpet. Han får ej heller till bevis för sin fordran mottaga av köparen utfärdat löpande skuldebrev eller annan av denne ingången skuldförbindelse, vars överlåtande eller pantsättning inskränker köparens rätt att framställa invändningar på grund av köpet, om ny borgenär i god tro förvärvar fordringshandlingen.

Första stycket första meningen äger ej tillämpning på egen växel som är utställd av bankaktiebolag, sparbank eller kreditkassa inom jordbrukskasserörelsen.

Den som uppsåtligen bryter mot denna paragraf dömes till böter.

Förtidsbetalning

12 § Vid kreditköp har köparen alltid rätt att betala sin skuld till kreditgivaren i förtid.

Kreditgivaren får kräva betalning i förtid endast om han gjort förbehåll härom samt köparen har dröjt i mer än en månad med att erlägga förfallen del av kreditfordringen och denna del uppgår till mer än en tiondel av hela kreditfordringen.

Andra stycket utgör ej hinder för bank eller annan kreditgivare att göra gällande strängare förbehåll om betalning i förtid, om skyldighet därtill följer av annan författning.

13 § Vid förtidsbetalning enligt 12 § skall vid beräkning av kreditgivarens fordran den obetalda delen av kreditfordringen minskas med så stor del av kreditkostnaden som den ej utnyttjade kredittiden utgör i förhållande till den avtalade kredittiden. Kreditgivaren får dock alltid tillgodoräkna sig hela kostnaden för uppläggning av krediten, om denna kostnad särskilt anges i avtalet och ej är oskälig.

Förbud mot viss avräkning

14 § Belopp som köparen erlägger för avräkning på viss kreditfordran i anledning av kreditköp får kreditgivaren ej först avräkna på annan fordran.

Återtaganderätt

15 § Med förbehåll om återtaganderätt avses avtalsvillkor som ger kreditgivaren möjlighet att återtaga varan, om köparen ej fullgör sin del av kreditköpsavtal.

Förbehåll om återtaganderätt får göras gällande endast under förutsättning att förbehållet har gjorts av säljaren i samband med köpet för att trygga säljarens rätt till betalning och köparen har dröjt i mer än en månad med att erlägga förfallen och ej preskriberad del av kreditfordringen samt denna del uppgår till mer än en tiondel av hela kreditfordringen.

Använder näringsidkare förbehåll om återtaganderätt vid försäljning av vara, som med hänsyn till sin beskaffenhet eller sitt värde eller på grund av förhållandena på marknaden ej är lämpad som kreditsäkerhet, kan näringsidkaren förbjudas att framdeles i liknande fall använda sådant förbehåll. I fråga om förbud äger i övrigt bestämmelserna i lagen (1971:112) om förbud mot oskäligen avtalsvillkor motsvarande tillämpning.

16 § Om köparen efter utgången av den i 15 § andra stycket angivna tiden men innan varan återtages erlägger belopp, som ej har betalats i rätt tid jämte ränta och kostnader enligt de grunder som anges i 17 § tredje–femte styckena, får kreditgivaren ej återtaga varan på grund av dröjsmålet. Ej heller får kreditgivaren i sådant fall göra gällande avtalsvillkor som avses i 12 § andra stycket.

Uppgörelse vid återtagande av vara

17 § Vill kreditgivaren utnyttja rätt att återtaga vara, skall avräkning göras mellan honom och köparen.

Köparen tillgodoräknas härvid varans värde vid återtagandet. Vid beräkning av värdet äger 3 § lagen (1915:219) om avbetalningsköp motsvarande tillämpning.

Kreditgivaren får tillgodoräkna sig den obetalda delen av kreditfordringen efter avräkning enligt 13 § samt i förekommande fall dröjsmålsränta, dock ej enligt högre räntefot än som anges i 6 § räntelagen (1975:635).

Kreditgivaren får därjämte tillgodoräkna sig ersättning för följande kostnader för återtagande av varan, nämligen exekutionsavgift, skälig kostnad för transport av varan samt utgift för inställelse vid förrättning för återtagande, om inställelsen har varit påkallad för tillvaratagande av kreditgivarens rätt. Vid bestämmande av ersättning för utgift för inställelse äger bestämmelserna om beräkning av ersättning av allmänna medel till vittne motsvarande tillämpning.

I mål om handräckning för återtagande får kreditgivaren, enligt vad regeringen närmare föreskriver, tillgodoräkna sig även skälig ersättning för eget arbete med anledning av målet samt arvode till ombud eller biträde.

18 § Om köparen vid avräkningen tillgodoräknas ett större belopp än kreditgivaren, får varan återtagas endast om kreditgivaren betalar mellanskill-

naden till köparen eller, när varan värderats av utmätningsman, nedsätter mellanskillnaden hos denne.

Tillgodoräknas kreditgivaren ett större belopp än köparen, får kreditgivaren ej kräva ut mellanskillnaden (restskulden).

Återlösande av vara som återtagits

19 § Köparen får inom fjorton dagar återlösa vara som har återtagits. Vill köparen återlösa varan, skall han betala kreditgivaren varans värde vid återtagandet samt den restskuld som kan föreligga enligt avräkningen.

Handräckning för återtagande av vara m. m.

20 § Kreditgivaren får hos utmätningsman söka handräckning för varans återtagande, under förutsättning att om kreditköpet har upprättats en av parterna underskriven handling, som innehåller förbehåll om återtaganderätt samt uppgift om kontantpriset, kreditbeloppet, kreditkostnaden, kredittiden, kreditfordringen och när betalning skall erläggas.

Ansökan om handräckning skall göras skriftligen samt innehålla uppgift om hur stor del av kreditfordringen som utestår obetald. Vid ansökningen skall fogas styrkt avskrift av den handling som anges i första stycket.

21 § Handräckning får beviljas endast om det är uppenbart att de förutsättningar som anges i 15 § andra stycket föreligger.

Har förbehåll om återtaganderätt använts i strid mot förbud enligt 15 § tredje stycket, får handräckning ej beviljas.

Handräckning eller verkställighet av dom, varigenom köparen har förpliktats att lämna tillbaka vara som sålts med förbehåll om återtaganderätt, får ej beviljas beträffande vara som enligt 65 § utsökningslagen (1877:31 s. 1) undantages från utmätning.

22 § I fråga om handräckning och verkställighet av dom, som anges i 21 § tredje stycket, äger i övrigt 10 § tredje och fjärde styckena, 12–15 §§ och 16 § första stycket lagen (1915:219) om avbetalningsköp motsvarande tillämpning. Härvid skall hänvisningen i 14 § andra stycket till 5 § första stycket avse 18 § första stycket denna lag.

Förbud mot utmätning

23 § Vara som har sålts med förbehåll om återtaganderätt får ej utmätas för fordran på grund av kreditköpet.

Betalningsansvar vid förlust av kontokort m. m.

24 § Har belopp påförts konto genom att kontokort har använts av obehörig, är kontohavaren betalningsskyldig för beloppet endast om han eller annan som enligt kontoavtalet är behörig att använda kontokortet

1. lämnat ifrån sig kontokortet till annan,
2. genom grov oaksamhet förlorat kortet,
3. på annat sätt förlorat besittningen av kortet och förlusten icke snarast efter upptäckt har anmälts hos kreditgivaren.

För belopp, som på sätt i första stycket anges har påförts kontot sedan kreditgivaren mottagit anmälan att kontohavaren eller annan som enligt kontoavtalet är behörig att använda kontokortet ej längre har detta i sin besittning, är kontohavaren betalningsskyldig endast om han förfarit svikligt.

Tillsyn m. m.

25 § Konsumentverket utövar tillsyn över efterlevnaden av denna lag. Verkets tillsyn omfattar dock ej Sveriges riksbank, Sveriges investeringsbank aktiebolag, verksamhet som står under tillsyn av bankinspektionen eller försäkringsinspektionen eller verksamhet hos exekutiv myndighet.

Tillsynen skall utövas så, att den icke vållar större kostnad eller olägenhet än som är nödvändig.

26 § För utövande av tillsynen har konsumentverket eller den som verket förordnar rätt att företaga inspektion hos näringsidkare som bedriver varuförsäljning eller som i sin yrkesmässiga verksamhet lämnar, förmedlar eller övertar kredit som avses i denna lag och att taga del av samtliga handlingar som behövs för tillsynen. Näringsidkaren skall lämna de upplysningar om verksamheten som begäres för tillsynen.

Underlåter näringsidkare att lämna tillgång till handling eller att lämna upplysning i fall som avses i första stycket, får konsumentverket förelägga näringsidkaren att fullgöra sin skyldighet vid vite av högst 10 000 kronor.

27 § Talan om utdömande av vite som avses i 26 § föres vid allmän domstol av åklagare. Sådan talan får väckas endast efter anmälan av konsumentverket.

28 § Den som hos konsumentverket eller på verkets vägnar har tagit befattning med tillsynsärendet enligt denna lag får ej obehörigen yppa eller nyttja vad han därvid fått veta om enskilds personliga förhållanden eller om yrkes- eller affärshemlighet.

29 § Har konsumentverket enligt 26 § andra stycket förelagt näringsidkare att tillhandahålla handling får talan mot beslutet föras hos kammarrätten

genom besvär. Mot annat beslut av konsumentverket enligt 26 § får talan ej föras.

30 § Särskilda bestämmelser om betalningsvillkor vid kreditköp kan meddelas med stöd av lagen (1975:90) med bemyndigande att meddela föreskrifter om betalningsvillkor vid yrkesmässig försäljning av bilar.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1978.

Bestämmelserna i 24 § tillämpas även i fall då kontoavtalet har ingåtts före ikraftträdandet.

Förekommer i lag eller annan författning bestämmelse som avser det fall att vara innehas på grund av avbetalningsköp eller i övrigt under äganderättsförbehåll, skall bestämmelsen gälla jämväl det fall att vara innehas på grund av kreditköp med förbehåll om återtaganderätt som avses i 15 § konsumentkreditlagen.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1915:219) om avbetalningsköp

Härigenom föreskrives att 1, 4, 11 och 15 §§ lagen (1915:219) om avbetalningsköp skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Med avbetalningsköp förstås i denna lag avtal, varigenom lösöre säljes mot betalning i särskilda poster, av vilka en eller flera skola erläggas efter det godset utgivits till köparen, och under villkor tillika att säljaren skall äga rätt att återtaga godset, om köparen åsidosätter vad honom åligger, eller att äganderätten till godset skall förbli hos säljaren intill dess betalningen eller viss del därav blivit erlagd.

Har avtalet betecknats såsom hyresavtal eller betalningen såsom vederlag för godsets bruk och nyttjande, skall utan hinder därav avtalet anses såsom avbetalningsköp, såframt det finnes vara åsyftat, att den, som fått godset till sig utgivet, skall bli ägare därav.

Sammanlagda beloppet av de poster, som köparen enligt avtalet har att erlägga, benämnes i denna lag avbetalningspriset. Med post avses icke sådan ränta eller gottgörelse för försäkringspremie, som köparen skall särskilt utgiva.

I fråga om vissa avbetalningsköp finnas bestämmelser i konsumentkreditlagen (1977:000).

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §

Säljaren äge, där godset återtages, räkna sig till godo:

1) oguldna poster, för vilka i avtalet bestämd förfallodag är inne vid tiden för godsets återtagande;

2) så stor kvotdel av övriga oguldna poster som det pris, vilket godset skulle hava betingat om det köpts mot kontant betalning, utgör i förhållande till avbetalningspriset;

3) ränta och gottgörelse för försäkringspremie, som säljaren har att fordra och som icke inräknats i avbetalningspriset;

4) kostnad, som säljaren måste vidkännas för godsets återtagande; samt

5) i fall köparens rätt till godset är beroende av att han ersätter säljaren för reparation eller annan åtgärd med avseende å godset, fordran å sådan ersättning.

Har säljaren i avtalet uppgivit det pris, till vilket han skulle varit villig att sälja godset mot kontant betalning, lägges denna uppgift till grund för beräkningen enligt första stycket 2), där det ej kan antagas, att godset kunde hava köpts till lägre pris.

Ersättning för kostnad som avses i första stycket 4) utgår enligt bestämmelser som Konungen meddelar.

Säljaren äge, där godset återtages, räkna sig till godo:

1) oguldna poster, för vilka i avtalet bestämd förfallodag är inne vid tiden för godsets återtagande;

2) så stor kvotdel av övriga oguldna poster som det pris, vilket godset skulle hava betingat om det köpts mot kontant betalning, utgör i förhållande till avbetalningspriset;

3) ränta och gottgörelse för försäkringspremie, som säljaren har att fordra och som icke inräknats i avbetalningspriset;

4) kostnad för godsets återtagande; samt

5) i fall köparens rätt till godset är beroende av att han ersätter säljaren för reparation eller annan åtgärd med avseende å godset, fordran å sådan ersättning.

Ersättning för kostnad som avses i första stycket 4) får avse exekutionsavgift, skälig kostnad för transport av varan samt utgift för inställelse vid för rättning för återtagande, om inställelsen har varit påkallad för tillvaratagande av säljarens rätt. Vid bestämmande av ersättning för utgift för inställelse äga bestämmelserna om beräkning av ersättning av allmänna medel till vittne motsvarande tillämpning. I mål om handräckning för återtagande äger säljaren, enligt vad regeringen närmare föreskriver, tillgodoräkna sig även skälig ersättning för eget arbete med anledning av målet samt arvode till ombud eller biträde.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

11 §

Handräckning må beviljas endast där utmätningssmannen finner uppenbart, att sådant dröjsmål föreligger med betalningen, som i 2 § första stycket sägs, eller att köparen eljest åsidosatt förpliktelse, vars uppfyllande är av väsentlig betydelse för säljaren.

Gång- och sängkläder, som äro oundgängligen behövliga för köparen, hans make och oförsörjda barn, må icke i något fall återtagas.

Visar köparen sannolika skäl, att godset blivit sålt till oskäligt högt pris, må handräckning ej heller beviljas.

15 §

Bestämmelserna i 11 § andra stycket och 12 § skola äga motsvarande tillämpning beträffande förrättning för verkställighet av dom, varigenom köparen förpliktats utgiva gods, som blivit sålt genom avbetalningsköp.

Bestämmelserna i 12 § skola äga motsvarande tillämpning beträffande förrättning för verkställighet av dom, varigenom köparen förpliktats utgiva gods, som blivit sålt genom avbetalningsköp.

Vid förrättning, som i första stycket avses, skall, där ej i domen annorlunda förordnats, i fråga om värdering av godset gälla vad i 13 § är stadgat. Beträffande talan mot utmätningssmannens värdering skola bestämmelserna i 14 § andra stycket äga motsvarande tillämpning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1978.

Äldre bestämmelser gäller dock i fråga om köp som har ingåtts före lagens ikraftträdande.

3 Förslag till

Lag om ändring i konsumentköplagen (1973:877)

Häriigenom föreskrives att 15–17 §§ konsumentköplagen (1973:877) skall upphöra att gälla vid utgången av år 1977. Paragraferna skall dock fortfarande gälla i fråga om köp som har ingåtts dessförinnan.

4 Förslag till Lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrives att 10 kap. 10 § brottsbalken skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 §

Vad i 8 kap. 13 § sägs om inskränkning i åklagares åtalsrätt skall äga motsvarande tillämpning beträffande annat i detta kapitel omförmålt brott än grov förskingring och sådan trolöshet mot huvudman som är att anse som grov.

Olovligt förfogande över egendom, som kommit i gärningsmannens besittning genom avtal, enligt vilket äganderätten skall övergå först sedan betalning erlagts, må ej åtalas av åklagare, med mindre åtal av särskilda skäl finnes påkallat ur allmän synpunkt.

Olovligt förfogande över egendom, som kommit i gärningsmannens besittning genom avtal, enligt vilket äganderätten skall övergå först sedan betalning erlagts *eller som innehåller förbehåll om återtaganderätt som avses i 1 § lagen (1915:219) om avbetalningsköp eller 15 § konsumentkreditlagen (1977:000)*, må ej åtalas av åklagare, med mindre åtal av särskilda skäl finnes påkallat ur allmän synpunkt.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1978.

LAGRÅDET

Utdrag
PROTOKOLL
vid sammanträde
1977-03-16

Närvarande: f. d. justitierådet Brunnberg, justitierådet Hesser, regeringsrådet Reuterswärd, justitierådet Hessler.

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 15 december 1976 har regeringen på hemställan av statsrådet Romanus beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till

1. konsumentkreditlag,
2. lag om ändring i lagen (1915:219) om avbetalningsköp,
3. lag om ändring i konsumentköplagen (1973:877),
4. lag om ändring i brottsbalken.

Förslagen, som finns bilagda detta protokoll, har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Ove Sköllerholm.

Förslagen föranleder följande yttranden:

Förslaget till konsumentkreditlag*Lagrådet:*

Förslaget utgör ett led i ett lagstiftningsarbete som pågått under senare år i syfte att bereda det skydd åt konsumenter varav behov uppkommit i det moderna samhället. Lagrådet finner att förslaget, som delvis bygger på gällande lagar såsom marknadsföringslagen, lagen om avbetalningsköp och konsumentköplagen, med vissa av lagrådet förordade jämkningar är väl ägnat att upphöjas till lag. I ett par hänseenden föreslår lagrådet vidare utredning.

Uttalandena i övrigt avser vissa tolknings- och tillämpningsfrågor.

Lagförslaget innebär, att man i en lag sammanfört bestämmelser av olika karaktär, främst dels marknadsrättsliga, dels civilrättsliga. I något fall kan av det sammanhang vari en regel upptagits en viss osäkerhet föranledas rörande frågan om regeln är av enbart marknadsrättslig natur och alltså endast skall handhas av de marknadsrättsliga organen eller om den även skall ha direkt civilrättslig betydelse. Exempel utgör 8 § i remissförslaget. Enligt motiven torde meningen vara, att bestämmelsen endast skall vara av marknadsrättslig karaktär, jfr 9 §. Bestämmelsen står emellertid upptagen i ett avsnitt av lagen som har rubriken "Bestämmelser om kreditköp" och som i övrigt innehåller viktiga civilrättsliga regler. Det vore tänkbart, att part i ett avtal skulle anse sig berättigad att åberopa bestämmelsen t. ex.

som utfyllnadsregel i avtalet eller rent av som stöd för ogiltighetsverkan.

Det hade varit en fördel, om en klarare markering skett i lagens uppställning av reglernas olika natur. Enklast kunde detta ske så att de marknadsrättsliga reglerna sammanfördes i ett avsnitt, de väsentligen civilrättsliga i ett annat. Lagrådet anser sig emellertid i det skede vari lagstiftningsarbetet nu befinner sig ej böra påyrka någon ändring i berört hänseende.

1 §

Lagrådet:

I första stycket av denna paragraf anges att den föreslagna lagen gäller kredit som är avsedd huvudsakligen för enskilt bruk och som lämnas eller erbjudes till konsument av näringsidkare i dennes yrkesmässiga verksamhet.

Då i specialmotiveringen innebörden av uttrycket "kredit som är avsedd huvudsakligen för enskilt bruk" utvecklas, framhålls att i fråga om kredit för kontoköp och annan fortlöpande kredit uttrycket syftar på den kredit som enligt avtalet beviljats av kreditgivaren, dvs. på kreditutrymmet, under det att avsikten med det enskilda kontoköpet i princip saknar betydelse. I fortsättningen görs emellertid i motiven en skillnad i detta hänseende mellan å ena sidan bestämmelser, som sägs ta sikte på kontoavtalet som sådant och på vilka den nyss nämnda principen är tillämplig, samt å andra sidan stadganden, som anses på ett utpräglat sätt ta sikte på det enskilda kreditköpet och beträffande vilka undantag kan tänkas förekomma. De stadganden av sistnämnda slag, vilka särskilt behandlas i sammanhanget och som främst torde ha aktualitet beträffande kontoköp, är bestämmelserna i 10 § om köparens befogenheter mot särskild kreditgivare. Det anföres i motiveringen till 1 §, att dessa bestämmelser (enligt huvudregeln) inte är tillämpliga på kreditköp, om kreditutrymmet inte är avsett huvudsakligen för enskilt bruk, även om det aktuella kontoköpet avser vara som är avsedd huvudsakligen för enskilt bruk, men att om det omvända förhållandet föreligger, betraktelsesättet bör vara ett annat. Om sålunda kreditutrymmet är avsett huvudsakligen för enskilt bruk men ett enskilt kontoköp, som sker med ianspråktagande av kreditutrymmet, avser vara som är avsedd att till jämförelsevis väsentlig del användas i köparens/kontohavarens näringsverksamhet, bör enligt vad som uttalas bestämmelserna i 10 § inte anses tillämpliga.

Lagrådet vill för sin del ifrågasätta riktigheten av det sist återgivna yttrandet. Det vill nämligen synas som om även i det nämnda fallet avgörande bör vara vad krediten huvudsakligen var avsedd för då den lämnades, dvs. då kreditutrymmet uppläts av kreditgivaren. Det framhålls i motiven, att man vid avgörandet av om en kredit skall anses vara avsedd huvudsakligen för enskilt bruk i allmänhet skall ta hänsyn till kredittagarens syfte med

krediten. Enligt lagrådets mening måste man emellertid också ta hänsyn till kreditgivarens möjlighet att bedöma detta syfte. Detta kan endast ske om bedömningen av kreditens användning i det diskuterade fallet hänförs till den tidpunkt då krediten lämnades; vid det enskilda kontoköpet medverkar ju inte kreditgivaren. Det nu sagda kan jämföras med vissa uttalanden vid tillkomsten av bestämmelsen i 1 § konsumentköplagen (prop. 1973:138 s. 161 f, 291 f, 213 f).

Om i den nämnda situationen det nu förevarande stadgandet tolkas på det sätt lagrådet anser riktigt, kommer paragrafen – som är avgörande för lagens tillämpningsområde – att ge uttryck för en enhetlig princip, något som i sig självt måste anses vara en fördel. Det förhållandet, att det är det *huvudsakliga* syftet med kreditutrymmet som skall vara avgörande, synes f. ö. innebära att man får godtaga att i något enstaka fall kan inträffa att kontokredit för huvudsakligen enskilt bruk används för inköp av vara som skall användas i näringsverksamhet.

3 §

Lagrådet:

Remissförslaget har, till skillnad från kommitténs förslag, ej tagit upp regler om andra avtal än kreditköp. Liksom i avbetalningsköplagen betraktas som köp sådana avtal som betecknats som hyresavtal men vid vilka avsikten är att nyttjanderättshavaren skall bli ägare. Det är i detta sistnämnda fall sålunda fråga om avtal, som klätts i nyttjanderättsavtalets form men som egentligen är köpeavtal.

Det finns, såsom under utredningsarbetet berörts, ett par avtalsformer, som är av intresse i förevarande sammanhang och som torde vara av stor praktisk betydelse. Den ena är avtal om nyttjanderätt där nyttjanderättstiden är avsedd att vara under hela objektets "livstid" och där ersättningen – legan – är avsedd att täcka objektets hela värde, s. k. leasingavtal. Ekonomiskt sett motsvarar ett sådant avtal tydligen ett köp. Att "äganderätten" inte alls avses övergå till brukaren spelar knappast någon större roll, eftersom nyttjanderättshavaren är tillförsäkrad egendomen så länge den kan användas. För nyttjanderättshavaren – konsumenten framstår arrangemanget som alldeles likvärdigt med ett kreditköp, ehuru kredittiden är längre än vad vanligen är fallet vid köp. Dessa avtal kommer tydligen inte att bli reglerade enligt remissförslaget; man kan ju inte säga att avsikten är att nyttjanderättshavaren skall bli ägare. Men det vill synas som om, åtminstone till en del, samma konsumentskyddssynpunkter skulle göra sig gällande vid dessa avtal som vid kreditköp.

På motsvarande sätt synes det förhålla sig med den mycket vanliga typ av nyttjanderättsavtal som är förenad med optionsklausul, dvs. bestämmelse

att nyttjanderättshavaren kan bli ägare om han så vill. Ej heller denna typ av avtal faller in under den föreslagna lagen. Man kan inte säga, att det är fråga om ett i nyttjanderättsavtalets form klätt avtal, som "egentligen" är ett köp. Det torde alltså inte generellt sett vara möjligt att inordna denna avtalsform under den föreslagna kreditköplagen med stöd av 3 § andra stycket. Det är fråga om en avtalsform av särskilt slag. Åtminstone i många fall motsvarar dessa nyttjanderättsavtal med optionsklausul ekonomiskt sett och till gagnet ett kreditköp.

Beträffande båda dessa avtalsformer, leasingavtal och nyttjanderättsavtal med optionsklausul, kan frågas om det är sakligt befogat att – då kreditköp görs till föremål för en så ingående reglering – lämna dem utanför regleringen (frånsett att vid nyttjanderättsavtal med optionsklausul den del av avtalet som avser möjligheten till äganderättsförvärv kan vara underkastad lagens bestämmelser). Som kommittéförslaget synes visa möter icke obetydliga svårigheter att manövrera dessa avtalsformer. Det förefaller dock önskvärt att förnyade försök att reglera dem görs. Fråga är om inte riskerna att konsumtionskreditområdet eljest kommer att präglas av en påtaglig skevhet underskattats i remissförslaget.

4 §

Lagrådet:

Då i denna paragraf talas om att avtalsvillkor som inskränker konsumentens befogenheter eller förmåner enligt lagen är ogiltigt, lärs avses villkor varigenom konsumenten i förväg – innan det ännu blivit aktuellt för honom att utöva sina nämnda rättigheter – godtar inskränkningar i dem. Däremot avses inte att hindra godvillig uppgörelse sedan en intressekonflikt uppkommit. Sistnämnda princip gäller i andra liknande sammanhang, t. ex. enligt 17 § lagen om avbetalningsköp, som reglerar den tvingande karaktären av stadganden om rätt eller förmån för köparen. I fråga om sistnämnda paragraf har om principen uttalats att erfarenheten visat att köparen, sedan han gjort sig skyldig till kontraktsbrott, är vida bättre i stånd att tillvarata sitt intresse än vad fallet är innan någon försummelse ännu ligger honom till last (betänkande den 31 januari 1914 s. 214).

Även enligt lagrådets mening bör paragrafens tillämpning vara inskränkt till att avse villkor – i kreditavtalet eller i senare avtal – som tar sikte på framdeles uppkommande situationer. Denna innebörd bör emellertid, såsom skett i det nämnda stadgandet i lagen om avbetalningsköp (jfr också 2 § konsumentköplagen), komma till direkt uttryck i lagtexten. Detta synes lämpligen kunna ske genom att paragrafen får handla om "avtalsvillkor, varigenom konsumenten på förhand godtar inskränkning av sina befogenheter eller förmåner enligt denna lag".

5 §

Lagrådet:

Förevarande paragraf anges i motiven handla om skyldighet att lämna information beträffande kredit, då den marknadsförs till allmänheten eller till viss, större eller mindre, grupp av intressenter. Angående den information som vid förhandlingar om kredit med viss konsument skall lämnas denne innan kreditavtal slutes ges bestämmelser i 6 §. Med hänsyn till den uppdelning av informationsbestämmelserna som sålunda avses synes det i första stycket andra punkten förekommande uttrycket "kredit för visst förvärv av vara, tjänst eller annan nytthet" missvisande, då det kan ge intryck av att därmed menas viss persons förvärv. Lagrådet föreslår att avfattningen ändras till "kredit för förvärv av särskild vara, tjänst eller annan nytthet". Bestämmelsen omfattar tydligen såväl fall när marknadsföringen avser ett bestämt föremål, t. ex. en viss begagnad bil, som fall när den avser ett exemplar – i princip likgiltigt vilket – ur en fabrikstillverkad serie, t. ex. en ny bil av visst märke och viss modell.

I paragrafens andra stycke meddelas bestämmelser om undantag från informationsskyldigheten, och i specialmotiveringen ges några exempel på tillämpligheten. Ett praktiskt fall, då information inte synes behöva lämnas, nämnes i motiven till 6 § men har uppenbarligen aktualitet även i fråga om marknadsföring enligt 5 §. Lagrådet syftar här på uttalandet att information bör kunna underlåtas i fråga om köp vid vilket full betalning skall ske inom viss kortare tid t. ex. 30 dagar.

Vid utbudande av fastighet är det vanligt att i annons – ehuru pris och andra köpevillkor ej närmare anges – på något sätt antydes att en köpare kan erhålla kredit. Sålunda anges ofta att ett visst belopp "erfordras" eller att ett angivet belopp utgör "kontantinsats"; härav kan då slutas att kredit kan påräknas t. ex. genom övertagande av betalningsansvaret för in-tecknad gäld. Det bör inte gärna kunna krävas att sådan information som avses i 5 § skall lämnas i krediterbudanden med så obestämt innehåll, vilka endast är avsedda att skapa kontakt med intresserade för närmare förhandlingar.

I anslutning till frågan om marknadsföring av kredit liksom beträffande flera andra av lagförslaget föranledda frågor nämns i remissen den vägledande verksamhet som konsumentverket förutsätts skola utöva genom utfärdande av riktlinjer. Denna verksamhet synes utgöra en väsentlig del av samhällsregleringen inom konsumentområdet. Riktlinjerna berörs i förarbetena till lagstiftningen men de synes inte ha fått uttrycklig författningsmässig reglering i vidare mån än att de omnämns i 3 § instruktionen (1976:429) för konsumentverket. Genom konsumentkreditlagstiftningen ökar det fält på vilket konsumentverket har att verka genom riktlinjer. Den redan tidigare oklara frågan om riktlinjernas rättsliga ställning får därigenom ökad aktualitet.

Riktlinjerna berörs i lagrådsremissen på s. 86 f. Uttalanden om riktlinjer förekommer även på flera ställen i prop. 1975/76:34 med förslag till marknadsföringslag (s. 92–96, 98–99, 103–110 och 126) samt i prop. 1975/76:159 med förslag till organisation av och anslag för det nya konsumentverket (s. 10, 12 och 25–26).

Riktlinjer utfärdas av konsumentverket efter beslut av verkets styrelse eller av generaldirektören. De föregås i allmänhet – men icke alltid – av kontakter, normalt i form av överläggningar med berörda näringslivsorganisationer och/eller branschföreträdare. Riktlinjerna förutsätter inte att enighet uppnåtts under överläggningarna och de kan knappast generellt betraktas som förhandlingsöverenskommelser.

Riktlinje anses vara av allmän karaktär och – formellt sett – icke bindande för näringsidkare. Vissa riktlinjer är av den arten att vid överträdelse av dem KO kan ingripa genom förbuds- eller informationsföreläggande eller genom talan i marknadsdomstolen. Beträffande andra riktlinjer gäller att underlåtenhet att följa dem kan föranleda ingripande genom överläggning eller i annan form. Konsumentverket anser sig ha möjlighet att genom information sprida kännedom om överträdelse av riktlinje. Den informationsskyldighet som verkets instruktion talar om anses nämligen kunna omfatta upplysning till konsumenterna om i vad mån riktlinje följs av företagen. – För den enskilde näringsidkaren kan, formellt sett, bindande verkan av riktlinje uppkomma endast efter det att hans fall bragts under marknadsdomstolens prövning eller genom att han godkänt ett av KO utfärdat föreläggande i frågan.

I fråga om prövningen hos marknadsdomstolen av fall av överträdelse av riktlinje uttalas i prop. 1975/76:34 s. 108, att prövningen i varje särskilt fall bör grundas på en bedömning av de sammantagna förhållandena i marknadsföringen och att till grund för prövningen normalt bör ligga förekommande riktlinjer. Det tillägges (s. 126) dock att avgörandet enligt den föreslagna ordningen ligger hos domstolen. Av uttalanden i lagrådsremissen framgår att motsvarande förhållanden är avsedda att gälla beträffande riktlinjer på konsumentkreditområdet.

Lagrådet vill understryka att, vid process inför marknadsdomstolen, riktlinje närmast är att se som uttryck för den ena partens (det allmännas) ståndpunkt. Självfallet får riktlinje ofta en särskild auktoritet, t. ex. om den återspeglar även branschorganisationens uppfattning eller genom att den faktiskt blivit normbildande i branschen. Vid domstolens bedömning blir dock avgörande, inte om avvikelse skett från riktlinje, utan om näringsidkarens handlande strider mot lag.

Det förhållandet att riktlinje ej är bindande för den enskilde näringsidkaren hindrar inte att denne i regel känner sig bunden. Hela lagstiftningen på området bygger ju på principen att lagstiftarens intentioner så långt som möjligt genomföres på grundval av frivilliga åtaganden från företagens sida.

I första hand åstadkommes frivillig medverkan genom tyngden av sakliga argument vid överläggningar och genom det latent hotet att överträdelse av riktlinje kan komma att hänskjutas till marknadsdomstolen. Ett påtryckningsmedel av annan art är upplysning till konsumenterna om i vad mån utfärdade riktlinjer följs av företagen. En sådan publicitet torde väsentligt förstärka intrycket av att riktlinjerna skulle vara bindande.

Däriigenom aktualiseras frågan om riktlinjes överklagbarhet. Berörda författningar innehåller intet härom. Ej heller har, såvitt lagrådet kunnat finna, frågan berörts i förarbetena till marknadslagstiftningen. Det torde dock kunna förutsättas att lagstiftaren inte räknat med att riktlinje skulle kunna överklagas. Huruvida detta är en riktig uppfattning av rättsläget är dock en öppen fråga. Om riktlinjerna bedöms ha karaktär av t. ex. normbeslut eller konsumentverkets partsbesked, kan överklagbarhet inte uteslutas. Lagrådet anser dock att övervägande skäl talar för att riktlinjerna ses som i det enskilda fallet ej bindande anvisningar eller som principbeslut e. d. och att till följd därav överklagbarhet ej föreligger. Det framstår då som angeläget att ett handlande i strid mot riktlinje inte föranleder sanktioner eller sanktionsliknande åtgärder från konsumentverkets sida – fränsett att överträdelse av riktlinje kan föranleda förbuds föreläggande eller instämmande till marknadsdomstolen. – Det kan tilläggas att, om överklagande likväl anses kunna ske, regeringen blir besvärinstans, eftersom annat inte stadgats.

Det skulle vara av värde om rådande oklarhet rörande riktlinjernas juridiska innebörd och deras överklagbarhet undanröjdes. Behovet av en lagbestämmelse härom ökar med stigande omfattning av verksamheten med riktlinjer, särskilt om benägenheten att uppfatta riktlinje såsom bindande tilltar.

10 §

Lagrådet:

I 10 § första stycket föreskrives att vid kreditköp köparen mot kreditgivarens krav på betalning får framställa samma invändningar på grund av köpet som han äger göra mot säljaren. Bestämmelsen motsvarar 15 och 16 §§ konsumentköplagen.

Under bestämmelsen inbegrips två i grund och botten rätt olikartade fall. Det ena är det att säljaren själv är kreditgivare från början men har överlåtit sin fordran till ett finansieringsinstitut, t. ex. en bank. Fråga är alltså om invändningsrätten mot denne förvärvare (eller ev. mot senare ytterligare förvärvare). Det andra fallet är det att krediten redan från början ges av en tredje man – bank eller annat finansieringsinstitut; i detta fall får sålunda säljaren kontant betalt vid köpet med de upplånade medlen.

I det första av dessa fall finns enligt allmänna skuldebrevsrättsliga regler

– om här bortses från löpande förbindelser, vilka ju ej får förekomma i dessa sammanhang – full invändningsrätt gentemot en förvärvare av fordringen. Vad som är nödvändigt är därför endast att stadga förbud mot klausuler varigenom invändningsrätten begränsas (cut-off-klausuler). En sådan bestämmelse har också, med sikte på det fall som nu berörs, upptagits i 15 § konsumentköplagen.

Vad gäller det andra fallet av kreditgivning, dvs. det där kreditgivaren redan från början är en tredje man, är det däremot, om man vill att invändningsrätt skall föreligga, erforderligt att positivt stadga sådan rätt; den följer inte av skuldebrevsregler. Så sker också i 16 § konsumentköplagen.

Till förmån för den i remissförslaget använda tekniken – som överensstämmer med kommittéförslaget – kan anföras att lagtexten ej endast beträffande det andra fallet utan generellt säger ut, att invändningsrätt mot kreditgivaren skall gälla vid konsumentkreditköp. Möjligen skapas emellertid härigenom en oklarhet som inte vidlåder de motsvarande bestämmelserna i konsumentköplagen. Rätt till invändningar enligt remissförslagets 10 § första stycket avser endast invändningar *på grund av köpet*. Däremot lämnas invändningar som inte har sin grund i detta utanför. Vad som närmast kan tänkas komma i fråga är icke-konnexa kvittningsinvändningar, t. ex. en invändning som köparen vill framställa mot säljaren på grund av ett annat köp hos denne. Tillämpas allmänna skuldebrevsrättsliga regler är det klart att i det ovan först berörda fallet, överlåtelsefallet, köparen kan i vidsträckt omfattning framställa sådana invändningar även mot förvärvare av fordringen. I det fall att krediten från början upptas hos en tredje man baseras däremot invändningsrätten helt på nu diskuterade bestämmelse och sträcker sig alltså inte längre än denna stadgar. Icke-konnexa kvittningsinvändningar mot säljaren kan sålunda inte återopas.

Eftersom i remissförslaget de båda fallen reglerats helt homogent, kan möjligen skapas det felaktiga intrycket att köparen skall vara helt likställd gentemot båda typerna av kreditgivare och att stadgandet uttömmande reglerar köparens invändningsrätt mot kreditgivare vid konsumentkreditköp. Bidragande till en sådan uppfattning kan naturligtvis vara, att i det här ovan berörda överlåtelsefallet invändningsrätten ju inte grundas på uttryckliga lagbestämmelser utan på analogi från skuldebrevslagens regler. Med den i konsumentköplagen använda tekniken lär missförstånd i nu berört hänseende ej kunna uppstå. Begränsningen i 15 § i den lagen till invändningar på grund av köpet betyder där att möjligheten att "avtala bort" invändningsrätten endast kvarstår beträffande invändningar som inte grundas på köpet. Det kunde övervägas att i konsumentkreditlagen använda en liknande teknik. En fördel med remissförslagets lösning är dock att regeln är enkel. På grund härav och då risken för missförstånd måhända ej är så betydande, vill lagrådet ej påyrka någon ändring.

Stadgandet i 10 § andra stycket remissförslaget torde innefatta en ny-

bildning för båda lagen av kreditgivare. Ett uttalande av kommittén (s. 176 f.) kan möjligen ge intrycket att det även härvidlag för överlåtelsefallets del skulle vara fråga om ett lagfästade av skuldebrevsrättsliga principer, vilket ej synes vara fallet. En sak för sig är att om fråga är om överlåtelse ej endast av fordringen mot köparen utan av hela avtalsförhållandet, köparen i vissa fall kan tänkas ha rätt att göra gällande befogenheter av olika slag, vilka grunda sig på köpet, ej endast mot säljaren utan även mot förvärvaren. Om sådana fall torde emellertid inte vara fråga i förevarande sammanhang (jfr definitionen av "kreditgivare" i 2 § remissförslaget).

Det nu förevarande stadgandet innebär, att köparen kan göra gällande alla slags anspråk på grund av köpet – med undantag för sådana som gäller naturaprestation – ej blott mot säljaren utan även mot särskild kreditgivare; en begränsning är att kreditgivaren ej behöver utge högre belopp än han mottagit. Köparen är sålunda inte hänvisad till att blott göra invändning mot ett gentemot honom framställt anspråk.

I motiven till stadgandet framhålles att stadgandet torde få sin främsta betydelse, om köpet häves eller av annan anledning skall återgå. Det kan frågas, om själva hävningsförklaringen i ett sådant fall kan riktas mot kreditgivaren i samband med att kravet mot denne framställles eller om köpet på vanligt sätt måste hävas hos säljaren. I de flesta fall läser något problem i praktiken ej behöva uppstå. För att få häva måste ju köparen dessförinnan ha framställt vissa krav mot säljaren själv och berett honom tillfälle att prestera (jfr 3–5 §§ konsumentköplagen). Frågan om rätt mottagare av hävningsförklaring kan naturligtvis dock i vissa fall få praktisk betydelse.

11 §

Lagrådet:

I motiven till denna paragraf sägs bl. a. att vad som föreskrivs i paragrafen inte påverkar de regler som enligt 15 § skuldebrevslagen och 17 § växellagen gäller om skydd för tredje man som i god tro förvärvar växel eller annan löpande fordringshandling. Tilläggas kan att väl ej heller förste mottagaren själv är förhindrad att göra bruk av handlingen; frågan blir närmast av intresse vid växel, som på vanligt sätt kan göras gällande enligt reglerna om protestförfarande etc. Handlingen blir m. a. o. ej ens i denna situation ogiltig utan sanktionen är endast bötespåföljden.

Beträffande överlåten fordringshandling kan erinras om uttalandet av köplagsutredningen i förslaget till konsumentköplag (SOU 1972:28 s. 140), att den omständigheten att förvärvaren ej är i god tro rörande köpets karaktär av konsumentköp ej i och för sig har någon betydelse. Om köparen mot krav enligt ett i strid mot förevarande bestämmelse utfärdat löpande skul-

debrev åberopar t. ex. fel i godset men skuldebrevsförvärvaren är i god tro på denna punkt, kan köparen ej undgå betalningsskyldighet därför att han påvisar att förvärvaren ägde kännedom om att köpet var ett konsumentkreditköp och skuldebrevet därför olagligt.

Däremot får man anta, att köparen i ett sådant fall skall ha rätt att framställa invändning i övrigt som grundar sig på konsumentkreditlagen. Sålunda torde utmätningsförbudet i 23 § remissförslaget bli tillämpligt, om någon förvärvat löpande förskrivning med vetskap eller misstanke om att fråga var om fordran på grund av konsumentkreditköp (jfr Lindblom i SvJT 1973 s. 566). Hur godtroskravet bör bestämmas, när fråga är om växel, torde få överlämnas till rättstillämpningen.

12 §

Lagrådet:

Enligt andra stycket i denna paragraf får kreditgivaren göra gällande förfalloklausul, om köparen dröjt mer än en månad med att erlägga förfallen del av kreditfordringen och denna del uppgår till mer än 1/10 av hela kreditfordringen.

I motiven till stadgandet uttalas, i anslutning till tillämpningen vid kontokredit, att det av allmänna principer torde följa att kreditgivaren har rätt att avvisa avbetalningar som understiger avtalat och förfallet amorteringsbelopp. Detta antagande är måhända ej helt oomtvistligt, jfr Rodhe, Obligationsrätt, 1956, s. 457 f. Av motivuttalandet synes framgå, att meningen är att, om avvisande ej sker, kreditgivaren skall kunna gå miste om rätten att göra gällande förfalloklausulen. Detta står i överensstämmelse med vad som anses för motsvarande fall gälla enligt avbetalningsköplagen (Eklund-Nordström, Lagen om avbetalningsköp, 1957, s. 42).

Den reglering man sålunda önskar åstadkomma framgår emellertid ej klart av lagtexten. Denna bör därför förtydligas och torde i viss anslutning till avfattningen i avbetalningsköplagen av närmast motsvarande bestämmelse – kunna ges följande lydelse: "Kreditgivaren får kräva betalning i förtid endast om han gjort förbehåll härom samt köparen har dröjt i mer än en månad med att erlägga förfallen del av kreditfordringen och förfallet belopp som utestår obetalat uppgår till mer än en tiondel av hela kreditfordringen."

Motsvarande ändring synes böra göras i 15 § andra stycket.

15 §

Hessler:

Avbetalningsköplagens regler tar sikte endast på förhållandet mellan parterna i ett avbetalningsköp. Lagen reglerar alltså inte frågan i vad mån sådana förbehåll som nämns i lagens 1 §, dvs. ägarförbehåll och återtagandeförbehåll, kan åberopas av säljaren gentemot tredje man, sålunda köparens borgenärer eller någon till vilken köparen innan köpet är avvecklat överlåter eller pantsätter egendomen. Beträffande detta spörsmål har regler utbildats genom rättspraxis. Läget f. n. är att såväl ägarförbehåll som återtagandeförbehåll (se NJA 1975 s. 222) gäller mot tredje man, om vissa betingelser är för handen. Förbehållet måste uppställas av en säljare till säkerhet för köpeskillingen i ett kreditköp (ej nödvändigtvis avbetalningsköp). Annan än säljare kan inte mot tredje man åberopa ett förbehåll (utom i det fall att han fått säljarens genom förbehållet säkerställda fordran överlåten på sig). Ej heller kan säljaren göra det om avsikten inte är att säkerställa köpeskillning utan t. ex. säljarens borgensförbindelse för köparens lån hos en kreditgivare (se NJA 1966 s. 350, 1972 s. 451, 1975 s. 198). Vidare torde anses att överenskommelsen om återtagande- eller ägarförbehåll måste ha träffats innan egendomen utgavs till köparen (se härom Schmidt, Om ägarförbehåll och avbetalningsköp, 1938, s. 147, Almén-Eklund, Köplagen, 1960, s. 404 f., Eklund-Nordström, Lagen om avbetalningsköp, 1957, s. 24 f., jfr s. 79, 82). Av andra begränsningar kan nämnas att sakrättslig effekt ej tillerkännes förbehåll, om den sålda egendomen är avsedd att förbrukas eller vidareöverlåtas (Eklund-Nordström a.a. s. 26).

Förbehåll av nyss berörd karaktär blir sålunda ej gällande mot tredje man. Däremot lär de kunna åberopas i förhållandet parterna i avtalet emellan. Såvitt fråga är om avbetalningsköp av sådant slag som regleras av avbetalningsköplagen är sålunda denna lag tillämplig och dess regler om verkan av ägarförbehåll och återtagandeförbehåll kan åberopas av parterna. Exempel utgör ägarförbehåll som gäller egendom som är avsedd att konsumeras eller vidareöverlåtas och förbehåll som träffas sedan egendomen utgivits till köparen.

Giltighet på partsplanet torde också vara att tillerkänna ägar- och återtagandeförbehåll som kan förekomma i andra sammanhang än sådana där fråga är om att säkerställa betalning av köpeskillning vid kreditköp. Sålunda synes något hinder inte kunna föreligga mot att parterna emellan åberopa ett ägarförbehåll, som skall säkerställa en borgensförbindelse av säljaren. I dessa fall är tydligen avbetalningsköplagen inte tillämplig. Klart är ju emellertid att förbehåll, som inte kan göras gällande emot tredje man, inte har så stort värde för den berättigade. Någon gång kan det väl emellertid tänkas, att förbehållet kan få betydelse, t. ex. som viss påtryckning på köparen att betala. Särskilt förefaller detta kunna vara fallet, om förbehållet gäller köpeskillning vid

avbetalningsköp och reglerna om handräckning i avbetalningsköplagen sålunda är tillämpliga.

I remissförslaget regleras säkerhetsförbehållen främst i 15 §. Man kan med tillfredsställelse notera, att förslaget överger användningen av äganderätts-terminologi och betecknar förbehållen återtagandeförbehåll.

I motiven till förslaget berörs inte distinktioner mellan blott i partsförhållandet verksamma förbehåll om återtagande och sådana som har verkan gentemot tredje man. Det förefaller som om man utgår från att godtagna förbehåll också skall ha sakrättslig effekt; med några endast mellan parterna verksamma förbehåll skulle man sålunda ej räkna. Som ett uttryck för en sådan uppfattning kan måhända ses ett uttalande i avsnitt 5.9.1, där det sägs, att man tar avstånd från tanken att utvidga återtaganderätten och godtaga förbehåll om återtagande t. ex. vid låneköp. Detta uttalande blir meningsfullt endast om man åsyftar sakrättsligt verksamma förbehåll; ser man till förbehåll med verkan endast mellan parterna är det, som framgår av det förut anförda, i varje fall ej klart, att det skulle bli fråga om någon utvidgning i förhållande till gällande rätt.

I motsats till avbetalningsköplagen innebär remissförslaget, att endast vissa förbehåll vid kreditköp över huvud godtas. Andra än dessa får inte göras gällande, vilket väl måste betyda, att de blir helt ogiltiga. Tillåtna förbehåll är sådana som gjorts av säljaren i samband med köpet för att trygga säljarens rätt till betalning. Fråga är om man här skall inläsa ytterligare det kravet att endast förbehåll som är att tillägga sakrättslig effekt godtas. Eller skall man tvärtom anta, att meningen är att alla förbehåll som faller in under den i förslaget angivna beskrivningen också förutsätts ha sakrättslig effekt?

Frågan har som förut framgått inte diskuterats i motiven och även om den inte har särskilt stor praktisk vikt kan möjligen i några fall tvekan uppstå om rättsläget.

Ett fall är återtagandeförbehåll som gäller egendom avsedd att konsumeras eller vidareöverlåtas. Som förut nämnts är sådana förbehåll enligt gällande rätt giltiga och faller in under avbetalningsköplagen men de får inte sakrättslig effekt. Fråga är om dessa förbehåll enligt förslagets synsätt är avsedda att falla utanför kretsen av tillåtna förbehåll eller om de skall vara giltiga men liksom nu ej få verkan annat än i förhållandet parterna emellan.

Ett annat, kanske något betydelsefullare spørsmål är, hur man skall tolka det i 15 § andra stycket av förslaget förekommande, något oprecisa uttrycket, att förbehållet av säljaren skall ha gjorts "i samband med köpet". Närmare bestämt gäller frågan, om meningen är att avtalet om förbehållet skall ha skett innan tradition av det köpta skedde eller om så skall kunna ske senare, förutsatt blott att det kan sägas ha skett "i samband med" köpet, t. ex. efter traditionen men dock i nära anslutning till denna. Ett sådant fall kan kanske tänkas inträffa någon gång vid hemförsäljning, om fullständiga köpehandlingar upprättas först efter det att godset avlämnats hos köparen.

Vad angår gällande rätt är det klart, att om godset kommit i köparens besittning med stöd av ett vanligt köpeavtal och parterna därefter istället avtalar om ägarförbehåll för säljaren ett sådant förbehåll inte får verkan mot tredje man; avbetalningsköplagen är dock tillämplig (Eklund-Nordström a.a. s. 25 not 1). Sannolikt förhåller det sig så att läget blir detsamma, om leveransen vid ett köp sker innan slutliga köpevillkor, bland dem ägarförbehåll, överenskommits mellan parterna; något klart avgörande i praxis finns väl inte härom men i doktrinen synes ha antagits, att det är själva traditionsakten som är avgörande för om det är möjligt att få till stånd ett sakrättsligt verkande ägarförbehåll (se Almén-Eklund a. st., Schmidt a. st., jfr Eklund-Nordström a.a. s. 79).

En möjlighet till tolkning av det föreslagna stadgandet i 15 § andra stycket är, att återtagandeförbehåll – liksom nu torde vara fallet beträffande sakrättsligt verksamma förbehåll – måste träffas före traditionen. Sker ej detta skulle förbehållet alltså ej alls kunna göras gällande. Uttrycket ”i samband med köpet” skulle alltså tolkas som om det stått ”före överlämnandet av godset”. En annan möjlighet är att såväl förbehåll träffade före traditionen som förbehåll träffade efter denna – men i nära anslutning därtill – godtas som giltiga; endast de förra vinner emellertid sakrättslig effekt. Denna lösning skulle sannolikt motsvara nu gällande rätt. En tredje tolkningsmöjlighet, slutligen, är att man skall uppfatta bestämmelsen så att området för godtagna och därmed också sakrättsligt verksamma förbehåll skall omfatta även förbehåll som träffats efter traditionen men dock i samband med köpet. Detta skulle, som förut framgått, sannolikt innefatta en utvidgning i förhållande till gällande rätt, såvitt avser sakrättslig effekt.

Man kan möjligen förmoda – eftersom saken inte berörts i motiven – att någon avsikt ej förelegat att utvidga området för sakrättsligt verksamma förbehåll. Hur man i övrigt sett på frågan låter sig inte med säkerhet bedömas.

Här skall endast tilläggas att det från vissa synpunkter ter sig som en tilltalande lösning att välja det tredje tolkningsalternativet. Att såsom synes vara fallet i fråga om gällande rätt reservationslöst kräva att förbehållet överenskommits före traditionen får lätt en prägel av magi. Huruvida nämnda tolkning kan godtas utan stöd av uttrycklig lagbestämmelse – eller avgörande i rättspraxis – är väl dock tveksamt.

17 §

Lagrådet:

I femte stycket ges en regel om att kreditgivaren i mål om handräckning för återtagande får, enligt vad regeringen närmare föreskriver, tillgodoräkna sig skälig ersättning för eget arbete med anledning av målet samt arvode till ombud eller biträde.

I materiellt avseende föreskriver regeln alltså att ersättning i angivet hänseende skall utgå med belopp som är skäligt. Avsikten är emellertid att regeringen skall utfärda föreskrifter om vad som härvidlag skall anses utgöra skälig ersättning. Föreskrifter i ämnet kan utformas på olika sätt men det ligger nära till hands antaga att man ämnar följa det mönster som använts vid införandet år 1971 av bestämmelser om ersättning för inkassokostnad och kostnad i mål om lagsökning och betalningsföreläggande (18 kap. 8 § rättegångsbalken, 18 och 22 §§ lagsökningslagen, samt – numera – kungörelsen 1974:811). Regleringen skulle i så fall komma att avse att ersättning bestämmes till visst angivet belopp, om ej särskilda skäl föreligger att ersättning utgår med högre belopp än detta.

Man torde ha utgått från att föreskrifter av detta slag är att anse som sådana föreskrifter om verkställighet av lag som regeringen har befogenhet att besluta om enligt 8 kap. 13 § regeringsformen. Det måste emellertid betecknas som i viss mån tveksamt, om det nämnda grundlagsstadgandet verkligen har avseende på föreskrifter av den art varom nu är fråga. Vad särskilt gäller området för den egentliga civilrättsliga lagstiftningen (8 kap. 2 § regeringsformen) torde det i allmänhet vara uteslutet att meddela verkställighetsföreskrifter. Den reglering som avses skall med den utförlighet som anses påkallad meddelas i lagen. I den mån frågor som sålunda inte är direkt reglerade i lagen uppkommer, måste överlämnas åt rättstillämpningen att ta ställning till hur de skall lösas. Det torde exempelvis vara uteslutet att om i en civilrättslig lag meddelats bestämmelser om att skadestånd skall utgå för visst närmare angivet fall, regeringen skulle kunna meddela bestämmelser om skadeståndets omfattning. Skadeståndets storlek måste bedömas av domstolen med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet. I brist på utredning kan skadeståndet härvid enligt 35 kap. 5 § rättegångsbalken av domstolen uppskattas till skäligt belopp.

I förevarande fall är det emellertid inte fråga om en egentlig civilrättslig bestämmelse utan om skyldighet att betala kostnad som står rättegångskostnad nära. Regleringen har alltså ett visst processrättsligt inslag. Inom processrätten, med dess anknytning till den offentliga rätten, måste helt allmänt antagas att det finns större utrymme för att meddela verkställighetsföreskrifter än inom civilrätten; när det gäller den offentlighetsrättsliga normgivningen (8 kap. 3 § regeringsformen) får ju i vissa angivna fall t. o. m. delegation ske enligt 8 kap. 7 § regeringsformen m. fl. bestämmelser. Med hänsyn till det sagda torde det i förevarande fall knappast kunna riktas principiell invändning mot förslaget att regeringen skall meddela föreskrifter om med vilket belopp ersättningen skall utgå i normalfall. Med hänsyn till att stadgandet dock ytterst reglerar förhållandet mellan enskilda synes en förutsättning härför emellertid vara, att en föreskrift i ämnet avfattas så att det klart framgår att domstolen har kvar sin principiella rätt att bestämma ersättningen i fall, då det föreligger utredning om vad som kan

anses utgöra skäligen ersättning. En föreskrift synes exempelvis kunna avfattas så att skäligen ersättning, i fall då utredningen ej ger stöd för annat bedömande, skall anses utgöra visst i föreskriften angivet belopp. En sådan formulering torde i praktiken knappast leda till annat resultat än den som enligt det föregående torde ha övervägts vid remissens avfattande, men har den fördelen att den i ett principiellt viktigt avseende klargör var gränsen går för regeringens kompetens att utfärda verkställighetsföreskrifter.

Det kan tilläggas att det vid införandet av bestämmelserna i 18 kap. 8 § rättegångsbalken uppkom en liknande fråga om den då avsedda regleringens förenlighet med grundlagen. De uttalanden som gjordes i detta sammanhang av lagrådet och departementschefen (se prop. 1971:105 s. 23 f. och 25 f) hänförde sig emellertid till den äldre regeringsformen och synes inte ha omedelbar betydelse för det nu aktuella spørsmålet.

18 §

Hessler:

Med anledning av det här stadgade förbudet för säljare att utkräva restskuld vill jag för min del anmärka, att jag har svårt att förstå nödvändigheten av detta avsteg från en grundläggande rättsprincip. Sådan regeln utformats i remissförslaget, i motsats till kommitténs förslag, dvs. att undantag ej gjorts för vanvårdsfall, kan den föreslagna regeln också möjligen få effekten att minska incitamentet hos köparen att vara aktsam om egendom som han ser sig ur stånd att behålla.

Av statistik vartill hänvisas i motiven framgår att säljare endast i liten utsträckning brytt sig om att utkräva restskuld. Detta förhållande åberopas som stöd för den föreslagna regeln. Med samma eller större fog kan förhållandet åberopas som stöd för att något behov ej föreligger att förbjuda utkrävandet av restskuld i sådana fall där säljaren önskar göra sig betald och köparens ekonomiska förhållanden är sådana att det skulle löna sig att anställa krav.

Det kan påpekas att om säljaren – enligt gällande rätt – önskar utkräva restskuld efter det återtagande skett, det tydligen är nödvändigt att han (om så inte skett tidigare) får fordringen fastslagen vid domstol samt att han därefter begär utmätning hos köparen. Endast om det verkligen föreligger skäl att anta att åtgärderna skall ge något utbyte, lär säljare bry sig om att vidta dessa åtgärder.

Med remissförslagets regel blir det inte möjligt att förfara på detta sätt. Däremot finns tydligen inte något hinder mot att säljaren i fall där det kan förmodas uppkomma en restskuld, kan *starta med* att få fordringen fastslagen vid domstol och att begära utmätning hos köparen. Vad som därefter kan återstå kan han åberopa vid ett förfarande för återtagande av

den sålda varan. Att ett sådant tillvägagångssätt inte skulle vara till köparsidans fördel förefaller uppenbart.

20 §

Lagrådet:

Såsom förutsättning för handräckning skall enligt förslaget gälla bl. a. att den köpehandling som åberopas innehåller vissa angivna uppgifter. Om dessa uppgifter inte lämnas, skall ansökningen avslås. Av specialmotiveringen framgår att ansökningen avses skola avslås även i det fall att sannolika skäl visas för att köpehandlingen innehåller felaktig uppgift, exempelvis om kontantpriset. Uttrycklig bestämmelse härom har ansetts obehövlig.

Det torde ligga i sakens natur att inte varje felaktighet i kontraktet kan åberopas för att hindra handräckning. Den påvisade felaktigheten måste självfallet avse uppgift av betydelse för handräckningen. Vidare torde köparen i detta sammanhang endast kunna åberopa felaktighet till sin nackdel. Däremot synes det vara utan betydelse om köparen vid kreditköpets ingående var medveten om felaktigheten: krav på att säljaren skall ha vilselett köparen lär inte kunna uppställas.

De invändningar köparen kan göra synes vara av skilda slag såvitt gäller å ena sidan uppgiften om kontantpriset och å andra sidan övriga i köpehandlingen ingående, för handräckning obligatoriska uppgifter. Beträffande kontantpriset blir det fråga om ett objektivet fel: det i köpehandlingen angivna kontantpriset motsvarar icke kontantpriset enligt definitionen i 2 §. Övriga uppgifter är resultat av förhandlingar. Köparens invändningar får därför i dessa hänseenden det innehålllet att vad den åberopade köpehandlingen innehåller inte är ett riktigt uttryck för vad som verkligen överenskommits mellan parterna, t. ex. därför att ett muntligt avtal existerar vid sidan om köpehandlingen.

Om köparen visar sannolika skäl för en invändning av sist nämnt slag, är det naturligt att ansökningen om handräckning avslås. Någon tvekan kan däremot hysas beträffande frågan om påvisande av ett objektivet fel i köpehandlingen beträffande kontantpriset alltid bör leda till att ansökningen avslås.

21 §

Lagrådet:

Genom regeln i paragrafens tredje stycke har vad som undantas från möjlighet till återtagande väsentligt utvidgats i förhållande till vad som gäller enligt 11 § andra stycket och 15 § första stycket lagen om avbetal-

ningsköp. Undantaget kan därför väntas få större betydelse i förevarande sammanhang än det har enligt nyssnämnda lag. Om det vid försök till exekution visar sig att varan faller inom köparens beneficium, kan det ligga nära till hands för köparen att anse kreditgivarens återtaganderätt ha förfallit med påföljd att köparen skulle äga fritt förfoga över varan genom t. ex. försäljning eller pantsättning. Bl. a. med hänsyn till att vid senare exekutionstillfälle förhållandena kan ha ändrats så att varan inte längre är skyddad av dessa bestämmelser torde dock köparen alltjämt få anses vara bunden av återtagandeförbehållet. Det synes lämpligt att han av utmätningsmannen underrättas därom i samband med det resultatlösa exekutionsförsöket.

23 §

Hesser:

Enligt bestämmelsen får vara som har sålts med förbehåll om återtaganderätt ej utmätas för fordran på grund av kreditköpet. Bestämmelsens syfte är enligt motiven, att förhindra att konsumentkreditlagens värderings- och avräkningsregler sätts ur spel genom att säljaren i stället för att återta varan låter utmäta den.

Av bestämmelsens formulering framgår att utmätningsförbudet är generellt och alltså gäller med avseende å varje del av kreditfordringen. I detta sammanhang bör erinras om stadgandet i 15 § andra stycket vilket, såvitt nu är i fråga, innebär att om ej mer än 1/10 av kreditfordringen utestår, varan ej får återtagas. Ett förbud mot utmätning av varan i detta läge kan därför ej motiveras med en hänvisning till att man vill förhindra att de regler om värdering och avräkning som skall gälla vid återtagande sätts ur spel. Det i remissen angivna syftet för 23 § har alltså här inte någon giltighet. Det måste därför antagas att bestämmelsen i 23 § i själva verket ytterst motiveras av att man ej vill i något skede av rättsförhållandet mellan parterna ge säljaren den möjlighet att utöva press mot köparen som ett hot om utmätning av varan innebär.

Förhållandet har betydelse ej blott beträffande sådan utestående del av den egentliga fordringen på grund av kreditköpet som ej överstiger 1/10 av fordringsbeloppet utan även beträffande lagsökningskostnad o. d. som hänför sig till köpet. Även fordringar av detta slag omfattas enligt ordalydelsen av 23 §. På grund härav och med hänsyn till det syfte som enligt det förut anförda får antagas egentligen uppbära bestämmelsen, torde inom området för konsumentkreditlagen ej finnas utrymme för en rättstillämpning motsvarande den som inom området för avbetalningsköplagen kommit till uttryck i rättsfallet NJA 1976 s. 128.

Hessler:

Stadgandet i 23 § överensstämmer i sak helt och hållet med 16 § andra stycket avbetalningsköplagen. Fråga är emellertid om inte ett av Högsta domstolen nyligen meddelat avgörande, NJA 1976 s. 128, borde föranleda antingen en saklig ändring i visst hänseende av stadgandet eller ock ett förtydligande så att ordalagen däri inte blir vilseledande.

I rättsfallet hade en person, som köpt en vara på avbetalning, genom lagsökningsutslag ålagts att utge resterande kapitalskuld jämte lagsökningskostnader. I samband med begäran från säljaren om återtagande av varan erlade köparen slutlikvid beträffande kapitalskulden och betalade handräckningskostnaden. Målet gällde frågan, om utmätning kunde ske i varan för lagsökningskostnaden. Det ansågs att vid nämnda förhållanden bestämmelsen i 16 § andra stycket ej längre utgjorde hinder för utmätning av varan.

Det synes klart att lagsökningskostnader, som säljaren ådragit sig för att få fordran enligt avbetalningsköp fastställd genom exigibelt domstolsavgörande, bör vara att betrakta som "fordran på grund av" avbetalningsköpet (jfr Lindblom i SvJT 1973 s. 570 f.). Detta förefaller också att vara det synsätt som präglar 1976 års avgörande. Man säger ju nämligen att – sedan betalning av kapitalskuld och handräckningskostnader skett – bestämmelsen i 16 § andra stycket inte längre utgör hinder för utmätning. Detta synes betyda, att innan nämnda betalningar skett, hinder skulle ha förelegat mot utmätning i den köpta varan och att det då varit bestämmelsen i 16 § andra stycket som hade lagt hinder i vägen (jfr Lindblom a.u. s. 567 not 24 beträffande ett annat tänkbart hinder). Eftersom 16 § andra stycket ej talar om annat än fordran på grund av avbetalningsköpet, förefaller det alltså, som sagt, ha ansetts vara fråga om en sådan fordran.

Syftet med berörda bestämmelse angavs vid tillkomsten 1953 av stadgandet vara, att om utmätning tilläts det skulle kunna betyda att det system för värdering och avräkning som stadgas i lagen för det fall att återtagande skall ske skulle kunna sättas ur spel. Detta förmenades kunna ske, om de för köparen erfarenhetsmässigt oförmånliga reglerna om exekutiv försäljning skulle bli tillämpliga. (Se NJA II 1953 s. 325.) Samma motiv har angivits för 23 § i remissförslaget.

Det resonemang som lett fram till 1976 års avgörande får väl i belysning av stadgandets sålunda angivna syfte antas grundat på att, eftersom slutbetalning skett av allt som vid avräkningen skall föras säljaren till godo, någon återtagandemöjlighet ej längre föreligger. Med hänsyn härtil har avräkningsreglerna spelat ut sin roll. Syftet bakom dessa regler kräver ej mer att utmätningsförbud upprätthålls.

Resonemanget är onekligen mycket närliggande. Fråga är emellertid om inte ett något annat betraktelsesätt kan göra sig gällande och leda till att det resultat som nåddes i rättsfallet ej framstår som helt lyckligt. Man synes nämligen kunna hävda, att ett tillåtande av utmätning för lagsökningskostnader i en sådan situation som föreligger i rättsfallet i själva verket också motverkar att avräkningsreglerna ges full rättvisa och effektivitet.

Avräkningsreglerna innebär ju nämligen inte bara att man ger föreskrift, förutom om värderingen av godset, om hur skuldposter skall få tillgodoräknas säljare; i visst fall skall ju exempelvis ske viss reduktion. Reglerna innefattar därutöver ett bestämmande av vilka poster som över huvud får medräknas vid uppgörelsen och vilka som inte får tillgodoräknas. Till den sistnämnda kategorin hör lagsöknings- och andra rättegångskostnader (frånsett handräkningskostnader). Detta betyder ju inte, att dessa kostnader ej får utkrävas. Det betyder endast, att de inte ansetts vara av den vikt att de bör tas med i beräkningen då det gäller att bestämma om och på vilka villkor återtagande får ske. I detta hänseende är lagsökningskostnaderna s. a. s. av en lägre dignitet än fordringarna på grund av köpet i övrigt.

Man kan säga, sålunda, att lagsökningskostnader "diskvalificerats", när det gäller att göra upp status mellan parterna i avräkningssammanhang vid återtagande. Om man emellertid nu låter dessa kostnader föranleda utmätning i godset betyder detta, förefaller det, en privilegiering av dem i förhållande till sådana poster som ingår i avräkningen. Därmed motverkas den avvägning som avräkningsreglernas konstruktion ger uttryck för. Det syfte som utmätningsförbudet angetts ha blir i motsvarande mån förfelat. Den värdering som ligger bakom lagsökningskostnadernas uteslutande från avräkningsförfarandet kräver, synes det, logiskt sett att dessa kostnader med avseende på utmätningsförbudets tillämpning behandlas på samma sätt som sådana poster som är medtagna vid avräkning. Annars ger man med den ena handen, vad man tagit med den andra.

Några ord kan anföras till ytterligare utveckling av det sagda. Vid avräkning, som sker vid ett av säljaren begärt återtagande, kan lagsökningskostnad tydligen på det sätt påverka avräkningen att säljaren torde vara oförhindrad att mot ett saldo till köparens fördel kvitta fordran på lagsökningskostnad så långt nämnda saldo räcker. Denna del av kostnaderna blir köparen m. a. o. tvungen att betala, förutom vad som förts honom till last vid avräkningen, om han skall kunna förhindra återtagande. Meningen med avräkningsreglerna måste vara att ange inte bara förutsättningarna för återtagande utan även vad köparen skall behöva betala för att förhindra återtagande. Mycken glädje har han inte av dessa regler, om säljaren genast kan få utmätning till stånd för resterande lagsökningskostnad, varvid tillämpning kommer att ske av de för köparen oförmånliga reglerna om exekutiv försäljning, sålunda regler som det varit syftet med avräkningsreglerna att skydda köparen emot.

Det kan tilläggas att här berörda problem kanske också kommer att aktualiseras i en annan situation. Enligt 15 § andra stycket i remissförslaget skall återtagande ej kunna ske bl. a. om ej vad som utestår oguldet överstiger 1/10 av hela kreditfordringen. Även om 1/10 återstår oguldet kommer alltså varan att vara fri från belastning av avtalat återtagandeförbehåll. Det förefaller som om detta, med det synsätt som kommit till uttryck i det förut

storlek – även kredittidens längd. Det beträffande bilköpen valda förhållandet mellan kontantinsats och kredittid bör inte rimligen kunna rubbas genom en reglering som blott tar sikte på en av dessa faktorer.

Från principiell synpunkt kan invändningar resas mot att på samma område ha två regleringar vid sidan av varandra, särskilt som regeringen har att besluta om den ena medan konsumentverket och marknadsdomstolen råder över den andra. Ett förfarande i syfte att med stöd av konsumentkreditlagen framtvinga högre kontantinsats än vad som följer av regeringens förordnande med stöd av lagen 1975:90 måste grunda sig på uppfattningen att regeringens förordnande i frågan skulle strida mot god sed på marknaden. Om konsumentverket, mot förmodan, skulle intaga en sådan position synes den korrekta vägen att åstadkomma en ändring vara att verket meddelar regeringen sin uppfattning och hemställer om erforderlig ändring av regeringens förordnande. – Även det förhållandet att de till regleringarna knutna på-följdsystemen icke är samordnade är ägnat att vålla oklarhet.

Den naturliga lösningen är, enligt lagrådets mening, den som kommittén har valt. Den förordning genom vilken bilhandeln regleras utfärdas av regeringen och det får förutsättas, att förordningens utfärdande föregås av gemensam beredning, vid vilken alla de synpunkter – konjunkturpolitiska, marknadspolitiska och andra – som är aktuella vägs samman.

Lagrådet förordar därför att den reglering som sker med stöd av lagen 1975:90 skall gälla i stället för vad som i motsvarande hänseenden stadgas i konsumentkreditlagen. Med en sådan ändring torde den föreslagna 30 § böra utgå och ersättas med en ikraftträdandebestämmelse av följande lydelse: "Bestämmelserna i 8 och 9 §§ gäller ej kreditköp som avses i förordningen (1959:575) med föreskrifter om vissa betalningsvillkor vid yrkesmässig försäljning av bilar."

Om vad här föreslagits inte godtas torde böra beaktas, att den i remissförslaget ingående 30 § klarare skulle ge uttryck för tanken att båda regleringarna skall gälla vid sidan av varandra om ordet "även" inskjutes efter ordet "meddelas": "Särskilda bestämmelser om betalningsvillkor vid kreditköp kan meddelas även med stöd etc."

Övergångsbestämmelserna

Lagrådet:

Sista stycket innehåller ett stadgande om att sådana författningsbestämmelser, som avser det fall att vara innehas på grund av avbetalningsköp eller i övrigt under äganderättsförbehåll, skall äga tillämpning även på det fall att vara innehas på grund av kreditköp med förbehåll om återtaganderätt som avses i 15 § konsumentkreditlagen.

Vad som åsyftas med stadgandet synes ej ha fått ett helt klart uttryck

i den föreslagna avfattningen. I de avsedda bestämmelserna, som ingår i författningar vilka ålägger ägare av visst föremål vissa förpliktelser, jämföras med ägare den som innehar ett sådant föremål på grund av avbetalningsköp. Meningen härmed är att som ägare skall räknas även den avbetalningsköpare som innehar det köpta godset ehuru säljaren förbehållit sig äganderätten. Däremot avses inte sådant avbetalningsköp vid vilket säljaren förbehållit sig återtaganderätt; i dessa fall anses ju köparen bli ägare i och med köpet och kommer därför att i denna egenskap bli underkastad de aktuella skyldigheterna. Samma begränsade innebörd som alltså ordet avbetalningsköp har i bestämmelserna skall uppenbarligen här ordet kreditköp ha; det är endast kreditköp med äganderättsförbehåll som avses. – Beträffande författningsbestämmelser, i vilka talas om äganderättsförbehåll utan samband med avbetalningsköp, krävs tydligen ej något särskilt stadgande i övergångsbestämmelserna. En sådan bestämmelse äger nämligen omedelbar tillämpning på kreditköp, vid vilket äganderättsförbehåll gjorts.

Lagrådet förordar att sista stycket får följande lydelse.

”Förekommer i lag eller annan författning bestämmelse som avser det fall att vara innehas på grund av avbetalningsköp, skall bestämmelsen äga motsvarande tillämpning på det fall att vara innehas på grund av kreditköp enligt konsumentkreditlagen.”

Övriga lagförslag

Lagrådet:

Förslagen föranleder ej erinran.

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1977-03-24

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Bohman, Ahlmark, Romanus, Turesson, Gustavsson, Antonsson, Mogård, Olsson, Dahlgren, Åsling, Troedsson, Mundebo, Ullsten, Burenstam Linder, Wikström, Johansson, Friggebo

Föredragande: statsrådet Romanus

Proposition med förslag till konsumentkreditlag m. m.

Föredraganden anmäler lagrådets yttrande¹ över förslag till

1. konsumentkreditlag,
2. lag om ändring i lagen (1915:219) om avbetalningsköp,
3. lag om ändring i konsumentköplagen (1973:877),
4. lag om ändring i brottsbalken.

Föredraganden redogör för lagrådets yttrande och anför.

Lagrådet har väsentligen lämnat de framlagda förslagen utan erinringar från principiell synpunkt. Vad lagrådet har anført gäller främst den närmare utformningen av förslaget till konsumentkreditlag. Härvid har lagrådet gjort flera värdefulla påpekanden samt uttalanden rörande vissa tolknings- och tillämpningsfrågor. På några punkter har förordats jämkning i det remitterade förslaget. I ett par hänseenden har lagrådet föreslagit vidare utredning. Beträffande de olika punkterna i lagrådets yttrande vill jag anføra följande.

Förslaget till konsumentkreditlag

1 §

Enligt denna paragraf skall den föreslagna lagen, under de förutsättningar i övrigt som anges i paragrafen, äga tillämpning på "kredit som är avsedd huvudsakligen för enskilt bruk". När det gäller kredit för kontoköp och annan fortlöpande kredit syftar det citerade uttrycket på den kredit som

¹ Beslut om lagrådsremiss fattat vid regeringssammanträde den 15 december 1976.

enligt avtalet beviljas av kreditgivaren, dvs. på kreditutrymmet. I lagrådsremissen har i specialmotiveringen till 1 § nämnts att det någon gång torde kunna inträffa att kreditutrymmet är avsett huvudsakligen för enskilt bruk men att ett enskilt kontoköp som sker med ianspråktagande av kreditutrymmet avser vara som är avsedd att användas i köparens/kontohavarens näringsverksamhet. Beträffande detta fall har jag uttalat att – ehuru avsikten med det enskilda kontoköpet i princip skall sakna betydelse – bestämmelserna i förslagets 10 § om köparens befogenheter mot särskild kreditgivare inte bör anses tillämpliga på det ifrågavarande kontoköpet. Som grund härför har åberopats att bestämmelserna i 10 § på ett utpräglat sätt tar sikte på det enskilda kreditköpet.

Lagrådet har ställt sig kritiskt till det uttalande som sålunda har gjorts angående tillämpligheten av 10 § i den berörda situationen. Enligt lagrådets mening bör även i detta fall det avgörande vara huruvida kreditutrymmet är avsett huvudsakligen för enskilt bruk, medan avsikten med det enskilda kontoköpet inte bör tillmätas betydelse. Med denna tolkning av stadgandet i 1 § kommer paragrafen enligt lagrådet att ge uttryck för en enhetlig princip.

Jag finner mig kunna biträda lagrådets uppfattning om hur 1 § bör tolkas i den berörda situationen.

3 §

Den föreslagna lagstiftningen innefattar en ingående reglering av kreditköpet. Däremot har det inte funnits påkallat att nu framlägga förslag rörande särskild konsumentlagstiftning beträffande avtal om förhyrning av varor. Skälen för detta ställningstagande har redovisats i den allmänna motiveringen (avsnitten 5.1 och 5.11). Av vad som där har anförts framgår att det även på uthyrningsonrådet kan uppkomma behov att stärka konsumenternas ställning. Förhållandet belyses ytterligare av lagrådets yttrande i anslutning till förevarande paragraf. Med anledning härav vill jag än en gång understryka att utvecklingen på området bör följas med uppmärksamhet och att frågan vid behov bör tas upp på nytt.

4 §

Som lagrådet har anført avser paragrafen avtalsvillkor varigenom konsumenten i förväg godtar inskränkningar i sina rättigheter enligt lagen. Däremot hindrar paragrafen inte konsumenten att, när en befogenhet eller förmån som lagen tillerkänner honom har aktualiserats, i det konkreta fallet avstå från befogenheten eller förmånen med giltig verkan. Att paragrafen har den innebörden är enligt min mening klart utan att man behöver göra den jämkning av lagtexten som lagrådet har förordat. Jag vill också hänvisa till att bestämmelser av samma principiella innebörd i annan lagstiftning har utformats på ett sätt som

motsvarar den av mig föreslagna avfattningen av 4 §, jfr exempelvis 6 § lagen (1971:238) om hemförsäljning m. m. och 3 § lagen (1974:12) om anställningskydd.

5 §

Jag tillstyrker lagrådets förslag till ändrad lydelse av förevarande paragraf. Jag kan också till väsentlig del biträda de uttalanden som lagrådet har gjort i fråga om tolkningen av paragrafen. Emellertid kan jag inte utan vidare ansluta mig till lagrådets uppfattning rörande paragrafens tillämpning i fråga om viss annonsering avseende fastighetsköp. Den fråga som lagrådet härvid har berört bör enligt min mening överlämnas åt rättstillämpningen utan andra anvisningar än dem som har getts i motiveringen i lagrådsremissen.

I anslutning till 5 § har lagrådet diskuterat den rättsliga karaktären hos de riktlinjer som konsumentverket förutsätts utfärda till ledning för företagens tillämpning av vissa bestämmelser i konsumentkreditlagen. Sådana riktlinjer torde komma att spela en betydelsefull roll också vid tillämpningen av marknadsföringslagen och avtalsvillkorslagen, till vars regelsystem de nämnda bestämmelserna anknyter. Vad lagrådet har yttrat i denna del kan jag i allt väsentligt instämma i. Lagrådets synpunkter torde stå i god överensstämmelse med de uttalanden angående riktlinjerna som gjordes under förarbetena till marknadsföringslagen.

Efter samråd med chefen för handelsdepartementet vill jag understryka att en utgångspunkt vid bedömningen av riktlinjernas karaktär är att de skall ses som rekommendationer. Formellt sett kan de varken tvinga en näringsidkare att handla på ett visst sätt eller binda marknadsdomstolens prövning av t. ex. huruvida ett visst förfarande skall anses lagstridigt och därför förbjudas. En följd härav torde vara att riktlinjerna inte kan överklagas. Det ligger emellertid i sakens natur att riktlinjerna i praktiken måste få en väsentlig betydelse, särskilt när de återspeglar även branschorganisationens uppfattning eller i övrigt ger uttryck för vad som får anses vara god sed på marknaden. Jag vill tillägga att det förhållandet att konsumentverket kan komma att publicera riktlinjerna i den författningssamling verket enligt författningssamlingsförordningen (1976:725) har ålagts att utge inte förändrar riktlinjernas karaktär av rättsligt sett ej bindande rekommendationer.

Med anledning av vad lagrådet har yttrat i fråga om upplysning till konsumenterna från konsumentverkets sida beträffande företag som har brutit mot riktlinjer vill jag anföra följande. Konsumentverket har enligt sin instruktion till uppgift att informera konsumenterna om för dem väsentliga fakta och förhållanden. Till sådan information räknas sedan gammalt uppgifter om hur företagen uppträder på marknaden i olika hänseenden, t. ex. beträffande reklamationshantering, marknadsföring och produktutveckling. Det måste vara verket obetaget att även i fortsättningen och oavsett om riktlinjer har meddelats eller ej

genom publicering eller på annat sätt ge uttryck för sin uppfattning om företag i sådana hänseenden. Publicering eller annan åtgärd på den grunden att företag inte har följt eventuella riktlinjer får dock självfallet inte ges sådana uttryck att åtgärden rent faktiskt får samma verkan som om riktlinjerna rättsligt var sanktionerade. Sådan åtgärd bör i allmänhet inte företas i andra fall än då det föreligger ett vägledande avgörande av marknadsdomstolen eller då den aktuella riktlinjen har bred förankring inom branschen. De rättsliga medel som lagstiftningen förutsätter skall tillgripas är att konsumentombudsmannen väcker talan vid marknadsdomstolen eller, då förutsättningar härför föreligger, själv meddelar föreläggande enligt 14 eller 15 § marknadsföringslagen resp. 6 § avtalsvillkorlagen.

Mot bakgrund av de uttalanden angående riktlinjernas karaktär som har gjorts i detta och tidigare lagstiftningsärenden anser jag att det inte föreligger något behov av särskild lagstiftning rörande riktlinjerna.

10 §

Vad lagrådet har anfört under denna paragraf föranleder ingen erinran från min sida. Vill köparen häva köpet, bör hävningsförklaringen på vanligt sätt ske hos säljaren, även i fall då krav på grund av köpet kan riktas mot särskild kreditgivare.

15 §

Med anledning av de synpunkter i sakrättsliga frågor som en av lagrådets ledamöter har framfört under denna paragraf vill jag anföra följande.

I första stycket anges vad som i lagen avses med förbehåll om återtaganderätt, medan i andra stycket uppställs de särskilda förutsättningar som i konsumentkreditsammanhang måste vara uppfyllda för att förbehållet skall kunna göras gällande mot köparen. Bestämmelsen är inriktad på förhållandet mellan avtalsparterna.

Konsumentkreditlagen reglerar inte, lika litet som avbetalningsköplagen, frågan i vilka sammanhang förbehåll om återtaganderätt har sakrättslig verkan, exempelvis i vad mån kreditgivaren kan åberopa förbehållet mot köparens andra borgenärer. Spörsmål av detta slag får alltså liksom hittills lösas med stöd av de regler som har utbildats i doktrin och genom rättspraxis (se kommitténs betänkande s. 83 f och lagrådsledamotens redogörelse).

Kreditgivaren kan således i och för sig, under de förutsättningar som anges i andra stycket, gentemot köparen åberopa ett förbehåll om återtaganderätt även om förbehållet skulle vara sakrättsligt ogiltigt. En annan sak är att ett fortsatt användande av förbehåll om återtaganderätt som inte tillerkänns sakrättslig verkan, exempelvis därför att varan är avsedd att förbrukas inom kort tid, kan tänkas bli förbjudet enligt den näringsrättsliga bestämmel-

sen i tredje stycket. Varan kan nämligen med hänsyn till sin beskaffenhet eller andra omständigheter som där anges komma att anses som olämplig som kreditsäkerhet.

I andra stycket anges som förutsättning för att förbehåll om återtaganderätt skall få göras gällande bl. a. att förbehållet har gjorts av säljaren i samband med köpet. Inte bara förbehåll som har gjorts före varans överlämnande utan också förbehåll som har gjorts senare men i nära anslutning till leveransen bör godtas i förhållandet mellan parterna. Avsikten med bestämmelsen är inte att rubba de måhända strängare krav som kan uppställas för att ett förbehåll om återtaganderätt skall bli gällande mot tredje man.

17 §

I 17 § femte stycket sägs att kreditgivaren i mål om handräckning "enligt vad regeringen närmare föreskriver" får tillgodoräkna sig skälig ersättning för eget arbete med anledning av målet samt arvode till ombud eller biträde. Lagrådet har uttalat att en förutsättning för att regeringen skall kunna meddela föreskrifter om ersättningsbeloppen synes vara att en föreskrift i ämnet avfattas så att det klart framgår att domstolen har kvar sin principiella rätt att bestämma ersättningen i fall då det föreligger utredning om vad som kan anses utgöra skälig ersättning. Uttalandet hänger samman med lagrådets uppfattning att det i allmänhet torde vara uteslutet att regeringen meddelar verkställighetsföreskrifter enligt 8 kap. 13 § regeringsformen inom området för den egentliga civilrättsliga lagstiftningen.

Enligt min mening föreligger i princip inget hinder enligt regeringsformen mot att regeringen meddelar verkställighetsföreskrifter också till sådan lag som avses i 8 kap. 2 § regeringsformen, dvs. främst civillag. I praktiken kan det emellertid endast i särskilda undantagsfall komma i fråga att utnyttja denna möjlighet. Verkställighetsföreskrifterna kan endast få innebära en precisering inom ett snävt område av lagregleringen. Ibland kan det vara påkallat att, som i förevarande fall, befogenheten att meddela verkställighetsföreskrifter framgår av lagen. Härigenom klarläggs för de rättstillämpande myndigheterna att verkställighetsföreskrifterna inte står i strid med författning på högre statsrättslig nivå.

När, i enlighet med det sagda, verkställighetsföreskrifter väl kan meddelas, föreligger inte något hinder mot att dessa får en uttömmande karaktär. Jag kan alltså inte finna att de föreskrifter som skall utfärdas enligt 17 § femte stycket måste ha den mera begränsade innebörd som lagrådet har angett i sitt yttrande. Föreskrifterna torde t. ex. kunna utformas efter mönster av den av lagrådet nämnda kungörelsen (1974:811) om ersättning för inkasokostnad och kostnad i mål om lagsökning eller betalningsföreläggande och av kungörelsen (1974:812) om ersättning för kostnad i mål om handräckning enligt lagen (1915:219) om avbetalningsköp, m. m.

18 §

De invändningar som en av lagrådets ledamöter har framfört beträffande rätten att utkräva restskuld som har uppkommit vid avräkning ger mig inte anledning att frånga min tidigare redovisade uppfattning i frågan.

20 §

I specialmotiveringen till 20 § i det remitterade förslaget har jag anført att ansökan om handräckning skall avslås, om de uppgifter som krävs enligt första stycket saknas. Jag har vidare framhållit att detsamma gäller om köparen visar sannolika skäl att kontraktet innehåller felaktig uppgift. Med anledning av vad lagrådet har anført vill jag understryka att det sagda gäller även om felaktigheten skulle avse kontantpriset. Att kontantpriset anges korrekt har betydelse för beräkningen av kreditkostnaden.

23 §

Med anledning av vad två av lagrådets ledamöter har yttrat vid denna paragraf vill jag för egen del framhålla att av bestämmelsens formulering framgår att utmätningsförbudet är generellt och alltså gäller även med avseende på sådan rest av kreditfordringen som till följd av bestämmelsen i 15 § andra stycket inte grundar rätt att återta varan. Det i lagtexten använda uttrycket "fordran på grund av köpet" inbegriper – förutom kreditfordran – också fordran på lagsökningskostnad o. d. som hänför sig till köpet. Inte heller på grund av sådan fordran kan alltså varan utmätas. Det är därvid, i enlighet med det nyss sagda, utan betydelse om rätten att ta tillbaka varan har gått förlorad därför att kreditfordringen helt eller till större delen har erlagts.

30 §

Vad lagrådet har anført under förevarande paragraf kan jag i huvudsak godta. Ett undantagsstadgande av det slag som lagrådet har förordat bör emellertid tas in i själva lagen. Bestämmelsen torde vidare böra ges en något annorlunda utformning än lagrådet har föreslagit. I 30 § bör sålunda föreskrivas att bestämmelserna i 8 och 9 §§ ej gäller kreditköp för vilka föreskrifter om kontantinsats har meddelats med stöd av lagen (1975:90) med bemyndigande att meddela föreskrifter om betalningsvillkor vid yrkesmässig försäljning av bilar.

Övriga bestämmelser

Jag biträder vad lagrådet har anfört i anslutning till 11, 12, 21 och 24 §§ samt övergångsbestämmelserna till lagen. Med anledning därav föreslår jag att 12 § jämkas så att den avsedda innebörden framgår tydligare. En motsvarande ändring bör göras i 15 § andra stycket. Vidare föreslår jag att 24 § och övergångsbestämmelserna i allt väsentligt utformas i enlighet med lagrådets förslag. Slutligen bör en redaktionell ändring göras i 20 §.

Förslaget till lag om ändring i lagen (1915:219) om avbetalningsköp

I nuvarande tredje stycket av 11 § bör göras en redaktionell justering.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen
att antaga de av lagrådet granskade förslagen med vidtagna ändringar.

Beslut

Regringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredraganden har lagt fram.

Innehåll

Propositionens huvudsakliga innehåll.....	1
Lagförslag	1
Utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 15 december 1976	13
1. Inledning.....	13
2. Nuvarande förhållanden.....	15
2.1 Inledning.....	15
2.2 Lagstiftning.....	18
2.2.1 Lagen (1915:219) om avbetalningsköp	18
2.2.2 Konsumentköplagen (1973:877).....	22
2.2.3 Lagen (1971:238) om hemförsäljning m. m.	26
2.2.4 Lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område	28
2.2.5 Marknadsföringslagen (1975:1418)	29
2.2.6 Lagen (1971:112) om förbud mot oskäligen avtalsvillkor	31
2.2.7 Inkassolagen (1974:182)	32
2.2.8 Förordningen (1959:175) med föreskrifter om vissa be- taltvillkor vid yrkesmässig försäljning av bilar, m. m.	34
2.2.9 Förordningen (1976:264) om statligt bostättningslån.	35
2.3 Konsumentombudsmannen och konsumentverket	36
3. Internationella förhållanden.....	36
4. Kommittén	36
4.1 Allmänna utgångspunkter.....	36
4.2 Förslaget till konsumentkreditlag	38
4.2.1 Lagens tillämpningsområde	38
4.2.2 Lagstiftningstekniken	38
4.2.3 Begreppet kreditköp	38
4.2.4 Upplivningsplikt för kreditgivaren.....	39
4.2.5 Kreditbelopp och kredittid.....	42
4.2.6 Trepartsförhållanden	45
4.2.7 Begränsning av återtaganderätten vid kreditköp....	46
4.2.8 Uppgörelsen mellan parterna vid återtagande. Preskrip- tion av restskulden.....	49
4.2.9 Förfarandet vid återtagande. Varor som inte får återtas	50
4.2.10 Preskription av återtaganderätten.....	51
4.2.11 Skydd mot vissa avtalsvillkor	52
4.2.12 Förtidsbetalning och avräkning	56
4.2.13 Kontoköp av annat än varor.....	57
4.2.14 Tillsyn och påföljder m. m.	58
4.3 Förslaget till lag med särskilda bestämmelser om uthyrning av vara	59
4.3.1 Behovet av konsumentskydd	60

4.3.2	Lagens tillämpningsområde m.m.	61
4.3.3	Deposition.....	61
4.3.4	Upplyningsplikt för uthyraren.....	62
4.3.5	Uppsägningsrätt	63
4.3.6	Rätt att köpa varan	64
4.3.7	Tillsyn och påföljder.....	65
4.4	Information och ikraftträdande	66
4.5	Följdändringar i annan lagstiftning.....	66
4.6	Reservationer	66
5.	Föredraganden	72
5.1	Allmänna utgångspunkter.....	72
5.2	Lagstiftningens tillämpningsområde m. m.	80
5.3	Marknadsföring av kredit	83
5.4	Kontantinsats vid kreditköp.....	98
5.5	Kredittid	109
5.6	Trepartsförhållanden	111
5.7	Betalning i förtid	116
5.8	Avräknings- och kopplingsförbehåll	122
5.9	Återtaganderätt vid kreditköp	125
5.9.1	Begränsning av återtaganderätten.....	125
5.9.2	Uppgörelsen mellan parterna vid återtagande.....	131
5.9.3	Förfarandet vid återtagande och förbud mot utmätning, m. m.....	134
5.9.4	Vissa andra frågor.....	136
5.10	Särskilda bestämmelser om kontokredit m. m.	137
5.11	Kreditköp och förhyrning	140
5.12	Tillsyn	143
5.13	Resursbehov	148
5.14	Ikraftträdande och övergångsbestämmelser	148
5.15	Följdändringar i andra författningar	149
6.	Upprättade lagförslag	151
7.	Specialmotivering.....	152
7.1	Förslaget till konsumentkreditlag	152
7.2	Förslaget till lag om ändring i lagen om avbetalningsköp	195
7.3	Förslaget till lag om ändring i konsumentköplagen.....	196
7.4	Förslaget till lag om ändring i brottsbalken.....	196
8.	Hemställan	196
9.	Beslut.....	196
	Bilagor.....	197
1.	Kommitténs lagförslag	197
2.	Sammanställning av remissyttranden	207
3.	De remitterade förslagen	334
	Utdrag av lagrådets protokoll den 16 mars 1977	345
	Utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 24 mars 1977.....	368